

A magyar színészet válsága

Háborús és háború utáni színészetünk a kritika és
az események tükrében

Írta:
WENNER SÁNDOR

A szerző kiadása

1928.

ENDRÉNYI LAJOS NYOMDA- ÉS HÍRLAPKIADÓ VÁLLALAT R.-T.
SZEGED.

E L Ő S Z Ó .

A magyar kultúrélet számos problémája, fájdalmas sebe közül a legérzékenyebb, a legüszkösebb a színészet válsága. Országgyűlés, felsőház, minisztertanács, kultuszminiszter, szakértekezletek, sajtó' és közvélemény állandóan tárgyalja, napirenden tartja a kérdést, anélkül, hogy íévek során egyetlen radikális, az adott helyzetből önként folyó olyan elhatározó és helyes lépés történt volna, mely nem a gyógyulást, csak a baj enyhítését is eredményezte volna.

A magyar színészet, főleg pedig a vidéki színészet mai sorvadásáért, pusztulásáért, vigasztalanul mélyre sülyedt nivójaért, szomorú sorsáért nagy felelősség háramlik ama tényezőkre, akik a baj minden eredőjét, rugóját a legrészletesebben ismerték, a gyökeres gyógyítás összes eszközeinek birtokában állottak, de ez eszközök és gyógymódok szükségszerű, kíméletet nem ismerő alkalmazását a kultuszminiszternek, mint a vidéki színészet legfőbb felügyeleti szervének, nyomatékosan ajánlani elmulasztották. A magyar színpad, a magyar színész lelke egészséges, csak az a rendszer beteg és korhadt, melynek játékszerévé, üzleti portékájává, fejős tehenévé — főleg az utóbbi évtizedben — a magyar vidéki színpadok, a példátlanul szenvedő és nyomorgó magyar színészek százai és ezrei lettek.

E könyv egyetlen sorában sem tár ujat, ismeretlent az olvasó elé. A szakember, a laikus közönség, főleg pedig a vidéki művelt közönség, részben saját tapasztalatából, megfigyeléseiből, részben a bíróságok előtt lefolyt különböző eseményekből, főleg pedig a sajtó beszámoló és regisztráló közleményeiből, a válság mérvéről, tüneti jelenségeiről eléggé tiszta, áttekinthető képpel rendelkezik. Csak a tragédiák magvárói, a kóros jelenségeket előidéző okokról és okozatokról, a belső

erjedést és rothadást indikáló, tápláló energiákról nem hall, nem lát semmit a kívülálló. Minden ok és okozat állandóan ismétlődő refrénje a pénzhiány, a közönség részvétlensége. Minden az ország, a közvélemény színe előtt elhangzó részvét, támogató kérelem és sürgetés egyedül 18—20 színházvállalkozó boltos anyagi érdekeinek, vagyoni erősödésének, tollasodásának a közvagyonból, az adózó polgárok filléreiből, verejtékéből való istápolását célozza.

Amit ebben a könyvben talál az olvasó, az a magyar kultúrhistoria egyik sötét és szomorú részlete. Nem öröme az írónak ilyfajta munkával a köz elé lépni. Végül akadnia kellett azonban ebben a szerencsétlen, csonka országban valakinek, aki a magánvállalkozás üzleti érdekeinek szolgálatával, a közvélemény hamis és' ferde informálásával szemben, feltárja a magyar színészet válságának ügyesen leplezett és elfüggyözött hátterét, igazi okait és indokait.

Minden betegség, minden járvány csak addig tart^ addig veszedelmes és kárttevő, amíg annak létezését vagy tagadjuk, vagy leplezzük, — nem ismerjük a baj lényegét, az ellene való hatásos védekezés és orvoslás eszközeit, módszereit. A magyar művészet, a nyomorgó magyar művésznépség, a vidéki magyar színpadok válsága és kóros vergődése csak addig a pillanatig tarthat, amíg a való helyzet ismeretében, kultuszkormány és közvélemény néhány vállalkozó boltos magánérdeke és a köz, a nemzeti művelődés érdeke között — ismeretében az eddig tagadottaknak és leplezetteknek — az éltető, a szükséges megkülönböztetést meg tudja tenni.

E könyv minden sora ezt a célt szolgálja. Ha sikerül megértésre találnom, nem végeztem felesleges munkát. Első barázdáját hasítottam annak az útnak, melyen át a magyar művelődés ma legszégeylenetesebb és legfájdalmasabb problémája gyorsan, egyszerű és radikális eszközökkel orvosolható.

Szeged, 1928. február havában.

Wenner Sándor.

I. RÉSZ.
Színház és üzlet

A magyar színészet három korszaka.

A magyar színészet válságáról szólni, talán túlsötét képek, egyoldalú elképzelésnek tűnik mindazok szemében, akik a magyar színészet, de főleg a vidéki színészet belső eseményeit, életét, a legközvetlenebbül, saját tapasztalataik alapján nem ismerik. A színházépületek sima, vagy díszes, oszlopokkal, szobrokkal, frizekkel ékes fala sok mindent elfed, eltakar a laikus szem előtt, akárcsak a színpad fénye, díszlete, az aktor ékköves ruhája, hercegi, királyi koronája nem érzékelteti a bíborpalástban szavaló színész ezer és ezer egyéni gondját, bűjút, baját, ordító nyomorát, éhségét, szegénységét.

Magyar színművészeknek lenni a kezdet romantikus hőskorában, önkéntes lemondást jelentett az élet ezer és lézer örömről, az állandó otthon nyugodalmas csendjéről, békéjéről, a családalapítás és a családi élet lelket ragyogtató, éltető, színes boldogságáról. E korszak barázdahasogató művészei az lönként vállalt nyomor, szenvedés, megaláztatás, a szó legnemesebb értelmében vett művészet szőröcsuhás, mezítlábas szerzetesei voltak, akik a gyéren hulló elismerés babérját szívbeli örömmel, a még bárdolatlan, nyers, előítéletes emberek közönyét, gúnyját, gáncsát néma fájdalommal túrték missziós kötelességteljesítésük és hivatásuk tudatában.

Az elmúlt évszázad második felében megnyílnak tegymásután a magyar színészet állandó hajlékai. A magyar színész gyorsan tisztelt és becsült tagja lesz a társadalomnak. Az iskolák mellett a színház a legfontosabb, legértékesebb tömeg- és ízlésnevelő közintézménnyé lesz. Kialakul és állandósul a magyar színigazgatás még ma is dívó rendszere: az immár agyonszubvencionált, hatóságilag kevés hozzáértéssel és túlzottan támogatott magánvállalkozó színigazgatás. Csupa nagy név, csupa ideális lelkű, nagyműveltségű, melegszívű,

áldozatkész ember a mult századvég, sőt a századforduló majdnem minden színigazgatója. Színészeik válogatott, erőteljes, áldott őstehetségek, akiket jórészen nem a színészképző iskolák padjaiból, hanem a magyar ég minden tája felől — mint az útszéli vadvirágot — szedett össze, nevelt és nemesített, a gyom között is állandóan érték után kutató vidéki színigazgatói karvalyszem és éies elme. A magyar színészet örökön ragyogó díszei, büszkeségei maradnak ezek az útszélről, a gyom közül felszedett és lelkiismeretes, vidéki színigazgatói kéz által vakítóan fényessé, tündöklő napokká csiszolt, jórészen már a túlsó partokra költözött művészi tehetségeink.

A magyar színészet e második korszakában a vidéki özmibázak méltó művészi versenytársai világhíres állami kultúrintézményeinknek, a Nemzeti Színháznak, sőt részben az Operának is. A sokáig tengődő, lenézett, lesajnált vidéki színészet a nagy igazgatók alatt tisztas kenyérkereső pályává lesz, a vándorkomédiás hosszabb időre, gondmentesen lefészkelhet, családot alapíthat, polgára lehet egy-egy nagyobb kultúrcentrumnak, színházat fenntartó kommunát ásnak.

A magyar színészet harmadik korszaka a ma, az üzlet korszaka.

A háborút megelőző évtizedben sporadikusan, a háború alatt fokozatosan háttérbe szorul a fővárosi magánszínházak műsorán az irodalmi, a művészi érték.

A komoly kritika hangját ugyancsak fokozatosan váltja fel az üzleti reklám és csak egy további lépés, kialakul a pesti magánszínházak házi szerzői rendszere, a napi és időszaki sajtóban pedig mindsűrűbben ott látjuk ezeket a szerzőket a színházrovatok! élén, amint kritikusi minőségben már egymás bemutatóit méltatják. A belső tartalom, az érték, a művészi szép helyét a tartalmi és formai szegénység, a személyi kultusz váltja fel. Sok az értéktelen, ízléstelen, durva erotikával, beteges lés fejetetejére állított logikával telt, lélek és probléma nélküli, üres színpadi tákolmány.

Az abszolút ízléstelen és művésztelen azonban csak a háború végével, a forradalmakkal, az infláció — a konjunktúra — korszakával szakad a magyar színészet nyakába. A munkanélküli segélyek, a Károlyi-kormány által folyósított magas katonai és őrszemélyzeti zsoldok, pótlékok, a kommün hónapjai, a mértéktelen módon megindult lánckereskedelem és a romló valuta mellett

látszólagos nagy haszonnal folytatott tőzsdejátékok soha el nem képzelt, színházak, mulatóhelyek nézőterein eddig soha nem látott új és nagy tömegeket irányítottak a szórakozóhelyek kapuinak. Mint mézre a légy, úgy tódult a tömeg a színházi, orfeumi pénztárak felé.

A forradalmi, a konjunkturális erkölcs rányomta Katasztrófálisan a maga bélyegét színpadra, színpadi irodalomra. A pillanatnyi haszonért a magánszínházak nem igen tették lelkiismereti mérlegelés tárgyává az utat, a jövőt, ahová a fokozatos tartalmi és nivóbeli sülyedésnek vezetnie kellett. A színpadi irodalom, néhány értéktől eltekintve uniformizálódott, néhány ember prédájává lett. A műsorra került darabok versengtek a tartalmatlanságban, hasonlatosak lettek egymáshoz, mint a tojás, vagy az ikertestvér. Egy és ugyanazok! a témák', egy és ugyanazok a kávéházi lecséptelt viccek, szójátékok, szájalmas trükkök, házmester romantika és trágárság az úri szalonokban, a kültelken és a házmesterlakásokban egyformán. A feltálatl étel egy maradt, csak a körítés változott: hol kaviárral, hol quarglival, hol fokhagymaszósszal fűszerezve került egy-egy szenzációs premier, új darab a kjözlönség elé.

A konjunktúra, a könnyű kereset megszüntével egyszerre elmaradtak a felszínes, a szórakozás minden fajtát gondolkodás és kritika nélkül hajszólo tömegek. A magánszínházak vezetői görcsösen, erőltetetten igyekeztek az üres házak rémével szembeszállni. A reklám, a személyi kultusz még fokozottabb eszközeivel indult meg a közönség utáni hajsza. Elkövetkezett a csak nagy nevekkel való operálás, a színházbukások, a csödök korszaka, A pesti magánszínházak sora bukik, db velük együtt sorvad a vidéki színházak sora, a dicső multu magyar vidéki színészet. A féktelen, a rövidlátó, önző üzleti politika száz és száz színész, az ország legnyomorúságosabb, legsajnálatrarmjöltobb páriái szájából vonja meg, lopja ki a kenyeret. A színház vidéken is megszűnik kultúrintézmény lenni. Üzlet, bolt, az üzletek legszomorúbb fajból. Nem szent már semmi sem, legkevésé az ember, a színész, aki dolgozik, aki keresője és eltartója a vállalkozónak. E könyv második részében az olvasó olyan hiteles fotográfiáját találja a ma magyar színészetének, az ország egyik legnagyobb színháza, a szegedi színház tragédiájának, amely még a Balkán erkölcsi felfogásában, világszemléletében és kultúrelété-

ten is a legnagyobb vihart és felháborodást keltené. Aki nem hiszi, e fejezetekből megláthatja, hiteles okmányok szövegéből, saját szemével meggyőződhet arról, mennyire lezüllött, a pusztulás és romlás fertőjének milyen mélyére sülyedt a magyar nemzeti és kulturális élet harmadik alappillére és tartóoszlopa, az iskola, a sajtó és a színház hármasságának harmadik tagja.

A magyar színigazgató — a huszadik század kultúr- és szociálpolitikájának dicsőségére — rabszolgatartó kény-úrrá, a magyar színész nyomorult rabszolgává lett. Krecsányi Ignáctól, Makó Lajostól nagyon rövid az ut Andor Zsigmondig. De elég ahhoz, hogy a szegedi színház, a magyar színészet, a művelődés, a nevelés oktató és tanító hajlékából testi és lelki kucséberék, szatócsok boltjává aljasuljon.

A vidéki színészet pusztulása.

A vidéki színészet válsága és pusztulása szoros kapcsolatban áll, sőt egyenes folyománya a fővárosi magán-színházak rossz és tragikus színházpolitikájának. Résziben már a háború előtt, a maga teljességében azonban a háború után, a vidéki színigazgatók minden tradíciót sutba vetve, lassan-lassan egyebet sem láttak kultúrhivatásuknak, mint a budapesti magán-színházak műsorának szolgálai másolását és az ott bemutatásra került darabok vidéki színpadokra való közvetítését. Elősegítette a vidéki színházigazgatás eme elszolgaiasodását a régi, a nagy színigazgatók gyors egymásutánban bekövetkezett visszavonulása a nyugdíjba, vagy a magánéletbe és az a szerencsétlen folyamat, hogy ezeket a nagy színigazgatókat a háború alatt és a háború után részben igen méltatlan, üreslelkű és üresszívű kalmár utódok, közönséges színházi boltosok követték. Játszi, könnyű szerrel, lelkiismereturaldás nélkül herdálta el a vidéki színigazgatás a magyar színészet százados, verejtékes munkával szerzett, hatalmas erkölcsi és művészi tőkáját. Ennek a színházi politikának, színigazgatásnak a reakciója, az a konjunktúra megszűntével együtt bekövetkezett helyzet, mely az elmúlt évek során, napjainkban pergett és pereg szemünk előtt, E téren a maga anyagi és üzleti érdekeit kitűnően adminisztráló vidéki színházvállalkozás a közvélemény félrevezetésétől, meghamisításától sem riadt vissza. A 'hamisítás tökéletesen port tudott hinteni a szakemberek és illetékes körök szemébe, nem engedett betekintést, nem nyújtott tiszta képet a valódi helyzetről. Sőt! A magyar színészet súlyos erkölcsi és anyagi kárára, megtörtént az az eset, hogy 1926. év novemberében a magyar vidéki színészet felügyelő hatóságai a kultuszminisztérium illetékes ügyosztályával, illetve a kultuszminiszterrel magával, oly embernek adtak új színigazgatói

engedélyt, akit alig két hónappal előbb bírói ítélet fosztott meg színházától és aki az új koncesszió kiadása idején csődeljárás alatt állott.

A nagyközönség, a laikus közvélemény, a kultusz-minisztérium ép úgy, mint a magyar politikai és tudományos élet legkiválóbbjai, ma sem tudják, nem is sejtik a magyar vidéki színészet művészi és erkölcsi lezüllesztésének, pusztulásának mérvét, hatását és indokait. Csak így érthető és magyarázható a kérdésben teljes tájékozatlanságra valló egyes miniszteri intézkedések, de csak ez az egyetlen magyarázata annak is, hogy a fővárosi sajtó, tekintélyes közéleti funkcionáriusok, köztük pl. a magyar politikai, irodalmi és tudományos élet olyan reprezentáns vezető férfiai, mint Pékár Gyula is, a vidéki színészet helyett, a vidéki színházvállalkozók, a színházi bukások állami és törvényhatósági milliárdos anyagi támogatását sürgetik.

A magyar vidéki színészet, ha valaha, ma tényleg igen sürgős és hathatós kormánytámogatásra szorul. Ennek a támogatásnak azonban kevéssé anyagainak, de annál 'súlyosabban és érezhetőbben erkölcsinek kell lennie. Ha a magyar közoktatásügyi kormányzatnak, kulturális és közéletünk egyéb felelős és irányító tényezőinek ténylegesen és komolyan az a céljuk, hogy a pusztulás széléről mentsek, halálos agóniájából új életre keltsék a vidéki színészetet, kíméletlen operációval és gyorsan meg kell szabadítaniok ezt a színészetet mindama tényezők kártevéseitől, amelyek [közreműködése, erélytelensége, hozzá nem értése, de legalább is súlyos tájékozatlansága és mulasztása, utat készített, folyást engedett az olyan események és válságok bekövetkezésének, mint az utolsó két esztendőben, néhány kis vállalkozásról nem szólva, a szegedi, pécsi, kecskeméti, szombathelyi, soproni színtársulat oké volt. Akkor, amikor a magyar kulturfőlényt most annyira hangoztatjuk, amikor ennek (érzékeltetésére, dokumentálására nemzetnek életében még oly égetően szüksége nem volt, mint ma a csonka országnak, ha büntető jogilag talán kevéssé, erkölcsileg annál inkább, a nemzet, a köz érdekeivel szemben az eredendő bűn súlyosságával vétkezett és vétkezik minden egyes ember, minden tényező, aki e válságok előidézésének és bekövetkeztének aktív, vagy passzív részese volt.

A magyar vidéki színészet és általában a magyar színészet válságát nemis egy ok — az okok és okozatok

sora idézte elő.

Legelső ezek láncolatában az a lelki és anyagi válság, amellyel a háború, a megszállások, a forradalmak, az infláció megrázkódtatta, beteggé, nyavalyatörőssé tette az egész tirsadalmat. A megrendült, felkorbácsolt idegzetű kettős élet, ez a csodálatos, csak a forradalmak, a tömeghisztéria pszichológiai reagenciáival analizálható lélekoszlás, ez az egy testbe szorult antagonisztikus ikerlélek szolgálhat kellő magyarázatául annak a folyamatnak, mellyel az emberek egyidőben hajsztolták a pénzt, a jómódot és ugyanakkor az élvezeteket, a könnyű, léha szórakozások árjában, ettől, a verejtékkel felhajsztolt pénztől, ösztönös sietséggel szabadulni igyekeztek.

A könnyelműség, a felületesség ez idejében, mi sem természetesebb, hogy a tömegárral sodródott, úszott minden, tehát színházaink is. Bármit vett műsorára színház, orfeum, szórakozóhely, annak kifogyhatatlan volt a közönsége. Az emberek a fővárosban, a vidéken egyaránt, valósággal verekedtek az elővételi pénztárak előtt a jegyekért. Közhellyé, mindennapivá vált a színházak körül a háborús kenyérszítóhelyek és üzletek ismert képe: már este, éjjel hosszú sorokba álltak a szórakozást hajsztolók, a jegyüzérek, hogy a reggeli pénztárnyitásnál elsők lehessenek, jegyhez juthassanak. A százas, kétszázas, háromszázas táblás házak a fővárosban, a húsz-harmincas előadásorozatok, az állandóan telt házak vidéken, megfosztották józan mérlegelő, ítéletképességeitől a színházak művészi irányítóit, igazgatóit is.

A lázasan lüktető, konjunkturális üzletmenet, természetsszerűleg meghozta a maga konjunkturális irodalmát is. A jelszó az irodalom forradalmi átalakítása, az új formakeresés lett és ebben a formakeresésben lassan elsikkadt az érték, a tartalom. Színpadjainkon polgárjogot nyert a legszörnyűségesebb ízléstelenség, divatossá, szalonképessé vált a legbűzősebb csapszékek, a kültelki büntanyák trágár nyelve, ezek minden feltálat, állítólag romantikus, vagy tragikus lelki és erkölcsi szennye, durvasága. Végeredményben pedig, mint az új kor legnagyobb vívmánya, mint az új forma és problémakeresés legszenzációsabb újítása, előkelő színpadjaink deszkáira bevonult a bordélyház is, mert az új formakeresés jelszava alatt, a nemzetközi nagy kultúrversenyben feltétlenül lemaradunk, ha a teljes brettli nívóra le nem

sülyesztjük irodalmunkat és korunk modem, fiatal, haladó leányaival és még modernebb, fiatalabb anyáival meg nemi ismertetjük a maga nyereségében a bűntanyák éjjeli életét, szennypárás légkörét, erkölcsét és lápromantikáját.

A magyar színészet, főleg pedig a vidéki színészet válságáért a jövő kultúrhistorikusa előtt nem szabadul a felelősség alatt a sajtó sem. E téren jelentős hányad hárul a főváros üzletes színpadi és napi sajtójára. Kevés az őszinteség, a tárgyilagosság nagy lapjaink színházrovataiban, sok a szervilitás, az émelyítő dicséret egyes orgánumokban néhány favorizált, agyonreklámozott, általuk portált szerzővel, e szerzők, egyes magánszínházak és egyes színésztárok anyagi és magánérdekeivel szemben.

Mi sem természetesebb, hogy a vidéki nagyobb lapok egy részénél — itt főleg helyi vonatkozásban — a színházvállalkozással szemben és a köz érdekeivel ellentétben, ugyanilyen üzletes szellem megnyilatkozását látjuk. Ellentétben ezekkel a nagyobb, anyagilag aránylag jobban megalapozott vidéki lapokkal, a másik részt, a kisvárosi sajtó zömét, a tudatlanság, a naivitás állítja a színház vállalkozók anyagi érdekeinek szolgálatába. A háború alatt, különösen pedig a háborút követő években, nívóban erősen sülyedt a sajtónak ez a része. Művészi kritika, művészi érték megítélésében hozzáértés, önállóság nyomait itt alig találjuk. Befolyásolja a kritika, az önálló vélemény kialakulását, hogy az utolsó évtizedben a vidéki hírlapírók jelentős hányada félbenmaradt existenciákból, vagy műkedvelő, surbankó gyermekekből rekrutálódott, akik komoly irodalmi, művészi kérdésekhez többnyire még annyit sem értenek, mint a harangöntő a csizmafoltzáshoz. Az ilyen vidéki lapok természetesen együgyű, szolgálai végrehajtóivá és harsónáivá válnak a naivításukat könnyen kiaknázó színházvállalkozók kitűnő üzleti érzékének és alkalmazkodni tudásának. Kritikáik javarészen komolytalan, önképzőköri nívón mozgó, gyermekes dicsérgetések, sűrűn egyenesen vicclapba illő számárságok.

A legsúlyosabb, az egyáltalán nem menthető és nem enyhíthető erkölcsi felelősség, a magyar, főleg pedig a vidéki színészet betegségeért, feltétlenül a magyar vidéki színészet irányító, fegyelmező és felügyelő két hatóságát, az Országos Magyar Színészegyesületet, illetve

a kultuszminiszter illetékes szakreferensét, az Országos Színészeti Felügyelőt terhelik. Hogyha ez a két felettes hatósága a vidéki színészetnek mindenkor és minden esetben kellő eréllyel és lelkiismerettel, őszinte szókimondással és férfias nyíltsággal végzi hivatali kötelességét, ma színészetünk új fénykoráról, reneszánszáról, csodálatosan színpompás virágzásáról és nem ennek tragédiájáról kellene a napi sajtónak beszámolnia. Nem kínálkozna módja a közvéleménynek a példátlan színésznyomorral a színházvállalkozásokkal kapcsolatos művészi és szociális problémákkal nap-nap mellett foglalkoznia.

A vidéki színészetet pusztulásához, erkölcsi tragédiájához sokban hozzásegítette, a művészi kérdés ékben aránylag ugyancsak járatlan, még a kisvárosi sajtónál is sokszor naivabb, sűrűn túlságosan fontoskodó, a személyi kérdések és személyi kultusz béka-egérharcába fölösen belemerülő vidéki közigazgatási szervek és fórumok. A városok tanácsa, a különböző hivatalos és nem hivatalos jellegű színügyi albizottságok, színpártoló, műkedvelő egyesületek, rendszerint igen felületesen, kevés emberes szakismerettel kezelik a színházak ügyeit. Működésük legtöbbször egy-egy színház vállalkozó pártfogásában, e pártfogolt igazgató legtöbb tervének helyeslésében és anyagi igényeinek, segély, szubvenció kérelmének lehető teljesítésében merül ki. E téren a vidéki közigazgatás szinte példa nélkül álló és utóbb ugyancsak indokolatlannak talált nagylelkűségének épen Szeged város adta a közelmúltban tanújelét, bár tagadhatatlan, hogy hosszú, nagy és elkeseredett közéleti és sajtóharcok után, ugyanez a Szeged város, a színészet halálos kórokozójának helyes felismerésével, pillanatig sem habozott a radikális gyógyítás és gyógyulás egyetlen, hatékony eszközt alkalmazni: a színház vállalkozó boltosok és kucseberek kezéből a színházat — máról-holnapra a köz kezelésébe vette át.

A mindinkább önös, a köz helyett fokozatosan csak a saját maga anyagi érdekeit szolgáló és előmozdító vidéki színigazgatás túlkapásai mellett, a magyar színészet pusztulásának, saját nyomorának és szenvedésének a magyar színész is oka. Gerinctelenebb, meghunyászkodóbb, szolgálabb lélek ma nincsen a magyar társadalomban, mint a 18—20 vállalkozó vidéki színigazgató kényének-kedvének kitett néhány ezer színészexiszten-

cia. A kenyérharc ma kiölt ezekből az emberekből minden önérzetet, hízelgőkké, csúszó-mászókká tette őket, akik megszűntek a maguk érdekei harcosainak lenni és — tiszteletreméltó kevés kivétellel — a színházvállalkozók tányérnyaló szolgálivá, középkori értelemben vett, nyomorúságos, rabszolgasorba sülyesztették önmagukat.

Színház és közönség*

Valamikor, a régi békeidőben, minden színházpolitikának egyetlen és fontos üzleti célja: törzsközönség nevelése, törzsközönség szerzése volt. E téren fővárosi, vidéki színház között különbség nem volt. Az Operaház, a Nemzeti Színház épen olyan féltő gonddal, lelkiismerettel gyűjtötte, őrizte ezt a közönségét, mint a Vígszínház és a Magyar Színház, ahol ez a közönség a háború előtti években legalább húsz-huszonöt biztos házat jelentett. Ismerték, méltányolták a színházak vezetői ennek a közönségnek az ízlését, az igényeit és óhajait. Darabok kiválasztásánál annak lelkiismeretes mérlegelése döntött: mit szól hozzá, hogyan fogadja az újdonságot, a reprizt, a »mi közönségünk«?

Színház és közönség elválaszthatatlan egyet jelentettek. Színigazgató, író, színész és közönség megértették, megbecsülték, tisztelték egymást. A láthatatlan kapcsok lassan úgy fonódtak egymásba, hogy fokozatosan népes lelki közösséggé, családdá nőtt színház és tízezernyi törzspublikuma.

Aki visszaemlékezik, jól tudja, milyen általánosan ismert, speciális fogalom volt pl. a »Nemzeti«, vagy a »Víg« törzsközönsége.

A régi, békebeli vidéki színház vállalkozók nagy erkölcsi és méltó anyagi sikerének ugyanez a szolid, reális és hozzáértő színházpolitika volt a lelke. Ha huszonöt előadásnak nem is, de a nagyobb városokban majd minden darabnak öt-hat telt nézőteret biztosított a törzsközönség. Ez az öt-hat telt ház biztos anyagi alapot jelentett a színházvállalkozónak, másrészt módot nyújtott a mindenkori művészi irányítónak, rendezőnek — ekonomikus időbeosztással — arra, hogy aránylag igen jól betanult, gondos előadásban vehette műsorra a soron következő újdonságokat, vagy felújításokat.

A közönség mellett, minden színházvállalkozás leg-jelentősebb támasza és erőssége — úgy a fővárosban, mint a vidéken — a színházak gondosan kiválasztott, maguknevelte, egymással családi harmóniában élő, egymást tisztelő, becsülő, támogató, állandó művészegyüttesek voltak. Megbecsülhetetlen erkölcsi értéket, művészi erőt képviseltek, a mindenkori siker biztos zálogai voltak ezek a bohémlelkű, egymásra nem acsarkodó, egymás kenyerét nem irigylő, egymás sikerét nem féltő, lassú pótlással mindig kerekített évtizedes társulatok. Ezek az emberek egymás gondolatát ismerték, egymás szíeméből olvastak, egy-egy színpadi gesztusra, hangsúlyra ösztönszerűen reagálva, érezték, tudták, hogyan kell értelmes, logikus együttműködéssel, végtelenül finom és egyszerű eszközökkel a siker bőven áramló, komplikált zárját megnyitni.

Sajnos, mindez a múlté. A háború, a forradalmak sodró vihara, megtépázta, megszagatta a magyar művészet csodálatos fáját is. Az üde zöld helyett, hervadt leveleket, targallyakat ráz az idő tovasuhanó szellője. Az élet útszéli vándora, a fa alá, pihenőre térvén, csodálattal, érthetetlenül nézi, hogy a fa száz és száz kertesze közül alig néhány a gyökeret, a beteg törzset, az egészséges hajtásokat ápolja. A nagyja üvöltve, könyökkel, lábbal törtetve, egymást taposva, marcangolva, kezében tarka rongyokkal, sápadt művirágokkal, a száraz ágakra tör: a magyar művészet fáján, az élet harmóniáját exotikus rikácsolással, az ünnep borostyánját, idegen, papagály y színekkel ékteleníti és csúfítja.

A magyar színészet válságának magva abban a pillanatban termékenyült, hullott érett talajba, amikor színházaink hátat fordítottak, megszűntek tisztelni, becsülni törzsközönségüket. A háború, a forradalmi, az inflációs konjunktúra színigazgatóinkat épen olyan rövidlátókká, csak a ma látszólag busás hasznát fölöző, a holnappal nem törődő spekulánsokká tette, mint a tőzsde, az láruhalmozás állandó, csak hossza és árdrágulásra kalkuláló játékosait.

Az októberi forradalom első napjától, a korona stabilizáció első, érezhető tőzsdei fagyhullamáig, a magyar színházak régi publikumát új jövevények, új közönség szorította ki a nézőtérrel. Ez az új közönség, mely meglepett és állandó megszállás alatt tartott minden szórakozóhelyet, igen kisműveltségű és mint ilyen, nagyon

igénytelen és hálás volt. Művészi, irodalmi értéket is megtekintett a színházban, utóbbit azonban sokra nem becsülte. Annál hangosabb, tombolóbb elismeréssel adózott minden trágárságnak, meztelenségnek, vérszegény humornak, kétértelműségnek és ízléstelenségnek.

Mindössze két év pergett le a konjunktúra — forradalmi eseményekkel közben-közben néhány nappal, hét-tel megszakított — árján és színházaink teljesen hozzá-
idomultak új közönségükhöz. A műsorra kerülő újdonságokban mindinkább fogyott a belső tartalom, fokozatosan meglazult, széthullott a szerkezeti elem. Lassan elsikkadt a logika, feleslegessé, vált a cselekmény ép-
kézláb meséje, a jelenetek, történések értelmi és érzelmi indokolása, színszerűsége. Ahelyett, hogy a színpad nevelte, emelte volna a könnyen formálható, a művelődésre, csiszolódásra javarészen igen hajlamos új közönséget, színpad és irodalom nemcsak az új közönség igénytelen értelmi és ízlésbeli nivójáig süllyedt, de sajnálatos túlzással, mértéktelenséggel, még ez alá is mélyre süllyesztette önmagát.

Irodalmilag, művészileg értékeset alkotni nagyobb lelkiismeretet, gondosságot és főleg nagy munkateljesítményt követel írótól, színpadtól. Ezt tudva és az akkori viszonyok, az adott és kínákozott helyzetek mélyére tekintve, a nivósüllyedés logikus magyarázatául két szempont kínálkozik. Az egyik a konjunktúra, a vagyonosodás gyorsan, könnyen és fáradozás nélkül tola-
kodva ajánlkozó lehetősége. A másik: a pillanat, az adott helyzetek fel nem ismerése és e célszerű felismerések értékesítésének elmulasztása volt.

Az új közönség, mint teljesen érintetlen, szűz terület, egyformán fogékony volt a jóval, a rosszal szemben. A fővárosi magánszínházak az utóbbi felé hajlottak. Pedig a helyes út, ennek az új közönségnek a nevelése, értelmi szintjének emelése, erkölcsi szemhatárainak bővítése, ízlésének és szépérzékének csiszolása volt. Nemcsak a köz érdeke kívánta ezt. Ma már tárgyi bizonyítékokkal igazolható, hogy a mulasztás a konjunktúra után életerejében, létfeltételeiben ingatta meg színházainkat. A lateiner osztály elszegényedett. A régi közönség másik fele, a vagyonos osztály, a forradalmi, ellenforradalmi események közepette — érthető okokból — visszavonult, tartózkodott a nyilvános szerepléstől. A színházak vitális érdeke lett, a szerencsésen és e célra

önként, aranytalcán kínálkozó új közönség ezreit, tízeze-
reit a jövőnek megnyerni, belőlük komoly és szisz-
tematikus munkával a továbbművelődést áhító, a szín-
házak nézőterére a későbbben elkövetkezendő — nehezebb
időkben is visszavágyó törzsközönséget nevelni. Sajnos,
az egész magyar színészetben egyedül az állami színhá-
zak, főleg pedig a Nemzeti Színház igazgatói, Ambrus
Zoltán és Hevesi Sándor látták tisztin a kérdés kulturális
és anyagi jelentőségét, sikerrel oldották meg a problé-
mát színházai javára.

Eleinte — különösen Ambrus Zoltánnak — nehéz és
látszólag eredménytelen volt a fáradozása. A könnyű
közönséget nagyobb hatással vonzotta az üres, üzleti
reklám, a könnyű fajsúly. A magánszínházak, orfeumok,
kabarék, tánclókok zsúfolt helyiségei mellett, a kon-
junktúra kezdeti korszakában, a Nemzeti Színház, az
Opera páholy és széksorai ugyancsak sűrűn, foghíjasan
ásítottak a színpad felé. A magánszínházak meredeken
sekélyesedő nivójából, rövid egy-két esztendő elegendő
volt azonban arra, hogy a vidéki szemmel előrelátott
és megjósolt fordulat a fővárosban, az állami színhá-
zak javára bekövetkezzék. Legelsőül a színházakba las-
san vissza szállingózó régi közönség, a fővárosba felrán-
duló vidéki publikum csömörlött meg a felszínes, ízlés-
telen, mindinkább a békebeli orfeumi szint alá mélyedő
művészettől. Amíg az új közönség — a valutás és siber-
had, a megtollasodott házmester és lakatoslegény —
vígán, röhögve szórakoztak magánszínházaink »szenzációs«
újdonságain, özönvízelőtti viccein, a pesti aszfalon gyűj-
tött bicskanyitogató szójátékokon és élvezték, a szerep
előírása szerint hol vetkőző, hol meg meztelenebbre öltöz-
ködő ünnepelt művésznő bájait, démonkodását, színfal-
hasogató és érzékcsiklandó, pikáns jeleneteit — észre-
vétlenül nemcsak megtelt az állami színházak nézőtere,
de óráról-órára megszorodott, duzzadt új törzsközön-
ségük tábora, melynek soraiban a nyitott szem, a min-
denfelől egyedül ideáramló régi és vidéki publikum
mellett az új közönség tanulni, okulni vágyó, finomodó
ízlésű részének mind nagyobb tömegeit is láthatta.

A törzsközönség, a jobbízlésű új tömegek elvesztése
mellett, a konjunktúra gondtalansága, magánszínhá-
zainkat egyéb, későbbben tragikusnak bizonyult tulhaj-
tásokba is sodorta. Az egyik, a túlzásba vitt házi szerzői
rendszer, mely a színpadi irodalom egyoldalúságát, a

szi szoros értelmében vett uniformizálódását eredményezte. A másik, ezzel paralell jelenség, a mindinkább túlzásba vitt színészstarrendszer kiépítése volt. Mi sem természetesebb, hogy a konjunktúra árjában, a jó üzletmenet éveiben, ezeknek az újításoknak látszólag előnyét élvezték a színházak. Ez a magyarázata a színigazgatók ama másik, súlyos tévedésének, mellyel minden konjunkturális sikert az általuk favorizált, agyonreklámozott, önmagukat kitűnő üzleti érzékkel adminisztrált szerzők és színészprimadonnák javára írtak.

Amilyen gondtalanul és önmagától, természetyszerű szükségességgel bekövetkezett folyamatnak vették magánszínházaink az inflációs üzletfellendülést és a konkurrenris állami színházak ugyanakkor — átmenetileg — bekövetkezett lanyhaságát, ugyanolyan ideges, izgató hatást váltott ki vezetőikben az állami színházak fokozatosan javuló üzletmenete, főleg pedig a Hevesi Sándor igazgatásának első évére eső, immár érett kalászbba szökent kibontakozása állami színházaink józan előrelátással épített, szolid művészi és üzleti politikájának. Az állami színházak egyelőre csak regisztrative észlelt, de anyagilag még nem érzett konkurenciája, stimuláló hatással volt színháztársaira. A legjobbnak vélt és leggyorsabban célhoz segítő ellengőzzel, a gyors és szélesebb vágányú stárrendszer kiépítésével vélték a magánvállalkozók a bekövetkezett eltolódást a maguk javára visszabilenteni. Megindult a hajsza, a konkurrencia a jobbnevű színészprimadonnák után. A régi nevek mellett, mind sűrűbben találkozunk a lapok hasábjain, a színházak riekklámközleményeiben a Nemzeti Színház egyik-másik művészeinek, jelességeinek nevével, akiket a közlemények, a magánszínházak jövendő, vagy tényleges vendégszereplőikként hirdetnek, vagy a jövő esztendő lekötött, esetleg lekötni szándékolt új csillagaikként portálnak. Szaporodnak gombamódra az olyan darabok is, melyek már tisztán a legközönségesebb végáruk, irodalmi értékük nincsen, rendelésre, kizárólag egyes művészcsillagokc testéhez, az igénytelen, alacsony intelligenciájú tömegek ízléséhez, zsebéhez idomított szabásmintával készülnek.

Az idő haladásával az üzleti láz rohamosan növekszik. Magánszínházaink idegessége, kapkodása már szemmel látható, lelki iránymutatójuk szeizmografikus, ösztönös előérzettel annál nyugtalanabban, türelmetlenebbül

vibrál, mind közelebről és lázemelőbb súllyal érzik a beteg gazdasági élet ütőerére a koronastabilizáció árnyékát nehezülni.

Az új közönség, az új gazdagok egy részét az első, korán jelentkező előszelek, tőzsdei besszek hullámai elsodorják, vagy takarékos, immár garasoskodó életre készítetik. A magánszínházak nézőterén fogy a közönség, már sok az üres ház és mindsűrűbben buknak az ír-primadonnák — előkelő művészstárok által tolmácsolt — eredeti, vagy magyar talajba ültetett, átdolgozott, fordított újdonságai.

Máról-holnapra felkészületlenül és minden komoly terv nélkül találja színigazgatóinkat a konjunktúra mélypontja, az átmenet. Magánszínházaink, a még mindig nem késő, logikus mérlegelés, szolid előrelátás helyett, másodsor is zsákutcába rohannak. A gyenge színházmenetel és az akkor már nyilvánvaló általános elszegényedés indokolásával, az idő, az események rendjét a régi vágányba visszaterelni óhajtó, szellemes emberek, a dekonjunktúra ideg- és érzécsillapító frázisát dobják a köztudatba. Színigazgatóink ennek a veszedelmes és üres frázisnak a szalmaszáljába kapaszkodva, a személyi kultusz még gyilkosabb erőszakolásával próbálják a szerencse kerekét a maguk vizei felé irányítani. Csakhogy a szerencse furcsa jószág. Eljön, meglátogat mindenkit. Aki Enegszédül, nem tud élni kínált és nyújtott javaival, a mellett elrohan. Akit a szekerére vett, hiába kapkod az elejtett gyepelő után, ha addig, gyepelővel a kezében, oeim tudta a szerencsét a maga javára kamatoztatni.

Az elszegényedéssel, a dekonjunktúrával kapcsolatban, észszerűen csak a külsőségekre kevésbé költekező, de a tartalomban, belső értékben erősen emelkedő irodalmi és művészi poli Lika kínálkozott egyedül célravezetőnek. A példa adva volt, egyenesen az utánzásra csábított. Az állami színházak a maguk szolid, vásáriasságtól ment üzletvezetésükkel a dekonjunktúra legfeketébb napjaiban is, tömegesen vonzották mindig zsúfolt nézőtereikre a közönséget.

Hiába volt azonban az élő, beszédes példa. Színigazgató, házi szerző, színiészprimadonna nem tudták magukat beleélni a változott viszonyokba, nem tudták, nem akarták elhinni, hogy a dolog könnyű oldala helyett, a jövő boldogulás kulcsát a sors a verejtékes munka nehéz felére helyezte. Így indult, példátlan vehemencia-

val, a mindenképpen való siker és közönség-hajszolás tragikus versenyfutása. Az egyik színigazgató megpróbálta a konkurens színház X starját, primadonnáját a maga együttesének megnyerni. A másik igazgató nem hagyta magát, ha mindjárt súlyos áldozattal, de maradásra bírta csábított csillagát. Sőt, most maga sietett a szomszédba, sztárt csalogatni, új konkurens attrakciót szerezni. Valósággal tülekedés folyt a nagy nyilvánosság előtt. Egyszerre három színház is lanszírozza, hirdeti egy-egy művészprimadonna legközelebbi felléptét, vagy egy-egy divatos, jól adminisztrált szerző legújabb szenzációs darabjának műsorra vételét. Végeredményben a versengők szerencsésebbje színháza műsorába iktathatta az új darabsodát, mely hihetetlen költség, idő és pénz-pocsékolás után — a ragyogóbbnál-ragyogóbb szereposztás dacára — a versenyben lemaradt konkurens igazgatók kárörvendő mosolya közepette, a hozzáfűzött remények beváltása nélkül, esik a nagy emésztő széles torkába.

A konkurrencia, a közönség utáni hajszának ez a lázasan beteg mérve, a sok drága szenzáció és attrakció egymás után az eladósodás, a tönk, a csőd szélére sodorja nagy színházainkat. Három-négy darab bukása után, egy-egy nagyobb lélekzetű, vagy közepes siker nem segít a helyzeten. A közben mind szédületesebb primadonna-fizetések terheit és az értéktelen, bukott színdarabok pazar kiállítására fordított fantasztikus összegek hiányát semmiféle várt, vagy váratlan nagy darab-béli kasszasiker nem képes pótolni.

Még a gazdag amerikai multiszínháztulajdonos, Ben Blumenthal is hiába próbálkozott amerikai rendezővel, amerikai stílű látványossággal, a tagadhatatlan siker dacára, a nagy revü túlméretezett költségvetése miatt — a kiállításra, a dologiakra fordított anyagiakat nem tudta meghozni. A Nótáskapitány, Halló Amerika, Antónia százas, zsúfolt házai derűsebb, bizakodóbb napokat jelentettek a Blumenthal színházaknak. A nagy személyi terheket, a bukott darabok hajótörésének anyagi kárait azonban ezek a tagadhatatlanul nagy sikerek sem tudták elviselhetőbbé tenni.

A színházi krízis, a dekonjunkció sodró hullámai átcsapnak itt is, ott is a színházak feje felett! és sodró árjuk egyiket, másikat is ideiglenesen, vagy véglegesen eltemeti. Ben Blumenthal színházai közül 1926. őszén nem nyit kaput a Fővárosi Operettszínház, a

Renaissance Színházból mozi lesz, a Belvárosi Színház közel két évi tragikus és bizonytalan vergődés után új kéz irányítása alatt próbál boldogabb napokat élni. Az Unió Színházak krízise a régi részvénytöbbséget új kezekbe juttatja. Az új kezekkel új irányítás jön. Nagy tervekkel, igen drága és luxuriózus együttesekkel, bőkezű előlegekkel, látatlanul megrendelt darabokkal a tarsolyban indul az új éra. A tervek sikertelenek, a darabokhoz fűzött anyagi remények nem válnak be, a drága társulatok, fényes kiállítások, nagy reklámköltségek és adminisztráció emészti a tőkét és az Unió színházak 1926-ban az új kéz összeroppanása folytán, külön-külön kezek irányítása alá hullanak.

Pesti színházaink még ma sem okulnak. Egy-két szerencsés, külsőségektől, véletlenektől függő siker, mint a csak kelletlenül, a szezon elején a Vígszínház műsorára vett kivételes érték, a Noszty fiú, a Magyar Színházban a Szabó Juci, az átlag fölé messze kimagasló Csókrólcsókra, a Belvárosi Színházban az Ügyvéd és férje, pillanatnyilag ugyan segítettek színházaink anyagi helyzetien, (átmenetileg megkímélték őket az elmúlt évek tragédiáinak gyors megisméltődésétől. De kizárólag ilyen, színházpolitikai koncepció nélküli, a véletlenre, jó szerencsére bízott sikerre bazirozni, ilyenekre biztos jövőt alapozni nem lehet. Fedák Sári ma legnagyobb és legértékesebb komédiásaink egyike. Antóniabeli és mostanában ismétlődő sikerei az ő kizárólagos magánsikerei. Ezekben Írónak, színháznak és más tényezőknek még véletlenül is alig van egyéb részük és érdemük, minthogy Fediák Sári egyéni vonzereje anyagi jövedelmet és pénzforrást jelent a szerencsés szerzőnek és színháznak, de végtelenül súlyos a kára a magyar művészetnek és művelődésének. A könnyelműségnek ára van. Színházaink, színigazgatóink még igen szomorú tapasztalatokat szereznek, ha a mai, ötletszerű és méregdrága, a csonka ország anyagi viszonyai közé beleilleszkedni nem tudó szíinigazgatásban a takarékoságot, művészi munkájukban — a túltengő személyi kultusz miatt — a rendszerességet és céltudatosságot nem tudják érvényesíteni.

Fővárosi magánszínházaink már említett első és leg-súlyosabb szervi baja, hogy megszakítottak minden nexust a közönséggel, a lüktető, az egészséges, a termékeny magyar étellel. Hiába a fény, a pompa, a díszes kiállítás, a drága színészprimadonnák, ha a darab sike-

rét nem a valódi értékre, a belső tartalomra, az ebben lüktető életre, az élet busából faragott figurákra — hanem külső cicomákra, trükkökre, csipkés ágyakra, bugyogókra, diszkrét hangokra, nyögésekre, sóhajokra és fényhatásokra, jazz-bandra, holdvilágos szerenádra, srammli zenekarra és főleg pedig a lehetetlen, természetellenes, beteg szerepekből elfogadható, emészthető alakítás véres verejtékezésre kényszerített színészpáriáktól akarják kipréselni. A tőzsdéző bankfiú, az áruhalmozó és költekező szatócslégény eltűnt már a közélet mezejéről. Ma, a pengő, a stabil pénz korában, a színház pénztáránál a polgár a szó szoros értelemben adózik, megtakarított, a maga, a családja szájától megvont filléreit áldozza a művelődés oltárán, joggal elvárja pénze, áldozatkészsége méltó ellenértékét. Viszont, ha nem nyújt a műsorra iktatott darab három szó értelmes mondanivalót, három szó természetes életet, okszerű történet, észszerű cselekményt; ha nagyítóval sem lehet abban két szó eredeti, őszinte, szívből jövő, vagy a cselekményből folyó butmort találni, joggal háborodik fel és fordít háttal az áldozatkész polgár annak a színháznak, amelynek pénztáránál azért váltott jegyet, mert nem orfeumi trivialisításokra, lokálok trágárságaira, felszínességeire és nudításaira, hanem magasabbrendű szórakozásra vágyott. Ma a régi közönség, a Pestet látogató vidék csak igen kis töredéke áramlik a magánszínházak felé. A közönség színe-java a Nemzeti Színházhoz és az Operaházhoz pártolt. Igen tanulságos és megfizethetetlen tapasztalatokkal szolgálna e téren a fővárosi színigazgatók sűrűbb vidéki látogatása, főleg pedig az ország ma kétségtelenül legintelligensebb, legkulturáltabb, még az állami színházak törzsközönségénél is komolyabb, egységesebb ízlésű szegedi közönség tanulmányozása. Szegeden a konjunktúra két-három évtől eltekintve, nem volt példa arra, hogy valamelyes kis értéket tartalmazó darab az érdemelt sikerhez ne jutott volna. De a szegedi közönség honorál és kegyetlenül honorál a másik irányban is. Ha sűrűn Utaznának, a vidékre látogatnának, de legalább odafent Budapesten is nyitott füllel járnának igazgatóink, térrel-közzel módjuk kínálkozna meggyőződni a vidéki közönség őszinte véleményéről. A budapesti gyorsvonatok minden harmadik, negyedik fülkéjében hallhatnák, amikor a színház kerül szóba, az obligát, mit néztek meg, hová mentek kérdésre, a majd-

nem sztereotyp választ: egyik nap a Nemzetibe, holnap az Operába, holnapután az orfeumba, vagy a cirkuszbá. A magánszínházakról szó sem esik. Ha valaki a társaságból mégis szóba hozza őket, el lehet rendszerint készülvé a válaszra: azért, hogy X vagy Y. művészt, művésznőt lássam, egyébként pedig szórakozást ne találjak, sőt bosszankodjam a gyöngé, nívótlan darabon, nem hajítok ki tíz-húsz pengő méregdrága belépődíjat az ablakom. Viszont, csak nagyon kevéssé jó legyen egy darab, a valódi élet, az igazi humor csak egy-egy morzsáját, egy-egy fellobbanó szikráját nyújtsa, az igényesebb fővárosi közönség mellett, a vidéki is segíti a sikert. Addig azonban, amíg nem a darab minőségi értékelése, hanem a staffázs, a mellékes, a név, a kellék marad magánszínházaink művészi irányító mágnesé, ennek a mágnesnek a vonzköre a kis számú, szűk látkörű fővárosi protz és divatközönség mellett, csupán a Budapest idegenforgalmában számot alig tevő, naiv, járatlan, a fővárosi sajtó színházi reklámközleményeinek és hirdetéseinek emlőin művelődő falusi és kisvárosi közönségre terjed.

Színházaink, színigazgatóink mai másik, súlyos, gyógyíthatatlan betegsége, hogy a konjunktúra alatt megromlott a szemük és Budapestet állandóan Parisnak, Londonnak, Newyorknak látják! Elfelejtik, hogy megcsönkultunk, nyolcmillió szegény koldusok, súlyos robotosok országa lettünk: míg Paris, London, Nework virágzó, dicsőségük ormán pompázó hatalmak, mammut fővárosai, amely fővárosokba naponta több pénzes, szórakozni vágyó idegen érkezik és költekezik, mint Budapest nyomorgó, szegény, máról-holnapra élő egész lakossága. Milyen szomorú, nyomorúságos államháztartásunk szivébe, zsebébe mélyen vágó az a szánalmas verseny, melylyel színházaink Savoir, Verneuil és a külföldi divatszerezők soraiik silány darabjai után vetik magukat. Azt Jhiszik, Paris sikerét, fényét plántálják minden számárássággal és fércmunkával Budapestre, a csonka ország fővárosában száz és száz előadásra akad közönsége az olyan darabnak, mely Parisban nem érne meg 20 előadást, ha az Ázsiából, Afrikából, Amerikából, a világ minden tájáról odatóduló idegenek nem szolgáltatnák végeláthatatlan sorban színháznak, szórakozóhelynek a tömegeket. Mert Paris takarékos népe bizony igen megválógatja, miért és mire adja ki a pénzét. Bécs hatalma-

sabb, lélekszámra, idegenforgalomra egyaránt nagyobb világvárosa a kontinensnek Budapestnél. És Bécs színházai sem bírják, nem tudják még kis mértékben sem párisi kollégáikkal a lépést tartani.

Amíg színigazgatóink, színházaink művészi és üzleti politikája nem a csonka ország méreteihez és annak viszonyaihoz idomulnak, színpadi irodalmunk, dicsőséges színházi kultúránk ma mélyen lefelé ívelt görbéje nem szökik a magasba, nem gyújt ragyogó, új magyar szívárványt a kultúrnépek földi világát átölelő hatalmas égboltozaton. Nem nagy fáradtság, csak kis körültekintés szükséges a tisztánlátáshoz, a régi közönség és a fővárosi magánszínházak új találkozásához, tartós barátságához. Minden pesti színigazgató, ha végignézi színházaink utolsó 4—5 évének műsordarabjain, az ujjain számlálhatja a sikert ért darabokat. Az operettől eltekintve és számba nem véve egy-két színész egyéni sikerét, egy-két új ötlet csak egyszer kiaknázható, érdekességét (a női orvos, nő ügyvéd), igazi, belső, nagy sikert csak a valódi életből merített, kerek, egészséges meséjü, természetes őserővel, a szívből jövő humor mozaikjával tarkított, lélekből merített, lélekhez szóló néhány újdonság ért.

Közönség, színház ezeken a pontokon a dekonjunktúra alatt, a dekonjunktúra után, a pengő korszakában is egymásra lelt. A magyar színházak jövőjének, anyagi megerősödésének útja csak a fenti tapasztalatok érvényesítésével, alkalmazásával, gyakorlati keresztülvitelével, csakis a közönségen keresztül, a régi törzsközönsséggel frigyesülve, kéz a kézben, fordulhat újból az egyenesbe: a hétköznap fáradt és ólmos szürkéségéből a hírt, örömet, meglelégedést, dicsőséget, ragyogó nap korongja felé.

Színház és irodalom.

Az utolsó két évtized színpadi irodalma fővárosi magánszínházaink színvonalával párhuzamosan csökkent és értéktelenedett. A háború előtt és még a háború alatt is, színpadi íróink nagy része érthető, zamatos magyar nyelven szólaltatta meg figuráit, lelkiismerettel válogatta darabja témáit, ízléses, uri köntösbe, természetes formába öltöztette mondanivalóit; mértéktartó volt a humorban, tréfában és nagyon kivételesen — akkor is a finomérzék szellemes zománcával vértézve — kalandozott a trivialitás, az ízlésbeli és erkölcsi vaskosság határmegyéi felé. Az író, magát a puszta kifejezésformát, az író szót, kivételes tisztelet és nagybecsülés övezte a társadalomban. Nemcsak a magyar népnek mindenkor az átlag fölé emelkedő nagyjai iránt megnyilvánuló tisztelete nyilatkozott meg ebben. A magyar író mindenekfölé emelkedő imádságos, mély tiszteletét a múlt, a tradíció, a nagy elődöknek az elnyomatás és üldöztetés évszázados korszakaiban végzett önfeláldozó, nemzetmentő és nemzetfentartó munkássága égette mélyen a magyar lelkekbe. Ezt a tradíciót, a patinás múlt tisztaságát, vesztá tüzét őrizték, ápolták, működésükkel öregbítették és emeltek az utódgenerációk, a magyar írás mindenkoron élő, hivatott és hivatásos művelői.

A magyar színpadi irodalom az önerejéből a világ-hír legmagasabb csúcsaira felszáryalt régi magyar színművészet méltó és egyenrangú kenyerestársa volt. Színpadi irodalmunk bibliája, a magyar drámai irodalom lelke, forrása, a minden időkig hervadhatatlan nagy, nemzeti értékünk, a minden magyar generációk kiaknázhatatlan lelki és erkölcsi kincstára: a magyar népszínmű. Változhatnak, amint változtak és változnak, korok és ízlések. Dicső elődök nyomába, miként

szemünkkel napjainkban látjuk, korcs utódok léphetnek. Megérte íme a magyar szépirodalom, színpadi irodalom, a költészet — évszázadok óta most és először —, hogy művelői megsokasodott számában nagyon kevesen vannak az igazak. Megfogyatkozott a magyar lelkek éber házórzó komondora, szemfüles és gondos terelőpuli, — gombamódra megszorodtak szomorú, csilagatlan éjszakáink üvöltő sakálai, tartalmatlan, cél nélküli életet élő, üreslelkű, páváskodó asszonyaink és leányaink pórázás agarai, keblen melengetett, tornácos ágyban puhányokká kényeztetett selyempincsei.

Színpadi irodalmunk múltja, mint a foglalkozások és értéktermelés annyi ágában, a magyar nemzet kivételes, a nemzetközi átlagot messze meghaladó hivatottságáról és alkotókészségéről tanúskodik. A korokat, generációk sorsát túlélő, a mindenkori ma életét és emberét tükröző magyar színpadi alkotások száma igen nagy. Az élet, a magyar lélek erejétől duzzad e korok közepes, átlagtermelése is.

Változást, sőt gyökeres változást hoz a századforduló, a XX. század színpadi irodalma. A tradicionális, klasszikus nyomokon haladó magyar drámai irodalmat, a nyugatról ideáramló modern színpadi irodalom váltja fel. A népszínmű leesorul előbb a fővárosi, majd a háború alatt és főleg a háború után fokozatosan a vidéki színpadokról is. Az újszerű, bécsi operett fülbemászó keringői, szentimentális történetei, színpadi hercegei és varrónányai, kutyamosói és cselédei meghódítják a magyar szíveket is.

A magyar találékonyság, alkalmazkodni tudás gyorsan felveszi a versenyt Parissal, Béccsel. A próza, főleg a könnyed, francia technikával, fordulatossággal, szellemességgel versengő magyar vígjátéki irodalom termékei előtt mind sürűbben kitarulnak a külföldi nagy színpadok kapui. A bécsi operettel sikeres versenyre kel, diadalmasan az operettszínpadokra tör a magyar daljáték. A magyar muzsika tüzevel, dallambőséggel, kápráztató szín és hangulatfestő erejével meghódítja és lebilincseli még a tengerentúli közönséget is.

Jelentős, a közép-európai színpadokat uraló és irányító tényezővé a magyar színpadi irodalmat a háború tette. Az idegen, a francia szerzők lekerültek a központi hatalmak színházainak műsoráról, helyüket a nagy aktivitású, csodálatosan fürgé és alkalmazkodni tudó ma-

gyar termelés foglalta el. A több munka, a természet-szerűen előállott darabhiány pótlása, a hadba nem vonult, vagy haditódósítói beosztást nyert, elegendő szabad idővel rendelkező szerzőkre hárult.

Amennyire kedvező és anyagilag előnyös volt ez a helyzet a front mögött dolgozói íróink anyagi helyzetére, annyira ártalmára vált a fokozott, iparszerű darabtermelés a köznek, a magyar színpad és színpadi irodalom jövőjének. A tartalmi, a formai, az ízlésbeli sülyedés jelei mind élesebben mutatkoznak. Az uri, műveit társalgás hangját, érintkezési formáit, a humor szellemes, mosolyogtató, finoman csipkelődő élet színpadjainkon egyre gyakrabban a renyhe, a léha erkölcs, a fülsértő, bárdolatlan hang, a pesti aszfaltbetyárok, tolvaj és félvilág minden lelki kórja, dialektikus szörnyősége váltja fel.

Elvértve színpadjainkon már a háború előtt is találkozzunk gyenge, vérszegény, tiszavirágleglkű színpadi alkotással. Ezek — jórészt alkalmi és műkedvelői próbálkozások — a színlap kiragasztásával jutottak a napi érdeklődés homlokterébe és a színlap átragasztásával egyidőben sülyedtek a megérdemelt feledés hamvasztó kriptáiba. A háború alatt az értékarány megváltozik. Fokozatosan több és több a gyenge alkotás. Különösen a háborús esztendő¹ második felében, a színpadi irodalomnak ez a lefelé tendáló iránya, sülyedése, kimutathatóan és szorosan kapcsolatos: egyenes arányban áll a társadalmi, a belső erők hasadásával és bomlásával.

A majdnem kizárólag bécsi műhelyekre korlátozott operettirodalom lelki és eszmei szegénysége a tömegáru iparszerű termeléséből ionként folyik. A magyar színpadi irodalom szempontjából csak sajnálatos, hogy értékesebb és jobb termeléssel a léha tucatárut nem sikerült színpadjainkról kiszorítani.

Másképpen állunk a prózával. E téren viszont a magyar irodalom károsodott tragikusan. Egy kéz, egy toll öt-hat darabbal is felvonult egy-egy szezon színlapjaira. És annak a tollnak, annak a kéznek, annak a fejnek az egy szezonbeli darabhalmazatában legtöbbször igen kevés, értékes mondanivalója akadt. Új embert nem igen látunk, új nevet nem igen olvasunk színlapon. Az egészséges konkurrencia hiánya, az új, a friss vér lüktető, serkentő, regeneráló erejét nélkülözi a színpad. Színpadi szerzőink éppen akkor tértek át a silány

minőség, főleg a jól jövedelmező, nemzetközileg értékesíthető áru termelésére, amikor nemzetmentő és népnevelő hivatásukat sorsdöntő erővel kellett volna a köz érdekében latbavetniök. Színpad, színpadi irodalom az 1917—1918-as évek társadalombomlasztó erőivel és propagandájával szemben majdnem teljesen megfélemedtek arról a feladatukról, mely nagy nyilvánosságuk, messze (hangzó szavuk és erejüknel fogva őket a lelkek acélozá-ára, a kitartás, az alkotó, nemzeti erények ápolására és fejlesztésére kötelezte. Kint a frontokon tragikusan és véresen folyt a küzdelem a külső túlerő, az összeroppan-ás és összeomlás veszedelme ellen, színpadjaink pedig, kevés kivétellel, hadimilliomosok, ubórkafára kapaszkodott hadiuzsorások, megvagyonosodott házmestercsaládok, orfeumi csillagok, félvilági dámák léha és üres esemé-nyeinek, félszegségeinek, szerelmi históriáik kevéssé mű-vészzi, mint érzéki tolmácsolásával siettek a belső frontot, az ottani harcvonalakat alátámasztani, a lelkeket erő-siteni.

Színpadi irodalmunk sajnálatos és élesen lefelé lejtő korszaka a maga teljességében a forradalmakkal köszönt be. Felszabadulnak az emberi ösztönök, megszakadnak a társadalom, az élet etikai kötelékei, szabadon hőmpölyög az indulatok árja. Idehaza, külföldön, mint csi-ősőfca a kövér humusz alatt, terem, szaporodik az új jelszavak légijója. Minden örültségnek, üres frázisnak akad imádó, tömjénező közönsége. A konjunktúra zse-rijei és ujítói főleg a fenéig felfordult Németország-ban ezrével teremnék. A mindenáron érvényesülni, fel-tűnni vágyó üres ember életében ritkán kínálkozik az olcsó népszerűség szerzésére, kamatoztatására, talmi böl-cessége fitogtatására hasonló, alkalom. Az irodalom, a tudomány komoly faktorait, értékeit ledorongolta, kényszerű hallgatásra kárhoytatta a forradalmi törté-
tők, a demagógia üzleti és vásári zaja. Minden poli-
tikai és szellemi örültségre, csodabogárra, szabadosságra — a forradalmi, ész nélkül emésztő tömegek szemé-
ben — rá lehet sütni a lángelme bélyegét. Így lesz az örültből és agyalágyult hülyéből próféta, az értelmetlen zagyvaságokat szavaló csizmadiából látnoki erejű böl-
cselő és államférfiú, a mozsdatlanszájú tintanyalóból, a helyesírás elemi szabályaival hadilábon álló borbélyse-
géből, a nyomdafestékhez jutott perverz, rozzant ideg-
zetű, hűdött agyú emberroncsból tudományos, irodalmi,

művészi, színpadi forradalmár, újító és formakereső.

A forradalmak, a konjunktúra évei nálunk, a külföldön egyaránt tömegével termelték az ilyen lángelméket. A rövid életű magyar, az orosz irodalmi és művészi szakszervezetek még ma is hemzsegnek a sok zsenitől, újítótól, világokat átalakító reformerektől. A német dhaosz éveiben, de még ma is, Bécsben, Berlinben, a nagy német centrumokban nagy számban tenyésznek lapok, folyóiratok, színpadok, művészi vállalkozások, melyek részben, vagy teljesen az emberi tudatlanság, korlátoltság, feltűnési viszketegség, a foggal született táltosság bölcsességeitől hemzsegnek.

A forradalom utáni és a mai magyar színpadi irodalom nagyon kevés és laza nexusokat tart fenn az irodalommal. A színdarabírás üzlet, a színdarab áru és az író boltos, gyáros, ügynök lett. A német kinövések színpadi irodalmunkban ugyan kevésbé jutották szóhoz, színházaink, szerzőink azonban nem mulasztották el a gyakorlatilag értékesíthető üzleti jelszónak, fogásnak átvenni. A reklám írásban, képben egyaránt harsogta, fújta a tömegek fülébe a nagy szenzációt, a házi szerzők új stílus, új forma, új trükkművészeti találmányait: a szabadszájúságot, szabadosságot, a nyershuskultuszt, a vaskos pikantériát és a kifecamított, agyonnyomorgatott magyar nyelvet.

Az utolsó évtized maradandó, hosszabb lélekzetű irodalmi értékeit a sok száz, selejtes darab közül ujjain számlálhatja össze az ember. Még szomorúbb és zsunorodottabb ez a szám, ha a Nemzeti Színház és Kamaraszínházának újdonságait, műsordarabjait e statisztikában mellőzzük. Ez a mellőzés különben szükséges és indokolt, mert az állami színházak hivatásuk szerint köteles hajlékai és mentsvárai a komoly irodalom termékeinek és értékeinek. Egyedül és kizárólag állami színházaink érdeme, hogy a drámai vég, a magyar színészet és színpadi irodalom nivójának még nagyobb súlyedése ez ideig be nem következett.

A magyar színpadi irodalmi termelés elsőkélyesedésének, színpadi irodalmunk eliparosodásának és elültesedésének több oka van.

Az első az a szerencsétlen, centralizációs politika, mely évtizedek óta minden politikai, gazdasági, művészi és szellemi értéket, intézményt Budapesten zsúfolt és zsúfol össze. E mellett, évtizedeken át, a vidék,

főleg az alföldi szintiszta magyar területek, még a kulturális és gazdasági szűkmarkúság és mostoha elbánás terheit is nyögni kényszerültek. Az ellenzéki Alföld a múltban úgyszólván semmihez nem jutott, a magyar medence ipari és kulturális fejlődésének rovására, a mindenkori kormányok mindent az engedelmesen, szolgálékkal voksoló nemzetiségi vidékeknek juttattak. Városok, mint Szeged, Debrecen, Hódmezővásárhely, Kecskemét csak az ország megcsonkítása óta, az utóbbi évek során jutottak a fejlődés elemi mozgató eszközeihez és lehetőségeihez. A forradalmak lelki előkészítése, azok kirobbanása és lefolyása éreztették, világosan szemléltették a minden téren túlzott centralizációs és a nemzetiségi vidékeket dédelgető politikának káros következményeit. És senki ne higgye, hogy a centralizációnak fojtogató karma, hatalma, eleven ereje intenzitásából mindaddig érezhetően bármit is vészit, amíg a főváros politikai, szellemi és művészi túlsúlyának egyenlítésére, néhány önálló — kizárólag a maga erőforrásaira támaszkodó — egészségesen irányító vidéki gazdasági és kultúrcentrum életre nem kel. Klebelsberg Kunó gróf kultuszminiszter kultúrtartományi tervei, ebből a szemszögből nézve és mérlegelve jelentőségüket, ma értékükben fel nem becsülhető nagy szociálpolitikai, kultúrpolitikai és történelmi jelentőséggel bírnak. A magyar vidék, főleg az Alföld eddigi elhagyatottsága, magáraulaltsága és elmaradott volta, a helyi és belső okok mellett, a minisztériumioknak, az állami irányító szervéknek, Budapestnek a vidéki étellel való laza kapcsolatára, a vidék sok-sok fontos, életbevágó ügyének, bajának nehézkes, a helyi viszonyok hiányos, vagy hézagos ismeretével való elintézésére, vagy el nem intézésére vezethetők vissza. Sok minden mellett, a magyar vidéki színészet válsága nem következik be, a magyar vidéki színházak ormán ma égnek törő magasságban lángol a csonka határokon át az igazi kultúrfölény világító tűoszlopa, ha az állam, a kultuszminisztérium nexusa szorosabb, bensőbb a vidék kultúr-életével.

Színpadi irodalmunk nivósülyedésének második oka a kizárólagosság, a versenymentesség. Az utolsó tíz évre visszapillantva, tíz új embert, tíz új magyar nevet nem tudnak fővárosi drámai színházaink a szerzők sorában felmutatni. Állandóan 6—8 váltakozó név a színházak

műsorán mégsem jelentheti a nyolcmillióra lecsökkent csonka ország szellemi csonkaságát és meddőségét is. A másfélmilliónyi erdélyi magyarság az irodalom, a tudomány, a művészetek terén nap-nap mellett ragyogó új erőket, értékeket termel, szinte lehetetlen és logikus ésszel el sem képzelhető, hogy öt-hat, fővárosi magánszínházaink által állandóan favorizált szerzőnél és fordítónál különb, vagy legalább is hasonló írói és fordítói tehetség széles e szűk hazában nem akad. E téren az Írókat kisebb — de nem menthető — felelősség terheli. A hiba színházainkban, vezetőikben, dramaturgiaikban van, akik a silány helyett, nem a jobbhoz ragaszkodnak, nem jobbat, értékecsbbet követelnek az Írótól. A szerzői tantiem ma (nem vidéki helyi szerzőket, vagy műkedvelőket értve) a magánszínházaink műsorára kerülő legsilányabb fércmunkák után is a pengők ezreire, tízezreire reg. A csak a pénzt, a kizárólag minél nagyobb jövedelmet hajszoló író könnyen kísértésbe esik, az írói önérzet és értéktermelés útjáról lelkiismeretfurdalás nélkül a gyom és penész ösvényére tér, ha színházaink, szín igazgatóink drága pénzért, saját kárukra és anyagi romlásukra silány portékát rendelnek, vagy értéktelen, a tucatátlagon aluli portékával megelégszenek.

Szerzőinket éppen úgy, mint színigazgatóinkat a háboruvég és az inflációs idők konjunktúrája szédítette meg. A háborúval, forradalmakkal együttjáró társadalmi züllés, az új közönség tömegeinek igény és értelem nélkül történő élv és szórakozás hajhászata, szerzőinkben is azt a hitet keltette, hogy a háború végével a közönség ízlése változott és sikereik titka ennek a kolumbuszi kakuktojásnak a felfedezése. Színigazgatóink a kitűnő színházmenetel anyagi eredményét a szerzők zsenialitásában, a szerzők ennek kulcsát az általuk felfedezett, vagy alkalmazott állítólagos új színpadi hangban, nyelvben és formában látták. Pedig alapjában és lényegében semmi egyéb nem történt, minthogy elvesztettük a háborút és a vesztt háborúk, a forradalmakkal együttjáró bomlásnak, erkölcsi és anyagi krízisnek kavarzó tömkelegéből, színház és irodalom — rövidlátó szatócspolitikával — egyaránt az alkalmyszerűen kínálkozó, a holnappal nem törődő, könnyen és gyorsan kiaknázhatom, kifacsarhatóra vetették magukat.

A konjunktúra éveiben minden darab játszva érte el az ötven, száz, százötven, kétszáz, sőt háromszáz

előadássorozatot. A háború előtt egy ötvenes előadás-sorozat már nagy dísze volt az akkor egyetlen fővárosi operettszínházunknak, a Király Színháznak. Prózaí színháznak egy ilyen jubiláris dátum ritkán jutott osztály-részül és kivételesen nagy ünnepe volt. Minden kultúr-ember, békebeli színházlátogató még most is áhítattal, a csodálat és meleg elismerés hangján emlékszik vissza a múlt egy-egy ilyen eseményére. Viszont ma — hacsak véletlenül nem szakmabeli az illető — alig akad a nagyközönség sorában ember, aki az 1918—1925. évek sorozatos, nagy sikerei közül öt darabnak nem a tartal-mára, de még csak a címére is emlékeznék.

A konjunktúra forrásainak hirtelen elapadása, a konszolidáció aszályának existencákat, lászólagos vagy-onok százezreit máról-hólnapra felperzselő, tikkasztó heve, nem kímélte meg színpadi szerzőinket sem. A gyenge, letört színházmenetellel parallel, sorra buktak a dara-bok, csökkent a szerzői jutalék. E téren a rekordot az 1924—1926. évek tartják. Soha ennyi fekete pénteket, ennyi szomorú dátumot, ennyi Sedant nem érték szín-házaink, szerzőink. A fekete dátumok azóta, ma sem rit-kák, a jövőben sem fenyegetnek kevésbé. Az utóbbi két esztendőben, most is, csupán egy kisebb szerencse-periódus őrzi színházainkat, hogy az 1924—1926-os évek tragédiái meg ne ismétlődjenek, a nyakukba ne szakadjanak. íróink a dekonjunktúra beköszöntésével, akárcsak magánszínházaink művészi irányítói, nem az észszerű visszatérést választották a komolyabb, a tartalmi értékhez és formákhoz. Egyfelől a dologi, a külső fény, a pompa mértéktelen emelésével és kultiválásával, más-felől a rusztikusság, az ízléstelenség, a tartalmi és szer-kezeti vérszegénység még nagyobb fokozásával próbál-koztak a közönségre hatni, ezt a nézzőtérre visszacsalo-gatni. Az előszeretettel kultivált kültelki és cseled-romantika mellett, a mentés, az új sikerek vélt hajnal-csillaga a modern, nagyvilági nő lett. Minden élő és holt anyag a színpadon staffázssá, külső dísszé, keretté törpült. A milliárdos ragyogás központjában egyedül és kizárólag a nagy művésznő élt, mozgott, cselekedett, öltözött, vetkezett, szerepe előírása szerint lihegett és harapott, toporzékolt és enyelgett pipogya alakokkal, papírmasé figurákkal, népséggel és katonasággal. Hiába volt a nagy energiapazarlás. Igaza volt egyik fővárosi színházunk kiváló szakemberének, aki az Antónia fő-

próbája napján a következőket mondotta e sorok írójának: — »Szerkesztő úr! Fedák Sári egyéni sikere, nagy anyagi sikere lesz a Vígszínháznak, de ez a siker egyben jó időre, az utolsó grande dame siker a pesti színpadokon. Pedig meglátja, az Antónia sikere után, színházak, szerzők még jobban versengenek, még jobban rávetik magukat az e fajta, költséges darabok kultiválására.«

Színházainkat a darabkonzumálás és darabbukások e molochszájú időszakában igazgatóink elárasztják a magyar szerzők gyenge értékeinél semmivel sem különb, szellemesebb és úribb ízlésű francia darabokkal. Mi sem jellemzőbb színigazgatóink kapkodására, színpadi irodalmunk stagnálására és meddőségére, hogy egy Verne-iül, vagy Savoir darab mérsékelt sikere után, a konkurens színházak, szerzők, fordítók egyszerre mind Verneült és Savoirt hajszoltak, fordítottak, átdolgoztak, vagy hasonló témáik gyors feldolgozásával próbáltak a siker és a jövedelem sörényébe belekapaszkodni.

De nézzük tovább a pergő képek sorozatát. Ha egy-egy ügyesebb, vagy soványabb trükk, rendezői ötlet, egy-egy véletlenül jól portretirozott figura sikerhez segít egy darabot, néhány hétre, hónapra a hasonló ötletekre, trükkökre, figurákra épített darabok sora jelentkezik színházaink műsorán. A Nemzeti Színházban megérdemelt, ritka sikert arat egy Mikszáth dramatizálás. Budapest magánszínházai sietve teszik meg rendeléseiket, szerzők sietve dramatizálnak Mikszáthot. Még operetszínpadjainkon is Mikszáth operettel találkozunk. Szerző, színház egyaránt Mikszáthra esküszik, Mikszáthtól várja a pénztár és zsebtömő elixirt. Pedig — uti figura dbcet — Mikszáth csak akkor siker a színpadon, ha nem ócska trükköket és kávéházi vicceket, hanem a dramatizálással Mikszáth lelkét, derűjét és figuráit is sikerül egészségesen átपालántálni a színpad deszkáira.

Nagy szerepe van az utolsó 6—8 esztendő színpadi irodalmában a sztároknak is. Szokássá vált, sőt majdnem szabály már, hogy egy-egy művésznök, vagy művésznők testére szabják szerzőink, színházaink, rendezőink, sőt mint csendes szerzőtárs, maga a nagy művész vagy művésznő — önmagának — a darabokat. Számos fővárosi színészérték és divatos csillag, az ilyen mértékutáni darabok sorában jutottak már siker-

hez, vagy bukáshoz. Különösen Fedák Sári kivételes, nagy művészete, sokoldalúsága az, melyért ma a színházak versengenek, akire színházak hetek, hónapok műsorát, a sorozatosan telt pénztárak aranyhegyálmait építik. Boldog az a színpadiparos, aki a kivételes kegyhez jut, hogy Fedák akceptálja őt a számára írandó darab szerzőjéül, mert Fedák varázslatos neve kárpótlást ígér a szerzőnek a dekonjunkció esetleg elmaradt, minden erkölcsi és anyagi sikeréért. A legszomorúbb kinövése, legfájdalmasabb jelensége kultúréletünknek Fedák Sári szerepeltetésének mai formája. Egy ilyen kivételes, tüneményesen ragyogó művészi értéke színészetünknek nem kap méltóbb formában foglalkoztatást magyar színpadokon, mint a Borosában, és társaiban. Ha már színházak, szerzők szabnak ennek a ragyogó művészcsillagnak a testére darabot, hát nem lehet az a szerep, az a színpadirodalmi alkotás méltó is ahhoz a művészi nagy értékhez, melynek fogalom a magyar színészetben még a neve is? Azt mondják, Fedák a köznapiasságban, a póriasságban nagy és kiváló. Nem áll. Fedák a maga mesterségében nagy. Halálosan vétkezik önmagával, a magyar színészzel, magával Fedák Sárral szemben az a színház, az az író-, áld Fedáknak kivételes komédiás értékéhez nem méltó darabot szab a testére, ilyenben foglalkoztatja. A kasszaraport sikerét Fedák Sári neve a legtöbbször a színház és az író javára billenti. De mi marad feljegyezni valója a magyar színészetnek, a kultúrhistoriának, ha Fedák Sári élete mai második korszakában, csak Borcsákban, Szombatesti hölgyekben, Páros csillagokban és hasonló nívótlanságokban foglalkoztatják?

A háború utáni színpadi irodalmunk termelésének legalább 60—70 százaléka minden irodalmi és művészi értéket nélkülöz. A darabok java nívóban alatta marad a békebeli orfeumi tréfák, egyfelvonásosok, kis operettek sekélyes szintjének is és a legtöbb esetben a szerzőnek három-négy felvonáson át nem sokkal több, sőt inkább kevesebb értékű mondanivalója akad, mint a békebeli orfeum, vagy kabarészerzőnek. Mostanában nem ritka jelenség, hogy egy rövid¹ kabarészám, egy szellemes konferansz, még a Kis komédia egy-egy kis tréfás jelenete is tartalmasabb egyik-másik magánszínházunk nagy dirrel-durral, lármás reklámmal és görögtüzzel műsorába illesztett újdonságánál. Vékony, szétfolyó,

vagy semmi mese, rengeteg ismétlés, még kevesebbtörténés a mai darabok legtöbbszörének stigmája. Sőt, igen érdekes, figyelemreméltó jelenség, hogy mostaniban, amikor szerzőink testre szabják darabjaikat, kivételes esetben sikerül csak a testreszabott színészalannak jó szerepet is irniok. Pedig a magyar színpadi írók háború előtti, sőt még háború alatti legnagyobb erőssége éppen a kitűnő színpadi érzékkel megírt, nagyon hatásos szerepdramák, briliáns technikájú vígjátékok voltak.

A legérdekesebb, színpadi irodalmunk meddőségét és zátonyon való, saját tengelye körüli vergődését, a laikus előtt is beszédesen szemléltető jelenség, a színpad!rodalom periodikus egyoldalúsága, uniformizálódása. A fantázia, a kapkodás, az alkotóerő hiánya mondhatni naponkint nyomja bélyegét magánszínházaink műsordarabjaira. Az egyik év a házmesterromantikáé, a másik esztendő a szerelmi háromszög, vagy négyszög sorozatos, egykaptafájú, hasonló cselekményű feldolgozása. A harmadik év a siberek és hasonló existenciák felvonultatása ósdi, bácskanyitogató szójátékok, viccek és kétértelműségek körítésében. A negyedik év a Mikszáth láz éve, az ötödik esztendő a nagy nők, a démonok kultuszának periódusa, a hatodik év a jazz-banid, a moziszerűség, a hetedik a fiús, férfi foglalkozást üző, önálló keresetű nők esztendeje stbl

Színpadi irodalmunk mélypontra sülyedésének legfőbb oka, magánszínházaink favorizált, önmagukat és érdekeiket példátlanul ügyes, üzleti alapon adminisztráló szerzőink és a valódi, a természetes, az igazi élet közötti semmi, vagy igen laza kapcsolat. A budapesti kávéházakban, az író és művészközpontokban, az aszfalton, magánszínházaink falain belül, kevés kivétellel, igen szűkre, Budapest külső, felszínes életére szorult a látókör. A népies ideál és portré a sarki hordár, a ligeti hintáslegény, az angyalföldi kétes existencia, a tanagrás szűz, a külbelki házmester és vicekisasszony lett. Színigazgató, fővárosi divatszerző előtt az olasz, a francia tengerpart, a riviérai, a párisi mondain élet, a bretagnei paraszt, a nápolyi lazzaroni, a francia canaille szokásai, élete, erkölce nyitott könyv. De a dorozsmai kun ivadék, a hortobágyi gulyás, a szegedi tanyai magyar, a hódmezővásárhelyi nagygazda, a debreceni cívis, a dunántúli zsellér, a magyar vidéki és falusi, de még a fővárosi

kispolgárok életét, szokásait, lelkét, érintkezési formáit egyikük sem ismeri. Ha pedig szerepeltetik őket, nincsen köszönet abban. A magyar főváros, a csonka ország ma fécféle életet él. Az- egyik a hangos, a ködös, a kozmopolita világváros felszínese élete, a maga speciális nagyvárosi típusaival, ingyenélőivel és élősdieivel, eksklusív és excentrikus köreivel, csatorna népségével. A másik rész a vidék normális szemű, éptestű, egyensúlyozott lelkű és gondolkodású népe, Budapest polgárságának másik, nagyobbik fele: a főváros forgatagában elmosódó, a külszín köde alatt csendben robotoló, kis örömmel, nagy fájdalommal vegyes, a szó szoros értelmében vett, küzködő, emberi, természetes polgári életet élők csoportja.

Magánszínházaink, fréquentait szerzőink ma mindent nyújtanak. Divatot, fényt, pompát, meztelenséget, százféle embert, figurát, kétértelműséget, trágárságot, csak éppen eggyel maradnak adósok, magával az élettel. Az utolsó tiz esztendő műsorain végigtekintve alig ittott találkozik a szemlélődő értelem ép témával, egy-egy egészséges ötlettel, eleven, a természetes élet árából kiszakított figurával, valamilyen eredeti, a lélek, a szív mélyéről felhatolt hanggal, üde elméből pattant, eredeti helyzetből, a cselekményből önként folyó, igaz mosolyt keltő humorszilánkkal! És az áldott, az a zengő, az a mi imádságos, szép magyar nyelvünk! Ha magyar ember ezerszer is üzletből, minden nemesebb művészi céltól és aníbiációtól menten veszi kezébe a tollat; ha magyar Írónak tartja és vallja magát, ha a szerencse, a protekció,, hivatali állása, egy-egy színigazgató barátsága vagy egyéb körülmények oly helyzetbe juttatják, hogy a nézőterek nagy nyilvánossága előtt szóhoz juthat, tudnia,, éreznie kell: sohasem szabad megfélekednie arról, hogy magyar írónak nem a magyar szó, a magyar beszéd! ficamitisa, csonkítása és gyilkolása, hanem a magyar nyelv kincsestárának, pompázó virágkerijének a művelése, gondozása, díszítése a hivatása.

E könyvnek nem célja a részletekbe, az egyesekre kiterjedő kritikai boncolgatás. Nem hatol egy-egy kérdés mélyére. Reflektorszerűen átsuhan, pillanatnyilag rávilágít a problémák, az okok és okozatok sorozatára, amelyek ismerete minimálisan szükséges ahhoz, hogy a nagyközönség ne csak a tüneteket lássa, de a magyar kulturális élet mai legsajgóbb és legrtragikusabb

betegségének: a magyar színészet, főleg pedig a vidéki szíraészet tragédiájának eredendő, klinikus okaival is megismerkedjék. A baj helyes gyógykezelésének, gyógyításának módjairól, feltételeiről, eszközeiről is tiszta képet nyerjen. E szempontok alapján, dióhéjba foglalva az elmondottakat, a háború előtti és háború utáni színpadi irodalom utjának tükörképét egy mondottal, egyetlen összehasonlítással érzékeltethetjük — ha a Liliom és a Fehér felhő költői erőben gazdag képeinek, az Ördög sziporkázó derűjének és humornak ellenébe a Riviriérát és az Üveg cipőt állítjuk. Az Ördög és az Üveg cipő szerzőjét világhír övezi, mestere és tanítója magánszínházaink mai modern, fréquentait szerzői nagy részének. Lehet, szabad-e a tanítványoknak, a követőknek, az utánzóknak bármit is a szemükre vetni, ha a mester, a zászlótartó nem restel olyan irodalmi és ízlésbeli botlást, mint az Üveg cipő?

A magyar színházak és művészet betegsége akkor gyógyul, fővárosi magánszínházainkra, vidéki színházainkra akkor virrad a jobb, a nyugodt, gondmentes idők hajnala, ha író, színpad, színész és élet újra egymásra talál. A mozszerűség, az excentricitás, egyegy trükk, változatforma néha csal közönséget a nézőtérre, többször riasztja azonban onnan. Tekintsünk az utolsó három-négy évre. Egy »nagy nő« szerepnek sikere volt, öt-hat bukott. Egy trükkdráma bevált, egy sor bukott. Egy-két Mikszáth viharos sikert ért, a többi Mikszáth és hasonló kaptafára készült népies darab mérsékelt sikert ért, vagy bukott. A cselédromantika, a nyershús valamikor a legkitűnőbb fejős tehén volt, ma kihullottak a fogai. A fiús-leány, a nőorvos, a nőügyvéd, mint különlegesség, mint ötlet, mint újszerűség hatott, de Írjának a szerzők még két-három hasonló darabot, közönséget nem igen találnak rá. Ha végigtekintünk az utóbbi évek nem alkalmi, de maradandó értékű, nagy sikerei során, a Süt a naptól a Noszty fiúig, az Ezüst kazettától az Elzevirig, a Hidtól, a Fekete lovastól, a Te csak pipálj Ladányitól az Oroszorszáig, — azt látjuk, hogy a közönség lelke, a közönség ízlése, gondolkodás módja a régi. Eleven, élő, színhúsvér történetek, figurák, igazi humor, valódi, szívből felgyöngyöző könny, felemelő lelki nagyság, értékes, elmélyülésre, gondolkodásra készítő súlyos szavak és mondanivaló, csendesén vérző lemondás talál utat, megértést, visszhangot a nézőte-

rek ezer és ezer hallgatójának szívében, lelkében, elméjében. Az Oroszország írója a cselekményben vékony fonalat ad, mondanivalója nincsen sok. De ahogy megindul, ahogy a színdarab gördül, ahogy jelenetről-jelenetre a fokozás egymásra halmozódik, a darab maga az eleven élet. A felépítés technikájában, az alakok megformálásában, a mult, a tradíció csapásain tör a szerző az elmaradhatatlan siker felé. Egyik legértékesebb és legszebb példája a szerepdrámának, amelynek különböző válfajaiban, főleg a vígjátékban, éppen magyar színpadi íróink excelláltak a régi, jó békevilágban, nem is olyan régen. A háború vége óta sokról lemondott, mérsékelte igényeit a közönség. Aki figyelemmel kísérte és kíséri a színházak életét, azt látja, drámában, vígjátékban, bohózatban már néhány derűs jelenetért, egy-két természetes, egészségesen beállított, élő figura kedvéért a közönség szívesen elmegy, áldoz a színpadok, a művelődés oltárán. A magyar íróknak, a magyar színpadi szerzőknek érdeke és kötelessége legelsősorban, hogy a viszonyok konszolidálásával egy időben bekövetkezzék a konszolidált, az egészséges állapot színpadjainkon: a magyar színpadi irodalom és a magyar színészet regenerációja, pezsdülő, friss, életerős vérkeringése és fellendülése.

Színház és sajtó.

A színház életető eleme — saját publicitása és alkalmazott egyéb publikáló eszközei mellett — a sajtó nagy nyilvánossága és tekintélye. A reklám száz és száz formája, módja megtalálja az utat a nagyközönséghez, de nap-nap mellett az egész ország nyilvánosságával érintkezni, a közfigyelmet állandóan lekötöni, csak a sajtó útján lehetséges.

Sajtó és színház még a századforduló napjaiban szoros művészi barátságban állottak. Az egyik a tiszta művészet hajléka, a másik a tiszta toll fellegvára volt. A művészi ambíció, az értéktermelés heve fűtötte, vezérelte mindkettőt és nem volt nagyobb ünnep egyikük számára sem, mint amikor az irodalom, a művészet egy új értékét, hamvas gyöngyszemét ragyogtathatták meg a rivaldák fényében, a betűtenger ólmos felszínén.

Azóta a háború, a forradalmak pusztító szele: az üzlet, megfosztotta a színházat, a sajtót is, sok régi erényétől, díszétől. A színházak nyereszkesedésre berendezkedett üzleti vállalkozásokká lettek, az újságok színházrovata fokozatosan és mind nagyobb terjedelemben ez üzletek hirdetési terévé változott. Nem igen akadna olyan bölcs mostanában, a fővárosi lapjaink színházrovatában pontosan megállapíthatná, mit helyeztek el azokban az érdekelt hirdető, kommunikező színházak és mi az, amit minden külső, egyéni, üzleti, baráti befolyástól és érdektől menten a szerkesztő, az újságíró elfogulatlan tollal, irt.

Ma a lapok színházrovata a kiadótulajdonosok egyik igen jelentős és figyelemre méltó anyagi forrása. A színházak, mint állandó, nagy hirdető, az értékes üzletfeleknek kijáró, kivételesen előzékeny elbánásban részesülnek a lapadminisztrációk részéről. Mi sem természetesebb, hogy ezeket az üzleti szálakat — az újságírói

lelkiismeret és ethika keretén belül — a gondos, körültekintő, a lap és a köz érdekeit mindenkor szem előtt tartó szerkesztőségek tagjai is istápolják, még szorosabbá fűzni igyekeznek. Végeredményben azonban magánszínházaink egy-egy újdonsága, attrakciója, a reklám, a sajtó portálás szempontjából, elsősorban az érdekelt színház anyagi áldozatkészségétől függ. Sajtóüzleti szempontból X vagy Y operett, revü, dráma, vígjáték, komédia stb. semmivel nagyobb éítéket a lapkiadóvállalatok szemlében nem reprezentál, mint egy professzionista footballgyeület meccsvállalkozásának beharangozása, mely annál kiadósabb, minél nagyobb áldozatkészséggel, minél nagyobb üzleti haszon elérését várja a sajtó-propagandától a footballeseményt megrendező vállalkozás.

Tagadhatatlan, a színház, a sajtó is magánvállalkozás. Mint ilyen, mindkettő üzlete vezetéséről, üzleti elveiről, portékája minőségéről nem tartozik kívülállónak beszámolni, vagy elszámolni. Ha ma bolt, üzlet a politika, portéka az ember teste, lelke, legszentebb érzelmeink, elemi joga sajtónak, magánvállalkozó színháznak a maga ízlése, anyagi érdekei szerint vállalkozása prosperitását előmozdítani és biztosítani. Sajnálatos csak az, hogy a közelmúlt és a ma adott viszonyai közepette a fővárosi magánszínházak és a sajtó — e téren helyes érzékkel, korrekt formában követett — üzletpolitikája nem fedi a közérdeket, ez utóbbival összhangba csak ritkán hozható. Vonatkozik ez különösen a vidékre, amely kulturális alárendeltségi viszonyában ma még a főváros után kullog. A világvárosi, szemfényvesztő reklámmal, hirdetési apparátussal, hatalmas tőkével dolgozó színházvállalkozások a só szoros értelmében a szolgálai másolásra, utánzásra készítetik, az általánosságban nem éppen széles irodalmi és zenei műveltségi látókörrrel rendelkező vidéki színházigazgatást.

A budapesti sajtó ma részben még az a nagy tekintély a vidék közönsége szemében, mint békében, a multakban volt. A vidéki előfizető, a kávéházi olvasó respektussal, tisztelettel, jámborul előlegezett bizalommal, az igazmondás szent hitében veszi kezébe megszokott napilapját, olvassa annak minden sorát. A politika mellett a legnagyobb figyelem a színházrovatra esik. A művészet ma divatban van! A nem benfentes, jámbor olvasó a színház rovatok majd minden sorában, kommuniká-

jében a szerkesztő, a rovatvezető, a kritikus, vagy valamilyen szakértő őszinte véleményének, megnyilatkozásának tükörképét látja. A kisebb intelligenciájú, önálló ítélőképességgel nem rendelkező nagy átlag még rosszabb helyzetben van. Őket már nem is a napi sajtó, csak a színházi képes hetilapok intimitásai, pletykái érdeklik. Minden bölcsességüket, tudományukat, műveltségüket innen merítik. Nem látják a fényes kerettől, a ragyogást tükröző sok színtől, képtől, a sorok csábító és ínycsiklandó mézétől, hogy az iras, a kép, esetleg maga az egész képes szaklap végeredményben nem egyéb, mint budapesti színház és mozi vállalkozások ügyes, megtévesztő formában a közönség elé tálalt csábító hirdetése.

Ma hiába veszi kezébe a magyar olvasóközönség, a vidéki polgár és polgárasszony, a magyar ifjúság a legelterjedtebb fővárosi színházi lapokat, hogy azok közleményeiből kiokosodjék, megállapítsa egy-egy fővárosi bemutató sikerét, egy-egy színre került darab értékét. A korlátolt költségvetési keretekkel dolgozói állami színházak legtöbb eseményének alig rőfnyi, hamupipőkés hely jut valahol a lapok belsejében. A laikusnak, a kevéssé figyelmes olvasónak sokszor fel sem tűnik, hogy a lap 15, vagy 20-ik oldalán néhány sor és kép egy kivételes kultúreseményről számol be. Annál több, annál bőségesebb a tere, a lapok elülső, sőt hátsó címlapját első 15-20 oldalát tölti meg valamelyik magán-színházunk nem ritkán már a főpróbán megbukott darabjának öles, vásári ismertetése és dicsérete. A szokványos, dagályos díszítő jelzők, a glorifikáló tirádák tömkelegével telt betűhasábokat tucatszámra tarkítják a fényképek, a slágerjátékok sűrűn kerékbetört magyarságú, kínrímes sorai, a szenzációs újdonságok javarészből sápadt, vézna tréfái, vérszegény vagy ízléstelen szójátékai, kétértelműségei. Rendszerint ott találjuk — a dicsérő áriák befejezése-képpen — az érdekelt szerző ritkábban ízlésről és tapintatról, mint inkább vásári, nyilvánvalóan öncélú, önmagát dicsőítő nyilatkozatát, fűszerezve a vállalkozó színingazgató, rendező, színészek, sűgő, sőt a színházi díszletmunkás és tűzoltó szakvéleményével is. A jámbor nyárspolgár, a jóhiszemű, a betű, az újságíró toll igazmondásában nem kételkedő vidéki olvasó szédül a sok, áradó, olvadó üres frázistól és dicshymnustól. Mégis nagy szó egy budapesti magánvállalkozó színházi mű-

intézet premierje! De nagy szó ezen a fronton minden tényező, mely az üzleti, az egyéni érdeket itt előmozdítani, népszerűsíteni alkalmas. Itt még a primadonna tüsszentése, ölebecskéjének esetleges nem szalonképes viselkedése, az aranyos kutyusnak kivételes társadalmi helyzetéről való pillanatnyi megfélekedése is nagyobb művészi és társadalmi eseménynek szolgálhat alapjául, a léha pletykálkodásnak különb témája, mint egy kiöregedett, fáradt íróember, egy hajdani művészcsillog mai öregnapos nyomora, néma szenvedése, mindenkitől — főleg pedig a jólét és olcsó népszerűség; javaiban dúskáló, szerencsés utódoktól — való elhagyatottsága, szívfacsaró vergődése egy dermesztő padlásodúban, vagy haláltusája egy rideg kórházi ágyon.

A mai magyar színházi szaksajtó végeredményben a színházakból él, így ezek magánérdekeit szolgálja. Érthető és logikus, hogy ez a sajtó nem öltheti és nem is ölti magára az elfogulatlan kritikus, az érdektelen, tárgyilagos szemlélő tógáját. De nem állunk sokkal jobban a napisajtó ismertetéseivel, kritikáival sem!

A Nemzeti Színház, az Operaház egy-egy bemutatójáról, reprizéről rendszerint részletesek, őszinték, komolyak, a magyar sajtókritika múltjához méltóak a lapkritikák. Kevéssé mondható — ugyanez a magánszínházak bemutatóiról közölt beszámolókról. Itt már inkább az elnézés, a dicséret hangjával találkozunk. A tartalom helyett a kritika inkább a külsőségek ismertetésére, színek, hangulatok, a külső keretnek a szemre tett benyomásának és hatásának színes ecsetelésére szorítkozik.

Az állami és a magánszínházak bemutatóiról közölt kritikák, referádák eltérő hangja, tónusa, formája logikus magyarázatául, egy, ma már mind szélesebb köiben terjedő, elfogadható érv és valószínű szempont kínálkozik: a budapesti sajtókritika magánszínházainkban — az állami színházaktól eltérően — nem kizárólag kultúrintézmény, hanem főleg és legelsősorban a tömeg szórakoztatására berendezkedett üzleti vállalkozásokat lát. E felfogás tagadhatatlan, nyilvánvaló igazolása s megerősítése, a sajtókritikának előbb sporadikusan, az utóbbi 1—2 évben mind sűrűbben jelentkező nyílt és őszinte hangja. Adott alkalmakkor, egyes lapok színházi referensei immár egyenesen és nyíltan megírják, hirdetik, hogy magánszínházainkat műsordarabjaik összeválogatásánál csak üzleti szempontok irányítják. Az ily alapon meg-

rendezett, műsorra vett, gombhoz készített kabát alkotásokról kertelés nélkül megállapítják, hogy kritikai imponderabiliák, melyek mérlegelésére csak a jóakarat és az elnézés, de nem a komoly bírálat serpenyője) alkalmas. Viszont, ha már a darabot, a szöveget, a szerzőt dicsérettel elhalmozni nem lehet, dicséret illesse legalább a fényt, a pompát, a vállalkozó áldozatkészségét és a színészek verejtékét, akik a lehetetlenből is lehető, sikert próbálnak kicsiholni.

Ismételten hangoztatom, nem szándéka e sorok írójának, még kevésbé célja ennek a könyvnek bármily kérdés részletes taglalása, vagy bírálata. Csak rámutatni, futólag érinteni kívánom mindama jelenségeket, tüneteket, amelyek a magyar színészet, főleg a vidéki színészet sorsával bármilyen látszólagos, vagy tényleges formában kapcsolatosak, vagy kapcsolatba hozhatók. A fővárosi kritika hitelének, súlyának jellemzésére egyik fővárosi magánszínházunk két idei, nem éppen szerencsés kézzel megválasztott darabjára, egy külföldi operettre és ugyancsak külföldi drámára utalok. A fővárosi sajtókritika keztyűs, a lényegen átsikló véleménye egyformán rossz szolgálatot tett a színháznak, a közönségnek, sőt önmagának, amikor nem egyhangúan és nem őszinte nyíltsággal szóllott a két darab inferioris értékéről. A közönség és itt főleg a pesti lapokból tájékozódó, a fővárosba egy-egy napra ránduló vidéki közönséget értem, a nem kedvezőtlennek, sőt egyenesen jónak látszó kritikák alapján jámbor jóhiszeműséggel az idegen operettet, vagy idegen drámát választotta fővárosi esti szórakozása tárgyául. A remélt szórakozás vége a legkínosabb és legkellemetlenebb csalódás lett. Néhány ilyen csalódás pedig alkalmas arra, hogy a laikus előfizető, a színházi eseményeket pesti törzslapjából figyelemmel kíséző vidéki polgárnak, a fővárosi újságírás és kritika komolyságába, őszinteségébe vetett hitét meggingassa. Sem a sajtónak, sem a köznek, sem a magyar művelődésnek az ilyfajta hitelvesztés nem lehet célja és érdeke. Ma jórészt francia árut tálalnak magánszínházaink. Hogy ezeknek a daraboknak mi az értékük, elég utalnunk a ma Parisban dúló sajtó és színház háborúra. Dacára, az aránylag korrump francia sajtóviszonyoknak, a lapok és színházak között éles harc dúl, melynek lényege az, hogy a sajtókritika sok elnézés, érdemtelen dicséret után, szóvá merte tenni és kifogásolta, hogy a párisi szín-

padokon mind több és több a teljesen értéktelen, üres fércmunka és a színházvállalkozásoktól nagyobb körültekintést és gondosságot követel. A harc ma Parisban áll, élles a színház és sajtó között. Mégis érthetetlen, hogy ami francia alkotás Parisban nem jó, az ugyancsak a színházakkal szoros anyagi nexusokban álló francia sajtónak, annak az üres francia színpadirodalmi tömegáruknak ma mi, magyarok, Budapest magánszínházai vagyunk a legjobb felvevő piacai, konzumensei.

A gyarmatosító kultúrnépek a trópusok félvad, néger törzseivel folytatott kereskedelmi forgalomban, színes üvegyöngyökért, értéktelen csecsebecsékért vásárolták meg az exotikus területek értékeit és kincseit. Ez a kép tükrözik önkéntelenül az ember szemébe, ha fővárosi magánszínházaink mai indokolatlan francia és idegenimádatát szemléli. Ha értéket hoznak be az országba, mindenki kalapot emel. De, hogy az olcsó malacság, az ízléstelenség, a röfögő disznóság, az abszolút értéktelenség és művésziatlenség importjával, magyar színigazgatók, magyar kultúremlékek a magyar pénz, a magyar verejték millióit számolatlanul a külföld, mai halálos ellenségeink és fojtogatóink, a franciák zsebébe ömlesztik, a könnyelműségnek, a meggondolatlanságnak olyan jele, mely import ellen nemzetgazdasági, kulturális és szociális érdekből, a magyar főváros sajtójának már évek előtt tiltakoznia és egységes harc vonalba kellett volna állania. Mégis csak égbekiáltó bűn, hogy egyetlen komoly, erélyes elítélő hang nélkül már évek óta szabad prédája ennek a szerencsétlen, megcsónkított, anyagiakban, lelkiekben kifosztott országnak a közönsége Savoir, Verneuil, Berr, Hennequin uraknak és párisi tucatárugyáros társaiknak. Csak próbálkoznának a párisi színházak a hasonló magyar tucatáruval, akadna mit olvasnunk, akadna min okulnunk.

Ma közismert dolog, hogy a hivatásos, egyesületbe tömörült magyar színpadi szerzőkön kívül, a jónevű magyar írók sora hiába ostromolja színházainkat, színpadjainkon nem tudnak szóhoz jutni értékes alkotásaikkal. Darabjaik egy ideig vándorolnak színháztól—színházig, míg rá nem jönnek a furcsa tapasztalatra, hogy hiába a jó nevük a magyar irodalomban, hiába minden színigazgatói előzékenység, dicséret és elismerés, láthatatlan korlátok elzárják előlük a színpadi a jutás útját.

A fővárosi színházak műsorára akár jó, akár pedig silány, csapnivalóan rossz portékájukkal, állandóan, egymást váltogatva, mindig csak ugyanaz a néhány író és fordító-szerző juthat. A színdarabírás ma a legjobb üzletek egyike, hiszen a tantiem, a szerzői jutalékrendszer ma a leghitványabb, fővárosi színpadon szóhoz jutott, bukott darab szerzőjének néhány nap alatt többet jövedelmez, mint egy regényírónak nagy sikert, több kiadást gyors egymásutánban elért regénye.

Igen helyes és józan, ha magánszínházaink a rutinos, a célba már bejutott, hivatásos magyar színdarabírót részesítik előnyben, favorizálják még akkor is, ha a hivatásos szerző színpadi alkotása gyengébb, értéktelegebb, a színpadon ínég szóhoz nem jutott egy sor írotársa alkotásánál. Érthető és helyes a védekezésnek minden eszköze, mellyel a hivatásos színpadi írók is őrzik a maguk anyagi érdekeit és az ethika határain belül minden rendelkezésre álló módot és eszközt megragadnak arra, hogy színpadjainkon lehetőleg szóhoz ne jussanak új emberek. A ma kizárólag pesti bemutató színpadok korlátolt számánál fogva, több szerző esetén kevesebb szerjuttának a már frequentáltak szóhoz és keresethez is. Viszont a szabad verseny ezen a téren azzal a hihetetlen nagy előnnyel járna, hogy színpadirodalmunk mai nívója (nem szólva az állami színházakról) egy csapásra megváltoznék és megváltoztatná a tömegizlést, a felfogást: mai léha, üres, tartalmatlan, idegenmajmoló és mímelő társadalmurik képét, ennek egész struktúráját.

A szabad levegő, a szabad érvényesülés megakadályozásával a fővárosi magánszínházak ma a kélttségbejítő diletantizmus és sablon melegágyai. De mi szükségünk a sok hazai selejtáru mellett, még a drágán importált külföldi diletantizmusra, erkölcs és izlésrontásra? Ha már az értékes, jónevű magyar írók sora előtt le vannak zárva a színpadok felé vezető utak sorompói, a hivatásos magyar szerzőknek, céhbéli érdekképvisletüknek volna kötelességük legelsősorban a magyar közéletet megóvni, a nemzeti vagyron minden porszem értékét védeni a felesleges idegeninvázió exportmérleg és valutarontó tevékenységétől. Itt az ideje, hogy a magyar közvélemény és lelkiismeret mindenkor nyílt sisakú harcossa, a magyar főváros sajtója megtalálja a méltó, elítélő szavakat színházaink e kultúrpolitikájára. Szó nélkül nem hagyható, hogy Pest és a pesti magán-

színházai járszalagjára fűzött szegényes, tehetetlen vidéki szatócs-színigazgatást, a magyar színészetet, néhány francia színpadiparos, Párisi kültelki színházainak fiókjaivá tehesse. A kifelé való szervilitás, az idegenimádat és idegenmajmolás sajnálatosan amúgy is túltengő ma minálunk. Legalább a magyar sajtó legyen e téren kivétel. Merítsen múltjából erőt és kitartást, legyen a magunk nemzeti, gazdasági és kulturális érdekeivel szemben legalább is annyira sovén, amennyire francia a francia, körülöttünk e téren cseh a cseh, szerb a szerb, oláh és sovén még a világ legkorruptabb, legerkölcstelenebb államának sajtója, az oláh sajtó is.

Bár szorosan nem tartozik a tárgyhoz, a magyar színházválsággal, a sajtószolgálat és sajtópropaganda ügyével kapcsolatban, két jelenséget, két sajtóethikai kérdést kell e helyen röviden szávai tenni. Az egyik a túlzott személyi kultusz, mely egy-két fővárosi lapnál igen kirívó. Ez a kultusz egy-egy színház, művész, vagy szerző egy és ugyanazon sajtóorgánum részéről való, mondhatni nap-nap melletti feltűnő portálása, ami a ma amúgy is irodalmi, művészi vitákkal, háborúsággal, a különböző irányzatok és nagyságok imádatával túlfűtött légkörben, sok olvasó szemében az egyoldalúság, az elfogultság látszatát kelti.

A másik, ennél sokkal fontosabb és égetően megoldásra váró sajtóethikai kérdés, az újságíró-szerző probléma. Fővárosi nagy lapjaink szerkesztői, főleg irodalmi, művészeti, színházi rovatvezetői, színházi kritikusai sorában többen vannak, akik hírlapírói foglalkozásuk mellett, valamelyik magánszínházunknál drámabíráói, művészi tanácsadói, házi szerzői és fordítói szerepet töltenek be. Itt különösen a színházi rovatok vezetői, munkatársai és kritikusai kerülhetnek az elé a kellemetlen és kényes lelkiismereti dilemma elé, hogy a közérdeket képviselő újságíróinak és újságnak ellentétes a véleménye, felfogása, a szerző, vagy színházi alkalmazott-újságíró és színháza véleményével, magánérdekével. A dramaturg-kritikus, rendező-kritikus, vagy szerző-kritikus minden pillanatban abba a kényes helyzetbe juthat, hogy ugyancsak hasonló, kettős foglalkozású újságíró-társa rendezéséről, újdonságának esetleg már a főpróbán bukott bemutatójáról kénytelen referátát írni, de ezt a referátát azzal a kellemetlen tudattal, lelkiismereti vívódással kell megírnia: — hogy jaj, Istenem,

két hét múlva a konkurrens színházban az én új darabomnak lesz a bemutatója, arról pedig X újságban a színpadon most érdekelt és sikert nem ért szerzőtársam mond majd véleményt. Kényes, hírlapírói körökben mind sűrűbben felmerülő, mind nagyobb diskusszió és vita tárgyát képező sajtóethikai probléma ez. Valószínű, hogy a viszonyok minden téren való fokozott, további konszolidálódásával e téren is konszolidálódik a helyzet. A magyar hírlapíróik illusztris társasága megtalálja a helyes, a tagjai magánérdekét és a közérdeket egyaránt kielégítő megoldás módját és formáját.

Nem éppen rózsás, a fővárosi sajtónál sokkal nehezebb és sivárabb e téren a vidéki hírlapírás helyzete. A vidéki kicsinyes szempontok és érzékenykedések mellett, a vidéki lapkiadók tekintélyes részénél kevés megértést talál a felkészült, céltudatos munkát és kötelességet kifejezni próbálkozó szerkesztő, vagy munkatárs. A vidék legérdekesebb jelensége, a vidéki élet stigmája, a pletyka, az intrika. Ennek velejárója a kölcsönös bizalmatlanság és főleg a kicsinyes életet élő, kicsinyes szempontokból mindent szemlélő ama általános hite és tudata az embereknek, hogy a másik mindent csak önérdékből, érvényesülési vágyból tesz, egy lépést önzetlenül, hátsó gondolat nélkül megtenni nem képes.

Vidéki nagy lapjaink jelentős része, fővárosi mintára, a lokális keretekben és lehetőségekhez mérten, már szinten erősen és ridegen üzleti alapon kezel minden kérdést, minden ügyet, melyből egy-két fillér csak kipréselhető és amint ez vidéki színházvállalkozókkal szemben egyenesen adva van. Az üzleti nexusok a színingazgató és a sajtó között itt azonban már többfélék lehetnek. A színházvállalkozó az esetek többségében, a nagy vidéki városokban pedig kivétel nélkül, nem egyszerű, kizárólag csak saját tőkájével dolgozó magánvállalkozó. Színházépületet, termet, (néha felszerelést, díszletet is) fűtést, világítást, kisebb-nagyobb készpénzsegélyeket juttat itt rendszerint a köz, vagy valamilyen magánegyesülés a vállalkozónak. Ezekkel a támogató eszközökkel, kedvezményekkel szemben, a színház művészi irányításába, anyagi vonatkozású ügyeibe (helyármegállapítás, vigalmiadók, azok elengedése, vagy mérséklése) az ily fajta színházfentartó közületek (városok, községek, színpártoló egyesületek stb.) rendszerint nagyobb, vagy korlátoltabb beavatkozási joggal bírnak.

Mi sem természetesebb, hogy ily viszonyok köze-
 pette, az ily fajta felsőbbiségek sora mellett, a vi-
 déki színházvállalkozó legelsősorban a helyi sajtó rokon-
 szenvét, támogatását igyekszik megnyerni. A vállalko-
 zásához szükséges propagáló eszközt találja meg a magá-
 nak lekötött, vagy megnyert sajtóorgánumban. De ügyes
 taktikával, kellő anyagi, áldozattal magánérdekeinek olyan
 további támogató tényezőjét nyeri a maga szolgálá-
 tába állított lapban, amely tekintélyével, befolyásával,
 ügyesen megszövegezett, kellő alkalommal elhelyezett,
 hangulatkeltő cikkeivel a kötelezettnél esetleg nagyobb
 anyagi támogatásra, rendkívüli készpénz és egyéb segé-
 lyek uralására, szezonközi hely áremelésre és sok egyéb
 természetű, anyagi hasznot hajtó kedvezés megadására
 készítheti a színházfenntartó hatóságot, vagy közületet
 az ügyes színészkedés eszközeivel sirmi és könyörögni
 tudó színigazgatóval szemben.

Vidéki lap e fajul, tipikus elüzletesedésének érdekes
 példája nemrégiben az egyik alföldi város törvényszéke
 előtt pattant ki: a színházvállalkozó az őt tűzön-vízen át
 a legnagyobb vehemenciával támogató- hírlapvállalko-
 zásnak nagyrésztényese volt. A lap becsülettel végezte
 a részvényesével szemben járó kötelezettségeit, állandóan
 sürgette, harcolt a vállalkozó igazgató minden fajta
 közpénzből és a köz javaiból való megsegítéséért. Igaz,
 hogy az ugyanakkor nyormorgó, nem fizetett, példátlan
 kálváriát járó színészek sorsa nem igen érdekelte a
 vállalatot.

Másik típusa a rövidlátó vidéki kiadói kultúrpoliti-
 kának és helyesérzék hiányának a következő:

Ugyancsak az egyik vidéki városban, a színigazgató
 színészei anyagi érdekét sértő, existenciájukat veszélyez-
 tető lépésre határozta el magát. A lap szerkesztősége
 művészi, szociális és erkölcsi szempontból az indokolat-
 lan és öncélt szolgáló színigazgatói terv ellen foglalt
 élesen állást. Néhány napi harc után, a lap hirtelen
 elhallgatott, a kérdéssel többé nem foglalkozott. A
 kiadótulajdonos egyszerűen eltiltotta a szerkesztőséget a
 színigazgató terve elleni állásfoglalástól, mert a s in-
 házvállalkozó ez esetre egy elmaradt, nagyobb összrű
 hirdetési számla kiegyenlítését helyezte a lapvállalatnak
 kilátásba.

Ha egyes vidéki nagy lapok színházi, művelődési poli-
 tikáját e fajta kicsinyes, haszonleső szempontok irá-

nyitják és befolyásolják, nem csodálatos, hogy komoly, méltóságteljes, céltudatosan kezdeményező, önálló kritikának, a jövőbe tekintő, észszerű kulturális tevékenységnek alig akad a szemlélő a vidéki nagy lapok hátsólapjain nyomára. A szerkesztő a legtöbb esetben hiába próbálkozik és hiába próbálna tervszerű kultúrpolitikai tevékenységgel a köz és a lokális érdekek szolgálatába szegődni. A vidéki, kicsinyes érzékenység, egy helyi irodalmi és művészi potentát féltékenysége, hiúsága, sértett önérzete — magánvállalkozó színiigazgatónál pedig a jó szimatú üzleti érzék, igen gyorsan megtalálják az utat, módot és eszközöket arra, hogy a szerkesztő, az alkotnivágyó és alkotni tudó újságíró tollát béklyóba verjék, hallgatásra — vagy üres, hamis bálványok dicsőítésére kényszerítsék.

Súlyos baja a vidéki sajtó zömének, a helyi, vagy országos politikai pártoktól, egyes érdekcsoportoktól való anyagi függősége. Legtöbb nagy lapunk a kapott szubvenció, anyagi támogatás fejében szolgálai végrehajtója, szócsöve az őt támogató politikai csoportosulás, vagy magántársaság lokális és üzleti érdekeinek. Az újságírói gárda — néhány, vidéken még előforduló régi, tapasztalt hírlapíró kivételével — javarészből a háború utáni egészségtelen viszonyok, klikk és pártharcok légkörében felnevelkedett, jóakarátú, de kevés tapasztalattal rendelkező fiatal, vagy pályát változtatott emberből áll. Mi sem természetesebb, minthogy a vidéken és a vidéki sajtóban még erősen kultivált egyoldalú politikai felfogás és szemlélet rányomja bélyegét a színházi kritikára is. Ma a fajvédő lap fokossal nekiront valamelyik hazai zsidó, vagy nem zsidó, de liberális politikai elvéket valló szerző színpadi alkotásának. A bösz kritikus a szó szoros értelmében tollával felnégyeli a különben értékes alkotást, a szerencsétlen, jobb sorsra érdemes szerzőt is. De a kölcsön visszajár! Másnap a helyi, liberális orgánus jön a bunkóval. Nekimegy, földig sújtó bírálatot mond valamelyik, a vidéki város színpadán műsorra került konzervatív írónk alkotásáról, mert a szerzőnek világszemlélete mellett esetleges megbocsájtathatlan, eredendő bűne még az is, hogy egy alkalommal nem kedvezően nyilatkozott az ifjú kritikus és sajtótítán kedvenc költőjéről, istenített ideáljáról és eszményképéről. Harmadnap azonban csend és béke váltja fel a harci zsvajt. Valamelyik francia,

vagy magyar színpadiparos silány, vérszegény giccseről szól az ének és mindkét lap kritikusa a darabról egyhangúan, mint a világirodalom nagy értékéről emlékezik meg. Dicsőhymusszal adózik a primadonna fehér vallanak, karcsú bokájának és a frissen festett díszletért a rendezőt részesíti dicséretben, aki fővárosi nívót kölcsönzött ezzel a festett vászondarabbal az előadásnak. (Csodálatos, a vidéki kritika javarésze a díszletfestő munkáját összetéveszti a rendezőével).

Ma — néhány tiszteletreméltó kivételtől eltekintve —, a vidéki sajtókritikáról, a vidéki sajtó céltudatos, észszerű, közérdekű kultúrpolitikai tevékenységéről komolyan beszélni nem lehet. Kivételesen szerencsés és kedvező a helyzete e téren a szegedi sajtónak, amely ma több nagy író, tapasztalt öreg újságíró és szakembert vallhat aktív kritikuskainak. Ennek a kritikának van is súlya, értéke. Ez a kritikusi gárda felszámoltatta a feladatuk magaslatára emelkedni nem tudó, kevés hozzáértéssel és lelkiismerettel operáló szegedi színházi magánvállalkozásokat. Nehéz, verejtékes munka árán kiharcolta a magyar vidéki színészet, az egész magyar színészet új korszakának, — sajnos, Szeged város törvényhatósága által egyelőre csak anyagilag szilárdan megalapozott — első állomását, jövőre fellegvárát: az köz kezébe átvett, az u. n. házi kezeléssel színházat.

Szemben a szegedi napisajtó, főleg pedig a kritikusi gárda kivételesen nívós, messze a jövőbe tekintő és a jövőnek építő értékes tevékenységével, szálanmasan szegény, nívótlan a szegedi színházi sajtó. Négy hetilap áll most a múzsák szolgálatában a nagy tiszparti centrumban, de egyetlen egy sem válik díszére, nem méltó az egyetemi városhoz.

Szegeddel ellentétben, a nagyobb vidéki vára ok sorában, a sajtó céltudatos, észszerű, közérdekű kultúrpolitikai tevékenységének csak sporadikus, izoláltan megnyilatkozó jelenségeit látjuk. E téren Miskolc és Debrecen sajtója érdemel elsősorban említést.

Igen nagy kára a vidéki sajtónak, hogy a kritikusi toll ritkábban van avatott, mint nem avatott ember kezében. A közmondás, a német drei Schritt elve pedig talán sehol sem annyira igaz és helytálló, mint a vidéki sajtókritikánál és a színháznál. Csak a rutinos, tapasztalt, régi újságíró tudja, rendelkezik azzal az erővel, amellyel a maga és lapja tekintélyét, méltóságát meg tudja óvni.

Az ismeri azt a határt, ameddig lehet és amelyen túl nem szabad baráti, vagy egyéb természetű érdekkapcsolatot fűznie a színházvállalkozóval, vagy annak tagjával. A ma vidéki kritikusainak, szerkesztőinek többsége a fiatalok, a háború után a hírlapírói pályára léptek sorából kerül ki. Ezek a még tapasztalatlan emberek nagy vonzalommal viseltetnek a művészet iránt, szívesen felkeresik és örömmel töltik el szabad idejüket a vállalkozó színingazgató, a színtársulat tagjainak társaságában. A jó szimatú igazgató, rendező, az egész társulat nagy tisztelettel viseltetik a kritikus urakkal szemben, körüludvarolják őket, a baráti kapcsok légióival fűzőgetik az igazgató, a maguk érdekeihez őket. A jámbor kritikus térül-fordul és azon veszi észre magát, hogy már nem is kritikus, hanem cimbora, jóbarát, tiszteletbeli színtársulati tag. A sok jó szóért, barátságért, kávéházi koccintásért, per-tu ivásért mással nincs is már módjában, mint dicsérettel, a vállalkozói színingazgató magánérdekeinek előmozdításával és főleg jó kritikával a sok szívességet, barátkozást és barátságot viszonznia. Ez is egyik oka, hogy a vidéki sajtókritika súlya és tekintélye állandóan sorvad. De sorvad, a sajtó tekintélyével párhuzamosan pusztul, a romlás lejtőjén mind mélyebben és mélyebben vergődik az elüzletesedés, elposványosodás zsákutcájába került egész magyar vidéki színészet.

A vidéki nagyvárosi sajtóról mondottak után, nem sok mondanivaló marad a kisvárosi sajtóról. Ez a sajtó majdnem százszázalékosan műkedvelők, legjobb esetben egészen kezdő hírlapírók keze alól kerül ki. Itt már az üzleti szempontok — főleg művészi kérdésekben — jelentéktelen szerepet játszanak. Egy-egy kisvárosi lapnak módjában sincsen az évente néhány hétre odavetődő színtársulat, vagy daltársulat tényleg szegény vállalkozóján keresni, vagy abból csak fülérnyi jövedelmet, hasznot is kiperéselni. Kis vidéki városban nagy kultúrtörekvések, nagy művelődési célok sincsenek, nem is lehetnek. Az adott viszonyok között, az ott átvonuló, rövid ideig állomásozó színtársulat ki kell, hogy elégítse az igényeket, hiszen ez a két-három hét az év legnagyobb eseménye az ilyen helyéken. A szerkesztő, vagy a helyi lap alkalmi kritikus a lekötelező megtiszteltetésnek a lap szolgáltatásáért méltó ellenszolgáltatásnak veszi azt a tiszteletjegyet, melyet néki az előzékeny igazgató jut-

tat. Büszke arra, hogy kivételes irodalmi és művészi funkciót teljesíthet az élön elások sikercinek regisztrálásával, az igazgató és társulata minden tagjának udvarias dicséretével. Ezekben a kisvárosi sajtókritikákban — bár akad ilyen szép számmal még a nagyobb vidéki lapokban is — teremnek ezrével azok a humoros, vicc-lapba illő csodabogarak, melyek egyikén, másikán, ha valamelyik fővárosi lap hasábjaira átpicézi, néha hetekig hahotázott és hahotázik a fél ország.

Nemrégiben, egyik nagyobb és jónevű vidéki városunk napilapja excellalt a hozzá nemi értő, dilettáns kritikának egy klasszikusnak mondható példájával. A városka színházában operettbemutató volt, a mostani divatos, rikatós és nevetető, vegyesfelvágott fajtából. A jámbor kritikus majd egy oldalnyi tért szentelt az esemény méltó megörökítésének. Vagy ötven sorban dicsérte az igazgatót, áldozatkészségét, szakértelmét. Párhuzamot vont közötté és a magyar színigazgatás egykori nagyjai között. (Nem tudom, nem-e fordultak meg sirjukban szegények.) A kis társulatról pedig egyenesen oly értelemben emlékezik meg, mint amelynél külön művészegyüttes ma nem igen tapossa ezt a szegény, csonka magyar glóbuszt. A legnagyobb erőszakot azonban az operett szöveg és versírójával szemben követte el. A jámbor, ártatlan szerzőt — úgy emlékszem, osztrák operettgyáros volt szegény — Sekszpirrel hasonlította össze és arra a konklúzióra jutott, hogy a derék, megboldogult angol kismiska volt ahhoz az irodalmi és költői nagysághoz képest, aki a vékony, szürke operett-tákolmányt összefabrikálta.

Mindennek koronája azonban a darabban vendégszereplő művésznő volt. Kiváló kritikusunk nem kevesebbet állított a szegény táncos szubrettről, mint azt, hogy nálánál külön értéket a magyar, de a külföldi színészet sem tud igen felmutatni. Amikor így művészi megállapításaival végzett, — méltó befejezésként — hangsúlyozottan annak a reményének adott még kifejezést, hogy a színház áldozatkész, szakértő igazgatósága legközelebb alkalmat és módot ad a közönségnek arra, hogy a Rómeó és Júliában, vagy a Molnár és gyermekében csodálhassa meg a vendégszereplő, énekes-táncos művésznő tehetségét, káprázatos művészi sokoldalúságát.

Ez, ilyen a magyar sajtó színház- és művész-rovata, a szakértő, az elfogulatlan kritikus szemüvegén át nézve.

Színház és felügyelet.

A templom, az iskola és a színház minden idők kultúrnépeinek három nevelő és oktatói alappillére volt. A hit, az erkölcs, a nemzeti érzés, a társadalmi és honfíúi erények felgerjesztésében, kifejlesztésében; népek és nemzetek felvirágoztatásában, hatalmassá tételében, templom, iskola és színház mindenkor versengtek egymással. A klasszikus görög és latin színházkultusz nyomán fejlődik a középkor vallásos színházi irodalma és kultusza. Mindkettőből sarjad, emlőjükön táplálkozik, erősödik, nagygyá és hatalmassá fejlődik a mai, modern kultúrnépek gondolatokban bő., irodalmi és művészi értékekben gazdag, sokoldalú és színpompás színpadművészete.

A színészet fejlődése egyes népeknél, nemzeteknél különböző. A nyugati államokban ez a fejlődési folyamat könnyű, aránylag zökkenésmentes volt. Az irodalom, a művészet állandóan magas, fejedelmi, főúri pártfogók oltalma alatt, megértő támogatókat, bőkezű barátokat vallhatott istápolóinak. Anglia, Németalföld, főleg a francia királyi és hercegi udvarok, az aulikus főnemesség, versengnek! a művészek, a művészetek támogatásában és fejlesztésében. A rengeteg, aprói és nagyobb német fejedelemség, hercegség, örgrófság székhelyén mindenhol ott látjuk az udvari színházakat, az udvari tudósok, írók, művészek sorát. Az osztrák császárvárost, a császár, az udvar kegye és bőkezűsége évszázadokon át a dicsőség, a hír, a tudományos és művészi élet központjává varázsolta. De jutott ebből a fényből, bőkezűségből valamennyi osztrák tartományi fővárosnak is.

Ezekben az országokban a művészi fejlődéssel párhuzamosan fejlődött a színészet szervezeti és felügyeleti rendszere is. A színházi entai tó udvarok, állami vagy vrosi közületek, nemcsak művészi céljaikat és felfogásukat érvényesítették a színházigazgatásban, de kiterjedt a figyel-

mük érvényesítették erkölcsi és szociális szempontjaikat a színészet, a színészek szervezeti és fegyelmi ügykezelésében is. A német színészet és színházak mai magas kultúrnívója, a német működői színész átlagos életstandardjának, szociális helyzetének aránylag kedvező volta, mind-mind a múltban, a tradícióban, a ma is, főleg a köz: az állam és nagyobb közösségek által fenntartott, istápoltt és irányított egészséges művészi és színházpolitikai rendszerben gyökereznek.

Szemben a nyugati államokkal, elsősorban a hozzánk területileg is legközelebb állói osztrák és német színészet röviden vázolt fejlődésének menetével, mai stabil helyzetével, szinte vigasztalanul elszomorító a magyar színészet, a vidéki színházak mostani, művészileg, erkölcsileg, anyagilag mind sűrűbben észlelt züllő és lezüllesztett képe. A magyar tudomány és művészet, főleg pedig a magyar színészet, nem igen dicsekedhet királyok, főurak, városok és megyék pártfogásával. Az állandó harcok és háborúk, a sűrű tragédiák, a török és tatárdúlás korszakai, a négyszázéves Habsburg uralom, mindenre alkalmasak voltak, csak arra nem, hogy a nemzeti művelődés ügyét szolgálják, a nyugodt kulturális fejlődés útját egyengessék és előmozdítsák.

A magyar színészet — eltekintve attól, hogy főuraink, az állam és a helyi közigazgatás nyelve is latin volt — nemcsak az ebből fakadó, a nemzeti, a póri nyelvet megvető közönnyel és ellenszenvvel kényszerült megküzdeni. Nemzeti, magyar nyelvű színészetünk a politikai üldöztetés, az osztrák elnyomatás folytán, a közelmúlt századokban éppen olyan hajszolt vad volt, mint Rákóczi kurucjai, a szabadságharc üldözöttei, mint e koirak felszárnyaló, fokozatosan minden magyar lelket megbűvölő és mágiával ragadó nemzeti irodalmunk első, nagy művelői. Még a múlt század elején is hiába kutat az érdeklődő állami, városi, vármegyei támogatással fenntartott, vagy életrehívott magyar színház után. Az e fajta, dédelgetett, az ország nagyobb városait előzőnlő, hivatalosan támogatott intézmény a német, az idegenből idevetődött színészet volt, melynek még a két magyar politikai és kulturális centrumban, Budán és Pozsonyban is állandó hajléka volt. A magyar színészet, akár csak a puszták szegény legénye, küzködik, bujdosik, vergődik. Ma itt, holnap ott jelenik meg vándorlásai közepette. Ma istállóban, holnap szín alatt, fő-

szerben hangzik fel a múzsák szava. A nyomor, az állandó mozgás és vándorlás, főuraink, hatóságaink elzárkózása minden pártfogó és támogató kérelem előtt, szárnybontásában akadályozza, fejlődésében hátráltatja, de életre, a felszínre törő lendületében meg nem gátolhatja színészetünket. Minél több az akadály, különösen pedig, minél kegyetlenebb és veszedelmesebb az osztrák üldöztetés és elnyomatás, annál többen és többen akadnak önfeláldozó, önzetlen magyar emberek, akik tőkéjüket, vagyonukat áldozzák a művészet oltárán. Színtársulatokat szerveznek, prófétákként járnak a magyar vidéket, hirdetik szerte az országban, a fogékony, a szabadságot, a szebb jövőt áhító, lelkeknek a magyar hajnalt, a magyar feltámadást.

Az idő, a (kitartás megérleli a gyümölcsöt. A magyar fővárosban megszületik a magyar színészet első, állandó hajléka, a!magyar művelődés ma is világhírű büszkesége: a Nemzeti Színház. A magyar szó, a magyar gondolat eltompította az ellenséges, osztrák szuronyt. A magyar írók tolla, a bujdosó, vándorló magyar színész szava, évtizedes, verejtékes hite és munkája, megtörte a bécsi önkény, a Caraffák, a Bach hóhérok és véredek erejét. A múlt század második felében Budapest után állandó hajlékhoz jut a magyar színészet a vidéken is. Sorra épülnek a vidéki városoknak színházépületei, sorra jönnek a nagy igazgatók, sorban szólalnak meg a nagy magyar írók színpadjaikon. A századforduló, a XX.-ik század felhajnalodó első napja, már nem talál idegen, német színészt, idegen portékát a magyar színházak portáin. A magyar színészet fénykorának zenithjén nem szégyenkezik, felveszi, állja a versenyt a XX.-ik század napjának ragyogásával.

A nyugati és a magyar színészet, a két színpadkultúra fejlődése és kialakulása ellentétes. Nyugaton az állami, városi (közületi) színház-rendszer, nálunk a magánvállalkozói rendszer alakult ki. Nyugaton a fejlődésnek ez az útja, ez a rendje a színház, z[akból kultúrintézményeket teremtett. Kultúrintézmények maradnak ezek a színházak — éppen közületi jellegüknél fogva — a háború alatt, főleg pedig a háború utáni lerongyolódott, elszegényedett, a politikai és gazdasági válságok tengerében vergődő Németországban, sőt Ausztriában is. Nálunk — és itt az állami, a fővárosi üzletes magánvállalkozásoktól eltekintve, csakis az Országos Színészegyesület

javaslatára a kultus-miniszter által koncesszionált vidéki színházvállalkozásokat értem — színházaink kultúrnyívójáról, kultúrmissziójáról csakis addig lehetett szó, amíg önzetlen, tökeerős, talpig becsületes, tisztességes, a köz érdekeit nemcsak szóval, ele tettel is a lelkükön viselő vállalkozó kezén volt minden vidéki színházunk. A Krecsányi Ignácoknak, Makó Lajosoknak, Janovits Jenőknél: vállalkozásaiknak, nem volt mit szégyenkezniük a nyugati államok közpénzekben istápoltt és fentartott színházaiak nyívójával, kultúrnyükájával való összehasonlításban.

De fordítsunk az iclők lapján. Nézzük meg a háború utáni magyar vidéki színészetet I Németországban, Ausztriában pillanatig nem történt, nem történhetett meg közületi színházzal, hogy az min den külső és művészi megnyilatkozásával ne a köz, ne az összesség, ne az állam érdekeit szolgálta volna. Az osztrák, a német közületi színházaknál nyomát sem találjuk annak a szomorú, sajnálatos erkölcsi és művészi leépítésnek, mellyel a magyar (koncesszionált színigazgatók nagy része, vállalkozásuk nyívóját — a világháború első ágyúlövésére — közönséges boltos, üzleti érdekből lesülyesztették. A német, az osztrák vidéki színházak — versengve fővárosaik állami színházaiakal — máról-holnapra a belső front, a mögöttes harcvonal egy-egy erődévé, erődített állásává alakultak. A magyar vidéki színházvállalkozások, ugyanakkor üzleti számítások, kalmár kalkulációk hajlékaivá lettek. Színházaink üzletmenetének átmeneti, kedvezőtlen alakulása, színigazgatóink legtöbbjét, nem a háború bekövetkeztével természetsszerűen együttjáró, fokozottabb munka és kötelességteljesítésre sarkalta. Minden céljuk és feladatuk csak az anyagi ráfizése és rémétől való szabadulás lehetősége volt. Be is következett ez rövidesen. A legtöbb színigazgató már a háború első heteiben, a legelső háborús szervezkedés alkalmával önzetlen feladatának ismerte, hogy a valószínű ráfizetés, a vállalkozói kockázat minden terhét, a maga vállairól alkalmazott színészei vállaira rakja: társulatát konzorciummá alakította, konzorciumos aapon szervezkedett.

A konzorcium alaptőke és forgótőke nélkül szövetkezetté alakult színtársulat) régi és kellemetlen ismerőse a vidéki színházvárosok legtöbbjének. A nagy közönség — anélkül, hogy tisztában volna a forgalommal, ismerné az alakulás formáját, célját — magától a konzorcium szótól is már úgy irtózik, mint az ördög a tömjén-

től. Valósággal társadalmi regula: konzortium idején nem érdemes színházba járni, mert valami nincsen ott rendjén és e miatt gyengék, készületlenek, nívótlanok az előadások. Mint a közmondásban, ebben a regulában is van igazság. Konzorcium ma csak rossz üzletmenet, válság idején alakul. A konzorcium rendszerint gondot, kenyértelenséget, nincsetlenséget jelent a színész számára, mert a színész, mint a konzorcium tagja, csak akkor keres, ha a dologi kiadások fedezésén felül, a színház napi bevételéből még osztolni való is marad számára.

A színészkonzorcium alakulását a vállalkozó igazgató óhajára, enyhe pressziójára, vagy az Országos Színészegyesület rendeletére a színtársulat mondja ki. Akár a vállalkozó óhajára, akár a Színészegyesület utasítására történik ez az alakulás, az esetek 99 százalékában a vállalkozó igazgató érdekeit szolgálja. Mert az igazgató az a személy, aki a konzorciumnak is irányítója, csorbítatlan felügyeleti jogkörű vezetője marad. E helyzetben a színész éppen olyan szolgálai, alárendeltségi viszonyban marad az igazgatóval szemben, mint a konzorciumon kívül volt. Ez a helyzet pedig igen fonák, nem alkalmas a színész elemi jogainak a megvédésére. E könyv második fejezetében az olvasónak alkalma lesz a szegedi és néhány más vidéki színházvállalkozás élethű fotográfiájában gyönyörködni. E fotográfiákkal kapcsolatban megismeri az Országos Színészegyesület, az Országos Színészeti Felügyelő e téren valói buzgó kulturtevékenységét. Bepillantást nyer abba a műhelybe, mely ma korlátlanul uralja nemcsak a vidék színészetét, de a szokásjog alapján respektált előterjesztéseivel, javasolataival, információival e nemű tevékenységében befolyásolja és irányítja a kultuszminisztérium szépművészeti ügyosztályát, az ügyosztály révén pedig magát a színészet legfőbb felügyeleti szervét, a színházvállalkozói konceszziókat adományozó kultuszminisztert is.

A színészkonzorcium, a színházvállalkozó fent vázolt irányítása mellett, semmiféle más jogkörrel nem rendelkezik, minthogy bizalmi emberei révén a napi bevételt ellenőrizteti, kezelteti, a befolyt összegekből a napi kiadásokat fedezi. A kiadások levonása után esetleg fennmaradó rész, a bizalmi emberek útján, a megálapított kulcs szerint, a konzorcium tagjai között kerül szétosztásra.

A konzorcium — melynek anyagi kötelezettségeit a legutóbbi időkig a színtársulat és színházvállalkozó közötti megállapodás is szabályozott — megalakulása pillanatában tulajdonképpen albérlője saját vezetőjének és irányítójának. Ezt szemlélteti a terheknek az a sora, melyeket a színészkonzortium rendszerint vállalni tartozik és visel.

A színészszövetkezet, mely kizárólag csak a társulat működő színésztagjaiból és adminisztratív alkalmazottai-
ból (igazgató, színészek, kardalosok, titkár stb.) állhat, a napi bevételekből fizetni tartozik:

1. A vállalkozó színigazgatóval kötött megállapodás szerint, a színigazgató felszereléseinek (díszletek, ruhák, kellékek) használatáért a napi nyers bevétel 10—15 százalékát. (Ez az összeg a szegedi színház 1924—1927. évi átlagos helyárai mellett, elérheti, sőt erősen meghaladhatja a napi 250 pengőt, az ünnepi kettős előadások alkalmával napi 500 pengő is lehet. Amint látható, a konzorcium már ebből a szempontból sem utolsó üzlet dekonjunkcióra esetén koncesszióknak igazgatójának.)

2. Ha a konzorcium valamilyen darabhoz új díszletet, vagy kelléket szerez be, ezek a dologi tárgyak a vállalkozó színigazgató tulajdonába mennek át. A konzorcium, az igazgatóval történt megállapodás értelmében, az e fajta beszerzések költségeinek 40—60 százalékát viseli, míg a fenmaradó hányadot vagy hitelezi a vállalkozó igazgatójának, vagy (ami ritkább eset) a vállalkozó ezt azonnal a sajátjából fedezi. (A konzorcium tehát arra is jó, hogy a vállalkozó igazgató féláron, vagy még olcsóbban növelje színházi felszereléseit.)

3. A konzorciumot terhelik az összes dologi kiadások. (Fűtés, világítás, takarítás, adók, nyugdíjjárulékok, nyomda, hirdetések stb.)

4. Az alkalmazott műszaki személyzet (fűtők, világosítók, díszletmunkások, szolgák, takarítóasszonyok, jegyszedők stb.) szerződés szerinti teljes napszáma, heti vagy havi bére.

5. A szerződötetett zenekar tagjainak teljes járandósága.

6. Beszerzi a konzorcium tartama alatt az igazgató által kijelölt és műsorra vett újdonságok szöveggönyvét, zenekari anyagát, fedezi az előadott darabok ügynöki és jogdíjait.

7. Végül, a mindezekon a kiadásokon felül megma-

radó (esetleg fenn nem maradó) bevételi összegben a konzorcium tagjai a megállapított kulcs szerint osztoznak. Az osztozásnál a vállalkozó színigazgató, mint a konzorcium tagja és vezetője szintén osztalékban részesül. Az igazgató osztaléka rendszerint a legmagasabb és meghaladja a társulat legdrágább tagjának, a primadonnának osztalékát is.

A felügyelet kérdése a külföldön különbözőképpen van szabályozva. Ausztriában jelenleg színésztörvény szabályozza a színészet összes szervezeti, szociális és gazdasági ügyeit. A felügyelet — főleg művészi vonatkozásban — részben a színház fentartó közületek, részben a közoktatásügyi kormány kezén van. Németországban színésztörvény nincsen. Itt a színészek szociális, fegyelmi és anyagi természetű érdekvédelmét a színészek e célú szervezetei látják el. A művészi irányítás és felügyelet — éppúgy, mint Ausztriában, — a színházfentartó közületek és a közoktatási, szépművészeti kormányhatóságok kezén van.

Nálunk a nyugati, főleg az osztrák és német színházrendszer ezideig ismeretlen. A magyar állam mindössze két intézményt tart fenn: a Nemzeti Színházat és a m. kir. Oparaházat. Mindkét állami színházunk világhírnek örvend. Főleg nagyhírű Nemzeti Színházunk, mely a maga nemében az e fajta intézmények legkiválóbbika. Mint Sekszpir művészi megszólaltatója pedig minden konkurencián felül áll. Közületi jellegű színházat, az államilag segélyezett (magánvállalkozó irányította ezt is) egykori, kolozsvári színházon kívül színészetünk annalesei ezideig többet nem regisztrálnak. A legelső e fajta intézmény és szerencsés kezdeményezés a szegedi városi színház, amelyet hosszú harcok, kínos vajudás után 1927. februárjában Szeged közönsége házikezelésbe vett és jelenleg — a nyugati színházak mintájára — a város közületi színház formájában tart fenn.

Az állami színházak felett a felügyeletet az állam gyakorolja. A színházak a kultuszminiszter szépművészeti osztályának és számvevőségének vannak egyenesen alárendelve. A művészi vezetésben és irányításban, személyes felelősség terhe mellett, a színházak igazgatói a költségvetések keretein belül szabad kézzel rendelkeznek.

A budapesti, magánszínházak, mint képesítéshez nem kötött, szabad forgalom tárgyát képező üzleti vállalko-

zások, függetlenek az állam és közületi felügyelettől. Ez intézmények kulturális és tömegnevelő tevékenysége az utóbbi években — szemben fényes múltjukkal a minimumra süllyedt. Java részük az idegen majmolásban, a francia cochonéria és a párisi kültelki ízléstelenségek terjesztőjeként, majdnem minden nexust megszakított a komoly színpadi irodalommal és művészettel. A hatósági felügyelet ezekben a színházakban mindössze a közegészségügyi, a tűz- és erkölcsrendészeti szervek ellenőrző tevékenységére terjed.

Külön szerv, a budapesti Színigazgatók Szövetsége és a budapesti Színészek Szövetsége intézi a fővárosi színészek, illetve színészet. szervezeti, fegyelmi és szociális ügyeit. Ez a két szerv egymással és a közszel szemben képviseli és védi a vállalkozók, illetve a színészek érdekeit Egyeztet, döntőbíráskodik, hatóságokkal tárgyal. A fővárosi színészeknek külön nyugdíjintézményük is van.

A vidéki színészet felügyelete komplikáltabb. Itt a felügyeletet több szerv gyakorolja. Sajnos, ennek a többfelé ágazó felügyeletnek a következménye, hogy ma a vidéki színészet felett — a közérdek szempontjából — ennél gyakorlása igen felületes és lanya. A vidéki színházak, a vidék színészete javarészen szabad préda területét képezi néhány vállalkozó-üzletembernek, akik — e könyv második részének tanúsága szerint — kivételes helyzetükkel nemcsak élnek, de éppen a nagyvállalkozók egyik-másika a maguk anyagi előnyére és a köz kárára, súlyosan és megtorlatlanul vissza is élnek.

A vidéki színészet legfelsőbb felügyeleti szerve a kultuszminiszter. A miniszter felügyeleti jogát a múltban minisztériuma szépművészeti osztálya utján gyakorolta. Jelenleg¹ a kormány közvetlen felügyeleti szerve, az Országos Szülészeti Felügyelő. Ezt az állást a kommün bukása után rendszeresítették. Az Országos Színészeti Felügyelőnek — eddigi működésének, közszereplésének látható jele szerint, feladata, hogy a hivatalos állami szerv: a miniszter és a vidéki színészet nem állami felügyeleti szerve: az Országos Színészegyesület között összekötő kapocsként szerepeljen. A kormányhatóságot a vidéki színészet tevékenységéről, az Országos Színészegyesület működéséről lelkiismeretesen tájékoztassa.

A tulajdonképpeni — sőt, mondhatni a kizárólagos felügyeletet az egész magyar vidéki színészet felett, az Országos Színészegyesület gyakorolta és gyakorolja.

Ez az egyesület felőleli tagjai sarkában az összes működő, vagy vidéken működött színészeket. Vidéki színigazgató ezideig más nem lehetett, vidéki színházvállalkozóhoz más színész nem szerződhetett, mint az, aki egyben az Országos Színészegyesületnek is tagja volt.

Az Országos Színészegyesület jogköre ma igen széles. Legfelsőbb fegyelmi szerve a vidéki színészetnek. Fegyelmi hatósága a vállalkozó igazgatóknak ép úgy, mint az alkalmazott színészeknek. Kezeli, fentartja és intézi a vidéki színészek nyugdíjintézetét, szabályozza a nyugdíj járulékok százalékát, megállapítja és folyósítja a nyugdíjintézet tagjainak nyugdíjjárandóságát.

Legfontosabb tevékenysége az Országos Színészegyesületnek azonban a koncesszió ajánlás. Magyarországon vidéki színigazgató tudvalevően csak az lehet, aki a kultuszminisztertől színigazgatói (színház vállalkozói) engedélyt kap. Ez az engedély (koncesszió) mint a patikajog, személyhez van kötve, a gyakorlat szerint 1—1 évre, u. n. színi évadra szól, mely jelenleg augusztus 27-től—augusztus 27-ig terjed. Kifejlődött, félszázados szokás alapján, az Országos Színészegyesület minden év tavaszán — jelenleg nyarán, — e vállalkozói engedélyek adományozása tárgyában a kultuszminiszternek konkrét előterjesztést tesz. Ez előterjesztésben a Színészegyesület tanácsa nemcsak megállapítja a színigazgatói kerületek számát, ezek határait, de névszerint ajánlja és kijelöli e kerületek koncesszionálandó igazgatóinak személyét is. Változás e gyakorlat terén a forradalmak óta történt, annyiban, hogy 1920 óta a kultuszminiszterek döntés előtt az Országos Színészeti Felügyelő véleményét is meghallgatják. Ez idő alatt a miniszter egyetlen egyszer — Heltai Hugó nyíregyházi koncessziójának megtagadásával — ütött rést a kifejlődött joggyakorlaton.

E szokásjog miniszteri elismerése és respektálása alapján, mi sem természetesebb, hogy a vidéki vállalkozó színigazgatók szemében, a kultuszminiszter, mint felügyeleti hatóság, lassan inferiorissá vált a Színészegyesülettel szemben. A miniszter annyiban bírt súllyal, hogy a statisztika kedvéért a színigazgatók irodalmi értékeket is vettek műsorra, mely érdemükre hivatkozva, az állam zsebére és bőkezűségére apelláltak, a pusztuló és nyomorgó vidéki színészet számára állandó segélyért könyöröghettek. A vállalkozói főcél a Színészegyesület, a Színészeti Felügyelő (és a színészegyesület! tanácsosok kegyé-

nek hajszolása lett, hiszen e három faktoron fordult és fordul meg a nagy jövedelmet jelentő színigazgatói engedélyek (üzleti jogosítvány oknak) további es jövőbeni elnyerése.

E könyv második felében — főleg a szegedi színház eseményeivel kapcsolatban, — hiteles adatok alapján, hü fotografiáját kapja miniszter és a nagyközönség egyaránt annak, hogy milyen mélyre sülyedhet, hová züllhet, mennyire balkanizálódhat kultúrintézmény, ha egy társadalmi szerv, ennek vezetői, egy félszázados szokásjog rájuk ruházott hatalmát megszüntetik lelkiismeretesen és a "köteles óvatossággal, előrelátással gyakorolni.

A magyar vidéki színészet válságának hármas és főleg¹ személyi oka van:

1. A vidéki színházvállalkozások teljes elüzetese-dése és a koxicesszionált vállalkozók nagy részének hiányos zenei, irodalmi és színpadművészeti ismerete.

2. Az Országos Színészeti Felügyelő tájékoztatlansága és tapasztalatlansága, amely akadályozza abban, hogy minden kérdésben és minden vonatkozásban szakszerű, a való tényeknek megfelelő felvilágosítással szolgáljon mindenkori a miniszternek. A jelenlegi Színészeti Felügyelő, aki a középiskola katedrája mellől került mai fontos őrhelyére, kitűnő tanár, nagyszerű gyermeknevelő és gyermekoktató lehetett. A színház, a színészet, főleg pedig a magyar vidék színésze azonban nem iskola, nem elméleti tanszék, az Országos Színészeti Felügyelő pedig nem statisztikai hivatal és automata. Csak így történhetett, hogy a felügyelő a vidéki színészetnek és színházvállalkozásnak nem látta és nem ismerte — sőt valószínűleg ma sem ismeri, — szédítő morális szakadékait, szégyenteljes árnyoldalait. Csak a hivatalába befutó műsorstatisztikákat látta, a vállalkozó üzletemberek állandó siránkozását, az állam, a köz zsebéből való könyöradomány kérelmeiket hallotta. Nem igen osztogatta és aligha osztogatná a Színészeti Felügyelő a vállalkozó színház-boltosoknak a dicséretet, elismeréseket özönét, ha saját szemével és fülével tanúja lett volna, vagy lenne mindama klasszikus és irodalmi értékek előadásának, melyekkel papíron, a színházvállalkozók műsorstatisztikáin találkozunk. Az Országos Színészeti Felügyelő aligha látott még vidéken egy-két próbával műsorra vett Sekszpir előadást, nem igen lehetett szerencséje olyan operabemutatókhoz, melyek egy zenekari és színpadi pró-

bára, esetleg¹ zenekari próba nélkül kerültek bemutatóra a legelőkelőbb vidéki színpadon. Az ország sajtója tele volt a Farsangi lakodalom szegedi bemutatójának hírével és sikerével. Pedig a Farsangi lakodalomnak csak üzletstatisztikai értéke volt. Poldini vígoperája Budapesttől—Szegedig szomorújátékká vedlett. Az operakultusz, mellyel ma a vidéki magánvállalkozók megajándékozzák közönségüket, túlnyomórészt paródia. E sorok írója nem egy olyan vidéki operaelőadásnak volt szemtanúja, amikor az előadás siralmas és nivótlan volta mellett külön mosolyt és derűt fakasztott a nézőtérén a karmester mögött ülőknek az a villámgyorsan hátrafelé közölt híre —: »zongorakivonathból vezényel a karmester!« Megtörtént a szegedi színpadon, hogy operabemutató, vagy repríz alkalmával énekesek, zenekar remegtek előadás alatt attól való félelmükben, hogy mikor tör ki a botrány, mikor fullad gúnykacajba, hahotába a kellőleg elő nem készített, felületesen betanított, össze nem hangolt előadás. Operát és klasszikust ma a vidéki színpadok legtöbbször végigélvezni, fizikai kín és fájdalom a zeneileg, irodalmilag képzett jóízű kultúrembernek. Nem csodálatos, ha a vállalkozók azt panaszolják, hogy az általuk nyújtott irodalmi és művészi értéknek nincsen méltányoló közönsége. Nincsen, mert sekélyes nivójú előadásaikkal maguk riasztják el a publikumot a színházak nézőtéréről. Bizony a Krecsányi Ignácok, Makó Lajosok kora óta nagyon sok víz folyt el a Dunán-Tiszán, a háború utáni színházvállalkozó üzletemberekig. A vidéki színpadokon ma más az erkölcs, a művészet képe és fogalma, mint egykor volt, amikor levett kalappal lépett minden ember a színházak épületébe és nem kalappal a fején nézte végig az előadásokat.

A színészeti felügyelői állás megszervezésének gondolata nem volt helytelen. Indokolt és szükséges egy ilyen kultúrszerv ma és mindaddig, amíg a tervezett vidéki kultuszminiszteri kirendeltségek működésüket meg nem kezdik, általuk a miniszter a vidék kultúréletét, ennek kinövéseit, fogyatékoságait közvetlenül meg nem ismeri. Addig is azonban nem tanáremberrel, nem irodalmi munkát végző hivatalnokkal, hanem állandóan utazó, a vidék színészetét, ennek rákfenéjét, betegségét a helyszínen szakadatlanul figyelő és orvosló szakemberrel kell ezt a fontos őrhelyet betölteni. Olyan külön világ, olyan

külön élet a színpad, főleg pedig a vidéki színpad és színész élete, hogy ezt az életet, ennek rejtektujait más nem láthatja, nem ismerheti, csakis a szakember. Még pedig az a szakember, aki élete nagy részét a vidéki színészetnél töltötte, vagy, aki egyéb hivatásánál és tevékenységénél fogva — személyesen, közvetlenül szerzett tapasztalatai révén a vidéki színészet minden morális, művészi, szellemi és anyagi vonatkozású ügyének alapos, minden vállalkozói csalafintaságon és szemfényvesztésen átlátó, nyílt szemű ismerője.

3) A vidéki színészet háború utáni morális, anyagi és művészi válságának harmadik tényezője az Országos Színészegyesület. Ez az ötvenéves, hatalmas társadalmi és erkölcsi szervezet mindaddig, amíg a magyar vidéki színészet sorsa a régi, háború előtti, kivétel nélkül talpig ur és művészember nagy igazgatók kezén volt, példásan, minden erkölcsi mankó nélkül látta el feladatát. Amint azonban a pesti magánvállalkozásokkal párhuzamosan elüzettedtek a vidéki színházvállalkozások, ez az egyesület lingadtazév következtlen és a vállalkozó igazgatókkal szemben indokolatlanul hiszékennyé, engedékennyé és elfogulttá vált.

Az Országos Szánészegyesület közelmúlt és mai tevékenységének egyik legsúlyosabb, az egyesület egészséges, közérdekű működését gátoló tehertétele, hogy az egyesület tanácsa és közgyűlése ezideig nem tudott, vagy nem mert gerincesen állást foglalni a színészet és a magánvállalkozók érdekellentéte radikális szétválasztásának és elkülönítésének kérdésében. A fővárosi színészek és igazgatók különálló szervezetével ellentétben, az Országos Színészegyesületben igazgatók és színészek, a tűz és a víz egy kalap alatt működnek. Mi ennek a visszás állapotnak az eredménye? A színész és színigazgató érdekellentétének harcában, rendszerint a színész huzza a rövidebbet.

E könyv második részében módja lesz a nagyközönségnek az Országos Színészegyesület közgyűlésének, számvizsgálói jelentéseinek, tanácsuléseinek, levelezéseinek megismerése kapcsán meggyőződni arról, hogy pl. a délutáni fellépti díjak megszüntetése, illetve korlátozása, a nyugdíjintézeti járulékok legutóbbi százalék megállapítása mennyire a működő színészek anyagi hátrányára történt. De kézzel fogható bizonyítékait találja az olvasó, a kultúremler annak is, hogy színigazgató éveken

át levonhatta színészei fizetéséből a nyugdíjárulékokat, azokat a vállalkozó az illetékes helyre való juttatás helyett hónapokon át a saját céljaira fordíthatta. Találkozunk a vidéki színészetnek ebben a dzsungeljében még cifrább dolgokkal is. Színigazgató, a kultuszminiszter és felettes tényezői megtévesztésére, a való tényeknek meg nem felelő okiratot készíthetett, anélkül, hogy a Színészegyesület, vagy a Szülészeti Felügyelő részéről bármilyen fegyelmi, vagy megtorló eljárás indult volna ellene. A magyar bíróság végzésben a legsúlyosabban kompromittáló megállapításokat tette színházvállalkozóra, A Színészegyesület, a Színészed Felügyelő, bár hivatalosan tudtak és tudomást szereztek a végzésről, nem tartották szükségesnek ennek alapján a vizsgálat és fegyelmi eljárás megindítását. Bírói fórum színigazgatót alkalmatlannak nyilvánít színház vezetésére. Az ítélet alapján koncesszióját elveszti a vállalkozó. Volt alkalmazottai bejelentik a Színészegyesületnek és utasítást kérnek arra nézve, mitévők legyenek, mert a vállalkozó több havi fizetésükkel hátralékban van és nem tud fizetni. A Színészegyesület polgári perre utasítja a vállalkozóval szemben a károsultakat. Mialatt a károsultak kérelmére a bíróság előtt a csődeljárás folyik, az Országos Színészegyesület, az Országos Színészeti Felügyelő a kultuszminiszter elé javaslatot terjesztenek, hogy a bíróság színházvezetésre alkalmatlannak nyilvánított, vagyonbuktott vállalkozónak új koncessziót adományozzon. A felterjesztés alapjain a vállalkozó meg is kapja az új színigazgatási engedélyt. Mi lett a vége ennek a színészegyesületi furcsa nagylelkűségnek? Új vállalkozásában sem fizette alkalmazottait az új színigazgató. Téli közepén, az új vállalkozáshoz jóhiszeműen szerződött egy sor színész, a nyomor és szenvedés karjaiba esett.

A Színészegyesület, ennek tanácsa és fegyelmi bizottsága éveken át csak szóval fenyegetőzött. Nagyvállalkozó igazgatóval szemben komoly, radikális, példát statuáló lépésre azonban nem igen határozta el magát. Pedig a fegyver a kezében volt. A renitens igazgatóval, a csökönyös nem fizetővel, a Színészegyesület nyugdíjintézetét e miatt válságba döntő vállalkozóval szemben rendelkezésére állott a koncessziómegvonás, Színészegyesületből való kizárás hathatós eszköze.

Sajnos és elszomorító, de a való tény az, hogy a Színészegyesület kétféleképpen mérte tagjainak az igaz-

ságot. A szegény színészt, kardalost fegyelmi vétségekért igen sűrűn kizárta tagjai sorából és ezzel megfosztotta a színészkenyértől is. Az igazgatók közül szigorát a kisebb, faluzó igazgatókkal erélyesen érezte. A nagyvállalkozó igazgató azonban levonhatta tagjai nyugdíjjárulékait, hónapokig a maga céljaira fordíthatta ezeket az összegeket — egy-két kisebb, fegyelmi bírságon kívül komolyabb baj alig érte. De bíróilag megszüntetett koncessziója helyett, gyorsan újat jártak ki a számára. A takaró, az elnöki indoklás gyorsan meg volt: az egyesület keresett új, tőkeerős igazgatókat, de ilyenek nem jelentkeztek. Vagy pedlíg jött a másik kifogás: a kisigazgatók felett mi rendelkezünk, de a színház birtokos nagyvárosok igazgatóinál tekintettel kell lennünk a városok akaratára és respektálnunk kell azt a személyt, akit ezek a városok színigazgatójuknak kiválasztottak. Végső adutnak pedlíg a szociális, a kenyér indok jött.

Csodálatos játék folyt e téren a szegedi színházzal 1926-ban. A Színészegyesület ez év tavaszán állítólag erélyes kívánt lenni és ezért Szegedre küldötte egyik főtisztviselőjét, hogy a szegedi színtársulatot arra az időre, amíg a vállalkozó színészegyesületi hátralékait be nem hajtják, konzorciummá alakítsa át. Állítólag ehhez a város nem járult hozzá és így a terv nem sikerült. Erre a Színészegyesület az: igazgatóval szemben nem alkalmazott erélyesebb rendszabályokat, de az igazgatóval egyetértésben megindult egy hónapokig tartó szanalási komédia, melyben a Színészegyesület és vállalkozó közös célja és haditerve azt volt, hogy a színigazgató Színészegyesületi hátralékait Szeged város fizesse, vagy garantálja.

Az Országos Színészegyesület elnöke 1926. októberében az egyesület tanácsának hivatalosan lejelentette, hogy úgy ő, mint az egyesület felelős vezető tisztviselői már 1926 tavaszán tisztában voltak azzal, hogy szegedi színigazgató anyagi összeomlása el nem kerülhető. Ezzel szemben érthetetlen a most vázolt alkudozási folyamat a várossal. Még érthetlenebbek az Országos Színészéd Felügyelő és a Színészegyesület elnökének 1926. június 16-iki hivatalos szegedi látogatásának következményei. Szegeden akkor a Színészegyesület egyik szegedi tanácsosa, továbbá két szegedi társulati tag, részletesen tájékoztatták a hivatalosan Szegedre érkezett elnököt, illetve ezek egyike a Színészeti Felügyelőt a hely-

zetről. Az elnök ekkortájt is vette a társulat írásos panaszát erről.

A két hivatalos színészeti funkcionárius ezzel szemben Szeged városánál csak garanciát keresett arra nézve, hogy a város a vállalkozó színészegyesületi járulékaiknak fizetését vállalja és e munkájuk részben sikeres elvégzése után sietve visszautaztak Budapestre. Junius 23-án a szegedi viszonyok ismerőinek bámulatára és elképedésére ezután az történt, hogy a Színészegyesület tanácsa az Országos Színészeti Felügyelő indítványára koncessziót javasolt a Színészegyesület elnöke által már 1926. tavaszán vagyoribukottnak tudott vállalkozó számára. Az indokolás, hogy Szeged város polgármestere, főispánja, főjegyzője és főszámvevője ragaszkodnak az eddigi színigazgató személyéhez.

De mit tesz Isten? Eltekintve attól, hogy ilyen kategorikus és személyhez való ragaszkodásról szóló nyilatkozat Szeged város aposztrófált vezető tisztviselői részéről el nem hangzott, éppen a polgármester kezdeményezésére Szeged város szerződésbontó pert indít a Színészegyesület elnöke és Színészeti Felügyelői által pártfogolt vállalkozó ellen. És megtörténik a csoda: a Színészegyesület elnöke és a Színészeti Felügyelő, akik eddig a város akaratára való hivatkozással ajánlották a kultuszminiszternél és a Színészegyesületben a szegedi koncessziót a régi vállalkozónak, most nem terjesztik vissza a koncessziót, Szeged akaratával szemben próbálják a koncessziót számára menteni. Alkalmat adnak a színigazgatónak a kultuszminiszter rendeletére visszatartott, tehát a koncesszió tényleges birtoklása nélküli szervezkedésre. Egyedül a szegedi rendőrség végzi kötelességét, amikor megakadályozza a koncessziót kézhez nem kapott igazgatót abban, hogy a szegedi városi színházban előadásokat tarthasson. De ez sem elég! Az Országos Színészeti Felügyelő és a Színészegyesület elnöke 1926. év szeptember 26-án mégegyszer Szegedre jönnek, kapacitálni próbálják: a város polgármesterét, hoigy a színházvállalkozó ellen megindított szerződésbontó kei esetet visszavonja és pártfogoltjuknak legalább egy esztendőre Szeged engedje át még színházát.

Folytathatnók a lélekiemelő példáik felsorolását. A kritikai részhez ez az ismertetés azonban elegendő. A Színészegyesület, a Színészeti Felügyelő efajta működési tevékenységével alkalma lesz az olvasónak e könyv

második fejezetében részletesen is megismerkedni.

E helyen még csak annyit említek, hogy a Színészegyesület közgyűlése nem a tagok összességéből áll. A közgyűlés egyrészt a Színészegyesület tisztviselőiből, másrészt a Színészegyesület tanácsosaiból és végül a színtársulatok delegáltjaiból áll. A kis társulatok egy, a középtársulatok kettő és a legnagyobb vidéki társulatok három delegátust küldenek egy-egy ilyen közgyűlésre. Ezzel szemben a ma többszáz állástalan egyesületi tag képviseléssel nem bír. Az egyesület igazgató tanácsa harminc választott tanácsosból áll, melyek harmad része fővárosi színházaknál működő színész és kétharmadrésze vidéki színész. E fonák helyzet is egyik oka; a vidéki színészet tragédiájának. Főrészből fővárosi színészek döntenek a vidéki színészet fontos kérdéseiben, akiknek pedig a vidéki színészettel más nexusuk rendszerint már nincsen, mint az, hogy egyikük, másikuk néha vendégszerepel vidéken.

Amint a vázoltakból látjuk, a magyar vidéki színészet legfelsőbb felügyeleti szerve a kultuszminister. A miniszter nexusai azonban — az évtizedek alatti gyakorlat és szokás alapján — a vidékkel igen lazák. A felügyelet ismertetett rendjéből világos, hogy a magyar vidéki színészet irányításának, felvirágoztatásának, vagy válságának múltbeli érdeme, mai felelőssége majdnem kizárólagosan az Országos Színészegyesületet, illetve az Országos Színészeti Felügyelő működése óta, utóbbi két tényezőt együttesen és egyformán terheli.

Színház és közigazgatás.

A magyar színészet sorsának irányításában nagy a szerepe a municipiális közigazgatásnak. A főváros, a nagyobb vidéki városok, de szórványosan még a kisebb községek közönsége is, színházépületek, színelőadások tartására alkalmas helyiségek, színházi felszerelések birtokosa. A közületek e tulajdonukat képező színházakat ezideig nem értékesítették a maguk, illetve a köz hasznára. Ezeket az objektumokat vagy bérbbe, vagy használatra engeditek át magánvállalkozóknak.

Budapest közigazgatási területét kivéve, Magyarországon színházvállalkozó — vidéki színigazgató — csak is az lehet, aki e fajta vállalkozásra kultuszminiszteri engedélyt nyer. Ilyen engedélyt, még a legnagyobb városok területére is csak egyet ad ki a miniszter. Sőt, a százezer lakoson felüli municípiumok kivételével — a csonka országban ma Szeged és Debrecen — a többi városban, a színi idény alatt, a színházvállalkozó javára, egyéb kultúrvállalkozások, a polgárság különböző kujturális megnyilatkozásai is, hatósági korlátozás alá esnek. így pl. a helyi színi idény megkezdése előtti félhónap első napjától — a színi idény befejezését követő félhónap utolsó napjáig, hangversenyek, műkedvelő előadások, cirkuszelőadások rendezése, néhol még a mozielőadások is tilosak, (vagy csakis a vállalkozó színigazgató hozzájárulásával tarthatók). E korlátozások alkalmazása természetesen és elsősorban a helyi viszonyoktól függ. Rideg és nyers alkalmazásuk Kábán, vagy Tápiószőlőn helyénvaló, de egyenesen nevetséges, a társadalmi, a kulturális élet fojtogatásával egyenrangú volna Miskolcon vagy Pécsen. A korlátozás nagyobb vidéki városainkban rendszerint nem is terjed túl a műkedvelő előadások, kabaréelőadások és cirkuszelőadások tilalmán. Hangversenyek, egyéb kulturális események és vállalkozások en-

gedélyezése az esetek túlnyomó részében itt már nemcsak a vállalkozó színigazgató kegyétől, vagy hozzájárulásától, hanem a helyi hatóság mérlegelésétől és felfogásától függ. Az e fajta kérdéseket a nagyobb színházi városok közönsége és színházvállalkozója között nemcsak a miniszteri rendelkezések, de — lokális érdekek és kulturális célok figyelemmel tartásával — a vállalkozók és a színházépület-tulajdonos közösségek közötti részletes szerződések is szabályozzák.

Az elmondottak alapján nyilvánvaló, a laikus által kézzelfoghatóan érthető, az a végtelenül fontos, nagy szerep, melyet a magyar színészetben a közigazgatás betölt. A municipiális színházépületek, felszerelések észszerű és közérdekű felhasználásával, a helyi közigazgatás színházát a magyar művelődés egy-egy templomává, fellegvárává varázsolhatja. Viszont a kellő hozzá nem értés, a szűk, az elfogult látókör, a kérdés csak bürokratikus vagy üzleti szempontból való kezelése, a színházat könnyen — kulturális hivatásával és céljával ellentétben — a diletantizmus, az erkölcs és izlésrombolás hajlékává teheti.

A színházépülettulajdonos városok a legújabb időkig színházait kizárólag bérlőknek, vagy vállalkozóknak adták. Ezekkel a bérlőkkel, vállalkozókkal szabad kézből szerződött a város, ami más szóval azt jelenti: a szerződést kötő közigazgatási hatóságoknak nemcsak kötelességük, de módjuk is volt, ma is módjuk van, a közérdek erélyes képviselésére és érvényesítésére a vállalkozókkal szemben. Erre a közérdekvédelemre a vidéki municipiumoknak szükségük is van. Ami értéket a nemzeti irodalom, világirodalom produkál; amit Budapesten a két nagy állami színház, a főváros színházai és a magánvállalkozó színházak sora külön-külön nyújtanak, mindennek észszerű, ízléses megválogatásban való közvetítése a vidékre, a lokális és privilegizált színházvállalkozó kötelessége. A vidéki színház nem szórakozó hely. A színház az iskola, a templom, a nyomtatott betű mellett a negyedik tényező, mely az étellel, a tömeggel állandó és közvetlen érintkezésben áll. A színház művészi irányítására, (nem úgy, mint a kizárólag külföldön készült és importált mozidaraboknál) közvetlen ingerenciát gyakorolhat és ezt gyakorolni kötelessége volna az állami és a municipiális hatalomnak. A jó színház oktat, nevel, tevékenységének minden lépésével előmozdítja a mű-

veltségterjesztés közhasznú és közérdekű ügyét. Élénkíti és fejleszti a tömeg szellemi életét, csiszolja és tágítja erkölcsi felfogását, látókörét. Fellobbantja az egyszerű emberek romlatlan és formálható lelkében szunnyadó nemes erények tüzét, pallérozza ízlésüket, fogékonnyal varázsolt érzékszerveiknek ponderábilissá válik az eszményi, a művészi szép fogalma és értéke. A rossz színházi — a dilettáns, az üres fejű és üres lelkű, a csak önmagának, üzletes, haszonleső, habzsoló színigazgatás — átka és veszedelme a kulturális, és morális fejlődésnek. A rossz színház minden, csak nem az emberi művelődés hajléka. Olyan ez, mint a bundapálinka. Butítja, részegíti, erkölcsét és Ízlését rontja, az élet torzképét és paródiáját mutatja a hiszékeny, a színpad és az irodalom talmi csillogásától, fényétől könnyen vakuló, káprázó szemű, nevelésre szoruló tömegnek.

Nézzünk a kérdés mélyére.. Vizsgáljuk, megfelelt-e a magyar közigazgatás szerepe a múltban és vajjon megfelel-e ma mindama kulturális követelményeknek és kötelezettségeknek, amelyek a magyar színészet és művelődés istápolása, fejlesztése terén ráháramlottak?

A múlttal gyorsan végezhetünk. A közigazgatás erőlyére, körütekintésére kevésbé volt szükség. A múlt magyar színházvállalkozói egytől-egyig széleslátókörű, nagy zenei és irodalmi intelligenciával rendelkező, önzetlen művészberek voltak. Számukra az első a közérdek szolgálta, a műveltség szó szerinti értelemben vett terjesztése volt. Náluk egy-egy Sekszpir, MoLére, Goethe, Schiller, Vörösmarty, Kisfaludy, Gárdonyi, Hebbel, Kátona, Madách, Herczeg, Hauptmann, Strindberg, Calderon, Ibsen, Rostand, Lessing stb. darab műsorra vétele, kivételes művészi és erkölcsi sikere, nem dicsekvés, nem talmi lárma és ön-tömjénezés tárgya, hanem szürke köteleltségjeljesítés volt. Az ő társulataik még nem állottak művészekből. Tagjaik¹ egyszerű színészek voltak, de hivatásuk kifejtésében, a színpadon, ezek a színészek művészek voltak. Egy-egy nagy igazgató utolsó kardalosa is különb érték volt, a mai modern színpadok: akárhány nagynevű divat, vagy reklámművésznél. A színháztulajdonos közösségeknek azokban az időkben nem az volt a gondjuk, hogy mint biztosítsák, emeljék színházaikban az erkölcsi és művészi nívót. Gondot az jelentett számukra, ha az addigi vállalkozó bármily indokkal távozott. Nehéz volt a sok jelentkező érték közül a

legértékesebbet kiválasztani.

A háború mindent fenekestől fölfordított. A nagyigazgatóik részben kivénültek, másik részük visszavonult a magánéletbe. A háború, a forradalmak erkölce, légköre, eseményei a művész igazgatóknak kedvét szegtek. Az idők járása nem volt alkalmas önzetlen, építő művészeti tevékenység kifejtésére.

Az utódok — bár akadt köztük kivételes művészi érték és egyéniség — nagyrészen nyomaiba sem léphettek az öregeknek. A színház konjunkturális vállalkossá fajult, az irodalom, a művészet száműzötté, mostoha, gyermekké lett. A színpadokat a dilettantizmus és a divat — az üres, tartalmatlan, ízlésben és erkölcsben megrokkant irodalom, a hozzája méltóan párosuló, vérszegény, tehetetlen, ötlet és szín nélküli: cirkuszi, klownos, moziszerű színpadművészet foglalta el.

A magyar közigazgatás kultúrpolitikai tevékenysége — színházi vonatkozásban — akkor mondott csődöt, amikor erre hivatott szerveinek és tényezőinek a legkörültekintőbb, a legéberebb és a legélénkebb tevékenységet kellett volna kifejtteniük — a háború után, napjainkban. A törvényhatóságok, a színházfentartó közösségek kultúrpolitikai ügyosztályai, színügyi, közművelődési, műpártoló stb. albizottságai valósággal vakon jártak és ma is még vakon járnak. A háborút követő hirtelen változások, gazdasági látszólagos fellendülések és krízisek — a konjunktúra és dekonjunktúra állandó hullámzásának sodró árjában, elmerült a színházvállalkozások erkölcsi bázisa, a fontosabb fél: vidéki színházaink kultúrintézmény jellege. De felhőkarcolóként az égnek tornyosult a másik fél. Az első gyengébb házakkal, a dekonjunktúra is konjunktúra, fejős tehén lett a színházvállalkozók¹ szalmára. A rivaldáik felől felharsogott a színgazdák panaszló, jajveszékélő siráma. A színházvállalkozók máról-holnapra ügyes reklámmal és önadminisztrációval a közigazgatási hatóságok és a köz tapasztalatlanságát, könyörületességet kamatos kamattal kiaknázó rideg szatócsokká, boltosokká váltak.

Ha figyelemmel kísérjük az országos, a vidéki sajtót, napról-napra a színészet csődjéről és válságáról olvas-hatunk. És csodálatos egyhangúsággal, állandó refrénként hallja és olvassa az ember, hogy a színészet mentése érdekében az államnak, a törvényhatóságnak, a színházfentartó közösségeknek nagy adományokkal, nem-

zeti ajándékokkal kell a színházvezetők segítségére sietniük!

A csonka ország határai között ma tizenhét koncesszióval színházvállalkozó, azaz vidéki színházintézmény működik. E társulatok átlag 600—700 színészt foglalkoztatnak. A panasz a legtöbb helyen az, hogy a vállalkozók már nem tudnak anyagi kötelezettségeiknek megfelelni, főleg nem képesek fizetni az adókat, a színházintézményi nyugdíjintézményi járulékokat és akiket legelső sorban kellett volna említenünk, nem fizetik, vagy hiányosan, megalkadó formában fizetik működő és végeredményben a vállalkozók kenyerét kereső alkalmazottaikat. A panasz lehet jogos, lehet kérvényes jogos. De hol van az megírva, hia a vállalkozók sora vállalatába belebukik, vagy ha a vállalkozó rentábilis üzletmenet mellett sem fizeti alkalmazottait, hogy akkor a vállalkozó boltos üzletének fellendítésére, erkölcsi mínuszának eltüntetésére, az »önzetlen« vállalkozó tőkéjének gyarapítására az államnak, vagy a köznek kell a zsebébe nyúlnia. A vidéki színházvállalkozás mai hü fotográfiája az, hogy ezek a vállalkozások kulturális értéket alig képviselnek, csupán közgazdasági és szociális jelentőségük van. Utóbbi hajszállal nem különb bármilyen fajta kereskedelmi vagy üzleti Vállalkozás (rőföskereskedés, borkereskedés, tollkereskedés) erkölcsi, üzleti és közgazdasági jelentőségénél.

Sajnos, sem a főváros, sem a vidéki közigazgatás napjainkban nem fejt ki olyan tevékenységet, amely alkalmas arra, hogy a közösség tulajdonát képező színházobjekturookban a művészi vállalkozást, vagy művészi vezetést a közérdek, a színház nevelő hivatásának és kötelességeinek intenzív és átütő erejű kifejtésére kényszerítse.

Budapest székesfőváros két színházi objektum tulajdonosa. Az egyik a Városi Színház, a másik a Budai Színház. Mindkét fővárosi színház ma minden komolyabb anyagi és művészi ellenszolgáltatás megkövetelése nélkül magányvállalkozó, mégpedig mindkettő egy és ugyanazon magányvállalkozó kezén van. Elszomorító tény, hogy Magyarország fővárosának közönsége, mély a közüzemek és a vállalkozások kaleidbszkopszerű sorának tulajdonosa, éppen a művészi üzemet, a színházat kapcsolta ki vállalkozói tevékenységének sorából. Pedig, ha valami díszére válhatnék, ha valami emelhetné — főleg nyáron, a fűr-

dőszezonban — Budapest fürdőváros jóhírét és idegenforgalmát, elsősorban a főváros színház vállalkozása lehetne ez. Amint lennie is kellene.

A budai Horváth-kertet nagylelkű adományozója annak idején azzal hagyta a főváros közönségére, hogy ott mindenkor a vidéki színészet egy-egy reprezentáns együttese nyerjen hajlékot. E feladatát a Budai Színkör évtizedeken át teljesítette. A Krisztina-körúti faszínház Budapest kultúréletének egyik legnagyobb erkölcsi és művészi értékévé lett. A vidék, az általános művelődés szempontjából pedig hézagpótló, stimuláns feladatkört töltött be. Mindfen vidéki színigazgató leghőbb vágya a Budai Színkör bérletének elnyerése volt, mert a budai kapcsolat a szerencsés vállalkozót és társulatát mindenkor az ország vidéki színházainak élére emelte.

De a Budai Színkörnek más szempontból is nagy volt a jelentősége. A vidéki színészetről, annak nivójáról, csakis a Horváth-kert útján nyert képet és fogalmat a főváros közönsége, az ország közvéleménye. Kormányzati hatóságainak, a kultuszminisztérium, a Budán látottak és tapasztaltak alapján ítélték meg az egész vidéket. Sajnos a Pestre centralizált kultúrszerveink vidéki színházzal, a vidék kultúréletével máskor nem igen jutottak közvetlen nexusba. De Budán jutott szóhoz, kapott szárnyra számos magyar érték is, akik a főváros üzletes színpadjain másképpen nem igen juthattak volna az országos nyilvánosság szeme elé, elkallódtak volna a kisvárosi porban és ismeretlenségben.

A Budai Színkör jelentőségét, kivételes művészi értékét és munkálkodását részletezni nem hivatása e szűk keretre szabott munkának. Elégi a még élő, háború előtti generációnak Krecsányi Ignác nevét emlékezetébe idézni. Fogalom volt ez a név, fogalom még ma is az a művészi tevékenység, mely e nagy név viselőjének! személyéhez fűződik. Krecsányi Ignác színigazgatása alatt a Horváth-kerti faszínkör — művészi értékelésben — egyemangú társa volt két állami kultúrintézményünknek, a Nemzeti Színháznak és az Operaháznak. Hány magyar darabsiker, hány magyar író, hány magyar zeneszerző de különösen hány nagy magyar színész és énekes pályája ívelt Krecsányi Ignác faszínházából, Krecsányi Ignác keze alól a magasba, a csillagokba: Budáról—Pestre és onnan a világhír felé.

A háború, az üzleti láz elsodorta a Krecsányi Igná-

cokat. Elüzletesedett a főváros, elüzletesedett a vidék színészete — és elüzletesedett a budai színházvállalkozás is. Sebestyén Géza hontalanná vált temesvári társulata a Miskolc—budai vállalkozás első, második évében még csak — inkább formálisan, mint ténylegesen — igyekezett a tradíciókat ápolni, tiszteletben tartani. De aztán ezt a színházvállalkozót is hatalmába kerítette a konjunktúra, az üzlet láza.

A takarékosság jelszava az állam háztartásában, a főváros másik színházát, a Városi Színházat, az állam kezeléséből visszajuttatta a főváros kezére. És mi történt? Budapest székesfőváros nem csinált nagy lelkiismereti kérdést az ügyből. Ahelyett, hogy sok üzleti és közcélú vállalkozása mellett a Városi Színházat is a köz szolgálatába állította volna, ezt az intézményt is magánkézre juttatta.

Az országgyűlésen, a főváros törvényhatóságában, mindenütt az egész csonka országban évek óta a magyar kultúrfőlényről szónokol minden illetékes és illetéktelen tényező. A komoly kultúrpolitikus, az üresfejű demagóg egyformán a megszálló kisantant hatalmak kulturális alacsonyrendűségéről szól. És akkor, amikor legjobban kellene tényleges és vitathatatlan kultúrfelsőbbségünknek minden téren kézzelfogható jelét adnunk, a nagy tömegékkal érintkező, mindenki számára nyitott könyv színházainak a szellemi, a művészi és a morális dekadencia oly szomorú és kétségbeejtő tüneteit, ismérveit tárják a közönség elé, amilyenekre a magyar színészet történetében eddig példa nem volt.

Fővárosi színházaink nagy része, az ezek emlőin élő vidéki színházaink — az egy országos Kamaraszínház kivételével — irodalmi és erkölcsi nivóban nagyon alacsonyrendű színvanalon mozognak. Viszont ha összehasonlítást teszünk Erdély művésze és a mai magyar vidéki színházvállalkozás között, a megszállott román területek színészete minden tekintetben messze felette áll csonkaországi színészetünknek. Kolozsvár magánvállalkozó magyar színháza művészi nivóban, a hozzáértő művészi irányítás és a művészi erők megválasztásában és foglalkoztatásában toronymagasságnyira felette áll a szegedi színház mai művészi nivójának. Szomorú, de a szegedi színház ötven éves fenállása alatt még nem foglalkoztatott oly gyenge prózai együttest, a színház vezetése még soha olyan pajtáskodó, erélytelen, művé-

szt, értéket produkálni nem tudó gyenge kéz irányítása alatt nem állott, mint az u. n. házikezeléses éra mostani kezdeti évében.

Budapest székesfőváros, az állammal karöltve nagy idegenforgalmi propagandát fejt ki. A reklám, a Tsed-vezmény mindenfajta eszközével és módjával csalogatja az idegeneket, a vidéki embereket a magyar fővárosba. De sem az állam, sem! Budapest nem gondoskodik arról, hogy nyáron, a fürdőszezonban, a fővárosba ránduló idegen megfelelő és nívós szórakozáshoz is jusson. Budapest főváros elvette a magyar vidéktől a Budai Színkört. A hagyományozó akaratával és a közérdekkel szemben, ma budapesti magánvállalkozó játszik a Krisztina-téri arénában. A magyar kultúrélet, a magyar kultúrfőlény dicsőségére az Úr 1927-ik! évének nyarán megtörtént, hogy Budapest egyetlen nyári színházában a világhírű magyar színészetet, a magyar irodalmat és színpadművészetet egy »Borcsa Amerikában« című színpadi műremeik és a Balkánon honos tökmagrágás művészete reprezentálta. Nagy szolgálatot tenne a közérdeknek, a magyar művelődés ügyének Budapest kultúrpolitikai és főleg idegenforgalmi ügyosztálya, ha nem resTelné a fáradtságot ez intézményeik egyike sem és tanulmányoztatná Berlinben, Hamburgban, Drezdáiban, Lipcsében, sőt a szomszédos Ausztriában Bécsben, Grácban, Salzburgban a külföldi színházi viszonyokat, azok művészeti és ezekkel kapcsolatos idegenforgalmi politikáját és töreikvéseit. Berlin két láillami operája mellett ott a város által fentartott harmaduk opera. Mindenhol az állam és városok által fentartott színházak, kulturvállalkozások sorával találkozunk. Hát Budapestnek, az országnak! nem érdeke, hogy nyáron szakértő művész keze által irányított, (közületi kezelésben álló kultúrintézmény reprezentálja világhírű színpadi kultúránkat, irodalmunkat?

A magyar énekesek¹, a magyar művészek, a magyar zenészek és karmesterek sora a külföldre szorul. Németország, Ausztria színházai, operái telve vannak magyar énekesekkel, mert idehaza, az állami színházak korlátolt személyzeti létszámán kívül, nincs elhelyezkedési módjuk és lehetőségük. Énekeseinknek, nagy művészeinknek, karmestereinknek a főváros és a nagy vidéki városok színházai adhatnának tisztességes kenyeret. Sajnos, a magyar vidéki közigazgatás, a főváros közigazgatása nem emelkedett még arra a lelki magaslatra, mellyel a magyar

színészetet, a magyar kultúrát — befelé és kifelé egyaránt — az ország tényleges művelődési fokához méltóan reprezentálhatná a közösségek tulajdonát képező városi színházobjektumokban. Bécs ma szegényebb mint Budapest. Az osztrák állam és főváros mégsem sokalja éppen mostanában feltámasztani a régi Ausztria egyik legnagyobb díszét, a volt udvari zenekart. Igen jól tudják a szomszédban, hogy az osztrák fővárosnak ez a díszes, nagymúltú testülete, a félig bolsevista köztársaság idején is, csak kivételes dísz, fokozott idegenforgalmat fog eredményezni a köz javára.

Amíg Budapest kultúrpolitikáját részben menti a két fővárosi állami színház és a magánszínházak sora, a vidéki közigazgatás mai szatócs színházpolitikájára komoly mentséget találni nem lehet. Szomorú, de való, hogy a csonka ország vidéke kulturális tekintetben ma is gyermekcipőben jár. Az önállóság hiánya, a mindent felülről váró és felülről kérő helyi hatalom, a szűk látókörű közvélemény mindenre alkalmas, csak a lokális és általános érdekek szolgálatára és fejlesztésére nem. Hány vidéki magyar város kilincsel évtizedek óta középiskoláért, vagy egyéb közintézményért Budapesten. Hány város tervezi évtizedeik óta ilyen vagy amolyan intézmény, vasút, vágóhid, vízvezeték, színház, zenepalota stb. létesítését, de a szónál, az állandó deputációzásnál, miniszteri előszobázásnál tovább alig-alig egy is jutott. A sült galamb, a felülről várás súlyos terhe és átka magyar vidéki városaink gazdasági és kulturális elmaradottságának. f

A második átok a politika. Az országos politikai ellentétek és súrlódások megölelő, kerékkötői a helyi alkotó készségek is. Alföldi és dunántúli városaink, egész vidéki közigazgatásunk ma is még pártpolitikai alapon tagozódik. Törvényhatósági bizottságaink, főleg a nagy városokban, javarészből ügyvédékből, gazdákból és iparosokból rekrutálódhatnak. Egyszerű gazdáink és iparosaink kulturális, közgazdasági kérdésekben nem igen jártasak. Fiskális városatyáinkat ezek a kérdések Viszont kevésbé érdeklik. Őket a klientúrán kívül az országos politika, a pártélet, a kormány iránti bizalom, vagy bizalmatlanság kérdése foglalkoztatja. A politika szemüvegén át vizsgálják és Ítélik meg nemcsak a színház, de sokszor az elemi oktatás, a népművelés ügyét is.

A színház ügyet a vidéki városok közigazgatásában

a közművelődési ügyosztályok mellett, rendszerint a törvényhatósági bizottságok színügyi albizottságai intézik. Ezekben az albizottságokban a legritkább esetben találkozunk olyan szakemberrel íróval, művésszel, szaktanárral), aki kellő elméleti és gyakorlati felkészültséggel a színházügyhöz érdemileg hozzá is tudna szólni. Színügyi bizottságaink majdnem mindenhol és majdnem kivétel nélkül akceptálnak minden előterjesztést, minden véleményt, minden felvilágosítást — kritika és beható vizsgálat nélkül kedvezően véleményeznek minden kérelmet, minden ügyet, amit a mindenkori színigazgató elébük terjeszt.

Szükségtelen e helyt részletekbe hatolni. Elég Szeged város színügyi bizottságának munkájára utalni. A tiszteletreméltó ügyvédekből, gyárigazgatókból álló albizottság éveken át minden színigazgató kérelmét, előterjesztését teljesítette, pártfogolta. Szeged városával 1925—1926. években állandóan szanáltatta és szanálni javasolta a vállalkozót, anélkül, hogy a sajtóban, a közvéleményben nyíltan pertraktált súlyos erkölcsi kifogások és vádak ügyét egyetlen egyszer komoly és alapos vizsgálat tárgyává tette volna. A legcsunyább színjáték folyt e téren, melynek mozgatója a vállalkozó igazgató, célja a helyi közigazgatás, a kultuszminiszter becsapása, félrevezetése volt, ami az Országos Színészegyesület elnökének és tanácsának erélytelensége miatt részben sikerül is. Ha Szeged város nagytudású és tisztakezű polgármestere bírói ítéletből, vagyoni elügyelő jelentésekből időközben nem nyer a színügyi bizottság addigi laikus referátumaival elentétes és erkölcsileg a vállalkozóra súlyosan megbélyegző képet — ha Szeged város a polgármester utasítására meg nem indítja és le nem folytatja a szerződésbontó pert a bíróság előtt, alig kétséges, hogy a színigazgató és a Színészegyesület elnöke, illetve tanácsának óhaja teljesül, a miniszter koncesszióját kézhez adja a színészegyesület elnöke a vállalkozónak.

Nagy baja a magyar közéletnek a (közéleti, a hivatali tekintéllyel, a nagy emberek nevével, írásaival, vagy nyilatkozataival való sűrű kalmárkodás és visszaélés. Itt van a napjainkban annyiszor felpanaszolt alkalmi díszmunkák és kiadványok ügye. Ügynökök szaladnak az ország egyik végétől a másikig, előkelő nevek ajánló sorraival, névjegyeivel házalnak falut, várost, magánlakást, hivatalt. Szegény díjnokoknak, napidíjasoknak

azzal az intelligenciával nyújtják át a megrendelő ívet, hogy a kegyelmes, a gróf úr, vagy herceg úr nagy súlyt helyez arra, hogy önt Csamangó Péter, vagy Lukasnadrág János díjnok urat az aláírók sorában láthassa. És Lukasnadrág János egy vagy két heti teljes keresményét a dízmunkára fordítja, mert — Uram Istenem! — hátha az ügynök úr által hivatkozott közéleti nagyság megneheztel rá és a napidíjasságból holnap kicsöppenhet.

A közéleti tekintély ily forma üzleti és öncélú felhasználását látjuk igen sűrűn a vidéki színészetben is. Egy-két elejtett polgármesteri, színügyi bizottsági elnöki nyilatkozat, vagy határozat, egy-egy kipréselt, vagy spon-tán megtett dicsérő, elismerő levél, a szírházboltos kezében arannyá, kamatozó papírrá változik. A levél, egy szokványos, előzékeny nyilatkozat másnap már a fővárosi sajtóban lát napvilágot. Bámulva olvassa az¹ érdekelt város közönsége, esetleg éppen a nyilatkozó közéleti nagyság, hogy a színházvállalkozó boltos milyen önzetlen kultúrember, milyen támogatásra érdemes férfiú. Jutalma csak az lehet, hogy a polgármesteri, színügyi bizottsági elismerés után most már a miniszter, az ország közvéleménye is boruljon le a magát ügyesen adminisztráló vállalkozó nagysága és önzetlen kultúrtevékenysége előtt. Szeged polgármestere szomorúan tapasztalta és sokáig tapasztalni lesz még kénytelen, hogy néhány előzékeny polgármesteri szó, egy állítólag elhangzott polgármesteri nyilatkozat, mily sók bajnak, kellemetlenségnek, pereskedésnek, kártérítési igénynek lehet alapja, vélt jogkereseti forrása. Szomorú még csak gondolni is arra a pörfolyamatra, mely a Kúria rendelkezésére most folyik a szegedi törvényszék előtt. Szeged város ezideig nem kívánta az erkölcsi szennyest, melynek alapján 1926-ban a szerződésbontási pert megindította, a nyilvánosság elé tární. Most rákényszerül a város ezt a maga erkölcsi jó híre és anyagi érdeke szempontjaiból megtenni. Nagy kár, hogy ettől a kinos szenzációtól nem lehetett megkímélni az országot. De egy előnye ennek a pernek biztosan lesz, megteremti a tisztánlátást a vidéki színészet dzsungeljében.

A közigazgatás, annak szervei és egyes funkcionáriusai azonban nemcsak bírálatot érdemelnek. Meg kell örökíteni azok nevét az utókor számára, akik a hosszú vajúdás után, a vidéki színészet mentésére az első lépéseket megtették. A legelső ezek sorában néhai Magyar József

szegedi köztörvényhatósági bizottsági tag. Egyszerű gazdálkodó, aki a sajtó hasábjairól legelsőnek terelte — e könyv második részében közölt interpellációjával — a szegedi színház ügyét hatósági útra. Ez az interpelláció volt végeredményben az a kovász, mely fél év alatt a magánvállalkozástól az első, városi kezelésbe vett magyar színházig elvezetett.

Sorban a második néhai Szendrei Jenő szegedvárosi tanácsnok, aki, ha betegsége nem akadályozza, alighanem már az 1926. év őszén közösségi kezelésben nyitotta volna meg Szeged színházát.

Somogyi Szilveszter dr. polgármester nagy ellenzője volt a bekövetkezett színházi reformnak. E sorok írója éveken át a legélesebb elvi harcban állott vele. De letette a fegyvert Szeged város polgármestere abban a pillanatban, amikor meggyőződött arról, hogy a harcban ellenfeleinek volt igazuk — ő és a hatóság éveken át téves információknak és referátumoknak alapján, a való tényekkel ellenkezően ismerték és tudták a helyzetet.

A közösségi színház legelső, hivatalos harcosa Magyarországon Skultéty Sándor, Szeged város főszámvevője volt. E sorok írójának ő volt első támogatója és közel másfél évig egész Magyarországon csak ketten voltunk, akik küzdöttünk és harcoltunk az üzletes, sápoló magánvállalkozás ellen. Anyagi, erkölcsi, művészi indokolással egyaránt állandóan sürgettük a színházreformot. A Szegedi Friss Újság szerkesztői asztalán és Skultéty Sándor Íróasztalán, egymástól függetlenül készültek az első reális számadások és kimutatások, melyeket ma már száz százalékgig igazol a gyakorlat: a tény, hogy a szegedi színházra — magyar vidéki színházvállalkozásra — becsületes, szakszerű gazdálkodással, még rossz művészi irányítás esetén sem lehet ráfizetni.

Szeged közigazgatásában még Gaál Endre dr. kulturtanácsnok neve érdemel e helyen megörökítést. A konzervatív ur testtől-lelkestől tántoríthatatlan hive volt a magánvállalkozásnak és a leghevesebb ellensége a közösségi színháznak. Amikor azonban bírói ítéletek, vagyonfelügyelői jelentések és szakszerű felvilágosítások során belelátott a mélyébe azoknak az eseményeknek, melyek 1926. nyarán fokozatosan felviharzottak, ő vonta le nyíltan és mint a színügyi bizottság elnöke, a legférfiasabban a konzekvenciákat. A bíróságnál, a miniszté-

riumnál egyforma eréllyel Sürgette a gyors, tisztító munkát Fodor Jenő h. polgármester, a szegedi színház mai vezetője, Skultéty Sándor után az első volt Szeged város tanácsában, aki már 1926. júniusában sürgette a színház házikezelésbe vételét. Kivételesen erélyes egyénisége a legalkalmasabbnak látszott 1927. januárjában a nagy átmeneti művelet végrehajtására, a köz kezébe vett színház irányítására. Kissé nehéz volt az adóhivatal számoszlopai mellől a színházigazgatás nehéz mesterségébe beleszokni és a kulisszák mögött rövid idlő alatt a tisztánlátást megszerezni. De a gyakorlat részben máris átsegítette a helyzetet.

A magyar vidéki színészet reneszánszának és a közösségi színházeszme megvalósításának Szegeden kívül az 1927. esztendőben még csak egy híve volt. Nyúl Tóth Pál, Kecskemét város széleslátókörű és nagyműveltségű kultúranácsnoka. Kecskemét városa már 1927. év nyarán Nyúl Tóth Pál indítványára inkább arra volt hajlandó, hogy fővárosi színházakat állandó vendégszereplésre leköt, minthogy bizonytalan vállalkozói kézre bizza színházát. Végül a magyar művelődéstörténelem számára négy kiváló szegedi bíró és egy ügyvéd nevét kell itt megörökítenünk. Tóth Imre dr. ügyvéd, Szeged törvényhatósági bizottsági tagja, Szeged város közgyűlésén és később, mint vagyonfelügyelő, működésével nagyban hozzájárult a tisztánlátáshoz! és ezzel erősen előmozdította és érlelte a közösségi színház életrehívásához alkalmas légkör kialakulását. Tisztánlátásukkal és éles jogi érveléssel megkonstruált ítéleteikkel Sáfár Sándor dr. szegedi törvényszéki, jelenleg ítélőtáblai bíró, Kulir Rezső dr. szegedi törvényszéki bíró, Vadász Lajos dr. szegedi járásbíró, jelenleg kúriai tanácsjegyző és Weisz Aladár dr. szegedi törvényszéki tanácselnök új és új lökést, új és új fegyvert adtak kezükbe azoknak, akik immár nagyobb és nagyobb táboira növekedve a színház közösségesítésének lassan megnyerték egész Szeged közvéleményét. Sőt, ma már ez a szegedi kultúrharc és reformtörekvés szerte árad, hó dit az országban. A vidéki színészet reformálásának ügyét maga Klebelsberg Kunó gróf kultuszminiszter vette kezébe és semmi kétség, hogy ez a kivételesen nagy és szerencséskezű kultúrpolitikusunk rövidesen megtalálja azt az utat és módot, melyen át a magyar vidéki színészetet korszerű intézkedésekkel mielőbb megreformálhatja.

Színházvállalkozók és színészek.

A magyar színészet, de főleg a vidéki színészet mai helyzetéről alkotott kép nem volna teljes, az olvasó az eddig és a következő fejezetekben közöltekből sokat nem értene, nem látna tisztán, ha ő. színészet felügyeleti szerve: az Országos Színészegyesület, — a vidéki színházvállalkozók — és az alkalmazott színészek kapcsolatát, egymáshoz való viszonyát nem ismeri. A magyar vidéki színészet (ill. színházvállalkozás) erkölcsi, anyagi és művészi süllyedésének báromnegyed¹ részben e kapcsolatok — laikus által észre nem vett — szálaiban van a nyitja.

Képzelve bárki azt a helyzetet, hogy a gyárak alkalmazott ipari munkásai és ugyanazoknak a gyárvállalkozáscknak tulajdonosai egy szervezetben tömörülve védik és harcolnak a maguk ellentétes anyagi érdekeiért. Ehhez a képhez még csak azt kell hozzáképzelnünk, hogy — mint a vidéki színészetnél ma ez a helyzet — az elhelyezkedési lehetőség korlátolt, összesen van tizennyolc vállalkozó igazgató és azoknál a legkedvezőbb esetben 600—700 színész kaphat évente alkalmazást. A magyar színészek száma azonban ma 2—3000, tehát minden nyári színészvásár után cca. 2000 színész marad egy éven át kenyér nélkül. Egy-egy színész munkahelyre ma átlag 5—10 ember esik. Mi sem természetesebb; emberileg¹ érthetőbb, hogy a mai nyomorúságos viszonyok közepette, a legelkeseredettebb kenyérharc folyik. A sok színész egymásra licitálva, versengve lenyomja a munkabéreket, a színházvállalkozók igen olcsón jutnak erőikhez. Ma az a helyzet, hogy a vidéki társulatoknál 40—60—80 pengős fizetésekkel is igen sűrűn találkozunk. Az átlagfizetés kis és középtársulatoknál nem igen haladja meg a 150—160 pengőt, nagy társulatoknál sem hágja nagyon túl ez az átlag a 200 pengős határvonalat. A budapesti Városi Színházat is beleértve (nem számítva az 1—1 szerepre

szerződött vendégszárakat) a legjobban fizetett színészei ma a szegedi és debreceni színháznak vannak. Szegeden ez az átlag meghaladja a havi 300 pengőt. Egy-két gyakorlatos alkalmazottól eltekintve a legkisebb fizetés itt 120—140 pengő, a legnagyobb 1440 pengő. Ezer pengőn felüli alkalmazottja négy van a színháznak, míg a művezető fizetése megközelíti a havi 2000 pengőt. Debrecenben az átlag Szeged mögött marad, de meghaladja a 250 pengőt. Amíg azonban Debrecenben a trudlaß és a tehetség az értékmérő, a szegedi művezető-igazgató által balkézrel összeválogatott együttesben az a helyzet, hogy a kezdő és be nem vált gyenge erők egy része erősen túl van fizetve, aránylag bőkezűbb honorációban, külön fellépti díjazásban részesülnek a színház több nagy, értékes, régi művésztagjával szemben.

Tizennyolc színigazgató és háromezernél több színész! Ez a két szemben álló csillagzat mindent elmond, mindent megmagyaráz. A színész minden szenvedés és nyomor eltűrésére hajlandó, (sőt, ha kenyeret akar, erre köteles), csakhogy egy-egy vállalkozó kegyét megnyerje, ezt a kegyet a maga számára a jövőben is megtartsa.

Az üzlet, a haszon heve és láza a színházvállalkozók nagy részét a háború után teljesen hatalmába kerítette. Ma néhány primadonna, bonvivánt és egy-két, a nagy társulatoknál elkerülhetetlenül szükséges elsőrendű színésztérkép kivételével, éhbér az, amit a vállalkozók java többi alkalmazottjának ad, feltéve — ha fizeti is őket. Mert esztendőik óta azt a csodálatos időt éljük, hogy nemcsak a vidéki színigazgatók zöme él vidáman és jólétben a már szállóigévé lett álliandó ráfizetésből. De a ráfizetés ürügye alatt számos igazgató évek óta nem fizeti pontosan a tagoktól levont nyugdíjjárulékokat a színészn nyugdíjintézetnek, de nem fizeti, vagy részletekben, váltókban (melyeket nem forgathat sehol a színész) törleszti alkalmazottainak a hátralékokat, esetleg fizetésredukcióval még nyomorúságosabb éhbérré süllyeszti az amúgy is éhbéres járulékokat.

Részletezni e helyen felesleges ezt a kérdést. A továbbiak során hiteles fotográfiáját nyeri, gyönyörködhet az efajta képek sorozatában a laikus ember és a szakember egyaránt. A vidéki színházvállalkozás és az erélytelen, önmagát túlélő és felemészített színészegyesületi felügyelet, a középkor egy részletét varázsolta vissza a hu-

szadik század demokratikus, üres jelszavaktól, világmegváltó eszméktől és örülségektől telített légkörébe. A mai magyar vidéki színházvállalkozásban a modern rabszolgatartás klasszikus példáját szemlélheti és tanulmányozhatja a tudomány, a szociálpolitika elméleti és gyakorlati művelője.

Nézzük és keressük az indokait, erjesztőit e tragikus folyamatnak. Vizsgáljuk, miért nem történt, vagy miért nem történhetett ezideig felelős kultúrszerveink, elsősorban a kormányhatóság részéről olyan intézkedés, mely a magyar kultúrélet testéből ezt az egészségtelen kinövést visszafejlesztette, vagy formálisan eltávolította volna? A felelet könnyű. Abban az organizációban van a baj, melyben ötven év előtt színész és színház vállalkozó egy szervbe tömörült. Azóta a szervezet fokozatosan elvesztette lába alól évtizedes működésének erkölcsi bázisát. Ereje nem volt ahhoz, hogy a két ellentétes érdekcsoport egyikét kebeléből kirekessze: a két érdekcsoport közül az erősebbnek, a minoritásnak lett önkéntelen szolgájává. A túlsúly, az irányítás, a tizennyolc—húsz ember érdeke elébe került a háromezer színész, a köz érdekének. Ezzel a magyar színész önmaga lásta meg a vidéki színészet mostani sirgödrét, melybe az utóbbi évek során mind mélyebbre és mélyebbre sülyedt, önmagát temette művelődésünknek ez az egykor virágzó, nagyhirű ágazata.

Az Országos Színészegyesület és Nyugdíjintézete alapszabályos társadalmi egyesület. A hasonló társadalmi egyesületektől eltérően, ez az egyesület a szokványos kezeken túllépett: hatóság¹ és kormányhatósági referens szerv jellegét nyerte. Hatalma az idők során annyira bővült, keze a magyar vidéki színészet elevenének oly mélyére hatolt, hogy autonóm joggyakorlatában nemcsak legfelsőbb és megfélebbezhetetlenebb fegyelmi fóruma lett a magyar vidék színészetének, de a kultuszminiszterek sota részéről állandóan respektált reierádái, szakvéleményei, mindenkor ellenvetés nélkül teljesített előterjesztései folytán, a gyakorlatban a Színészegyesület végezte és látta el tulajdonképpen évtizedek óta a vidéki színészet feletti miniszteri felügyeleti és irányító hatáskört is.

E téren nem igen változott a helyzet a forradalmak lezajlása után életrehívott Országos Színészeti Felügyelői állás megszervezésével és betöltésével sem. Sőt! Amint a továbbiak során alkalmam lesz szemléltetni, a magyar vidéki színészet legsúlyosabb erkölcsi és anyagi

válsága, a legszomorúbb eseményeik éppen az Országos Színészeti Felügyelő legaktívabb működésének idejével esnek össze. Ez a szerencsétlen, a középiskola tanári katedrájáról máról-holnapra a magyar színészet élére állított ember, a színpadok eleven levegőjének, a színészet gyakorlati, művészi és erkölcsi ügyeinek állandó helyszíni tanulmányozással való megismerése helyett, hivatali szobájában eltemetkezve, a színházak belső kulisszái mögött lejátszódó ügyeiről, színhazvallalkozásainkban so életéről a legminimálisabb tájékozottságot nem tudta megszerezni. Másképpen elképzelhetetlen, hogy a szegedi színház 1926. évi eseményeiben maga is aktív szerepet vállalt, annak személyi vonatkozású részében és megoldási formájában még 14 nappal a szegedi bíróság szerződésbontó ítélete előtt is exponálta volna magát a már akkor igen súlyosan kompromittált vállalkozó érdekében.

Az Országos Színészegyesület mai erejét és hatalmát a vidék színésze felett annak a ténynek köszönheti, hogy úgy vidéki színház vállalkozója, mint pedig vidéki színházvállalkozás működő tagja csakis az a színész lehet, akit az egyesület tagjai sorába felvett és ott nyilvántart. Az Országos Színészegyesületnek jelenleg 18 aktív színigazgató (vállalkozó) és 2000 színészen felüli tagja van. (Ez a létszám mostanában erősen hullámzik, inkább csökken, mint emelkedik, mert a nyugdíjintézet összeomlásával kapcsolatban igen könyörtelenül jár el állás nélküli, vagy kényszerből, átmenetileg más pályán elhelyezkedett tagjaival szemben az egyesület tanácsa.)

Az az elemi jog, mely a társadalmi egyesületekben a tagokat megilleti, az Országos Színészegyesületben a minimumra és igen egészségtelenül, a színésztagokra ártóan korlátozva van. A tagok kétharmadának egyáltalában nincsen képvisellete és szavazati, felszólalási joga az egyesület közgyűlésén. A megmaradó egyharmadrész, a látszat szerint igen, de a valóságban, az esetek túlnyomó részében, ugyancsak nem rendelkezik szabad akaratával. A kenyéradó színház vállalkozója akaratának fulajdonkcppei szolgálai végrehajtója.

A Színészegyesület ügyeit legfelsőfokon az egyesület közgyűlése intézi. Évenként rendszerint egyszer ülésezik. Tárgyalásának anyagát az igazgatótanács, a számvizsgáló bizottság jelentéseinek meghallgatása, a tanács, vagy a tagok részéről előterjesztett indítványok és javaslatok tárgyalása képezi. A közgyűlés választja az igazgató taná-

csot, mely utóbbi az év folyamán — mondhatni — szuverénül viszi az egyesület ügyeit.

A tanács harminc tagból áll, melynek élén a kebeléből választott elnök és alelnökök állanak. A tanács saját kebeléből választja a fegyelmi bíróságot. A fegyelmi bíróság ítéletei az egyesületből való kizárásra is szólhatnak. Ily ítélet nem igazgató taggal szemben elég gyakori. Viszont az igazgató tagokkal szemben — legszomorúbb példája ennek a szegedi eset — a legsúlyosabb szabálytalanságok és erkölcsi mankók megtorlása is elmarad. Megtörtént esetben az egyesület tanácsa még attól sem riadt vissza, hogy bírói ítéletekkel, hivatalos egyesületi ténymegállapítá sokkal és folyamatban lévő bírói eljárásokkal szemben, a kultuszminisztert, — nyilvánvaló rendelkezéseivel, erkölcsi felfogásával szemben—a közérdekével ellentétes intézkedés megtételére bírja.

A Színészegyesület életének, hivatalos ténykedéseinek, műhelyének ismerete szükséges ahhoz, hogy a vidéki színészet mai nyomorúságának, példátlanul lesülyedt anyagi és erkölcsi züllésnek mélyét tisztán betekinthessük.

A legelső ezek sorában a Színészegyesület közgyűlése, ennek összetétele. Az egyesület aktív, szerződésnélküli és nyugdíjas tagjainak kétezret meghaladó száma dacára, alig 70—80 emberből áll ez a közgyűlés. A közgyűlés az egyesület harminc tanácsosából és a színházvállalkozások delegátusaiból áll. Jelenleg 18 vidéki színház társulat van, amelyek közül hat társulat három tagot, négy társulat két tagot és nyolc társulat egy tagot, — összesen tehát 34 tagot — titkos választás útján delegál. A fővárosi színházaknál alkalmazott, de a Színészegyesületből ki nem lépett, egykori vidéki színészeket, a legutóbbi színészegyesületi közgyűlésen összesen 4 delegátus képviselte, azaz a Színészegyesület teljes közgyűlése 68 tagból állott, melyhez a legutóbbi idők óta a színházigazgatói értekezlet négy igazgató küldötte is hozzászámítható, illetve a tanácsválasztó közgyűlésen minden igazgató is résztvesz, vagy képviselteti magát. Amint tehát látható, az ülésen nincsen képviselése a legalább cca. 500 nyugdíjas tagnak és nincsen képviselte a legalább 1000—1500 állástalan, vagy foglalkozás nélküli tagnak sem, bár ezek a tagok tagfizetési kötelezettségeiknek eleget tartoznak tenni. A Színészegyesület közgyűlése tehát a tagok minoritásának a képviselése, mely annál inkább szembeötlőbb, ha tudjuk azt, hogy a tanácsot a köz-

gyűlés választja és ezen a közgyűlésen a delegált társulati tagok mellett minden színigazgató (tehát a közgyűlés egyharmad része) választó. Szomorúbb ez a kép még akkor, amikor a színigazgató rendelkezésére álló eszközök — a szegedi vagyonfelügyelői jelentés gunyoros módúiban az »enyhe figyelmeztetés« szót alkalmazza erre — ismeretében tudjuk, hogy a társulatok rendszerint azokat delegálják, akiket delegátusukul az igazgató szívesen látna és akikre megfelelő módon, enyhe figyelmeztetéssel, társulata figyelmét felhívja. Az így választott, az igazgatók szempontjából megbízható delegátusok, a közgyűlésen igazgatói ellenőrzés mellett nem igen mernek az igazgatói érdekek ellen állást foglalni és nagy lelki szomorúsággal emelik a maguk és színésztársaik terhét, amint azt a délutáni fellépti díjak eltörlése és a nyugdíjárulékok ügyének utóbbi időben történt többszöri megállapításából számszerűen az igazgatók javára és a dolgozó színészek terhére minden nehézség nélkül ki lehet mutatni.

A forma, amellyel az egyesület közgyűlése alakul, amellyel határozatait meghozza, alapszabályszerű. De ez a forma már nem fejezi ki a tagok¹, a színészek összességének igaz és hív akaratát. Ma az egyesületben, annak közgyűlésén a vállalkozó igazgatói érdek dominál és súlyos anyagi kérdésekben rendszeren ezt is honorálja a közgyűlés. Amíg meg nem történik az egyesületben a kívánatos és el nem kerülhető, a tagok részéről óhajtott és ennek már a közgyűlésen is hangot adott belső reform: az igazgatók és alkalmazottak külön testületbe való szétválasztása — amint az a főváros színészetében már megvan — felemelkedést, erkölcsi és művészi fejlődést a vidéken várni nem lehet. Sőt, itt az utolsó pillanat, a tizenkettedik óra! Ha az önmagát túlélte, a színigazgatók játékszerévé és érdekszolgájává lett egyesület (lásd a második fejezetben részletezett, szegedi eseményeket) önjerejéből e reform korszerű és radikális keresztülvitelére képtelen, a kormányhatóságnak, a kultuszminiszternek ezt a reformmunkát a magyar színészet, a közérdekében — ha kell kormánybiztos útján — a leg-rövidebb időn belül végre kell hajtania és meg kell valósítania.

Nem kívánok messzebbre utalni, csak rámutatok a szegedi vagyonfelügyelői jelentésekre, a szegedi deputációzásokra. A színházvállalkozó még attól az erőszaktól

sem riadt vissza, hogy deputációzni kényszerítette nyomorgó alkalmazottait a maga érdekében Szeged tanácsánál, a Színészegyesület elnökénél, sőt talán magánál a kultuszminiszternél is. És a nyomorult páriák mentek, mert menniök kellett, mert a vállalkozó boltos a tört odatar-totta szívüknek: — Nem lesz kenyered pária, ha akaratom: ha üzleti érdekem gerinctelen szolgája és csúszómászója nem leszel! ... Ez a refrén, ez a fenyegetés, ez a vissza-élés az adott helyzettel a vidéki színészet erkölcsi pusztulásának és lezüllésének legfőbb rákfeneje. A legsúlyosabb bűne a Színészegyesület tanácsának és elnökének, hogy ezeket tudva, nemcsak, hogy retorzióval nem élt, d'le érthetetlenül tovább ajnározta az efajta vállalkozót. A magyar színészet egyik kivételes értékével és tehetségével történt Szegeden, éppen az Úr 1926-ik esztendejében, hogy egyik előkelő színházvállalkozónk nagyobb társa-ságban kijelentette, hogy ez az ember vidéki színigazga-tónál nem kaphat kenyeret, mert a maga, a színészet, a köz érdekében exponálta magát. A nagy bűn, a véték, az volt, hogy félévi türelem, az erkölcsi pofonok és meghurcolás sora után, becsülettel megkeresett, de ki nem fizetett kenyéréhez per útján kívánt hozzájutni. Ezzel az emberrel 1927. év tavaszán megtörtént az is, hogy közel tízévi színészegyesületi tanácsosság után, a Színészegyesület közgyűlése elejtette, pedig tanácsosi műkö-désének egyéb vétke a világon nem volt, minthogy az egyesület tanácsulésain az erkölcs, a tisztesség érvénye-sítéséért és színésztársai érdekéért harcolt.

Reformálásra és gyors reformálásra szorul a Színészegyesület tanácsa is. Jelenleg ez a tanács tiz fővárosi, hús vidéki tanácsosból és a legutóbbi idők óta a színházvállalkozók egyesületen belül álló és eltúrt külön érdek-szervezetének, az igazgatói értekezletnek delegált igazgató tagjaiból áll. (Erről az igazgatói értekezletről külön fe-jezetben még szó lesz.) A tanács rendszerint havonta egyszer, de néha többször is ülésezik. Az ülésen majdnem mindenkor a pesti tanácsosok dominálnak, mert az egye-sület minden alkalommal csak két vidéki tanácsosnak fizeti meg útiköltségét. Viszont a maga kis fizetéséből a vidéki nem színigazgató tanácsosok legnagyobb része, képtelen állandóan saját költségén e célból a fővárosba utazni. A fővárosi tanácsos, az érdekelt igazgató tanácsosok nem igen tudják, nem is igen hozzák szóba a vidék bajait. Viszont ha valamiről komolyan szó esik,

eldönti rendszerint a vitát a tanácselnök, vagy a Színészeti Felügyelő felszólalása, akik ketten majd minden tanácsülésen felhasználják az alkalmat arra, hogy a vidéki színészet fejlesztőiként és talpraállítóiként egymást köszöntsék és ünnepeljék. Közben pedig tova siklik a lejtőn lefelé színészetünk. A Színészegyesület tanácsa által évről-évre apasztott társulatok száma miatt kevesebb és kevesebb színész jut kenyérhez — de annál zsirosabb, kövérebb falat marad a pártfogolt, kevesebb vállalkozónak.

Tagadhatatlan, a magyar vidéki színigazgatás ma a lehető legkitűnőbb és legjövődelműbb üzlet. Ráfizetni a vállalkozásra egyenesen művészet, mert nincs az a rossz színházmenetel, ha a normális keretek határán belül történik egy-egy együttes megszervezése, hogy a vállalkozás üzleti mínusszal végződjék. Ami a vidéken ma folyik, aminek tipikus példája a szegedi eset, semmi egyéb, mint a laikus közvélemény hozzá nem értésének és jóhiszeműségének üzleti kiaknázása. Amit magánvállalkozó színigazgató támogatására ma az állami és egyéb közpénzekből fordítanak hatóságaink, a szó szoros értelmében könnyelműen elhajított pénz. Ma vidéken a szó nemes és igaz értelmében vett színházról, mint kultúrintézményről szólni sem lehet. Nem kivétel ez alól a jelen színházi évben a közösségi kezelésben lévő szegedi színház sem. Utóbbinak művészi irányítása pillanatnyilag olyan gyenge és vérszegény, amilyenre évtizedekre visszamenően a szegedi színház történetében nem találunk példát.

A vidéki színészet nagy baja, pusztító, tragikus nyavalyája a hallgatásra való kényszerültség. Aki szól — amint ennek néhány példáját a második fejezet adja — nemcsak ki van téve annak, hogy kenyerét veszti, kegyvesztett lesz a hatalmas kényúr vállalkozó szemében — de ki van téve a szerencsétlen, panaszával a nyilvánossághoz, polgári hatóságához fordulni próbálkozó színész különböző retorzióknak is. Ily esetben a hivatalos út (Színészegyesület) megkerülése, a színházvállalkozás, vagy színészet jóhírének meghurcolása, intern ügyeknek a nyilvánosság elé tárása címen az igazgató feljelentésére a színházi törvényszék, vagy a Színészegyesület fegyelmi bírósága még kizárhatja, (ami ezzel egyenértékű) kenyérvesztésre is ítélni a panaszkodó, szegény páriát. Viszont, ha az egyesületnél panaszkodik a színész, szóvá, teszi a maga,

vagy nyomorgó társai ügyét, szenvedését — számolhat azzal, hogy lépése nem találkozik egyik-másik egyesületi potentát helyeslésével, igazgatója pedig a vexaturák és kellemetlenkedések sorával (percnyi elkésés próbáról, állítólagos szerep nem tudás a próbán, engedetlenség, feleselés, tisztességtelen, kihívó magaviselet az igazgatóval, vagy rendezővel szemben stb.) még évközben lehetlenné teheti helyzetét a társulat kebelében. A színházi törvényszéknél való állandó feljelentéssel és megbüntetéssel távozásra, szerződésbontásra és ezzel hosszú időre való kenyérvésztségre is kényszerítheti.

Szükséges minden terén a színészetnek az erkölcsi tisztesség visszaállítása, minden visszaélés megakadályozása, illetve az ilyen visszaéléseknek való példás megtorlása. Igen szomorú eset és jelenség például, hogy a szegedi színház válságának legélesebben lüktető időpontjában a Színészegyesület tanácsuléseire alig egyszer-kétszer kapott szegedi tanácsos tag meghívást. Ugyancsak szegedi tanácsos tag indítványára az Egyesület tanácsa elhatározta azt is, hogy miután a miniszter által a concesszió megadásához szükséges nyilatkozatok, melyek Szerint tagjaival szemben a vállalkozó fizetési kötelezettségeinek eleget tett, sűrűn nem felelnek meg a való tényeknek, a nyilatkozatokban foglaltak valóságát, a színészek aláírásán kívül két tanúnak, lehetőleg egyesületi tanácstagnak kell hitelesítenie. És mi történt Szegeden? A szíinigazgató 1926. augusztusában (a színházvállalkozás és a színház pénztára akkor vagyoniéi ügyelet alatt állott) a maga költségére „a maga vendégeként, vendégszereplésre hívta meg a Színészegyesület fegyelmi bíróságának elnökét. És az elnök ur, a színészek nyilatkozatát» amelyiől azóta kitűnt, hogy valótlan adatokat tartalmaz, valónak és hitelesnek igazolta. Erről másfél¹ éve tudomása van az egyesület tanácselnökének, tanácsának és így magának a fegyelmi bíróság elnökének is. Hiába keressük azonban az egyesület tanácsának ez ügyben kötelességszerűen elrendelt intézkedéseit, fegyelmi bíróságának példás ítéletét. A nyomorult, az áldozatul esett színészek sora ma is fut vesztett pénze után. A színház vállalkozó ellenben jutalmul új vállalkozásra kapott módot és alkalmat az egyesület tanácsától. Rövidesen rá pedig új színészek, új áldozatok sora siratta a vállalkozó zsebében maradt pénzét és keresetét.

Ilyen a magyar vidéki színészet mai képe. Az egyik

oldalon az anyagi jólét, a megszerzett koncesszió révén a zsarnoki hatalom néhány színészféreg felett — a másik oldalon a néma nyomor, a szenvedés, az erkölcsi pusztulás és sülyedés dantei képe és minden borzalma.

A küzdelem, melyet öt év előtt a vidéki színházvállalkozások mai formája ellen magam indítottam és jórészt egyedül, magamra hagyottan, izoláltan folytattam magánérdekkel, félrevezetett társadalommal, bekötött szemű és hamisan informált hatóságokkal, főleg pedig a vidéki színház omnipotens hatalmával, az Országos Színházzegetessel szemben, a részletezett erkölcsi és művészi célok mellett, a magyar kultúra modern rabszolgaságnak, a vidéki színész-rabszolgaság megszüntetéseért folyik. Nehéz és hálátlan feladat az ilyen harc. Az üzleti érdek a maga céljaira minden mozgathatót megmozdított ellenében. Amikor a fenyegetés nem használt, jött a rágalom. Mégis a küzdelem: első stációja, az életrehívott, a verejtékesen kiharcolt szegedi közösségi (házikezeléses) színház bölcsőjénél ma felemelt fővel, minden állításomban és törekvésemben igazoltan állok. Akartam és meglett! Ma már akarjuk és megmarad, nagy és hatalmas, diadalmas lesz az új magyar színház jövője, melynek csarnokaiban nem kalmárok, nem boltosok rendeznek kultúrszószal körített húskiállítást és ágyjeleneteket, hanem a magyar művelődés szerény és tudós papjai a régi, elpusztult oltárok vesztatüzeit újra élesztve, a magyar művelődés zsarátnokait lobogtatják meg ifjúit erővel a világ mind a négy tája felé.

Befejezésként megköszönöm és megrázom meleg baráti, szeretettel azoknak a névtelen, becsületes magyar színészeknek a kezét, kik munkámban néma segítőtársaim voltak. Sokan vannak, akik bizalommal hozzám fordultak, akiken segítettem. Még többen vannak, akik informáltak, tájékoztattak, a vidéki színház eseményeiről értesítettek, fontos körülményekre, ügyekre, ezek forrásaira, szereplőire felhívták figyelmemet, bizalmasan útbaigazítottak.

Az évek során meggyőződtem arról, hogy majdnem mindenkor igazat mondtam, őszinték voltak velem szemben ezek a névtelen magyar kultúrnaposok. Én is teljesítettem minden alkalommal kérésüket. Nyíltan megmondták, információikat használjam fel, de a nyilvánosság előtt soha ne hivatkozzak rájuk, mert kenyérkérdésből megtagadni kényszerülnek. Elfelejtenei kény-

szerülnének azt, amit nekem négy szem közt őszintén elpanaszoltak, vagy előadtak. Fejük felett Damokles kardjaként lógott és ott lóg a színigazgatói anyagi retorziói, a jövő évi nemszerződés — a különböző esetleges vexaturák, színházi törvényszék, egyesületi fegyelmi bíróság, az egyesületi kizárás és kenyérvesztés veszedelme. Csak az tudja —mint én — aki ezt a harcot eddig a közérdek, a magyar művelődés, a magyar művészet és főleg a magyar színészek szociális helyzetének megjavítása érdekében végig harcoltam, hogy mi az: egy embernek küzdeni a pénz, az üzleti érdekek, félrevezetett sajtóval, közvéleménnyel és sajnálatosan rosszul informált, a helyzetet önhibájukon kívül ferde és torztükrökből ismerő jóhiszemű és jószívű, főleg laikus közéleti szerveikkel, testületekkel, tényezőikkel szemben. De megállapítani tartozóim azt is, hogy amint egy-egy ilyen hivatalos szerv, vagy tényező tiszta képet, nyílt betekintést nyert egy-egy kérdés, egy-egy ügy mélyére (mint Szeged polgármestere és tanácsa is) pillanatig nem késlekedett, hogy a szükséges konzekvenciákat levonva, a puritán erkölcs és közéleti tisztesség, a magyar művelődés jóhírének és becsületének megóvása érdekében a szükséges intézkedéseket, a megfelelő törvényes lépéseket az illetékes hatóságok és fórumok előtt meg ne tegye.

II. RÉSZ.

A szegedi színház utolsó tíz esztendeje.

Szemlélődés a vidéki színházvállalkozások és az Országos Színészegyesület portáján.

A süllyedés útja

A fővárosi színházak háború alatti és háború utáni teljes elüzletesedése eredményezte a vidéki színészet művészi és erkölcsi csődjét. A hozzá nem értés, az önállóság teljes hiánya, a fővárosi magánszínházaknak minden téren való majmolása, nem vezethetett másra, mint a konjunktúra első fagyszellőjével megérkezett válságok sorára. A fővárosi magánszínházak nivótlan műsora és anyagi összeroppanása, helyenkint gyengébb színházmenetelt eredményeztek a vidéken. Ami a pénz értékemelkedésével Pestnek rossz volt, még rosszabb volt a jobb izlésű vidéknek. A közönség részéről Budapesten értéktelennek talált konjunktúra-irodalom gyári termékei, a vidéken még csúnyábban és sorra buktak. Ezek a darabok a közönség komolyabb, műveltebb részét a színháztól való távolmaradásra is kényszerítették, bár tagadhatatlan, hogy a kevésbé műveit és palléroizott elemből, az e fajta irodalomnak vannak még ma is hódolói. Akad vidéki nagyváros, melynek naiv és csodálatosan gyermekes, kis műveltségű közönségét még napjainkban is, az ügyes színházi vállalkozó egy-egy bukott pesti darabra azzal csábít a színházba, hogy a színlapra ökölnyi betűkkel rányomatja: »Csak felnőtteknek! — Csak 16 éven felüliek tekinthetik meg.«

A vidéki színészet süllyedésének két oka van. Az első, a mai vállalkozók nagy részének hozzá nem értése, zenei, irodalmi műveltségének, nemkülönben szakismereteinek elégtelen volta, vagy teljes hiánya. A másik ok, a művészi és közérdekű célok, a színházvállalkozás tulajdonképpeni hivatásának teljes figyelmen kívül hagyásával, színházvállalkozóink tisztán haszonszerzésre és magánvagyon gyarapítására való üzleti berendezkedése.

A háború végével és a konjunkturális esztendőök alatt minden szaktudás, minden néven nevezendő komoly írá-

nyitás nélkül, önmaguktól mentek a színházak. Az emberek egymást taposva váltották vidéken, fővárosban is a színházak elővételi pénztárainál jegyeiket. Nagyrésze a jegyvásárlóknak azt sem tudta mit adnak, mi van műsoron azon a napon, amelyikre váltott jegye szól. Másrésze a jegyvásárlóknak nem a maga szórakoztatására, hanem láncolás céljából, tucattjával vette össze azoknak az előadásoknak a jegyeit, amelyekre éppen kapható jegy volt még a pénztáraknál.

Az üzletnek ez a lá^a eredményezte azt a vidéken általánosan tapasztalt jelenséget, hogy a vállalkozók a jobb és természetesen drágább művészi erőket kezdték cserélni. Az olcsó színész, a gyengébb teljesítmény mit sem rontott a devalváció, az állandó tőzsdei hosszok idején a száz százalékosan igénybevett üzleti forgalmon. Mikor azután a bessz jött, bekövetkezett a gyengébb üzletmenetel, a színházvállalkozók nagy része nem az anyag és a tálalás minőségében, hanem a közönségben keresték a hibát.

Az első gyengébb házra általános volt a felszisszenés. Amikor pedig egy-két pesti színház rossz üzletmenetével és válság híreivel volt tele a sajtó egy része, a vidéki színházboltosok egyszerre a legújabb kereseti forrásra, az államtól, a várostól való állandói segély és támogatások koldulásra adták magukat. Az indoklás az volt: íme buknak a pesti színházak, hát hogyan éljünk mi nyomorultak? E téren egy-két igazgató sókra vitte. A legnagyobb művészettel és szakértelemmel, a közigazgatási hatóságok hozzá nem értő naivitásának és tájékozatlanságának kíméletlen üzleti kihasználásával, a színházvállalkozás egy egészen új, speciális üzletágát honosították meg. A babér itt Szeged várost illeti. De ha nagyon nehezen és lassan is, Szeged viszont az első város, mely saját kárán nemcsak okult, de tapasztalatait, a megfizetett tandíjat hasznosította is a maga javára.

E fejezetben részletesen találja meg az olvasó a szegedi színház utolsó tíz esztendejének történetét, eseményeit. A legnagyobb magyar vidéki színház művészi és erkölcsi lezüllése, hű fotográfiája annak a beteg, lelkiismeretlen korszaknak, mely a háború után és a forradalmak alatt az emberek lelkét megmételyezte, mely mételny pusztító hatása alól még ma sem szabadult egészen társadalmi és gazdasági életünk.

Szeged mellett, dióhéjban, megtalálja egy-két na-

gyobb vidéki színházvállalkozásunk erkölcsi és anyagi összeomlásának rövid indokolását és ismertetését az érdeklődő. Végül összefoglaló, rövid áttekintésben teljes képét és fotográfiáját vidéki színészetünk utolsó négy-öt évi és mai helyzetének.

Bár szomorú események sorát tárja fel e része könyvemnek, a cél nem kipellengérezése a szereplők egyikének sem. Az általános, a mindnyájunk, a köz érdeke az, amelyet szolgálni, előmozdítani kívánok azzal, hogy hű, folyamatos képet adva eseményeknek, ezek ismertetésével ne csak a bajok tüneti jelenségeit, hanem közvetlen, közvetett indítékait, forrásait feltárva — a gyógyítás, a gyógyulás, a védekezés módjaira is alkalmam legyen rámutatni,

Almássy Endrétől Andor Zsigmondig.

A szegedi színház nívósülyedése a háborúval vette kezdetét. Almássy Endre, a színház akkori vállalkozó igazgatója, hasonlatosan többi társához, a hadüzenet után vis major alapján érvénytelennek nyilvánította a tagjaival kötött szerződést, beszüntette előadásait. Hosszabb vajúadás után, a vidéki igazgatók és így a szegedi vállalkozó is, konzorciumos alapon szervezkedtek és nyitották meg újra színházainkat. Szegeden a konzorciumos társulat huzamosabb ideig működött. A színház látogatottsága azonban örvedetesen és oly mérvben nőtt, hogy Almássy Endre még a háborús évek közepén visszaállította a magánvállalkozói rendszert, tagjaival újra fix alapon szerződött.

A háború alatti alkalmi színpadi irodalom, majd a fokozatosan elüzletesedő budapesti tucatáru darabtermelés, a hiányosan szervezett együttesek, művészi szempontból egyaránt csak lefokozott igények kielégítésére voltak alkalmasak. A sok pótkészítmény, ezerfajta ízesítő és kivonat mintájára, színházaink is surrogatummal hígítva tálalják portékájukat, látják el hivatásukat. Szeged sem kivétel e téren. A műsor összeállítása, a sablon egyforma az ország valamennyi színpadán.

Fellendülést, változatosságot az 1917—18-as esztendő hoz. A szegedi színház üzletmenete oly kitűnő, hogy majdnem állandóan száz százalékig telt házaknak örvendezhet a vállalkozó. A háború végével pillanatnyi nívóemelkedés is következik: elsőrendű operai együttes szervezésével a szegedi színház műsorát számos dalmű felelevenítése és bemutatása teszi változatossá.

A kommün alatt néhány hétig színésztanács állott a színház élén. A francia megszálló erők ezt a színésztanácsot elcsapták. A színház művészi irányítását háromtagú bizottságra ruházták, akik egy hónapi működés

után, — a szegedi kormány megalakulásakor — az igazgatást önként visszaadták Almássy Endrének.

A bérleti évek lejárta után, 1920 nyarán, Szeged város tanácsa nem újította meg Almássyval a szerződést. A színházat a pályázó jelöltek közül Palágyi Lajos, addigi miskolci színházvállalkozónak juttatta. Palágyi nagyobb nehézségek árán tudta csak elnyerni a színházigazgatói koncessziót. A kultuskormányt — különböző miskolci vádaskodásoki és a napi politika beavatkozása miatt — Szeged város tanácsának többszöri intervenciójára sikerült csak engedékenységre bírni. Palágyi a játszási engedélyt közvetlenül az őszi kapunyitás előtt kapta csak meg.

Az új igazgató szegedi működése alatt nagyot hanyatlott a zenei műfajok kultiválása. Operaelőadás alig-alig szerepelt a műsoron, de az operettelőadásokat is csak mértékkel nyújtotta az igazgatóság. Mindenért kárpótoltak azonban a prózai előadások. Palágyi felvirágoztatta és újra megkedveltette Szegeden a drámát. Évek hosszú sora után, az évtizedeken át par excellence prózát kultiváló szegedi színpadon, a szegedi műveit közönség nagy öröme, a drámai előadások száma messze meghaladta az előadott zenés darabok számát.

Palágyi a minisztérium részéről támasztott nehézségek mellett, sok helyi bájjal is megküzdeni kényszerült. A Miskolcon filozemitanak híresztelt Palágyi Lajosnak, szegedi működése elején, érthetetlen forrásból, a nagy alföldi városban antiszemita hirét költötték. Az akkor minden mende-monda, pletyka befogadására alkalmas légkörben, a híresztelés hitelre talált. Palágyi vállalkozásának három szegedi éve alatt a szegedi zsidóság, amely pedig mindenkor, ma is jelentős részét — gerincét — képezte a színház közönségének, csodálatos egyöntetűséggel és szívóssággal távol tartotta magát az előadások látogatásától.

A színházvállalkozó egyedüli támasza az akkor még szerényen prosperálni tudó és el nem adósodott vasárnapi gazdaközönség, hétköznapokon pedig az igen gyengén dotált, lerongyolódott tisztviselő osztály volt. Ennek a két társadalmi osztálynak a támogatását pedig csak úgy biztosíthatta magának, hogy igen alacsony hely árakkal, jó erőkből válogatott, de a minimumra redukált társulattal, válogatott, értékes irodalmi műsorrall állandósította a színház előadásai iránti érdeklődést. A nyári álló-

más hiánya is súlyos tehertételt jelentett Palágyi számára. Igaz viszont, hogy ez a kényszerhelyzet igazolta be kézzelfoghatóan először, azt a néhány helyi szakember által hangoztatott véleményünket, hogy Szeged nyáron is rendelkezik a színház fentartásához elegendő közönséggel.

A rendkívüli helyzet miatt igen alacsony helyárral operálni kényszerült vállalkozó, három évi működésének tapasztalata és a romló valuta figyelembe vételével megejtett kalkulációja alapján 1923. nyarán arra a meggyőződésre jutott, hogy a zsidó közönség valószínű további távolmaradása miatt, üzeme prosperitását csakis úgy biztosíthatja, hogyha az operaegyüttes tartásának kötelezettsége alól mentesül. Ily irányú kérelmét a város hatósága igen helyesen, elutasította. A város tanácsa nyomtatékosan kötelezte az igazgatót operatársulat azonnali szervezésére. A színházvállalkozó gondos polgári kalkulációval megejtett számadásait ez a határozat felborította. Palágyi Lajos a talpig becsületes és tisztességes ember, levonta a konzekvenciákat: bejelentette a város polgármesterének, hogy inkább lemond a színház bérletéről, de bizonytalan üzleti vállalkozással nem hajlandó a jmagá és a piagyar színészet erkölcsi híret rontani.

Szeged tanácsa színházára új bérleti pályázatot hirdetett. Két pályázó jelentkezett: Faragó Ödön akkori kassai és Andor Zsigmond akkori Újpest—hódmezővásárhelyi igazgatók. A polgármester és a város tanácsának hozzájárulásával Palágyi Lajos és a két aspiráns között magánegyezségi tárgyalások indultak a Palágyi-féle szerződés átruházása ügyében. A két színigazgató jelölt közül egyik sem rendelkezett a nagy szegedi színpadra alkalmas felszereléssel és ruhatárral. Mindkét reflektáns alkudozásának az alapja, de Palágyinak magának is az volt az érdeke és üzleti célja, hogy a szerződés átruházás a felszerelés bérbeadásával történjék. Az alkudozások során mindkét reflektáns egymásra licitált.

Kettőjük között Andor volt az élelmesebb az üzleti alkudozások és a társadalmi propaganda terén is. Andor és neje néhány nap alatt elhitették a város közönségével, hogy az akkori időben még nagy értéket jelentő készpénzösszeggel, nyolcvanmillió koronával rendelkeznek, mely összeget a színház elnyerése után azonnal beinvestálnak. Külön, a híresztelt készpénznél is hatásosabb és szimpatikusabb reklámeszköz volt számukra Andor karmestersége. Andor és neje mesterei voltak a kávéházi

gyors ismeretségnek, barátságkötésnek, e futó barátságok kiaknázásának. Két nap alatt a színigazgató barátságival kitüntetett kávéházi konrádok, ügynökök, kétes existenciák hada kereplökként futotta be a várost, csodákat, legendákat meséltek Andor Zsigmond karmesteri képességeiről, művészi értékéről. Közben a két rivális minden mozgatható és elérhető eszközt felhasznált arra, hogy megkörnyékezzék, a maguk számára megnyerjék a tanács, a törvényhatóság, főleg pedig a színügyi albizottság tagjainak támogatását és szimpátiáját. Különösen a színügyi bizottság egyik-másik ügyvéd tagja állott erős ostrom alatt, amíg a döntés csak meg nem történt

Az utca és a hangulatok által irányított újságok rokonszenve, támogatása mindinkább, végül — mondhatni — kizárólag az önmagát kitűnően portáló és adminisztráló Andor Zsigmond mellett nyilvánult meg. A város hatóságának és a nagyközönség kulturáltabb elemeinek szimpátiája minden Andor propagandával és trükkel szemben, az utolsó pillanatokig a jönevű színigazgatói múlt garanciájával pályázó Faragó Ödön mellett nyilatkozott meg. A kérdést végeredményben, egy Szegeden kívül álló, harmadik faktor és szempont: Hódmezővásárhely tanácsának és közönségének állásfoglalása, intervenciója döntötte el. Hódmezővásárhely a mindkét város részéről már évtizedek óta óhajtott kulturális kapcsolat megteremtése érdekében, első láncszemként a Szeged—hódmezővásárhelyi színházi kerület megalkotására kérte fel Szeged tanácsát. Az ajánlat örvendetes visszhangra talált a szegedi városházán, hiszen az óhajtott első kulturális kötelék! kapcsa mellett, a hódmezővásárhelyi színpörrel önmagától megoldódott a szegedi színház nyári állomásának problémája is. Andor most már nemcsak az utca, a hatóság támogatását is magiének mondhatta.

Palágyi Lajos a helyzet ismeretében gyorsan meg egyezett az amúgy is reményen felül ígérő és minden anyagi feltételt elfogadni kész Andor Zsigmonddal. A szerződésátruházás közös kérés alapján Szeged tanácsának hozzájárulásával gyorsan történt. A két színigazgató egymás közötti magánegyezsége látszólag terhes volt az újpestiből, immár szegedi színházvállalkozóvá lett Andor Zsigmond számára. A valóságban azonban a vállalt anyaga, kötelezettségek nem haladták meg a kereteket, amelyeket a színigazgatók konzorciumos alapon működő tár-

sulataiktól élveznek. Az egyezés maga, néhány millió korona azonnali és megállapított határnapokon való készpénzfizetéstől eltekintve, az Andlor jaltai a Palágyi-féle díszletek, könyvtár és ruhatár használatáért felajánlott 7 százalék részesedési jutalék volt. E mellett az új vállalkozó kötelezte magát arra, hogy a Palágyi-féle, már megszervezett, kis létszámú, de elsőrendű erőkből álló társulatot egészében átveszi. Az egyezéshez a város tanácsa és közgyűlése is hozzájárult. Az eilene beadott felébbezéseket a felettes fórumok elutasították. Andor Zsigmond 1923. év szeptember végén megkezdte társulatával előadásait Szegeden.

Az Andor-éra első fele.

Andor működésének első másfél éve a szorgalom, az igyekezet, az alkotni vágyás jegyében pergett. Művészi felkészültsége, látóköre kissé szűk horizontú, egyoldalú. Kitűnően pótolja és palástolja azonban e hiányosságokat határozott fellépése és még határozottabbnak látszó véleménynyilvánítása, amellyel a laikussal szemben mindenkor hatást ér el, az abszolút szakember benyomását kelti. Simuló természet, aki kifelé és felfelé maga a jámborság, szerénység — lefelé, alkalmazottaival szemben a legkíméletlenebb kényúr és zsarnok. Sokat ígér, sokat vár tőle a közönség. Tagadhatatlan, Krecsányi Ignác, Makó Lajos, Janovics Jenő után ő az első szegedi színigazgató, aki ha ritkábban, kissé tervszerűtlen összevisszaságban is, de nivósat, elismerésre érdemeset produkál. Igazgatásának első évét számos operaelőadás, áldozatkészen kiállított operett és néhány jobb prózai előadás sokáig még emlékezetessé fogja tenni.

Andor Zsigmond, mint színigazgató, a pénz nélkül vállalkozó, semmit sem kockáztató, a forradalmak utáni felfordult közgazdasági életben ezrével felburjánzott va banque emberek prototypusa volt. Ügyes pozőr, szuggeráló természet, kitűnő önadminisztrátor, aki a jámbor lelkeket, a hatóságot, a közvéleményt egyformán a maga képére, a maga érdekei szolgálatára hangolja.

Első nagystílú, üzleti császármetszése a helyárok megállapítása. Palágyi Lajos még ezer koronás páholy helyárral zárta június végén a színi évadot. Az őszi szezon maximálisan négyezer koronás páholy árral (400 százalékos hely ár emeléssel) tervezte megnyitni. Ezzel szemben Andor Zsigmond a júniusi ezer koronás páholy helyár után szeptemberben harmincezer koronás páholy helyárral (3000 százalékos helyáremeléssel) nyitja a színház kapuit. A közönség lélekzete elállt, nem mert

hinni a szemeknek, pillanatnyilag józan ítélő és mérlegelő képességét vesztettnek véli az új színigazgató cinikus gesztussal, hideg mosollyal megkísérelt érvágását.

Az érvágás sikerült és ezzel az igazgatót példátlanul nagy jövedelemhez juttatja új vállalkozása. Palágyi Lajos kisszámú, de jó erőkből álló társulatát úgy szervezte meg, hogy a személyi kiadások összege túl ne lépje a 4000 koronás páholyárral kalkulált havi maximális bevételi lehetőség negyven százalékát. Andor Zsigmond alig húsz tagból álló harmadrendű társulata nem tette ki felét a Palágyi-féle társulat személyzeti terheinek, míg a leszerződött két operatenorista, egy baritonénekes, egy drámai szoprán, egy koloratúrénekesnő, egy énekes primadonna, egy karmester és néhány újabb kardalos az összes személyzeti terheket körülbelül az átvett Palágyi-féle társulat kétszeresére emelte, ami hat, maximálisan hét-nyolcezer koronás páholy helyáratat tett a szokásos, normális színigazgatói kalkuláció alapján indokolttá. Igaz, hogy ebben az időben a helyáremelkedéssel kapcsolatban néhány színész, a később bekövetkezett helyáremelkedésekkel kapcsolatban pedig a társulat összességének fizetése automatikusan, a Színészegyesület által szabályozott arányban emelkedett. Ez az emelkedés azonban kis összeg volt mindenkor ahhoz a bevételi pluszhoz viszonyítva, melyhez a helyáremelés révén a színházvállalkozó jutott.

Andor Zsigmond, amint ezt az Országos Színészegyesület elnöksége, néhány szakértő és a nyitott szemű kritika igen jól tudta, az első előadások külsőségeiből is megállapította, tényleg minden számbavehető felszerelés nélkül, egyedül a Palágyitól bérelt diszlettárra és requisitumokra támaszkodva vonult be a szegedi színházra. Vesztetni valója a világon nem lévén semmi, az egyetlen cél fűtötte, a szegedi színház első évi bevételeiből hatalmas, saját tulajdont képező díszlet-, könyv-, ruha és kelléktárat beszerezni. Még jobban fűtötte azonban az igazgatót, főleg pedig az anyagi irányítást lassan kizárólag a maga kezeihez ragadott igazgató nejét, a jól konzerválható magánvagyon gyűjtése. Ékszerekben, műtárgyakban, szőnyegekben, bundákban, lakásberendezésben rövidesen igen nagy értékek felett rendelkezett az igazgató és családja.

A nagy és aránytalan helyáremelés a kezdet első heteiben erősen érezte hatását a színház pénztárában.

Fél házaknál jobb házak szeptember végén és október első felében operettre, prózára nem igen akadtak. Igaz viszont, hogy a folyó kiadásokat ezek a bevételek bőségesen fedezték. Mégis Andor november közepén segélyért folyamodott a város tanácsához. Kérelmét a színház gyenge látogatottságával indokolta, de nem feledkezett meg hangsúlyozni azt a nagy áldozatkészségét, melylyel a gondos és drága külső keret révén is emelni törekszik az előadlásokí nívóját. A lényeg ellenben az, hogy a Palágyi-féle társulat szeptemberi terhei, a szegedi bevonulás előtti egy havi túlkiadás Hódmezővásárhelyen, pillanatnyi anyagi nehézségek elé állította az igazgatót. Az önadminisztráció, az ügyes sírás és panaszkodás, mely utat talált a nagyközönség szívéhez, a drága helyáremelés után rövidesen részvétet ébresztett a — »szegény, kettős társulattal sújtott, a Palágyitól átvállalt súlyos anyagi terhek alatt roskadozó igazgató iránt. A kávéházi barátok, az ügynökök hada mellett, a sajtó igyekezett legjobban a támogatásra érdemesnek látszó vállalkozót a kezdet nehézségein átsegíteni. E téren különösen nagy szolgálatot tett Andornak a szegedi sajtó és sajtókritika anyagilag nem hangolható, független, mindenkor objektív fele. A tárgyilagosság, saját presztízsenek, sőt hitelének rovására is, ez a sajtókritika a legnagyobb elnézéssel és jóakarattal támogatta Andort. Az újságírói meggyőződéssel, lelkiismerettel ellentétben, dicsérettel szólt az oly előadások soráról, amelyek nem dicséretet, de botot érdemeltek volna. Nem a színházvállalkozó szép szeméért, azért történt mindez, hogy a Budapesten bekövetkezett és Szegeden előrelátott színházválságok évein a szegedi színházat átsegítsük. Sajnálatosan Szegeden az Andor vállalkozás pillanatában az volt a köz véleménye, főleg pedig a hivatalos hatósági vélemény: hogyha a szegedi állandó válságok és színház-háborúságok után Andor is összeroppan — Szeged színpada, Szeged közönsége tényleg nem képes eltartani egy elsőrangú, komplett színtársulatot és az operaegyüttes leépítésével harmad, negyedrangú színházvállalkozással kell beélnünk. Nehéz sora, nehéz helyzete volt különösen ilyen viszonyok mellett e sorok írójának és Ballá Jenőnek, a Szegedi Napló kitűnő kritikusának, a szegedi színikritikus gárda nesztorának. Ketten voltunk az ellentétes vélemény egyedüli szószólói és képviselői az egész városban.

Andor Zsigmond császármetszése az első operaelőadás műsoravételével sikerült. A színház vállalkozó Szegeden hetek óta terjesztem nagyszerű karmesteri hire, az operaegyüttes próbáiról kiszivárgott és futótűzként tovaadott kedvező vélemények, a közönség kíváncsiságát annyira felfokozták, hogy amikor az első operaelőadást meghirdető plakátok az utcákon megjelentek, valósággal hisztériás őrjöngéssel rohanták meg a színház pénztárát. Az első előadások jegyeit órák alatt szétkapták.

Pedig nagy szó volt ez az előadás! Ötven százalékkal emelt hely árral (45 ezer koronás páholyárral) és ezenfelül még 10 százalék elővételi díjjal kelt el minden jegy, ami a négy hónap előtti Palágyi-féle helyárral szemben, több mint 5000 százalékos helyáremelést jelentett. Ilyen rekordot a legnagyobb hossz, a legőrültebb spekuláció idején még a tőzsde sem tudott produkálni!

Az operaegyüttes bemutatkozása a Faustban történt. A külső siker páratlan volt. A kedvezően hangolt, jól előkészített közönség tombolva ünnepelte az igazgatókarmestert, a vendégművész Szende Ferencet, a Margit és Valentin szerepében sikeresen bemutatkozott Szász Editet és Bihari Sándort. Pedig igen kínos, igen vidéki nivójú volt sok vonatkozásban az előadás. A tenorista indiszpozíciót meghaladó gyenge bemutatkozása a kínos percek sorát keltette. Mezzoszoprán énekesnő híjján a társulat egyik komikája debütált és nem igen emelte a harmadik felvonás hangulatát és sikerét. De Szende Ferenc Mefisztója elbűvölte, magával ragadta a közönséget, mely mindent felejtett, bűvölten távozott a színházból. Másnap a színház Szegeden divattá lett: tasak az volt az igazi társaságbeli ember, aki a színház operaelőadásait látogatta és azokról elragadtatással nyilatkozott. Csak a szakemberek, a nagyszámú zenei intelligencia csóválta érthetetlenül a fejét. Nekik szegényeknek a szegedi operakultusz nem igen jelentett hasznot és értéket. Ha élvezni akartak egy művészi dalműelőadást, továbbra is csak Budapestre kellett járniok.

Andor Zsigmond működésének első hónapjaiban elérte a lehetetlent, színháza az Operaház és Nemzeti Színház mellett az egyetlen volt az országban, amely estéről-estére megtelt közönséggel. Különösen az operaelőadások látogatottsága nem engedett a kezdeti érdeklődésből. Fellemegetett a közönség az operettel szemben is. Itt a Három grácia csalogatta a színház nézőterei a helyáratat

az első hetekben állandóan drágáló közönséget. A próza maradt a hamupipókéje a műsornak. Nagyobb érdeklődést, nagyobb vonzerőt az egész esztendőn nem tudott gyakorolni a közönségre, bár itt-ott négy-öt házat is vonzott egy-egy Budapesten nagyobb sikert aratott divatdarab és a Nemzeti Színház egy-két, a szegedi színpad műsorára is átvett eredeti darab. Így a Süt a nap előadásaira a szezon végén közel húszszor telt meg a nézőtér.

A színingazgató ügyes üzleti érzékkel, mindig más és más újsággal, varázsszerekkel állandósította és aknáztta ki a kezdeti sikert. A Palágyi-féle 7 százalék részesedési jutalék, melyről Andor, családja és környezete állandóan azt híreszteltette, hogy megrontja, anyagilag tönkreteszi és elpusztítja a színházvállalkozót, végeredményben nem normál kiadása, de még egy ideig jövedelmező, hasznot-hajtó bevételi forrása is volt az igazgatónak. Andor a va banque módra emelt helyárok mellett, ugyancsak va banque módra tíz százalék elővételi díjat is léptetett életbe, kimondottan azzal a célzattal, hogy a Palágyi-féle hét százalékot így a közönségre hárítsa. Az elővételi díj az első évben majdnem teljesen fedezte a Palágyi-féle bérleti terheket, sőt a főszezonban az ily úton befolyó összegek még meg is haladták Palágyi járandóságait.

A közönség áldozatkészségének, az operaelőadások iránt felkeltett érdeklődésének teljes kiaknázására nem fáradt el a vállalkozó minden alkalmat kihasználni. A hiányos operaegyüttes cégére és az operaelőadásokat terhelő nagyobb kiadások címén, az operaelőadások helyárait már kezdettől fogva a rendes előadásoknál-húsz százalékkal magasabb helyárokra hirdette. Operaelőadást lehetően vendégművész nélkül nem tartott. A vendégművésszel való állandó operálás lehetővé tette neJci a helyárok legalább 50 százalékos emelését, ami a vendégművészt terhelő kisebb kiadás mellett, mindenkor a normálisnál elérhető nagyobb anyagi haszon elérését tette lehetővé. De nem riadt meg esetről-estre 300—400 százalékos helyáremeléstől sem, amely alkalmakkor egy-egy előadás után két-három normál telt háznak megfelelő tiszta bevételt könyvelhetett el! magának. Nagy port vert fel és üzletileg ügyesen ki tudta aknázni azt a rövid idő alatt felbontott megegyezését a szegedi filharmonikus zenekarral, melynek értelmében a zenekar tagjai operaelőadások alkalmával kisegí-

tették a színházi zenekar szolgálatait ellátó szegedi honvédzenekart. Végeredményben is, Andor vállalkozása első évében sikerrel biztosította magának a közönség, a város hatóságának rokonszenvét. Üzletileg vállalkozása első esztendejét nagy anyagi haszonnal, nagy magánvagyonszaporulattal zárta.

Az 1924—1925-ös színházi esztendő a magyar színházvállalkozás kritikus éve volt. A szemünk előtt bekövetkezik a budapesti magánszínházak — Szegeden a kritika által már két évvel előbb megjövendőlt — anyagi összeomlása. Szegeden nincsen baj. Andor szinigazgató érzi azonban, hogy az új esztendőben az opera nem lesz számára az a biztos támasz, mint az előző évben. A nagy sikerek és érvágások dacára, már csak a laikus közönség szemében maradt nagy és sérthetetlen a színházvállalkozó karmesteri nimbusza. A komoly opera és nagy hangversenyközönség fokozatosan el-elmaradt a színház nézőteréről. Számolni kellett a betanult, az elmúlt évben műsoron volt operák felújításának gyenge látogatottságával, ami ténylegesen a hangversenyközönség nagy részének elmaradása miatt be is következett.

Andor, az: üzleti blöffök és ezek kiaknázásának ezermestere, 1924-ben a prózát léptette elő az év uralkodó csillagképeké. Már a nyár folyamán megindultak a tárgyalások a szegedi színház egykori nagyhíru művészeivel, a Magyar Színház akkori kitűnő rendezőjével, Baróti Józseffel, helyettes igazgatói és főrendezői minőségben való szerződtetése ügyében. Az egyezség hosszú alkudozások és kérések után létre is jön, Baróti több évi szerződéssel (az egyetlen több éves szerződés a vidéki színházban) vállalja a felkínált főrendezői állást.

A szegedi színház 1924—1925-ös esztendeje tényleg a dráma, a próza újjászületésének, virágzásának éve. Nem volt az a drámai előadás, mely öt-hat telt házat ne vonzott volna. Különösen nagy a sikere a szép számban felújított klasszikus daraboknak, melyek közül a Peer Gynt reprize egymaga közel tizenöt telt házat vonz, de telt házak előtt megy számos Sekszpir, külföldi és magyar klasszikus is. Baróti József a rendelkezésére álló aránylag kis díszlet, kellék és ruhatár felhasználásával, előadásról-előadásra, meglepő, hangulatos, stílszerű új külső kereteket alkot egy-egy képnek, felvonásnak, Baróti formáló, alakító keze alatt a négy éves, megszokott, mindig egyazon formában a közönség szeme

elé került Palágyi díszletekre laikus rá nem tud ismerni. Külön élmény, külön kapocs színpad és közönség között a darab belső értékének, a nyers, a való életnek érzékeltetése. Az előadások összhangozottsága, tónusa, csiszolt stílusa, formája, tempója, korhűsége Krecsányi Ignác, Janovics Jenő művészi igazgatásának felelhetetlen, értékes emlékeit idézik fel a szemlélőben. A szegedi színház abban az esztendőben, amikor a fővárosi magánszínházak sorra buktak és a fővárosi magánszínházak emlőin táplálkozó vidéki színházak a gyenge, bukkott pesti darabok miatt rossz üzletmenetről panaszkodtak, a leglátogatottabb, legjobb üzletmenetű színháza volt az országnak. Szeged színháza a krízis esztendejében megismételte azt, amit a magyar színházak az utolsó huszonöt esztendő alatt csak az 1917—18. és 1919—1920. években érték el, az állandóan telt nézőteret. A rejtély nyitja pedig semmi egyéb, mint az a nagy igazság, amit az állami színházak napról-napra fokozódó jó üzletmenete igazol éppen az üzletes pesti színházak anyagi összeroppanásának éveiben: az igaz értéket, az igaz művészetet még a szegénység, a nyomor is támogatja, nem hagyja pusztulni.

A Budai Színkör elvesztése.

Súlyos veszteség érte a vidéki színészetet, a magyar művelődés ügyét 1925-ben. A budapesti Városi Színház bérletét Sebestyén Géza, a Miskolc—budai színi-kerület koncesszionált igazgatója nyerte el. Az új fővárosi színházbérlet nagy veszedelmet jelentett a vidék színészetére, mert számolni kellett azzal, hogy Sebestyén Géza miskolci színházvállalkozótól, Sebestyén Géza budapesti színházbérelő elragadja a budai nyári állomást. Valószínűsítette ezt a feltevést az a logikus következtetés és előrelátott esemény, hogy Sebestyén egyszerre fővárosi és vidéki színház vállalkozó nem lehet: az egyik vállalkozásáról előbb-utóbb le kell mondania.

Szeged város tanácsa, a szegedi sajtó és közvélemény meleg támogatásától kísérve, a vidéki színészetet fenyegető veszedelem elkerülése céljából a kultuszminiszterhez és a színháztulajdonos Budapest főváros tanácsához fordult. A feliratban, illetve átiratban, Szeged város a Budai Színkörnek a vidék kezében való további meghagyása mellett, a színházobjektumnak az akkori szegedi színházvállalkozó, Andor Zsigmond részére való átengedését kérelmezte. A kérelemnek, sajnos nem lett foganatja. A Horváth-kerti aréna bérletét továbbra is Sebestyén Géza kapta meg. A budapesti Sebestyén Géza pedig tényleg elvette a miskolci Sebestyén Gézától a nyári állomást: Buda a magyar művelődés nagy kárára, a vidék számára elveszett. Megörökítésre méltó az a minisztériumi átirat, mely — válaszképpen Szegedi feliratára — immár nemcsak előrevetette árnyékát, de az aggódó vidéki szakember előtt kétségtelenné tette, hogy a vidéki színészet kezéből a Budai Színkör fővárosi színházbérelő kezébe siklik. Annál szomorúbb és fájdalmasabb volt ennek az eseménynek! a bekövetkezése, mert Buda fővárosi színházvállalkozó kezében nemcsak a vi-

dék színészete számára, de előrelátottan a magyar művelődés, a komoly magyar művészet számára is huzamosabban elveszett.

Az érdekes miniszteri leirat szövege, melynek budapesti iktatószáma 18811/1925. III. a. ü. o. szegedi tanácsi iktatószáma pedig 07070/1925. a következő:

»Szeged szab. kir. város tanácsának folyó évi február hó 9-én tartott üléséből 2388/1925. tan. sz. alatt kelt felterjesztésére értesítem Polgármester Urat, hogy a székesfőváros közönsége a Fővárosi Nyári Színkör lebontását még a múlt év folyamán elhatározta s az ezen határozat ellen beadott felülvizsgálati kérelmem a belügyminisztériumban mindezideig elintézetlen. Így tehát ezidőszert még bizonytalan, hogy az egyáltalán fennmarad-e vagy sem.

A magam részéről természetesen minden rendelkezésemre álló eszközzel igyekszem azt a vidéki színészet részére megmenteni, amennyiben azonban az sikerülne is, akkor is bizonyos körülmények miatt annak a miskolci színházzal való további összeköttetése mellett kell határoznom, illetve arra a Buda—miskolci színházak igazgatóját, Sebestyén Gézát fogom bérlőül ajánlani.

Bármennyire is méltánylom Andor Zsigmond szegedi színigazgatónak Polgármester Úr által is felhozott érdemeit, a fentiekre való tekintettel legnagyobb sajnálatomra ezidőszert nincs módomban Polgármester Úr javaslatára megfelelően intézkedni.

Budapest, 1925. évi március hó 10-én.

Kertész, h. államtitkár.«

Nem kutatjuk, mert kézenfekvők azok a feltétlenül tiszteletreméltó indokok, amelyek Kertész államtitkárt a Miskolc—budai kapcsolat fentartása mellett való elhatározásra bírták. Bizonyos, hogy a kérdés elbírálásánál a minisztérium méltányolta "Sebestyén Gézának azt a szolgálatkészségét, amelyet utóbbi a budapesti Városi Színháznak az államtól akkoriban történt átvállalásával tanúsított. A sajnálatos és ma már átmenetileg nem reparable az egész ügyben az, hogy az államnak vagy nem volt alkalma, vagy nem sikerült odahatnia a főváros tanácsánál, hogy az új bérleti szerződésben Sebestyén csakis mint vidéki színházvállalkozó kaphassa meg a Budai Színkört és bérleti joga azonnal megszűnik, amint nem koncesszionált vidéki színigazgató, vagy nem teljes vidéki társulata játszik nyáron Budán.

A Budai Színkörnek fővárosi vállalkozó kezébe való jutása három szempontból káros a közre.

Az első a művészet és művelődés szempontja. Buda

— a szükséges prevenció elmulasztása folytán — a pesti színházberlő-vállalkozó kezén megszűnt a régi, patinás értelemben vett kultúrintézmény lenni. A Horváth-kertben elnémult a komoly irodalom szava, a komoly zene hangja. A Budai Színkörben az elmúlt év nyarán nem jutott szóhoz prózaíró, nem csendült fel zenekar és énekes ajkán egyetlen értékes dalmű melódiája sem. Az egykori szép napokra, a dicső múltra már csak a Horváth-kert öreg fáin és bokrai mélyén csattogó fülemülék és sárgarigók füttye emlékeztetett. A Schlesinger fiú esete Lefkovics Katával című pesti irodalmi remekmű méltó párjaként, a Duna túlsó partján, az elüzleteedett nyári arénában, a Borcsa Amerikában tökmagrágó és szekér alatti művészete reprezentálta a főváros nyári vendégeinek, a Budapesten megforduló nagyszámú idegennek, a világhíres magyar színpadi irodalmat és kultúrát. Milyen lélekemelő, feledhetetlenül szép és művészi élménye lehet pl. a salzburgi ünnepi előadásokról, a bécsi zenei hétről Budapestre ellátogató angol, amerikai, olasz, német, francia, holland dán stb. idegennek, de még a magyar vidéki parasztnak, kisvárosi polgárnak is az idegen, Borsás, hacacérés pesti szín és népművészet. Az új fővárosi színházberlő, csodálatosan gyorsan akklimatizálódott Budapesten és elfelejtette, fátyolt borított arra a múltra, amelynek vesztatüztét másfél évtizeden át Budán ő is kegyeletes kézzel ápolta. Szívében a múlt emlékeivel telt embernek ma fizikai kín- és fájdalom belépni abba a templomba, melynek oltáráról évtizedeken át a világ nagy elméinek, költőinek szava és lelke szállott az áldozatos lelkekhez. Nehéz beletörödni abba, hogy egy Sekszpir, Madách, Vörösmarty, Kisfaludi, Szigligeti, Wagner, Erkel, Puccini után a Borcsa szerzőinek zaftos kiszólásait visszhangozzák a régi falak, szüette deszkák — hogy Budapest nyári egéről a csonka országhatárokon áthatoló magyar kulturális felsőbbrendűséget a szekér alatti és szekér alá való irodalom és művészet reprezentálják. Bizony, amíg vidéki színigazgató kezén volt Buda, Magyarország fővárosában a magyar irodalomnak, a nemes veretű magyar művészetnek nyáron is volt méltó hajléka. A Budai Színkör elvesztésének második, súlyos folyománya a vidéket ért művészi károsodás. A Budával kapcsolt színházvállalkozás, mint az ország mindenkori vidéki társulatainak elseje, példaadó, stimuláló hatással

volt társaira. A többi nagyvárosi igazgató művészi teljesítmény és érték tekintetében ambicionálta a nemes versenyt.

Budapest elvesztésének harmadik következménye a kenyér veszteség, a szociális csapás. Az Országos Színészegyesület — nagyon is vitatható és valószínűtlennek látszó indokolással — az utóbbi két év folyamán redukáltatta a vidéki színtársulatok számát a kultuszminiszterrel. Amíg három év előtt még huszonnyolc! vidéki színházvállalkozásnál talált elhelyezkedést színészeink jelentős hányada, ma már csak tizennyolc társulatnál helyezkedhet el ez a színészereg. Számokban kifejezve ez azt jelenti, hogy tizennyolc ember nagyobb, zsírosabb falathoz jutott az egyik oldalon — de legalább százötven, addig elhelyezkedett színészexistencia, e redukció folytán elvesztette sovány, de biztos kenyerét. Ha Buda vidéki vállalkozás nyári állomása marad, nem szorul Miskolc arra, hogy Buda helyett más vidéki állomással kárpótolja magát. Buda elvesztése a megszűnt miskolci állandó operaegyüttes elvesztése mellett, a vidék színészetét legalább is annyiban sújtotta még, hogy ma e miatt egy-kettővel kevesebb a koncesszionált színházvállalkozások és az utóbbiaknak megfelelő színészelhelyekedési lehetőségeik száma is.

Végül még egy jelenség hivatkozik itt tollhegyre a mostani témával kapcsolatban. Miskolc színháza csak névleg új gazdáé. Valójában és ezt hirdeti a miskolci, a budapesti vállalkozó is: a pesti Városi Színház, a Budai Színkör, Miskolci és Hódmezővásárhely, két külön adminisztrált, de szorosan egybefűzött és összekapcsolt vállalkozás még ma is. Hódmezővásárhelyen, Szolnokon, Miskolc igazgatója, a fővárosi vállalkozó testvéröccse, kimondottan és nyíltan azzal az érveléssel és ajánlkozással versengett a nyári állomás elnyeréséért — el is ütötte ettől többi pályázó vidéki versenytársát — hogy Miskolc színházvállalkozása jelenti a budapesti Városi Színházat is, melynek művészei és felszerelése — mint testvérvállalata — bármikor rendelkezésére állanak és azokat a miskolci vállalkozás igénybe is veheti és veszi.

Látszatra nagyon csábos egy ilyen főváros-vidéki kapcsolat. A valóságban azonban hátrányos a vidéki önálló fejlődésére. Egy szükségtelen konkurrenciafaktor, mely a fővárosi vállalkozó cégérével és portékájával

kalmárkodik és megnehezíti a fővárosi kapcsolatokkal nem rendelkező vidéki vállalkozások — ennek folyamánként az egész vidéki színészet helyzetét is. Miskolcon a laikus, felületes, a lényeg mélyére nem tekintő vélemény képviselői és hangoztatói főnyereménynek hirdetik, hogy operaegyüttes nélküli csonka társulattal dicsekedhet színházuk és városuk. Nagyon büszkék arra, hogy írna a budapesti Városi Színház egyes lejátszott díszleteihez, vendégszereplő operaénekesekhez és vendégoperaelőadásokhoz jutnak.

Ha Miskolcnak ez kell, legyen. Papiroson, szerződés szerint nem, de a külső jelek szerint a budapesti Városi Színház és Miskolc színháza apa és fiú, főüzlet és fióküzlet viszonylatban állanak. Csak el kell képzelni a folytatást: hasonló formában, Miskolc után Debrecen kapcsolja magához a másikat, Szegedet a harmadik, Pécs a negyedik pesti magánszínházvállalkozás. A vidéki városok amúgy is Budapest fojtogató, kulturális gazdasági és erkölcsi gyámsága alatt állanak. Az kellene csak, hogy a vidéki színházvállalkozások sora ne csak szolgai másolója, de a jövőben még kapcsolt részévé, függvényévé válják egy-egy pesti színháznak. Botorul elvágna a vidék önmaga alatt az önálló kultúr-törekvések, az önálló kulturális fejlődés lehetőségének legerősebb szálát, művészi és anyagi bázisát.

A szegedi színházi szerződés meghosszabbítása.

Andor Zsigmond őszintének látszó igyekeztével, szerény és simulékony modorával, a közönség és a hatóság támogató rokonszenvét nyerte meg. Vállalkozása első évének nagy anyagi feleslegét az 1924—25-ös második esztendő példátlanul jó üzletmenete még fokozta. Meg nem cáfolt, számszerű sajtóvélemény a színigazgató tiszta keresetét az 1924—25. év első kilenc hónapjában legalább egymillárd koronára becsülte. Kettősen értékes ez a hatalmas vagyont reprezentáló üzleti eredmény abban az esztendőben, amikor a vidéken előrelátott és Szegeden bejósolt fővárosi nagy színházak anyagi összeomlása bekövetkezett. Szegeden — évtizedek óta először — 1924. december havában történt meg, hogy, a karácsony előtti hét minden estéjén, sőt még a szent estét előző napon is zsúfolásig megtelt közönséggel a színház hatalmas nézőtere.

Andor vállalkozásának első évében az operakultuszszal, a vendégénekesek szerepeltetésével tartotta fenn a közönség állandó érdeklődését a színház iránt. A gyenge és bukott pesti darabok átvétele helyett, sűrű egymásutánban elevenítette fel a régi Népszínház számos értékét. A második esztendőben, a szerencsés üzletember kivételes szimatjával — anélkül, hogy lépésének horderejét szakszerűen mérlegelni tudta volna — vállalkozása súlypontját a próza művelésére helyezte. E célból érintkezést keresett Baróti Józseffel, a budapesti Unió színházak akkori rendezőjével. Baróti József a háború előtt a szegedi szintársulat kötelékében működött. Neve még tiz év után is fogalomszerű értéket jelentett a tiszaparti város közönsége szemében. A tárgyalások nehezen haladtak előre. Baróti nem akarta a fővárost elhagyni. De Andor akinek távolabbi és rejtett céljait akkor még senki környezetén kívül nem ismerte, nem is sej-

tette — semmi áldozatot nem kímélt, hogy — saját és felesége szavaival élve — ezt az attrakciót vállalkozásának megnyerje. Igyekezetét végül siker koronázta: Baróti József helyettes igazgató-főrendező címmel, igen magas honoráriummal és hosszabb időre szóló szerződéssel 1924. szeptemberében visszatért egykori sikerei színhelyére.

A szegedi színház az új főrendező keze alatt — máról-holnapra — csodálatos metamorfózison ment keresztül. A műsor tengelye és gerince a próza, lett. Nem volt drámai bemutató, vagy repríz, mely a telt házak sorát ne vonzotta volna. A színpad képe, levegője, az előadások stílusa, összehangoltsága, eleven, élettel telt főáriája, a léleknek, az értelemnek az áktorok szavain, gesztusain át való tükrözése, egy-egy előadást élelménnyé, eseményé varázsolt a néző szemében. A laikus ösztönösen, a szakértő, a kritikus szeme örömmel állapította meg, hogy a szegedi színház új rendezője — ritka gyakorlati érzéke mellett — a magyar rendezői gárda egy még ritkább és kivételesebb értékével is rendelkezik. Széles látkörű, a részletkérdésekben is otthonos irodalmi, képzőművészeti és művelődéstörténeti felkészültsége, tudása, egyenesen predesztinálták Barótitarra, hogy a dráma aranykorát visszavarázsolja a szegedi színpadra.

Sajnálatosan az öröm, melyet az első évben az operakultusz, a második évben a próza felvirágoztatása váltott ki a lelkekben, rövid időre korlátozódik. A vállalkozó színigazgató váratlanul, gyorsan széttépi az illúzióknak, a hitnek és a bizalomnak azt a szivárványos képét, melyet rövid működésével a lelkek mélyére vetített.

Az irányában megnyilatkozott elnéző és meleg rokonszenvet kamatoztatni próbálja. Nem elégszik meg azzal a nemes gesztussal, amellyel a sajtó, a közvélemény, a város hatósága a Budai Színkör elnyerésére sarkalta és e törekvésében támogatta. A hangulatot és kedvező pillanatot felhasználva, a város hatóságához fordul — másfél évvel szerződése lejárt előtt! — azzal a kérelemmel, hogy Szeged közönsége a színház elkövetkező, jövőbeni bérletét előre biztosítsa számára.

A színigazgató 5300/1925. tanácsi szám alatt iktatott és Szeged város tanácsa által 1925. február hó 28-án véleménynyilvánítás és javaslattétel végett a szín-

ügyi bizottságnak kiadott kérvényének szövege a következő:

»Szeged szab. kir. Város tekintetes tanácsának
Szegeden.

Tekintetes Tanács!

Alulírott azon alázatos kéréssel fordulok a tek. Tanács színe elé, hogy a most vezetésem alatt álló szegedi színházat a jelenlegi bérleti idő eltelte után, vagyis 1926-tól kezdődőleg újabb hat évre, pályázat mellőzésével részemre kiadni kegyeskedjék.

Kérésemet azzal indokolom, hogy a színház belső konszolidációját elérendő, a hosszú évek bizonytalansága és rendszertelensége után a tagokkal is ma már hosszabb szerződés kötendő, a mai adott helyzetekben a színháznak nagy gazdasági és művészi könnyebbséget jelent. Operaanyagok beszerzése ma olyan horribilis összegbe kerül, melybe lehetetlen addig nagyobb összeget fektetni, míg nem áll a vállalkozó igazgató mögött hosszabb bérleti idő.

Méltóztassék meggyőzve lenni, hogy ahogy eddig is, ezután is minden lehetőt elkövetek a színház művészi képességeinek emelése céljából és minden törekvésem az lesz, hogy Szeged város közönségének jogos követelményeinek megfelelőleg a város színművészeiét azt a vezető rielyet foglalja el, amelyre mint az ország második városának kulturfokmérője, hivatva is van.

Kérésem teljesítését remélve, maradok a tek. Tanács mindenkor kész hve:

Szeged, 1925. február 27.

Andor Zsigmond.«

A kérelemmel nincsen módjaiban foglalkozni sem a sajtónak, sem a közvéleménynek. A város tanácsa hivatalosan csak február 28-án adja ki véleményezésre az ügydarabot a színügyi bizottságnak, ténylegesen azonban az albizottság még a kérelem benyújtásának napján, február 27-én foglalkozik azzal és a JMövetkező határozatot hozza:

»Kivonat

a színügyi bizottság 1925. évi február hó 27. napján tartott ülésének jegyzőkönyvéből.

Elnök bemutatja a színigazgató kérvényét, amelyben szerződése meghosszabbítását kéri. Megemlíti, hogy a Palágyi Lajossal kötött szerződés van érvényben, a színigazgató által élvezett kedvezményeket a közgyűlés évről évre engedélyezte, azok a szerződés alapján nem illetik meg a színigazgatót.

Wimmer Fülöp támogatni óhajtja a színigazgató kérelmét és javasolni óhajtja, hogy az eddig élvezett kedvezményt további 3 évre biztosítsa a város.

Andor Zsigmond színigazgató 6 évre kéri szer-

zódése meghosszabbítását akként, hogy 3 év múlva a gazdasági viszonyokat mérlegelve újra állapítsa meg a valós a nyújtandó kedvezményeket.

A bizottság véleménye szerint a szíinigazgató a követelményeknek megfelel, a közönség igényeit kielégíti, javasolja a bizottság, pályázat mellőzésével válassza meg 1926. szeptember 1-től számított további hat évre Andor Zsigmond szíinigazgatót a városi színház vezetésével, új szerződés alapján, amiben az első három évre az ezidő szerint is élvezett támogatást biztosítsa részére a város, annak elteltével a további időre nyújtandó kedvezményeket.

K. m. f.

Dr. GaálEndre
elnök.«

A szíinigazgatói kérelem, bár váratlan benyújtása és azonnali tárgyalása a színiügyi bizottság által, meglepte a város közönségét, nagyobb emóciót nem keltett. A másfél éven át élvezett elnéző és támogató sajtókritika nyomán kialakult kedvező hangulat és vélemény légkörében a vállalkozó határozottan a közvélemény rokonszenvét birta. A színiügyi bizottság és a tömeg szemében még szimpatikusabbá tette ezt a kérelmet az a hivatalos és nem hivatalos helyeken egyaránt beszéd tárgyát képezett állítólagos terve a szíinigazgatónak, hogy a szerződés meghosszabbítására azért van szüksége, mert nagy befektetéseket kíván a szegedi színpadon eszközölni. E komolyan tárgyalt és a szíinigazgató által is megerősített hírek szerint, a vállalkozó arra az esetre, ha még legalább négy egymást követő évben birtokolhatja a színházat, többszáz milliós beruházással, a szegedi színházat külsőségek tekintetében is világvárosi nivóra emeli. A kalkuláció szerint a tervezett nagyarányú beruházás, illetve az e célra felhasznált tőke amortizációja, csakis a színház legalább négy évi, háborítatlan birtoklása esetén volna foganatosítható, illetve keresztülvihető.

A szíinigazgató írásbeli kérelme, a befektetni szándékolt nagy összegek állítólagos terve leszerel minden komolyan számbavehető ellenzést a város tanácsában, mely 1925. március hó 17-iki közgyűlést előkészítő ülésén 6415/1925. tan. szám alatt a következő határozatot hozza:

»Tárgy: Színházi szerződés meghosszabbítása.

Közgyűlés elé terjesztjük a következő javaslattal:

A törvényhatósági bizottság Andor Zsigmond szíinigazgató kérelmének helyet adva, a színiügyi bizottság,

illetve a városi tanács javaslatának elfogadásával a városi színház használatára a színigazgatóval kötött szerződés hatályát 1926. július 1-től számított további három évre, vagyis 1929. június hó végéig terjedő időre meghosszabbítja és biztosítja részére annak lejártáig mindazokat a kedvezményeket, amiket nevezett színigazgató az 548—1924, 31—1924, 478—1922. és 455—1921. sz. közgyűlési határozatok alapján ezidőszert élvéz: vagyis:

1) elengedi a szerződés 2. pontjában a kikötött 5 százalék haszonrészesedést,

2) visszábocsajtja a színigazgató szabad rendelkezésére a színházi jegyek után befolyó 10 százalék vígalmi adót.

3) elvállalja pénztára terhére a színházi tűzoltó-ügyeletes díj fizetését,

4) évenként november hó 1. napjáig 12 — tizenkét — vagon hazai szenet és egy vagon tűzifátf bocsát a színigazgató rendelkezésére a színházhoz szállítva, vagy annak árát minden színházi év kezdetén, legkésőbb november hó 1-ig a színigazgató kezeihez kiutalja,

5) a színházi szerződés 9. pontjának a helyárákra vonatkozó rendelkezését felfüggeszti és a helyárák megállapítását a színigazgatóra bizza, fentartván a város tanácsának a színügyi szabályrendeletben körvonalazott ellenőrzési jogát, aminek alapján kedvezőtlen eredmények esetében azok mérséklését követelheti.

Ezekkel a kedvezményekkel szemben a színigazgatót a színházi szabályrendeletben előirt, a színügyi bizottság és a város tanácsa által gyakorolt ellenőrzés alái helyezi és kötelezi, hogy a szerződés 13. pontjában kikötött helyeken tul, a színházban tartott minden előadáshoz egy páholyt a színügyi bizottság tagjainak rendelkezésére bocsásson.

A színházi szerződés egyéb rendelkezései nem változnak.

A várost terhelő kötelezettségek fedezetéről a törvényhatóság évenként költségelőirányzatban gondoskodik.

Ez a közgyűlési határozat közhírré tétel után a város háztartását érintő rendelkezéseik jóváhagyása végett a m. kir. Belügyminiszter úrhoz felterjesztendő.

Miről a sz. kir. város főjegyzőjét értesítjük.

K. m. ft.

Dr. Somogyi Szilveszter Dr. Gael Endre,
elnök. előadó.«

Szeged város közgyűlése nagyobb vita nélkül 1925. március 18-án tartott ülésén elfogadja a tanács előterjesztését és ezzel Andor Zsigmond óhaja teljesül. Immár négy és félévig, azaz 1929. augusztus végéig háborítatlan és jogszerű vállalkozója a szegedi színháznak.

A vállalkozói szerződés meghosszabbítása után.

Azon a napon, amelyen Szeged város törvényhatósága jóhiszeműleg és becsületes szándékkal a színházbérlő szerződésének három évvel való meghosszabbítását határozta el, a váratlan és meglepő, fordulatok! sorával kezdett kedveskedni a színingazgató és környezete. Andor Zsigmond levetette a szerénység, az önzetlenség, a művészi áldozatkészség addig ügyesen viselt álarcát. Az igazgatónak, főképpen pedig a színháznál mindenható feleségének egyetlen, már nem leplezett célja és törekvése, hogy a hátralévő immár négy esztendő alatt, minden üzletileg lefölözhető és kisajtolható fillért a köz, a közönség, a hitelezők és laz alkalmazottak zsebéből maguknak megkaparítsanak. A kezükbe került saját és idegen tulajdont lelkiismeretfurdalás nélkül huzamosan kamatoztatják, forgatják, vagy amint a szegedi törvényszék egyik végzése mondja — »az ezen felül befolyt összegről azonban adós számadást nem adott és az a vagyonfelügyelő jelentése szerint Andor Zsigmond színingazgató kezei között maradt.«

Andor vállalkozásának első másfél éve alatt néhánéha megtörtént, hogy egyik-másik tagjának illetményét egy-két napi késedelemmel folyósította. Rendszerré azonban ez a késedelmes fizetés ezalatt sohasem lett. Nem is volt szükség arra, hiszen a színház bevételei bőségesen fedezték a kiadásokat. A bérletmeghosszabbítást kimondó szegedi törvényhatósági határozat után fordult a helyzet, immár rendszerré vált a nem fizetés. Elmaradt március 21-én a szokásos accidentia (délutáni fellépési, túlfellépési díj) fizetés és az április elsején esedékes fél havi fizetésnek már csak töredékeit, morzsáit adogatták a színészeknek. A legszomorúbb, a legkésőbbbejövő helyzetbe kerül alkalmazottaik sora. A né-

zótéren telt ház, a telt háznak megfelelő telt pénztár és a színpadion korgó gyomorral játszó aktorök. Egyik-másik vezető tag, megszorult családos ember erélyes követelése célt ér, fizetéshez, részlettörlesztéshez jut. De kiteszi magát annak, hogy szerződést a jövő esztendőben nem kap. Már májusban az egész város közönsége beszéli, hogy a benszülött, Szegeden állandó lakással bíró színészek legnagyobb része, a jövő esztendőben nem is marad a szegedi színház tagja. A színháznál az a vélemény, hogy a szegedi benszülött, lefészkelte színészek vitték az utcára, a köztudatba a színháznál uralkodó szomorú állapotok hírét és ők rontják a vállalkozás hitelét. A jövő esztendőre idegenek szerződése van tervbevéve, akiknek nincs kapcsolata Szegeden. Ezek nem tudnak, nem mernek panaszra menni. Ezeknek nincsenek összeköttetések, a koplalás napjaiban nem támaszkodhatnak rokonokra, jó szomszédokra, jóbarátokra — ezek vak szolgái és kiszolgáltatottjai kényszerülnek maradni a vállalkozónak. Valahányszor a szerkesztésben megjelent lapban a színház belső életéről egy-egy sor napvilágot látott, egyik-másik szegény színész, kardalos, bújva, félénken lopózott hozzám, közölte velem, hogy az igazgató, a titkár, egyik-másik családtag durván rája támadt, fenyegetésekkel, szemrehányásokkal illetve, hogy ő volt az informátorom. Egyik-másik színész köszönni nem mert az utcán, nehogy gyanússá váljék az igazgató, vagy szatellitjei előtt. Mert volt néhány hízelgő, kedvenc színész, akik társaikkal szemben a besúgó és intrikus szerepét vállalták. Akik titokban, a jövőben nagyobb szerepkörre, nagyobb konkra — más színésztársuk kenyerére vágytak.

Szívet facsaró, embertelen jelenetek játszódtak le nap-nap mellett 1925. március 18-ika után a színingazgató, a titkár helyiségei előtt, vagy helyiségeiben. Szerencsétlen, éhező, nyomorgó emberek napokon át, hetekig rostokoltak az irodák előtt. Délelőtt elküldöttek őket, hogy este lesz pénz. Este, hogy másnap jöjjenek. Másnap az volt a baj, hogy miért nem egy órával előbb jöttek stb. Végeredményben napokig való várakozás után, régen és keservesen megkeresett illetményeik helyett 5—10—20 ezer koronás könyöradomány morzsákat, egy ebédre, vacsorára való kis összeget kaptak. A tagok egymásután adósodtak el. Egyik-másik eladogatni kényszerült, holmijait, foglalkozásának legfontosabb kellé-

keit, ruháit, hogy tengődni tudjon. Különösen nehéz volt a női tagok helyzete. Ha prostituálódni nem akartak, a legkétségbeesettebb, legidegölőbb gond és nyomorúság lett osztályrészük. A társulat egyik nőtagjának idegei nem bírták elviselni a súlyos helyzetet, felmondták a szolgálatot. Az egyik nagycsaládú kardalos elméjét borította el az állandósult gond és izgalom. Családjában magárahagyottan a legnagyobb nyomorban tengődik.

Nem volt irigylésre méltóbb a helyzetük a kereskedő, iparos és egyéb külső hitelezőknek sem. A számlával heteken, hónapokon át szaladgáltak, könyörögtek, eredményhez azonban ritkán jutottak. A számlával az igazgató a pénztárhoz, a pénztárban ülő sógora a színigazgatónak az igazgatóhoz, ez a titkárhoz, a titkár az igazgató feleségéhez, vagy a pénztároshoz utasította a pénze után futó iparost, kereskedőt. Csak fizetni nem igen fizetett senki. Megindultak a pereskedések. A cél — amint ezt a vagyonfelügyelői jelentésből is olvashatjuk — minden peres esetben az ügy elhúzása, a peres féllel végeredményben való magán-egyezség volt. Közben pedig az igazgató, főleg a pénzt kezelő igazgató felesége forgatták, kamatoztatták, hasznosították a kezük között lévő saját és idegen tőkét.

Andor Zsigmondnak kapóra jött az 1925-ös év tavaszán már nyilvánvaló és állandóan szóbeszéd tárgyát képező egyes fővárosi színházak válsága és később bekövetkezett anyagi összeomlása. A légkör alkalmas volt arra, hogy az »országos színházválságra« való utalással Szeged város közönségének zsebet kísérelje megcsapolni.

A színigazgató és környezete már március végén kezdi a siránkozást, a részvét felkeltését maga iránt. A vállalkozó kilincsel a városi tanács, a színügyi bizottság egyik-másik tagjánál, tájékozódik. Alig két héttel a szerződést meghosszabbító közgyűlési határozat után, 1925. április 4-én beérkezik Szeged város kulturügyosztályához az első segélykérelem. Fontos itt nagyon a dátum is. Addig nemi kért a színigazgató segélyt, nem tárta fel a következőkben ismertetett helyzetet senki előtt, amíg a március 18-iki határozat felébb ezés ének határideje le nem járt és így az jogerőssé nem lett. De már a jogerőre emelkedést követő napon gépelik a színházi irodában a segélykérvényt: négy évig immár szabad a vásár!...

Az érdekes irat, melynek! szegedi tanácsi iktatószáma 8341/1925. a következőket mondja:

»Szeged szab.kir. város tekintetes Tanácsának
Szegeden.

Tekintetes Tanács!

A folytonos gazdasági krízis színházunk anyagi helyzetét oly megrázkódtatásoknak teszi ki, hogy a legnagyobb erőfeszítéssel sem vagyunk képesek a pénzügyi egyensúlyt fentartani. A közönség teherbíró képessége teljesen lecsökkent; előadásainkat alig látogatják, — kiadásaink pedig folyton növekednek.

A színház ezévi deficitje eddig 650 milliónál több. Ezen összeg aránylag nem nagy; hisz a sokkal kisebb látszámmal és csekélyebb művészi teljesítménnyel dolgozó miskolci, debreceni és pécsi színházak erősen túlhaladják ezen összeget. Ehhez; arányítva, a költségvetéseket egymással szembe állítva, — a szegedi hiánynak másfélmilliárdnál kellene állania.

Ma a színház vezetése sokszorosan nehezebb, mint normális időkben, a várostól kapott segély pedig a réginek 40 százaléka. A vigalmi adónak elengedése, melynek fennállása a színházi konjunktúra alatt esetleg indokolt volt, a régi viszonylathoz képest csak könnyítés és közeledés a normális helyzethez. Hisz ezen teherterelt az utolsó időben már a színház viselte, mert a helyárakat nem lehet oly mérvben emelni, hogy rendes költségeinket birja.

Az eltolódásokat legjobban illusztrálják a következő adatok: A fűtés és világítás rendes időben a bevételi képesség 1 százalékát tette ki, míg ma kb. 10 százalékát. Egy díszlet méterenkint előállítható volt 2.40 aranykoronáért, ma 4.50-be kerül.

Tisztelettel kérem a színháznak az azelőtt élvezett 8.000, azaz nyolcezer aranykorona folyósítását és a fűtési segélynek 20 millió koronával való pótlását. Utóbbi kérésemet azzal indokolom, hogy a fűtésre előirányzott 80 millió már régen elfogyott és a számításba vett 12 vagon szén mennyiségét túlhaladva, már a 16-ik¹ vagonnál tartunk.

Jelenleg a színház ügyei annyira ziláltak, hogy a tagok folyó fizetését sem képes kiutalni. Épp ezért alázattal kérem, kegyeskedjék a fenti összegek terhére a könyvvizsgálat befejezéséig 40, azaz negyvenmilliót kiutalni, hogy sürgősebb fizetéseinket elintézhessük.

A színház mai havi kiadása 450 korona. A jó téli hónapokban ezen összeg fedezendő a bevételekből; de nem tartalékolható semmi a ^gyengéb tavaszi és nyári hónapokra. A színház személyzete csak látszólag nagy; nem felejtendő el, hogy 3 műfajt dolgozunk: operát, operettet és prózát. Ezen három irányú működés feltétlen nagyszámú személyzetet kíván, hogy a színházunk zavartalan, művészi mértéket megütő előadást produkáljon.

Rendszeres operaelőadások nagyobb számú kórus és zenekar nélkül el sem képzelhetők. Az előadások romlása a közönségnek a színháztól való távolmaradását vonja maga után, mert a szegedi közönség joggal követel nagyvárosi nivót. A színház kiadásainak ily módon való csökkentése nem éri meg azon erkölcsi tőke elvesztését, melyet azon országosan elismert tény jelent, hogy ez ma az egyetlen száiiinbavehető színház. Ezen vezető pozíciót pedig tartjuk ugyanakkor, midőn hozzánk nem hasonlítható testületek aránylagosan sokkal nagyobb költségvetési hiánnyal dolgoznak. Nem felejtendők el az esetleges betegségek sem, melyek például a ma adott helyzetben is kisebb személyzettel lehetetlenné tennék a színház működését. Jelenleg betegállományban vannak: Kováts Kató, Kendecsi Aranka, Bán Klári, Lengyel Giza, Vass Mancsi, Fenyves. Ha ezek megfelelő pótlása nem volna kéznél, néhány napra lehetetlen lett volna előadásokat tartani.

Tisztelettel kérem ezen adatok figyelembe vételét és bízom a tek. Tanács bölcs belátásában, hogy a színművészet nemzeti missziója érdekében a régi helyzettel arányos összeget a színházüzem rendelkezésére fogja bocsátani. Szerintem a színház a fűtés és világítás fedezésével. 8000 aranykorona szubvencióval, tehát a békebeli javadalmazással, — jelenlegi nevéhez méltóan fentartható.

Maradok a tek. Tanács kész híve:

Andor Zsigmond.«

— A beadvány hangja, formája, a felsorolt adatok több szempontból igen érdekesek. Így a legelső, szembe-tűnő jelenség — amellyel Andor hasonló beadványaiban később is találkozunk — az, hogy a vállalkozó önmagáról és vállalkozásáról mindig többes számban szól. Ez a többesszámban való beszéd annak a ki-domborítását célozza, hogy a színházat a város tanácsa, a laikus közvélemény előtt, mint a maga és a város közös kultúrvállalkozását tüntesse fel. Nyíltan meg is mondja több alkalommal, hogy nem magának, hanem a magyar színészetnek, a szegedi kultúrvállalkozásnak kéri a támogatást. És itt van eltemetve a magyar vidéki színészet pusztulásának, rákfenéjének nyitja: a magyar vidéki színházvállalkozót az egész ország, minisztérium, vidéki hatóságok, irodalmi, művészi testületek, közvélemény, sajtó egyaránt és folytonosan összetévesztik a magyar színészet és magyar művelődés fogalmával. A vállalkozót tömlik pénzzel, a vállalkozóról, annak szükség-szerű támogatásáról szól minden nóta, de mindig csak úgy, hogy amit a köz pénzből a vállalkozói zsebbe

juttatnak, azt a kultúra oltárára juttatták. Szeged is adott a nyomorgó, válságos színészet mentése címén pénzt a vállalkozónak. De a pénzből a nyomorgó színész rendszerint keveset, vagy semmit sem kapott. Az igazgató nem arra a célra fordította. Hogy a jövőben ez meg ne történjék, hogy a színészet és színészek istápolására folyósított közpénz ténylegesen ilyen célra is fordíttassák, Szeged tanácsa végeredményben saját közege útján kényszerült az igazgató kikapcsolásával a segély penzeket közvetlenül a hitelezőknek, színészeknek kezéhez fizetni.

A színigazgató kérvénye megdöbbenetete a város tanácsát. Különösen az tűnt érthetetlennek, hogy a színigazgató 650 milliót meghaladó deficitről beszél kérvénye elején, kérvénye végén pedig azt mondja, hogy a békebeli 8000 aranykorona szubvenció megadása esetén semmi baj nincsen, a színház az eddigi nívón tartható. Vagy ami ezzel egyenlő értékű: a színházvállalkozó a deficittől, az anyagi gondoktól mentesül a világitás térítése és a kért 8000 aranykorona kézhezvételével.

A város tanácsa 1925. április 6-án tartott ülésében elhatározta, hogy 20 millió segélyt javasol, illetve utal a színigazgatónak, de felülvizsgálta főszámvevője útján a vállalkozó üzletvezetését és üzleti könyveit. Ez a könyvvizsgálat meg is történik és arról Skultéty Sándor főszámvevő április 18-án a következő jelentést teszi:

5706—1925. számv. szám.

Tekintetes Tanács!

A 8341—1925. sz. tan. határozatra hivatkozással tisztelettel jelentem, hogy Andbr Zsigmond színigazgató számadásait átvizsgáltam s annak eredményét a következőkben ismertetem:

A. színigazgatói által vezetett számadások¹ s; a számadásból szerkesztett s ide csatolt számadási kivonat szerint is a színházi idlénny megnyiltától 1925. március hó végig a Városi Színház összes bevételei kitétek: -2.654.023.525 koronát, összes kiadások 3.316.714.314 korona 50 fillért, az igazgató által vezetett könyvek szerint tul kiadás, vagyis hiány 662.690.789 korona 50 fillér.

Megjegyzem, hogy a bevételekben bennfoglaltatik a város, által korábban adott 80.000.000 korona segély is, ellenben a legutóbb adott 20.000.000 korona segély a bevételek között nem szerepel, miután azt a színigazgató már április hónapban vette fel, míg a számadások március hó, végével záródtak.

A város közönségre a színi évadban a színigazgátónak adott segélyt, 100.000.000 koronát elengedte, a szervezési költségekre kiutalt 30.000.000 koronát s a vigalmi adó elengedése révén segélyezte 120.000.000 koronával, vagyis összesen 250.000.000 koronával támogatta.

Habar a számadásokból részletes utáni számolás nélkül pontosan meg nem állapítható, hozzávetőleges számításom szerint 50—60 millió koronára tehető az az összeg, amelyet a színigazgató leltára gyarapítására fordított.

A múltkori számadásvizsgálat során észrevettem, a színigazgató számadásai nem úgy vannak vezetve, hogy azok alapját képezhetnék egy pontos mérleg megállapításának, amelyből hitelt érdemlően meg lehetne állapítani azt, hogy az igazgátónak tényleg mennyi deficitje van, mert a színigazgató a színházi pénztárt érdeklő, bevételüket nem vezeti időszerint, abban minden néven nevezendő bevétel felsorolva, nincs, úgy ezúttal sem látom azt, hogy a könyvvitele és pénztári naptó szerint jelentkező 662.690.789 korona 50 fillér hiányt tulajdonképpen miből fedezte, holott a számadásai szerint a bevételeikkel szemben jelentkező összes kiadások ki vannak¹ fizetve és nincs nyoma annak, hogy a színigazgató e célból talán kölcsönt vett volna igénybe, vagy más hitelművellet útján fedezte túlkadásait.

A színigazgató úrhoz intézett kérdésemre, azon felvilágosítással szolgált, hogy azt nem publikálhatja a nyilvánosság előtt s átadott egy kimutatást, amelyben kitünteti, hogy a Városi Színháznak 427.131.539 korona kifizetetlen tartozása van.

A kimutatás átvizsgálása során azonban arról győződtem meg, hogy abban banktartozásként csak 97.100,000 korona szerepel, így még mindig nyitott kérdés, hogy a színigazgató a többi 565.000.000 korona deficitet miből fedezte.

Megjegyzem, hogy a napi bevételként bevételezett összegek helyességét megállapítani nem lehet, mert az ott feltüntetett összegek naponként a pénztári naplóban be is vannak vételezve, de azok adatainak helyességét megállapítani nincs módomban.

Mínthogy tehát a színigazgatói számadásai a számviteli követelményeknek a fentiek szerint meg nem felelnek, úgy a 8341—1925. sz. tan. határozattal vett utasítás alapján a színházi bevétel és kiadások elfogadható pénzügyi eredményét bejelenteni nincs módomban.

Szeged, 1925. április 18,-án.

Scultéty Sándor
főszámvevő.

Amint látható és amint erről a vagyonfelügyelő is jelentést tett később, a színház üzlet és könyvvezetése minden reális ellenőrzést lehetetlenné tett. Ezzel szem-

ben a város tanácsa mégis emberséges álláspontra helyezkedett. Az a vélemény alakult ki, különösen a színügyi bizottságban és ennek révén a tanácsban — hogy a muzsikus, művészember az anyagi rész intézéséhez kevésbé ért, kevés gondot fektet erre és a felületességet e téren pótolja az addig produkált erkölcsi érték, a művészi munka. Andor maga is ezzel érvelt. Tovább könnyörgött a művészet és kultúra nevében a maga számára segélyért. A húszmillió korona felvétele után három: héttel már ott látjuk! a város színügyi bizottságának és tanácsának asztalán az új segélykérelmet, melynek tanácsi iktatószáma 9925—1925.

A kérelem szövege a következő:

»Szeged szab. kir. város Tekintetes Tanácsának Szegeden.

Tekintetes Tanács!

A vezetésem alatt álló színház részére hetek; óta általam kért segély eddigi elmaradása a végső válságba sodorta intézményünket. Forgatókének egészen kifogyott.

A tagok fizetésének folyósítására képtelen vagyok; a napi bevétel erősen alatta áll a kiadásoknak.

Nyomatékosan kell kérnem a tek. Tanácsot, hogy a végső pillanatban nyújtsa veszendő kultúrintézményünk felé segítő kezét.

Lehetetlen a színházat tovább vezetni a színház által 1914. év előtt élvezett segélyek nélkül. Tudtára kell ébrednünk annak, hogy a háborús évek konjunktúrája megszűnván, a színház ismét a régi támogatásra szorul, — ha fennállására súlyt helyezünk.

Ismervén a tek. Tanács jóindulatát és erős terveit a város művészetének, kultúrájának fejlesztése körül, tisztelettel kell kérnem, hogy a színház segélyét a vígalmi adó kikapcsolásával, 15 vagon szén, 1 vagon ia, a világítás költségeinek elvállalása és évi 8.000 aranykorona készpénzben megállapítani kegyeskedjék. Ebből eddig a fűtést kaptuk meg. A világítás ezévi összegének és a 8.000 aranykoronának azonnali kiutalása teljesen megmentené a helyzetet és ezen állandóan beállított évi segély a tek. Tanácsot is mentesítené a színház anyagi ügyeiről való állandó vitázásoktól, mert így a színház fennállása gondoktól mentesíttetik és betöltheti kulturhivatását.

Ezzel szemben kötelezem magam a hátralévő időnyire az összes helyáraknak átlagos 20—25 százalékkal való leszállítására, hogy az előadásokat mindenki részére hozzáférhetőbbé tegyük.

A vígalmi adó teljes kikapcsolását azzal indokolom, hogy helyáraink soha sem érték el azon összeget, amelyet a tiszta aranyparitásos helyár 10 százalék vi-

galmi adó kifejez. Így ezen adó fizetése, mint csak az igazgatónak a közönségre át nem ruházható terhe a színház teherbíró képességét már novemberben kritikussá tette volna. Ezen állításom igazságát a mellékelt táblázattal is bizonyítom. A vigalmi adó beszámítása által nyújtandó segély ismét csak félmunka volt, a helyzet teljes szanálása nélkül.

A fent kérelmezett állandósított és ez évre visszamenőleg is érvényesítendő segély nélkül a színház fennmaradása lehetetlen és kénytelen volna rövidesen kapuit bezárni.

Abban a biztos reményben, hogy a tek. Tanács ez utolsó pillanatban segítségünkre sietvén, megóvjva városunkat a kultúrbotránytól,

maradok a tek. Tanács mindenkor kész hive:

Andor Zsigmond.

Igen érdekes és jellemző a színház anyagi és egyéb ügyeinek intézése, hogy a színház iktatókönyv nélkül dolgozott és még ilyen fontos kérelmeknek, beadványoknak sincsen színházi iktatószámuk.

Úgy ennek, mint az első kérelemnek indokolása minden komoly alapot nélkülöz. A színház fűtési kiadásainak az az érve, hogy ez a tétel az összes bevétel 10 százalékát képezi, a békebeli 1 százalékkal szemben, nevetséges. De komolytalan az az állítás, hogy a világítási költségek átvállalása (havi 15 millió) korona és 8000 aranykorona megmenti a helyzetet, amikor április 4-iki beadványában állítólagos 650 milliós deficitről beszél a vállalkozó. Ennek a deficitnek a nyári hónapokban okvetlenül szaporodnia kellene, ha igaz volna a 450 milliós havi kiadásról szóló tétel. Mert ha 450 milliói koronát a főszezonban nem jövedelmezett havonta a színház Szegeden, nyáron és még hozzá leszállított helyárok mellett, havi 250 milliónál, Hódmezővásárhelyen pedig havi 200 milliónál több bevételre reálisan kalkulálni nem lehet.

Hamis azonban az egész beállítás. A szegedi színház állandó művészeti, műszaki személyzete és a szerződött zenekar minden járandósága nem haladta túl az elmúlt esztendőkből a 250 milliót. A dologi kiadások pedig akkor, amikor Szeged város viselte a fűtés költségeit, visszatérítette a vigalmi adót, az ügyeleti díjak jelentős részét, elengedte a haszonrészesedést, a minimálisra redukálódtak. Az egyedüli nagy tételek a világítás, jog díjak, hirdetési díjak, forgalmi adó maradtak, ezek átlagos összege azonban nem haladta meg a napi

másfélmilliót. Szeged színházának a havi kiadása ma, a közösségi irányítás mellett nem haladja meg a 350 milliót, pedig a személyzeti kiadás tétele ma sokkal nagyobb, mint bármikor az utóbbi években. Sőt, ebből a 350 millióból még befektetésre, új beszerzésekre is jut.

De a havi 450 millió kiadás mellett anyagi válságnak, 650 millió deficitnek sem szabadna lenni, mert hiszen a számvevői kimutatás szerint, a március hó 31-ig terjedő 6 havi időre 2.654,053.525 korona bevétel jut, mely összeg majdnem 100 százalékosan fedezi a havi 450 millió állítólagos kiadást. Hasonlóan gyermekes, teljesen komolytalan, szakember előtt egyenesen nevetséges minden egyéb indokolás. Egyenesen durva és sértő a jó színházmenetel és áldozatkész városi támogatással szemben, az előzékeny szerződés meghosszabbító határozatot követő negyedik héten, a színházzárás, a kultúrbotrány terrorisztikus fenyegetésével fellépni.

A második segélykérelemmel a törvényhatóság színiügyi bizottsága a kérvény benyújtásának napján, április 24-én foglalkozott. A bizottság itt már felháborodottan tárgyalta a kérést és ennek az elnöklő Gaál Endre dr. tanácsnok adott nyíltan kifejezést.

Âz ülésről szóló beszámolójában a Szegedi Friss Újság április 25-iki száma ezeket írja:

— »A beadvány ismertetése után Gaál Endre dr. kultúr tanácsnok, a bizottság elnöke nehezményezte, hogy a színigazgató a fenálló bajokról csak most, az újabb szerződés megkötése után tesz jelentést. Majd rámutat a számvevőség által most elkészített kimutatásra, mely szerint az idei kétmilliárdos bevétellel szemben hárommilliárd a kiadás. Ebben már az utóbb folyósított 80 millió városi segély is benne foglaltatik, úgy, hogy a deficit még így is 662 millió. Mielőtt még a bizottság! határozott volna, Gaál Endre dr. kijelentette, hogy a tanácsnak az az álláspontja, hogy többé nagyobb segélyt nem ad az igazgatónak.«

A vita vége az lett, hogy a bizottság olyan javaslattal tette át a város tanácsához a kérelmet, hogy a szénjárandóságot felemelni ajánlotta 15 vagonra és az eddigi kedvezmények további megadása mellett, 8000 aranykorona szubvenció és a világítás költségének vállalását indítványozta.

Nagy felháborodást keltett az ülésen a bizottság egyik tagjának, Wimmer Fülöpnek az a bejelentése, hogy a társulat tagjai nála jártak azzal a panasszal, hogy fizetést még áprilisra nem kaptak.

A város tanácsa az első és második kérvényt 10.145/1925. szám alatt egyesítve terjesztette a törvényhatósági bizottság ülése elé. A tanács azt javasolta, hogy a kérelemre kivételesen 50.000,000 korona segélyt engedélyezzen.

Az április 29-én tartott városi közgyűlésen nagyobb vihart keltett az ügy. A polgármester néhány pártoló felszólalóval szemben azzal érvelt, hogy az igazgató állítólag sokat kiölt a darabok kiállítására. Véleménye, hogy a ruha, a díszlet befektetés, magánvagyon gyarapítás. Ez pedig nem érdem, az ilyen áldozatkészséget honorálni a végletekig nem lehet.

Végül a közgyűlés a következő határozatot tette magáévá:

»A közgyűlés jóváhagyólag tudomásul vette a város tanácsának 8341/1925. sz. véghatározatát, amellyel Andor Zsigmond színigazgatónak a közgyűlés által már előzőleg biztosított támogatáson túl 20.000,000 korona segélyt utalványozott ki, továbbá nevezett színigazgató újabb kérelmére, figyelemmel a színházak látogatottsága tekintetében országszerte mutatkozó hanyatlásra, valamint a gazdasági élet terén előfordult nagyarányú rázkódtatások visszahatására, kivételesen további 50.000,000 (Ötvenmillió) korona támogatást engedélyezett és annak fedezetére kijelölte a költségvetés rendkívüli alapját és felhatalmazta a város tanácsát, hogy azt előlegképen a határozat jóváhagyása előtt kiutalja.«

Igen érdekes és megemlítésre érdemes mindama mód és eszköz, amelyekkel maga iránt és kérelme iránt rokonszenvet próbált kelteni a színigazgató. Az április közepére esett húsvéti ünnepeket követő héten kissé lanyhult a színházmenet. Az igazgató a rákövetkező hétfő estére a Fösvény előadását tűzte ki. Az elővétel az előadásra kisebb mérvű volt, de este sűrű tömegekben állott a jegyváltó közönség a színház előtt. A színház ajtóiban azonban nem nyíltak ki és cédula az ajtókon azt adta tudtára a tömegesen érkező közönségnek, hogy érdeklődés híján az előadás elmarad. A trükk bevált, Szeged jóhírért sikerült meghurcolni. A fővárosi lapok, a helyi lapok felháborodva tárgyalták az eseményt, hogy Szegeden klasszikus előadásra nem akad közönség. Csak napok múlva hírlett, hogy elég tekintélyes volt az elővétel és az esti pénztárnál naponta obligát jegyváltó közönséggel együtt szép ház nézte volna végig az előadást. De az április 24-iki kérelem hangulat és rész-

vétkeltő preludiurnaként ez a klasszikus est a megtörtént formában műsorra volt véve.

A kiutalt húsz és ötvenmillió kioronáját a színházvállalkozó gyorsan felvette a város pénztáránál. A nyomorgó, fizetést nem kapott színészek alig látták ennek hasznát. Dadára, hogy erre a célra utalta az összegeket a törvényhatóság, a szíinigazgató a pénz javát más célokra, állítólag más, nem színész hitelezők kifizetésére fordította.

A színháznál az anarchia mind nagyobb, mind tűrhetetlenebb lett. Ez már megérezett, meglátszott az előadásokon is. Készületlenül, hevenyészett kiállításban került egy-egy bemutató, repríz színre, a színészek "kedvtelenül, kényszeredetten játszották a rájuk osztott szerepet. Megszűnt a fegyelem, mely minden egészséges színházüzem alapja. A társulat maga két táborra szakadt, azokra, akikre rásugárzott az igazgatói kegy: az u. h. Andor párt és azokra, akiket megbízhatatlan elemként kezeltek és akikkel, ha kimondottan kevésbé, de annál inkább és különféleképpen ezt éreztették.

A nem fizetésnek két célja van. Az egyik leapasztani a társulat létszámát. Ez a módszer abból áll, hogy hetekig, hónapokig a kiszemelt színészáldozat illetményét nem folyósítja, vagy csak igen kis részletekben, megalázó, kellemetlenkedő formában utalja a vállalkozó. Közben pedig, ahol módjait ejtheti, mindenféleképpen kellemetlenkedik az ilyen tagjának. (Nem foglalkoztatja, szerepeit mással játszatja, teendőit másnak osztja ki, stb.) A lélekben megbántott, kiéheztetett színész végül mégis csak kiegyezik a vállalkozóval. Hátralékos fizetése, vagy annak egy része ellenében szerződést bont és kiválik a társulat kötelékéből. A másik cél, amint ez Szegeden több alkalommal megtörtént, a színésszel vagy olcsóbb magánegyezséget kötni, vagy a nyomorgó színészt felhasználni a siránkozásra, a deputációzásra az igazgató érdekében.

Mint érdekes jelenség még idekívánczik azoknak az állandó és változatos híreszteléseknek a sora, amelyekkel a színházvállalkozó részben tagjait, részben a közvéleményt és a hatóságot szédítette. Így nagyhangú kijelentéseket tett, a sajtó számára olyan információkat adott, hogy a magyar-szerb kultúrkapcsolatok felvételére a szegedi színház operaegyüttese van kiszemelve, melyet leküld a kultuskormány Belgrádba és cserébe a szerb Nemzeti Színház Szegedre, Budapestre megy. Majd

a szegedi operaegyüttessel való országos körút hírét és tervét dobja a közvéleménybe. Az április 24-iki kérelem előtti napon a szegedi lapoknak adott interjújában azt közli a nyilvánossággal, hogy a budapesti Blumenthal színházérdekeltség üzleti körébe kívánja vonni a vidéket. A legközelebbi napokban a fúzió megtörténik oly alapon, hogy a szegedi színházvállalkozás részvénytársasággá alakul. A részvények 51 százalékát átveszi a Vígszínház érdekeltség, melybe Budapesten beleolvad a Renaissance színház és a Vígszínház, Fővárosi Operettszínház, Renaissance színház: és szegedi színház egy nagy, közös társulattal, mind a négy színházban fővárosi nívójú előadásokat tart.

A fúzió hírét a közvélemény, de különösen a szegény, kiéhezett és kiéheztetett színészek komolyan vették. Tovább éheztek abban a reményben, hogy ez után esetleg megnyílik egyikük-másikuk számára a fővárosi színpadokra vezető út. A színigazgató pedig nyugodtan, csendben felvette a város pénztáránál, a hír kikürtölését követő másod, vagy harmadnapon a törvényhatóság által megszavazott 50 millió segélyt. A fúzió szivárványától, Blumenthal reménybeli pénztől elvakulva, a színészek hallgattak. Türték, hogy a segélyből a színházvállalkozónak sok, nekik vajmi kis hányadösszeg jutott.

A helyzetet a vállalkozó — aki immár négy évig birtokon belül érezte magát, ez idő alatt látszólag ki-mozdithatatlanul ült a szegedi színház igazgatói székében — májusban is tovább élezte. Május 19-én a szegedi járásbíróóság tárgyalja az első színészpert. Lengyel Vilmos a Kolozsvárról Szegedre csábított amorozó perli elmaradt fizetéséért az igazgatót. Lengyel a pert az első fórumon meg is nyeri.

Az erkölcstelen, tarthatatlan belső helyzet, a színészek nyomorgatása, a visszaélés a szegény emberek türelmével és kényszerhelyzetével városszerte felháborodást kelt. A sajtó egymásután teszi szóvá a lehetetlen helyzetet. Május 21-én a Szegedi Új Nemzedék foglalkozik a problémával. A színház segélyezésének oly módját ajánlja, hogy a város értékes irodalmi darabok előadásának el nem kelt jegyeit, vagy azok hányadát vegye meg a szubvencionak szánt összegből és ezeket a jegyeket ossza széjjel iskolák, intézmények között. De készpénzsegélyt más formában ne adjon. Ezzel lehetetlenné lesz a

panasz, hogy nem kell a klasszikus, viszont támogatják a színigazgatót is. A lap végül nehezményezi a színháznál uralkodó állapotokat.

Május 21-én tartja a színügyi bizottság havi ülését s ez alkalommal a színigazgató tanácsosnak tartotta nem megismételni az utóbb követett módszert: az ülés napján benyújtott kérelemmel molesztálni a bizottságot. A közhangulat feszült. Az ülésen a vállalkozó csak szóban kérte, hogy a békebeli szubvenció megadása ügyében, interveniáljon újra a bizottság. A kérelmet a bizottság honorálta.

A színügyi bizottság javaslatának alátámasztására két nap múlva előre kitervelt roham indul. Május 23-án a színigazgató érdekében egy színészdeputáció keresi fel a polgármestert. Elpanaszolják, hogy nagy nyomorban vannak, fizetést nem kapnak. Kérik, segítsen rajtuk a város, nyújtson további anyagi támogatást a színigazgatónak. A deputációzás és az előadottak a polgármesterben, a városi tanács tagjaiban, a közvélemény elfogulatlan részében egyaránt felháborodást keltenek. Nyilvánvaló, a színészek a színigazgató tudtával, ő vele egyetértésben és felszólítására deputációztak. A helyzet tényleg ez. A polgármester a deputációt írásos kérelem benyújtására utasítja. Ez az Írásos kérelem nem várta magára. Május 25-én a városi tanács irattárában iktatják Harsányi Miklós színésznek, a színigazgató legbizalmasabb barátjának és mindenre kész hívének, állítólag az egész társulat nevében beadott, a színigazgatói irodában szerkesztett és ott legépelte kérelmét. A két gépírási oldalra terjedő kérvényben, melynek tanácsi száma 12.834/1925. a kérvényező, többek között, részvételtő formában képét adja a társulat és az igazgató eladósodásának. Lefesti a nagy nyomort, mely a színház tagjaira szakadt. Bejelenti, hogy jövedelmei fokozására a színházvállalkozó egyszerre két városban akar játszani társulatával: Szegeden és Hódmezővásárhelyen. A beadvány szerint, a város anyagi támogatásának elmaradása esetén, 1—2 napon belül összeomlik minden, mert a színházvállalkozás és a színészek helyzete katasztrofális. A társulatnak május 29-én kellene átmennie Hódmezővásárhelyre, de erre a hátralékos fizetések és a penztelenség miatt képtelenek az átutazásra kiszemelt művészek, viszont a színigazgatónak e célra nem állnak rendelkezésére a szükséges anyagi eszközök. Végül a szín-

társulat összessége nevében Harsányi Miklós tényleg nem a színtársulat tagjai, hanem a színingazgató számára gyors anyagi támogatást, nagyobb segély kiutalásáért könyörög.

Az ügyesen, teátrálisan, új formában és kifogyhatatlan találékonysággal megrendezett közpénztárcapolási színjáték harmadik felvonásaként, a Harsányi kérvény benyújtását követő napon, május 26-án, harmadik és zárófelvonásként befut a tanács iktatóhivatalába a színingazgató, nyolc hét alatt immár harmadik segélykérvénye. A kérvény, melynek városi iktató száma 13080—1925. tan. szó szerint a következőket tartalmazza:

»Szeged szab. kir. város tek. Tanácsának.
Szegeden.

Tekintetes Tanács!

Ismételten kérem kell a tek. Tanács jóindulatát a vezetésem alatt álló színház megsegítésére. Ne nézzék oly részvétlenül két esztendő megfeszített munkájának a mai lehetetlen állapotok miatti összeomlását.

Elismerem a város vezetőségének is nehéz helyzetét, azonban a város már meglévő és hivatása magaslatán álló kultúrintézményének sorsára való hagyása, — különösen, midőn nem nagy összegekről van szó, etikailag is lehetetlen. Közel kétszáz embernek ad¹ kenyeret ez intézmény, e kétszáz ember pedig¹ fizetését itt költi el.

Nehéz helyzetünkben szívesen állok a felelősséget egy engem terhelő 150 milliós kölcsön, vagy 80 milliós segély-előleg formájában.

Maradok a tek Tanács kész hive:

Andor Zsigmond.«

A kérvényt a színügyi bizottság elnöke a bizottság május 21-iki ülésének határozatával (pártolja a színingazgató szóban előterjesztett kérelmét) terjeszti a város tanácsa elé:

»Kivonat: a színügyi bizottság 1925. évi május hó 21-én tartott ülésének jegyzőkönyvéből.

Andor Zsigmond színingazgató a városi támogatás végleges szabályozását kéri, mivel az eddigivel képtelen társulatát továbbra fentartani. Legalább a fűtés és világítás fedezését és 8000 aranykorona segély biztosítását kéri.

— H. —

A bizottság méltányosnak tartja és biztosítani javasolja a kért támogatást.

Kmft.

Dr. Gaál Endre
elnök.«

A városi tanács május 26-án tartott ülésén tárgyalta a színigazgató kérelmét. A kérelem tárgyalása nagy felháborodás közepette folyt le. Gaál Endre dr. kultúr tanácsnok felszólalásával kapcsolatban, aki szerint 150 millió kellene a színházvállalkozás azonnali támogatására, dr. Somogyi Szilveszter polgármester felindultan jelentette ki (Szegei Új Nemzedék 1927. május 27.), hogy mégsem járja, miszerint a színigazgató minden közgyűlés elé segélykérelmekkel jön. Nagy vita után a város tanácsa mindennemű további segélyezés ellen foglalt állást és csupán arra volt hajlandó, hogy kézizálog ellenében 50.000,000 kölcsön megadását javasolja a közgyűlésnek.

A május 27-én tartott közgyűlésen, mint előre látható volt, szintén heves vitát váltott ki az állandó segélykérelem. Többen szóváltották, hogy nem kell több támogatást adni a színigazgatónak. Ha nem bírja a terheket, adja át helyét más, tőkeerős vállalkozónak. Nagy vihart keltett Wimmer Fülöp színügyi bizottsági tag oly értelmű felszólalása és javaslata, hogy azért adjon 150 millió segélyt a város az igazgatónak (Szegei Új Nemzedék 1925. május 28-án), mert Andor Zsigmond 500 millió befektetést eszközölt ezideig. De arról megfélekedezett a szegedi kereskedelmi és iparkamara ily javaslatot tett elnöke, hogy a vállalkozó 500 millió befektetése nem a művelődés oltárára helyezett, önzetlen áldozat, hanem egyszerű magánvagyonszerzés volt az üzleti vállalkozás napi jövedelméből, az üzleti alkalmazottak anyagi és a köz erkölcsi kárára. Végül a közgyűlés a tanács javaslatát fogadta el: Kézizálog ellenében 50 millió kölcsönt engedélyezett. Miután azonban a tapasztalat szerint az előbbi segélyeket nem fordította a színigazgató teljes összegében és kizárólag az adott célra, színész hitelezői hátralékának törlesztésére, a polgármester indítványára a közgyűlés a segélyösszeg kifizetését a város főszámvevőjére bizza, aki elsősorban és arányosan a színészhitelezőket és egy-két elkerülhetetlenül szükségessé vált magánhitelezőt részesített a kiutalt összegből. Az! összeg kifizetéséről és elszámolásáról a következő két okmány tanúskodik:

»8967—1925. számv. szám.

Tekintetes Tanács!

A 13215—1925. számú tanácsi határozatra hivatkozással tisztelettel jelentem, hogy Andor Zsigmond szín-

igazgató úr részére engedélyezett 50.000,000 koronás kölcsönt felvettem¹ s ebből

Dr. Márton Miksának jogdíjban 3.000,000 koronát,

Tisza Banknak kamatokban 3.000,000 koronát,

A művészi és műszaki személyzet hátralékos illetményeire 44.000,000 koronát

a színház pénztárosa előttem kifizetett.

Méltóztassék eljárásomat tudomásul venni, a csatolt elismervényt az általam adott 50.000,000 koronás elismervényhez csatoltatni, a kölcsön biztosítására leköötött ingóságokra vonatkozó jegyzőkönyv, — amelyet ugyancsak ide csatoltan, beterjesztek, — megőriztetéséről gondoskodni.

Szeged, 1925. június 2.

Scultéty, főszámvevő.«

13.646—1925. tan. Véghatározat.

»Andor Zsigmond! színigazgató ur támogatására a törvényhatósági bizottság közgyűlése által megszavazott, 13.215—1925. számú véghatározatukkal kiutalt 50 millió korona kölcsön felvételéről és kiűzetéséről beterjesztett számvevői jelentést tudomásul vesszük, egyidejűleg a színigazgató által a kölcsön felvételéről kiállított elismervényt a számadási tételhez leendő csatolás végett kiadjuk a főpénztári tisztségnek.

A kézirátalag leköötéséről szóló jegyzőkönyvet pedig megőzés végett levéltárba helyezük.

Miről Andor Zsigmond színigazgató urat, a főpénztárt és a számvevőséget értesítjük.

Kmft.

Bokor Pál Dr. Gaál Endre polgármester h. tanácsnok.«

Így végződött a harmadik színigazgatói roham a város pénztára ellen. Meg kell adni, zseniális volt ez a fronttörő kísérlet. Május 21. színügyi bizottsági ülés. E fölül biztos volt a igazgató, hogy ez a naiv szerv mint eddig minden kórelmét, ezt is újra, ellentmondás nélkül pártfogolni fogja. Május 23-án színészdeputációt küld a polgármester nyakára. (Színészegyesületi szabály szerint, egyesületi tag ily kérelemmel, vagy panasszal igazgatói engedély, vagy utasítás nélkül nem mehet a nyilvánosság, vagy helyi hatóság elé). Ezt követi a színtársulat tagjai helyett, az igazgató bizalmasa által aláírt társulati kérvény benyújtása. Majd a város közgyűlését előző napon befut a színigazgatói kérelem. Ezt a kérelmet a színügyi bizottság galambszívű elnöke beviszi még a közgyűlést előkészítő aznap tanácsülésre és már másnap a közgyűlés tárgyalja is a színház-vállalkozói óhajt.

A frontáttörés nem sikerült. Még a deputációzó színé-

szek sem tudtak oly részvétet keltem a város hatóságialban, hogy a szegény emberek könnye és keserve árán a színigazgató újabb 150 millió koronához jusson. De a fenyegetéstől sem ijedt meg a város tanácsa és törvényhatósága. A színigazgató nem zárta be a színház kapuit és nem omlott össze sem a vállalkozása, sem a világ, amint azt maga hirdette és a Harsányi kérvény ecsetelte. Sőt! A színházvállalkozó igen jó módban, a színészek nagy nyomorúság közepette tengettek tovább életüket, a szezonvégi, állandóan erősen látogatott és még júliusban, a hőségben is -telt hlázakat, nagy vagyont reprezentáló, százmilliókat jövedelmező szegedi és vásárhelyi színházakban. A példátlanul jó és minden várakozást meghaladóan látogatott, ennek arányában kitűnően jövedelmező 1924—1925. évi színi évadot Szegeden addig példiául késő időpontban, július 14-én zárta a színigazgató. A zárás stílszerűen, az elmúlt hónapok eseményeihez: méltóan, botránnyal következett be. A színigazgató, akinek közben szünetelt, megapadt maradék társulata már hetek óta Vásárhelyen játszott, Uferini bűvész, a pesti Opera vendégjátékaival és más vendégek soraival tette látogatottá június végén és július első felében a szegedi szezont. Az utolsó vendégszereplő az orosz Kék madár kabaré primadonnájának és egy átváltozó művésznőnek a debütálása volt. Ez az utolsó vendégszereplés anyagilag nem vált be. Erre a színházvállalkozó megtagadta a már lejátszott hódmezővásárhelyi és a Szegedre lekötött előadásokért szerződészerűen járó összegek kifizetését a vendégeknek. Jogomul azt hozta fel a vendégek előtt, hogy teljesítményük gyenge volt és a város hatósága, nem járul hozzá ily gyenge értékű művészi együttes fellépéséhez a szegedi színpadon. Mi sem természetesebb, hogy ilyen hozzájárulás megtagadás, vagy letiltás a város részéről nem történt, aminthogy ilyenhez joga sem volt a városnak. Ezzel az akkorddal fejeződött be a művészi vállalkozásból immár kizárólagos profán, üzleti vállalkozássá átfomálódott szegedi színház.

Andor színigazgatásának harmadik éve.

A szegedi színtársulat hódmezővásárhelyi nyári idénye is telve volt eseményekkel. A szegedi események folytatódtak, a színészek tovább nyomorogtak, az anyagi és erkölcsi züllés útján nem volt megállás. Vásárhelyen hiába történtek tapogatózások, segélyre nem volt kilátás, ilyet a város nem adott.

Szegeden a színházvállalkozó legelőször augusztus 22-én szerepel újra, amikor 20.690—1925. tanácsi szám alatt iktatott levelében a következőket jelenti be:

Szeged szab. kir. város tek. Tanácsának,
Helyben.

Tekintetes Tanács!

Alulírott színigazgató tisztelettel jelentem, hogy színházunknak a mai súlyos viszonyok közötti állandó pénzügyi alátámasztását, forgótökével való ellátását a Hódmezővásárhelyi Gazdabank majdnem önzetlenül vállalta.

Mivel ezen tranzakcióval szemben a teljes pénzügyi ellenőrzést a bank önmagának tartja fenn, minden be- és kifizetésnek a bankon keresztül kell történnie, tisztelettel kérem, hogy a színháznak pénzben megszavazandó segélyét (fűtés, világítás kivételével) a Hódmezővásárhelyi Gazdabankba utaltassék a szegedi Városi Színház állandó folyószámlája javára.

Kiváló tisztelettel igaz hívők
Andor Zsigmond.«

A város tanácsa augusztus 27-én átteszi a bejelentést a számvevőséghez azzal, hogy a kérelem ellen elvi kifogása nincsen.

A számvevőség 13.670—1925. számvevőségi szám alatt azt jelenti, hogy miután Andor Zsigmondnak segély megszavazva nincsen, az ügyre vonatkozó javaslat tárgytalan.

A tanács a vélemény után a Icövetkező véghatározatot hozta:

»Véghatározat.

Andor Zsigmond színigazgató bejelenti, hogy a hódmezővásárhelyi Gazda Bank látja el forgótőkével és kéri, hogy a színháznak megszavazandó minden segély, a fűtési és világítási kivételével a Hódmezővásárhelyi Gazda Bankba utaltassák, a szegedi Városi Színház állandó folyószámlája javára.

A bejelentést tudomásul vesszük és utasítjuk a számvevőséget, hogy azt vegye nyilvántartásba és amennyiben a színigazgató részére segély utaltatnék ki, annak nevezett bank folyószámlája javára leendő kiutalását hozza javaslatba.

Miről a Hódmezővásárhelyi Gazda Bank igazgatóságát, Andor Zsigmond színigazgató urat, a számvevőséget és a színügyi bizottságot értesítjük.

Kmft.

Bokor Pál Dr. Gaál Endre
polgármester h. tanácsnok.«

Az előterjesztett színigazgatói kérelem alkalmas arra, hogy a színház anyagi ellenőrzésének kérdését hivatalos helyen és a sajtóban is felvessék. Ez ügyben a város főszámvevője tesz szóbeli előterjesztést a polgármesternek, aki ezt a véleményt osztja.

De más ok is közrejátszik, hogy a város ezt a kérdést felvesse. A kultuszminisztertől ugyanis leérkezett a színigazgatói szerződés 3 éves meghosszabbításához való kormányhatósági jóváhagyás és ennek alapján a színigazgató sürgeti a szerződés megkötését. A polgármester a színházvállalkozóval szerződni csak oly feltétellel hajlandó, ha a színigazgató hozzájárul, hogy a város saját tisztviselői közül ültet valakit a színház pénztárába és minden színházi bevétel a számvevőség kezén át jut az igazgatóhoz, hogy a város tisztán lásson.

A tárgyalások nem vezetnek eredményre. A színigazgató csak arra hajlandó, hogy városi tisztviselő este a pénztári leszámolásnál jelen lehet és ott feljegyezheti a bevételi összeget. Az ily fajta ellenőrzés nem elégíti ki a várost, mert így nincs módjában a tényleges bevételt és kifizetéseket ellenőrizni. Különösen bajos a~kiadá-, sok kontrollálása, amelyeknél kellő és elfogadható okmányolás a legritkábban történik.

A város ragaszkodik¹ a szigorú, általa előírt ellenőrzéshez. A színigazgató nem hajlandó a pénzkezelést a pénztárban ülő sógora és az ellenőrzést, a leszámolást, utalást és fizetést végző felesége kezéből kiadni — bár városi kezelés mellett a vállalkozót fillérnyi veszteség

nem érhetné. A tárgyalások megíiusulása és a színigazgató makacs elzárkózása a széleskörű ellenörzés elöl, eredményezi azt, hogy a színházi szerződést a polgármester nem írta alá és az még akkor sincsen a város hatósága részéről aláírva, amikor 1926 augusztusában Szeged város a bíróságnál a színházi szerződésbontó pert megindította.

De a tárgyalásokból, az események sorából egyéb is kiviláglik. A Vásárhelyi Gazda Bankkal kapcsolatos kérelme a színigazgatónak: a látszat szerint és a valóságban is, kis hangulatkeltő, szerződést elősegítő elixír kíván lenni. Demonstráció, hogy anyagi bajokkal és gondokkal nem küzköd a vállalkozó. De folyik az előkészítő és hangulatkeltő csatározás más oldalról is.

A Délmagyarország napilap augusztus 28-iki számában foglalkozik a színház és ellenörzés ügyével. Arról referál, hogy a színigazgató addigi hódmezővásárhelyi deficitje 200—300 millió korona. A színészek nyomorognak és hetek óta fizetést nem kapnak. A lap állást foglal a mellett, hogy a színigazgatót segíyezni kell. >A városnak a szükséges kölcsönt meg kell adni a vállalkozónak, a megfelelő pénzügyi ellenörzés biztosításával.

A Szegedi Új Nemzedék (augusztus 28.) ugyanerről a kérdésröl többek között ezeket írja: — »Kétségtelen, a szegedi színházi rezsím óriási deficitjének oka az a színházi politika, mely Andor gazdálkodását jellemzi. Jövedelmének nagy részét elpereskedte.« — A lap feltétlenül szükségesnek tartja a színházvállalkozás pénzügyi ellenörzését.

Augusztus 29-én Andor az öt mindenkor melegen támogató lapban, a Délmagyarország-ban nyilatkozik. Kijelenti, hogy három hónap elött már maga kérte a pénzügyi ellenör kirendelését, hogy a rágalmaknak és gyanúsításoknak elejét vegye. Azt veti szemére a városnak, hogy a fütési segélyen kívül csak 70 millió koronát adott, holott Miskolc 300, Debrecen 340 millióval segíti színházait. Vásárhelyi deficitje eddig 300 millió. De ez nem terheli a szegedi szezont, mert 300 millió előnyös kölcsönt sikerült kapnia. Lehet, hogy erre a kölcsönre nem is lesz szüksége, mert értesítést kapott, hogy az operettegyüttes tervezett fiumei vendégszereplésének bérleteire, már 500 millió korona együtt van. A szegedi őszi szezón megnyitása így bizonytalan és teljesen a

fiumei vendégszereplés időpontjától és tartamától függ. Eddig a színigazgatói nyilatkozat.

Mi sem természetesebb, hogy a fiumei kirándulás ügye abszolút komolytalan. Minden józan ember tudja, hogy Fiúméban olyan kevés a háború vége óta a magyar lakosság, a város annyira elszegényedett, hogy olasz színtársulat eltartására is alkalmatlan, nemhogy magyar együttes megvagyonosodását szolgálhatná. Ilyen naivitást csak igen jámbor, hiszékeny, művészeti, színházi kérdésekben teljesen járatlan közvéleménnyel és emberekkel lehet elhithetni. A szakember — az eseményeket, azok rendjét, előkészítését gondosan figyelő, logikus elme, az első pillanatban meglátta, tudta, hogy a fiumei 500 millió bérletpénz humbug. Nincsen meg abból egy fillér sem. Komédia, hangulatkeltés, porhintés, szerződést előkészítő és azt majdan követő segílyt, támogatást kérő színigazgatói manőver az egész.

Nagy viharziást, ellenszenvet kelt a Színházvállalkozó iránt mindenfelé az az eljárása, mellyel régi társulatának tagjait szélnek eresztette. A Szegeden lefészelt, vagy odakötött színészek nagy részét az új szezonban nem szerződtette. Ezeket a szegény embereket a vállalkozó az utolsó pillanatig szóval tartotta, hitegette, hogy kenyérrel kapnak az új, augusztus 27-én kezdődő évadban. Mire ez elkövetkezett és -másfelé nem lehetett már elhelyezkedést találni, tudatta a nagyhatalmú vállalkozó a hitegetett emberek egyikével, másikával is, hogy nem reflektál az új szezonban működésükre. Tényleg bevált és igaznak bizonyult az! a nyár eleji híresztelés, hogy Szeged színházában a szegedi színészeknek nem igen jut az új évadban kenyér. De világgá ment az 1924. év őszén Kolozsvárról Szegedre édesgetett művészek sora is. Azért hozta el őket szép ígéretekkel, rábeszéléssel a szegedi vállalkozó Erdély fővárosából, hogy egy esztendő múlva itt álljon nagy részük a csonka országban, kenyér nélkül.

A szerződés nélkül maradt színészek Andorhoz fordultak szeptember elején azzal a kérelemmel, ha már a kenyértől elütötte őket és elhelyezkedést nem találnak, legalább egy bucsuelőadásra engedje át nekik az amúgy is még egy hónapig zárt szegedi színházat. Az igazgató ezt is megtagadta. De pártjára állt a szegény embereknek a sajtó és a felháborodott közvélemény. Móra Ferenc, Juhász Gyula, a szegedi írók felkarolták

a kenyér nélküli színészek ügyét. Propagandával, egy-egy értékes, hangulatos aprósággal, kis színpadi darab rendelkezésre bocsájtásával adóztak és adózott a szegedi Széchenyi Mozi nézőterén a város polgársága azoknak, akiktől az igazgató mindent megtagadott.

Érdekes, a színügyi bizottságban is szóba hozták az új társulat bírálatánál ezt a jelenséget és megdöbbenve állapították meg, hogy az elmúlt évi, régi társulattól mindössze tizenkét ember maradt, a többi új. Hatóság, sajtó, közvélemény annyira felháborodott az eljárásról, hogy a vállalkozó sietve jónak találta, a hangulat ellensúlyozásaként a kenyér nélkül maradt színészek egy részét mégis leszerződtetni.

A közönséget szórakoztató, egyéb, nem "hivatalos" eseménye a korai őszenek a Palágyi-féle díszletek és ruhatár elvitele. Andor még az elmúlt évben 7 százalékról 3 és fél százalékra alkudta le Palágyival a díszletek bérét. A bérleti idő lejártával, Palágyi megbízottja jelentkezett szeptember elején a színháznál ezéért. Napokig hangos volt a színház díszlettárának környéke a veszekedéstől, mellyel a Palágyi-féle díszletek és felszerelés átadása, illetve átvétele történt. De a város közönségét is érdekelte, hogy mivel és milyen felszereléssel játszik a jövőben a vállalkozó.

Ezt a kérdést a Délmagyarország szeptember 17-iki száma teszi szóvá. Kíváncsi arra, hogy Andor, akinek két év előtt, a szegedi színház átvételekor sem díszlete, sem egyéb felszerelése, sem bútorra nem volt, „mivel folytatja mesterségét.

Ez ügyben megszólaltatja Andort, aki kijelenti, hogy a két év alatt gondolt a bekövetkező helyzetre. Számos új díszletet készítettett és sok új; bútort. Arra a kérdésre, hogy elegendő-e az új felszerelés Szegednek, a színiigazgató válasza az: hogyha nem lenne elég és nem tudna még eleget csináltatni, úgy kölcsön keres még szükséges felszerelési tárgyakat.

Pillanatra visszatérve a Vásárhelyi Gazda Bankkal kapcsolatos színiigazgatói kérelem ügyére, az akkori tagadhatatlan hangulatkeltési cél mellett, a vállalkozói kérelemnek augusztusban nem is sejtett egyéb érdekes története és háttere is volt. A gazdabankkal, annak követelésével az események tárgyalása folyamán még találkoztunk. Igen érdekes és eredeti lesz ez a találkozásunk. Megvilágítja, milyen az a »forgótőkével való ellátás« és

»tranzakció«, melyről a szíinigazgató a 20.690—1925. sz. alatt iktatott városi beadványában szól. De igen érdekes az is, hogy a szíinigazgató ugyanakkor tárgyal a várossal a színház anyagi ügyeinek ellenőrzéséről, amikor most idézett beadványában, szó szerint arról értesíti a város tanácsát, hogy: »a tranzakcióval szemben a teljes pénzügyi ellenőrzést a blank «önmagának tartja fenn.«

Az első őszi hivatalos szereplése a szíinigazgatónak szeptember 22-ére esik¹. Ezen a napon a színházvállalkozó tisztelgett a város hatóságánál. Bejelentette a város főszámvevőjének és a színiügyi bizottság elnökének, hogy 500 millió korona a hódmezővásárhelyi deficitje és ennek segélyként való megadását fogja kérelmezni. Ilyen kérelem állítólag már ott is feküdt a városi kulturügyi osztály vezetőjének asztalán.

A hír óriási feltűnést keltett Szegeden, annál inkább, mert a színházlátogató közönség, különösen pedig a tárgyilagos és a színház anyagi sorsát is élénk figyelemmel kísérő kritika, nemcsak, hogy nem deficitcsnek, de egyenesen nagy haszonnal zárultnak tudta az elmúlt évet, mely még esetleges vásárhelyi deficit fedezésére is bőven elegendő.

Ennek e sorok írója »A vásárhelyi deficit« című vezércikkben (Szegedi Friss Újság 1925. szeptember 25.) nemcsak részletes indokolását, de előadásról-előadásra dátum és számszerű, minden színházlátogató által könnyen ellenőrizhető tabelláját és indokolását adta. Kimutatta, hogy az elmúlt évben deficit helyett» csak a szegedi idény kilenc hónapja alatt a szíinigazgatónak minimálisan egymilliárd koronát tiszta haszonként kellett keresnie befektetésein felül.

Nehéz volt pillanatnyilag nagyon ez a harc. Az erkölcs és tisztesség érvényesüléseért és érvényesítéséért nyílt sisakkal, a sajtóban egyelőre még magam, egyedül küzdöttem. A szegedi napisajtó többi orgánuma, vagy semlegesesen, regisztratív módon kezelte a színház ügyeit, vagy pedig erősen exponálta magát a szíinigazgató minden kérelmének honorálásáért. Nehéz is volt még egyformán a sajtó, a színiügyi bizottság és a város tanácsának a helyzete. Egyik szerv sem látott még akkor a kérdés tulajdonképpeni eleveire és mélyére. Hivatalos oldalról egyedül a város főszámvevője tamaskodott és hitetlenkedett a vállalkozó előtárt adataiban. Már ekkor, sőt még az év tavaszán józan kalkuláció

alapján, azt a véleményét nyilvánította, hogy a színházra ráfizetni nem lehet, nem hiszi a színigazgató által mondottakat. A városnak! nincsen módja a színigazgató és színház anyagi ügyeinek¹ ellenőrzésére, viszont a színigazgató könyvelése, a bevételek és kiadások elszámolása, azok helyessége ellen nem őrizheik. A főszámvevő nem is győzte elégszer sürgetni széles hatáskörű városi ellenőr alkalmazását.

A »Vásárhelyi deficit« című vezércikknek oly erős és ellenállhatatlan volt a visszhangja, hogy a színigazgató nem merete kérelmét a másnap összeülő színügyi bizottság elé terjeszteni. De a mindenre szeizmográfként reagáló, állandóan nyilatkozó vállaikozói sem- ekkor, sem a későbbi időkben eizt a kérdést nem merete érinteni. Nem merete egyetlen alkalommal sem az adatok helyességét vitatni vagy cáfolni.

A színügyi bizottság ülése várt szenzáció helyett így szürkévé lett, bár érdekes epizódokban nem szűkölködött. A bizottság szeptember 25-iki ülésén a színigazgató az 500 milliós kérelem helyett, mindössze rövid, szóbeli bejelentésre szorítkozott. Újból felvetette a világitási költségek megtérítésének és a 8000 aranykorona (116 millió papírkorona) szubvenció megadásának ügyét, azzal az indokolással, hogyha a város törvényhatósága megadja ezt a támogatást, úgy a színházvállalkozó napi kiadása 10 millió koronára, teljes havi kiadás összesen 300 millió koronára redukálódik.

Az ülésen szóba kerül az ellenőrzés kérdése is. A bizottság a főszámvevő és a polgármester véleményét osztja. Az ellenőrzést szükségesnek tartják.

Igen érdekes Tóth Imre dr. színügyi bizottsági tagnak az a felszólalása (Szegedi Új Nemzedék szept. 26.) hogy a színigazgató a kapott segélyeket nem a színház céljaira fordította volna. Tény, hogy ezeknek a segélyeknek a hova fordításáról a városban különböző, ellenőrizhetetlen hírek keringtek. Az is tény, hogy az első két májusi segélyből (20 és 50 millió) nem igen jutott a színigazgató hátralékai törlesztésére nagyobb összeget színészalkalmazottainak.

Még nagyobb feltűnést keltett Dobay Gyula dr. bizottsági tag felszólalása. (Délmagyarország 1925. szeptember 26.) Dobay szóvá tette, hogy a városban mindenfelé el van terjedve az a felfogás, mintha Andor

milliárdoklat keresett és Budapesten négyemeletes házat vett volna a szegedi színház jövedelméből.

Érdekes ez az utóbbi felszólalás. A szegedi színház példátlanul jó üzletmenete országszerte fogalom volt. Szegedi komoly és állandó színházlátogató nemcsak elhinni, de elképzelni sem tudta, hogy deficittel, vagy ráfizetéssel dolgozhat a vállalkozó. Tény az, hogy nemcsak Szegeden, de Budapesten, hivatalos színházi helyeken is fogalom volt a szegedi színház jó üzletmenetele, ott is szóbeszéd tárgyát képezte a szegedi színigazgató állítólagos budapesti bérházának ügye.

A színtársulat őszi bemutatkozása nem szerencsés körülmények között történt. Az együttesek igen középszerűek, az előadások nivótlanok, nyersek, a darabok kiállítása ízléstelen, szürke. Kissé gyenge kezdet után azonban megindul a szezon normális menettel, október végétől majdnem állandóan telt házakkal. A közönség, mely két év alatt megszokta a színházbajarást, különösen a sajtó szisztematikus munkájával évek alatt nevelt új közönség, hálás és ragaszkodik a színházhoz.

A város és a színigazgató között még több alkalommal megisméltődött tárgyalások a segély és ellenőrzés ügyében, Andor Zsigmond hajthatatlan álláspontja miatt nem vezetnek a kívánt eredményre. A vállalkozó hallani nem akar arról, hogy a város pénzén fizetett, esküt tett városi tisztviselő üljön a színház pénztárába és így a tényleges napi pénztárbevételről helyes elszámolást és képet nyerjen a város. A színigazgató ismételten hangoztatott érve — amint ezt a város főszámvevője több alkalommal is közölte velem — az, hogy a színház üzlet és minden üzleti titkot nem fedhet fel a város előtt, nem járulhat hozzá ahhoz, hogy a gyomrába nézzenek, így a színházi pénztárban továbbra is az igazgató sógora maradt, aid naponta húgának, a színigazgató feleségének számolt el.

A huza-vona miatt a színház segélyezésének kérése sem nyert megoldást. A színigazgató, látva a város álláspontját, új alapon kísérelte meg az ügy előbbrevitelét. Tárgyalásokat kezdett a kulturtanácsnok-színügyi bizottság elnökkel és a színügyi bizottság egyes tagjaival. A színigazgató önmagára nézve igen kedvező, a városra nézve súlyosan kedvezőtlen, egyenes brutális anyagi megállapodás tervét vetette fel. A bizottság gyakorlati színházi kérdésekben járatlan elnöke és néhány

jóhiszemű tagja fel is ült a színigazgatói terveknek. Már november elején valószínű volt, hogy a színigazgató rövidesen újból segélykérelmi aktivitásba lép. A sajtóban sűrűbben szerepel a színház, sűrűbben nyilatkozik az igazgató. Sőt, újból találkozunk Fiúméval. Természetesen, amint a szeptemberi vendégszereplésből és az augusztus végi 500 millió bérlet meséjéből egy szó nem volt igaz, úgy humbug és komolytalan, soha valóra nem vált a mostani kacsa is. Pedig a színigazgató a Színházi Újság november közepén megjelent számában még a fiumei Fenice színház következő sürgönyét is közölte:

»Fiume nov. 3. 1925. Titl. Theater Direktion, Szeged. Bitten Sie uns postwendend benachrichtigen zu wollen, ob Sie Ihren Kontrakt dér Sie in April für fünfzehn Vorstellungen bindet, Ausführen wünschen. Falls Sie geneigt wehren Ihren Gontrakte nachzukommen, bitten wir sofortige Antwort. Hochachtungsvoll Fossati mp.« (Színház igazgatóság Szeged. Postafordultával értesítést kérek, hogy szerződését, mely jövő év áprilisában önt tizenöt előadásra köti, betartani kívánja-e. Ha igen, sürgöny választ kérünk!. Fossati sk.)

Kissé furcsa és érthetetlen a sürgöny. Ha szerződés áll fenn a két fél között, imáért kellett november 3-án sürgönyileg aziránt érdeklődni Fiúménak, hogy a másikszerződő fél betartja-e szerződését.

De nézzük tovább az események folyását.

A színügyi bizottság november 20-iki ülésén tényleg kipattan az új színigazgatói terv. A bizottság melegsívű, hiszékeny elnöke, a hasonlóan melegsívű bizottsági tagok elé a következő javaslatot terjeszti: (Szegedi Friss Újság 1925. nov. 21.)

— Mondja ki a törvényhatóság, hogy a színház részére a 8000 aranykoronás évi szubvención felül még a fűtést és világítást is elengedi. (A vigalmi adót már korábban elengedték.) Ezenkívül szerződést köt a város a színigazgatóval olyan értelemben, hogy az igazgató havi 450 millió korona keretében felhatalmazást kapna arra vonatkozólag, hogy ezen összegben belül a kiadásait fedezhesse. A város ezzel szemben Andor Zsigmond összes adósságait magára vállalná és így a színigazgató a várossal, mint egyedüli hitelezővel állana szemben.

Tájékozásul Gaál Endre dr. elnök bejelenti, hogy a főszámvevő bejelentése szerint a színház összes adós-

sága 600 milliót tesz ki. A sok peres ügyek és vesztett perek rendkívül megnehezítették a színház anyagi helyzetét. A 600 millió adósságot — Gaál Endre szerint — egy szezón alatt le lehet törleszteni...

— Nagy vita indult meg a javaslat felett. Egyes tagok, így Wimmer Fülöp, a színigazgató állandó, meleg pártfogója, a kérelem teljesítése mellett, mások ellene vannak a segíkezésnek: és az elnöki optimizmust nem találják indokoltnak. Végül is az a vélemény alakult ki, hogy a bizottság pártfogólag terjeszti az elnöki indítványt a tanács, illetve a város közgyűlése elé.

A színügyi bizottság felfogása és véleménye nem került nyilvános tárgyalásra a város tanácsában. Ez alkalommal történt első ízben a színház ügyének bizalmas, zárt tanácsi tárgyaláson való megbeszélése." Ez a rövidesen szokássá vált módja a színház kényesebb ügyei megbeszélésének és ily módon a tárgyilagos kritikának, szakvéleményeknek, idejében történő intervencióknak lehetetlenné tétele, kihatásaiban nem vált előnyére a város jól felfogott anyagi érdekeinek, Szeged színháza művészi és erkölcsi jóhírének. Kiszivárgott hírek szerint a város tanácsa, különösen pedig a főszámvevő referátumai alapján az ügyben erélyes kezű ellenőrzést sürgető polgármester, állást foglalt a tervezettel szemben. Mindössze arra volt hajlandó a tanács, hogy a fűtés mellett, vállalja még a világítás költségeit és megadja a 8000 aranykorona szubvenciót. A polgármester és a tanács azonban oly módon javasolta a 8000 aranykorona kiutalását, hogy ezt az összeget nem a színigazgató kapja kézhez, hanem a város főszámvevője közvetlenül osztja szét — a hátralékok arányában — a hetek, hónapok óta fizetés nélkül tengődő színeszek Időzött, amint ez azután tényleg meg is történt.

Igen érdekes és figyelemre méltó jelenségként, feljegyzésre érdemes, hogy a szegedi szezón első hónapja, október hónap, dacára a szezoneleji még aránylagos gyengébb látogatottságnak, anyagilag igen kedvező eredményt mutat. A színigazgató október hónapban minden jel szerint azért is pihentette a szanálás ügyét, hogy jól előkészíthesse a talajt, a novemberben kért, de gondolatban mindén bizonyosan előbb megért és kidolgozott terve számára.

A városi ellenőrzés terve, saját pénztáros állítása útján, az igazgatói ellenálláson meghiúsult. A vállal-

kozó azonban súlyt fektetett arra, hogy városi ellenőrzés legyen, de csak abban a formában, aminőben azt ő jónak látja. A színgazgató kérelmére, de a városi számvevőség által előre látott, majdnem a semmivel egyenlő gyakorlati hasznára a városnak, a tanács városi ellenőrző szervének Csikós Jenő városi számvevőt delegálta.

A hatáskör nélküli, illetve igen kis hatáskörre szorított ellenőrzésnek inkább elméleti, mint gyakorlati jelentősége volt. Az ellenőri működés mindössze arra terjedt ki, hogy este, a delegált számvevő, a napi pénztári kimutatás elkészítésénél jelen lehetett, abból egy példányt a város számára kapott és tapasztalatairól referálhatott felettes hatóságának. E kérdésről még bővebben szó lesz a jövőben. Egyelőre ide csak annyi tartozik, hogy a színház október havi kimutatásai — az. u. n. ellenőrzés első hónapja — meglepően nagy napi bevételről és a színház reményen felüli üzletmenetéről tanúskodtak. Ezek a kimutatások voltak ezután az eszköz, a csalétek, az érv arrá a 450 milliós havi szanalási tervre, amelynek tényleg és igen naiv módon felült a színügyi bizottság.

Ez a szanalási terv nagy konsternációt keltett mindenfelé a városban. A sajtó részletesen pertraktálta az ülésen történeteket. A Délmagyar ország támogatta és pártolta, a Szegedi Naptó regisztrálta, a Szegedi Új Nemzedék és a Szegedi Friss Újság ellenezte a szándékolt megoldást.

Részletesen foglalkozik a Szegedi Friss Újság november 25-iki száma a kérdéssel. Rámutat arra, hogy nincsen garanciája a havi 450 milliós bevételnek. Hiszen a városnak a tervezett szerződés szerint csak fizetni van jogában, de beleszólni a színház művészi és anyagi ügykezelésébe már joga nincsen. Mi lesz, hogy a bevétel kevesebb 450 milliónál havonta, amint az elmúlt évben is kevesebbnek kellett lennie a színgazgató szerint, mert különben nem mutatott volna ki deficitet. De a mai rezsím üzletvezetése és gazdálkodása mellett ez az adósság csak nőhet és nem fogyhat. Támadja a színügyi bizottságot. Megállapítja, hogy a fenti határozatnál könnyelműbb, kevésbé megfontolt vélemények évek óta nem terjesztett közgyűlés elé városi bizottság. A színügyi bizottság terve legalább egy milliárdos új teher a város közönsége nyakán. Lehetetlen, hogy akkor, amikor gyertyafény mellett operálnak Szeged város kör-

házában és a közegészségügy istápolására 190 millió koronája nincsen a városnak, a színháznak milliárdokat adjon Szeged. Csak igen naiv, kultúrügyekben abszolút tájékozatlan és tisztán nem látó ember tévesztheti össze a színházat, mint kultúrintézményt egy magánvállalkozó üzletember, ez esetben a szegedi szíinigazgató privát anyagi érdekével. Ez a tévedés és összetévesztése fogalomnak és személynek az oka a szegedi színház körül évek óta folyó sok harcnak, bajnak és kellemetlenségnek.

Nem hivatása Szeged városnak egy magánvállalkozó végnélküli segélyezése és támogatásai a köz rovására. Csak két megoldás van: vagy engedje csődbe menni a vállalkozót a város, vagy méltányos megállapodással, egyezzen meg a hitelezőkkel, fizesse ki azokat Szeged közönsége, de ennek fejében mondjon le a szíinigazgató azonnal a színházról. A színházat pedig* a város vegye a köz kezébe, Mint házikezeléses színház, teremtsen meg az első e fajta magyar kultúrintézményt.

— A színház szubvencionálásának agyét november 27-én tárgyalta a város törvényhatósági bizottsága. A törvényhatóság tagjai, a zsúfolt karzatok közönsége nagy vihart várt. De nem úgy történt. Hallgatólagos megállapodás és botrány elkerülése céljából, igen rövid, alig néhány szavas bejelentéssel közölte Gaál dr. kultur tanácsnok a városi tanács zárt ülésén készült javaslatát. E szerint a tanács kéri a szíinigazgató részére a fűtésen felül, a világítás költségeik térítését és a békebeli évi szubvenció (8000 aranykorona) megadását azzal, hogy a szubvenció összege csak a színészek hátralévő fizetésének kiegyenlítésére fordítható és az a város főszámvevőjének kezéhez utalandó e célból. A váratlan és rövid referáda annyira frappírozta a közgyűlés tagjait, hogy az azt követő pillanatnyi morajban, senki nem ballotta az elnöklő helyettes polgármester szavait, aki szavazásra tette fel a kérdést. Csak akkor ocsúdott fel meglepetéséből a törvényhatóság, amikor többen felszólalásra jelentkeztek és az elnök azzal utasította el őket, hogy elkéstek, mert a javaslatot már elfogadottnak jelentette ki.

Az 1925-ös évnél nem sok eseménye van ezután. Nívóban tovább sülyed a színház művészi szintje. Az anyagi, erkölcsi válság ügye továbbra is foglalkoztatja a közvéleményt és decemberi ülésén a színügyi bizott-

ságot. Nem javul a színház életének belső képe sem»
A főszámvevő által kifizetett hátralékok kézhezvétele után nem igen jutottak decemberben sem járandóságaikhoz a színházvállalkozó alkalmazottai. A napokig való ácsorgás, könyörgés, 10—20—30 ezer koronás részletfizetések voltak tovább is napirenden. Telt ház mellett minden-hová jutott pénz. Csak az üzem fentartói, a színészek és a jóhiszemű külső hitelezők sora szaladgált, könyörgött hiába. Nekik vagy semmi, vagy csak morzsa jutott arról az asztról, melyet színházi nézőtérnek hívnak és amelyet nap-nap mellett a telt házak közönsége terített rogyásig kaláccsal a vállalkozónak.

A színi évad második fele.

Az előbbi fejezetekben elősorolt sok szanalási tervek, klérelmek, számadatok, indokolások közepette, a nyílt szemnek egy a feltűnő. Igaz, ez az egy halomra dönt mindent. A logikátlanság, a súlyos ellentmondás, mely sorozatosan nyilatkozik meg a szinigazgató kérelmeiben, de sajnálatosan a színügyi bizottság munkájában is.

Andor Zsigmond áprilisi szanalási kérelmében 660 millió korona deficitet jelent a tanácshoz intézett beadványában. A vásárhelyi deficit a szinigazgató bevallása szerint már augusztusban háromszázmillió, mely összeg szeptember végéig, a szegedi színház kapunyitásáig 500 millióra nő. Ez adatoknak megfelelően szeptemberben a szinigazgatói állítólagos tartozások összege erősen meghaladja az egymilliárdot. Humbug a fiumei 500 millió béretpénz és nem fedi a tényeket a Hódmezővásárhelyi Gazda Bankkal kötött állítólagos tranzakció sem.

Nagy az ellentmondás a szinigazgató áprilisi tanácsi beadványai és szeptember 25-iki színügyi bizottsági ülés eseményei között. Áprilisban a szinigazgató még 450 millió borona állandó havi kiadásról beszél. Ez a nagy költségteher roppantotta állítólag össze anyagilag. Szeptember 25-én a színügyi bizottságnak tett jelentése szerint a színházvállalkozói teher már csak¹ összesen napi 10 millió, azaz havi 300 millió, ha a város a kért 8000 aranykorona szubvenciót és a világítás költségeit megadja, illetve utóbbit átvállalja. Miután a szubvenció és világítás együttes összege csak havi 25 millió, értehetetlen, hogyan csökkent a szinigazgató 450 milliós terhe, minden komoly indok nélkül áprilistól-szeptemberig havi 125 millió koronával, amikor új társulatának személyzeti kiadásai, az előző társulatához viszonyítva, nem fogyatkoztak. De nem kell messzire men-

nünk. A háromszázmillió havi teher szeptembertől-novemberig, mint eső után a gomba, minden indok nélkül újból 450 millióra nő. Sőt, ezen a havi 450 millió felül még azt is óhajtja az igazgató, hogy Szeged város állítólagos 600—700 millió deficitjét is fedezze. És itt bontakozik; ki a logikátlanságnak legfurcsább csodabogara. A színigazgató, akit állítólagos 450 millió havi kiadása tett tönkre az előbbi esztendőben, most versenyt érvel a színházi bizottság elnökével, hogy nemcsak a havi 450 millió bevételt garantálja a jövőben a színházmenet, de a város még keres, a színházi bevételein nagy anyagi haszna is lesz.

Nagy kára a köznek, a magyar kulturális életnek, hogy közigazgatásunkban oly sok jóhiszeműséggel, aldozatkésztséggel, de néha oly kevés gyakorlati és elméleti hozzáértéssel találkozunk. Nemcsak Szegeden, de az egész ország közigazgatásában a színészet, a színházvállalkozás ügye az, melyet kevés szakértelemmel — de annál búbajosabb naivitással, szerető, babusgató kézzel támogat majdnem minden közéleti és hivatalos fórum, vagy testület.

Az 1926-os év csendben indul. Az év első két hónapjában a színházon belül a szomorú képeken, a színészek megszokott nyomorain, panaszain kívül alig van egyéb feljegyzésre érdemes, minthogy a színház látogatottsága nap-nap mellett élénk. Majdnem állandóan telt nézőtér előtt folynak a nívóban súlyedt, vérszegény előadások.

Január 7-ike kedveskedik kisebb pikáns eseménnyel. 480—926. tan. szám alatt a szegedi tanácsi iktató hivatal a Hódmezővásárhelyi Gazda Bank következő átiratát iktatja:

»Tekintetes Tanács!

Alulírott cég 1925. évi augusztus hó 15-én bejelentettük a Tekintetes Tanácshoz azon körülményt, hogy Andor Zsigmond a Szeged—hódmezővásárhelyi színházak bérlője és igazgatója reánk engedményezte azon 8 ezer aranykorona összeget, amelyet Szeged szab. kir. város Andor Zsigmond részére segélyként kiutal. Az engedményezést a tek. tanács 20690—1925. tan. sz. határozatával 1925. augusztus 27-én tudomásul vette.

Ennek dacára a Tekintetes Tanács Andor Zsigmond kérelmére az engedményezett összeget kiutalványozta, aki azt nálunk tartozása kifizetésére nem fizette be, hanem egyéb célokra fordította.

A fenti előadottak folytán ügyészünk, dr. Vészi

Arthur hódmezővásárhelyi ügyvéd több ízben eljár ügy az illetékes tanácsnok úrnál, mint a város főszámvevőjénél ezen ügy rendezése miatt, azonban ez meg nem történvén, kénytelenek voltunk a szegedi kir. törvényszéknél Szeged szab. kir. város ellen 96.010.000 K követelésünk és járandóságai erejéig a pert folyamatba tenni.

Figyelemmel arra, hogy a pereskedésnek Szeged szab. kir. város részéről célja nincsen és figyelemmel arra, hogy intézetünk a Nemzeti Hitelintézettel történt fúziója folytán felszámolás alatt áll, azon kéréssel fordulunk a tek. városi tanácshoz, hogy a fenti 96.010,000 korona tőkét, valamint az eljárással felmerült 2 millió korona költséget ügyészünk, dr. Vészi Arthur ügyvéd kezeihez és nyugtájára Andor Zsigmond számlája terhére kiutalni méltóztassék. — Hódmezővásárhelyi Gazda Bank R. T. felszámolás alatt.«

Széljegyzetként dr. Vészi ügyvéd az egész bankkövetelést 97.500,000 koronának jelzi.

A város tanácsa 480—926. szám alatt, tekintettel a már ismertetett 20.690—1925. számú határozatára, melyet a színigazgató ama kérésével kapcsolatban hozott, hogy utóbbi a Gazda Bankkal tranzakciót kötött, elhatározza az összeg kifizetését, bár vitatja a bank keresetének jogosságát.

A törlesztésre nézve igen érdekes a 480—1926. számú tanácsi »Véghatározat«, mely többek között arra utal, hogy a színház bevételei már más hitelezőknek le vannak kötve, zárgondhoki kezelés alatt állanak. Ezért utasítja az u. n. színházi ellenőrt, hogy január 16-tól napi 300.000 koronát vonjon le a bevételekből, azt szolgáltatassa be törlesztés céljából a város pénztáriba.

Ugyanez ügyben a város kulturatanácsnoka, Csikós Jenő számvevő, városi ellenőr és Andor¹ színigazgató január 5-én egy jegyzőkönyvet vesznek fel, melyben Andor hozzájárul a napi 300.000 korona részletlevonáshoz; és felszerelésnek birói egyezséggel való lefoglalásához.

A város ügyésze 224—1926. ügyészi szám alatt a birói egyezés megkötését nem ajánlja a város tanácsának, mert a felszerelés úgyis tovább a színházban marad, le sem foglalható, mint a mesterség üzéséhez szükséges holmi. De értesülései szerint annyira le és felül van már minden foglalva a színháznál, bogy e fajta városi foglalásnak sok értelme nincsen.

A levonás meg is kezdődik, de a városi számvevőség kimutatása szerint, 1926. július 27-én, a városnak Andorral szemben még a következő követelései állot-

tak fenn: Gazda Bank váltóért 34.810.000, múlt évi 50 millió városi kölcsön és 14.975.000 korona összegű három kisebb követelés, összesen 99.785.500 korona.

Ezek az összegek nem is nyertek már törlesztést Andor Zsigmond részéről.

Ez a története a hódmezővásárhelyi nagy tranzakciónak. A színigazgató augusztusban lekötötte egy banknak olyan állítólagos járandóságát, mely járandóság akkor nem illette. Szeged! város tanácsa ellenben beugrott egy ravaszul fogalmazott vállalkozói levélnek, melynek alig félévre, az a szomorú következése lett, hogy kényelmetlen és bizonytalan kimenetelű pereskedés elkerülése végett, Szegednek a színigazgató helyett fizetni kellett és 34 milliónak ebből még ma is bottal üti a noymát.

De a tapasztalatokon nem okult még a város. A január hónap ugyan látszólag csendben telik el. A szomorú, belső színházi események mellett feljegyzésre egyedül a színügyi bizottság január 22-iki ülésének egyik eseménye érdemes. Andor Zsigmond 1501—1926. tanácsi szám alatt januárban új szanalási kérvényt nyújt be a tanácshoz. Ebben rámutat arra, hogy az elmúlt évek terheit, peres költségeit nyögi. Adósságai most 600 milliót tesznek ki, de hitelezőivel megegyezett és 470 millióval kifizethetné azokat. Felajánlja másfélmilliárdot érő felszerelését, oly alapon, hogy a város folyósítsa neki erre a kért összeget, viszont ő hozzájárul ahhoz, hogy addig, amíg ezt az összeget letörleszti, a színház pénztárába a város ültethet embert, de azután rögtön vissza áll a régi rend. A színügyi bizottság ülésén Wimmer Fülöp kereskedelmi és iparkamarai elnök indítványozza, hogy a színügyi bizottság keresse meg a törvényhatóságot, hogy a vállalkozó 470 millió adósságát fedezze abban az értelemben, amint ezt kérvényezte Andor. E szerint 380 millió keretben gazdálkodhatok a színház vezetője. Az ezen felüli, vagy megmaradó havi feleslegekből a város levonja és törleszti a színigazgató adósságát. Andor átmenetileg fix fizetéses művezetője volna a színháznak, de abban a pillanatban, amint a 470 milliót a város levonta, visszaszáll a régi rend és Andor újra magánvállalkozó színigazgató.

Ez ügyben a színügyi bizottság márciusban egy albizottságot delegált, mely az erre vonatkozó szerző-

déstervezetet előkészíti. Ez a terv azonban nem kerül kivitelre. A város tanácsa, sőt a színügyi bizottság legtöbb tagja nem tartja komolynak és a város érdekében valónak, hogy csak a színigazgatónak kedvezzenek és a városnak semmi előnyt ne jelentsen egy ilyen megálapodás.

Újabb csendes, külsőleg eseménytelen időszak következik. Csak az alkalmazottak, a színészek szenvedése, nyomora fokozódik. Megszégyenítő, erkölcstelen az az eljárás, mellyel egyik-másik taggal szemben fellép és viselkedik az igazgató és környezete. A színház egyik tagját rendszeresen nem fizetik, sőt erkölcsileg is tönkretenni próbálják, elzárják munkakörétől és azt mással végeztetik. A színház egyik énekes huzamosan nem¹ kap fizetést. Az egyik vendéglőben a színházi iroda garanciájára kap kosztot, hogy éhen ne haljon. Neheztelésért, vagy más okból egy szép napon ezt a garanciát is megvonja tőle a színházi iroda és nemsokára a nyomorgó ember szerződésbontással távozik Szegedről.

Március közepén híre terjed annak, hogy a színházvállalkozó Hódmezővásárhely mellé még Szolnokot is bele szeretné kapcsolni a szegedi színházi kerületbe. A szegedi színház nívója ámugy is lesüllyedt, a szó szoros értelmében lezüllött. Szeged maga, egyedül el-tartja színházát, felesleges harmadik állomás is. A városban elterjedt hírek szerint a színigazgató terve Szolnokkal részben a társulat megosztásával való kétféle játszás, de ennél is fontosabb, hogy Szolnoktól nagyobb anyagi támogatást remél a színház elnyerése után a vállalkozó.

A színügyi bizottság márciusi ülésén a szolnoki tervre nézve oly határozatot hozott, hogy nem kifogásolja a szegedi színházi szezon szünetelését május 15-től október 1-ig. Ennél nagyobb szüneti időt azonban nem véleményez. Ez alkalommal kerül sor az: Andor-féle ismertetett januári szanálási kérelem újabb megbeszélésére és a fentebb említett szerződés tervező bizottság kiküldésére.

A városban fokozatosan és újra a közérdeklődés homlokterébe lép a színház ügye. A színügyi bizottság ez ülésétől veszi kezdetét tulajdonképpen a szegedi színházi események legszomorúbb és legfájdalmasabb korszaka. Ez a korszak, nyolc hónapi vergődés, ádáz harc, sok szomorú, Szeged jóhírét is meghurcoló esemény

után meghozza azonban a tisztulást, az 1927 február 1-én megszületett szegedi közösségi (házikezeléses) színházat.

A harc a sajtóban most már élesen és erősen felviharzik. A Délmagyarország támogatásával a színügyi bizottság útján próbál folytonosan részt ütni a színházigazgató a városi tanács és közgyűlés ellenállásán. A fővárosi sajtó színházigazgatói oldalról és sugalmazásra is mind sűrűbben foglalkozik a szegedi színházzal.

A Szolnok és szanálás ellenes tábor részéről a Szegedi Friss Újság március 21-iki száma fűjja meg a harci riadót: »A színügyi bizottság, a város tanácsa — a színház, mint üzlet és kultúrintézmény« című cikkévé].

A lap rámutat arra, hogy a színházigazgató a várostól nem egiészen egy év alatt több, mint 800 millió korona támogatást kapott. Ellenez minden további segélyezést vagy bárminemű anyagi egyezséget a vállalkozóval. Rámutat arra, hogy Szeged város összes kultur és közérdekű intézményei együttesen nejn kapnak évente 800 milliót. Nem lehet egy embert a végtelenségig a kultúra cégére és neve alatt pénzzel tömni. A színügyi bizottságnak, a város tanácsának nem az a hivatása, hogy a kultúrát összetévessze az üzlettel, hanem az, hogy a kettőt megkülönböztesse, elválassa egymástól. A cikk rámutat a színház helyárai alapján arra, hogy a szegedi színház havi bevételi képessége a délutáni és esti előadásokból 933 és félmillió. Ezzel szemben a város számvevősége által beszerzett hiteles adatok szerint a színház havi kiadása a teljes művészi, adminisztratív, műszaki és szolgazemélyzet, minden járandóságát összevéve 260 millió 243 ezer korona. Miután púdig minden nagyobb dologi terhet (fűtés, világítás, épületkarbantartás stb.) a város visel, 60 millió egyéb kiadást számítva, 320 millió koronából a színházvállalkozónak gondmentesen prosperálnia kell. A 320 millió a szegedi színház bevételi lehetőségének azonban mindössze 35 százaléka, viszont a színház látogatottsága átlagosan és minimálisan erősen meghaladja a 60—65 százalékot, ami jóval 500 millió felüli havi pénzforgalomnak felel meg.

A cikkíró nyíltan kérdést intéz a város tanácsához és magyarázatot kér arra, hogyan lehetséges az, hogy a színházvállalkozó a szezon első és leggyengébb forgalmú

hónapjában, októberben napi elszámolásai alapján 450 millió korona bevételt mutatott ki a város számvevőségének, viszont most, a főszezon alatt, amikor majdnem nap-nap mellett telt a nézőtér, a napi elszámolások szerint mégis aránylag igen kevés a bevétele a színháznak.

A cikk szakértők sürgős meghívását és vizsgálatot sürget a helyzet minél előbbi tisztázására és az erkölcsileg tarthatatlan színházi belső állapotok rendezésére, vagy felszámolására.

A cikk megjelenése után, néhány heti látszólagos csend váltja fel a nagy szanalási háborúságot. Közben szakadatlanul próbálkozik a színigazgató különféle tervekkel, bizalmasan tájékozódik jobbra-balra. A város tanácsának, a közvéleménynek azonban nem olyan a hangulata, hogy a színház ügyét gyorsan újra napirendre lehetne venni és állandóan napirenden is lehetne tartani.

De nincsen sürgetője az ügyeknek a városházán sem, aminek oka, hogy közben huzamosabb ideig távol van hivatalától a kulturális ügyosztály elnöke, Gaál Endre dr., akinek hivatali ügyeit Szendrei Jenő városi tanácsnok, a szegedi filharmonikus egyesület elnöke veszi lát. Szendrei először tájékozódik, külső szakemberek meghallgatásával és útmutatásai szerint próbálkozik a színházi kérdéskonglomerátum mélyére látni. A tanács elé nem igen kerül színházi ügy. Ha pedig ilyenről ritkán szó esik, zárt tanácsulésen foglalkozik vele.

A színügyi bizottság április havi ülésének eseménye, hogy a tagok szokás szerint »méltatlankodva szóvátették újra a művészyojtiort. A bizottság a vezetést hibáztatja. Másképpen nem tudják a felszólalók megérteni azt, hogy a színház; jól megy, de a színészek nem kapják meg a fizetéseiket. A tulajdonképpeni, a színház ügyét gyorsan érlelő esemény is ekkor robban ki. Az április hó végi események adják¹ meg végeredményben a szegedi színház ügyének lendülettel azt a lökést, amely pillanatnyi lassú menettel, de június 4-étől kezdve fokozódó gyorsasággal a színházvállalkozás felszámolásához: Szeged város és a színházvállalkozó közötti szerződés októberi bírói felbontó ítéletéig vezet.

Harc a koncesszióért.

A szegedi színházi események sorozatában nagy fel-tűnést keltett az az esemény, amelyben a színigazgató közölte a város tanácsával és a színügyi bizottság elnö-kével azt, hogy a szanálásra, segélyre nem reflektál. Nagyhangú kijelentések történtek, hogy a szanálás más úton sikerült, a színigazgató nem reflektál, nincs rá-szorulva tovább a város segélyére és támogatására.

A színügyi bizottság üléséről szóló beszámolójába-n a Délmagyarország április 24-iki számában ezeket re-ferálja többek között:

— Wimmer Fülöp szóvá is teszi, hogy a város ismét tele van a színészek jogos panaszával, mert a társulat legtöbb tagja még nem kapta meg az április 16-án esedékes gázsiját. (A vidéki színészetnél félhavonként és utólag fizetnek az igazgatók.) A színházban a koldu-lás rendszere lépett életbe. A színészek és színésznők cipőjüket elkoptatják, míg apró részletekben, igen nagy késéssel megkapják gázsijukat. Ez a rendszer szégyen-letes a társulat elsőrendű tagjaira, de szégyenletes Sze-ged városára is, mert 40 év óta, amióta a szegedi szín-ház ügyével foglalkozik, a tavaszi hónapokban sohasem ment ilyen jól a színház, mint most. Kifejti, ily rendszer mellett rossz hire terjed Szegednek, jó színész Szegedre nem jön. Debrecenben rosszul megy a színház, mégis fizet a vállalkozó. Ezek előrebocsájtása után terjeszti elő indítványát, a 470 milliós kölcsön és egyéb segély-összegek megadásával kapcsolatos szanálásra.

Érdekes a Wimmer felszólalására adott válasza Andornak, aki a panaszokat túlzottnak mondja és minden bajért a várost okolja. Szerinte a város ható-sága dobta a köztudatba (szegény, bűnös város!) a szanálás ügyét, amikor utasította(?) hogy január 15-ig egyezzen ki hitelezőivel. Ez meg is történt, de a város

nem hajtotta végre az általa előterjesztett (az előbbi fejezetben ismertetett 1501—926. tan. sz. beadvány) szanálási kérelmet. A városnak ez a magatartása oka minden bajnak. Perek, perköltségek emésztk fel a színház jövedelmét. Végül pedig elismeri a szíinigazgató, hogy a színház tényleg páratlanul jól megy és jövedelmez.

Erre az időpontra esik az Országos Színészegyesület küldöttének, Balla Kálmánnak szegedi látogatása is. Ez a színészegyesületi tisztviselő állítólag a szegedi színház konzorciummá alakítása céljából érkezett a városba. A konzorciumból azonban nem lett semmi, állítólag Szeged város tanácsa hiúsította meg a terv keresztülvitelét. Erről az érdekes színészegyesületi kiküldetéséről, az ezzel kapcsolatos eseményekről későbbben még részletesen szó lesz.

Az igazi, a nagy meglepetésről már szó van a színügyi bizottság ülésén és a Balla-féle színészegyesületi szegedi küldetés körüli napokban. Hivatalosan azonban csak április 27-én, az április havi közgyűlést élőkészítési tanácsülésen történik meg annak az állítólagos ténynek a bejelentése, hogy Andor Zsigmond időközben más utón sikeresen szanálta önmagát. Szendrey Jenő tanácsnok referálja az ügyet. A szíinigazgató a város állítólagos klésedelmeskedése folytán más utón rendezte ügyeit — mondotta a tanácsnok — és hivatalosan közli, hogy a szanálástól eláll, ezirányu, még januárban benyújtott kérelmét visszavonja és tárgytalannak tekinti.

A tanács tagjai fellélekzettek, helyeslőleg vették tudomásul a referátumot. De a másik pillanatban arcuk már kérdőjellé meredve tekint a referens tanácsnok felé.

E helyett — folytatja — Szendrey Jenő dr. csupán azt kéri a várostól a szíinigazgató, hogy a színészfizetések körüli differenciák, hátralékok sib., valamint a színészegyesületi nyugdijalaptartozások kiegyenlítésére a város 100 millió koronát folyósítson neki. Kézi zálogul erre a színház felszerelése szolgál. A tanács a kérelemnek nem adott helyt és oly határozatot hozott, hogy szigorúan ragaszkodik az eddig megadott kedvezmények keretéhez, erre az évre több segílyt nem ad és a jövő 1926—1927. évre is csak az eddigi kedvezményeket és a 8000 aranykorona szubvenciót adja meg. A közgyűlés a tanács javaslatát elfogadta és a szíinigazgató kérelmének figyelmen kívül hagyásával, csu-

pán a jövő évi támogatásra nézve hozott határozatot, melynek végrehajtását a tanácsra bízta.

A Délmagyarország április 28-iki száma a Városi közgyűlésről szóló tudósításában a többi lappal ellentétben azt írja, hogy a város közgyűlése honorálta az igazgatói kérelmet. Ugyanaznap a színház titkára telefonon jelentette az Országos Színészegyesület elnökségének, hogy a város a színházat szanálta.

Ezzel szemben már másnap, a Délmagyarország április 29-iki számában Wimmer Fülöp megcáfolja a lap előző napi hírét és »A színház ügye« c. cikkében ezeket írva, megcáfolja soraival a színigazgató állítólagos önszanálásának minden komoly alapját is.

— A szerdai közgyűlés — mondja a cikk — felhatalmazta a tanácsot arra, hogy a múlt évben már élvezett kedvezményeket, azaz fűtést, világítást, 8.000 arany korona szubvenciót a jövőre is megadhassa. A Délmagyarország mai számában emített szándék, hogy a színigazgatónak újból százmilliót ad a város, nem került a közgyűlés elé.

A továbbiakban azt fejtegeti Wimmer, hogy a látogatás szerint, a tanács terve a kért 100 milliót a jövő évi szubvenció terhére kiutalni a színigazgatónak. Ilyen terv ellen a cikkíró tiltakozik, mert ez alkalmas volna arra, — mondja — hogy kompromittálná a jövő évad lefolyását.

De — mondja szószerint a továbbiakban Wimmer — ez az eljárás helytelen is, mert kézenfekvő, hogy ezzel a város sem a színházon, sem a színigazgatón pár órán túl nem segít. Tudott dolog, — hiszen a színigazgató pár nap előtt, a színügyi bizottság ülésén kijelentette, hogy 360 millióval tartozik és nyolc végrehajtást vezetnek ellene. A színigazgató már nemcsak azt a 100 milliót kérte, hanem 130 milliót kért, mivel a tagoknak 70, a Színészegyesület nyugdíjalapjának azonnal 60 milliót kell fizetnie. Ha 100 milliót a jövő évi szubvenció terhére ad a város, ez semmit nem változtat a mai túrhetetlen helyzeten és a becsületesen dolgozó színészek továbbra is nem kapják fizetéseiket, csak 3—5—10-szeri sürgetés után, akkor is csak részletekben. Mint törvényhatósági és színügyi bizottsági tag tiltakozik ilyfajta megoldási tervek ellen és radikális megoldást követel. Ezt pedig úgy kívánja, hogy

a pénzkezelést ki kell venni a vállalkozó kezéből, mert ez sok kívánnivalót hagy hátra.«

E rövid ismertetés után nézzük és keressük meg a nyitját, mi indította a színigazgatót arra, hogy egy esztendőös szanalási harc után, hirtelen szanaltnak mondta magiát és már csak a tagjainak és a Színészegyesületnek járó hátralékok gyors kifizetését szorgalmazta minden átmenet nélkül a városnál.

Mint az általános ismertető résziben rámutattam, Magyarországon vidéki színházvállalkozó csak az lehet, aki tagja az Országos Színészegyesületnek és a Színészegyesület tanácsának ajánlatára a kultuszminisztertől színigazgatói koncessziót kap. Volt igazgató pedig csak úgy kap koncessziót, ha igazolja tagjai kifizetését és azt, hogy a Színészegyesülettel, illetve annak nyugdíjintézetével szemben minden fizetési kötelezettségnek eleget tett.

A Színészegyesület tanácsa az egyesület hivatalos lapjának, a Színészek Lapjának 1926. április 15-iki számának 4. oldalán, (1926. március 16-iki színészegyesületi tanácsülés jegyzőkönyve) felhívást közölt a koncesszió ügyben, mely felhívás többek között szó szerint ezeket mondja:

A koncesszió kérvények tárgyalása.

— »A tanács a koncesszió kérvények tárgyalását a május 11-iki tanácsülésre tűzte ki. A kérvények benyújtásának határideje május 3.

A tanács a koncesszió kérvényekkel kapcsolatban a következő határozatot hozta:

Kimondotta a tanács, hogy csakis azokat a kérvényeket tárgyalja, melyeknek beadója az »Országos Színészegyesület«-tel és tagjaival szemben semmiféle tartásban nincsen és kaucióját eljes egészében befizette. Más kérvény nem is terjeszthető a tanács elé.«

— »Felhívja a tanács az igazgatók figyelmét arra, hogy addig ne szervezkedjenek, míg arról hivatalosan nem értesülnek, hogy a színigazgatói engedélyt megkapják-e vagy sem. Hogy ez idejében megtörténjék, arról az iroda fog gondoskodni.«

Ez a felhívás igen fontos. Minden színigazgató igyekszik, ha tényleg nem is, de legalább formálisan, látszólag eleget tenni a kikötésnek. Mert a Színészegyesületnél, amint a példák majd igazolják, inkább a forma, mint a lényeg a fő. Így az előző 1925. évi koncesszió kérvények beadására vonatkozó felhívás (Színészek Lapja 1925. május 1. szám. 1925. április 21-iki

színészegyesületi tanácsülés jegyzőkönyve) is ezeket mondja:

Koncesszió kérvények tárgyalása.

— »A tanács a koncesszió kérvények tárgyalásának idejét május hó 13-án, délután 3 órára tűzi ki.

A koncesszió kérvények beküldésének határideje május 1, amint ez a március 15-iki lapban közöltetett. Amely igazgató a koncesszió tárgyalásáig úgy az egyesülettel, mint tagjaival szemben minden kötelezettségének eleget nem tett, annak kérvényét a tanács nem pártolólág terjeszti fel a kultuszkörmányhoz.«

A koncesszió kiadása után pedig lélekemelő az az intézkedés, melyről az Országos Színészegyesület 1925 augusztus 22-iki tanácsülésének jegyzőkönyvében (Színészek Lapja 1925. okt. 15-iki szám) olvashatjuk a következőket:

Igazgatói értekezlet.

— »Stella elnökh. előadja, hogy elnök úr rendeletére összehívta az igazgatóikat annak; megbeszélésére, mi módon képzelik el az új szezon megkezdését, tekintettel az egyesülettel és tagjaikkal szemben fennálló hátralékaikra.

Hosszas tárgyalások után az igazgatóik elfogadták az elnökség által eíjök terjesztett feltételéket, amelyeknek alapján megvan a remény a békés kibontakozásra. Ezek a feltételek a következők:

1. Az egyesület lefoglaltatja az igazgatóik felszereléseit fennálló hátralékaik¹ biztosítására.

2. A jövőre nézve újabb bianco váltót adnak és kötelezik magukat kautiójukat a megszábotott „összegig f. év október hó 15-ig kiegszítteni.

3. Elmenendő tagjaikat feltétlen ki kell fizetniök, a megmaradt tagok elmaradt gageját kötelesek legkésőbb 1926. év február 1-ig, a Nemzeti Bank kámatlábja alapján, kamatokkal együtt kifizetni.

4. Az igazgatóik kötelesek egy újabb nyilatkozatot aláírni, amely az intézet és tagokkal szembeni kötelességteljesítést biztosítja.

A tanács az igazgatói értekezlet határozatát egyhangúlag tudomásul veszi.«

A Színészegyesület tanácsa először koncesszióra ajánlotta 1925. május 13-iki ülésén az igazgatókat. A június 8-án tartott fegyelmi bírósági ülés azonban az igazgatók sorát bünteti már hátralékokért. Viszont a június hó 9-iki tanácsülésen a színingazgatók nevében Somogyi Kálmán bejelenti, hogy az egyesülettel szemben csak úgy tudnának kötelességeiknek eleget tenni, ha az állam két évi szubvenciójukat előre fizeti.

De ugyanezen tanácsülésen ott a nagy elentmondás.

Egy sor igazgató játszási engedélyt kapott, amint látjuk úgy, hogy kötelezettségeiknek másként nem, csak két évi állami szubvenció kiutalásával tehetnének eleget. Ugyanekkor azonban Sopron város polgármesterének kérvényére, a tanács nem hajlandó Bodonyi Béla volt színigazgató kérvényét tárgyalni, míg ez az Egyesülettel szemben fenálló kötelezettségének eleget nem tesz. (Lásd Színészek Lapja 1925. július 1. számában közölt igazgatótanácsi és fegyelmi bírósági jegyzőkönyvek.)

De látunk egyebet és még cifrább dolgokat is! Az Egyesület tanácsának ajánlatára a kultuszminister által koncesszionált igazgatók első dolga, hogy visszaélnek privilegizált helyzetükkel, kartellbe lépnek, a színésznyomor és a nyomorgó színészek üzleti kihasználására. A Színészegyesület tanácsának 1925. évi június 23-iki ülésének jegyzőkönyvében olvashatjuk az erről szóló lélekemelő, következő sorokat:

— »I. Jelentések. Elnöki enunuciáció az igazgatók szervezkedése tárgyában.

— Elnök felhossa, hogy több oldalról kérdést intéztek hozzá, van-e tudomása arról, hogy az igazgatók szervezkednek. Elnök bejelenti, hogy ilyen szervezkedésről hivatalosan tudomása ma sincs, mert az igazgatók nem tartották szükségesnek őt ilyen mozgalmukról értesíteni.

Megállapítja, hogy ha ezek a híresztelések megfelelnek a valóságnak, a tanács kötelessége ez ügyben a szükséges lépéseket megtenni. A színészek és igazgatók közötti viszonyt sikerült rendeznünk és elérni azt, hogy immár az igazgatók és tagok munkatársaknak tekintik! egymást, akik egy cél felé törekednek, a magyar színesztet nivójának emelése és gazdasági érdekeik megvédésére. A múlt közgyűlésen a színészek¹ bizonyosságát adták annak, hogy átérzik az igazgatók nehéz gazdasági helyzetét és egy nemes gesztussal segítségükre siettek azzal, hogy lemondottak a nyári szünetről.

A színészek méltánylást érdemlő türelmének bizonyítéka az is, hogy a gagek pontatlansága miatt eddig hozzánk panasz nem érkezett, pedig vannak igazgatók, akik tagjaikkal szemben egy havi, vagy még ennél nagyobb hátralékban vannak. Ezzel szemben az igazgatók titkos összejöveleteket tartanak, megszabják a gagefcát, felfüggesztik a szervezkedést, hogy ezzel kényszerhelyzetbe juttassák a tagokat. Büntetéseket szabnak arra az igazgatótársukra, aki megszegi ezt az egyezményt. Igaz, hogy ezt a büntetéspénzt a nyugdíjalap javára akarják fordítani, de ő előre is kijelenti, hogy ezeket az összegeket nem fogadná el, mert ez a szervezkedés állam

az államban, amelyet ő nem ismer el és nagyon megjárják azok az igazgatók, akik erre a törvényellenes útra lépnek, mert ám szervezkedj ének, alapítsanak külön egyesületet, de ennek első alapfeltétele az, hogy az egyesületből ki kell lépniök. Már pedig alapszabályaink szerint színigazgató csak egyesületi tag lehet. Dicsérettel említi, hogy ebbe a kartellbe több igazgató; nem vesz részt.

Bejelenti még elnök, hogy amíg ő székében ül, addig az egyesület törvényének őre lesz, azon részt ütni nem enged. Felhívja az igazgatók megjelent képviselőit, hogy ezt hozzák tudomására igazgatói társaiknak.

Elnök szavaira Lászlóffi kijelenti, hogy ezeken az igazgatói értekezleteken csak a gagek maximálásáról volt szó.

Somogyi szerint az ügyet túl sötét színben látják a színészek. Saját és a színészek közös érdekeinek megvédésére akarnak gátat vetni a star rendszernek és annak a káros tünetnek, hogy az igazgatók egyes tagok szerződésénél egymásra licitáljanak, ők nem léptek kartellbe, csak gazdasági érdekeik ügyében tanácskoztak.

Faragó a szervezkedésre vonatkozólag felhossa, hogy neki már 17 leszerződött tagja van a jövő szezona. A jövő hónap 6-ikára terveznek egy ilyen összejövetelt, még pedig Szilágyi elnök úr elnöklése mellett. Nem akarunk tehát semmit az egyesület megkerülésével tenni. A megkötött szerződést beküldik.

A felszólalásokra vonatkozólag Hídvégi felhossa, hogy neki pontos értesülései vannak ezekre a megegyezésekre vonatkozólag¹, a gagek maximálása, a szerepkörök eltörlése, amivel a tag és tag közötti distinkció eltűnik és végre a szerződéseik augusztus végéig való felfüggesztése. A korrigálásnak egyetlen módjával ezeknek az egyezményeknek megsemmisítését tartja.

Perczel indítványozza, hogy az elnökség szerezze be az igazgatók ezen megkötött szerződését és ha abban az egyesület törvényeibe ütköző pontok vannak» indítsa meg* az aláírók ellen a fegyelmi eljárást.

Sarkadi szerint az igazgatók részéről a hiba megtörtént. A szervezkedésre vonatkozólag tanácsi határozat van. Kérdi, betartották-e ezt az igazgatók?

Nagy Jenő felveti a kérdést, történt-e olyan megegyezés az igazgatók¹ közt arra nézve, hogy augusztus végéig nem szerződtek.

Somogyi azt válaszolja, hogy ilyen indítvány történt, de határozat sem.

A felszólalások után a tanács ügyész javaslatára ki mondja, hogy az igazgatók szervezkedése ^beleütközik törvényeinkbe, ilyen megállapodást a színészegyesület nem ismer el és azt megsemmisíti és minden megkötöttséget érvénytelennek tart.

Perczel előző indítványát fentartja és Sarkadi újabb határnap kitűzését kéri a szervezkedések lebonyolítására.«

— Íme egy kis ízelítő és fotográfia arról, milyen a vidéki színészet, mint kultúrintézmény elméletben és mivé fajul az állítólagos kultúrvállalkozás a gyakorlatban. Ehhez egyéb hozzáfűzni való nincsen, minthogy a Színészegyesület tanácsának összes idézett ülésen az Országos Színészeti Felügyelő, a kultuszminisztérium képviselője, is jelen volt a jegyzőkönyvek tanúsága szerint.

Amíg az előbb idézett Bodonyi igazgató koncessziós kérelmét nem tárgyalta a Színészegyesület tanácsa, Sajó Vilmos nevű színi kerületért pályázó igazgatónak pedig nem véleményezte koncessziós kérelmét (1925. június 23-iki tanácsülés jegyzőkönyve), a Sajó-féle koncessziós ügy tárgyalásán más a vélemény egy ugyancsak volt színházzállalkozóval szemben, amint ezt a jegyzőkönyv következő sorai igazolják:

— »A koncesszió kérvényekkel kapcsolatban Sarkad! sajnálattal állapítja meg, hogy Mariházi Miklós-nak, aki egyike a legrégebb és elismerésre érdemes igazgatónknak még nincs városa. Kéri az elnökséget, valamilyes módon legyen segítségére Mariházinak.

Elnök maga is lehetetlennek tartja, hogy Mariházi kimaradjon az igazgatói karból. Ez ügyben már többször tárgyalt a színészeti felügyelő úrral, de a segítség módját eddig még nem tudták megtalálni. Reméli azonban, hogy ez valamiképen mégis sikerülni fog!.«

A rövid múltbeteekintés után, Szegedre visszatérve, az előadottak sejteteni engedik, hogy a szegedi vállalkozó, miért vonta vissza váratlanul szanálási kérelmét és miért kérte hirtelen csak azt, hogy a város a tagjaival és a Színészegyesülettel szemben fenálló tartozásai kiegyenlítését vállalja. Az 1926. évi koncessziókérvények tárgyalását a közölt színészegyesületi felhívás a május 11-iki egyesületi tanácsülésre tűzte ki, a kérvények beadásának határideje pedig május 3 volt. A szegedi vállalkozónak tehát érdeke volt, hogy május 3-tól 11-ig szanált legyen és ezt igazolja a Színészegyesület előtt.

De közrejátszott még egy ok. A szegedi színigazgató évek óta nem tett eleget kötelezettségeinek. Nemcsak szegedi vállalkozásának alkalmazottait, a jóhiszemű szegedi és egyéb hitelezőit nem fizette, de nem fizette be évszámra a Színészegyesület nyugdíjintézetének pénztárába az alkalmazottaitól levont nyugdíj és egyéb járulékokat sem. A helyzet kellő megvilágítására elég

egyelőre idézni a Színészegyesület tanácsának 1926. január 19-iki ülésének (Színészek Lapja 1926. február 1. szám) jegyzőkönyvéből a következőket:

— »Andor Zsigmond ha 15 nap alatt az; általa megígért 800.000 K napi részletfizetést nem teljesíti és a város általi kiegyenlítés is elmarad, társulata konzorciummá alakíttatik.«

A részletfizetés be nem tartása megszokott jelenség, de új, hogy a vállalkozó a Színészegyesületet oly ígéretekkel tartja, hogy a színházépület tulajdonos város közönsége egyenlíti majd ki a hátralékokat.

Ez persze nem történik meg és a Színészegyesület tanácsa 1926. évi március 16-iki ülésén (Sz. L. 1926. április 15. sz.) a következő határozatot hozza:

Számvizsgálók véleményével ellátott ügyek.

— »A színigazgatói hátralékokra vonatkozólag a tanács határozatilag kimondja, hogy Asszonyi László, Csáky Antal, Faragó Sándor társulatai f. év április 1-től konzorciummá alakíttatnak át, ha hátralékaikat ez időig be nem fizetik.

Andor Zsigmond társulata konzorciummá alakíttatik át, ha f. év április 1-ig hátralékait be nem fizeti, vagy a várossal folyamatban levő szanálás meg; nem ítörtíenik.«

A fenyegetés nyomán április második felében Szegedre érkezik a Színészegyesület kiküldötte, Ballá Kálmán tiszttviselő, állítólag azért, hogy a szegedi színtársulatot konzorciummá alakítsa. Ez a konzorciummá alakítás azonban nem történik meg. Az! ezzel kapcsolatos eseményekről a Színészegyesület 1926. április 27-iki tanácsülésének jegyzőkönyve mindössze ennyiben emlékezik meg (Sz. L. 1926. június 1. szám.)

Ballá Kálmán jelentései 7054 a szegedi — 7183 a b[^]csi és 7314 a kaposvári kiküldetéseiről.

A Tanács a jelentéseket tudomásul veszi és a fenti városok Tanácsainaki hálás köszönetet mond azért a megértő szeretetért, amellyel a társulat, illetve az Egyesület segélyére siettek.

De az események és egyéb rendelkezésre álló adatok mást mondanak. Amint későbbben látni fogjuk, a Színészegyesület ebben az ügyben fél munkát végzett. Konzekvenciákról még júniusban, júliusban, de novemberben sincs szó, amikor pedig már régen minden tisztán állott a derék testület szeme előtt.

De nézzük és foglaljuk össze időrendben az alig egy hét alatt torlódo szegedi eseményeket.

1. Balla Kálmán április 20-ika után Szegedre jön,

hogy a színtársulatot konzorciummá alakítsa. Ez nem történik meg. Balla azzal tér vissza Budapestre, hogy a város hatósága részéről, de főleg a színügyi bizottság részéről ígéretet kapott, hogy Andort közpénzből szánálják. Ezért és Szeged hozzájárulásának megtagadása miatt maradt el a konzorciumi rendszabály alkalmazása.

2. A szegedi színügyi bizottság még április 23-án komolyan tárgyalja a szanálás ügyét.

3. A város tanácsának április 27-iki ülésén a kulturügyosztály vezetője hivatalosan közli, hogy Andor önmagát szánálta. A színigazgató csupán tagjai és a színészegyesületi hátralékoknak a város részéről való kiegyenlítését kéri. A tanács a kérelem¹ teljesítését nem javasolja. Indítványozza azonban a jövő évadra az eddigi segélyek megadását.

4. Április 27-én a Színészegyesület tanácsa foglalkozik a Balla-féle jelentéssel, melyben a küldött arról tett jelentést, hogy a város szánálni fogja Andort. A Színészegyesület tanácsa a megértő szeretetért, amellyel a társulat, illetve az egyesület segítségére sietett, Szeged városának köszönetet szavaz.

5. A Színészegyesület előző napi tanácsülésének határozatából október 28-án a következő levelet intézi Szeged város tanácsához:

Országos Színészegyesület és Nyugdíjintézete.

7363—1926. sz.

Méltóságfos Polgármester Úr!

A magyar vidéki színészet válságos helyzetében akadnak városok, amelyeknek vezetősége átérezve a vidéki színészet kulturális hivatását és azt a veszedelmet, amit csonka hazánkra a színpadi szavának elnémulása jelentene, szerető megértéssel sietnek segítségére, a falaik közt működő társulatoknak.

E városok között első helyen áll Szeged és Szeged városának nemes tanácsa. Tudjuk, hogy Szeged a színmagyság eme hatalmas metropolisza minden időkben istápolója volt az irodalom, művészet és tudományoknak. Hiszen Szeged városából indultak hódító útjukra a magyar irodalom tündöklő csillagai: a Mikszáthok, Gárdonviak, Tömörkények stb. Tudjuk ezt és mégis meghatva állunk a Méltóságod bölcs vezetése alatt álló nemes tanács ténykedése előtt, amellyel a szegedi színigazgató, illetve társulat megmentésére oly nagymérvű anyagi áldozatot hozott, hogy nevét arany betűkkel írta be a magyar színészet történelmébe. Mert ezzel a ténykedésével megmentette a szegedi nagymúltú színészetet az összeomlástól és ragyogó példát mutatott arra, hogyan kell a

magyar kultúra elsőrangú tényezőjének, a szent missziót teljesítő színészetnek utolsó pillanatokban segítségére sietni.

Fogadja Méltóságod az »Országos Színészegyesület« igazgatótanácsának és magának az intézetnek soha el nem múló hálája megnyilvánítását.

Budapest, 1926. április 28.

Méltóságodnak hazafias tisztelettel:

Géczy István
titkár.

Stella Gyula
elnök.

6. Április 28-án Szeged város törvényhatósági bizottsága elfogadja a város tanácsának előterjesztését. Nem teljesíti a színigazgató kérelmét, a folyó évre több segílyt nem ad. Megadja azonban a színigazgatónak a jövő évi szezonra is ugyanazokat a kedvezményeket, melyeket erre az évre megadott. A közgyűlésről a színház titkára még aznap oly telefonjelentést tett a Színészegyesületnek, hogy a város törvényhatósága a színházat szanálta.

7. A színház telefonjelentése nyomán az Országos Színészegyesület másnap a következő levelet intézi Szendrey Jenő városi tanácsnokhoz:

Országos Színészegyesület és Nyugdíjintézete.

7388. szám. Budapest, 1926. április 29.

Nagyságos

Dr. Szendrey Jenő kultúratanácsos úrnak
Szeged¹.

Igazgatótanácsunk e hó 27-én tartott ülése, hálával és örömmel vette tudomásul jeletésünkből azt a meleg, megértő szeretetet, amellyel Szeged város segítségére sietett a válsággal küzdő ottani színészetnek és közvetve az egész magyar színészetnek, amikor segítőkézett nyújtott Nyugdíjintézetünk megmentéséhez, azzal, hogy vállalta követelésünk behajtását, illetve kiegyenlítését.

Jól tudjuk, hogy ez az eredmény Nagyságod közreműködése nélkül nem lett volna elérhető, tehát szívünk szerint kedves kötelességünk, hogy igazgató-tanácsunk határozatából mélyszéges köszönetet mondjunk lelkes közreműködéséért ez ügyben és kérjük, tartsa meg Nagyságod ügyünk iránti szeretetét a jövőben is.

Információképen szükségesnek tartjuk Nagyságoddal közölni, hogy Andor Zsigmond a tegnapi napon telefon útján közölte velünk, hogy a város közgyűlése jóváhagyta a Szimügyi bizottság és a Tanács határozatát és kérte, hogy a számla-kivonatot küldjük a polgármester urnák tartozásáról. Ez a mai napon megtörtént.

Miután Ballá Kálmán kiküldöttünk jelentésében említi, hogy a színibizottság a jövőben is biztosítani akar-

ja a nyugdíjintézet járulékait, szükségesnek látjuk Nagyságoddal tudatni, hogy a járulékok miből állanak.

I. Minden előadás bruttó és a bérlet bevételének két százaléka beküldendő jegypótfillér címén, minden hétfőn este.

II. A havi kimutatásban elszámolandók a nyugdíj százalékok, tagdíjak, esetleges bírságok és büntetéspénzek, kölcsön törlesztések stb. Ezeket a színház titkári irodája állítja össze az érvényes szabályok és rendeletek szerint. A kimutatás minden hó 5-ig, annak összege pedig 10-ig küldendői be.

Nagyon hálásak leszünk, ha Nagyságod utasításai alapján az igazgató a jövőben ezeket pontosan fogja teljesíteni, mert így egyrészt tartozásai nem fognak újra megnőni, másrészt nyugdíjasaink (ma már 485 lélek) ellátása simán, akadálytalanul megtörténhetik.

Ha nagyságod megengedi, a jövőben hivatalos lapunkat állandóan elküldjük b. címére, hogy ezúton is állandóan informálva legyen ügyeinkről.

Fogadja Nagyságod ismételt hálás köszönetünket és maradunk kiváló mély tisztelettel:

Géczy István
titkár.

Stella Gyula
elnök.

Ugyancsak április 29-én kapja Somogyi Szilveszter dr. polgármester a következő levelet:

Országos Színészegyesület és Nyugdíjintézete.
7381—1926. szlám.

Méltóságos Polgármester Úr!

Tegnap 7363. számú átiratunkkal bátrak voltunk Méltóságodnak igazgató-tanácsunk nevében hálás köszönetet mondani mindazért, amit Szeged város nemes közönsége az ottani társulat és közvetve az egész magyar színészetért, valamint nyugdíjintézetünkért tett. Ma Andor Zsigmond telefonon arra kért bennünket, hogy tartozásainak jegyzékét küldjük el Méltóságodnak.

Amikor ez óhajnak eleget téve mély tisztelettel csatoljuk a tartozása jegyzékét, nem mulaszthatjuk el az alkalmat, hogy úgy a magunk, mint tagjaink és öreg nyugdíjasaink nevében ismételten hálás köszönetet mondjunk Méltóságodnak és Szeged város nemes közönségének.

Méltóságodnak kiváló mély tisztelettel:

Budapest, 1926. április 29.

Géczy István
titkár.

Stella Gyula
elnök.

Andor Zsigmond számlakivonata.

Tartozik.

1925. áprilisi kimutatásért	6.751.000.-
1925. májusi kimutatásaért	8.430.700.—
1925. júniusi kimutatásért	7.592.200.—
1925. júliusi kimutatásért	5.549.900.—
1925. aug. kimutatásért	5.391.200.—
1925. októberi kimutatásért	8.653.000.—
1925. novemberi kimutatásért	10.275000.—
1926. márciusi kimutatásért	7.009.000.—
1926. áprilisi kimutatásért	7.009.000.—
jegypótdíjak	1.692.000.—
postaköltségek	410.500 —
évadlékért	15.000.000.—
Összesen:	83.763.500.—

azaz nyolcvanhárommillióhétszázhatvanháromezeröttszáz

Budapest, 1926. április 28.

Perczel Oszkár sk. Ballá Kálmán sk.

számvizsgálói főkönyvelő

Stella Gyula sk.

elnök.

9. Ugyanaznap Wimmer Fülöp Cáfolja meg a Dél-magyarország ama hírét, hogy Andort szanálta volna a közgyűlés és hevesen támadja a várost a szanálás megtagadásáért, mert Andort 360 milliós gyorsan szanálható teher nyomja, melynek sürgős a kiegyenlítése.

10. Végül álljon itt ezekről az eseményekről egy színészegyesületi elnöki nyilatkozat (Szegedi Friss Újság 1926. június 10. szám) melyben Stella Gyula elnök a következőket mondotta:

— »Andor igazgató hátralékait nem rendezte a tanács első, május 18-iki koncessziót tárgyaló üléséig. Április végén Görög színházi titkár felszólította telefonon az Egyesületet és Andor színigazgató megbízásából bejelentette, hogy Szeged város a színházat szanálta.

— E bejelentésre a Színészegyesület a május 18-iki koncesszió tárgyalás napjáig várakozott a szanálásról szóló hivatalos értesítésre és az ebből folyó pénzküldeményekre.

— Miután a pénz nem jött meg, levélben értesítettük és fölhívtuk Andor igazgatót, záros határidőn belül úgy a Színészegyesület, mint a tagokkal szemben lévő összes hátralékai haladéktalan rendezésére.

A mai napig — folytatta Stella elnök — minden igazgatója az országnak rendezte összes hátralékait, csak Andor igazgató nem, mert eltekintve a Színészegyesület hátralévő járulékaitól — az Andor-féle aktacsomagból egy ívet vesz elő és mutatja — még a színészek egész sora nem írta alá és nem értesített bennünket arról,

hogy Andor igazgató hátralékos gázsijaikat rendezte volna. Viszont akinek aláírása hiányzik, úgy kell vennünk, mint akinek nincs rendezve gázsija.«

Sok magyarázat a logikus, tisztán látó szemnek, ehhez a tíz pontban foglalt eseménysorozathoz nem kell. A tény az, hogy március 3-án, a koncessziós kérvények benyújtásának határnapján, a látszat szanálnak mutatta az Országos Színészegyesület előtt az igazgatót. A május 11-ike helyett, május 18-án megtartott színészegyesületi tanácsülés azonban másként látta a helyzetet.

Először a tanácsülés napjáig nem érkezett meg az Egyesület elnökségéhez sem a szóbeli, sem a tényleges megerősítése annak a színházvállalati telefonj elemesnek, hogy Szeged város áprilisi közgyűlése a színigazgatót szanálta. A szanálás meg¹ nem történtét megerősítette a színészegyesületi tanácsülésen résztvevő szegedi tanácsstag is, aki szóban ismertette a tarthatatlan helyzetet, a fizetési bajokat, nehézségeket, melyek hónapok óta fenn állanak.

Az okmányról, melyen a szegedi szintársulat minden tagjának nyilatkozatot kellett adnia, hogy a színigazgató vele szemben fizetési kötelezettségeinek eleget tett, számos szerződött tag aláírása hiányzott. A szegedi tanácsos felvilágosításul közelte, hogy a nyilatkozatot alá nem író színészekkel (így vele szemben is) hátralékban van az igazgató, de az aláírók közül is többen nem fcapták még meg fizetésüket. Baróti József főrendező Szeged város tanácsának 23.699—1926. szám alatt kiküldött vizsgálóbizottsága előtt, erről a kérdésről többek között ezeket vallja: — 1924—1925-ös szezon végén több tag rábeszélés folytán, vagy aggodalmában, hogy jövőre nem szerződtetik őket, aláírták. 1926. tavaszán ezt már sokan nem tetteik! meg, így Herczeg, Kaszab, Kolbay, mert nagy hátralékban volt velük szemben az igazgató. A Színészegyesület tanácsülésén akkor már bent volt a fenti okirat és az üléseken bejelentette ő, Herczeg Vilmos (ez a második szegedi tanácsstag), hogy a nyilatkozatot aláírók nagy része sincsen kifizetve.

Íme, így fejlődik egy magyar kultúrintézmény ügye. »Rábeszélés, vagy aggodalom folytán« a színészek kiállítanak, a színigazgató pedig hatóság elé terjeszt való tényeket nem fedő okiratot. (Kultuszminiszteri feltétel, csak az kap színjátszási engedélyt, aki tagjaival szem-

ben hátralékban nincsen és ezt a tényt alkalmazottai aláírásával okiratilag igazolja.)

A Színészegyesület tanácsa a felvilágosítások alapján nem tárgyalja a szegedi koncesszió kérelmét, amint ezt a május 18-iki tanácsülés erre vonatkozó jegyzőkönyvének (Sz. L. 1926. július 1. szám) következő idézett része igazolja:

Koncesszió kérvények.

— »Elnök jelenti, hogy a tanács f. év március 16-iki ülésének határozata alapján, amelyhez a kultuskormány is hozzájárult, csak azokat a kérvényeket terjeszti a tanács éléi, amelyeknek benyújtói úgy az egyesülettel, mint tagjaikkal szemben minden kötelezettségeiknek eleget tettek. Elnök az egyes kérvényekre névszerinti szavazást rendel el, amelyeknek eredményeképpen a tanács az alábbi kérvényezőknek szavazta meg a koncessziót és terjeszti fel a kultuskormányhoz pártolólág: Apai Nándor (staggione) egyhangú határozattal). Fehér Vilmos (egyhangú határozattal). Gulyás Menyhárt (egyhangú határozattal). Kardbss Géza (egyhangú határozattal). Kiss Árpád (egyhangú határozattal). Lászlóffy V. Bódog (egyhangú határozattal). Marosi Géza (egyhangú határozattal). Tarr Béla (egyhangú határozattal).

A tárgyalás alá nem került kérvényekre vonatkozólag¹ kimondja a tanács, hogy amelyik kérvényező igazgató f. hó 31-ig eleget nem tesz úgy az egyesülettel, mint tagjaival szembeni kötelezettségének, annak kérvényét a tanács nem tárgyalja és azok kerületét más igazgatóknak osztja be. Kisigazgatók kerületének beosztását a Tanács az elnökségre bízza.«

Ily előzmények után következik a szegedi színügyi bizottság májusi ülése. Az ülésen Wimmer Fülöp szólal fel, (Szegedi Friss Újság 1926. május 29. szám) aki szóvá teszi, hogy az Országos Színészegyesület május 18-iki tanácsülése nem adta meg Andor Zsigmondnak a koncessziót, egyrészt mert a szlnházvállalkozónak a Színészegyesület nyugdíjintézetével, másrészt tagjaival szemben tartozása van. Wimmer a színigazgató gyors szanálását sürgeti.

A szanálás ügyében újra megindulnak a tárgyalások, különösen Wimmer Fülöp próbálkozik a város hatóságánál e tervnek kedvező atmoszférát teremteni. A színügyi bizottság egyes tagjai komolyan mérlegelik a színigazgató állandó kérelmére és unszolására, hogy a város nagyobb kölcsönt folyósítson a díszletekre és felszerelésre.

A színügyi bizottság véleményével ellentétes a bizottságon kívül álló törvényhatósági tagok nagy részé-

nek felfogása. Meggyőződésük, hogy a színház páratlan jó üzeletmenetele mellett lehetetlen a ráfizetés. De izgatja a kedélyeket, a közvéleményt a színházzal kapcsolatos, számos bizalmasan tárgyalt, vagy nyíltan pertraktált, a jó ízléssel, a polgári erkölccsel össze nem egyeztethető híresztelés és tényállítás.

Junius első napjaiban híre terjed, hogy az Országos Színészegyesület legközelebbi koncesszió kérvényeket tárgyaló tanácsulése június 8-án lesz Budapesten. A város közönsége kíváncsian latolgatja az eseményeket. A városban olyan hírek vannak, hogy ez alkalommal a színjátszási engedélyt véleményezni fogják és a miniszter ezt rögtön ki is adja a vállalkozónak, mert a szanálás akkorára tényleg meg lesz.

Ez a hír nem minden alap riélkül való, mert a szanálási komédiába bekapcsolódik az Országos Színészegyesület, mely pénze után szalad¹, azt próbálja menteni áikon-bokron keresztül. Tény az is, hogy a színügyi bizottság egy végleges és utolsó rendezési módot és alkalmat mérlegelt. Megállapodás történt, hogy a bizottság egy vagy több tagja a júniusi közgyűlés napirendjére indítvány formájában felveti a színházvállalkozó szanálásának ügyét — oly módon, —, hogy a város a színházi felszerelésre adjon 350 millió kölcsönt. A felszerelési tárgyak ezzel a város tulajdonába mennének át mindaddig, amíg az igazgató azokat vissza nem vásárolja. Ha pedig erre, bizonyos terminuson belül — három éves szerződésének lejártáig — a vállalkozó nem volna képes, vagy hajlandó, a felszerelés kölcsön ellenértékéeként a város birtokába menne át. Amíg ezek a tervezetések folytak, a színügyi bizottság véleményét nem osztó városatyák részéről megindult szanálásellenes szervezkedés első megnyilatkozásaként, 1926. június 4-én néhai Magyar József törvényhatósági bizottsági tag a következő interpellációt nyújtja be és iktattatja a polgármesteri hivatalban:

Méltóságos Polgármester úr!

Tekintetes Törvényhatósági Bizottság!

A városi színház és ezzel Szeged jóhírét az utóbbi évek eseményei több alkalommal meghurcolták ország-szerte. Jelenleg a színház körül új hullámvás kavarog, hogy féllő, Szeged város kultúrpreztízse igen súlyos csorbát szenved, sőt, Szegednek jut az a kétes dicsőség, hogy új és súlyos színház- és kultúrbotrány színhelyévé válik.

Szeged város tanácsa három év előtt Andor Zsigmondra ruházta át Palágyi Lajos színigazgató szerződését, kimondottan azzal, hogy Andor igazgató igazolta, hogy nagy felszereléssel jön és akkori értelemben igen nagy tőkét (80 millió korona 1923. évi érték, kb. 5—600 millió korona mai érték) fekteti bele a szegedi színházba!

Az azóta eltelt három évben kitűnt, hogy Andor Zsigmond majdnem minden felszerelés, díszlet, könyvtár, ruhatár nélkül, de legfőképpen az ígért és meglevőnek mondott pénz nélkül vette át a színházat és így Szeged város tanácsát és közönségét félrevezette.

Andor igazgató Palágyi színigazgató felszerelését vette bérbe, viszont az elmúlt két év alatt majdnem minden, ma látható felszerelését, amit más igazgató egy élet keserves és verejtékes munkájával keres, a napi bevételekből és Szeged közönségéből kisajtolt segélyekből szerezte be, ugyanakkor, amikor a saját magánvagyonra ilyen úton való szaporításával, művészei és alkalmazottai szája elől vonta meg a falatot, akik immár másfél éve a legsúlyosabb nyomorral küzdenek, még pedig ugyanakkor, amikor az utolsó húsz évben párját ritkító módon a színház nézőtere és természetesen pénztára is majdnem napról-napra megtelik. Ilyen példátlanul kedvező és anyagilag hihetetlenül jövedelmező helyzet mellett, a színház művészei, szerencsétlen kardalosaur emberhez nem méltó, megalázó módon napokig, hetekig ácsorogni, könyörögni, sőt szidalmakat eltűrni is kényszerülnek azért, hogy néha-néha becsülettel régen megszolgált és megkeresett kenyerekből kenyéradomány-szerű 10—20—30, esetleg ötven vagy százezer koronás tartozástörlesztéshez jussanak.

Ami ma a színház körül történik, az a tragédiák sorozata, a magyar művészetnek és művészeknek szomorú, embertelen kálváriája. Tragédiák játszódnak le a kulisszák mögött, nagy pénzmennyiségnek kell állandóan a színház pénztárába ömlenie és az igazgató sem hitelezőit, sem művészeit nem elégíti ki. Hihetetlenül lezüllött a drámai műfaj, mely a szegedi színház országos híré díszje és évtizedes büszkesége volt. És ma prózában a szegedi színház falai közé, mind sűrűbben, sőt a látszat szerint már kizárólag az orfeum, a kabaré hangja és erkölcsje telepszik meg.

A színészek törvény szerinti járulékait az igazgató levonta és levonja ma is a művészekről, de a színészek pénzét nem igen fizette be az országos nyugdíjalapba, saját céljaira használta fel és ezzel a magyar büntető törvénykönyv szerint sikkasztásnak minősülő, illetve minősíthető cselekményt követett el, ami annál súlyosabban elítélendő, mert a magyar nyugdíjas társadalom legnyomorúságosabb páriái, a nyugdíjas színészek filléreit fizetik az így befolyó összegekből.

Nem óhajtok további részletekre kitérni, csupán most, amikor a város keze a Palágyi szerződés köteteje

alól felszabadult és Szeged város tanácsa, illetve törvényhatósága múlt évi elhatározása alapján új szerződéssel kívánja a színházat átruházni, ezt csak úgy tegye, ha először a legszélesebb vizsgálat elrendelésével úgy találja, hogy a szegedi színház Andor igazgató kezében anyagilag abban az erős kézben van, mely kéz három év előtt nagy, saját felszereléssel és legalább nyolcvan ttnillió 1923-as tőkének megfelelő készpénz forgótőkének most is birtokában van és erkölcsi megbízhatósága, intaktsága, művészi képzettsége olyan, hogy méltón reprezentálhatja az egyetemi város Szeged színházát, nagymultu színpadi kultúráját.

Éppen ezért tisztelettel a következőkre kérek részletes választ a Méltóságos Polgármester Úrtól, illetve az alanriakat indítványozom. Egyben kérem ezen interpellációm, illetve indítványom szözszerinti ismertetését és napirendrevételét Szeged város törvényhatóságának 1926. évi június havi közgyűlésének tárgysorozatában:

1. Igaz-e és van-e a polgármester urnák tudomása arról, hogy Andor Zsigmond színigazgató majdnem minden felszerelés nélkül és a bejelentett akkori tőke nélkül vette át a színházat, holott a város csakis eme beígért garanciákra fel, volt hajlandó és ruházta át a színház bérletét, illetve Palágyi szerződését?

2. Kinek a mulasztása ez ha megtörtént és miért nem tett erről a három iév alatt jelentést a kulturtanácsnok?

3. Hajlandó a Polgármester Úr ebben az ügyben haladéktalanul a legszélesebbkörű vizsgálatot elrendelni és ennek esetleges konzekvenciáit a színigazgatóval levonni?

4. Igaz-e és van-e tudomása a Polgármester Urnafé arról, hogy a színigazgató majdnem mai teljes felszerelését az elmúlt két év alatt a szegedi színház folyó, napi bevételeiből szerezte be és ezzel elvonta tagjai elől a múltban, tudtommal ma is, hetekre, hónapokra a keserves verejtékkel megkeresett kenyeret. Sőt a városi segélyek időközönként kapott legtöbbszörét az igazgató, amíg legutóbb a számvevőség nem vette kezébe ez összegek szétoztását, jórészen nem az eredeti rendeltetésnek megfelelően a tagok hátralékos fizetéseinek kiegyenlítésére fordítottak. Ha ez igaz, miért tűrte és nem tett erről jelentést a kulturtanácsnok?

5. Igaz-e és tud-e a Polgármester Úr arról, hogy a színház kimutatott napi bevételei állandóan mélyen a látogatottság aránya alatt állanak és mi ennek az oka? Miért tett Skultéty főszámvevő úr és mások olyan nyilatkozatokat, hogy a legkülönbélebb kedvezményekkel elszámolt jegyek és bevételek a színház napi bevételeinek reális ellenőrzését irreálissá és lehetetlenné teszik. Hogy történhet ily viszonyok között mégis az, hogy a színügyi bizottság elé állandóan segély és szanalási kérésekkel fordul az igazgatóság és a bizottság elnöke e kérvényeket állandóan nemcsak tárgyalatja, de melegen pártfogolja,

amikor ugyanily alkalommal a színügyi bizottság tagjai is elítélően nyilatkoznak a színház anyagi vezetéséről és pénzkezeléséről és a színházügy ilyen kezelése a bizottság által állandó izgalmat és ellentmondást idéz elő a nagyközönségben és a sajtóban?

6. Tud-e a Polgármester Úr arról, hogy Palágyi Lajos igen értékes és ma az országban magánkézben páratlanul álló értékes felszerelését, hatalmas könyv- és ruhatárát 200 millió koronáért is hajlandó Szeged városának átengedni, miért erőszakolja a színügyi bizottság egyik másik tagja mégis azt, hogy a Palágyi féle felszereléssel szemben alig értéket képviselő Andor-féle felszerelést a város közönsége négy-ötszázmillióért megvásárolta?

7. Igaz-e és van-e tudomása a Polgármester Urnak arról, hogy a színház minden Andor igazgató tulajdonát képező tárgya biróilag le van foglalva és a színészek, akik most perelnek kenyerükért, lefoglalható híjján, kenyerük perelt részének elvesztésével kénytelenek számolni?

8. Igaz-e és tudomása van-e a Polgármester Urnak arról, hogy Baróthy József h. igazgató és drámai főrendező, a magyar színészet egyik országos nevű dísze, mert két hónapi fizetésének részletét az elmúlt nyáron kérni merte, ma szerződésben kikötött munkakörében nem nyer foglalkoztatást, a színigazgató ily személyi természetű indokok alapján a drámát teljesen kipszította a szegedi színpadról és Baróthy József most elmaradt fizetésének három hónapi részéért az igazgatót perelni kényszerült?

9. Igaz-e és tudja-e Polgármester Úr, hogy 1925. január óta, attól az időponttól kezdve züllik és süllyed a színház nívója, azóta nyomorognak és szenvednek, nélkülöznek embertelenül a színház alkalmazottai, amióta a közgyűlés elvben elhatározta, hogy a Palágyi-féle szerződés lejártá után még három évre Andornak adja át a színházat?

10. Igaz-e és van-e tudomása a Polgármester Urnak, hogy a nyomor, a nélkülözés, az igen késedelmes és töredékekben való fizetése a színház alkalmazottainak, ki utolsó évben két művész elméjét is elborította és súlyosabb egyéni tragédiáknak is volt oka?

11. Igaz-e és van-e tudomása a Polgármester Urnak, hogy a színigazgató hosszú időközön keresztül levonta a színészek keresetéből a nyugdíj, illetve színészegyesületi járulékokat, de ez összegeket nem juttatta rendeltetési helyükre, még akkor sem, amikor a színészegyesület képviselője itt eljárta, a városházán is tisztelgett és bejelentette a színigazgatónak ezt az elkövetett erkölcsi szépséghibáját. Igaz-e, hogy a város és a színügyi bizottság mindezek tudatában Andor igazgatónak szanálási segélyt óhajt adni, sőt mindezek tudatában a színház vezetését további három évre Andor igazgató kezén óhajtja hagyni?

12. A városi ellenőrzés a lehetőség határain belül

csakis a színigazgató: könyvelésére és a számvevőségnek rendelkezésre bocsájtott napi jelentések elolvasására és az ott szereplő számok helyes összeadásának műveletére szorítkozott csak, avagy a jegyek lebélyegzésével és a pénztárban a bevétel tényleges ellenőrzésével fejtette ki imüködését? Kiterjeszkedett-e a mellékbevételek ellenőrzésére is és el vannak-e könyvelve a nagy ruhatári, jelmezkölcsönzési, cukrászdabérleti, pótjegybevételek? Ha nincsenek, miért nincsenek, kinek a kezéhez folytak be ezek az összegek, ki fizette ezek után a bevételek után három év óta a vigalmi, a nagy összeget reprezentáló forgalmi és egyéb állami adókat?

13. Kimutatta és jelentette-e minden alkalommal a számvevőség, a színügyi bizottság, illetve a kulturtanácsnok a színészek mindenkori hátralékos fizetéseinek összegét és történtek-e intézkedések, hogy a havi, alig 200 millió korona személyi illetmények fizetessenek ki mindenekelőtt a bevételekből.

14. Igaz-e és ha igaz, erkölcsileg összeegyeztethetőnek találja-e a Polgármester Úr, hogy Andor igazgató a hitelezők által le nem foglalható és maguknak megalapított 18 millió havi fizetést pontosan felveszik, ugyanakkor, családos színészek, nyomorgó kardalososok néhány százezres, vagy az egymilliót alig meghaladó fizetésükhöz hetekig, sőt hónapokig hozzá nem tudnak jutni?

15. Mi igaz abból, amit a sajtó is szellőztetett, amiről városszerte sok szó esik, hogy színészek, akik hátralékaikat kérni merték a múlt színi évadban, azokkal a színigazgató represszáliákkal élt és a színtársulat jó része a mai művészyomor idején azért nélkülözni kénytelen, nehogy jövőre emiatt az igazgató ne szerződtesse. E híresztelések szerint a szegedi művészek jó részét az igazgató azért nem szerződtette az idén, mert neheztelt rájuk, hogy fizetésüküket kérték és őket okolta, hogy a sajtó, a közönség a színház szomorú és nyomorúságos belállapotairól tudomást szerzett?

16. Mindezen felsoroltakra és egyéb, a napi sajtóban az utóbbi másfél évben megjelent, a színház anyagi vezetését és zilált viszonyaival foglalkozó közleményekre, úgyszintén a színügyi bizottság tagjai, így Tóth Imre dr, Back Bernát, Wimmer Fülöp, de Skultéty Sándoo⁴, Szendrey Jenő dr. nyilatkozataira — mely utóbbiak kivétel nélkül mind arról szólnak, hogy pénz és vagyonkezelése iránt bizalmatlanok, azt Andor kezéből ki kell venni, hogy a színház a város kezén a legrentabilisabb közülem volna stb. — tisztelettel indítványozom, hogy a törvényhatóság, egyetértésben a vidéki színészet országos felügyeleti hatóságával, az Országos Színészegyesület delegáltjaival sürgősen a legalaposabb és mindenre kiterjedő (a színház művészi személyzete, a sajtó képviselői, művészi, gazdasági szakértők meghallgatásával) azonnali vizsgálatot rendeljen el és a vizsgálat eredményéről a Polgármester Úr a törvényhatóságnak mielőbbi jelentést

tegyen. Addig is, míg a vizsgálat le nem folyt, kérem kimondani, hogy addig a város az új szerződést az igazgatóval meg nem köti, a törvényhatóság fentartja teljes cselekvési szabadságát és elhatározását arra az időre, amikor a vizsgálat befejezést nyer és tiszta kép kerül ez ügyben a bizottság elé. Szeged színháza van olyan fontos kultúrtényező, mint egyeteme és Szeged város érdeke, hogy olyan férfi álljon ez intézménye élén, akinek művészi értéke, erkölcsi intaktsága legalább is annyira mindenkifelett áll, mint a tudományegyetemünk rector smagnificusáé.

Végül tisztelettel indítványozóim, mondja ki a törvényhatósági bizottság, hogy abban az esetben, ha Andor igazgató nem kapná meg — amint erről a sajtó megemlékezett —, a kultuszminisztertől a színigazgatási engedélyt és így a színház feletti szabadrendelkezési jog a városra visszazáll, vagy a tanács, a törvényhatóság a vizsgálat során arra a meggyőződésre jutna, hogy akár anyagi, akár művészi, akár erkölcsi okokból az egyetemi város és nagy kultúrcentrum Szeged színházának további vezetésére Andor igazgató alkalmatlan, a város 1925. évi közgyűlési határozatának mellőzésével a színházat vagy Skultéty Sándor főszámvevő tervei alapján házi kezelésbe veszi át, vagy idejében, országos pályázattal megfelelő anyagi tőkével rendelkező művészemberrel tölti be a színigazgatói állást.

Szeged, 1926. évi június hó 4-én.

Magyar József,
köztörvényhatósági bizotts. tag.

Az interpellációt azonnal kézbesítik a polgármesternek. Gyorsan híre terjed az eseménynek a városházán és a városházán kívül, az utcán is. Az interpelláció szövegét megszerzik az újságok. Az egyes lapok már nyomásra készen, vagy nyomás alatt állanak, amikor a szerkesztőségekben egymásután megjelenik a színigazgató, a színházvállalat ügyésze és Magyar József törvényhatósági bizottsági tag kíséretében.

Amint híre terjedt és tudomást szerzett a színházvállalkozó az interpelláció benyújtásáról és szövegéről, az esti órákban ügyvédje kíséretében felkereste az interpelláló törvényhatósági tagot. Hosszas és sokszor ezenvedelmes tárgyalások, összeszólalkozások után, a színigazgató arra bírta az interpellálót, hogy interpellációját legalább 24 órára vonja vissza, mert az interpelláció publikálása a június 8-iki színészegyesületi koncessziót tárgyaló tanácsülés előtt számára rendkívül kellemtelen és kínos volna. Magyar József oly feltétellel hajlandónak nyilatkozott az interpelláció visszavonására, hogy

ha másnap a színigazgató vele együtt megjelenik a polgármester előtt és kötelezettséget vállal arra, hogy színészei hátralékát a legrövidebb időn belül kiegyenlíti és rövid, záros határidőn belül rendezi vállalkozása többi anyagi ügyét is. A színigazgató ily ígéretének birtokában, Magyar József az igazgató és a színházi ügyész kíséretében végigjárta az éjfél utáni órákban a szerkesztőségeket azzal a kérelemmel, egyelőre tekintsenek el a lapok az interpelláció benyújtásáról szóló hírközlésétől, mert azt 24 óra alatt visszavonta és újból való benyújtását, vagy végleges visszavonását a színigazgató társaságában, a polgármesterrel való másnapi megbeszéléstől és ennek eredményétől teszi függővé.

Egyes lapok még eleget tudtak tenni a kérésnek, egyes lapoknál már elkészen érkezett a kérelem. Így a Szegedi Új Nemzedék közli az interpellációról írott beszámolót a következő, csillag alatti megjegyzéssel:

— »Mint lapzártakor értesülünk, Magyar József a színház igazgatójával való közvetlen tárgyalás alapján az interpellációtól eláll abban az esetben, ha megnyugtatást kap arra nézve, hogy az interpelláció alapját képező zavarokat a színház rövid időn belül megszünteti.«

Ugyancsak csillag alatti megjegyzéssel közli a cikket a Szegedi Friss Újság és az éjfél utáni eseményről a következő sorokban számol be:

— »Közvetlen lapzártá előtt Andor igazgató Magyar József törvényhatósági bizottsági tag társaságában felkereste szerkesztőségünket és Magyar József bizottsági tag kijelentette, hogy meggondolás tárgyává tette interpellációjának esetleges visszavonását, a színigazgatónak előtte kifejtett nagy érdekeire való tekintettel.«

Máisnap, június 5-én Andor Zsigmond és Magyar József tényleg megjelentek a polgármester előtt. Megegyezés a Magyar József által felállított feltételekre nem jött létre és így Magyar az! interpellációját fentartotta.

A Magyar-féle interpelláció az egész szegedi sajtót és közvéleményt foglalkoztatta.

A Szegedi Új Nemzedék június 5-iki számában közli az interpelláció teljes szövegét. A cikk bevezetőjében kétségbe vonja a színügyi bizottság szanálási erőlködésének célirányosságát. A harc kirobbanása a júniusi városi közgyűlés lesz, ahol a két ellentétes tábor, a szanálást akarók és szanálást ellenzők nyíltan és hevesen összecsapnak. E harc első szélrohamát látja az interpelláció benyújtásában.

A Szegedi Friss Újság a köz szempontjából vizsgálja az interpellációban foglalt egyes kérdések ügyét. Attól tart, ha így folytatódik a színház régen rossz vágányra vitt ügye, országos botrány lesz. Mint nívumot látja a lap a Színészegyesület szereplését a szegedi ügyben és megállapítja, hogy a kavarodásba ime már ez a testület is belesodródott. A Színészegyesület részéről gyorsan tisztázandónak tartja az ügyet és erről a kérdésről a következőket írja:

»Szükségesnek tartjuk azonban hangsúlyozni, hogy ha az interpellációban az Országos Színészegyesülettel kapcsolatban említettek főállanak tényleg, másrészt pedig, ha az igaz volna, hogy Andor színigazgató tőke s fölszerelés nélkül vette volna át a színházat, úgy a legsúlyosabb megrovásban részesítjük a vidéki színészet felügyeleti hatóságát, mert ezzel a legsúlyosabban elítélendő kötelességmulasztást követett volna el.

Végül — miután ez az Interpelláció, a jelek szerint, súlyosan fölkarolja a színház, sőt úgy lehet a jövő színigazgatási ügyét is, könnyen megtörténhetik, hogy az elhúzódo vizsgálattal a szervezkedésben újra elkésik Szeged városa. Ezért, de másrészt a város, a színház és főleg a színigazgató érdekében követeljük, hogy ne csak a város, de gyorsan és haladéktalanul az Országos Színészegyesület, mint a vidéki színészet felügyelő és fegyelmi hatósága, rendelje el és folytassa le ez ügyben a vizsgálatot, mert Szeged, a magyar színészet jó hírét egy percre sem szabad felhőnek, vagy foltnak beárnyékolnia, minden elkésett perc mérhetetlen kárára lehet a magyar művelődésnek.«

A Szegedi Napló »Komédiák a színház körül« c. cikkében (jún. 6.) azt írja, hogy a színház körül hullámzó állandóan vajudó ügyek eddig már veszett hírét költötték a városnak, amelyet egy tucat színház sem érdeemel. De végre nem monopolizálhatja színházunk a kultúrát, legkevésbé akkor, ha túlteng az üzleti rész a művészet felett. Ismerteti az interpellációt, majd részletesen az éjjeli eseményeket: a színigazgató és Magyar intervencióját. Végül beszámolt a polgármester előtt lefolyt sikertelen tárgyalásról.

Az interpelláció ügyével egészen röviden foglalkozik a Délmagyarország június 6-iki száma. A lap június 8-iki számában azonban vitába száll Magyar Józseffel Wimmer Fülöp és pontról-pontra foglalkozik az interpellációval.

Cikkében többek között tényként ismeri el: 1. Hogy Andor tényleg minden komolyan számbavehető felszerelés és teljesen tőke nélkül vette át a városi színházat.

Ezért a város okolható, mely őt hívta meg igazgatónak. A színigazgató a Palágyinak fizetett havi hét millió(!?) díszlethasználati teher miatt ment tönkre. 2. Mai helyzetébe amiatt került, hogy nem tudta a Palágyinak havonta járó négymilliót sem fizetni és ezért Palágyi elvitette díszleteit, de ezeket a színház folyó napi bevételéből újakkal kellett pótolni. (Palágyinak Andor e szerint 1923—24. évben havi hétmilliót, 1924—25. évben pedig havi négymillió koronát fizetett. Ez a tehertétel 1923—24. évben átlag félig telt esti háznak¹, 1924—25. évben 20 páholy árának, vagy a színház egy esti bevételének egyhatod részét tette ki. Ez azt jelenti, hogy Palágyi díszletei használatáért még annyit sem kapott az 1924—25-ös évben, amennyit a színházvállalkozó egy jobb színésznek abban az évben fizetett. A szerző.) Új felszerelésébe és díszleteibe fektetett pénze hiányzik az igazgatónak és ez az oka, hogy tagjait nem fizette és adósságba keveredett.

3. A városi segélyeket, miután színészei türelme-
sebbek voltak(?) mint többi hitelezői, rendszerint nem színészeinek, hanem egyéb hitelezőinek fizette a színigazgató. Ezért fizettette később a város a főszámvevő útján egyenesen a színészek kezéhez a megszavazott összegeket. (A színigazgató is mindenkor a színészeknek kérte ezeket, mégsem nekik fizette a segélyekből hátralékos követeléseiket. A szerző.)

4. Arról is beszélnek városszerte — noha az bizonyítva épenséggel nincsen —, hogy a színház pénztári kezelése nem teljesen megbízható és hogy nem az összes bevételi összegek számoltatnak el a város által most már a jelen évad kezdetétől kirendelt számvevői közegnek (kedvezményekkel elszámolt jegyek és bevételek) minél fogva minden szanálási indítványomban szigorúbb városi ellenőrzést követeltem.

5. A színügyi bizottság azért volt elnéző a kifogásolható pénzkezeléssel szemben, mert a művészi vezetést megfelelőnek(?) találta.

A 6-ik pontban a díszletkérdéssel foglalkozik és még most is azt követeli, vegye meg Andor felszerelését 360 millió koronáért a város. Felszerelés birtokában a város jobban rendelkezik színházával. Ha a Magyar interpellációban felsorolt esetek tényleg megtörténtek, sajnálatosak, de a már hangsúlyozott pénzügyi kezelésre vezethetők vissza. Ezek legsúlyosabbja, hogy az igazgató nem utalta át az: Országos Színészegyesületnek a tagoktól levont összegeket, mely összeg néhány hónap előtt még 90 millió, most pedig 50—60 millió koronát tesz ki. Két módot lát: vagy hogy szanálja Andort a város radikálisan és 800 millióra becsült(?) felszerelésére adjon 360 milliót, vagy pedig jöjjön új vállalkozó. Ilyenül bármely pillanatban ajánlkozik és alkalmas Faragó Ödön kassai színigazgató.

A színház pénzkezelése.

Mielőtt tovább pergetem az események sorát — közbetűveleg — ismertetem a színházi pénzkezelés, valamint az u. n. városi ellenőrzés formáját, módját, amelyekről e könyvben oly sokszor szóí esett és még szó esik¹.

A színház pénztárában Andor vállalkozásának első évében, az 1923—24. évben, a színház régi, kipróbált pénztárosnöje ült. Ebben az esztendőben nagyobb anyagi bajok nem is voltak és a folyó bevételekből a színigazgató simán tett eleget kötelezettségei nagy részének. Magánvagyonát szépen szaporította, nagy díszlet és ruhátári befektetéseket eszközölt. Egyedül a színészegyesületi nyugdíjntézettel és néhány magánhitelezővel (Palágyi) szemben volt állandó hátralékban.

A második — 1924—25. évben a régi pénztárosnő helyét a pénztárban a színházvállalkozó sógora foglalta el, aki addig a színházgazdai teendőket látta el. A külső hitelezők részéről az új szezonban már sok panasz hangzik el. A színészek azonban aránylag pontosan jutnak illetményeikhez, egészen a város közgyűlésének 1925. márciusában történt szerződés meghosszabbító határozatáig. A szerződést meghosszabbító új évad téli hónapjaitól kezdve, a színigazgató sűrű panasza az előző évvel szemben csökkent bevétel és ennek folytán érezhető pénzhiány. Viszont a színház látogatottsága erősen arányalattal jobb és a helyárak sem alacsonyabbak az elmúlt év helyáraival szemben. A szezon első felében, az utószezonban is ritkaságszámba megy egy-egy fél, vagy még félháznál is gyengébb ház. A főszezon pedig a telt házak sorozata.

Már rámutattam arra, hogy mindaddig, amíg a város szerződést meghosszabbító határozata jogerőre nem emelkedett, a színigazgató gondosan kerülte — a fenti, magánkörben terjesztett panaszán kívül —, hogy vállalko-

zása zilált helyzetéről és állítólag többszáz milliós deficitjéről bárkit is tájékoztasson. Számszerűen rámutattam egy előbbi fejezetben arra is, hogy a szegedi színházvállalkozásra lehetetlen ráfizetni, különösen akkor, a mikor maga a színházvezető nyíltan elismerte, hogy »a színház üzletmenete és látogatottsága példátlanul jó.« A számszerű kimutatásból emlékeztet, hogy a színház havi bevételi képessége 933 millió korona, viszont az összes személyi és dologi kiadások 320 millió koronából bőven fedezhetők. Más szóval a színház mindennemű havi kiadása (még a befektetés amortizációját is beleszámítva) nem haladja meg a bevételi lehetőség 35 százalékát, mellyel szemben az átlagos közönség fórlom, a látogatottság mérve, a legpesszimistikusabb számítással is folyamatosan 60—65 százalékos telt háznak: felelt meg. Az ilyen átlagosan telt háznak pedig a legminimálisabb és legelnézőbb számítással 500 millió korona körüli havi bevétel felel meg.

A színház könyvvezetéséről már szó volt a város főszámvevőjének egyik idézett jelentésében. Ez! a jelentés, mint emlékeztet, a színházi könyvelését nem mondja alkalmasnak arra, hogy abból a bevételek és kiadások elszámolása, a színház¹ üzletmenete kontrollálható legyen. Amint a jelentésből látjuk és későbbben még látni fogjuk, a könyvelés nemcsak a külső hitelezők tekintetében, de a színészhitelezők tekintetében sem nyújtott megbízható képet. A színházvállalkozás attól nem riadt vissza, hogy hamis és a valósággal ellenkező; tények igazolására bírta alkalmazottait. Az sem okozott túlságos lelkiismereti skrupulust az igazgatóságnak, hogyha a gázsi könyvben (a színészilletmények kifizetését igazoló napló) a színészekkel elismertette olyan tételek kifizetését, amelyek ezek nem kapták kézhez. Sőt, amint ugyancsak későbbben látni alkalmunk lesz, a vállalkozás vezetői még attól sem riadtak vissza, hogy alkalmazottaikkal »önként« felajánlották önmaguknak a hátralékos összegeket kölcsönképpen és e kölcsönadás fejében elismertették velük azt, hogy minden néven nevezendő hátralékos illemtényeiket hiánytalanul megkapták és követelni valójuk e címen igazgatójuktól nincsen. (Viszont igaz az is, hogy az elismerés dacára ezek az állítólagos önkéntes kölcsönadók később nem ezeket az állítólagos kölcsönösszegeket perelték, hanem kimondottan és félreérthetetlenül elmaradt havi fizetésük behajtását kérelmezték a

Cs. 6693—1926. szám alatti, a szegedi törvényszék előtt megindított csődkérelmükben.)

A színház pénzkézelésének legsúlyosabb baja az ellenőrzés tökéletlen volta mellett, Szeged város színügyi bizottságának, a város tanácsának erélytelensége és részükről a színházvállalkozás gyakorlati és művészi kérdéseinek kellő ismerete volt. Főleg és katasztrofálisan súlyos volt a közre a színügyi bizottságnak és a város tanácsának az a kiírthatatlan balvéleménye, hogy a szegedi színházvállalkozó nagy és eredményes művészi munkát fejt ki. E téren hiábavaló volt a komoly sajtókritika, a helyi szakemberek kézzelfoghatóan kifejtett minden logikus érvelése. A város tanácsa, a tanács és a törvényhatóság hivatalos véleményező szerve, a színügyi bizottság — csodálatos csökönyösséggel — nem tudta magát mentesíteni, a végül anyagi károsodást eredményezett, a szegedi színház erkölcsi jó hírét sem öregbített, téves művészi diagnózis folytán téves eredményhez, vezetett gyógyító eljárás alkalmazásától. Még 1926. nyarán is hallottunk hivatalos és nem hivatalos hangokat a művészi munka és eredmény honorálásáról, amikor pedig a szegedi színház már tényleg mindennek, csak a szó igaz értelmében vett kultúrvállalkozásnak nem volt tekintendő. Az Andor vállalkozás utolsó esztendeje — éppen úgy, mint a mostani, szerencsétlen, 1927—28-as első teljes házikezeléses évad kétségbeejtően szomorú művészi improduktivitása és meddősége — kilencven százalékban abból állott, hogy szolgálai a szegedi színpadra átmásolta azt a sok selejtes, kísértékű szezon és divatdarabot, üres operettet, amelyeket a fővárosi magán-színházak találtak ugyanabban az időtájban az igénytelen nagyvárosi átlagtömegek számára. Kísérelte volna csak meg — vagy kísérelné, meg ma Szeged város polgármestere és tanácsa — terjessze magyar tudományos fórum. pl. a tudományos akadémia elé, Andor vagy a mai házikezeléses éra műsorstatisztikáit. Ha még lesújtó véleményt nem hallott, nem kapott színházáról, annak nemzeti és nemzetnevelő, művelődést terjesztő hivatásáról közigazgatási hatóság, színházat fentartó városi közület — a magyar művelődés és tudomány elfogulatlan, legmagasabb testülete, meg fogja mondani, megmagyarázza Szeged város tanácsának és színügyi bizottságának, hogy mikor kultúrintézmény és mi az, ami kultúrintézménnyé tesz és tehet — különösen városi, közösségi kezelésben

fen tartott — magyar színpadot, vagy színházvállalkozást. Visszatérve a színház pénzkezelésének ügyére, nézzük az eseményeket úgy, amint egymásután, vagy logikus sorrendben következnek.

A legelső, önként az előtérbe toluló kérdés, hogy miért vált szükségessé és miért erőszakolta Szeged város főszámvevője, a főszámvevő referádája nyomán a polgármester nemcsak a színház gazdasági ügymenetének ellenőrzését, hanem és legfőképpen a színházi pénztárnak városi tisztviselő által való kezelését? Miért ellenezte városi pénztárosnak a pénztárba való ültetését a színigazgató és miért áldozta fel e városi követelés nem teljesítése miatt még az új szerződés megkötésének előnyét és tényét is? Végül miért követelt a színigazgató mégis városi ellenőrt a színház számára, de ez az ellenőr csakis korlátolt és a színigazgató által meghatározott működési tevékenységet fejthetett ki?

A színigazgató szerint, a vállalkozó nem engedheti meg a városnak, — szóval a vállalkozási érdekeltségen kívülállónak — hogy a gyomrába, üzlete menetébe és forgalmába nyíltan betekintsen. A város szerint viszont, a színigazgatónak, ha közpénzből támogatást kér és élvez, nemcsak a gyomrát kell őszintén feltárnia a köz előtt, de egyenesen érdeke is, hogy ezt megtegye. Mert ha a város a színház bevételeiből tényleg megállapítja, hogy azok meghaladják a kiadásokat, nyugodt lelkiismerettel támogatja a vállalkozót. De nem teheti a város, hogy nem látva tisztán egyes kérdéseket és ügyeket, végnélküli összegeket utaljon a színigazgató Danaida-hordószerű pénztárcájába.

Végül félmegoldás következett. A város megtagadott minden, a már megszavazott segélyezésen felüli összeget a színházvállalkozótól — így is legalább egymilliárd korona értékű segélyezésben részesült a színigazgató az érvényes szerződés eredeti feltételeivel és terheivel szemben — de a színigazgató ismételt kérésére nem zárkózott el ellenőrzőszerv delegálásától, oly értelemben és oly hatáskörrel, amint azt a színigazgató kívánta.

A városi ellenőr Csikós Jenő városi számvevő lett. Az ellenőrzés menete és formája az; volt, hogy a kirendelt ellenőr este, a pénztár lezárása után megjelent a színház gazdasági irodájában és jelen volt, amikor a pénztáros elszámolt a színigazgató feleségének. (A színigazgató

felesége intézte a színház gazdasági, sőt művészi irányításának nagy részét is).

A leszámolásnál készült el a napi pénztári jelentés, mely az eladott és megmaradt aznapi előadás hiányzó (tehát eladott) és megmaradt jegyeinek számbavételével történt. A pénztári jelentés összegéből bizonyos százalék összeg állandóan levonásba került (forgalmi adó, jogdíj százalék, nemzeti színházi alap, pótfillérek, stb. címen.) Az így történt levonások után fennmaradó rész végösszege szerepelt oly bevételként, melyet szabadon felhasználhatott az igazgató. Azonban a napi jelentés végösszege nagyon ingadozott. Az: igazgatóság ugyanis bevezette a kedvezményes jegyrendszert, mely 1925-ben, de 1926-ban azután példátlanul elfajult és minden reális bevételi ellenőrzést lehetetlenné tett. Voltak szabadjegyek (az állandó szabadjegyek orvosok, tűzoltók, rendőrök, színházi kritikusok jegyei ezektől függetlenek) és szabadjegyeknek megfelelő cédulák, melyeket az igazgatói iroda, az igazgatóné, a titkár, vagy az igazgató hozzátartozói adtak ki. Ezeket a szabadjegyeket (céduláikat) vagy ingyenes jegyként vagy nem számolta el a színház. Aztán jött a húsz százaléktól, hetvenöt-nyolcvan százalékos kedvezményes jegyek légiója. A kedvezményadás úgy történt, hogy a jegykedvezményeket a színház pénztárában utalványra adták és számolták el. Napi száz és száz utalvány ellenőrzése lehetetlen volt, de még lehetlenebb volt a különböző százalékok ellenőrzése a város részéről, hiszen városi ellenőr nem kezelte a pénztárt. Megtörtént nem egyszer, hogy teljesen telt nézőtér mellett a bevétel félig telt ház bevételeinek is alig felelt még. A budapesti Belvárosi Színház már idézett vendégszereplésénél is az történt, hogy telt ház mellett, aránylag kis töredék összeget számolt el a százalékos arányban részesedő vendégeknek a színház. Az indokolás a sok és különféle százalékú kedvezményes jegyek alapján befolyó kis jövedelem volt. Súlyos nézeteltérés támadt ekkor a vendégegyüttes és a szegedi vállalkozó között, melynek az lett a vége, hogy botrány helyett, a színigazgatói békés utón megegyezett és nagylelkűen többet fizetett a vendégeknek a szerződés szerű százalékos részesedés összegénél. Másnap azonban a vendégek ellenőriztették a jegyvásárlást és a nézőtérén a jegykezelést.

Nemcsak Wimmer Fülöp, maga a város főszámvévője és mások is rámutattak arra, hangsúlyozták, hogy

az ellenőrzés céltalan, mert a jegy kedvezményekkel való elszámolás helyessége nem kontrollálható. Ez csakis úgy történhetne meg, ha az ellenőrző szerv kezelné magát a pénztárt is és a jegyváltásnál a kezén átmenne, az ellenőrző közeg szeme előtt történnék a kedvezményes utalvány kiállítása és benyújtása. A jegykedvezmények összege 1926-ban már oly nagy volt, hogy a sokfajta szabadijegy, kedvezmény miatt naponta 5—10 millió korona között ingadozott a bevételi diferencia a tényleg eladott jegyek és az ellenértéküként befolyt és kimutatott bevételi összeg között. Ez másként azt jelenti, hogy a színház naponta elszámolt jegybevétele a színház látogatóságának mérvéhez viszonyítva aránytalanul kicsiny és kevés volt.

Eltelkintve a jegykedvezményekkel való és nem kontrollálható elszámolástól, a szíinigazgató sok hitelezőjét ingyen színházlátogatással kártalanította és ezek a hitelezők részben mint szabadjegyesek jártak a színházba. Az így szabadjegyben ki nem mutatott és ki nem mutatható bevételi összegele természetesen nem voltak és nem lesznek sohasem megállapíthatók.

A dologi!dadá,sok elszámolása nem mindig úgy történt, amint az a kereskedelmi és üzleti életben szokásos: számlaszerű, hiteles mellékletezéssel. Cédulákkal, papírdarabokkal, kis feljegyzésekkel szerepeltek nagy összegek kiadásokként. Ezek miatt az elszámolási tételek miatt sok nézelteltérés volt a városi ellenőrző közeg és a színházvállalkozás anyagi irányítói között. Utóbbiakról, éppen úgy, mint a szabad és kedvezményes jegyekkel való operálásról és észrevételezéseiről, nap-nap mellett tett jelentést a város főszámvevő jenek a delegált számvevő.

Igen érdekes és csodálatos jelenség volt a bevételek kezelése. A pénztárnál befolyó összegeket rendszerint az igazgató felesége vette fel naponta több alkalommal is a pénztárban ülő bátyjától. A szíinigazgató is sűrűn megfordult a pénztárban, de neki csak ritkábban volt alkalma nagyobb összegekhez jutni, dacára annak, hogy a pénztárból rendszerint az igazgatóhoz utasították a hitelezőket azzal, hogy »nincs pénz, az igazgató fizet.« Viszont az igazgató a hitelezőket a pénztárhoz utasította, ugyancsak azzal, hogy »nála nincs pénz, menjenek a pénztárhoz, majd ott fizetnek.«

Így festett a pénzkezelés. Jövedelem volt, a színház

látogatottsága kívánni valót nem hagyott maga mögött, az elszámolt bevétel mégis kevés volt. A színészek nehezen, vergődve, az egyéb hitelezők, vagy sehogy. Vagy évek, hónapok után, sok pereskedés, magánügyesség — esetleg jegyellenértékért jutottak csak követelésükhöz. Mindent megértett a város közönsége, de amint akkor, ma is még csak azt kérdezi, arra kíváncsi az eseményeket tárgyilagosan és logikusan szemlélő elme, hogy hogyan történhetett meg a nagy csoda: állandóan telt házak és mérsékelt napi üzemi kiadás mellett, aránylag kevés és elégtelen volt — a szerződést meghosszabbító közgyűlést követő másfél évben — majdnem állandóan a vállalkozás bevétele.

A Magyar-féle interpelláció következményei.

Azok az események, amelyek a Magyar-féle interpelláció benyújtása után, görgeteg módjára torlódtak és vitték kaleidoszkópszerűen zsúfolt és változó színeképekben a gyors végkifejlés felé az Andor-féle vállalkozást, e könyv keretében csak halvány vonalakban, vázlatosan ismertethetők. Az események, az adathalmaz, olyan nagy, hogy egyedül az 1926-os év június, július, augusztus, szeptember és október hónapok eseményeinek¹ ismertetése, kommentálása, szakszerű kritikai boncolgatása, több kötetre terjedő munkában volna csak részletezhető.

A Magyar-féle interpelláció — a szegedi sajtóban történt ismertetése után —, a fővárosi lapokat is foglalkoztatta, amelyek nagy része röviden regisztrálta és kommentálta az eseményt. Az interpelláció nagy feltűnést keltett az ország közvéleményében, különösen pedig színész-körökben és a vidéki színészet felügyeleti hatóságánál, az Országos Színészegyesületnél, ahol az elnökség részéről tényleg minden elő volt készítve arra, hogy a június 8-i tanácsülésen az Andor-féle koncesszió simán véleményezhető legyen. Az Országos Színészegyesületnek érdekében állott az Andor-féle koncesszió véleményezése, mert Andor szíriészegyesületi hátralékai elmaradásáért az Országos Színészegyesület elnökségét és tanácsát illette a felelősség. Az Egyesület vezetői erélyes eszközök igénybevétele nélkül év és hónapszámra hagyták felgyülemelni a színigazgató által a színészekről levont hátralékokat. Mindössze kisebb fegyelmi bírságokkal, szóbeli és írásbeli fenyegetésekkel, ellenben sohasem radikális intézkedésekkel igyekeztek a nyugdíjintézeti járulékokkal és a színészek illetményeivel állandóan nagy hátralékban lévő u. n. nagy színigazgatók, így elsősorban a szegedi vállalkozó ellen fellépni. Az Országos Színészegyesület elnöksége az Andor-féle koncesszió javas-

lása érdekében minden módot és alkalmat megragadott, ahelyett, hogy a kultuszminisztériumot az évek óta húzódó, immár tarthatatlan helyzet felől felvilágosította volna és a koncessziós kérvény ajánlásának megtagadásával, a szegedi csúnya színházi ügy végére véglegesen és visszavonhatatlanul pontot tett volna.

Az Országos Színészegyesület a színészekről levont, de az igazgató által saját céljaira fordított nyugdíjjárlékokat Szeged város közönségének pénzéből kívánta biztosítani. E célból az Országos Színészegyesület végzésüeg értesítette a színigazgatót, illetve Szeged város tanácsát, hogy június 8-iki tanácsülésen a Színészegyesület csak úgy szavazhatja meg és ajánlhatja a szegedi színházvállalkozót koncesszióra a kultuszminiszternél, hogyha a színészegyesületi követeléseket a színigazgatónak módjában áll a nyugdíjintézet számára biztosítani. A Színészegyesület vonatkozó levelét a város tanácsa a kulturügyosztály vezetője útján visszajuttatta a színigazgatónak.

A Színészegyesület levelét Andor Zsigmond a város tanácsi iktatójában 1926. június 5-én 15304—1926. szám alatt iktatott beadványával együtt nyújtotta be a város tanácsához. Az Andor-féle beadvány szószerinti szövege a következő:

Méltóságos

Dr. Somogyi Szilveszter polgármester úrnak
Szeged.

Tekintetes Tanács!

A vezetésem alatt álló színház szanálására való tekintettel és az élszóval előadott kérelem indokaira való figyelemmel, kérem, hogy a Színészegy es ülettel történt újabb megállapodásom szerint pénztári zárlat alkalmával hétköznapi 1 millió, vasárnapi 2 millió korona vétessék fel kiküldött számvevő által.

Szeged, 1926. június hó 4-én.

Andor Zsigmond.

Szeged város tekintetes Tanácsának.

Szeged.

Ezennel felhatalmazom a tek. Tanácsot, hogy a Színészegyesületnél fennálló 70 millió, azaz hetvenmillió korona tartozásom rendezése végett pénztáramból a színházhoz kirendelt állandó ellenőrző közege napi 1 és fél, azaz másfél millió koronát mindaddig felvegyen, míg fenti tartozás letörlesztve nincs. Ezen felhatalmazás vissza

nem vonható. Biztosításul a várossal szemben teljes felszerelésem szolgál és ez összeg erejéig a városi Tanács szükség esetén végrehajtást vezethet.

Tisztelettel

Andor Zsigmond

Szeged!—Hódmezővásárhely

Városi Színházak Igazgatósága

Fenti maghatalmazás alapján tisztelettel kérem a tek. Tanácsot a szükséges intézkedések megtételére és e határozatról az Országos Színészegyesületet értesíteni.

Andor Zsigmond.

A színigazgató beadványát és az ahhoz csatolt színészegyesületi levelet Szeged város tanácsa 1926. június hó 7-én tartott ülésén tárgyalta és a következő véghatározatot hozta:

15.304—1926. sz.

Junius 7. tan. ülés.

Kiadói utasítás: Dr. Szendrey Jenő tanácsnok ír utasítására a Színészegyesület végzése Andor színigazgatónak kézbesítettett.

Tárgy: Andor Zsigmond színigazgató kérelme Színészegyesületnél fennálló tartozásának törlesztése tárgyában.

Véghatározat.

Andor Zsigmond színigazgató azt kéri, hogy a város tanácsa a városi színház pénztárának ellenőrzésére kirendelt számvevője útján a városi színház napi jövedelméből a Színészegyesületnél fennálló, mintegy 70 millió korona tartozásának törlesztésére vegyen fel hétköznaponként egymillió, vasárnaponként kétmillió koronát és azt összegyűjtven kéthetenként küldje el a Színészegyesület részére. Ezirányu felhatalmazását azzal, hogy az vissza nem vonható a város tanácsa részére Írásban meg is adta.

Méltányolva Andor Zsigmond színigazgató kérelmét, a város tanácsa a kérelmet, annak kijelentése mellett, hogy ezen ügyből kifolyólag külön garanciát nem vállal, teljesíti és a színigazgató felhatalmazásának megfelelően utasítjuk a számvevőséget, hogy a színházi pénztár ellenőrzésére kirendelt közege útján minden nap pénztári zárlat alkalmával elsősorban a már kapott rendelkezéseknek megfelelően a város részére 300.000 koronát, másodsorban pedig a Színészegyesület részére hétköznaponként egymillió, vasárnaponként pedig kétmillió koronát a bevételből vonjon le és azt szabályszerűen vegye át.

Az így átvett heti 8.000.000 korona félhavonként a Színészegyesület részére Andor Zsigmond színigazgató ottan fennálló tartozásának törlesztésére lesz elküldendő.

Felhívjuk a számvevőséget, hogy ezen átmeneti pénz kezelésére vonatkozólag adjon javaslatot.

Tekintettel arra, hogy Andor Zsigmond színigazgató a város részére adott felhatalmazásában kijelenti, hogy a város kiküldött tisztviselője fentebb emiitett egymillió, illetve kétmillió korona napi összegeket mindaddig felveheti, amíg az ő tartozása a Színészegyesületnél kiegyenlítve nincsen, megkeressük a Színészegyesület elnökségét, hogy értesíteni szíveskedjék bennünket arról, a mikor majd Andor Zsigmond! színigazgató adóssága megszűnik.

Miről a IV. tanácsi ügyosztályt, a számvevőséget, az Országos Színészegyesület elnökségét, Andor Zsigmond színigazgató urat értesítjük.

Kmf.

Dr. Somogyi Szilveszter

Dr. Szendrey Jenő

polgármester. tanácsnok.

Amint Andor kérelméből és a város határozatából látjuk, a koncesszióért folyó harcban tulajdonképen már csak a Színészegyesület pénze a fontos, ezért folyik a küzdelem. Bombaként érte éppen ezért a Színészegyesületet koncessziós tanácsulását megelőző két nappal, június 6-án a Magyar-féle interpelláció híre. Az Egyesület elnöke az interpelláció szövegét a tanácsulésen köröztette, másrészt a behívott szegedi tanácsos információi alapján sem kínálkozott mód arra, hogy a koncessziót ezen a tanácsulésen Szeged város terhére és zsebére megszavazzák, annak megadását a kultuszminiszternél javaslatba hozzák. Az Országos Színészegyesület tanácsának erről az üléséről felvett jegyzőkönyve (Színészek Lapja 1926 július 1. száma) szószerint a következőket mondja:

— »Andor Zsigmond. A tanács kimondja, hogy Andor Zsigmond koncessziói iránti kérvényében nem felelt meg a március 16-iki tanácsulésen hozott határozat feltételeinek, amelyhez a Kultuszkormány is hozzájárult, koncesszió iránti kérvényét nem tárgyalja.

Földessi Vilmos már most kijelenti, hogy Andor Zsigmondot nem tartja alkalmasnak a színigazgatásra.

— Asszonyi László. A Pécs város tanácsától beérkezett hivatalos nyilatkozat alapján, a Tanács Asszonyi László kérvényét egyhangúlag pártolólág terjeszti fel a kultuszkormányhoz azzal, hogy ha a folyó befizetéseket augusztus 1-ig pontosan nem eszközzi, a tanács koncesszióját visszaterjeszti a kultuszkormányhoz.

A koncesszió-kérvényekkel kapcsolatban a Tanácshozzájárul színészeti felügyelő urnák, az elnöki értekezleten tett azon javaslatához, hogy azoknak az igazgatóknak kérvényét, akiknél a tanács látja a komoly fizetési szándékot és csak kisebb összegű hátralékban vannak, terjessze fel a kultuszkormányhoz pártolólág, de a beérkezett koncessziókat ne kézbesítse az illetőknek mind-

addig, amíg hátralékaikat le nem törlesztették. Ha pedig ez f. év augusztus 1-ig nem történnék meg, akkor a tanács a leérkezett koncessziókat terjessze vissza a kultuskormányhoz bevonás végett.

A koncesszió tárgyalások befejezése után Sallay dr. színészeti felügyelő úr kifejezést ad annak a lelki gyönyörűségnek, amely őt áthatja, látva azt a körültekintő gondosságot, ahogy az¹ elnökség a tanáccsal karöltve működött. Meggyőződése az, hogy ez az összhang megfogja teremteni a színészetnél az anyagi és művészi javulást.

Stella elnök hosszabb beszéld keretén ugyanennek a meggyőződésének ad kifejezést.«

A Színészegyesület tanácsának erről az üléséről a 23699—1926. számú szegedi tanácsi végzés alapján kiküldött városi vizsgálóbizottság előtt, melynek tagjai: Tóth Béla városi főjegyző, Simkó Elemér városi főügyész, Scultéty Sándor városi főszámvevő és Tóth Imre dr. törvényhatósági bizottsági tagok voltak, Baróti József színészegyesületi tanácsos, a szegedi színház tagja, többek között ezeket mondotta:

— A Színészegyesület tanácsának ülésén ő maga bejelentette és közölte a szegedi színháznál uralkodó tarthatatlan állapotokat. Úgy ő maga, mint a szegedi színház másik tanácsos tagja, Herczeg Vilmos a további üléseken is azt közölték, hogy a színészek által aláírt okmányok, melyek szerint nevezettek fizetéseiket megkapták volna, nem fedik a tényeket. Nemcsak azok a színészek nem kapták még meg! a fizetéseiket, akik megtagadták a június 8-i tanácsülés tagjai előtt elfekvő színésznyilatkozat aláírását, hanem az okiratot aláírók maguk sem kapták meg legnagyobb részben fizetéseiket.

A Színészegyesület tanácsának erről az üléséről, a színigazgató érdekeit melegen támogató lap, a Délmagyarország június hó 9-i számában a következőkben számol be:

»Ismeretes, hogy most, a szezon végével a főváros illetékes köreiben igen sok szó esik a szegedi színházról. Legutóbb az Országos Színész Egyesület tanácsa foglalkozott többek között a szegedi színház helyzetével is és ekkor bejelentették, hogy Andor Zsigmond nagyobb összeggel tartozik a színész-nyugdíjalapnak, illetve nem küldte fel a színészeiktől beszédett nyugdíj-illetékeket. A tanács ekkor úgy határozott, ilyen körülmények között nem javasolja Andor további koncessziójának megadását. A koncesszió tárgyában ekkor június 8-ára tűzték ki a végleges határozathozatal idejét és a határozatot

függővé tették attól, hogy a színigazgató milyen lépéseket tesz tartozása kiegyenlítésére.

A keddi tanácsülés elé nagy érdeklődéssel néztek nemcsak a szegedi beavatott körökben, de a színészet összes berkeiből. Az egyesület helyiségében három óra-
kor nyitották meg az ülést, amelyen igen nagyszám-
ban jelentek meg a tanácsstagok. A koncesszió tárgyá-
ban azonban nem hozhattak végleges határozatot, mert
a tagok között nagy izgalom támadt, amikor egy ívet
köröztek. Eljuttatták a tanácsba azt az interpellációt,
amelyet Magyar József jegyzett be a júniusi szegedi
közgyűlésre és amely 16 pontban sorakoztatta fel vádi-
jait a színigazgató ellen.

A színészek nagy izgalommal tárgyalták az inter-
pelláció ügyét, amikor felállott az igazgatót képviselő
Görög Sándor titkár és arra kérte a tanácsot, haladék-
talanul küldjön ki delegátusokat Szegedre, hogy azok a
helyszínen, közvetlenül ellenőrizzék, mennyiben felelnek
meg az interpelláció tényállításai.

A tanács teljesítette a kérelmet és elhatározta, hogy
a koncesszió ügyében csak akkor dönt, ha a delegátus
lefolytatta a vizsgálatot. A vizsgálatot egyébként maga
az egyesület elnöke, Stella Gyula fogja lefolytatni, aki
június 18-ika körül érkezik Szegedre, hogy közvetlen
középről tanulmányozza a szegedi színház ügyét.«

A június 8-i események! sorozatához tartozik a sze-
gedi színügyi bizottságnak aznapi ülése, amely ülésen
a színigazgató azt a kérelmét terjesztette a város tanácsa
elé, hogy a szegedi színtársulat szeptember 1-től októ-
ber 15-ig Szentesen működhessek. A kérelemhez a szín-
ügyi bizottság oly feltétellel ajánlja a város tanácsának a
hozzájárulást, hogyha a színtársulat Szegeden október
1-én megkezdí előadásait. A színigazgató a szentesi sze-
zon egyrészt úgy tervezi, hogy október 15-ig Szentesen
és Szegeden — két részre osztva — egyszerre játszanék
a társulat, az egyik helyen a prózai személyzet, a másik
helyen az operettegyüttes.

Ugyancsak a színügyi bizottságnak ez az ülése fog-
lalkozik a Magyar-féle interpellációval is, melyről a Sze-
gedi Új Nemzedék! 1926. június 9-i száma a követke-
zőket írja:

»Majd Gaál Endre dr. Magyar József interpellá-
cióját hozta a bizottság elé. Wimmer Fülöp kérte, hogy a
bizottság az interpellációval csak 4—5 nappal a köz-
gyűlés előtt foglalkozzék. A bizottság többi tagjainak
kérésére azonban Gaál Endre dr. elejétől végig rész-
letesen ismertette az interpellációt. Utána pedig cáfolta
az interpelláció egyes állításait és hosszú védőbeszédet
mondott Andor igazgató mellett.

— Amiket az interpelláló előterjeszt, azokat a bizottság már régen ismeri. Azon, hogy az igazgató szerződését 3 évvel meghosszabbították, változtatni nem lehet, mert az erről szóló határozat jogérvényes. A város hatóságának nincs beleszólási joga abba, hogy az igazgató a tagok fizetését visszatartja-e, vagy nem.

De, ha a város pénzt ad, akkor igenis van beleszólási joga — szolt közibe Dobay Gyula dr.

— Ez a bíróság és a Színészegyesület elé tartozik folytatta ezután Gaál Endre dr. A bizottság már ismételtén szövé tette, hogy az igazgató a tagokat késedelmesen fizeti. Amidőn pedig a város a színházat segélyezte, akkor a pénzt nem Andor kapta kézhez, hanem a főszámvevő, ki azt kizárólag a tagok között osztotta szét. Majd a színház nívójának dicséretére tért át Gaál Endre, amihez Wimmer Fülöp tercelt neki nagy hévvel. A Színészegyesület is kijelentette egyízben, hogy Szege-den van a legteljesebb társulat és hogy csak itt van teljes operaszemélyzet.

Dobay Gyula dr: Ez nem érdem! Így szól az igazgató szerződése.«

A Magyar-féle interpellációval kapcsolatban a Dél-magyarország június 10-i száma két oldalra terjedő cikkben foglalkozik. A cikk! Andor magánérdekeinek védelmében többek között a következőket írja:

»A színháznak van ügyésze. A színigazgatónak pedig, legalább is föltételezzük róla, becsületérzése. Ez az ügy most már nem intéződhetik el csak a közélet fórumain. A színigazgatónak kötelessége Magyar József interpellációját a büntető bíróság elé vinni, egyrészt azért, hogy a becsületsértő kifejezésekért elégtételt kapjon, másrészt azért, hogy alkalmat adjon a rágalmazó tényállítások bizonyítására.

Véleményünk szerint a színház sem olyan vállalat, amelynek minden belső ügyében vájkálni szabadna. Sajnos, a tagok egyrésze elkövette azonban azt a megbocsájtthatatlan hibát, hogy kicipelte a piacra a színház intern ügyeit. Innen van, hogy kávéházban, társaságokban állandóan napirenden voltak körülbelül ugyanazok a híreszteléseik, amelyeknek Magyar József interpellációja adott konkrét formát. A legkomolyabb ezek közül, hogy Andor Zsigmond nem fizeti a tagjait. Úgy tüntették fel az igazgatót, mintha konok nemfizető lenne. Utánanéztünk ennek a dolognak és megállapítottuk, hogy a színház június 6-án hat tagnak a június 1-én esedékes félhavi fizetés felével, három tagnak félhavi fizetéssel, báróim tagnak háromheti, öt tagnak négyheti és egy tagnak, Baróthy Józsefnek, több mint kéthónapi fizetéssel tartozott.

Magyar József interpellációjában tudvalevőleg több olyan kifejezés és tényállítás van, amely alkalmas arra, hogy egy bírói Ítélet esetleg megállapítsa róluk a be-

csületsértést, illetőleg a rágalmazást. Andor Zsigmond színigazgató, mint értesülünk, ezek miatt a kifejezések és tényállítások miatt bűnvádi feljelentést tesz az interpelláló törvényhatósági bizottsági tag ellen.«

Nagy feltűnést és élénk nyugtalanságot kelt a közvéleményben Gaál Endre dr. kultúr tanácsnoknak, a színügyi bizottság elnökének ugyancsak a színügyi bizottságnak június 8-iki ülésén tett néhány olyan kijelentése, melyeknek az a félremagyarázhatatlan értelme, hogy Szeged város (közönségének nincsen beleszólása a színigazgató anyagi ügykezelésébe. A színigazgatóra tartozik, hogyan és mint fizeti színészeit, bevételeit és a kézhez kapott pénzüsszegeket mire fordítja. A tanácsnoknak e nyilatkozatával kapcsolatban a Szegedi Napló 1926. június 10-i száma »A város pénze« című. vezércikkében többek közt szószerint a következőket írja:

»Minden tiszteletünk illesse a színügyi bizottság kiváló elnökét, mégsem szalajthatjuk el a fülünk mellett azt a felfogást, amelyet a tegnapi ülésen vallott. A színház körül megint fergetegek dúlnak, s annyi a bábája, hogy ekkora segítséggel csakugyan sikerül talán kátyúba juttatni. Azt se tagadhatni, hogy némelyek szeretik összetéveszteni a tanyai kisvasúttal s ezért gondoskodnak a mellékvágányairól. Pedig nincs ennél világosabb és egyszerűbb dolog, megesett a mása számtalanszor a kereskedelmi életben is, ahol tőke nélkül fog valaki az üzlethez, aztán nem győzi az iramot s becsukja a boltot. A különbség annyi, hogy a színház nem csupán üzlet, hanem kultúr intézmény is, legalább így halljuk hangoztatni mindig, amikor áldozatot kell hozni érte s a város kénytelen-kelletlen, de meghozza ezeket az áldozatokat, ha nem akarja az antikulturális kifejezés vádját magára venni.

Engedelmet kérünk, nem akarunk cinikusok lenni, bár elérkezett az emberiség oda, hogy a sok minden elől ebbe a lelki menedékvárba vonuljon, de önmagunkat tompítjuk ezzel a hanggal. Van nekünk száz és száz bajunk, ordítóbbak, véresebbek Andor Zsigmond úr anyagi zavarainál. Nem is a kulisszák mögött játszódnak le, hanem lépten-nvomon, amerre megyünk, a munkanélküliek, a betevő falatot sem látók, a dohos pince-lakásokban fetrengők, a tüdővész tanyákon felnövő gyerekek sorában.

Hát Isten úgyse nem tartjuk olyan nagy tragédiának, hogy egy színházi vállalkozó csalódott a számításában és a ritkán fogyatékos, de a többször zsúfolt házak mellett sem tudott annyit szerezni, hogy mindenkinél külön módban élje életét.

Hogyan sáfárokodott, mit vett be, mit adott ki? — valóban az ő privát dolga volna, ha nem volnának

másféle kontaktusok is azonkívül, amely üzletileg köti össze a közönséggel. Ez a közönség azonban nem csupán az elővétek díjat, meg a jegy járat fizeti meg, hanem részes a színház támogatásában annak a közpénznek a révén is, amit a város juttat neki különféle formájú segélyképpen. Tehát az emberiség boldogulását csak nagyon kis mértékben kielégítő színház szempontjából gondolkozik a színügyi bizottság föltétlenül jóhiszemű és könnyen ellágyuló szívű elnöke, amikor azt mondja, hogy a városnak nincs hozzá köze, mire költi a színház a segélyképpen adott pénzt. Már hogyné volna! Ha ez a kijelentés dogmává kővülne, akkor még nagyobb zavarok támadnának a színház belső ügyei körül, a melyek közül azonban egyesek a nyilvánosság elé kívánkoznak. Egy művészi társaságot, amely nem csupán szellemileg, de idegileg is le van kötve, nem lehet azzal ruinálni, hogy állandóan a bírósághoz szaladgáljon, ítéletet kérni a gázi megfizetésére. Azok az emberek tanulni, próbálni, játszani kényszerültek s idegrendszerüket épp az a tudat tartja rendben, hogy az igazgatójuk erkölcsi obligóban van a várossal széniben s elsősorban azokat elégíti ki a mindenféle jövedelemből, akik az ő jövedelmét, a sikert, biztosítják. Tényleg, nem bűn a díszletkészítés sem, de akkor miért vegye meg a város, megváltásként, vagy miért, azokat a díszletket, amik az ő pénzből teremtődtek? Nem követel a város elszámolást minden pénzösszegekről, amit segélyképpen bárkinek kiad? Hogy méltóztatnak elképzelni azt az egyoldalúságot, hogy megnyitják minden zokszóra a város kasszáját, aztán a többivel nem törődünk, csak hallgatjuk a kifogyhatatlan kesergést, hogy Szeged nem áldoz a színházra eleget, más városok sokkal gálánabbak.

A színház, mikor terhei jelentékeny részét közpénzből fedezi, tartozik tiszta helyzetet teremteni, még pedig minden színháztechnikai számítgatási rendszer nélkül. Tudni akarjuk, hová ment el a sok pénz, mert hátha hiábavalóságra dobtuk oda s akkor még mindig jobb helyre lett volna, ha az igazi nyomor enyhítésére fordítják. A színügyi bizottság elnökének azzal a másik jelentésével, amely lapunk más helyén található, nem foglalkozunk komolyan. Nyilván ő is csak tréfált, mikor azt mondja, hogy a városnak közömbös, van-e Andornak koncessziója, mert ez a rendőrségre tartozik, amely megakadályozza a játszásban, ha nincs engedélye. Mi, akik a város pénzére épp úgy vigyázunk, mint maga a város, ennek a mondatnak csak az első felét hagyjuk helyben. Valóban, a városnak közömbös, hogy van-e Andornak koncessziója ...«

A szegedi lapok június 10-i számukban közlik a kultúr tanácsnoknak azt a most idézett nyilatkozatit, mely szerint a Színészegyesület tanácsának június 8-iki ülésének Andorra vonatkozó, koncessziót nem tárgyaló

határozata nem végleges. A város hatóságát — mondta Gaál dr. — nem érdekli és ahhoz nincsen köze, hogy a színingazgatóknak van-e koncessziója, vagy nincs. Ha koncessziója az őszre nem lesz, neki Szeged városára, hanem az államrendőrségre tartozik, hogy az előadásokat a szegedi színházban megakadályozza.

Végül e napok eseményeihez tartozik a szegedi járásbíróóság előtt ugyancsak június 8-án lefolyt első színészkérés tárgyalása, amelyről az összes lapok részletesen beszámolnak. Az eseményről a Szegedi Napló június 9-i számából idézzük a következő sorokat:

»A szegedi járásbíróóság két bírása: Putnoky és Vadász polgári járásbírók előtt kedden a szegedi színház két tagjának, Baróthy Józsefnek és Kertész Vilmosnak Andor Zsigmond színingazgató ellen indított polgári pere zajlott le. A színház kérdése, ami tulajdonképpen nem is a művészet válsága, csak Andoré, annyira előtérbe tolt, hogy egyik fontos, jellemző fejezete ez a szokatlan pör is. Tehát igenis van hozzá köze a nyilvánosságnak, a mely jogosan kíváncsi rá, mi történik a színházra fordított közpénzekkel.

Baróthy József igazgatóhelyettes-főrendező ügyét Vadász Lajos dr. járásbíró tárgyalta. Baróthy József március 16-tól járó elmaradt fizetése, 24 és félmillió korona erejéig perelte az igazgatót. Ezzel szemben Andor Zsigmond képviselője kifogásolta a fölszámított követelés számszerűségét és előadta, hogy a különböző levonások, mint például nyugdíjjáradéki illeték figyelembevétele mellett a követelés nem lehet több 10 millió koronánál. (Hogy azonban hol van az a »levont« nyugdíjjáradék, arról nem szól a krónika.) Erre Baróthy képviselője bemutatta a szerződést, melyből kitűnik, hogy a fölszámított összeg neki a maga egészében jár. A bíró a tényállás tisztázása végett elrendelte a peres felek beidézését és eskü alatti kihallgatását.«

Amint látjuk a június 8-i nap éppen elég eseménnyel szolgált ahhoz, hogy a szegedi és az országos közvélemény figyelmét a szegedi színház, illetve a színházvállalkozó válságának ügyére terelje. Az természetes és szakember előtt pillanatig is kétségtelen volt, hogy a szegedi színház titkárának a Színészegyesület tanácsülésén tett ama nyilatkozata, hogy a szegedi színházvállalkozás szénája teljesen rendben van, minden komoly alapot nélkülöz. Viszont igen sajnálatos, hogy a szegedi színügyi bizottság elnöke és a kulturális ügyosztály vezetője, akkor, akkor a nagy nyilvánosság előtt már kétségtelen a színházvállalkozás nemcsak teljes anyagi, de morális lezülése is, erélyesen és kíméletlenül nem a köz-

érdek védelmét sürgeti, hanem lány szívével, galamb-lelkének hiszékenységevel még mindig a színigazgatót próbálja védelmezni és menteni. Az eseményéle azonban feltartóztatlanul tovább gördülnek.

A színház két tagja, Baróti József és Kertész Vilmos, függetlenül a szegedi járásbíróság előtt folyó polgári perüktől, követeléseik biztosítására csődkérelemmel iordnlta a szegedi törvényszékhez. A törvényszék június hó 9-én kelt határozatával, június 14-ére ebben az ügyben tárgyalást tűz ki, amelyről a Szegedi Új Nemzedék június 12-i száma a következőkben számol be:

»Andor Zsiga színigazgató háztartásának sülyedő hajója a törvényszék csödbíróságánál újabb hatalmas rést kapott.

A színtársulat két tagja, Baróti József igazgatóhelyettes és Kertész Vilmos tenorista csödnnyítás iránti kérvényt adtak be Andor Zsiga ellen és 37 millió korona követelést jelentettek be a csödbíróságnál.

A törvényszék a következő végzést hozta:

A szegedi kir. törvényszéktől
4352—1926. szám.

Végzés.

Baróti József és Kertész Vilmos panaszosoknak Andor Zsigmond ellen csödnnyítás iránt beadott kérvénye folytán a kir. törvényszék az 1881. évi XVII. t. c. 84. §-a értelmében 1926. évi június 14. napjának délelött 9 órájára hivatalos helyiségében (Széchenyi-tér 4. I. em. 74. sz.) tárgyalást tűzi ki és erre a csödnöt kérő hitelezőket és az adóst a törvényes következmények terhével megidézi.

Szeged, 1926. évi június hó 9.

Sáfár Sándor sk. ítélőtáblai bíró
c. f. kir. törvényszéki bíró.

A csödn megnyitása felől tehát a törvényszék hétfőn délelött fog határozni s miután valószínű, hogy a színigazgató többi, nagyszámban levő hitelezője is csatlakozni fog a csödnnyítás iránti kérelemhez, a törvényszék a csödnöt el is fogja rendelni.

A színház válsága a színtársulat nyomorgó tagjainak csödnkérelmével tetőfokára hágott.«

A színház művészi, különösen zenei részének, érdekes és feltűnést keltő kritikáját adja Belle -Ferenc dr. hegedűművész, szegedi zeneiskolai tanár a Szegedi Új Nemzedék »Megjegyzések a színház szanalásához« című július-12-i számában megjelent alábbi vezércikke:

»A színház és színigazgató válságos helyzetének jellemző pikantériája, hogy az egész földrengés anyagi okok miatt kezdődött. Egy csipetnyi rábulisztikával úgy lehet-

ne beállítani a dolgot, hogy itt az erkölcsi halál ismeretlen fogalom, hogy ebben az eldorádóban minden beteg, fertőzött és fertőző organizmus szabadon élhet, tenyésztheti baktériumait, mert hiszen a közéleti, társadalmi és művészeti erkölcs oxigénje oly bőségesen áll rendelkezésünkre, hogy olyan bagatell intézmény, mint a városi színház, ezt szabadon használhatja. Most azután, hogy ezek a baktériumok magától a kibocsájtó organizmustól is kezdik elzárni a levegőt, csak most kezd az elégtelenség közhangulattá válni.

Andor Zsigmond kétségbevonhatatlan éles érzéssel meglátta, hogy a mai évtized a zenés darabok felé tendál, hogy itt e téren hiányok vannak, amiket ügyes vállalkozással ki lehet aknázni, ismerte a helyzetet, tudta kikkel áll szemben, tudott hangzatos programokat adni, ismerte a társadalmi erőviszonyokat, a propaganda eszközök felkészültségét és hatását, tudta mennyire köti őt a program beváltása, volt bátorsága hajmeresztő kapkodással és művészeti tiszteletlenséggel a reklám kedvéért olyan operaelőadásokat keresztülerőszakolni, a melyek egyedül arra voltak jók, hogy elkönnyvelhette őket laikus művészi ellenőrzői előtt, egyebekben nélkülözték a minden művészi produkció alapját, a gondos munkát, a korrekt, egyszerű megcsináltságot is, nemhogy a szerzőknek: Wagner, Mascagni, Poldini, Kienzl és a többinek, művészi eszméiknek propagálására alkalmasak lettek volna, vagy egyáltalán vonzerőt gyakoroltak volna. Budapesten, ahol nem élvezik a teljes operaelőadásokat, könnyen mondhatják, hogy itt teljes operaegyüttes és egy pár jobb erő van, mert nem voltak tanúi többek között annak; a kulturbotránynak, aminek például Koessler János itt tartózkodása alatt a Bűvös vadász előadásán. (Koessler egyfelvonást szenvedett végig, de aztán sietve távozott. A szerző.)

Ez az éra nagy. bizalommal, lelkes fogadtatás mellett jól indult, de ellaposodott, sőt azáltal, hogy erejét túlhaladó, lelkiismeretlen, rendszertelen humbug-vállalkozásokba csapott, reputációjával együtt a bizalmat, mint kultúrintézmény is régen eljátszotta.

A mostani rezsimet előbb-utóbb eléri megérdemelt sorsa, mert a legművészbizib adminisztrációja a reklámnak és külszínnek nem pótolhatja a komoly, rendszeres célkitűző munkát. A nyugodt béke jóllakott és emésztő éveiben talán jólesett egy-egy könnyebb operett és jó hecc volt színpalak mögötti machinációkat végezni egy kis körnek. Ma már ezek a receptre készült tákolmányok a nagyközönség vonzói és a színház fentartóiként szerepelnek, mint főfaktorok és kultúrtényezők. Hogy ez a kultúra a csábítható és nem egészen műveit tömeget hova vezet, az eddig is világos, azért is elérkezett az ideje nem a hirtelen cselekvésnek, hanem, hogy gondos és a dolgok mélyreható tanulmányozásával, mihelyst ez az átmeneti szükségállapot megszűnt, illetékes közegek a színház egész életét céljának megfelelőbb berendezésű, a

magyar kultúra és társadalmi élet igényeit jobban kielégítő alapokra fektessék. Ez lesz méltó Szeged város közönségéhez és a magyar nemzet hagyományaihoz.«

Június 14-én jelenik meg a szegedi »Hétfői Rendkívüli Újság«-ban a következő rendkívül érdekes cikk:

»Az elmúlt héten jobb ügyhöz méltó buzgalommal mint befejezett tényt terjesztették a városban a hírt, hogy a Színészegyesület nem ad Andornak továbbra koncessziót és így a szegedi színháznak szeptembertől kezdve új igazgatója lesz.

Az a pokoli öröm, amellyel a hírnökök a várost végigfutották, nyilvánvalóvá tették, hogy a hírben több az óhaj, mint a befejezett tény.

A város tanácsa természetesen nem foglalkozott ezzel az ügygel, mert a színház bérlete Andoré és csak akkor kellene a színház ügyét napirendre tűzni, ha Andornak szeptemberben nem lenne játszási engedélye. Ebben az prömben, úgy látszik, nem részesülnek Andor halálhírének terjesztői, mert a Színészegyesület június 9-én kelt leirata szerint semmi akadályja sincs annak, hogy Andor Zsigmond a koncessziót megkapja. Az egyesület csupán azt kívánja, hogy az igazgató tegyen eleget a tagok iránti kötelezettségének, a Színészegyesület pedig beleegyezik abba, hogy a város fizesse majd ki a jövő szezonban a hátralékos illetékeket a színházi szubvenció terhére.

Miután ennek semmi akadályja nincs, a színház sorsa biztosítottnak látszik.«

A város tanácsa a színügyi bizottság javaslatával, amely a szentesi szezon engedélyezését ajánlja, június 14-üká ülésén foglalkozik. A tanács az előterjesztéshez hozzájárul — azzal a kikötéssel, — Shogy a szentesi szezon tartamától függetlenül, október elsején a szegedi előadásokat a színházvállalkozónak meg kell kezdenie. Ugyancsak ez a tanácsülés foglalkozik Andor Zsigmondnak egy beadványával, amelyben a színingazgató a Színészegyesület egy átiratát juttatja a város tanácsához. A 16031—1926. szám alatt június 14-én iktatott színingazgatói beadvány a következőket mondja:

Méltóságos

Dr. Somogyi Szilveszter polgármester urnák

Szeged.

Tekintetes Városi Tanács!

Több alkalommal kértem a tekintetes Tanácsot, hogy a rendkívül súlyos gazdasági helyzet közepette roppant nehézségekkel küzdő szegedi színház helyzetén némi engedmények nyújtásával segíteni és ezzel a színpadi kultúra ügyét előbbrevinni kegyeskedjék. A várva-várt segítség azonban mindeztideig nem érkezett meg és én kétségbe-

esetben küzdök azon, hogy valahogy egyensúlyba kerüljek, de saját erőmből lehetetlen.

Tisztelettel kérem ezúttal mégegyszer a tekintetes Tanácsot a mellékelt Színészegyesületi okmány alapján, szíveskedjék a színház anyagi helyzetén bölcs intézkedésével segíteni és ezzel további művészi törekvéseimben támogatni és a jövő szezon előkészítő munkálataiban lényeges könnyebbséget nyújtani.

Szeged, 1926. június hó 12-én.

Kiváló tisztelettel

Andar Zsigmond
színigazgató.

A beadványhoz csatolt színészegyesületi átirat, illetve Andorhoz intézett levél szószerinti szövege a következő:

8230. szám. Budapest, 1926. június 6.

Tekintetes

Andor Zsigmond színigazgató úrnak
Szeged.

A tanács foglalkozott az Ön koncesszió kérvényével és úgy határozott, hogy:

1) igazolni kell, hogy az összes tagokat kifizette pontosan, mert a beküldött névsor hiányos;

2) Szeged szab. kir. város tanácsának 15.304/1926. számú határozata nem kielégítő, mert nem intézkedik a folyó fizetési kötelezettségeket és a pótfilléreket illetően;

3) Az Ön beküldött kötelezvénye sem helyes. Nem Önnek kell magát köteleznie a szubvenció fel nem vévésére, mert lehet, hogy erre nem is lenne módja, ha a városi tanács pld. úgy határozná, mint tavaly, hogy közvetlen a tagoknak fizeti ki, tehát a város adjon olyan kötelező nyilatkozatot, hogy a szubvenciót, minden más hitelezőt megelőzően elsősorban az Országos Színészegyesülettel szemben Önnek 1926. október 1-ig fennálló összes tartozását ki fogja fizetni, úgy, hogy a 2-ik pontban emiitett 15.304/1926. számú határozat az esetleges szubvención felüli követelésének és a folyó járulékok fedezetére szólna.

Az Ön ellen ott indított támadások nem befolyásolják az Ön koncesszió kérvényét, ha itteni és a tagokkal szembeni kötelességének elfogadható módon eleget tesz.

Tekintve, hogy az összes kérvényekkel még e hónapban feltétlenül végeznünk kell, kérem rendezze a fentieket a lehető legsürgősebben.

Tisztelettel:

Stella Gyula
elnök.

A város tanácsa a kérelemmel foglalkozik és elvben kimondja, hogy a kérelmet — bizonyos fentartásokkal

és a Város érdekeinek szeme előtt tartásával — teljesíteni hajlandó. Az ülésről a Szegedi Napló június 15-i száma a következőkben számol be:

»Még mindkét parton csapkodnak a színházügy hullámai, azt hisszük azonban, hogy most már rövideset» az egyenesbe jut a színház ügye. A Színészegyesület elnökségétől ugyanis arról értesültünk, hogy Stella Gyula elnök és a Szülészeti Felügyelő kedden vagy szerdái Szegedre érkeznek, hogy a város vezetésével a kövendő eljárás megbeszélése miatt értekezzenek.

A Színészegyesület elnökségétől arról is értesülünk, hogy Andor Zsigmond, a színház igazgatója újabb terminust kapott hátralékai rendezésére. Ha az igazgató június 20-ig úgy a Színészegyesülettel, mint tagjaival szemben az utolsó fillérig rendezni tartozásait, az esetben a Színészegyesület tárgyalni fogja Andor Zsigmond koncessziókérvényét, sőt azt a további eljárás céljából a kultuszminiszterhez fel is terjeszti. Erre még akkor is hajlandó, ha a város tanácsa Andor Zsigmondnak! a Színészegyesületnél fennálló tartozásával szemben vállalja az anyagi felelősséget, de azt megköveteli, hogy az igazgató egy tagjával szemben sem lehet egy fillérnyi tartozással sem.

Itt említjük meg, hogy a városi tanács hétfői ülésén foglalkozott a színház ügyével. Elhatározta a tanács, hogy hivatalosan értesíti a Színészegyesületet, hogy ha Andor színigazgató október elején az előadások sorozatát megkezdi, az esetben a színház részére az! 1926—1927-es színiévadra megszavazott 8000 aranykorona szubvencióból minden hó elején 11 millió koronát küldet fel a főszámvévő útján a Színészegyesületnek, az igazgató hátralékos nyugdíjtartozásának kiegyenlítésére. Az első részlet október elsején esedékes.

A tanács határozata ut a szanálás felé, de kérjük, mi lesz itt, ha történetesen az igazgató nyári szezonja anyagilag nem lesz kedvező? Akkor előlről kezdődük a mostani komédia, ami sem a városra, sem a közönségre nem lehet kívánatos«.

A tanács határozata mintegy előkészítő lépés a Színészegyesület elnökének és a színész felügyelőnek két nap múlva beigért szegedi látogatásához. Az erre vonatkozó szóbeli tárgyalásokat a színigazgató már úgy kezdeményezte és folytatta az illetékes tanácsi ügyosztály vezetőivel és a város hatóságával, hogy a budapesti vizsgáló közegek megérkezése előtt a maga számára a város tanácsában valamilyen kedvező döntést, vagy határozatot kierőszakoljon, vagy kikönyörögjön.

Ugyancsak június 14-én tárgyalja a szegedi törvényszék Baróti József és Kertész Vilmos csódkérelmét.

A tárgyalást a bizonyítás kiegészítése céljából a bíróság tíz nappal elhalasztotta.

Junius 15-én este tényleg Szegedre érkezik az Országos Színészegyesület elnöke, Stella Gyula és az Országos Színészeti Felügyelő, dr. Sallay Géza. A két úr igyekszik minden feltűnést elkerülni. Különösen nagyon vigyáznak arra, hogy az újságok qs a színház alkalmazottainak a figyelmét elkerüljék. A két úr érkezéséről a színtársulat tagjai mégis tudomást szereznek. Megindul a hajsza az esti és éjszakai órákban a felkutatásukra. Végül a Kasszálló sakktermében visszavonulva ráakadnak Stella Gyulára, akit az éjféle órákban Baróti József főrendező, a Színészegyesület szegedi tanácsosa, Szentiványi Béla színész és Kertész Vilmos tenorista keresnek fel. A három színtársulati tag azzal a kérelemmel fordul a Színészegyesület elnökéhez, hogy miután hivatalos vizsgálat megajtése céljából érkezett az Országos Színészeti Felügyelő társaságában Szegedre, hivatalos vizsgálataik során hallgassák meg okvetlenül a színtársulat tagjait is. Azt kérték, hogy másnap okvetlen társulati ülést hívjon össze az elnök, folytasson vizsgálatot a színházban a panaszok meghallgatása és a bajok! helyszínen történő megismerése céljából. A három színtársulati tag — a társulat nevében — ezen az esti megbeszélésen részletesen és aprólékosan tájékoztatta a Színészegyesület elnökét arról a borzalmasan nyomorúságos anyagi rés példátlanul suffyos, lezülött morális helyzetről, mely teljesen lezüllesztette a színházvállalkozást és lehetetlenné teszi úgy a színtársulat tagjainak, mint az igazgató helyzetét, erkölcsi jóhírét Szegeden. Előadták, hogy a színtársulat tagjai heteken, hónapokon át nem kapják a fizetéseiket, éheznek, nyomorognak, a megaláztatások és meghurcolások sora éri őket, nyakig el vannak adósodva, a szenvedéseket, a kálváriát tovább nem bírják. Végül átadták Stella Gyulának a színtársulat tagjai által aláírt Írásos kérelmet, melyben ezek a Színészegyesület támogatását kérték helyzetük radikális és gyors orvoslása érdekében. Stella Gyula a tagoknak megtagadta kérésük teljesítését, nem volt hajlandó sem a színház tagjait meghallgatni, sem társulati ülést összehívni. Úgy ő, mint Sallay azt hangoztatták, hogy felesleges a színháznál lefolytatandó vizsgálat, nekik most Szegeden más céljuk van látogatásukkal. A Színtársulat tagjainak képviselőjében Baróti József színészegyesületi tanácsos, hasonló értelmű megbeszélést

folytatott a hivatalosan vizsgálat céljából Szegeden tartózkodó Színészeti Felügyelővel, Sallay Géza dr.-ral is, akit a helyzetről a legrészletesebben és legkimerítőbben informált.

Szegedi tartózkodásuk alatt tényleg sem a Színészeti Felügyelő, sem a Színészegyesület elnöke nem tartották érdemesnek és kötelességüknek, hogy a színészek tolmácsolt kérelmére és panaszaik meghallgatására, a színházban megjelenjenek. Kihallgatások eszközésével, a szintársulat ülésének összehívásával az érdekeltektől és anyagilag legjobban sújtott színészekről közvetlenül tájékozódjanak a helyzetről.

A Színészegyesület elnöke és a Színészeti Felügyelő hivatalos vizsgálóútjukon Szegeden mindössze a város polgármesterét, főispánját, főjegyzőjét és számvevőjét keresték fel. Mind a négy úrnál az iránt érdeklődtek, hogy milyen véleménnyel vannak a színigazgatóról. A főispán kivételével azonban — akivel a Színészeti Felügyelő beszélt — a tárgyalások gerince és magva csak az volt, hogy a város tanácsát arra bírják, hogy a színigazgató hátralékos nyugdíjárulék összegeit, melyeket a színigazgató tagjaitól levont, de a Színészegyesület pénztárába nem továbbított és amely összegek radikális behajtását a Színészegyesület elmulasztotta, a Színészegyesület és tanácsának ebbeli hivatali mulasztásának pótlása és helyrehozásaként, Szeged város adózó polgárai zsebéből, közpénzből biztosítsák a színész nyugdíjintézet javára.

A Színészegyesület elnöke és a Színészeti Felügyelő látogatásáról a Délmagyarország június 17-iki száma ezeket írja:

»Ismeretes, hogy az országos Színészegyesület legutóbbi tanácsülésén, amely Andor Zsigmond színigazgatói koncessziójának kérdésével foglalkozott, Stella Gyula elnök bejelentette, hogy rövidesen Szegedre jön és itt személyesen vizsgálja meg a helyzetet. Ígétét most be is váltotta, amennyiben kedden este Sallay Géza miniszteri tanácsossal, a vidéki színészet országos főfelügyelőjével Szegedre érkezett.

Szerdán délelőtt felkeresték a polgármestert, akivel hosszabb ideig tárgyaltak a színházról. A polgármester erről a beszélgetésről a következőket mondotta a Délmagyarország munkatársának:

— A Színészeti Felügyelő és a Színészegyesület elnöke kérdéseket intéztek hozzám, amelyekre én a legjobb tudomásom szerint feleltem. Elsősorban azt két-

dezték, hogy a város hatósága meg van-e elégedve Andor színigazgatói működésével. Azt válaszoltam, hogy a legnagyobb mértékben meg- vagyunk vele elégedve, mert nagyszerű előadásokat produkál, jó színigazgató, művészember, aki azonban a színházvezetés pénzügyi és kereskedelmi részéhez nem nagyon ért. Megkérdezték ezxitin, hogy fizeti-e Andor társulatának tagjait. Azt válaszoltam, hogy tudomásom szerint a legtöbb színész járandóságát már kifizette, azokkal pedig, akiknek még tartozik, már egyezkedő tárgyalásokat folytat. Megkérdezték, hogy a város tanácsa garantálja-e Andornak a Színészegyesület nyugdíjalapjánál lévő tartozásának kifizetését. Ismertettem erre a tanács legutóbbi határozatát, amely szerint a tanács rendeletére a színház ellenőrzésével meghízott számvető a napi bevételből másfélmilliót von le mindennap a nyugdíjalap javára és amely szerint a tanács a színház jövő évi szubvenciójából elsősorban a nyugdíjalapot elégíti ki.

A Színészegyesület elnöke és a Színészeti Felügyelő látogatásáról Andor Zsigmond érdeklődésünkre a következőket mondotta:

— Magyar József törvényhatósági bizottsági tag interpellációját valaki felvitte a Színészegyesület legutóbbi tanácsülésre, ahol azt fel is olvasták. A Színészegyesület tanácsa ugyanakkor megismerte azokat a támadó tendenciájú újságcikkeket is, amelyek az utóbbi időben a szegedi színházzal kapcsolatban megjelentek. Ezek a cikkek és az interpelláció azt a látszatot teremtették, mintha a szegedi színházban lehetetlen állapotok uralkodnának. Titkárom, Görög Sándor, amikor ezekről tudomást szerzett, megkérte nevemben Stella elnököt, hogy jöjjön le Szegedre és itt személyesen győződjön meg a hírek alaptalanságáról. Az elnök a tanácsülésen be is jelentette, hogy ezt a kérdést hamarosan teljesíti. Kedden este érkezett meg Szegedre a Színészeti Felügyelővel. A színházban nem is voltak, hanem szerdán meglátogatták a polgármestert és a városi tanács tagjait, akiktől információkat kértek. Stella Gyula érdeklődésemre azután részletesen elmondotta, hogy miket hallott a városházán. Elmondotta, hogy a polgármester éppen úgy, mint a tanács tagjai, a legnagyobb elismeréssel és dicsérettel beszéltek színigazgatói működéséről, de hozzátették, hogy nem vagyok pénzügyi zseni; mire Stella megjegyezte, hogy ma egyetlen magyar színigazgató sem pénzügyi zseni, mert mindenütt ugyanolyan válság uralkodik, mint a szegedi színházban. Elmondották, hogy a város hatósága a lehetőség szerint elősegíti a helyzet rendezését, hogy a színház kiegyenlíthesse adósságait. Stella kijelentette még előttem, hogy azok, amiket a városházán hallott, örömmel töltik el.

Stella Gyula elutazása előtt hosszasan tárgyalt Baróti Józseffel, a színház főrendezőjével is. Stella és Sallay délután a gyorsal visszautaztak Budapestre.«

A Színészegyesület és a kultuszminiszter két hivatalos vizsgáló közege a színtársulat tagjainak és a közvéleménynek nem kis megdöbbenésére, a színháznál lefolytatni kért hivatalos vizsgálatok és panaszok meghallgatása nélkül jun. 16-án délután, minden feltűnést kerülve, majdnem bujkálva, visszasiettek a fővárosba. Még nagyobb volt azonban a szegedi közvélemény és a szegedi színház tagjainak meglepetése, amikor az Országos Színészegyesület június hó 22-én tartott tanácsüléséről olyan jelentés érkezett Szegedre, hogy a Színészegyesület a szegedi színházi vállalkozó koncesszió ügyét nemcsak tárgyalta, de a koncessziót a szegedi helyzet ismeretében, a színészek információja ellenében, véleményezte is. A koncessziós ülésről a Színészegyesület 1926. évi június 22-én tartott tanácsülésén elk. jegyzőkönyve (Színészek Lapja 1926 július 1. száma) szószerint a következőket mondja:

Koncesszió kérvények.

— »7781. Andor Zsigmond koncesszió iránti kérelme.

Elnök bejelenti, hogy a klérvéhyt a legutóbbi tanácsülésen tárgyaltuk, de a város által nyújtott biztosíték nem volt elegendő és így a kérvény tárgyalása a mai ülésre tetetett. Az ügy végleges tisztázása végett Sallay dr. színészeti felügyelő úrral együtt leutazott Szegedre és felkéri a színészeti felügyelő urat, hogy az eredményt ismertesse a tanáccsal.

Színészeti felügyelő úr előadja, hogy Szegeden érintkezésbe léptek a polgármester úrral, továbbá a főispán, főjegyző és számvevő tanácsos urakkal, akik valamennyien oda nyilatkoztak, hogy Andor működésével művészi szempontból teljesen meg vannak elégedve, személyéhez ragaszkodnak. Az egyesülettel szemben fennálló tartozásaiért Szeged város tanácsa jót áll olyképpen, hogy a tanács által megszavazott 8000 aranykorona szubvenciót havi részletekben — aszerint, ahány hónapot tölt Andor Szegedén — az egyesület pénztárába fizetik be. Ezzel az egyesület követelése teljes kielégítést nyer.

Színészeti felügyelő úr jelentéséhez Elnök hozzáfűzi, hogy ennek a tanácsi határozatnak írásba való foglalása folyamatban van és eddig azért nem vettük kézhez, mert ezt a biztosító iratot oly elővigyázattal kell megszerkeszteni, hogy senki hozzá ne férhessen és meg ne támadhassa. A felszólalások elhangzása után elnök felteszi a kérdést, megszavazza-e a tanács Andor Zsigmond! koncesszióját, melynek eredményeképp:

A tanács Andor Zsigmond koncesszióját pártoló véleményezéssel terjeszti fel a kultuskormányhoz azzal a feltétellel, hogy 3 héten belül köteles az összes tagok gagekövetelését kiegyenlíteni és ezt a tagok nyilatkoza-

tával igazolni. Ha ennek eleget nem tesz, a mir felterjesztett véleményes javaslatunkat visszavonjuk, illetve az esetleg addig leérkezett koncessziót bevonás végett visszamutatjuk.«

E jegyzőkönyv íme megerősíti, hogy a Színészegyesület tényleg az volt, hogy június 8-án koncessziót javasoljon Andornak, amit azonban a Magyar-féle interpelláció nyilvánosságra jutása miatt az Egyesület tanácsa nem mert megtenni.

A Színészeti Felügyelő ama bejelentése az ülésen, hogy Szeged város polgármestere, főispánja, főjegyzője, főszámvevője olyan nyilatkozatot tettek volna, mely szerint »Andor személyéhez ragaszkodnak«, kinosan és kellemetlenül érintette az aposztrofált szegedi urak legtöbbször, mert olyan kategorikus értelemben, ahogy azt a Színészeti Felügyelő a fenti jegyzőkönyv szerint hangoztatta, egyik úr sem fejezett ki olyan ellentmondást nem tűrő óhajt, hogy a jövőben is csak Andor Zsigmondot akarja a színház élén látni. Különösen felháborította a Szülészeti Felügyelő eme bejelentése Aigner Károly dr. Szeged város főispánját, aki e könyv íróját, Bottka Sándor dr. rendőrfőtanácsos társaságában felhatalmazta arra, hogy ezt a kultuszminisztérium illetékes ügyosztályán (ahová éppen informálódni indultam) közöljem. Aigner Károly dr. főispán nemcsak, hogy nem tett olyan kijelentést a Színészeti Felügyelő előtt, mintha ő Andor személyéhez ragaszkodnék és csak őt kívánná a szegedi színház igazgatói székében látni, hanem éppen a főispán volt az, aki nyomatékosan hangsúlyozta a Színészeti Felügyelő előtt, hogyha azokat az erkölcsi és anyagi szépséghibákat, amelyek ma a szegedi színház jóhírét meghurcolják, a színigazgató gyorsan fel nem számolja és nem orvosolja, ő maga intéz felterjesztést a kultuszminiszter úrhoz oly irányban, hogy a színigazgatótól a jövőbeni színjátszási engedélyt közérdekből a legsürgősebben vonja meg. Ugyancsak nem felel meg a tényeknek a Színészeti Felügyelőnek a város főszámvevőjére való hivatkozása, mert Andor személyéhez való ragaszkodásról a főszámvevő az urakkal nem tárgyalt és a főszámvevő maga is — épp úgy, mint a főispán — ugyancsak nyomatékosan hívta fel a színháznál uralkodó tartahatatlansági és erkölcsi bajokra a fővárosi hivatalos vizsgálati közegek figyelmét. A város polgármestere különben a Színészegyesületi elnök és Színészeti Felügyelő

látogatásáról tett nyilatkozatában, melyet a szegedi lapok egyértelműen közöltek, ugyancsak nem tett ilyen kategorikus, személyhez való ragaszkodásról említést. Főleg azt hangoztatta — és a városi urak nagyrészenek, akik a két vizsgáló közeggel tárgyaltak — is ez volt a benyomásuk, hogy a Színészegyesület nyugdíjjárulékaiknak a biztosítására és nem a Magyar-féle interpellációban közölt súlyos vádpontok részletes kivizsgálására és felderítésére érkeztek a budapesti hivatalos személyek Szegedre. Erre mutat különben a Színészeti Felügyelőnek az a bejelentése, hogy a színészegyesületi tanács július 22-üki üléséig azért nem érkezett még be Szeged város nyugdíjhátralékot biztosító garancialevele, mert a város tanácsa ezt úgy és olyan óvatosan kívánja megfogalmazni, hogy abba módja senkinek se legyen belékötni.

A város tanácsa tényleg igen óvatosan és nagy előrelátással fogalmazta meg ezt a garanciairatot. De aligha abban az értelemben, amint ezt a Színészegyesület elnöke, illetve a Színészeti Felügyelő a június 22-iki tanács ülésen történt referációjában ecsetelték. Szeged város a színigazgató már előbb idézett 16031. sz. kérelmével és a színészegyesületi elnökkel, valamint a Színészeti Felügyelővel történt megbeszélések alapján, a június 14-én már elvben megtárgyalt ügyben, június 22-én 16031. sz. alatt a következő véghatározatot hozta:

16.031—1926. sz.

Andor Zsigmond kérelme a Színészegyesületnél fennálló tartozása rendezése ügyében.

Véghatározat.

Szeged! szab. kir. város Tanácsa a szegedi színészet támogatására 141—1926. számú közgyűlési határozattal rendelt évi 8000 aranykoronának az 1926—1927. színi szezonban való felhasználása kérdésében akként intézkedik, hogy ezt az összeget 1926. október 1-vel kezdődőleg 9 hónapon át, vagyis 1927. június hó 1-ig bezárólag 9 egyenlő havi előleges részletben Andor Zsigmondnak az Országos Színészegyesület és Nyugdíjintézetével szemben 1926. október 1-ig fennálló nyugdíjjárulék tartozásának törlesztésére fogja fordítani mindaddig, míg az 1926—27. színi szezonban Andor Zsigmond színigazgató abban a helyzetben lesz, hogy a várossal szemben vállalt szerződésbeli kötelezettségének megfelelően a színházban az előadásokat rendszeresen megtartja.

Ha Andor Zsigmond színigazgató ennek a vállalt

kötelezettségnek bármely oknál fogva eleget tenni nem tudna, vagy nem tehetne, a város az Országos Színészegyesület és Nyugdíjintézetével szemben vállalt, ezt a fizetési kötelezettségét azonnal megszüntnek tekinti és további fizetési kötelezettséget magára nem vállal.

Miről a város számvevőségét, Andor Zsigmond színigazgatót és az Országos Színészegyesület és Nyugdíjintézetet (Budapest, VIII. Baross-tér 9. sz. alatt) értesítjük.

Kmft.

Dr. Somogyi Szilveszter
polgármester.

Dr. Szendrey Jenő
tanácsnok.

Szeged város tanácsának a Színészegyesület és a színigazgató kérelmével szemben ez alkalommal helyes óvatossága és előrelátása, kényes és kellemetlen helyzetbe juttatta a Színészegyesület elnökét és az Országos Szülészeti felügyelőt, akik Szeged város eme tanácsi határozata folytán, kényszerhelyzetbe kerültek. Most már mindketten Andor Zsigmond számára a koncesszió megadását sürgetni és véleményezni kényszerültek a minisztériumban, mert ellenesetben — a Színészegyesület tanácsának jogoszemrehányása mellett — Szeged várostól nem remélhették! a nyugdíjjárulékd közzpénzből való megtérítését. A kellemetlen ügghöz mosolygó arcot kellett vágni. Szeged város idézett határozatára, az Országos Színészegyesület június 24-én a következő sorokat küldi:

Országos Színészegyesület és Nyugdíjintézete.
8477. szám. Budapest, 1926. június 24.

Méltóságos

Dr. Somogyi Szilveszter polgármester úrnak
Szeged.

Hálás köszönettel vettük Szeged szab. kir. város-Tanácsának 16031/1926. tan. számú határozatát és egyben tudatjuk, hogy a folyó hó 22-én tartott tanácsülésünk Andor Zsigmond részére a színigazgatói engedélyt véleményezte, azzal a feltétellel, hogy három héten belül igazolnia kell, hogy tagjait is kifizette. A személyesen jelenlévő Andor Zsigmond erre határozott ígéretet tett.

Mikor erről Méltóságodat tisztelettel értesítjük és megértő álláspontjáért ismételten hálás köszönetet mondunk, biztosítjuk Szeged szab. kir. város tekintetes Tanácsát arról, hogy minden törekvésünk oda irányul, hogy a városokkal összhangban a vidéki színészetet úgy művészi, mint morális és anyagi szempontból egy szebb-és jobb jövő felé vezessük.

Méltóságodnak megkülömböztetett tisztelettel:

Géczy István Stella Gyula
titkár. elnök.

A színházügy legközelebbi felvonása Szeged város június havi közgyűlésén zajlott le. A júniusi közgyűlés napirendjén Magyar József már ismertetett interpellációján kívül, Kormányos Benő és Tóth Imre dr. törvényhatósági bizottsági tagok szanalási indítványai szerepelnek. Kormányos Benő indítványa konkrétumot nem tartalmaz, Tóth Imre dr. májf hosszabb indítvány keretében foglalkozik ugyanezzel a kérdéssel. Kifejti, hogy a színházkérdés megoldására csak két mód kínálkozik, vagy szanalja a város a színházat, vagy pedig gondoskodik arról, hogy a jövő szezonban új, országos nevű színigazgató kerüljön a szegedi színház élére. Mivel azonban ennek az utóbbi megoldásnak súlyos akadályai vannak, más mód nem marad hátra, mint a szanalás. Indítványozza tehát, hogy a közgyűlés vásárolja meg Andor teljes színházi felszerelését háromszázötvenmillió koronáért, biztosítsa azonban a színigazgató visszavásárlási jogát, de a vételárból kizárólag a hitelezőket elégítse ki. Vegye át a város a színház gazdasági vezetését és mondja ki, hogy abban az esetben, ha a színigazgató egy éven belül nem él visszavásárlási jogával, a vele kötött szerződést felbontottnak tekinti és meghívás vagy pályázat útján gondoskodik új igazgatóról. A közgyűlés határozata váljon tárgytalanná abban az esetben, ha kiderülne, hogy Andor Zsigmondnak háromszázötvenmillió koronánál több adóssága van.

Szeged város tanácsa június 22-én tartott ülésén, a közgyűlés tárgysorozatának összeállításánál foglalkozott Magyar József interpellációjával és a benyújtott indítványokkal. A tanács elhatározta, hogy az összes indítványokat elutasító javaslattal terjeszti a közgyűlés elé. Az indokolás szerint a város háztartásában egyetlen rezsort sincsen a kövezés kivételével, mely a békebeli aranyértéfcet elérték volna, csak a színház, melynek a fűtéssel és világítással most már többet adtak, mint békeben. A városnak nincsen módjában, hogy a színigazgató adósságait kifizesse. A tanács meg van győződve, hogyha Andor nem bír a színházzal, akkor a város kap megfelelő más igazgatót. (Szegedi Új Nemzedék 1926 június 23. szám.)

Ugyancsak június 22-én, a szegedi városi (községi) párt is foglalkozott a júniusi városi közgyűlés munkarendjével. Wimmer Fülöppel szemben, aki minden feltétel nélkül pártolni kívánja a Tóth-féle szanalási indítványt,

a felszólalók majdnem kivétel nélkül, minden további szanalást elleneznek és ellenzik a szóban levő Tótlí-féle indítványt is. Dr. Pap Róbert, aki Andor több hitelezőjének képviselője, a párt ülésen bejelenti, hogy tudtával Andor adósságai messze meghaladják a 350 millió koronát. Szükségesnek tartja, ha a város közgyűlése mégis hozzájárulna Tóth dr. indítványához, úgy a törvényhatóság hivatalosan szólítsa fel Andor hitelezőit, hogy jelentsék be követeléseiket, mert csak így tudhatja meg a város, hogy mennyi a színház adóssága. (Délmagyarország 1926 június 23-iki szlám.)

Szeged város közgyűlése június 26-iki folytatólagos ülésén tárgyalta a színház ügyét. A közgyűlés napján Wimmer Fülöp a Délmagyarország június 26-iki számában hosszabb cikket közöl, amelyben többek között a következőket mondja:

»A színház fizetéseképtelen. Már hetek óta nem tudja tagjait fizetni, akik emiatt naponta ostromolják a színház irodáját és ezen legtöbbször eredménytelen eljárás miatt fel vannak háborodva és el vannak keseredve. Kettő közülök tudvalevőleg már csődöt is kért az igazgató ellen. Ott van a Színészegyesület ismert természeti követelése, amely a jövő évadra szóló szubvencionának a város által történt lekötésével alig mondható elintézettné, és fennáll még több tartozás, amelyekért az igazgató perelve van és a magas kamatokon felül ügyvédi költséget, perköltséget és végrehajtási költségeket fizet.

Ha már most a mai közgyűlés nem fogadja el Tóth Imre dr. bizottsági tag úr indítványát, amelyet — ha Tóth dr. úr netalán mégis visszavonná, — magamévá teszek és fentartok, a szegedi színházzal egybekötött és attól el nem választható oly csúf bukás kell, hogy azonnal és feltartóztathatatlanul beálljon, amelyet — jól meggondolva és teljes meggyőződésből írom le ezt a mondatot, — minden, a város kultúrélete iránt csak némiképen érdeklődő polgár és törvényhatósági bizottsági tag minden erejével elhárítani tartozik, annál is inkább, mivel itt van az az elismerten elsőrangú színház, amelynek tagjai — ismétlem — kisebb-nagyobb fizetéshátralékjukat mind szorongva várják és akiknek mindegyike — még az; elsőrendű tagok is — ha fizetésüket meg nem kapják, a legkedvezőtlenebb helyzetbe jutnak, úgyhogy már ezek ki nem, elégitése is egyenesen országos botrányt jelentene.

Elhárítható pedig és teljesen és véglegesen rendezhető ez a helyzet a városnak, minden új megterhelés és áldozata nélkül, mert csak arról van szó, hogy megveszi a felelős közegei által 560 millióra becsült összes színházi felszerelést, a becslés tárgyát nem is képező könyvtárral és a darabok előadási jogával együtt —

350 millióért. Ezzel a város egy teljesen felszerelt színház birtokába jut, azonnal átveszi a színház teljes gazdasági kezelését, amire nézve csak azt a tényt említem, hogy az igazgató a most elmúlt évadban a számvevőség által konstatálva, körülbelül 400 milliót fizetett adóságokra, kamatokra, ügyvédi- és végrehajtási költségekre, ami azt bizonyítja, hogy a szegedi színház üzeme feltétlenül aktív, ami érthető azért is, mert hisz 80.000 embernek a mozin kívül nincs más szórakozási lehetősége.

El sem képzelhetem, hogy ezen feltétlenül megfelelő beállítás mellett a közgyűlés mai döntése más lehet, mint a dr. Tóth-féle indítvány elfogadása, ami egyrészt a főügyészség, másrészt a főszámvevőség által teljesen megbízható és megnyugtató módom, de minden nagyobb nehézség nélkül is keresztülvihető és most már egyenesen a polgármester urat kérem, vegyen magának annyi fáradtságot, olvassa el e sorokat és döntsön az iránt, hogy különösen neki nem kétszeres kötelessége-e az ügyet a közgyűlésen az itt előadott értelemben dűlőre juttatni. Hiszen ő kétségtelenül elsősorban az, aki a városi színház kultúrbotrányát megakadályozni tartozik, de következményeit is viselni tartoznak annak, hogy még néhány nap előtt a színészet országos felügyelőjének és a Színészegyesület elnökének kijelentette, hogy a város Andor működésével teljesen meg van elégedve és ragaszkodik további működéséhez.

Azokkal szemben pedig, akik azon kényelmes álláspontot elfoglalni kívannak, hogy a város ne törődjék a színház bajaival, rámutatok még arra is, hogy anélkül, hogy Andor eljárását, különösen a társulat tagjaival szemben, egy percig, vagy csak egy szóval is védeni kívánám, az előállott súlyos helyzet nagyrészéért a város közönsége, elsősorban a tanács is felelős, mert három év előtt minden tiltakozásunk dacára a »kis újpesti« direktornak adta át a színházat, csak a szerződészségre törekvő Palágyi érdekében.

Remélem, hogy mindazok, akik Szeged város jó hírnevére kulturális szempontból is súlyt fektetnek, a mai közgyűlésre eljönnek és szavazatukkal a máskülönből elkerülhetetlen csúnya színházi botrányt megakadályozzák.«

A színház ügyét tárgyaló ülés iránt a törvényhatósági bizottsági tagok kivételesen nagy érdeklődést tanúsítottak. A városi közgyűlési terem padosrai, valamint a karzatok zsúfolásig teltek az érdeklődők sokaságától. Szendrey Jenő tanácsnok állandó moraj és viharos közbeszólások kíséretében ismerteti a Magyar-féle interpellációt és annak indítványi részét. Közben az elnöklő polgármester, az interpelláló törvényhatósági bizottsági tag és Tóth Imre dr. között üzenetközvetítéssel tárgyalás indul meg, melynek alapján megegyezés jön létre.

Magyar József beadványának interpellációs részét visszavonja és annak csak indítványi részét tartja fenn. Hozzájárul ahhoz is, hogy indítványát a Tóth Imre-féle indítvánnyal együtt tárgyalja a közgyűlés. Magyar József felszólalásában részletesen ismerteti azokat az erkölcsi és művészi indokokat, amelyek negligálásával a színikazgató méltatlanná: tette magát ahhoz, hogy Szeged város színházának élén továbbra is megmaradjon. Indítványozza, hogy az általa, a visszavont interpellációs részben már érintett, ez alkalommal bővebben, szóban is kifejtett indokok alapján, a törvényhatósági bizottság Andor Zsigmonddal szakítsa meg az összeköttetést, vegye birtokba a színházat és azt házikézeléses (közösségi) alapon, művezető-igazgató alkalmazásával vezesse 1926 ősztől tovább. Kormányos Benő indítványában az ország sajtójában pertraktált állítólagos rossz színházi konjunkturára hivatkozva kéri a Tóth Imre-féle szanalási indítvány elfogadásit és a maga indítványát visszavonja.

Nagy figyelem közepette áll fel Tóth Imre dr. Mint a színügyi bizottság: tagja, a színikazgató állandó kérelmére és a színházügy esetleges nyugvópontra jutása érdekében tette meg indítványát. Közben azonban meggyőződött arról, hogy a színikazgató nem mondott igazat, amikor tartozásainak összegét 350 millió koronával kiegyenlíthetőnek mondta. A színikazgató adósságai, eddig szerzett megbízható adatai szerint, az 500 milliót is meghaladják, azonban valószínűen felette állnak még a 600 millió koronáinak is. Mint tisztességes ember, mint a város anyagi és erkölcsi érdekeit védeni és istápolni kötelezett polgár, ezek után nincs abban a helyzetben, hogy a szanalási indítványát fenntartsa. Miután azt látja és meggyőződött arról, hogy a színikazgató nem őszintén informálta őt és a város hivatalos szerveit és miután a színikazgató szanalása az általa maximálisan javasolt 350 millió koronával keresztül nem vihető, indítványát a törvényhatósági bizottság nagy zömének viharos helyeslése közben visszavonta. Tóth Imre dr. indítványát teljes egészében átvette és fentartotta — a Tóth dr. által ismertetett tények dacára — Wimmer Fülöp, a Kereskedelmi és Iparkamara elnöke. Szeged közgyűlése Wimmer és néhány Andor Zsigmond szanalását óhajtó törvényhatósági bizottsági tag felszólalásával és szavazatával szemben, úgy a Tóth Imre-féle

indítvány, mint a többi indítvány elvetésével, a színház ügye fölött — a városi tanács előterjesztésének értelmében — napirendre tért.

Szavazás közben a Délmagyarország című napilap egyik munkatársa lélekszakadva rohant a közgyűlési terembe és közölte a törvényhatóság tagjaival, hogy Andor Zsigmondné a lap szerkesztőségében állítólag megmérgezte magát. A hír nem tudta azonban a törvényhatóság tagjait elhatározásukéban megingatni. A színingazgató feleségének állítólagos öngyilkossága sem bizonyult alkalmasnak a 350 millió korona nemzeti ajándék megajánlásához a színházvállalkozó számára.

A Délmagyarország című napilap július 27-iki számában az öngyilkosság kísérletéről a következőket írja:

»Körülbelül négy óra lehetett, amikor elfúlva, sápadtan, remegve benyitott a Délmagyarország Aradi utcai kiadóhivatalába. Viselkedése feltűnt mindenkinek, akli a kiadóhivatalban tartózkodott, de csak később vehették ki a jelenlevők, hogy tulajdonképen mi történt. Andoiné zokogva ült le a székre, kétségbeesett kijelentéseket tett szinte önkívületben az ellenük folyó hajszaról, majd néhány másodperei múlva heves görcsök vetek erőt rajta, később fuldokolni, köhögni kezdett. Láthatólag erős fájdalmai voltak.

A kétségbeesett igazgatóné zokogásában ismét kifakadt néhány személy ellen, akik a hadjárat részesei voltak, de heves fájdalmai ellenére sem akart nyilatkozni arról, hogy mi történt. A Délmagyarorszáig szerkesztőségének egyik tagja ekkor azonnal autóért rohant és szinte erőszakkal bevitte a városi közkórházba.

Andorné kétségbeesésében ismét kifakadt azok ellen, akik nap-nap után támadták és amikor erőszakkal bevitték a műtőterembe, ilyen kijelentést tett:

— Nem bírom tovább ezt. .. ezt a hajsztát... legyen vége... örökre...

Dr. Singer ügyeletes orvos vizsgálta meg azonnal, de Andorné még most sem mondta el, mi történt. Heves tiltakozása ellenére is azonnal gyomormosást végeztek és ennek a gyors beavatkozásnak köszönhető, hogy valami súlyos katasztrófa nem következett be, mert ekkor már heves tempóban jelentkeztek a fájdalmak és görcsök. A jelekből arra lehetett következtetni, hogy Andorné nagyobb mennyiségű morfiumot vagy luminált vett be.

A gyomormosás után láthatólag jobban lett a kétségbeesett asszony, de még most sem nyugodott meg és folyton az ellenük folytatott hajszaról beszélt.

— Hajsza, csőd, botrány... ezt nem lehet kibírni. Pedig mi mindig jót akartunk...

Percek múlva nyugodott meg annyira, hogy autón

lakására lehetett vinni. Itt Engel Rudolf dr. vette azonnal kezelés alá.«

Ezzel az akkorddal végződött a koncesszióért és a szanalásért megindított színigazgatói folytatólagos roham a város közönségének pénztára ellen — és az a küzdelmi periódus, amelyben a színigazgatóval karöltve, az Országos Színészegyesület és az Országos Színészeti Felügyelő, a Színészegyesület mulasztása folytán be nem hajtott nyugdíjjárulékokat, a város közönségén kísérelték meg behajtani.

Végül még emlékezzünk meg az állítólag öngyilkosságot elkövetett színigazgató nejének sorsáról, akinek állapota a gyomormosás után nem adott aggodalomra okot. Andor Zsigmondné másnap már újra a legjobb egészségnek örvendett.

Kényszeregyesség, csőd.

A júniusi közgyűlés napján, este, már új szenzációval szolgál a színház. Ennek! a kommentálása fölösleges. Beszél az esemény ismertetése helyett az; az újságközlemény, amelyet a Szegedi Új Nemzedék! 1926 június 26-iki számába«. »A kar személyzet jutalomjátéka — Andor Zsigmond felsegélyezésére« címii cikkében közöl és amelynek szószerinti szövege a következő:

»Csütörtökön éjszaka nagy küldöttségjárás volt a szegedi napilapok szerkesztőségeiben. A városi színház karszemélyzetének önként toborzott küldöttsége igyekezett elhelyezni a következő kommunikét:

A kar személyzet jutalom játékából kifolyólag Andor Zsigmond színigazgató ellen folytatott hajsza nem felel meg a valóságnak. Ugyanis mi ajánlottunk fel a színigazgató úrnak 8,000.000 koronát azért, hogy ő a június 24-iki napot, amikor a Kitty és Kati premierje volt ki tűzve, engedje át részünkre. Egyébként mi június hó 30-át kaptuk Andor igazgató úrtól a karszemélyzet jutalomjátékául, amikor a társulat már nem tartott volna előadást.

A mai előadásért általunk fizetendő 8.000,000 koronát nem is tartozunk mi készpénzben kifizetni, hanem ennek a fedezetéül szolgált a tagok által aláírt azon nyilatkozat, mely szerint az egy napra eső járandóságairól lemondanak, — az így előállított összegben felüli összeget, körülbelül 3 milliót voltunk kötelesek jegyekben laz igazgatóságnak kifizetni.

Péchy Erzszi fellépteért mégis csak 4.000,000 koronát kifizettünk az ő kezeihez, azonkívül 800 ezer koronát útiköltség megtérítésül.

Kovács Ernő, Ar dai Árpád, Gaál Ferenc,

R. Nagy Gyula, Csanádi Antal.

Ez a nyilatkozat két helybeli lapban meg is jelent.

A védőirat egy Andor Zsigmond ellen folytatott hajsza cáfolata akar lenni.

Nos a fejlett technika legújabb vívmánya, hogy a cáfolat kerek 24 órával előzi meg a hajsztát, amelyet ime jelen tudósításunk képvisel:

A jutalomjáték előzményei.

A Szegedi Új Nemzedék munkatársa csütörtökön délben felkereste Péchy Erzsit, a Király Színház ünnepelt primadonnáját, aki szegedi vendégjátékának előzményeiről a következőket mondotta:

— Az elmúlt héten Budapesten felkerestek engem a szegedi Városi Színház karszemélyzetének megbízottai és arra kértek, hogy jutalomjátékuk sikere érdekében lépjek fel Szegeden. Sirva jöttem hozzám, annyira kétségbe voltak esve, hogy beszélni is alig tudtak. Elmondották, hogy éheznek, hogy hónapok óta nem" kapnak fizetést, egyedüli reményük a jutalomjáték, amelyből 18—20 millió jövedelemre számítanak.

— Érdeklődtem számvetésük iránt. Elmondták, hogy Halmay Tibort is felkérték, aki 7 millió koronát kért egy fellépéséért költségein üdvül, a város ma is 5 milliót adott a karszemélyzet javára, Andor színigazgatóval még nem egészen tiszta a megállapodás, de őt is méltányosságra fogják bírni.

— Hát Andor nem ingyen adja át erre az egy estére a színházat? — kérdeztem meglepődve.

— Ezt alig remélhetjük — felelték! a kardalosok — de talán csak megegyezünk vele.

— Őszintén megsajnáltam szegény, nyomorgó pályatársaimat s azt ajánlottam, hogy kérjenek fel olyan fővárosi vendégművészt, aki már sok pénzt keresett Szegeden, annak erkölcsi kötelessége lesz a legmérsékeltébb honoráriumért is vállalni ezt a jótékonycélú fellépést.

A kardalosok nem tágítottak, ragaszkodtak az én személyemhez, amire én azt feleltem, hogy eljövök, a honorárium nagyságát pedig az: ő belátásukra bízom. Erre ők 4 millió koronában állapították meg tiszteletdíjamat, amit én elfogadtam s szerdán leutaztam Szegedre.

Vihar a próbán.

Ez a rész — talán feljegyezni is felesleges — nincsen benn a Nótás kapitány szövegkönyvében; a Városi Színház csütörtöki próbáján történt.

Péchy Erzsi a színpadra lépve érdeklődött a karszemélyzet körében a várható jövedelem felől. Szkeptikus feleletéket kapott. A hangulat igen bizalmatlan volt. Szomorú arcok, megannyi kérdőjel, bátortalan tekintetek a direktor besúgói felé és sok egyéb szimptóma, amelyek a festett világ berkeiben nem egészen ismeretlenek.

De adjuk át a szót a művésznőnek:

— A próbán megdöbbenve értesültem arról, hogy Andor Zsigmond 11 milliós bért követel saját kardalosaitól a színház egyetlen estére szóló átengedéséért.

— Erre kijelentettem, hogy én nem Andor Zsigmond javára utaztam le Szegedre s elvárom tőle is, hogy saját színészeivel szemben méltányos legyen, engedjen merev álláspontjából. A színpadra kérttem az igazgatót.

— Andor igazgató leüzent, hogy nem jön le. Erre én sarkon fordultam és otthagytam a próbát. A lépcsőházban elfogott az igazgató neje. A kardalosok is kérleltek, úgy hogy visszatértem.

— Elmondottam, hogy itt nagy méltánytalanság történt velem es a karszemélyzettel. Vagy jótékony célt szolgál az előadás és akkor Andor Zsigmond is mondjon le az üzleti haszonról, sőt az illendőség azt hozná magával, hogy a rezszi-kiadásairól is, vagy pedig az üzlet, amelyhez én nem nyújtok segédkezet. Úgy érzem, hogy engem félrevezettek, mert jótékonyság címén állapították meg tiszteletdíjamat s kisült, hogy Andor üzletet akaf csinálni én rajtam keresztül.

— Andor Zsigmond azonban nem tágitott. Azt állította, hogy neki 11 millió korona a rezsije s bár a társulat tagjai, még a karszemélyzet is, lemondottak egy napi gázsijukról, még mindég 8 millió koronát követel az előadás bruttó bevételéből,

— Erre én kijelentettem, hogy a 11 milliós rezsiz nem hiszem el. (Úgy látszik itt függő kölcsöneinek kamatterheit is belekalkulálta.)

Csúnya polémia

fejlődött ki közöttünk, — folytatta a művész — mert a karszemélyzet mindent letagadott. A direktor jelenlétében hirtelen megfordult a hangulat. Egymásután jelentették ki szegény, nyomorgó pályatársaim, hogy mindennel meg vannak elegendre.

— Erre szembefordultam velük. Szemrehányást tettem nekik, hogy én exponáлом magam érettük, csupán azért, hogy a direktor túlzott igényeit letörjem és ők engem egyszerűen cserben hagynak.

— Ebből az esetből okulva ünnepélyesen kijelentettem, hogy az életben színészekért, kardalosokért soha egy lépést sem teszek többé. A vitát lezárjuk és este játszani fogok.

Az elszámolás.

Csütörtökön este lelkes hangulatban pergett le a Nótás kapitány előadása. A színpalak mögött azonban a délelőtti próba eseményei felett bölcsekedtek csoportokba verődve a város megjutalmazottjai.

Ezt a kifejezést ezúttal szószerint kell érteni, mert a tanács által kiutalt 5 millió koronát a város tényleg a kardalosok kezeihez fizette ki: 25 kardalos személyenként 200.000 koronát kapott.

Az est jövedelméről már nem jelenthetünk ilyen örvendetes eredményt.

A jutalomjáték bruttó-jövedelme (jegyárusítás, felülfizetés, városi gyűjtés) összesen 18 millió korona volt.

Ebből az összegből Andor Zsigmond lekapcsolt 9 millió koronát rezszi-költség címén. Péchy Erzsinek kifizettek 4 millió 800 ezer koronát, 1 millió 400 ezer korona volt a darab előadási tantiméje, a forgalmi adó

és egyéb adminisztrációs költség; a karszemélyzet között effektíve felosztottak 2 milliói 800 ezer koronát.

A huszonöt kardalos mindegyikének egész esztendei robotolási jutalmaként 112.000, mond egyszáztizenkettőezer korona jutott.

Ez a megdöbbentő eredmény felment bennünket a kérdés további analízise alól, de egyszersmind megindokolja, hogy milyen őszinte az a kardalos-futárok által éjjel terjesztett nyilatkozat, amely Andor ellen indított hajszaról, az ő szociális érzésétől csordultig telt jó szívévéről és egyéb épületes dolgokról zeng.

Záróakkordnak még egy beszédes tény: A társulat tagjai, maguk a kardalosok is, a csütörtöki napon lemondottak egy napi gázsijukról; 3 millió 600 ezer koronával könnyítettek Andor igazgató csütörtöki kiadásán. Ezzel szemben 2 millió 800 ezer koronát osztottak szét önmaguk között.

Ennek a számtani feladatnak a megoldása az elemi iskolák II. osztályának tantervébe vág. Egyszerű kivonás útján megállapítható, hogy a társulat tagjai nagylelkűen 800 ezer koronát gyűjtöttek össze saját zsebükből Andor színingazgató javára.

Ezt lehet pénzügypolitikai öngyilkosságnak is minősíteni, talán humornak sem utolsó, de legkevésbé vág az életnek »szociális segítség« című rovatába.

Amikor Szegeden árvíz volt...

És ha már a humornál vagyunk, adjuk át még egyszer a szót Péchy Erzsinek, a bájos művésznőnek:

Majd elfelejtettem megindokolni, miért maradt el június 17—18—19-én Andor Zsigmond által meghirdetett szegedi vendégszereplésem.

Június 16-án, szerdán délben éppen a vonathoz indulóban voltam, amikor erősen cseng a telefon. A Réti L., Lipót-féle Első Magyar Színházi Ügynökség keresett. Maga az öreg Réti beszélt velem:

»Drága művésznő! Legnagyobb sajnálatomra le kell mondania szegedi útjáról. Éppen most értesítettek arról, hogy Szegeden árvíz van, az emberek sírnak az uttián, rettenetes a nyomor...«

Minden részvétem a szegedieké — sóhajtottam fel — s kiadtam az utasítást, hogy toalettjeimet csomagolják ki az útipodgyászomból. Az a rakoncátlan Tisza, már megint elmosta ezt a szép színikultúráért lelkesedő várost.

Ezúttal úgy látszik, error in loco esetével állunk szemben; nem lehetetlen, hogy az árvíz a Tisza-kávéház egy törzsasztalánál törte át a gátat és valaki ott maradt benn nyakig a vízben.

Hony soit qui mal y pense.«

Az ezzel a lélekemelő akkorddal zárult szegedi színi szezon befejezésével a színtársulat nyári állomására Hódmezővásárhelyre távozott. A színház eseményei a nyári

szünet alatt Szegeden a különböző bírósági tárgyalótermekre korlátozódnak? Így július 2-án a szegedi járásbíróság tárgyalta egy ilyen színházi ügyet. Az erről szóló beszámolójában a Szegedi Napló 1926. július 3. számában a következőket írja:

»A múlt színházi szezonban, mint az a színházlátogatók előtt talán még ismeretes, a színház baritonistája Sugár Frigyes volt, akinek a szerződését azonban nem újította meg Andor Zsigmond és így Sugár elkerült a szegedi színházról. A szerződése szeptember 1-ig szólt, azonban a direktorral úgy egyezett meg, hogy lemond augusztusi gázsijáról, aminek fejében viszont Andor Zsigmond 1925. évi június hó 1-én kifizeti neki júniusra és júliusra járó fizetését egy összegben. ígéretei teljesítésében azonban, úgylátszik, már akkor is pillanatnyilag akadályozva volt a direktor, amennyiben hetek folytonos zaklatása után sem kapta meg a pénzét Sugár. Mikor látta, hogy mindén igyekezete hiábavalónak bizonyul, értesülve róla, hogy a színház vezértanácsa a pénztárban van, rájuk kopogott és most már erélyesebben követelte a kifizetést. Andor Zsigmondné azonban rászólt, hogy hagyja el a helyiséget, amire Sugár nem mutatott hajlandóságot. Erre Faith János, a direktorné testvére lármázni kezdett s Sugárnak a járásbírósághoz beadott feljelentése szerint tűzoltókért kiabált, hogy azok dobják ki a szerződés értelmében jogait követelő színészt, majd pedig, mikor a tűzoltók nem jöttek, erős kifejezésekkel támadta meg. Sugár a durva támadást kikérte magának, mire Faith János annyira feldühödött, hogy neki ugrott Sugárnak és ököllel az arcába vágott. A további tettlegességeknek a pénztárban és a pénztár körül levőknek közbelépése vetett véget.

Az inzultus után Sugár Frigyes becsületsértés és testisértés miatt feljelentette Faith Jánost. Az ügy Máthé Gyula dr. királyi járásbírósági alelnök elé került, aki péntekre tűzte ki a tárgyalást. A tárgyalás megtartására azonban nem kerülhetett sor, mert a főmagánvádló, Sugár Frigyes nem jelent meg a tárgyaláson, s mivel jelenlegi tartózkodási helyét nem ismerik, a bíróság jogerősen megszüntette az eljárást. A tanúk közül is egyedül Andor Zsigmondhé jelent meg viruló szépségben.

Az esetnek az ad érdekes jelentőséget, hogy értesülésünk szerint, nemrégiben, ha nem is ilyen radikális végkifejlődésű, de hasonló jelenetek játszódtak le a pénztárfülke előtt, mikor az egyik színész nő kérte a gázsiját. Ebben az utóbbi esetben azonban nem került tettlegességre a sor, sem bűnügyi eljárás nem indult meg, hanem sírógörcsrel és ájulással fejeződött be.«

Július 8-án a szegedi törvényszéken Kulir Rezső dr. törvényszéki bíró folytatólag tárgyalta a Baróthy—Kertész-féle csődnyitási kérelmet. A tárgyalás meglepően érdekes és váratlan eseménye, dr. Schwartz József, Andor

színházigazgató ügyvédjének: bejelentése, hogy 48 órára kéri a csődnyitási ügy tárgyalásának felfüggesztését, mert Andor Zsigmond megbízásából, ezen idő alatt benyújtja a kényszeregyezségi kérelmet. A bíró felhívására a csőd-kérők nem vonták vissza a csődkérelmet és nevükben az őket képviselő dr. Burger Béla előadta, hogy az alkalmazottak követelése nem esik a kényszeregyezés hatálya alá és a csődnyitási kérelem felfüggesztésének célja nincsen. Majd azon nézetének adott kifejezést, hogy Andor Zsigmond a kényszer egyezségi kérelmet már régebben beadhatta volna (Délmagyarország 1926. július 9. szám), mert így, az ismételt halasztgatással csak a csődkérelem érdemi részének elintézése húzódik tovább. A tárgyalás végén dr. Kersch Ferenc ügyvéd, Beck Miklós színházi karnagy képviselőben bejelentette, hogy ügyfele 17 millió elmaradt gázsija miatt csatlakozik a csődkérelemhez. A bíróság mégis 48 óráig felfüggesztette a csődnyitási kérelmet azzal, hogy Andor Zsigmond 48 órán belül igazolja a kényszeregyezségi kérelem benyújtását.«

A Délmagyarország ugyane (július 9.) közleményében azt írja:

— »A kényszeregyezségi kérelem egyébként információk szerint, régi terve a színházigazgatónak. Az idei eléggé kedvező színi szezon menete azonban azt mutatta, hogy erre nem lesz szükség. Közben történt azután, hogy a színtársulat néhány tagja csődöt kért a színház ellen. Ez okozta azután azt, hogy a csődnyitási kérelem hírére Andor Zsigmond nem tudott hitelt kapni, holott addig állandó hitel állott rendelkezésére. A színház bevétele is jelentékenyen megcsappant ezekben az időkben. A színeszek nem kaphatták meg rendszeren fizetésüket, úgy, hogy Andor Zsigmond anyagi helyzetében a kivezető út csak a kényszeregyezés lehetett. Ezzel a színház időt nyer arra, hogy az egyezés szerint felajánlott kvótából az egyéb hátralévőket is ki tudja elégíteni. A tagok csak nyernének a kényszeregyezséggel, mert az érintetlen tiszta jövedelemből mindenki megkaphatná kiérdemelt gázsiját.

Értesülésünk szerint a színház kérelmében 100 százalékot ajánl fel a hitelezőknek, a költségek és a törvénykezési járulékok megtérítése mellett. A tervezett szerint a hitelezőik! a kényszeregyezés jogerőre emelkedése után 18 hónap leforgása alatt megállapított részletekben kapják meg követelésüket.

A színház kényszer egyezségének híre csütörtökön délelőtt terjedt el a városban. A hír nemcsak a hitelezők körében keltett feltűnést, hanem a társulat tagjai között is, mert így a kényszeregyezés folytán minden tag remélheti, hogy az elmaradt és még járó fizetését pontosan meg fogja kapni.«

A kényszeregyezségi kérelmet a színházigazgató a törvényesen a kért időponton belül benyújtotta és a

szegedi törvényszék július hó 12-én folytatólag tartott tárgyalásán a kényszeregyezséget KE. 5130—1926. végessel el is rendélte. Vagyonfelügyelőül a törvényszék elnöke Tóth Imre dr. ügyvédet, törvényhatósági bizottsági tagot jelölte ki. Az első tárgyalás határnapjául július 27-ét tűzte ki a törvényszék. A színigazgató kényszeregyezségi ajánlata nagyjában fedi a Délmagyarország fenti közleményében már ismertetett színigazgatói egyezségi tervét.

A színház eseménysorozatának legközelebbi felvonása a szegedi járásbírószágon július 15-én játszódik ie, amikor a színigazgató sógornője Faith Erzsébet igénykeresetet jelent be a színigazgató magánlakásának berendezési tárgyaira. A Szegedi Napló 1926. július 16-i száma erről a következőket írja:

»Azt hittük, hogy a kényszeregyezés elrendelésével lezárultak Andor Zsigmond csődügyének sokat forgatott aktái. A csütörtöki nap folyamán azután alkalmunk volt beszélni az ügghöz igen közel álló személlyel, aki a csődügynek meglepő, új fordulatáról számolt be.

Ösmeretes, hogy a csődeljárás folyamán Andor Zsigmond vagyonaként megjelölte háló- és úri szobaberendezését, olajképeit, dísz tárgyait s más ingóságait mintegy 173 millió korona értékben. E vagyontárgyakat Baróti József és Kertész Vilmos követelésének biztosítására le is foglalták, mint Andor saját értékeit s a csődeljárás során is az volt a védekezése, hogy e vagyontárgyak a két csődöt kérő színész követelését teljesen fedezik. A kényszeregyezségi eljárás során magánlakását szintén, mint saját vagyonát állította be.

— Ebben az ügyben többször tárgyaltam Andor Zsigmonddal, mondotta informátorunk — és ki is fejeztem azt a gyanúmat előtte, hogy a foglalás nem nyújt biztosítékot a követelések fedezésére, mert esetleg, bár teljesen alaptalanul, valaki az eljárás elhúzása céljából igényelni fogja ezeket az ingóságokat.

— Andor Zsigmond előttem becsületszavára kijelentette, hogy ilyen nem történhetik meg, mert eddig sem igényelte a berendezést senki, habár többször le voltak foglalva.

— Most azután az történt, hogy Faith Erzsébet, a direktorné testvére igénykeresetet indított a végrehajtás vezetett színészek Baróti József és Kertész Vilmos ellen,

— A bíróság a kereset folytán a végrehajtás lefolytatását fel is függesztette és a tárgyalást augusztus 10-ére kitűzte.

— A színészeket természetesen nagyon felháborította ez az újabb fordulat, amennyiben a végrehajtást ilyen körülmények között a befejezéséig nem lehet lefolytatni. De más szempontból is jelentős ez a fordulat. Ha Faith

Erzsébet előadása való, úgy Andor Zsigmond a csőd és kényszeregyezési eljárás alatt a valóságnak meg nem felelő adatokat tárt a bíróság elé, aminek súlyos következményei lehetnek.

Közöltük ezt az információt anélkül, hogy a kényszeregyezési eljárás eredményére vonatkozólag bármilyen hipotézisbe bocsájtkoznának, mert ha a körülmények így alakultak valóban, amikor valószínű, hogy még meglepő fordulatok teremődnek ebben az ügyben.«

A kereset ügyében, mely óriási feltűnést keltett Szegeden, a bíróság a bútorokra és berendezési tárgyra a végrehajtási eljárást felfüggesztette és ebben az "ügyben augusztus hónapra tárgyalást tűzött ki. Ezzel még labilisabbá vált a csődkerő színészek és több hitelező követelése, mert Andor Zsigmond a csődeljárás folyamán éppen azzal védekezett, hogy ingóságai a csődkerő színészek követeléseit teljesen fedezik. (Délmagyarország 1926 július 16. szám).

A torlódó eseményekkel és az elrendelt kény szeregyezéssel kapcsolatban e sorok írója június 20-ika körül a különböző híresztelések ellenőrzéseképen, főleg pedig a kultuszminisztérium hivatalos álláspontjának megismerése céljából, felkereste Kertész K. Róbert kultuszminiszteri államtitkárt, a kultuszminisztérium szépművészeti osztályának vezetőjét. Az ügyosztályfőnök véleményét és állásfoglalását kívántam megismerni a bonyolult szegedi színházkérdésben közvetlenül, mint leghivatottabb faktortól. Az államtitkár nagy csodálkozással és még nagyobb meglepetéssel értesült arról, hogy a szegedi színházvezető ellen hetek óta csődkereseti és legújabban pedig kényszeregyezési eljárás van folyamatban. A kultuszminisztérium államtitkárát súlyosan felháborította az, hogy az Országos Színészegyesület mindezekről a tényekről hivatalos tudomással bír és nemcsak, hogy nem tájékoztatták a kultuszminisztériumot, de a Színészegyesület június 22-iki tanácsulése, az Országos Színházi Felügyelő indítványára a szegedi színházvállalkozót — bár feltételesen — a koncesszió elnyerésére ajánlották. Az államtitkár annál súlyosabban háborította fel a Színészegyesületnek ez az eljárása, mert mindezeknek a csőd és kényszeregyezési bírói eljárásoknak ismerete és tudta nélkül, a kultuszminiszter teljesen jóhiszeműen, a kényszeregyezési eljárás elrendelését követő héten aláírta a szegedi színházvállalkozó jövő évi koncessziójának engedmény okiratát. Az engedélyt — miután a kultuszminisztérium

a koncessziós okiratokat éppen azokban a napokban továbbította a Színészegyesületnek, amelyen a most szóban lévő beszélgetés köztem és az államtitkár úr között lefolyt, — a minisztériumnak nem állott módjában visszavonni. Ezért Kertész államtitkár sürgős telefonintézkedésre szorítkozhatott, amelyben a Színészegyesület akkor Pesten tartózkodó alelnökét jelentesei végeit másnapra magához rendelte. Szóbelileg intézkedett, hogy a Színészegyesület a kézbesítés alatt álló koncessziót a minisztérium további intézkedéséig Andor színigazgató kezeihez nem adhatja.

Igen érdekes és meglepő, szinte érthetetlen, hogy ugyanakkor, amikor a Színészegyesület elnöksége a kultuszminisztérium illetékes ügyosztályának elmulasztott jelentést tenni a szegedi törvényszék által K. E. 5130—1926. szamu kényszeregyezséget elrendelő végzéséről, a Színészegyesület, ügyésze útján, július hó 20-án a következő hivatalos bejelentést juttatja el a szegedi törvényszékhez, illetve dr. Tóth Imre vagyonfelügyelőhöz:

Országos Színészegyesület és Nyugdíjintézete.
Tekintetes Királyi Törvényszék!

Andor Zsigmond színigazgató, kérelmére a csődönfcivüli kényszeregyezséi eljárás a Ke. 5130—1926. sz. végzéssel elrendeltetvén A) alatt igazolt ügyvédünk útján tisztelettel bejelentjük, hogy adós ellen 99.485,200 K. tőke és ennek 1926. július hó 1. napjától számítandó 18 százalék kamatai követelésünk áll fenn, melynek tekintetében külön kielégítésre tartunk igényt. A követelés ugyanis egyesületünket és nyugdíjintézetünket azon a címen illeti, hogy Andor Zsigmond színigazgató színtársulatának tagjaitól a minket illető tag és nyugdíjárulékokat beszedte és azon kötelezettségének, hogy a beszedett összegeket pénztárunkhoz beszolgáltassa, eleget nem tett. hanem azokat saját céljaira fordította. Ezen a címen, annak kijelentése mellett, hogy az adóssal szemben úgy a bűnvádi megtorló lépésekhez jogainkat fenntartjuk, külön és teljes kielégítésre tartunk igényt.

Budapest, 1926. július 20.

Országos Színészegyesület
és Nyugdíjintézete.

Dr. Zboray Miklós.
(A Ke. 5130—1926. 30. sz. melléklete.)

De még furcsább a Színészegyesületnek ugyancsak a K. E. 5130—1926. szám alatt a szegedi törvényszéknél elfekvő dr. Schwartz József ügyvéd (Andor Zsigmond

jogi (képviselője) címére szóló következő (szám nélküli elnökségi) levele:

Országos Színészegyesület és Nyugdíjintézete.
Szánt nélkül. Budapest, 1926. július 10.

Tekintetes

Dr. Schwarte József ügyvéd úrnak

Szeged.

Tisztelettel kérjük ügyvédi urat, hogy amennyiben lehetséges, méltóztassék a kir. törvényszéknél Andor Zsigmond színigazgató kényszeregyezségi ügyének tárgyalását 8—10 nappal elhalasztani, tekintettel arra, hogy Andor Zsigmond adósságának rendezése ezen időn belül valószínűleg teljes elintézést fog nyerni.

Tisztelettel:

Hídvégi Ernő elnök.

Perczel Oszkár számvizsgáló.

Géczy István titkár.

Balla Kálmán főellenőr.

(A Ke. 5130—1926. X. számú melléklete.)

Furcsa a Színészegyesület elnökségének utóbbi eljárása, különösen akkor, amikor az Egyesületnek számtalanszor alkalma volt meggyőződni arról, hogy a szegedi színházvállalkozás sem erkölcsileg, sem anyagilag talpra nem állítható. E téren kétségtelenül súlyosnak és reménytelennek látta Szeged város tanácsa és közönsége a kény szeregyezés elrendelését követő napokban a színigazgató helyzetét, s ebben az ügyben Szeged városa késedelem nélkül interveniált is és felvilágosította a kultuszminisztert a helyzetről.

• Szeged város tanácsa 1926. június 15-én tartott ülésén e tárgyban a következő véghatározatot hozta:

14.689—1926. sz.

Andor Zsigmond színigazgató játszási engedélyének ügye.

Véghatározat.

Andor Zsigmond színigazgató szerződését a színház használatára a törvényhatósági bizottság 1926. évi szeptember hó 1-től számított további három évre, vagyis 1929. június hó végéig terjedő időre meghosszabbította.

Időközben azonban a színigazgató tartozásai rendezése céljából kényszeregyezségi eljárást kért, amit a kir. törvényszék Ke. 5130—1926. számú határozatával el is rendelt.

Az Országos Színészegyesület pedig nevezett színigazgató részére a játszási engedély megadását avval a feltétellel hozta javaslatba, ha a tagokkal szemben

fennálló fizetési kötelezettségének az egyesület által kitűzött határidőig eleget tesz.

Miután a kirendelt vagyongazdálkodó nyilatkozata szerint ennek a kötelezettségnek Andor Zsigmond színigazgató eleget tenni nem volt képes és a város tanácsához beérkezett végrehajtói értesítések szerint a színigazgató ellen több végrehajtás van folyamaiban, kétségessé vált, vajjon Andor Zsigmond színigazgató a várossal szemben fennálló, szerződési kötelezettségeinek képes lesz-e eleget tenni.

Miután működését csak az esetben folytathatja az ország területén, ha a vallás- és Közoktatásügyi m. kir. miniszter úr ahhoz a játszási engedélyt megadja, felterjesztést intézünk a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter úrhoz, hogy; a fentiekre való tekintettel, Andor Zsigmond színigazgató a következő színházi évre a játszási engedélyt megkapja-e és amennyiben ezt a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter úr megtagadná, a színház használatára, pályázatot hirdetünk.

Miről dr. Tóth Imre vagyongazdálkodó, kormányfőtanácsos ügyvéd urat és Andor Zsigmond színigazgató urat értesítjük.

Kmft.

Dr. Somogyi Szilveszter
polgármester.

Dr. Gaál Endre
tanácsnok.

Ugyané szám alatt és ugyané napon a város tanácsa ez ügyben a következő levelet intézi a vallás- és közoktatásügyi miniszter úrhoz:

Nagyméltóságú Vallás- és Közoktatásügyi Magy. Kir.
Miniszter Úr!

A szegedi Városi Színház színigazgatójával, Andor Zsigmonddal kötött szerződést a város törvényhatósági bizottsága 1926. évi szeptember hó 1-től számított három évre meghosszabbította.

Részére a következő évre biztosította ugyanazokat a kedvezményeket, amelyeket a legutóbbi színházi évben élvezett.

A színház fűtését, tűzkárbiztosítását, tűzoltói ügyeleti díjakat, valamint 8000 aranykorona támogatást.

Ezen támogatás dacára a színigazgató fizetési kötelezettségeinek eleget tenni nem volt képes, minélfogva a hitelezők perrel támadták meg, az Országos Színészegyesület pedig a játszási engedély megadásának javaslatba hozását a következő évre csak az esetben helyezte kilátásba, ha színtársulata tagjai hátralékos fizetését az egyesület által kitűzött záros határidőig kiegyenlíti.

Andor Zsigmond színigazgató ennek a kötelezettségének eleget tenni nem volt képes, kényszeregyezségi eljárást kért, amit a szegedi kir. törvényszék Ke. 5130—1926. számú határozatával el is rendelt, vagyongazdálkodó dr. Tóth Imre kormányfőtanácsos, szegedi ügyvéd

etet nevezte ki, akinek nyilatkozata szerint nem valószínű, hogy Andor Zsigmond színiigazgató tartozásait rendezhesse.

Miután nevezett színiigazgató a várossal szemben fennálló szerződéses kötelezettségének csak az esetben tehet eleget, ha játszási engedélyt kap, nehogy a szegedi Városi Színház a következő évben szünetelni legyen kénytelen, tisztelettel kérjük Nagyméltóságodat, méltóztassék nagybecsű elhatározását velünk lehetőleg sürgősen közölni, vájjon Andor Zsigmond színiigazgató részére méltóztatik-e a játszási engedélyt megadni, hogy ennek megtagadása esetében a színház használatára haladéktalanul pályázatot hirdethessünk.

Kmf.

Dr. Somogyi Szilveszter
polgármester

Dr. Gaál Endre
tanácsnok.

Amint látható, Szeged város tanácsának nincsen kétsége az irányban, hogy a színiigazgató anyagi (erkölcsi is) összeomlása elkerülhetetlen. A véletlen játéka itt is kedvez a vállalkozónak. Ha Szeged város tanácsa csak két vagy három nappal előbb fordul (június 17-én adta a postára a felterjesztést) a kultuszminiszterhez és a felirat még a koncesszió aláírása és kiadása előtt jut a minisztérium illetékes ügyosztályának kezébe, a szegedi koncesszió megadásának megtagadásával — a szegedi járásbíróóság szerződésbontó ítélete nélkül — a szegedi színház ügyét már júliusban, egyetlen tollvonással, megoldhatta volna a vallás- és közoktatásügyi miniszter, így azonban a miniszteri intézkedés és a város felirata keresztelték egymást. A szegedi koncesszió Andor Zsigmond részére való odaítélése megtörtént és a minisztérium erre vonatkozó 51000—1926. számú rendeletét már július 22 és 23-án a hivatalos lap és napi sajtó is közli.

Július 27-én nagy érdeklődés mellett tárgyalja a szegedi törvényszék Andor Zsigmond kényszeregyezségi ügyét. A tárgyalás bővelkedik humoros részletekben. A bíróság elsősorban is azt állapítja meg, hogy a színiigazgató az eljárási költségek fejében nem helyezte le az előírt tízmillió koronát, hanem csak háromszázezer koronát helyezett letétbe, tehát oly kis összeget, mely még a hírlapi költségeket sem fedezi. A tárgyaláson a bíró kérdésére Andor előadja, hogy a szükséges összeget nem bírta előteremtteni és annak előteremtése céljából 14 napi haladékot kért, addig kölcsön kap pénzt Budapestről. Igen érdekesen folyik le a tárgyalás további része,

amelyben a bíró azt firtatja, hogy miért kért a színigazgató csak július 11-én kényszeregyezséget maga ellen és miért halasztotta ennek a kérelemnek a benyújtását ezideig, amikor — saját vallomása szerint — már másfél éve tudta, hogy vagyoni helyzete reménytelen. Majd azt firtatta a bíró, hogy — vallomása szerint a színház;-vállalkozó havi jövedelme 300 millió korona volt és mire költötte ezt a pénzt és miért nem fizette tagjait ebből? Andor arra hivatkozott, hogy a színészegyesületi illetékek és a jogdíjak miatt nem jutott másra pénz. A bíró azonban éppen a Színészegyesület bejelentett követelésével cáfolta meg a színházvállalkozónak ezt az állítását. Végül a bíró megállapítja, hogy a színigazgató elhúzni kívánja az időt a pörben és azért nem készítette el a vagyonfelügyelő számára még a mérleget sem. A színigazgató kihallgatása után, a vagyonfelügyelő Tóth Imre dr. terjesztette elő a következő vagyonfelügyelői jelentéséket:

Tekintetes kir. Törvényszék!

Andor Zsigmond színigazgató kérelmére a csődön kívüli kényszeregyezségi eljárás K. e. 5130/1928. sz. alatt megindítván vagyonfelügyelői jelentésemet a következőkben terjesztem elő:

Vagyonfelügyelővé történt kirendelésemről hivatalosan értesítettvén, nyomban érintkezést kerestem Andor Zsigmond igazgató úrral, akit arra kértem, hogy a részemre kikézbcsített végzés utolsó bekezdésében foglalt meghagyáshoz képest bocsássa rendelkezésemre üzleti könyveit s a lehető legsürgősebben közölje velem, szegedi színigazgatói minőségének tartama alatt mikor és mily segélyeket kapott Szeged várostól, mint erkölcsei testülettől, mikor és miként emelkedett a társulat tagjainak javadalmazása, miként emeltettek a beléptidíjak s mi a személyzet egyenkinti hátralékos járandósága.

Bár mindezekre egyrészt közvetlenül s személyesen, másrészt Görög Sándor titkár útján s a könyvek átszolgáltatására még külön táviratilag is kértem Andor Zsigmond igazgatót — a szükséges adatokat a mai napig sem kaptam meg s könyveiből is csupán az 1925/1926. évre szóló pénztári könyvét juttatta el hozzám.

Minthogy ekként a fizetőképtelenség megállapításához szükséges adatok rendelkezésemre nem bocsájtattak, jelentésemet azon adatok alapján teszem meg, amelyeket a Szeged város számvevőségénél és mérnökségénél lévő iratokból, a kir. Járásbíróság és Törvényszék előtt folyamatba tett perek tömegéből, a magamhoz kért társulati tagoktól, a Szeged város részéről ellenőrzést gyakorló számvevőségi tisztviselőktől s a birto-

komban lévő utolsó évi pénztárkönyvből szerezttem be a legnagyobb fáradsággal.

Andor Zsigmond 1923. év szeptember hó 4-én kelt nyilatkozattal vette át Palágyi Lajos volt szinígazgató szerződését, illetve e szerződés alapján a szegedi színház-bérletét. Arra való figyelemmel, hogy a szegedi színházra Faragó Andor volt kassai szinígazgató is pályázott, kinek igen kedvező kilátásai voltak arra, hogy a szegedi színházat megkapja, Andor Zsigmond azért, hogy a szegedi színházhoz jusson, olyan terheket vállalt magára Palágyi Lajos volt igazgatóval szemben, melyek akkori vagyoni erejét meghaladták. Arra kötelezte magát már ekkor Andor Zsigmond, hogy a bérleti jognak a hátralévő 3 évre való átruházásáért színházi felszerelések, ruhatár, díszletek, könyvtár és egyéb színházi kellékek használatáért a bruttó jövedelem 7 százalékát fizeti fiélhónaponként, továbbá, hogy az addigi szervezkedés, előlegköltség, kiadás és veszteség megtérítéséül a szerződésnek Szeged város hatósága által leendő jóváhagyása után azonnal tízmillió koronát, 1924. szeptember hó 15-én és 1925. szeptember hó 25-én öt-öt millió koronát fizet valorizáltan, vagyis 0318 zürichi jegyzés szerinti értékben, végül egy I. emeleti páholyt bocsájt díjtalanul Palágyi Lajos rendelkezésére.

Egyrészt e terhes szerződésből, másrészt rendelkezésre álló forgótőke hiányából magyarázható, hogy már az 1923. év végén megjelent az első fecske, az első per, melyet Kun Matild, volt pénztáros indított. P. 15843/1923. sz. alatt 1.500,000 kor. tőke és jár. erejéig Andor Zsigmond és társa (Palágyi Lajos) ellen, amely per azonban — úgy látszik felperesnek időközben történt kielégítésénél fogva — a perfelvételi tárgyaláson felek meg nem jelenése okából szünetelőbe vétetett.

A második, majd a 3-ik és így tovább a perek) egész sorozata következett ezután.

Palágyi Lajos 1924. január hó 8-án P. 318/1924. sz. alatt a szerződés szerint kikötött 7 százalékért özv. Tamássy Gézané P. 2842/1924. sz. alatt február 29-én, áruk vételára, Koch Béla P. 18626/1924. sz. a. december 27-én tűzifa vételára, Sugár Vilmos P. 18720/1924. sz.. a. áru vételára iránt indított pert. E mellett vidéki hatóságok előtt folyt perekben hozott marasztaló határozat alapján már az 1924-ben végrehajtás is vezetett Andor Zsigmond ellen. 1925-ben a kir. Járóbir óságnál 18, 1926-ban ugyancsak 18, a kir. Törvényszéknél 1924. és 1925-ben egy-egy per folyt s 31 végrehajtás vezetett ellene. Az összes perek és végrehajtási iratok áttanulmányozása után megállapítottam, hogy a perek alapját áruk vételára, társulati tagok járandósága és kölcsön képezi. Megállapítottam azt is, hogy Andor Zsigmond a perek 90 százalékában védekezett, amely védekezés azonban legtöbbször a per elhúzását — időhaladék nyerését — célozta, ami kitűnik onnan, hogy a perek jó részében néhány tárgyalás után, vagy egyezség jött

létre, vagy marasztaló ítélet hozatott, vagy — ami csekélyebb számban fordult elő — ugyancsak néhány tárgyalás után a felek meg nem jelenése okából szünetelőbe vétetett a per, ami arra enged következtetni, hogy felek között utóbb perenkívüli egyezség jött létre.

Az egyedül rendelkezésre álló 1925—1926. évi pénztári könyvből megállapítottam, hogy 1925. év szeptember hó 22-től 1926. év június hó 30-ig az egész bevétel 3.735.892,720 koronát tett ki s ugyanennyit tüntet fel a kiadási rovat. Hogy a kiadások mily tételekből állanak, mire fordítottak, a könyvből nem állapítható meg. A Szeged város számvevőségénél lévő iratokból tudom, hogy a kiadások között szerepelnek az összes személyi és dologi kiadások, köztük oly tételek is, melyek még az előző év terhére esnek. Tartozások, ezek kamatai, behajtási költségek s végrehajtások elkerülése végett felvett újabb kölcsönök és az idény alatt felmerült újabb jogdíjak és szerzői részesedések törlesztésére 1925. év október hó 9-től 1926. május 31-ig 494.655.313 korona fordítatott. A hitelezők névjegyzékében foglaltak szerint a társulat személyzetével szemben 112 millió korona a hátralék. Ha ez megfelel a valóságnak, akkor figyelemmel arra, hogy az összes személyi és dologi kiadások pontos fizetése esetén az előbb érintett kb. 500 millió korona kiadás nem merült volna fel, kétségtelen, hogy az üzem gondos és előrelátható kezelése mellett még vagyont is lehetett volna a színházi bevételből szerezni. Támogatja e felfogásomat még egy más körülmény is.

1925. év augusztus havában egyik színügyi bizottsági ülésen beszámolt Andor Zsigmond az 1924—1925. évi eredményről, amikor is azt a kijelentést tette, hogy átlag 400 millió korona havi költségvetéssel dolgozott. Ebben az évben az igazgató a várostól 8 vagon szenet, fél vagon fát (vagyis a fűtésnek kb. 2/3 részét) kapott. Miként emiitemem, az 1925—1926. év (9 hó 8 nap) össz-bevétele 3.735.842.720 koronát tett ki, vagyis a havi bevétel meghaladta a 400 millió koronát. Minthogy az 1925—1926. évre az igazgató teljes fűtést, továbbá teljes világítást is kapott, ezen kívül még 8000 arany koronát, e szolgáltatmány egyenértékének mint haszonnak kellett volna mutatkozni.

A színügyi bizottsági tárgyalásokból tudom, hogy a költségvetésben a személyzeti kiadások: kb. kétharmad arány szerint szerepelnék. Az 1925—1926. évben (szept. 22-től 1926. június hó 30-ig) 1.845.982,600 korona fizetett ki a személyzet részére. Ha ezt a számot szembe állítjuk a bevételi összeggel, akkor majdnem kétmilliárd marad a dologi kiadásokra, amit semmivel sem tudok megmagyarázni és indokolni. Valószínű ugyan, hogy a tagok hátralékos követelése jóval több, mint ami a hitelezők névjegyzékében ki van tüntetve, de még ekkor sem tudom megindokolni a dologi kiadások nagyságát. E kérdés akkor állana előttünk a maga meztelen valóságában, ha a kiadási tételek egyenkint vol-

nának megvizsgálhatók s a vonatkozó nyugták betekintheők. E helyütt még arra mutatok reá, hogy Andor Zsigmond fizetést a maga részére soha fel nem vett. Hogy miből tartotta fent magát, feleségét, sógornőjét és anyósát, szintén nem tudom megmagyarázni. Valószínű, sőt bizonyos, hogy a dologi kiadások egy része erre fordított, ha pedig így áll a dolog, akkor ki nem mutatható összeg volt a fentartásra fordítható. Pozitív adataim nincsenek, a társulat tagjaitól szerzett információim szerint azonban épen a fentartásra (élelem, ruházat stb.) felhasznált összeg nagysága volt az oka annak, hogy a befolyt jövedelemből a színház személyi és dologi kiadásai nem fizetettek pontosan s hogy a perek egész légiója indított Andor igazgató ellen.

Ezek után áttértek Andor Zsigmond egyezségi ajánlatára, ennék reális, avagy irreális voltának kimutatására.

Végleges mérleg összeállítására ez ideig nem gondolt Andor Zsigmond igazgató, dacára annak, hogy erre, valamint a késedelemhői származó joghátrányra a figyelmét felhívtam, ekként az ideiglenes mérlegből kell kiindulnom annak megállapíthatása végett, hogy az egyezségi ajánlat elfogadása biztosítaná-e a hitelezők követelésének kielégítését.

Az ideiglenes mérleg, valamint a hitelezők jegyzéke szerint a tartozások összege 593 millió korona. Ezzel szemben tartozom már most reá mutatni, hogy a bejelentett követelések összege már is a 700 millió kör. körül van, pedig legjobb tudomásom szerint a társulat tagjai közül is többen nem jelentették be követeléseiket, nehogy az igazgató néheztelését magukra vonják. A hitelezők névjegyzékében felsoroltak között is vannak, akik eddigi követeléseiket nem jelentették be, mely körülményeket figyelembe véve, legalább 600—700 millió körül lehet az az összeg, mivel Andor Zsigmond tartozik.

De, ha csupán az ideiglenes mérlegben, illetve hitelezők névjegyzékében Andor Zsigmond legjobb tudomása és lelkiismerete szerint kitüntetett 593 millió koronát is vennők, mint adósságot, erre nézve sem találok az ideiglenes mérleg vagyonrovatában 600 millió korona értékűnek vett ingóságokban fede e et s a tartozások kiegyenlíthetését biztosítottak nem látom.

A színházi felszerelések értéke 460 millió koronával szerepel a mérlegben. E becslés nem mondható reálisnak, mivel a városi számvevőség f. év május, vagy június havában átadott »díszlet és kellékek« kimutatásában a díszletek s ezek kellékei (színházi felszerelések) 287.178.000 koronára értékeltettek. Már itt megjegyzem egyébként, hogy a díszletek, mint foglalkozás folytatásához tartozóik, bíróilag le nem foglalhatók, ekként ezek kielégítési alapot nem is képezhetnek. De ha el is volnának adhatók, akkor is — véleményem szerint — árverésen még 100 millió koronáért sem volnának értékesíthetők.

A magánlakás berendezése 80 millió koronával sze-

repel az ideiglenes mérlegben. Minthogy Andor Zsigmondot eredménytelenül kértem annak kimutatására, miből állnak a díszletek s mily tárgyak tartoznak a lakás berendezéséhez, csak feltevések után folytathatom az eszmemenetet. A lakásberendezés egyes tárgyai szintén nem képezhetnek kielégítési alapot, különben is egy kétszobás lakás berendezése aligha becsülhető 80 millióra. Előadom egyébként, hogy a két szoba berendezés Fajth Elza tulajdonát képezi, Kertész Vilmos, Baróti József és Russzurm Mária együttes végrehajtást vezettek Andor Zsigmond ellen, amikor az igazgatói lakásban, a II. emeleti igazgatói szobában, oldalhelyiségben, IV. és V. emeleti igazgatói szobában lévő bútorok 1—45 t. alatt bírói zárr alá vették s ezen ingóknak zárr alól leendő feloldása iránt P. 8623/1926. szám alatt Fajth Elza igénykeresetet nyújtott be a kir. Járásbírósághoz azon a jogcímen, hogy ezen ingóságokat a saját pénzén vásárolta, ekként az ő kizárólagos tulajdonát kjépezik.

Megjegyzem e tételnél, hogy a Szegedi Bank Egyesületnek Andor Zsigmond ellen fennálló 30 millió kor. követelésének biztosítására ezen ingóságot, Faith Elza, mint készfizető kezes nevezett hitelező javára lekötötte s dr. Sirsich György kir. közjegyző előtt 1925. aug. hó 11-én kelt s 172/1925. ügyszám alatt közjegyzői okiratba foglalt »kezességi nyilatkozat« alapján Pk. 15921/1925. szám alatt kért és foganatosított kielégítési végrehajtás alkalmával bírói zárr alá helyezette.

Mint szembetűnő jelenségre mutatok itt reá, hogy kezességi nyilatkozatról felvett okirat 1925. augusztus hó 11-én kelt és ez okiratban Fajth Elza 1925. augusztus hó 12-én (tehát másnap) kötelezett 80 millió koronát üzetni. Ezen ingóság tulajdonának mibenléte iránt Andor Zsigmondnál érdeklődvén, azt a felvilágosítást kaptam» hogy a kérdéses ingóság az ő tulajdonát képezte, de 1924. év folyamán Faith Elza megvásárolta azokat tőle.

A magánlakás berendezési tárgyak tehát a vagyontömegéből teljesen kihagyandók.

Az ékszerek és részvények ugyancsak nem képezhetnek kielégítési alapot, mivel ezek a Szegedi Bank-Egyesület Részvénytársaság 44.300,000 koronás követelésének biztosítására e hitelezőnek kézi zálogul átadtak s ezekre e hitelezőnek külön kielégítési joga van. Különben e vagyontárgyak is túlbecsültek, ami kitűnik az Angol—Magyar Bank szegedi fiókja és a Szegedi Bankegyesület Részvénytársaság bejelentéséből is, amennyiben a végrehajtásilag lefoglalt ingóság s a letétben lévő ékszerek mintegy 25 millió korona erejéig nyújtanak fedezetet, az ezt meghaladó követelés erejéig már szavazati jogot kivan maga részéről biztosítani.;

Miként ezen előadásaimból kitűnik, a hitelezők szempontjából semmiféle biztosítékot nem látok a tekintetben, hogy követeléseiket az egyezségi ajánlat szerint megkaphassák.

Nem hallgathatom el a társulat tagjai részéről elhangzott panaszokat, melyek szerint egy része a követelést azért nem jelenti be, mivel attól tart, hogy Andor; Zsigmond nem fogja szerződteni. Arra is reá kell mutatnom, hogy az igazgató azon kijelentéssel beszél le a tagokat a követelések bejelentéséről, hogy bejelentés nélkül előbb fogja őket kielégítem.

A Hódmezővásárhelyen működő színház pénztárát kezelésbe vettem s oda én ültettem pénztárnokot. Ez intézkedés abban leli magyarázatát, hogy az üzem fenntartható s az előadások megtarthatók legyenek. A társulat tagjai ugyanis okulva az eddigi tapasztalatokon, csak az esetben hajlandók játszani, ha naponkint megkapják gázsijukat. Minthogy féltő volt, hogy a befolyó jövedelem más célokra fog fordíthatni, én vettem kezelésbe a pénztárt s a pénztárnoknak kiadtam az utasítást arra, hogy a fizetés és bevétel arányában a társulat tagjai részére és elismervényére teljesíthető fizetés s azon dologi kiadások fedezhetőek, melyek az üzem folytatásához feltétlenül szükségesek. Andor Zsigmond jóváhagyólag vette ugyan tudomásul intézkedésemet, mégis az történt, hogy a pénzt a pénztárnok által magának adatta ki, ő teljesített a társulat tagjai részére fizetést. A bevételről és kiadásról a napi jelentést megkaptam. Ebből azután megállapítottam, hogy nagyobb összegek vannak egyik-másik tag részére kifizettetnek beállítva, mint a mily összeget egyik-másik tényleg kapott. Hogy a különbözöttel mi történt, eddig nem tudom, de valószínű, hogy az már az igazgató kezei közt maradt. Mikor erre egy nálam megjelent tag panasza folytán tudomást szereztem, újabb utasítást adtam a pénztárosnak, hogy a tagokat csak ő fizetheti elismervény ellenében.

Mint a dologhoz tartozót megemlítem, hogy Andor Zsigmondnak óriási társulata volt és van úgyannyira, hogy egyik-másik szerződtetett tagja alig lépett fel egész év folyamán 2—3-szor. E nagy létszámban leli magyarázatát a személyzeti kiadás nagysága. De miként kimutattam, még ily létszám mellett is lehetett volna megfelelő gazdasági kezelés mellett nemcsak adósságok nélkül fentartani a színházat, de sőt még némi vagyont is lehetett volna szerezni, mint ahogy — ha jól tudom — 100 holdas bérletet szerzett Palágyi Lajos előző színigazgató, aki maga viselte a fűtés és világítás költségeit is s aki vigalmi adóit is fizetett s aki 8000 arany korona segítséget sem kapta.

Hogy Andor Zsigmond igazgató kéréscimnek eddig eleget nem tett s hogy a végleges leltár és mérleg elkészítésének a gondolatával sem foglalkozik, azzal vélem magyarázni, hogy a f. évi július hó 27-ikére kitűzött tárgyalást el akarja halasztani, mely felfogásomat támogatja néhány hitelező bejelentésében foglalt oly értelmű nyilatkozat, illetve kérés, hogy az Andor Zsigmond által halasztás iránt előterjesztett kérelemnek hely adassék.

Ezek után amennyiben a vagyon kimutatás és végleges mérleg f. h)ó 27-ikére el nem készül, a felelősséget Andor Zsigmondra hárítom.

Tisztelettel:

Dr. Tóik Imre
vagyonfelügyelő.

Tekintetes kir. Törvényszék!

Andor Zsigmond színigazgató szegedi lakos ellen K. e. 5130/1926. sz. alatt elrendelt kényszeregyezségi ügyben kimerítő vagyonfelügyelői jelentésemet már benyújtottam. E jelentésnek részbeni helyesbítése, részbeni kiegészítéseként újabb jelentésemet a következőkben teszem meg:

Előző jelentésemben reámutattam arra, hogy a Kertész Vilmos, Baróti József és Russzurm Mária végrehajtók javára fogatosított kielégítési végrehajtás alkalmával lefoglalt ingóságok 1—45 t. alatt vannak a végrehajtási jegyzőkönyvben felsorolva s hogy ezen ingóságokat Fajth Elza mint sajátját leköttötte az Andor Zsigmond és nejeének a Szegedi Bankegyesülettel szemben fenálló 30 millió koronás tartozásának biztosítására s hogy ezen ingók Pk. 15921/1925. sz. alatt fogatosított kielégítési végrehajtás alkalmával bírói zár alá is helyezték. Ezen előadásom helyesbítéseként leszögezni kívánom, hogy az 1—45 t. alatt bírói zár alá helyezett s Fajth Elza által P. 8623/1926. sz. alatt kiigényelt ingóságok nem teljesen azonosak a 172/1925. ügyszám alatt közjegyzői okiratba foglalt, Faith Elza által magáénak kijelentett s a szegedi Bankegyesület réiszére leköttött, majd kielégítési végrehajtásilag bírói zár alá helyezett ingósággal, amennyiben a Kertész Vilmos és társai javára bíróilag lefoglalt 1—45 t. alatti ingóságon kívül egy fehér zománcos keményfa faragással díszített kettős ágyat, ugyanilyen faragású üvegajtós kisszekrényt, ugyanilyen 3 részes tükrös nagyszekrényt s egy nagyhencsert is magáénak vallott Fajth Elza a hivatkozott közjegyzői okiratban és illetve ezek is bírói zár alá helyezettek a Szegedi Bankegyesület javára a Pk. 15921/1925. sz. végrehajtási ügyben. Nem azért korigáltam ezt, mintha ennek fontossága volna a kényszeregyezségi eljárás során, hanem azért, hogy mindaz, amit jelentésemben előadtam, fedje is a valóságot. Említést tettem arról is, hogy a pénztárt saját kezelésbe vettem, a pénztárba a magam által felfogadott pénztárost ültettem be s hogy a befolyt és kifizetett összegekről készített és velem közölt kimutatásban nagyobb összegek vannak a kiadási rovatban kitüntetve, mint amily összegek valójában kifizettek. E kérdés tisztázandó, levelet intéztem az általam alkalmazott Kun Matild pénztárosnőhöz, aki telefon útján azt a meglepő, egyben megdöbbentő hírt közölte velem, hogy ő az én rendelkezéseimet beakarta tartani, a fizetéseket ő akarta teljesíteni, de ezt megtenni

kiéptelen volt, mivel Andor Zsigmond felesége nem acceptálván az én rendelkezésemet, arra kényszerítette őt, hogy a befolyt összeget neki átadja s azután Andor Zsigmond felesége teljesítte a fizetéseket. Hogy ezután egyes társulati tagok javára nagyobb összeg tüntettetett ki kifizetettnek, megmagyarázható, mivel ekként a differencia az igazgató feleségének kezében maradt.

E helyütt megjegyzem, hogy amikor vagyongfelügyelővé kirendeltettem s a kultúra szekerének kátyúba kerülése iránt érdeklődtem, illetve ez irányban nyomoztam, oly értelmű értesítést kaptam, hogy nem csupán Andor Zsigmond igazgató kezelte a pénzt s nem ő gondoskodott a felmerült kiadások fedezéséről, hanem Andor Zsigmondné kezéhez jutott igen sokszor a befolyt összeg, aki azután nem oda fordította, ahová a pénzügyi egyensúly fentarthatása céljából fordítania kellett volna. Epen az késztetett arra, hogy a színház gazdasági, pénzügyi kezelésében gyengének, erélytelennek talált igazgató kezéből a pénztárt kivegyem s ekként megakadályoztatván, hogy illetéktelen egyének is pénzhez jussanak a pénztárból, lehetővé tegyem, hogy minden befolyó pénz az üzem fentartását célzó rendeltetési helyére jusson.

Miként fentebb érintettem, ez sem sikerült.

Mint ugyancsak e kérdéssel összefüggőt említem meg, hogy ma, amikor a hullámok összecsaptak Andor Zsigmond feje fölött, amikor a társulat tagjai s a zenekar csak a minimális összegeket kapják, amikor az értékesebb erők játszani nem akarnak, mert nem kapják meg az őket illető fellépési díjat, amikor épen a gyengébb erők szerepeltetésénél fogva a színház legtöbbször üres s újabb bérlők sem jelentkeznek, vagyis a mikor a színház, a színházi kultúra csőd előtt áll, Andor Zsigmond és neje nem vonaton, hanem igen sokszor autón járnak át Hódmezővásárhelyre és vissza, ami a vonatköltséggel szemben tekintélyes többlet kiadást jelent. Hogy miből futja az autót fizetni, megállapítani módomban nem volt és nincs.

Nem hagyhatom megemlítés nélkül azt sem, hogy andor Zsigmond az én megkérdezésem nélkül vendégszereplőt állít be a darabba akkor, amikor szerződéses s ez oknál fogva fizetésre igényjogosultsággal bíró értékes tagjai kiaknázatlanul — pihennek.

Amikor Andor Zsigmond társulatával Hódmezővásárhelyre átakart menni, plakáton hirdette, kik a társulat tagjai, vagyis kiknek játékára számíthat a hódmezővásárhelyi közönség. Baróti József a tagok közé nem volt felvéve, dacára annak, hogy szerződése 1926. év augusztus hó 27-ig tart. Bár ezideig fizetni kell e színészt, s bár Herczeg Ferenc »Híd«-ja című darabban ő szokta gróf Széchenyi István szerepét adni, most Hódmezővásárhelyen e szerepre valami Békési nevű vendégszínészt állított be Andor Zsigmond, miáltal a kiadásokat napi 800.000 koronával szaporította. Miként meg-

tudtam, ennek az volt az oka, hogy Baróthy velem szemben perrel fellépni s ellene csődöt kérni merészelt.

Még egy dolgot vagyok kénytelen megemlíteni. Június havában, amikor Baróthy és Kertész a csődöt Andor Zsigmond ellen megkérték, a Szegedi Lloyd kezessége mellett a Szeged-Csongrádi Takarékpénztártól harminc millió korona kölcsönt vett igénybe és pedig kifejezettem azon rendeltetéssel, hogy Baróthy járandóságát kifizesse. Leszögezni tartozom, hogy a pénzből (Baróthy) egy fillért sem kapott, hanem az összeg Alpári Gitta vendégszereplő honoráriumának kifizetésére s arra fordított, hogy a társulat tagjainak egy része Hódmezővásárhelyre átmehessen.

Megismétlem, hogy Andor Zsigmondot titkárja útján ismételt felhívtam arra, hogy a személyzet járandóságának mikénti emelkedését velem közölje, de ezirányú kérésem a pusztában kiáltók szavaiként hangzottak el.

Tekintettel ezen körülményre, tekintettel továbbá arra, hogy a fedezetként kijelölt vagyon a hitelezők követeléseinek még csak részbeni kifizetésére sem nyújt biztosítékot s tekintettel arra, hogy Andor Zsigmond még a költségek letétbe helyezésére sem gondolt eddig, a kémyszeregyezési eljárás kérelmezését csak időhaladék nyeresének s az egyezési ajánlatot komolytalannak tekintem.

Tisztelettel:

Dr. Tóik Imre
ügyvéd, vagyonfelügyelő.

Tekintetes kir. Törvényszék!!

Andor Zsigmond ellen 5130/1926. sz. alatt elrendelt ösödönkjívüli kényszeregyezési ügyben kötelezve érzem nuagam újabb bejelentést tenni.

Andor Zsigmondnak az egész eljárás alatti magatartása arra irányult, hogy a kényszeregyezési eljárás lefolyását késleltesse s lehetőleg lehetetlenné tegye a döntést a f. 1926. év július hló 27-;ikére kitézött tárgyaláson, bizonyára abból a közmondásból, illetve annak igazságából indulva ki, hogy »qui tempus habet, habet vitam.«

Vagyonfelügyelővé történt kirendelése után napon reggel már megjelent irodámban Andor Zsigmond és neje s arra kértek, hogy az ügy befejezésével ne siessek. Erre én csupán azt jegyeztem meg, hogy a kirendelésről én még csak az újságból tudok, de ha valóban én rendeltettem ki, akkor én mindenben ragaszkodom a femálló rendeletehez:

Vázolt magatartását, illetve célját bizonyítja az is, hogy a könyveit mai napig sem bocsájtotta rendelkezésemre, nehogy a kitézött tárgyaláson a bejelentett követelések elismerése, avagy el nem ismerése kérdésében nyilatkozni tudjak. De támogatja fenti kijelentésemet az a körülmény is, hogy úgy Andor Zsigmond, mint titkárja,

Görög Sándor gépelt meghatalmazási blankettákat adott át a tagoknak azzal a kéréssel, vagy talán meghagyással, hogy dr. Wolf József ügyvéd urat bízzák meg a kényszeregyezési eljárás alatti képvisellel s jogosítsák fel nevezett ügyvédet, hogy a tárgyalás elhalasztását kérhesse a nevünkben. Amikor e meghatalmazási blanketta az egyes tagoknak átadott, azon szelíd intéssel történt ez, hogy amennyiben a meghatalmazást meg nem adják, a jövő évre nem kapnak szerződést.

Jelentem, hogy f. 1926. év július hó 26-án délután a társulat három tagból álló küldöttsége jött hozzám és pedig azzal a panasszal, hogy a pénztárkészlet kezelése körül visszaélések vannak. Előadták, hogy az általam alkalmazott pénztáros nem tud érvényt szerezni rendelkezéseimnek. Folyó hó 25-én is az történt, hogy az igazgató felesége és Görög Sándor titkár erőszakkal elvették az esti előadáson befolyt összeget s e fölött teljesen ők disponáltak. A tagok részére teljesített fizetésekről készített kimutatásba olyan tag részére is állítatott be fizetés, aki a társulattól teljesen kielégítve már régebben kivált. Oly összegek is állítattak be mint kifizettek, amelyek valójában nem fizettek a tagok kezéihez.

E tételnél meg kéli jegyezni, hogy a tagok egy része Balázs nevű szabónál hitelbe dolgoztattak s az igazgató a tagok gázsijából mindig levont bizonyos részletet a szabó részére a tagok helyette leendő fizetés céljából. Levonás dacára a fizetések elmaradtak s most a mikor a szabó feljelentéssel fenyegette, Csonka, Szentiványi, Fenyves, Schubert, Zsiga részére beállított a kimutatásba összesen 1.700,000 koronát, mint ezek részére kifizetett összeget, valóban pedig ezen összeget f. hó 26-án Balázs szabónak fizette ki. Megemlítem, hogy nevezett tagok közt olyan is van, kinek gázsijából már előzőleg levonásba helyezte a teljes tartozási összeget, ennek dacára a most újból levont összeg átadásával teljesített fizetést.

A kiküldöttek azt is panaszolták, hogy az igazgató hozzátartozói részéről szelvények adatnak el, ezek árát ők veszik fel s a pénztáros előtt olybá iparkodnak feltüntetni, mintha e szelvényeik a pénztár kezelésbe vétele előtt adtak volna el és illetve mintha tulajdonosai szabadjegyesek volnának. Nagyon természetes, hogy az ilyen eladott szelvények ára a pénztárba nem fut be, hanem az igazgató, illetve hozzátartozói rendelkezése alatt marad.

E visszaélések közlése kapcsán előterjesztett kérelemhez képest elrendeltem, hogy az általam beállított pénztárost utasításaim betartásában támogassák, vagyis szerezzenek érvényt ama rendelkezéseimnek, hogy csak általam lebélyegzett jegyekkel lehessen a színházba bejutni, s hogy a befolyó pénzüsszezből az előadások megtartásához szükséges dologi kiadások fedezésére, a megmaradó rész pedig a szerződött tagok kezéihez

fizettessek ki a javadalmazás és a rendelkezésre álló összeg arányában. E szerep betöltésével Herczeg és Szentiványi tagokat bíztam meg.

Egyik tag azt is panaszolta, hogy ruháját Hódmezővásárhelyre nem tudta átvinni, mivel kénytelen volt azt elzálogosítani járandóságának nem folyósítása miatt. Ez okból állandóan a rajta lévő ruhában kénytelen játszani, ami sokszor komikusan tűnik fel s az előadás nivójának rovására van.

Tisztelettel:

Dr. Tóik Imre
vagyonfelügyelő.

A vagyonfelügyelői jelentés nyomán heves vita fejlődik ki a vagyonfelügyelő és Andor jogi képviselője között, amelyben utóbbi kétségbevonja a vagyonfelügyelői jelentések egyes állításait és tényeit. A vita vége az, hogy a bíró Andor jogi képviselőjétől megvonja a szót, a tárgyalást befejezettek nyilvánítja. Az alábbi végzés kihirdetésével a kényszeregyezségi eljárást megszünteti és erre vonatkozó kérelmével elutasítja a színigazgatót.

A szegedi kir. törvényszék.

KE. 5130/67. 1926. sziiim.

VÉGZÉS.

A kir. törvényszék Andor Zsigmond színhízi igazgató, szegedi lakos csődönkívüli kényszeregyezségi eljárás iránti ügyében adósnak a tárgyalási határnap elhatalasztása iránti kérelmét elutasítja és a további eljárást az 1410/1926. M. E. szánni rendelet 85. §. 1., 2. és 6. pontja alapján megszünteti, az iratokat ezen eljárás folyamatba tétele folytán felfüggesztett csődeljárás lefolytatása végett ezen végzés jogerőre emelkedése után a csődbírósághoz áttenni rendeli.

Dr. Tóth Imre vagyonfelügyelő díját és költségét az eljárás jogerős befejezetté nyilvánításáig összesen 20 millió K, azaz húszmillió koronában megállapítja és ennek 8 nap és végrehajtás terhe mellett leendő megfizetésére adóst kötelezi.

INDOKOK.

A vagyonfelügyelő II. jelentésének utolsó bekezdéséből és a vagyonfelügyelő III. jelentésének első részéből kétségtelenül kitűnik adósnak azon s treu und glauben elvébe ütköző eljárása, hogy a kényszeregyezségi eljárás kérelmezését csak időhaladék nyerése céljából terjesztette elő. Ennek legvilágosabb kifejezője adósnak azon eljárása, hogy az eljárást megindító végzés meghozatala után Andor Zsigmond és neje, a kirendelt vagyonfelügyelőnél megjelentek és arra kérték a vagyonfelügyelőt, hogy az ügy befejezésével ne siessen. Adósnak e kijelentése magyarázatát adja egyúttal annak is, hogy

a vagyonfelügyelőnek ismételt sürgető felhívása dacára adós a végleges mérleg, leltár, vagyonkimutatás, hitelezői jegyzék, adósok jegyzékének az 1410/1926. M. E. sz. rend. 64. §-ában körülírt elkészítése végett a vagyonfelügyelő rendelkezéseinek miéért nem tett eleget. Adós az 1410/1926. M. E. rend. 64. §-a rendelkezései szerint elkészítendő vagyonkimutatást és végleges mérleget az 1926. július 27-iki tárgyalásom sem mutatta be, hanem a tárgyalás elhalasztását kérte, ennek bemutatása végett.

Az eljárás gyorsasága megkívánja azt, hogy az adós mindazon bizonyító eszközöket vigye el a tárgyalásra, melyek vagyoni helyzete tekintetében felvilágosítást nyújthatnak. Ezzel szemben adós bírói felhívásra kijelentette, hogy csupán a vagyonfelügyelőnél levő 1925. szeptember 22-től vezetett pénztárcönyvet hozta el és bocsátotta a vagyonfelügyelő rendelkezésére, ellenben egyéb üzleti (gazdasági) könyveit és vagyoni állapotának megállapításához szükséges egyéb feljegyzéseit magával nem hozta.

A kényszeregyességi eljárás megkívánja, hogy az egész eljárás gyorsan, soronkívül folytattassék le, tehát a kitűzött tárgyalások meg is tartassanak és az ügy mielőbb befejezést nyerjen. Elhalasztásnak csak fontos okból van helye, ellenben az adós kérelme és esetleg a felek megegyezése az elhalasztásra fontos oknak nem tekinthető.

Az 1410/1926. M. E. rend. 8. §. utolsó bekezdése előírja, hogy a tárgyalás határnapját legfeljebb 30 napra lehet kitűzni.

Miután Andor Zsigmond adós ellen a kényszeregyességi eljárás megindítását megelőzőleg egyes hitelezők kérelmére csőd elrendelése végett csődnitási kérelem lett előterjesztve, de a csődnitási eljárás épen ezen eljárás folyamatba tétele miatt lett felfüggesztve s így a bíróság az 1410/1926. M. E. sz. rend. alá tartozó eljárás soronkívüli gyors befejezésétől eltekintve is, rövid határnapot azért is tűzött ki, hogy ezen eljárás folyamatba tétele miatt felfüggesztett csődnitási eljárás indokolatlanul hosszú időn át függőben ne tartassék.

Adós tehát semmiféle jogsérelemlről nem panaszkodhatik, hogy ezen eljárás soronkívüli gyors befejezését a bíróság szükségesnek tartotta.

Ellenkezőleg úgy az adós, mint a hitelezők érdeke megköveteli, hogy a kényszeregyességi eljárás hosszadalmassága az eljárás befejezését ne késleltesse.

Tekintetbe kellett venni ehelyütt azt is, hogy a jelen esetben számos oly hitelezőről van szó, kik szerződési munkadíjaikat hosszabb-rövidebb idő óta adóstól meg nem kapták. E hitelezők, mint munkájuk után élő színészek, elsőrendű érdeke bizonyosságot szerezni afelől, hogy az őket szerződtetett Andor Zsigmond színigazgató komolyan hajlandó-e jogos igényeiket kielégíteni. Ezért a kir. tszék úgy találta, hogy ezen ügy soronkívüli elintézése elkerülhetetlen.

A fentiekből, valamint a vagyonfelügyelő összes jelentéseinek egybevetéséből ezzel szemben kétségtelen, hogy adós az ügy minél gyorsabb befejezését hátráltatni törekedett és az 1410/1926. M. E. rend.-nek az adósra vonatkozólag előírt kötelességeit ezért nem teljesítette.

A vagyonfelügyelő II. jelentésében kimutatta azt is, hogy az adós az eljárási költségek és törvénykezési illeték letétbe helyezésére nem is gondolt.

Mindezeket mérlegelve, a kir. tszék adósnak a tárgyalás elhalasztása iránti kérelmét elutasította és az ügy érdemében határozott.

Mindenek előtt vizsgálat tárgyává tette a kir. tszék adósnak jövedelmi forrását.

Az 1925/26. színházi évadban 1926. június 30-ig adósnak színházi összjövedelme 3.735,892.720 koronát tett ki. Ehez járult még az, hogy Szeged szab. kir. város Andor Zsigmond színikazgatónak a színház teljes fűtését és teljes világítását ingyen és ezenkívül még 8000 aranykoronát támogatásként adott. A színészek és egyéb alkalmazottak fizetésére a vagyonfelügyelői jelentés szerint adós csupán 1.845,983.600 K-t fordított, az ezen felül befolyt összegről azonban adós számadást nem adott és a vagyonfelügyelő jelentése szerint Andor Zsigmond színikazgató kezei között maradt.

Kétségtelen a vagyonfelügyelői jelentésből az is, hogy Andor Zsigmond adósnak tulnagyszintársulata van úgyannyira, hogy egyik-másik szerződött tagja alig lépett fel az egész év folyamán 2—3-szor. De ennek dacára úgy találta a vagyonfelügyelő, hogy megfelelő gazdasági kezelés mellett nemcsak adósságok nélkül lehetett volna a színházat fentartani, hanem abból adós még így is vagyont tudott volna gyűjteni.

Adós a tárgyaláson bárói kérésre előadta, hogy 1925. május havában észlelte már azt, hogy az akkor fennállott 400,000.000 K tartozását rendezni nem tudja és fizetéseképtelenségét 1925. év szeptember, október havában feltétlenül észlelte.

Ezekből nyilvánvaló, hogy a színház gazdasági kezelésében adós terhére megnyilvánuló rossz vezetés következménye volt az, hogy adós adósságot adósságra halmozva, vagyoni viszonyait oly mértékben rontotta, különösen ékszereinek elzálogosítása, részvényeinek lombardirozása, bútorai egyrészének sógornőjével való megvétele által, hogy a hitelezőknek a vagyomból semmi, vagy számba sem vehető csekély kielégítési alap jut.

Hogy adós ennek dacára mégis nagymérvű hitelt tudott igénybe venni, és olyan sokáig tudott még felszínen maradni, az abban leli magyarázatát, hogy hiteléletét a Loch mit Loch zu jellemzi és hitelezői az adós tulajdonát képező színházi felszerelés végrehajtás alá vonhárfa tekintetében jogi tévedésben éltek. Ezt mutatja az a körülmény is, hogy egyik hitelezője színházi felszerelésre végrehajtást is vezetett, de a kir. tszék, mint felfolyamo-

dási bíróság e végrehajtást feloldotta, mert a színház-igazgatónak színházi felszereléseit végrehajtás alá nem vonhatók.

Adós színházi felszerelését 600,000.000 K-ra becsüli. Ezzel szemben a vagyonfelügyelő Szeged város számvevőségénél tartott kutatásai alapján azt állapította meg, hogy a színházi felszerelések 297,178.000 K-ra lettek értékelve, árverés esetén azonban 100,000.000 K-ért sem volnának értékesíthetők.

Miután azonban Andor Zsigmond színiigazgató 1926/1927. évre is színház játszási engedélyt nyert, ezért e színházi felszerelések a hitelezők által követeléseik kielégítésére végrehajtás útján igénybe nem vehetők s így teljesen közömbös az, hogy azok mily értéket képviselnek, tekintve azt, hogy végrehajtás szempontjából ezek szabad vagyont nem képeznek.

Az adós vagyont képező 10,000.000 K értékű részvények az Angol-Magyar Banknál vannak lombardirozva, az 50,000.000 K-ra értékelt ékszerek pedig ugyanott kézzizálogba vannak adva.

Az egyezségi hitelezők követeléseinek kielégítésére igénybevehető szabad vagyont tehát ezek sem képeznek.

A 80,000.000 K-ra értékelt bútorok úgy a vagyonfelügyelő jelentése szerint, mint adós kijelentése szerint is végrehajtás alá vannak véve, tehát szintén nem képeznek szabad vagyont.

Adós kijelentette, hogy az egyezségi eljárás által érintett követelések kielégítésére igénybevehető szabad vagyona nincs s összes hitelezőit csupán a jövő színi évad várható jövedelméből reméli kielégíteni.

A jövő színi évad várható jövedelme azonban előre meg nem állapítható és figyelembe véve a vagyonfelügyelő II. jelentésében foglalt ama körülményt, hogy Andor Zsigmond gazdasági válsága folytán a színészek közül az értékesebb erők játszani nem akarnak, mert nem kapják meg az őket megillető fellépési díjakat, teljesen bizonytalanná válik a jövő színi évad várható jövedelmének összege. Ugyanis kétségtelen, hogy a színház jövedelmezősége az annál alkalmazott művészek egyéni értékétől is függ és a közönség színház látogatását a színháznál alkalmazott értékes színészek művészi játéka előmozdítja. Ha pedig a színház e követelménynek nem felel meg, úgy a közönség a színházat nem pártolja, vagyis előáll az a helyzet, hogy a színtársulat úgynevezett üres ház előtt játszik s így annak jövedelmezősége semmiféle biztosítékot nem nyújt arra, hogy a hitelezők követeléseikhez jussanak.

Már az eljárás megindításakor észlelte a kir. tszék, hogy az adósnak a hitelezők követeléseinek kielégítésére igénybevehető szabad vagyona az adós által becsatolt ideiglenes mérleg és vagyonkimutatás szerint nincs, vagyis fenforgónak észlelte az 1410/1926. M. E. sz. rend. 6. §. 9. pontjában felsorolt esetet, az eljárást azonban mégis megindította azon feltevésben, hogy az ideiglenes mérleg.

és vagyonskimutatás adatai az 1410/1926. M. E. rend. 64. §-a szerint elkészítendő végleges mérleg és vagyonskimutatás adatai folytán adós javára lényeges javulást fognak mutatni és ezenkívül alkalmat akart adni a kir. törvényszék adósnak arra is, hogy szabad vagyon nem létében az adós a felajánlott hányad tekintetében megfelelő kezességet vagy más biztosítékot fog a tárgyaláson hitelezőinek nyújtani.

Miután adós ennek eleget nem tett, a fentiekből kitűnőleg pedig a kir. tszék álláspontja szerint adósnak oly szabad vagyona nincs, mely az 1410/1926. M. E. sz. rend. 6. §. 9. pontja szerint az eljárás megindítását indokolná, ezért ezúttal a kir. tszék úgy találta, hogy a kényszeregyezségi eljárás nem lett volna megindítható.

Miután pedig ily esetben az 1410/1926. M. E. rend. 85. §. 1. pontja értelmében az egyezségi eljárást feltétlenül meg kell szüntetni, ezért a kir. tszék az eljárást rendelkező rész értelmében e törvényhelyre hivatkozással megszüntette.

A vagyonsfelügyelő jelentéseiben kifejtette, hogy a hitelezők szempontjaiból semmiféle biztosítékot nem lát a tekintetben, hogy a követelésüket a hitelezők az egyezségi ajánlat szerint megkaphassák, kifejtette azt is, hogy Andor Zsigmond a költségek előlegezésére nem is gondolt, ajánlata komolytalan és Csupán időhaladék nyérése céljából az eljárást húzni óhajtja. Ebben rejlik a magyarázata annak is, hogy adós a vagyonsfelügyelő többszöri felszólítása dacára a végleges vagyonskimutatás és mérleg elkészítése végett miért nem jelent meg a vagyonsfelügyelőnél és az 1410/1926. M. E. rend. 45. §-ban meghatározott köteleseégeit miért nem teljesítette.

A kir. törvényszéknek jogi álláspontja e tekintetben a következő: Ha az adós kényszeregyezséget akar, gondoskodnia kell arról, hogy a bíró ajánlatának megfelelő volta és az adós vagyoni helyzete felől tiszta képet nyerhesen. Azi adós tehát kénytelen feltárni egész vagyoni helyzetét, mindazokat a körülményeket, amelyek vagyoni romlását előidézték és vagyoni ügyeit az üzlet, vagy a gazdálkodás megkezdésétől kezdve egészen az eljárás befejezéséig vagy megszűnéséig. Minthogy pedig az egyezségi ajánlat az adós vagyoni helyzetének pontos ismerete nélkül nemi bírálható el, a vagyonsfelügyelő dolga mindazokat az adatokat kipuhatolni, amelyek az adós vagyoni státuszának hű megállapítására alkalmasak. Ebből következik, hogy az adós köteles e tekintetben a vagyonsfelügyelő rendelkezésére állani és a szükséges információkat megadni. Ebben találja indokát egyszersmind az is, hogy az 1410/1926. M. E. rend. 64. §. szerint a végleges mérleg és vagyonskimutatás az adós által a vagyonsfelügyelő ellenőrzése mellett készül, valamint az 1410/1926. M. E. rend. 45. §-ban adóssal szemben megállapított kötelezettségek.

A fentiekből kétségtelen, hogy adós a vagyonsfel-

ügyelőnek e tekintetben tett rendelkezéseinek minden alapos ok nélkül eleget nem tett.

Adósnak azon védekezése, hogy szintársulata Hódmezővásárhelyen játszik jelenleg és így ő ott volt elfoglalva s e miatt nem tehetett a vagyonfelügyelő rendelkezésének eleget, alapos oknak a kir. tszék azért nem fogadta el, mert adós a vagyonfelügyelőnél való első megjelenése alkalmával azon kéressel fordult a vagyonfelügyelőhöz, hogy ne siessen ebben az ügyben, miből kétségtelen, hogy adós minden módon húzni és halasztani kívánta az eljárás befejezését.

E tekintetben kiemeli a kir. törvényszék még, hogy adósnak kötelessége a fentiek szerint szintársulatának gazdaságáról, vagyis annak üzemviteléről annak Szegeden való megkezdése időpontjától kezdve számot adni. Ennek dacára adós a vagyonfelügyelő rendelkezésére csak egy 1925. szept. 22-től kelt pénztárkönyvet bocsátott rendelkezésére. Tekintve azt, hogy adós a tárgyaláson kijelentette, hogy vagyoni romlásának bekövetkezését már 1925. március havában előre látta, a 400,000.000 K tartozása miatt fizetéképtelenségét pedig 1925. szeptember, október havában feltétlenül észlelte, kötelessége lett volna adósnak az, hogy úgy ezen, mint ezt megelőző időre vonatkozólag vagyoni státuszát feltüntető bizonyítékait a vagyonfelügyelő rendelkezésére bocsátani. Figyelembe vette a kir. törvényszék azt is, hogy adós ellen 1925. évben mintegy 30 végrehajtás volt folyamatban. Kétségtelen ebből, hogy Andor Zsigmond a szintársulat ientartásához szükséges gazdasági lét alapját már 1925. május havában elveszítette s már ebben az időpontban bekövetkezett az a helyzet, hogy adós saját anyagi erejéből talpra állani nem bír. Ennek dacára minden reális gazdasági alap nélkül tovább folytatta működését és nagyobb mérvű hiteleket vett igénybe. A kényszeregyezési eljárás tartama alatt a vagyonfelügyelő a pénzkezelést kifejezetten magának tartotta fenn, mégis a vagyonfelügyelő jelentése szerint adós ezt megghiúsítani törekedett.

Az 1410/1926. M. E. rend. bevezető részéből kitűnik, hogy a kényszeregyezési eljárást csak önhibáján kívül válságos anyagi helyzetbe jutott jóhiszemű adós veheti igénybe. Már fentebb kifejtette a kir. törvényszék, hogy adós a szimtár alap évi 3.735.892,720 K jövedelemiből adlós csupán 1,845.983,600 K-át tudott elszámolni, míg az ezenfelüli összeggel elszámolást nem adott. Vagyoni státuszát a fentiek értelmében egyáltalában nem tisztázta, sőt még a kényszeregyezési eljárás alatt is a pénzkezelés tekintetében az 1410/1926. M. E. rend. 46. §-a szerint a vagyonfelügyelő megillető jogkör gyakorlását megghiúsítani törekedett. Ezekét, valamint a fentebb már előadottakat egyenként és összességükben mérlegelve a kir. törvényszék úgy találta, hogy adós minden alapos ok nélkül késelkedett a vagyonfelügyelő rendelkezéseinek eleget tenni, miért is eljárásának jog-

ellenessége kétségtelen és ezért az eljárást az 1410/1926. M. E. rend. 85. §. 6. p. alapján is meg kellett szüntetni.

Kétségtelen a fentiekből az is, hogy adás nem önhibáján kívül jutott válságos anyagi helyzetbe, hanem azt a nem megfelelő gazdálkodása idézte elő s miután anyagi válságos helyzete már 1925. május havában beállott, semmiképen sem menthető azon halogató eljárása, hogy adós a kényszeregyezségi eljárás megindítását csak 1926. július 10-én kérelmezte. E tekintetben a jóhiszeműség adóssal szemben, nem forog fenn.

A kir. törvényszék az 1410/1926. M. E. rend. 16. §-a értelmében adóst arra is kötelezte, hogy az eljárási költségek részbeni fedezésére 10.000,000 K-t és a törvénykezési illetékre 10.000.000 K-t helyezzen 8 nap alatt elnöki letétbe. Ennek kiszámításánál alapul szolgált adósnak bejelentett aktív vagyona s így az eljárási költségek címén letétbe helyezendő 10.000,000 K még 2 százalékát sem teszi az adós kimutatott aktív vagyonának. A törvénykezési illeték az aktívák és passzívák középárányosa után kiszámítandó 1.5 százalék szerint szintén 10.000,000 K-ban lett megállapítva.

Az 1410/1926. M. E. sz. rend. 16. §. rendelkezőszéből világos, hogy a jóhiszemű adós már az eljárás megindításának kérelmezésekor gondoskodni tartozik arról, hogy az eljárási költség előlegezésére és a törvénykezési illetékre fordítandó összegek rendelkezésére álljanak. Már fentebb ismertette lett, hogy az adós az eljárási költségek letétbe helyezésére nem is gondolt. A tárgyaláson ugyan becsatolta az adós azon hivatalos nyugtát, mely szerint 1926. július 27-én 348/1926. M. E. rend. 16. §. 2. bek.-ben foglaltakat, a kir. törvényszék úgy találta, hogy a letétbe helyezett összeg a tárgyalás elhalasztása esetén a szükséges hírlapi költségekre sem elegendő. Adós ugyan a tárgyaláson előadta, hogy a tárgyalás elhalasztása esetében a szükséges összeget kölcsön útján megfogja szerezni és letétbe fogja helyezni és képviselője becsatolta az Országos Színészegyesületnek 1926. július 20-án kelt levelét, mégis figyelembe véve azon fentebb már kifejtett körülményt, hogy adós a kényszeregyezségi eljárással ügyeinek rendezését csak húzni akarja és hogy az Országos Színészegyesület levele sem tartalmazza azt, hogy adós az eljárási és egyéb költségekre az előlegeket letétbe fogja helyezni, ezért a kir. törvényszék úgy találta, hogy az 1410/1926. M. E. sz. rend. 85. §. 2. p.-ban meghatározott megszüntetési ok is fennforog, miért is az eljárást ebből az okból is megszüntette.

A vagyonfelügyelő szakszerű és adósnak fentebb vázolt magatartása dacára is kimerítő jelentései a kényszeregyezségi eljárásban jelentőséggel bíró jóváhagyás megtagadási és az eljárás megszüntetési okok fennforgásáról részletesen beszámolnak. Figyelembe vette a bíróság azt, hogy a vagyonfelügyelőt az egyes szükséges adatok kikutatásának nehéz munkájában adós egyáltalán

nem támogatta, sőt adós az informálási kötelességét sem teljesítette.

Ily körülmények között a bíróság a vagyonfelügyelőnek nagy szakismeretet tanúsító lelkiismeretes és célirányos működését méltányolva és figyelembe véve a vagyonfelügyelőnek kifejtett tevékenysége folytán előállott időmulasztását is, a kir. törvényszék úgy találta, hogy a vagyonfelügyelő díját és költségét a rendelkező részben meghatározott összegben kellett megállapítani.

Adós képviselője az 1926. július 27-iki tárgyalás során a vagyonfelügyelő működését sértő módon bírálni kezdte, mire az eljáró bíró adós képviselőjét figyelmeztette, hogy tovább folytatás esetén őt rendre fogja utasítani, majd midőn adós képviselője a bíróságnak a határidők kitűzése miatti rendelkezéseit szabályelleneseknek kezdte jellemezni, eljáró bíró adós képviselőjét rendreutasította és ennek sikertelensége folytán adós képviselőjétől a szólás jogát megvonta. A határidők kitűzése tekintetében álláspontját a kir. törvényszéki fentebb már vázolta és ép ezért ennek újbóli kifejtését e helyütt mellőzi. A tárgyalást azonban a bíróság azért nem szakította félbe, mert ezen eljárásban az ügyvédi képviselet nem kötelező.

Szeged, 1926. évi július hó 27-ik napján.

Dr. Kulir Rezső sk. királyi törvényszéki bíró.

A kiadmány hitelül:

Hoffmann
irodatiszt.

A kényszeregyességet megszüntető végzés után.

A szegedi sajtó és a közvélemény napokig csak a színházvállalkozó kényszeregyezségi ügyének tárgyalásával és az azzal kapcsolatos eseményekkel foglalkozott. A lapok oldalas tudósításokban számoltak be a tárgyalásról, annak humoros és izgalmas fázisairól és majdnem az összes szegedi lapok külön is foglalkoztak a kérdéssel és a kényszeregyezséget megszüntető végzés következtében előállott új helyzettel.

Így a Szegedi Új Nemzedék »A törvényszék megnyitja a csődöt Andor Zsigmond színigazgató ellen« című cikkének bevezetőjében július 28-án ezeket mondja:

»A szegedi Városi Színház igazgató-válsága, pontosabban Andor Zsigmond üzleti mesterkedésének drámája elérkezett a dramaturgia szabályai szerint felépített fináléhoz. A tragédia második felvonásaként beiktatott kényszeregyezségi eljárás — amint az előrelátható volt — csak az izgalmak felcsigázására volt jó, lényegében nem tartóztathatta fel a végzet zord bárdcsapását, a művészeti és kereskedelmi morál törvényeinek érvényesülését.

Andor Zsigmond, a szerencsés színigazgató, aki tegnap még autón járt, mialatt színészei koplaltak, aki marékszámra halmozta fel az ékszereket, mialatt a kórus tagjait 10—20 ezer koronás alamizsnákkal vigasztalta, aki nagyszámú rokonságának fejedelmi gázsikat szórt, ma délelőtt 300 ezer koronát tett Kulir Rezső dr. törvényszéki bíró asztalára, mint mobil vagyonának utolsó roncsát, hogy ebből fedezze eléggé romantikus kényszer-egyezségi ügyének költségeit.

A tárgyalás közönsége a derű és a megdöbbenés érzésével fogadta ezt a cinikus gesztust. Végre is egy erélyesen vezetett hivatalos dialógus után elhangzott a bírói végzés, amely vagyonfedezet és jószándék hiányában véget vetett az egyezkedési kísérletnek: s megindította a csőd kapuit.

Ezután már gyorsabban fog peregni a film. Fel-

szabadulnak azok a kötelékek, amelyek az Országos Színészegyesületet olyan szárnalmas tojástáncra kárhoztattak a kartársi érzés és az ildomosság címén, de megpattan a jogi kötöttség láncja is a várossal szemben, amelynek pedig annyi drága idejét és potom 855 millió értékű szubvencióját emésztette fel egy esztendő alatt.

A szegedi Városi Színház történetének az a szakasza, amely Andor Zsigmond nevéhez fűződik a szociológia, sőt a művészi-kriminológia stádiumába vág, mégis a kereskedelmi törvény szertartásai szerint kellett őt elparentálni. A törvény előtti cinikus magatartásaiból ítélve meg kell állapítanunk, hogy leleményessége, türelme, rugalmassága semmi kívánni valót sem hagy hátra, csak éppen arra gyenge már, hogy a felnyílt szemű közvéleményt újra elkápráztassa azzal a nézői hidegvérrel, amellyel a magyar játékszín robotosak gyötörte.

A közönséget a keddi törvényszéki végzés után, a mely egyértelmű a csöndnyitás kimondásával, most már inkább a színház és az éhező aktorok további sorsa érdekli. Erre a közeli napok eseményei fogják megadni a pontos feleletet.«

Az ítélettel kapcsolatban Szeged város tanácsa újra foglalkozik a színigazgatás és a színház problémájával. Julius 28-án a polgármester hivatali szobájában zárt tanácsi értekezlet van, amelynek eredményeként a polgármester hivatalosan tudatta a sajtóval és a város közönségével: »Szeged tanácsa Andor Zsigmondot felszólítja, hogy a szegedi színház igazgatói állásáról és a várossal kötött színházbérleti szerződéséről három napon belül mondjon le. Ha a színigazgató ezt megtagadná, a város tanácsa haladéktalanul megindítja a szerződésbontó pert a bíróságnál.« A város tanácsának erről az üléséről a Szegedi Napló a következőket írja:

»A polgármester a kényszeregyezségi kísérletezési megghiúsulása után véglegesen elintéztnek tekintette Andor Zsigmond ügyét. Az volt az álláspontja, hogy a tanácsnak már most gondoskodnia kell az új szezon előkészítéséről, még pedig Andor Zsigmond személyének kikapcsolásával.

Somogyi Szilveszter dr. polgármester álláspontjának érvényesítésére szerdán délben tizenkét órára rendkívüli tanácsulást hívott össze. A bizalmas ülésre meghívták dr. Tóth Imre ügyvédet, a színigazgató vagyongazdát, aki ismertette a kényszeregyezségi tárgyalás adatait. Előadta, hogy a színigazgatónak körülbelül nyolcszázmillió korona adóssága van, ezzel szemben más kimutatható vagyona nincs, mint a bútorai és díszletei, amelyekkel természetesen nem fizetheti ki az adósságait. A vagyon-

felügyelő szerint a csőd elkerülhetetlen. Tóth dr. a bíróság végzését el fogja juttatni a tanácshoz.

A polgármester erre kijelentette, hogy a város most már nem várhat tovább; nem várhatja a felebbezések következtében esetleg még hónapokig elhúzódó csőd-eljárás befejezését, hanem már most cselekedni kell, gondoskodni kell új igazgatóról.

Gaál Endre dr. kultúratanácsnok aggályoskodott, hogy Andor ellen az eljárás még nincs befejezve, különben is a koncessziót megkapta, tehát érvényesítheti szerződéses jogait a várossal szemben, ha ragaszkodik hozzá. A polgármester erre azt válaszolta, hogy vállalja a felelősséget ezért, ha a város már most szakít Andor Zsigmonddal és pályázat, vagy meghívás útján gondoskodik új direktorról. Minden körülmények között meg kell védeni a város közönségének és kultúrájának érdekeit, ez pedig azt parancsolja, hogy már, most tegyék meg a szükséges intézkedéseket, nehogy őszre zárva maradjanak a színház kapui. Andor Zsigmond olyan szerződésre vállalkozott, — állapította meg a polgármester, — amelynek teljesítése részéről lehetetlen. A város olyan támogatásban részesítette, mint előtte még egyetlen színigazgatót sem, még sem tudott eleget tenni kötelezettségének. — Javasolta a polgármester, hogy a tanács szólítsa fel Andor Zsigmondot szerződéséről való lemondására, amennyiben pedig erre nem hajlandó, indítson keresetet a város a szerződés megszüntetése iránt.

A javaslatot elfogadta a tanács, valamint hozzájárult ahhoz is, hogy a város még! most tegyen lépéseket új színigazgató szerződtetésére. Egyelőre csak puhatolódik a tanács, valószínűnek tartják, hogy pályázó akad majd elég. A város az új; igazgatónak is meg fogja adni a békebeli nyolcezer aranykorona szubvenciót, továbbá díjtalanul adja a fűtést és világítást.

Végő esetben a tanács arra gondol, hogy házikelésben fogja tartani a színházat. Szerződtetne művezető igazgatót, aki a tanács felügyeletével vezetné a színházat.«

A város felszólító levelének kézbesítése előtt, a fenti tanácsi határozat publikálását követő napon, július 29-én Andor Zsigmond felkereste dr. Gaál Endre kultúratanácsnokot és bejelentette, hogy szerződéséről lemondani nem hajlandó.

A Délmagyarország a színigazgatónak a kultúratanácsnoknál történt látogatásáról július 30-iki számában a következőket írja:

»Andor csütörtökön felkereste dr. Gaál Endre kultúratanácsnokot és előszóval bejelentette, hogy szerződéséről nem mond le és lehetetlennek tartja, hogy szerződését a bíróság érvénytelenítené, mert arra nem találhat jogalapot. A város hatóságát a színház anyagi ügyei egyáltalában nem érintik, amíg ő eleget tesz szerződési köte-

lezettségének. Bejelentette a színigazgató azt is, hogy rövid időn belül rendezni tudja anyagi ügyeit, nagyobb összegű kölcsönt kap azonnal kézhez, a jövő évi szezon megszervezését már elkezdte és augusztus közepén be fogja mutatni az új társulat teljes névsorát.

A kultúratanácsnok közölte Andorral, hogy bejelentését nem veheti tudomásul, mert a tisztí ügyészség felhívására írásban kell válaszolnia.

A lap ugyanebben a cikkben beszámol arról is, hogy a szegedi színigazgatóválság országos, érdeklődést keltett és erről ezeket írja:

A szegedi színház válsága egyébként országos érdeklődést keltett. Csütörtökön délelőtt telefonon felhívta a polgármesteri hivatalt Sallay országos színészeti felügyelő. A polgármesterrel kívánt beszélni, aki azonban már elutazott Szegedről. Így Böikör Pál helyettes polgármester és Gaál Endre mentek a telefonhoz: és Sallayt részletesen informálták a történetekről. Közölték vele a polgármester budapesti címét is. Sallay fel fogja Ikeresni Budapesten a polgármestert, hogy vele is megbeszélje a szegedi színház sorsát.«

Az izgalmas és eseményekkel telt július hónap utolsó nagy feltűnést felcéló eseménye a Szegedi Új Nemzedék jul. 30-iki »A kultúra szegénylegényei« című vezércikke, mely az eddigi események összefoglalásaként és nyers színekben való kommentálásaként a cikkben ezeket írja:

»A szegedi Városi Színház bérletének ügye romantikus fordulatokban gazdag vajúdás után végre zátonyra jutott. A zátony szót itt a kultúrára kedvezőbb értelemben kell számbavenni, mert azt bizonyítani is felesleges, hogy e hajótörés nélkül aligha lett volna alkalma a városi tanácsnak olyan radikális sebészeti műtétre, mint amilyenre most — satis tarde quidem — rászánta magát.

Eljutottunk hát odáig, hogy megszabadultunk egy színigazgatótól, aki megdöbbenő cinizmussal kormányozta a reábizott magyar játékszín gépezetét.

Számunkra ez a csőd nem jelent elégtételt, mégkevésbé kárörömet, sőt inkább igen fanyar megállapításra ösztönöz. Szívesebben vettük volna, ha a színház felügyeletével megbízott tényezők művészet-politikai kérdésekben buktatják el a kultúra e hazardőrjét. Azt vártuk volna, hogy számonklérik tőle a nemzeti szellemet, a klasszikus értékeket, a közönség ízlésének visszagyökerezítését a magyar televény mélységeibe, a tömeg felemelését kozmopolita fővárosunk elsőkélyesedett művészi igényei fölé. Nem ez történt. Az ellenőrző tényezők vitorlát ugyanaz a tömegízlés duzzasztotta, mint az árendását. Ellenben megfeneklett az üzem azon a pénzügytechnikai dilettantizmuson, amely egy kitűnően jövedelmező vállalkozást a falnak vezetett.

A város a mult hagyományaiból egy szállóigét örökölt: a színikultúráért áldozni illik. Ezen a fronton a város tanácsát nem érheti vád, mert a trianoni méreteket meghaladó bőkezűséggel szolgálta ezt a tradíciót. Csak: éppen kissé eltorzult szempontok szerint szórta el a támogatás aranyait, kissé lágyszívű volt a művészeti és etikai ellenőrzésben és túl merev a kereskedelmi jog-tiszteletében.

Ebből a merev álláspontból szivárgott elő az a doctrina, hogy a város persztízse, becsülete, jóhíre érintetlen marad akkor is, ha az árendás éhhalálra gyötri színész-robotosait.

Amikor a város a színigazgató magánügyévé minősítette a társulat tagjaival szemben fennálló; kötelességek teljesítését avagy megtagadását, kiszolgáltatta a színészeket a példátlan terror esélyeinek, a kultúra szegénylegényeivé züllesztette őket.

Ez a jogi érdektelenség, az aktorok életfeltételeinek garancia nélkül való hagyása az; ebek harmincadjára veti ki a színészeket. Egyenesen bűbajos dolog, hogy mindez az Országos Színészegyesület autonómiájának tiszteletben tartása címén gyökeresedett a gyakorlatba.

Kacagj Bajazzó! A Színészegyesület a maga szervilis képlékenységgel, sokrétű érdekcsoportjával vájjon mikor szállott silkra saját tagjainak védelmében? Legutóbb is a tagoktól már egyszer levont és nyílt színen eltévedt nyugdíjilletékek ügyében valóságos határidő-táncot lejtett a direktor megmentésére.

A Színészegyesület tudta, — minden bokorban azt suttogták — hogy a szegedi Városi Színház tagjai hónapok óta nem kapnak fizetést. Túrte ezt az ázsiai állapotot. De drákói törvényben tiltja a színészeknek, hogy egyéni panaszukat a nyilvánosság elé vigyék.

Arra volt módja a Színészegyesületnek, hogy elnökét Szegedre küldje a színigazgató becses egészségi állapota felől érdeklődni, de arra nem érett magában hivatást, hogy megkérdezze a tagoktól: Hogy vagytok gyerekek? Rendesen gurul-e a gázsi? Istenem, hogy is várjanak ilyen nagyfokú tapintatlanságot egy igazgatóval szemben?

A színház vagyonsfelügyelőjének jelentéséből a színigazgató részéről alkalmazott példátlan terror változatai merednek a Színészegyesület felé.

A színészeket ért sérelmek letagadásának egész iskor lát, rendszert épített ki a direkcionális önkény és ennek virágbaborulását segítette elő a Színészegyesület bűnös érdektelensége és gyámoltalansága.

Az emberiség és szociális érzés csak lázadozva fogadhatja annak a híret, hogy a havi 800 ezer és másfélmillió gázsit kereső tagok további szerződésének az az előfeltétele, ha letagadják, hogy hónapok óta nem kaptak fizetést. Hódmezővásárhelyen az éhségtől elájult a társulat egyik tagja. Az elsőrendű tagok naponként 50—60 ezer,

a kóristák 7—10 ezer koronányi díjat-kapnak összes illetményeik fejében.

Ez a Dante tollára érdemes állapot.

Egy segédszínésznőt azzal a feltétellel szerződtetett az igazgató, ha megtakarított pénzét, 50 millió koronát kamatmentesen kölcsönadja a szezon számára. Se tőkét, se fizetését nem kapta meg. Amikor kérte, inzultáltak. Most elmélkedhetik azon, hogyan és mikor kapja meg kölcsönadott pénzének 20 százalékát a csődtömegből.

Valóban gondolkodóba kell esniök a felügyeleti jog gyakorlóinak a kultuszmimisztériumban éppen úgy, mint a Színészegyesületben és a városi színügyi bizottságban e mélységesen szégyenletes állapot felett. Intézményes védelmet kell szervezni e brutális kizsákmányolás ellen, radikális nagytakarítást kell rendezni a színészet berkeiben, hogy ez a kalóz-etika reá ne száradjon a kulisszák mögötti világra, szokássá ne kövesedjen az áktoroknak minden alacsonyrendű manipulációval szemben lehetséges kiszolgáltatottsága. Mert bizony akkor elsavanyodik a vígjáték humora odafenn a (deszkákon és a védelemnélküliség nyugós gondja elhervasztja a lendületet a hősi deklamációkból.

Megboldogult Várad Antal festett világnak nevezte Thália gyermekeinek otthonát. De ilyen brutális festéket még a bordélyon pályázó hőskorban sem kentek a magyar játékszín hátterére. Sötét kor sötét farkaserkölcssei rágják le a színészekről a ruhát, a húst, a jellemet és mi — tapsoljuk őket.«

Szeged város ismeretes tanácsi határozata után a közvélemény nagy érdeklődéssel várta a további eseményeket. A polgármester távol van a várostól, a tisztviselők nagy része nyári szabadságidejét tölti. E miatt egyes ügyosztályokon, így a kultúrügyosztályon is, kisebbségek munkatorlódás késlelteti az; ügyek intézését. Így történt, hogy a tanácsi határozat után napokkal sem készíthette el a városi ügyészség az Andorhoz intézendő, a színházi szerződésről való lemondásra felszólító tanácsi levelet. A késedelmeskedést a közvélemény és a sajtó különbözőképpen magyarázta.

A Szegedi Napló augusztus 1. száma »Tévedések vígjátéka a színház válsága körül, avagy miért késik a tanács felszólítása Andor Zsigmondhoz, hogy mondjon le« c. közleményében többek között a következőket írja:

»Kérdést intéztünk Gaál Endre dr. kultúr tanácsnokhoz, mi történt a színház ügyében, válaszolt-e már a tanács fölhívására Andor Zsigmond? A tanácsnok felvilágosításából kiderült, hogy a színigazgatónak még nem is kézbesítették a tanács határozatáról szóló végzést. A színigazgató még csütörtökön közölte ugyan Gaál Endré-

vel, hogy szerződéséről nem hajlandó lemondani, de csak privát beszélgetés volt, hivatalos jelleg nélkül. Andornak írásban kell válaszolnia a tanács írásbeli végzésére, ez a hivatalos forma.

Eltelt a hét, a színiigazgató még mindig nem kapott hivatalos értesítést a tanács határozatáról. Kire tartozik a tanácsi végzés kézbesítésének elrendelése? A kultúr-szenátor azt mondja, hogy ebben az esetben a város tiszti főügyésze, mert annak kell felszólítani az igazgatót, hogy mondjon le, mert nem tud {megfelelni szerződésének.

Megkérdeztük Turóczy Mihály dr. főügyészt, hogyan is áll hát az eset.

— Én nem kézbesíthetem Andor Zsigmondnak a felszólítást, — mondta Turóczy — mert előbb nekem kell kapnom írásbeli végzést a tanács határozatáról. Ilyen végzést azonban a kultúrügyosztálytól nem kaptam.

A főügyész ezután elmondta, hogy a polgármester szerdán (július 28.) délben bizalmas megbeszélésre hívta össze a színház ügyében a tanács tagjait. Ezen az értekezleten, amelyen résztvett Tóth Imre dr. ügyvéd, a színház vagyonfelügyelője is, kialakult a tanács egyöntetű álláspontja a színiigazgatóval szemben.

— Ennek az állásfoglalásnak — mondta Turóczy főügyész — érvényt is kell szerezni, még pedig kellő módon. Éppen ezért a hétfői (aug. 2.) tanácsülés elé írásbeli javaslatot terjesztett a szerdai bizalmas megbeszélésen történt megállapodás értelmében. Nem kétséges, hogy a tanács elfogadja a javaslatot és ebben az esetben még a hétfői napon kézbesíteni fogom a felhívást Andor színiigazgatónak szerződéséről való lemondására. A felszólításban három napos terminust adok, amelynek lejártával haladéktalanul megindítom a keresetet a szerződés megszüntetésére.«

A tanács felszólító levelét a város főügyésze az augusztus hó 2-án -megtartott tanácsülés utasítása alapján még aznap megfogalmazta és kézbesítő útján a színiigazgatóhoz eljuttatni próbálta. A felszólító levélről és annak tartalmáról a Délmagyarország augusztus 4-i száma ezeket írja:

»A tanács felhívása elég terjedelmes. Másfél gépírásos ivoldalt foglal el és azzal kezdődik, hogy a város közönsége Andor Zsiga szerződését, amely tulajdonképpen a Palágyi Lajossal kötött szerződést három esztendővel meghosszabbította és így Andornak október elsején meg kellene kezdenie az előadásokat a színházban. Megállapítja a tanács, hogy Andor a szerződés művészi feltételeinek eleget tett, azonban állandóan anyagi zavarokkal küzdve nem tudja társulatának tagjait fizetni, úgy, hogy a város ismételten kénytelen volt kisebb-nagyobb kölcsönökkel, segélyekkel támogatni, a szubvención kívül megadta az ingyen fűtés és világítás kedvezményét is,

mégsem sikerült az anyagi nehézségeket elhárítani, sőt az az utóbbi időben annyira fokozódott, hogy legutóbb kénytelen volt maga ellen kényszeregyezséget kérni az igazgató. Ezt a kérelmet azonban a bíróság elutasította a kirendelt vagyonfelügyelő nyilatkozata szerint, mert Andor nem képes fizetni. A hitelezők egyrésze csődöt kért ellene, amely a tanács megítélése szerint előreláthatólag nem lesz elkerülhető. Mindezek alapján a város tanácsa nem látja biztosítottak, hogy a színingazgató a várossal kötött szerződésének megfelelő társulatot tudjon szervezni, ezért kívánatosnak tartja a szerződés felbontását. Felhívja tehát a színingazgatót, hogy mondjon le önként a szerződéséről és elhatározását három nap alatt jelentse be a tanácsnak. Ha nem mondana le, akkor a tanács a bíróságtól fogja kérni a szerződés megsemmisítését.«

Az ügyészi felszólítást csak augusztus 5-én sikerült a színingazgatónak kézbesíteni. A színingazgató, a Délmagyarország értesülése szerint, (1926. augusztus 6. szám.) a meghatározott 3 napos terminus lejárta előtt írásban nyilatkozik a felhívásra. Nyilatkozatában közli majd a város tanácsával, hogy szerződésének felbontására nem hajlandó, mert minden reménye megvan a hitelezők kielégítésére. Ebben a reményében már megkezdte jövő évi szintársulatának szervezését is és számos elsőrendű színezt leszerződtetett.

A város felszólító leveléről megemlékezik részletesen a pesti sajtó is, amely beszámol arról is, hogy a város az elmúlt hetekben Andor koncessziójának megvonása végett is felírt a kultuszminiszterhez.

A színingazgató augusztus 7-én válaszol a tanács felszólító levelére. Kijelenti azt, hogy a színházi szerződésről és a színingazgatásról lemondani nem hajlandó. Az eseményről a Szegedi Napló augusztus 8. számában többek között a következőket írja:

»A város tanácsa tudvalevőleg felszólította Andor Zsigmond színingazgatót, hogy mondjon le szerződéséről. A színingazgatónak három nap alatt kellett nyilatkoznia, hogy hajlandó-e lemondani, különben a város bírói kérését indít a szerződés megszüntetése iránt. A színingazgató csütörtökön reggel vette a tanács végzését, amelyre ma délelőtt adta meg a választ az igazgató képviselőjében Schwartz József dr. ügyvéd. Gaál Endre dr. kulturtanácsnokot fölkereste hivatalában az ügyvéd, aki bejelentette, hogy Andor Zsigmond nem hajlandó megválni a színháztól, ragaszkodik a várossal kötött szerződéshez. Azt is közölte a színingazgató jogtanácsosa, hogy tíz nap alatt rendezni fogják az adósságokat. Egyébként Andor már javában szervezkedik a jövő szezorra, egyre-másra szerződötteti az új tagokat.

A színigazgató válasza hétfőn a tanács elé kerül. A kultúr-szenátor fel fogja vetni a kérdést, hogy megindítja-e most már a város a keresetet Andor Zsigmond ellen a szerződés megszüntetése iránt. Ez a kérdés azonban már túlhaladott. A rendkívüli tanácsülésen, amelyet még a polgármester hívott össze elutazása előtt úgy határoztak, hogy amennyiben a színigazgató nem volna hajlandó lemondani, a város nyomban megindítja ellene a bírói keresetet a tisztii főügyészség útján. Tehát a kereset megindítása ügyében nincs szükség semmiféle újabb határozatra. A tanács egyszer már határozott, azt kell végrehajtani.«

Ugyanerről az eseményről hasonló értelemben számol be a Délmagyarország augusztus 8-i száma. Beszámoló közleménye végén a lap Gaál Endre dr. kultúr-tanácsnok egy állítólagos következő nyilatkozatát is közli:

— »Én, ha Andor helyében lennék — mondotta Gaál tanácsnok; —, nem mondanék le ugyan a szerződésről abban a formában, ahogyan azt a tanács kívánja, hanem keresnék valakit, akinek átadhatnám a színházat és akire átruházhatnám a várossal kötött szerződést éppen úgy, mint ahogy Palágyi Lajos átruházta Andorra. Andor helyzete ugyanis véleményem szerint tarthatatlan lesz még abban az esetben is, ha rendezni tudja adósságait, mert megindult ellene a hadjárat bizonyos oldalról.«

Augusztus 9-én Szeged város tanácsához Somogyi Szilveszter dr. polgármester címére az Országos Színészegyesület következő levele érkezik:

»Országos Színészegyesület és Nyugdíjintézete
1919—1926. szám. Budapest, 1926. aug. 8.

Méltóságos Polgármester Úr!

Amióta a színészded felügyelő úrral együtt személyesen volt szerencsém Méltóságoddal a színház sorsát és Andor Zsigmond személyét illetőleg tárgyalhatni, a napilapokban a legkülömbözőbb hírek jelentek meg úgy a szegedi színház, mint Andor jövő sorsára vonatkozólag. Miután az Országos Színészegyesületnek ez ügyben tisztán kell látnia, annál inkább, mert már a minisztérium is felszólított jelentés tételre, de felvilágosítást adni nem tudunk, mély tisztelettel kérjük Méltóságodat, kegyeskedjék bennünket lehetőleg kimerítően informálni arról, hogy ez a kérdés, illetve a színházzal összefüggő kérdések jelenleg hogy állnak.

Mint személyesen bátor voltam Méltóságoddal közölni, az Orsz. Színészegyesület a maga autonóm jogát mindenkor úgy kívánja érvényesíteni, hogy távolról se sértse a városnak autonómiáját, tehát a városokkal összhangban igyekszik a vidéki színészet ügyeit intézni, annak nyugodt fejlődését lehetővé tenni.

Mi Andor Zsigmondnak csak azért véleményeztük, a színigazgatói engedélyt, mert Méltóságodtól és az ottani mérvadó uraktól megnyugtató információt kaptunk úgy Andor személyére, mint szerződésére vonatkozólag, sőt méltóztatik tudni, a város t. tanácsa Andor itteni adósságait is garantálta bizonyos formában. Ennek dacára, úgy a város, mint a magunk érdekeinek szem előtt tartásával, Andor engedélyét csak feltételesen véleményeztük és felhatalmazást nyertünk a minisztériumtól ez engedélyt csak akkor kézbesíteni Andornak, ha ügyeit teljesen és kielégítően rendezi, vagy ezek rendezésére a legnagyobb mértékben kellő garanciát nyújt.

Mint méltóztatik látni, szükségünk van arra, hogy ez ügyben tisztán lássunk, mert az engedély kikézbésítése valószínűleg még jobban komplikálná az ügyet.

Mély tisztelettel kérjük tehát Méltóságodat, hogy ez ügyben bennünket informálni kegyeskedjék s ha igaz, hogy a város Andor szerződését mindenképen felbontani óhajtja, úgy igen kérem, méltóztassék nekem módot adni, hogy a színház jövő sorsát, vagy az utód személyét illető döntés előtt Méltóságodnál vagy ezen ügy intézésével megbízott helyettesénél személyesen tiszteletemet tehessem, mert úgy érzem a legjobb megoldásra tudnék ajánlatot tenni.

Ez utóbbi esetben távirati értesítésre azonnal utazom.

Fentiek iránti tiszteletteljes kérésemet megismételve maradtam Méltóságodnak kiváló mély tisztelettel

Stella Gyula.«

A Színészegyesület elnökének levele érthető feltűnést keltett Szegeden. Ha valaki a szegedi színházvállalkozás tarthatatlan erkölcsi és anyagi helyzetéről részletes és tiszta képpel bír, az csakis Stella Gyula, a Színészegyesület elnöke, őt állandóan informálták Szegedről, minden oldalról részletesen megvilágítva, minden eseményről azonnal tudomást szerzett. Részben inofrmálták a szegedi színház tanácstagjai, részben más utón jutott ezeknek a felvilágosításoknak birtokába. Minden, a szegedi vállalkozás ügyéről megjelent sajtóközleményt ismert számtalan megbeszélést folytatott szegedi hírlapírókkal, érdeklődő hitelezőikkel, színészekkel és városi funkcionáriusokkal. De a Színészegyesület elnökének mindezek-től függetlenül tudomással kellett bírnia a szegedi törvényszék KE. 5130/1926/67. számú végzéséről, a július 27-iki kényszeregyezségi ügy főtárgyalásán ismertetett vagyonfelügyelői jelentésekről, az ott elhangzott vallo-másokról, vitákról, amelyek kétségtelenül és nyíltan igazolták mindama súlyos vádakát és erkölcsi mankókat, melyekkel terheltén kultúrvállalkozást még a Balkánon

sem folytathat és űzhet ember. A Színészegyesületet a kényszer egyezségi tárgyaláson megbízott ügyésze, illetve annak helyettese, személyesen képviselte. Végül az Országos Színészegyesület éppen úgy, mint minden érdekelt, az ítéletet követő napokban kézhez kapta a szegedi törvényszék vonatkozó kényszer egyezséget megszüntető és a csődeljárást tovább folyamatba tevő végzését. Ezek ismeretében mindent, csak ilyen nagyfokú naivitást nem lehet feltételezni a színészegyesületi elnöktől, mint amilyennek a városhoz irt levélben állítólagos tájékoztatlanságát feltüntetni igyekeznek. Ezt az állítólagos naivitását és tájékoztatlanságát cáfolják különben a folytatólagos augusztusi színészegyesületi események és a szegedi ügyben lefolytatott kultuszminisztériumi tárgyalások.

A város tanácsa Andor nemleges válasz levelének beérkezése után, melyben a színigazgató bejelenti, hogy szerződéséről nem hajlandó lemondani, augusztus 9-iki ülésén foglalkozott. A tanács Gaál Endre dr. indítványára napirendre veszi a kérdést és zárt ülésen tárgyalja az ügyet. A Szegedi Új Nemzedék augusztus 10-iki száma erről az ülésről ezeket írja:

»A tanács ismert békés távozásra felszólító határozatára hétfőn végre válaszolt Andor Zsigmond színigazgató. A válasz stílusosan először, egy teljesen súlytalan sajtóorgánumban jelent meg, nyilvánvalóan azért, mert más lapok Andor elcsépelte ígéretfrázisokból álló válaszána nem adtak helyet. A tanács azonban így is tudomást szerzett Andor felfogásáról. Andor válaszában a felelősséget jelenlegi helyzetéért különös okoskodással elsősorban a tanácsra hárítja. Szerinte a mai helyzet egyrészt nem következett volna be, ha a város őt már két évvel ezelőtt a mostani segélyekben részesíti, másrészt pedig kifogásolja a kényszeregyezségi eljárás folyamán kirendelt Vagyonfelügyelőnek, Tóth Imre dr. kormányfőtanácsosnak ellene felhozott adatait. Végül még egyszer biztosítja a tanácsot, hogy ügyeit rendezni fogja és jelenti, hogy a jövő évi társulat szervezését már meg is kezdette. Szerződéséhez egyébként ragaszkodik.

A tanács hétfői ülésén nyilvánosan nem foglalkozott a színház ügyével hanem midőn az ülésnek vége volt, Bokor Pál polgármesterhelyettes kérelmére a tanács tagjai zárt ülésre vonultak vissza.

Az ülés előtt már megjelent a városházán Andor igazgató is, magával hozva írásos válaszát, mely lényegében a már ismert érveiket tartalmazza. A választ, valamint az összes az ügyre vonatkozó iratok Gaál Endre dr. tanácsnok ismertette. Az ülés végeztével Bokor Pál polgármesterhelyettes a sajtó képviselői és Andor igazgató előtt nyilvánosságra hozta a tanács határozatát.

Eszerint a tanács a múltkor hozott ismert határozatát teljes terjedelmében fentartja. Mivel tehát Andor igazgató a tanács felszólítására szerződéséről nem mondott le, a tanács a szerződés felbontása iránt haladéktalanul megindítja a pert.

A tanács ezt a határozatát teljes egyöntetűséggel hozta meg. A határozatot kedden írásban közlik Simkó Elemér dr. tb. tiszti főügyéssel, |k| a keresetét még aznap benyújtja a bírósághoz.

A tanács határozta különben Andor koncessziójának sorsát is megpecsételte. A tanács ugyanis az ügy állásáról értesíteni fogja a Színészegyesületet, mely ezek után Andor koncessziójának visszavonását fogja javasolni a kultuszminiszternek.«

Hasonlóan referál a zárt ülésről és az ott történekről a többi szegedi napilap is.

Augusztus 10-én, kedden délelőtt tárgyalja a szegedi színház ügyét az Országos Színészegyesület tanácsa. A tanácsülést megelőzően az Országos Szülészeti Felügyelő és a Színészegyesület elnöke felkeresték Kupcsay Felicián miniszteri tanácsost, a kultuszminisztérium szépművészeti osztályának helyettes vezetőjét. Itt oly irányban interveნიáltak és oly módon igyekeztek az ügyosztályt hangolni, hogy a kultuszminisztérium járuljon hozzá a Kertész államtitkár rendelkezésére visszatartott szegedi koncesszióknak Andor Zsigmond részére való kikézésítéséhez, Kupcsay Felicián miniszteri tanácsos ez ügyben Szeged város hatóságának ellenzése miatt nem volt hajlandó ezt a kérelmet teljesíteni, különösen akkor, amikor telefonon úgy informálta Szeged város hatósága, hogy a pert a színigazgató ellen folyamatba tette és ezt mindenképpen lefolytatni is rendelte.

Az Országos Szülészeti Felügyelő és az Országos Színészegyesület elnökének terve nem sikerült. A minisztérium rendelkezése folytán a Színészegyesület elnöke továbbra sem adhatta kézhez: Andornak magát a koncessziós iratot. Augusztus 10-én délután tartotta meg az Országos Színészegyesület igazgató tanácsa első őszi tanácsülését, amelyre, miután Andor koncesszióját tárgyalatni kívánta az elnöksége, a szegedi színház tanácsosai közül természetesen egyik tanácsost sem hívták be hivatalosan. A borzalmas nyomorban szenvedett szegedi színészek maguk között és ismerőseik között gyűjtést folytattak, mely összeggel Herczeg Vilmos szegedi tanácsost a Színészegyesület tanácsülésére felutaztatták Budapestre. A Kupcsay miniszteri tanácsos szobájában tartott

délelőtti megbeszélés és a miniszteri ügyosztály tilalma alapján az elnök nem tehetett előterjesztést az általa hón óhajtott szegedi koncesszió kikézbésítése iránt. A koncesszió ügye azonban más formában mégis szóba került és erről az Országos Színészegyesület igazgatótanácsának augusztus 10-én tartott tanácsülésének jegyzőkönyvében (Színészek Lapja 1926. szept. 15-i szám) a következőket olvashatjuk:

— »Napirend előtti felszólalásban Herczeg Vilmos kérdést intéz mi lesz a szegedi színház tagjainak Andor Zsigmonddal szemben felmerülő gage követelésekkel. Mi módon fogják ők ezt megkapni.

Elnök felvilágosításul elmondja, hogy Andor Zsigmond koncessziójának! kézbesítése ahhoz a feltételhez; van kötve, hogy a szezon bezártaig összes tagjainak) gagehátralékait kifizeti, ha ez nem történik meg, koncesszióját visszaterjesztjük a kultuszkormányhoz.

A tanács a kérdést napirendre tűzi.

Herczeg kéri az ügynek napirendre való tüzesét.

Herczeg Vilmos napirend előtti felszólalása tárgyában a mai ülés tapasztalataiból levonja a konzekvenciákat, nem tartja fontosnak! felszólalása tárgyalását és megnyugszik a Kultuszminiszter úr azon rendelkezésében, hogy amely igazgató a tagjaival szembeni fizetési kötelezettségeinek eleget nem tesz, annak koncesszióját blevonja;

Andor Zsigmond Herczeg felszólalása kapcsán kijelenti, hogy f. hó 21-ig összes tagjai követelését kiegyenlíti és ezt hivatalosan igazolni fogja. Arra kéri a tanácsot, hogy ha ennél eleget tesz, kéizDesitse ki neki a koncjesszaót!.

Ügyész véleménye alapján a tanács kimondja, hogy ha Andor Zsigmond igazolja azt, hogy tagjai járandóságát kifizette, valamint azt is igazolja, hogy a csőd eljárás vagy a folyamatban lévő kényszeregyezségi eljárás visszavonatt, ez esetben koncesszióját számára kikéiz-fctesjtjük.«

Igen érdekes a Színészegyesület jegyzőkönyvének most idézett része. A Színészegyesület elnöke, dacára annak, hogy fentiek szerint hivatalos tudomása van a szegedi törvényszék kényszeregyezséget megszüntető végzéséről, főleg pedig annak súlyos anyagi és erkölcsi megállapításairól, a tanácsülésen ezt az ügyet nem hozza szóba. Pedig erkölcsileg ez az ügy annyira megbélyegző, hogy a Színészegyesületnek legegymibb kötelessége volna a szegedi törvényszék végzésével azonnal foglalkozni. A Színészegyesület, amely június 21-én tartott ülésén feltételelesen szavazta meg és adatta meg a miniszterrel a koncessziót, most már harmadszor tolja el a koncesszió

visszaterjesztésének terminusát. Igen érdekes, hogy amíg a júniusi tanácsülésen a szegedi színház egyik tanácsosának! arra a kérelmére: »hogya egy színigazgató tagját hónapokig nem fizeti, jogában áll-e a tagnak csődöt kérni igazgatója ellen« a Színészegyesület tanácsa ügyészi véleményt tartott szükségesnek, de az ügyészi véleményt hónapokig nem adta meg, ezen az ülésen gyors ügyészi véleményt kapott a színházvállalkozó ügye. Megkapta pedig ezt az ügyészi véleményt akkor, amikor úgy maga az ügyész, mint az egyesületi elnök részletes tudomással bírtak a szegedi törvényszék megbélyegző végzéséről. De tudott a Színészegyesület elnöke és a Színészeti Felügyelő hivatalosan a minisztérium és Szeged város álláspontjáról is, amelyről a két úr elfelejtett referálni és amelynek ismeretében ily ügyészi nyilatkozat nem volt helytálló és ez a nyilatkozat csak félreértésekre volt alkalmas. Részben e nyilatkozat alapján zsírált váltót néhány ember a színigazgatónak Szegeden, akik ma is futnak a pénzük után, perlik ezért Szeged városát.

Szegeden a legközelebbi eseménnyel a Szegedi Új Nemzedék augusztus 11-i száma szolgál. Egyik közleménye szerint csalásért bűnvádi feljelentést adtak be Andor Zsigmond ellen. A feljelentésben két színházi szolga Andor Zsigmondot és egyik alkalmazottját különböző jegymanipulációkkal vádolta. Az igazgató a cikkel kapcsolatban a Délmagyarország augusztus 12-iki számában a következő nyílttéri közleményt jelenteti meg:

Nyilatkozat.

A »Szegedi Új Nemzedék« szerdai számában szokásához híven ismét megtámadta a színházat. Két elbocsájtott színházi műszaki alkalmazott állítólagos feljelentésével foglalkozik, hü maradva a lap közismert tendenciájához.

A személyem ellen indított titkos erők hajszájának erre a legújabb etapjára kijelentem a következőket:

1. A »Szegedi Új Nemzedék« ellen a cikk miatt bűnvádi feljelentést teszek.

2. A két elbocsájtott alkalmazott feljelentése minden ténybeli alapot nélkülöz. A feljelentést, ha egyáltalában beadták, vagy azért tették meg, mert hiába léptek fel jogtalan anyagi igényekkel, vagy pedig azért, mert agent provokátoroknak estek áldozatul.

Szeged, 1926. augusztus 11.

Andor Zsigmond.

A volt színigazgató eddig ismeretlen okokból a lap ellen még nem indította meg a bűnvádi eljárást.

A Színészegyesület tanácsüléséről a Szegedi Naplú augusztus 12. számában referál és szószerint ezeket írja:

»Az Országos Színészegyesület kedd délután tanácsulést tartott. Az ülésen, amely szokatlanul hosszú ideig tartott, felolvasták a kultuszminiszter leiratát, amelynek az a foglalatja, hogy az igazgatók visszatartott koncessziója csak az esetben adható ki, ha az illető színigazgatók teljes egészében eleget tettek a Színészegyesülettel és társulatuk tagjaival szemben fennálló tartozásaiknak.

A kultuszminiszter leirata kapcsán az egyesület ügyésze azt indítványozta, hogy a színészek által aláírt gázsiíveket csak az esetben fogadják el teljes hitelességűnek, ha a gázsikifizetésék megtörténtét két megbízható tag igazolja.

Erre az érdekes indítványra pedig az szolgáltatott okot, hogy egyik-másik társulatnál a színészek a glzsiívet aláírták, de később feljelentést tettek az egyesületnél, hogy a fizetésüket nemkapták meg és az ívet kötöttségükből eredő kényszerhelyzetben írták alá.

Ilyen és hasonló épületes dolgok történnek a színészet berkeiben, ami arra készítette az egyesület tanácsát, hogy az ügyészi indítványt magáévá tegye.

Az ülés vége felé az egyesület elnöke kijelentette, hogy a visszatartott koncessziók végső kikézbizetési határideje augusztus 31-ike. Ha addig a visszatartott koncessziókra igényt tartó igazgatók a Színészegyesület szabályainak megfelelően nem rendeznék a Színészegyesületnél és tagjaikkal szemben fennálló tartozásukat, az esetben koncessziót nem kapnak, valamint azok sem, akik ellen csőd, vagy kényszeregyezségi eljárás van folyamatban.

Az elnök kijelentésére Andor Zsigmond, a szegedi színház igazgatója megjegyezte, hogy augusztus 20-ig rendezni fogja társulata tagjaival szemben a tartozásait. Ha addig nem rendezné, az esetben nincs reménye arra, hogy a szükséges összeget előteremthesse. A rendezéshez 100 millióval máris rendelkezik, amely összeg letétbe van helyezve.

A tanácsülés során az elnök hangoztatta, hogy akik koncessziójuk birtokába még nem jutottak, azok nem szervezhetnek és akik mégis szervezhetnek, intézkedésük következményeit viselni tartoznak.

Az elnök közölte a tanácsülésen, hogy Szeged város tanácsa bírói utón kívánja Andor Zsigmond szerződését hatálytalanítani.«

A lap közleményének több érdekes részlete van., Az köztudomású volt a vidéki színészet belső ügyeinek! és az ott uralgó erkölcsi állapotok ismerői előtt, hogy egyes színigazgatóik a gázsi kifizetését igazoló íveket szerencsétlen alkalmazottaik kényszerhelyzetének kihar-

nálásával aláírták oly módon, hogy ezek az emberek az általuk aláírt nyilatkozatban foglalt fizetésüket nem kapták kézhez. Az a rendelkezése a Színészegyesületnek, amelyet éppen a szegedi tanácsosok állandó sürgetésére léptetett életbe, hogy tanukkal igazolandó ezután a gázsikifizetést igazoló okmány, a gyarkorlatban a legelső alkalommal csődöt mondott, amint erről már e könyv legközelebbi oldalain alkalma lesz meggyőződni az olvasónak. Az elnöknek az a bejelentése, hogy a visszatartott koncesszió végső kézbesítési határideje augusztus 31. a leghetetlenebb helyzetet teremti meg a magyar színészetben. Ez a rendelkezés nem jelent egyebet — például a szegedi helyzetben —, minthogy az elmúlt évi szegedi színtársulat szerződésének lejárt napjától, augusztus 27-től kezdve szerződötett szegedi együttes nem lesz, mert a Színészegyesület rendelkezése értelmében a színházvállalkozó koncessziójának kézhezadásáig nem jogosult szervezkedni. Hasonló szóbeli információt, mint a Szegedi Napló cikkírója, nyertem én is a Színészegyesület elnökétől, aki szószerint ugyancsak azt mondta nekem, hogy a koncesszió kézhezadása nélkül igazgató nem szervezkedhet és ha mégis szervezkedik, a következményeket viselni tartozik. Végül e helyen közöljük az augusztus 10-i színészegyesületi tanácsülésen ismertetett és a Szegedi Napló vonatkozó cikkében közölt miniszteri rendeletet, mely a Színészek Lapja 1926. szeptember 15-i számának 7-ik oldalán jelent meg és szószerint a következőket mondja:

»A t. Igazgató urak figyelmébe!

A tanács méltányolva az igazgatóik nehéz helyzetét, a maga hatáskörében mindent elkövetett a vállalkozó terhek könnyítésére. Leépítette a színigazgatók létszámát és az így felszabadult állomáshelyekkel szaporította a meglévők kerületét. Könnyített az igazgatók terhein a szerződések módosításával. Ezzel szemben elvárja a tanács, hogy az igazgatók is eleget tesznek jövőben úgy az egyesület, mint tagjaikkal szemben fennálló kötelezettségeiknek. Komolyan figyelmezteti a tanács az igazgatókat, hogy akik az egyesületet illető járulékokat pontosan be nem szolgáltatják, vagy tagjaikat a szerződésben foglalt rendelkezések szerint pontosan ki nem fizetik, azoknak koncesszióját, hivatkozva a kultuszminiszter úr 51.000—1926/III. a. számú rendeletére, amely így hangzik: »Hangsúlyozottan utasítom még a színigazgatókat arra, hogy tagjaikkal, az Országos Színészegyesülettel és Nyugdíjintézetével szembeni fizetési kötelezettségüknek mindenkor pontosan és mindent megelőzően eleget

tegyenek. Ezen feltételek betartása nélkül színigazgató senki nem lehet, ezért a már kiadott engedélyeket, ezen feltételek be nem tartása esetén, azonnali hatállyal vissza fogom vonni.« — A tanács haladéktalanul bevonatja, társulata éléről elmozdítja, felszerelését, az alapszabályok értelmében, birtokba veszi és eltiltja az igazgatót minden igazgatói jogkörtől, vagyonbűkötnak fogja tekinteni és mint ilyen, koncesszióra többé nem számíthat. Az elnökség ezt a rendelkezést kérlelhetetlen szigorral fogja végrehajtani.«

A Színészegyesület augusztus 10-i tanácsüléséről a színigazgatói érdekeltség részéről informált lap a Délmagyarország a következőket írja:

»A szegedi színház ügye, úgy látszik, egyelőre nem kerül le az illetékesek napirendjéről. A városi tanács az elmúlt napokban szinte ülésről-ülésre foglalkozott a színházzal, míg az Országos Színész Egyesület üléseinek programján is sokszor szerepel a szegedi színház ügye. A Színészegyesület tanácsa tegnap megint ülést tartott és miután az a bír volt, hogy ezen az ülésen foglalkozni fognak a szegedi színigazgató koncessziójával is — a melyet a kultuszminiszter már régebben leküldött az egyesülethez —, felutaztak a fővárosba a szegedi színház társulat kiküldöttjei is.

Az egyesület tanácsülésén azonban érdemleges formában nem került szóba külön Andor Zsigmond koncessziójának ügye. A Színészegyesületnek ugyanis az az álláspontja, hogy ha Andor Zsigmond az idei szezon végével eleget tesz kötelezettségeinek, akkor kiadja a miniszter koncesszióját. Az ülésen egyébként résztvett a színigazgató is, aki kijelentette, hogy most már tíz napon belül teljesen ki fogja fizetni színészeit, mert nagyobb összegű pénzhez jutott. A tanács nem válaszolt erre, most már várja, hogy az igazgató beváltsa ígését. Ha pedig augusztus végével bemutatja a hiteles nyugtákat, akkor a koncessziót kiadja.«

Egybehangzó a Délmagyarország cikke és a Szegedi Napló közleményének az a része, hogy a színigazgató a Színészegyesület tanácsülésén bejelentette, hogy aug. 20-áig összes kötelezettségének eleget tesz és e célból már 100.000,000 korona rendelkezésére áll. Ennek a százmillió koronának igen szomorú a története és érdemes e helyütt ezt röviden ismertetni, ennek az ügynek a hátterére rávilágítani. Ez a 100.000,000 korona, amint még később alkalmunk lesz erről szólni, két szegény színészember pénzéből áll, akik 40.000,000 korona kaucióval (utóbb kölcsönnek vallják ezt a károsultak) vásárolták meg Andortól a szegedi színházhoz való szerződötetésüket. A két színész, Sziklai Jenő és Rónai Imre, a pécsi Nemzeti Színház volt tagjai, egyik

budapesti színházi ügynök közvetítésével bocsájtották ezt az összeget szerződtesük fejében Andor Zsigmond rendelkezésére. A szegény szülések; akik hallomásból tudtak az áldatlan szegedi helyzetről, szerződésük aláírása és a pénz kifizetése előtt (ez; a pénz képezte életük keresményének egész megtakarított összegét) a két legilletékesebb fórumhoz, Szeged város tanácsához (Sziklai sürgönye július 30-án) és az Országos Színészegyesülethez fordultak felvilágosításért, hogy Andor Zsigmondhoz elszerződhetnek-e. Emberileg érthető, hogy egy élet ve-rejtékes munkájának megtakarított vagyonát bizonytalanul nem hajthatták ki az ablakon. A Színészegyesület, amely szigorúan megtiltotta — legalább szóban és írásban — a koncessziót az egyesület elnökétől kézhez Iiem kapott igazgatónak a szervezkedésit?, a szegedi vállalkozó tói nemcsak eltúrte a tiltott szervezkedést, de ezt egyenesen előmozdította. A cél világos: a Színészegyesület elnöke és a színigazgató, egymással összhangban, mindenképen húzzák a szegedi ügy megoldását azért, hogy a színi évad végével, augusztus 27-én, Szeged város közönsége a jogtalanul és erkölcstelenül megszervezett új társulat révén kész helyzet elé kerüljön és ezzel Andor igazgató legalább még egy esztendőre, Szeged város színházának élén maradhasson. A százmillió korona másik részletét, hatvan koronát, szegedi jóhiszemű zsidó polgárok adták össze, akikkel a színigazgató és környezete a színházvállalkozás válságát antiszemita mozgalom folyományának hitette el. Ezeket a hitelezőket a színészegyesületi elnök különböző nyilatkozatai, a Színészegyesület tanácsülésén történt nagyhangú, a való helyzetet fel nem derítő, vagy ezt leplező kijelentések vezették félre. Ezek az emberek: ily hivatalos vagy koholt színészegyesületi kijelentések alapján a koncesszió kiadásában feltétlenül biztak, aminthogy a Színészegyesület augusztus 10-iki ülésének ügyészi véleményéből joggal táplálhattak ilyen hiedelmet, különösen, amikor a minisztérium és Szeged város megingathatatlan és ellentétes álláspontját a Színészegyesület elnöke és a Színészeti Felügyelő a nyilvánossággal nem ismertették. A szegedi hitelezőket és a jóhiszemű közvéleményt félrevezette a Délmagyarország és a szegedi Hétfői Rendkívüli Újság a hitelezők és a színigazgató iránt állandóan kedvező, az eseményeket a színházvállalkozó magánérdekeit szolgáló módon megírt közleményei.

Augusztus tizedikének megvannak a maga érdekes eseményei a szegedi bíróságok előtt is. A szegedi járásbíróság ezen a napon három pert is tárgyal. A Baróti—Kertész-féle gázsiper további tárgyalását szünetelteti a járásbíróság, miután a színigazgató a csődnyitási eljárás folyamán a követeléseket elismerte, így újból erre nincs szükség. Az Andor sógornőjének, Faith Elzának igénykeresete ügyében a bíróság további bizonyítást rendel el és a tárgyalást október hónapra elnapolja. A harmadik per, egy szegedi zongoraraktaáros keresete, akitől Andor 1924-ben egy zongorát vásárolt, de annak majdnem teljes vételárával még tartozik. A színigazgató a foglalások során, a zongorát, mint magánvagyon, nemcsak lefoglalni engedte, de azt aktív vagyona keretében is szerepeltette.

Szeged város a bírósághoz fordul.

Augusztus 17-én nyújtja be Szeged város főügyésze, dr. Simkó Elemér, a szegedi járásbírósághoz Szeged város szerződést bontó keresetét Andor Zsigmond ellen. A szerződést bontó kereset elsősorban alaki okok miatt kéri a szerződésbontás kimondását, miután Szeged város polgármestere az új színházi szerződést éppen a színházvállalkozás erkölcsi mankóinak és anyagi bajainak ismeretében, a város részéről ezideig nem: irta alá. Hivatkozik a kereset a szerződés egyéb pontjainak (hiányos opera társulat, az operaelőadások számának a kikötöttnél kevesebb volta, stb.) be nem tartása. Végül utal a kereset a szegedi törvényszék július 27-i kényszeregyezséget megszüntető végzésére és arra, hogy a minisztérium letiltása folytán mindezideig a Színészegyesület elnöke nem kapott engedélyt arra, hogy az Andor Zsigmondnak megadott koncessziót a Színészegyesület a színházvállalkozónak kézhez is adja. A Szegedi Napló augusztus 18-iki száma a kereset beadásával kapcsolatban a következő két érdekes nyilatkozatot közli:

»A keresettel kapcsolatban kérdést intéztünk Gaál Endre dr. kultúr tanácsnokhoz, aki a legsúlyosabb szerződésbontó okot abban látja, hogy a szezon végére valósággal szétzüllött Andor Zsigmond társulata, mert a tagok egy részével szemben nem teljesítette kötelezettségeit. A szezon második felében eltávozott több magán-szereplő, akikre szükség lett volna, hiányukat természetesen megsínylelték az előadások. A szerződés szerint az igazgatónak tizenhat kardalosnőt és ugyanannyi kardalost kell tartama, ezzel szemben a szezon végére alig lézengett a színpadon néhány kórista. Mindezekből megállapítja a kultúr tanácsnok, hogy Andor Zsigmond a szerződésben vállalt kötelezettségeinek nem tett eleget, ezen az alapon a szerződést fel (kell bontani).

Feltettük a kérdést, mi történik akkor, ha Andor Zsigmond a Színészegyesülettől időközben mégis kézbe kapná a koncessziót, még pedig mielőtt még a bíróság

ítélt volna a város keresete ügyében. A kultúrszenátor szerint koncesszió birtokaiban Andor megkezdhetné az előadásokat, föltéve, ha a bíróság addig már nem érvénytelenítette volna a szerződést, vagy az igazgató ellen nem nyitották volna meg a csődöt. Gaál Endre dr. azonban nem tartja valószínűnek, hogy a történetek után Andor Zsigmond szíinigazgató maradhasson Szegeden.

Szendrey Jenő dr. tanácsnok, aki szintén behatóan foglalkozik a színház ügyével, lehetetlennek tartja, hogy Andor a tanács állásfoglalása után megkaphassa a koncessziót. A Színészegyesület — mondotta Szendrey — levelet intézett a polgármesterhez, amelyben közölte, hogy nem akar erőszakkal ráüldetni egy szíinigazgatót a város nyakára, fölvilágosítást kért tehát, hogyan áll Szegeden Andor Zsigmond ügye. A tanács válaszában megírta, hogy Andor ellen súlyos aggályai vannak a városnak, úgy, hogy keresetet is indítanak a szerződés bírói érvénytelenítése iránt. Hasonlóképpen tájékoztatta a város a kultuszminisztériumot is. Így tehát Szendrey nagyon valószínűtlennek tartja, hogy Andor kézhez kapná a koncessziót. Ha pedig, koncesszió nélkül akarná esetleg váratlanul az előadásokat megkezdeni, az államrendőrség karhatalommal távolítaná el a színházból.

Simkó Elemér dr. főügyésznek szintén az a véleménye, hogy Andor koncesszió nélkül nem kezdhet meg az előadásokat. Egyébként az elsőfokú bírói ítéletnek már komoly következménye lehet abban az esetben, ha a járásbíróság érvényteleníteni a szerződést és a szíinigazgatót bérlőnek tekintve, nyomban kimondaná a végrehajtást. A város ezzel az ítélettel azonnal szabadon lendelkeznek a színházzal.«

Andor Zsigmond a miár ismertetett kaució pénzekből és néhány félrevezetett szegedi hitelező rendelkezésre bocsájtott 60.000,000 koronájából, augusztus 18-án kielégíti a három csödkérő színészt. Erről a Délmagyarország augusztus 19-i száma a következőket írja:

»A nyári szegedi színház, úgy látszik, az utolsó fevonlás felé közeledik és a jelek szerint augusztus 31-én legördül a függöny, a nyári operett véget ér. Az augusztus harmincegy ediki dátumot szerda délelőtt a járásbíróságon Ivánkovics Árpád alelnök tűzte ki, mint a város által indított pör tárgyalásának napját és ez: a járásbíróság! tárgyalás lesz a fináléja ennek! a sok szerzővel dicsekedő nyári szindarabnak, amelyet egyesek szerint Andor Zsigmond részben csak azért tűzött műsorra, hogy a közönség megismerje a szerzők és szereplők kvalitásait.

A színházi válság elsimítása egyébként ma délelőtt megkezdődött. Andor Zsigmond szíinigazgató ugyanis megkezdte a színészek hátralékos gázsijának kifizetését. Először a csődöt kérő színészeket, Baróti Józsefet, Kertész Vilmost és Beck Miklóst fizették ki, utánuk következtek a társulat többi tagjai és Andor Zsigmond ma már a

társulat egyetlen tagjának sem tartozik. Augusztus 16-ig az összes gázsikat kiegyenlítette.

Ugyancsak ma délelőtt fejeződtek be a hitelezőkkel folytatott tárgyalások is és ezeknek eredménye az, hogy Andor Zsigmond hitelezőivel magánegyezséget kötött és az egyezés értelmében 12 és 18 hónap alatt fizeti ki a tartozás száz százalékát.

A város tanácsa — mint ismeretes — a bírósághoz fordult a színigazgató szerződésének felbontása iránt és a járásbíróság a tárgyalás napjául augusztus 31-ikét tűzte ki. Értesülésünk szerint a város tanácsa, amennyiben Andor igazolja, hogy kifizette a társulat tagjait és a hitelezőiket is, a kilátástalan, további felesleges pereskedés vitelétől eláll, illetve a pörben szüneteltetést kér. Ha pedig Andor kötelezettségeinek eleget tett, a Színészegyesület azonnal leküldi a miniszter által kiadott koncessziót és a szezon megnyitásának akadálya nem lehet.

A színház szanálásáról Andor jogügyi tanácsosa ezeket mondta:

— Andor Zsigmond színigazgató ma kifizette színészei követeléseit, aminek folyományaképp a csődnyitási kérvényt visszavonták.

Egyéb hitelezői túlnyomó részével egyezséget kötött, amelynek értelmében azok követeléseit 1926. évi október 15-től és november 15-től kezdődően 12 és 18 hónap alatt törleszti oly részletekben, amelyeket a színház gyengébb látogatottsága mellett is kényelmesen elbír. Három kisebb hitelezővel még folynak az egyezségi tárgyalások, amelyek eddig csak technikai okokból nem voltak befejezhetők, azonban ezen tételek Andor ügyének rendezésében zavarólag már nem fognak hatni.

Minden kereskedőnek, minden üzemnek és minden vállalatnak vannak tartozásai és szakértők véleménye szerint Andor tartozásai nem haladják meg azt az összeget, amelyet színházának forgalma elbír. Nem is az összeg nagysága volt elviselhetetlen teher az ő vállalkozásánál, hanem a szükséges kereskedelmi érzék negligálása, a hitelezők egyrészének a város szanálási terve által felcsigázott mohósága idézte elő az ő helyzetét és nem utolsó szerepe volt azon körülménynek sem, hogy egyes újságok nap-nap után foglalkozván az ő vagyoni viszonyaival és bajaival, a szó szoros értelmében mindenki elrettent attól, hogy vagyoni kérdésekben tárgyalásba bocsájtkozzék és valamilyen rendezés sikerüljön.«

A kifizetés folytán a kielégített csődkerő színészek a következő beadványt intézik a szegedi törvényszékhez:

Tekintetes Kif. Törvényszék!

Andor Zsigmond szegedi lakos, színigazgató ellen Cs. 4352—926. szám alatt folyamatba tett és a Cs. 4352—1926/5. számú végzéssel a K. E. 5130—1926. számi alatti csődönkívüli kény szer egyezségi eljárás folyamára felfüggesztette csődnyitási ügyben tisztelettel be-

jelentjük, hogy panaszlott vele szemben érvényesített és fennállott Követelésünket kifizette és ennél fogva fenti számi csődnyitási kérvényünket igazolt képviselőink által visszavonjuk és kérjük ez ügyben az eljárás beszüntetését. Tisztelettel: Baráti József, Kertész Vilmos, Beck Miklós.

A bíróság ezen kérvényre a (következő végzést hozta:

A szegedi kir. törvényszéktől.

Cs. 4352—6. szám. 1926.

Kérvénye Baróti József, Kertész Vilmos és Beck Miklós szegedi lakosoknak, Andor Zsigmond elleni csődnyitási ügyben kérelmet visszavonják és az eljárás beszüntetését kérik.

Végzés:

Minthogy a hitelezők a csődnyitás iránti kérelmüket visszavonták, a bíróság ezt tudomásul veszi és az eljárást megszünteti.

Szeged, 1926. augusztus 19. napján.

Sáfár Sándor át. kir. táb. bíói c. f. törv. bíró.

A kiadmány hitelül:

P. H.

Hoffmann s. k.

S. irodatiszt.

Andor Zsigmond elérte azt, hogy a csödkérelm visszavonásával a Cs. 4352. számú ügy elintézését nyert. A kényszeregyezségi eljárás ügyében a vagyonfelügyelet azonban tovább megmarad és ebben az ügyben a beszüntető határozatot icsafc későbbben hozza meg a törvényszék. Az ügyről a Szegedi Napló másnapi száma azt írja, hogy néhány színész kifizetésével a szegedi színházügy nincsen elintézve, mert a város tanácsa nem hajlandó Andornak tovább átengedni a színházat. Az, hogy adósság halmozásával, a látszat szerint helyzetét javította, nem teszi alkalmassá arra, hogy a szegedi színház élén továbbra megmaradhasson.

A Délmagyar ország augusztus 20-iki számában szó szerint közli a csödkérő színészek beadványát a törvényszékhez és a törvényszéknek erre vonatkozó csödbeszüntető végzését. A végzés ismertetéséhez hozzáfűzi azt, hogy a csödot kiererők teljes kielégítésével érvényét veszti majd a kérelmezett és elutasított kényszeregyezségi eljárás is, miután a színigazgató összes hitelezőivel miagánegyezséget kötött és ezzel összes kötelezettségének eleget tett.

Szeged város tanácsa augusztus 21-én bizalmas megbeszélést tartott az új helyzettel kapcsolatban. A meg-

beszélésen az a vélemény alakult ki, hogy a csödkérő színészek kielégítésével nem látja a város közönsége egyáltalán megoldottnak a színházválságot. A tanács továbbra is ragaszkodik a szerződés felbontásához és a megindított szerződést bontó peres eljárást folytatja. A Szegedi Napló erről a tanácsi megbeszéléstről augusztus 22-iki számában a következőket írja:

»A tanács az utóbbi napokban érintkezést keresett a kultuszminisztérium illetékes ügyosztályával, amelynek tudtára adta, hogy a város nem tartja (kívánatosnak) Andor Zsigmond további szegedi színigazgatói működését. Azt az óhaját nyilvánította a város tanácsa a kultuszminisztériumban, hogy Andor a szegedi színházra ne kapja meg a koncessziót. Hasonló tartalmú levelet kapott az Országos Színészegyesület elnöksége is.

A kultuszminisztérium intézkedésére a Színészegyesület hétfőre rendkívüli ülést hívott össze ebben az ügyben. A tanács lehetetlennek tartja, hogy a város akarata ellenére, különösen a történetek után Andor a szegedi színház igazgatója maradjon s ezért függetlenül a megindított bírói eljárástól, a kultuszminisztériumban kívánja megíúsítani azt, hogy koncessziót kapjon. Amennyiben hétfőig nem történik ebben az ügyben a város óhaját kielégítő intézkedés, a tanács fölterjesztést intéz a kultuszminiszterhez Andor Zsigmond szegedi koncessziójának megvonása érdekében.«

Szeged vájos tanácsa a Színészegyesület elnökének levelével és a színigazgató szerződés bontást megtagadó bejelentésével augusztus hó 9-i ülésén foglalkozik és 21789. szám alatt a következő véghatározatot hozza:

»— Tárgy Andor Zsigmond színigazgató szerződésének felbontása.

Véghatározat. Andor Zsigmond színigazgató a város tanácsának 21031—1926. számú véghatározatával, melyben a színház használatára vonatkozó szerződésének kölcsönös megegyezés útján való felbontására hívtuk fel, bejelenti, hogy a szerződést önként felbontani nem hajlandó. Ennél fogva utasítjuk a tiszti ügyészséget a 21031/1926. számú tanácsi határozatok: példányra, valamint Andor Zsigmond színigazgató, továbbá dr. Schwartz Józsefnek, Andor Zsigmond nevében beadott nyilatkozatának! kiadása mellett, hogy a szerződés felbontása iránt az eljárást indítsa meg.«

Ugyaneznap és ugyanezen tanácsülés határozatával a város tanácsa az Országos Színészegyesület elnökségéhez a következő átiratot intézte:

»1918—1926. szám alatt városunk polgármesteréhez intézett levelére tisztelettel értesítjük, hogy Andor Zsigmond szegedi színigazgatót egy példányban idemellékel

véghatározatunkkal felhívtuk, a szegedi Városi Színház használatára kötött szerződésnek közös megegyezéssel való felbontására Andor Zsigmond írásbeli nyilatkozta szerint erre nem hajlandó, minél fogva utasítottuk a tisztí ügyészséget, hogy a szerződés érvénytelenítésére a bírói eljárást indítsa meg. A folyamatba tett bírói eljárás eredményétől függ, hogy nevezett színigazgató az előadásokat a Városi Színházban megkezdheti-e. A bírói határozat után fogunk intézkedni a Városi Színházról és rib. leveleiben felajánlott szíves támogatását fogjuk kérni.» (Az ezekre vonatkozó akták számai 21688, 21788).

Amit a Színészegyesület elnöke és az Országos Színészeti Felügyelő oly ügyesen lepleztek eddig, az a maga teljességében ezután bontakozott ki és nyert hiteles igazolást. Súlyos felelősség terheli ezt a két urat azért, hogy idejében és csirájában nem sikerült a szegedi színház botrányos és erkölcstelen ügyét simán és gyorsan befejezni. Az Országos Színészegyesület és a Színészeti Felügyelő a színigazgató érdekében már az augusztus 10-i színészegyesületi tanácsulést közvetlenül előzően Kupcsay Felicián miniszteri tanácsosnál a szegedi koncesszió kézhez adásának engedelmét próbálták minden módon kieszközölni. A miniszteri tanácsos azonban erélyesen visszautasította a színészegyesületi elnöknek és az Országos Színészeti Felügyelőnek erre irányuló szóbeli kérelmét és érveléseiket. Megtiltotta továbbra is a koncesszió kézhezadását és hogy ennek a tilalmának nagyobb súlyt szerezzen, újra hangsúlyozottan az 51000—1926/3. a. számú miniszteri rendelet szigorú betartására felhívta a Színészegyesület figyelmét.

A Színészegyesület tanácsa augusztus 23-ára tűzte ki legközelebbi tanácsulését, amelyen az Országos Színészeti Felügyelő és a Színészegyesület elnöke szívük legheőbb vágyát, a szegedi koncessziónak Andor Zsigmond kezéhez való, biztosnak látszó kiadását tervezték. De tartunk sort és nézzük a folyamatosan következő, jórészt a nyilvánosság függönye mögött lejátszódott eseményeket.

A Színészegyesület augusztus 10-i tanácsulése, a szegedi helyzet erős kiélezettsége és a szegedi színészegyesületi tanácsstagok állandó panasza miatt, fontosnak látszó határozat meghozatalára kényszerült. E szerint néhány színigazgató hamis tényeket tartalmazó okiratok kiállítására kényszeríti leszerződött tagjait. Ennek megakadályozására a színigazgatók a jövőben két megbízható tanú (lehetőleg színészegyesületi tanácsos) aláírásával igazolni tartoznak, hogy a nyilatkozatot aláíró

színészeik tényleg a nyilatkozat tartalma szerint mindere járandóságukat és követelésüket megkapták.

Az Andor-féle színházvállalkozásnál 1926. augusztus 20-án ennek a nyilatkozatnak kiállítása, aláírása és igazolása a következőképen történt. A szegedi színház két tanácsos tagja, Baróti József és Herczeg Vilmos semmi szín alatt nem igazolt volna valónak egy olyan okmányt, mely nemcsak valószínűleg, de lelkiismeretük és biztos tudomásuk szerint valótlanságot tartalmazott és amely kimondottan hivatalos hatóság félrevezetésére és ebből folyóan magánembernek anyagi haszon és előny szerzése céljából készült. Ennek tudatában a szíinigazgató más módszerhez folyamodott. Miután a színház pénztára vagyonfelügyelői kezelés alatt állott és így a napi bevételek felett a szíinigazgatónak diszponálási joga nem volt, másrészt azonban, a vagyonfelügyelő a vagyonfelügyeleti pénztár terhére vendégszerepléseket ellenzett, a szíinigazgató magánvendégeként társulatához vendégszereplésre meghívta Falussy István színészegyesületi tanácsost, az Országos Színészegyesület fegyelmi bíróságának elnökét. A vendégszereplés alatt a színház titkári irodája és a szíinigazgató környezete a színészekkel (különböző kényszerítő és rábeszélő eszközök igénybevételevel) oly nyilatkozatot íratott alá, mely szerint az összes színészek igazolják, hioigy augusztus 16-ig minden néven nevezendő fizetésüket készpénzben és hiánytalanul megkapták a színházvállalkozótól, semmi néven nevezendő követelésük vagy hátralékuk az augusztus 16-át megelőző időre nincsen. Ezt a nyilatkozatot ezután a szíinigazgató magánvendége, az Országos Színészegyesület fegyelmi bíróságának elnöke valónak igazolta és a nyilatkozat valóságát, a fegyelmi bírósági elnökön kívül még a színházvállalkozó két jóbarátja, Vészi Artúr dr. hódmezővásárhelyi ügyvéd és Balogh József hódmezővásárhelyi hírlapíró is igazolták aláírásukkal.

Ugyanakkor, amikor a színházvállalkozó és környezete a Színészegyesület számára aláírták a fenti nyilatkozatot, egy másik ívet is köröztek a szíinigazgató emberei. Ezen az íven a szintársulatnak ugyanazon tagjai, akik a Színészegyesület részére ugyanakkor járandóságaiknak az utolsó fillérig való teljes kézhezvételét igazolták, a vagyonfelügyelőhöz intézett — utóbbi okirattal homlokegyenest ellenkező tény tartalmazó — nyilatkozatot állítottak ki. Ebben a nyilatkozatban, amelynek a hite-

lességét természetesen sem az Országos Színészegyesület fegyelmi bíróságának elnöke, sem a másik két tanú nem igazolta, a színtársulat tagjai könyörgő hangon a vagyongazdálkodó jószívéhez és belátására apellálnak. A társulat tagjai kérelmükben előadják, hogy az augusztus 27-én — szerződésük megszűntével — a szegedi színtársulat kötelekéből kiváló színészek, miután Andortól hátralékos illetményeiket nem kapták meg, olyan borzalmasan ruinált anyagi helyzetben vannak, hogy elutazni is képtelenek a színtársulat állomáshelyéről. A vagyongazdálkodótól azt kérték a színészek, hogy járuljon hozzá ahhoz, hogy az 1926. augusztus 22-iki vasárnap délutáni és esti előadások jövedelmét a vagyongazdálkodó helyett teljes egészében a vállalkozó igazgató vehesse igénybe. Ők erről az ünnepnap-i részesedésükről (az az napi gázsíró) ellenszolgáltatás nélkül lemondanak a színigazgató javára, hogy utóbbi a pénzt kezeihez véve, legalább a távozó színészek követelését valamilyen módon kiegyenlítsse és ezek távozását a szegedi színház nyári állomáshelyéről, Hódmezővásárhelyről lehetővé tegye. A színtársulat e kérelmét augusztus 22-én délelőtt 11 órakor, a vagyongazdálkodó hódmezővásárhelyi megbízottja, Vas Mihály színházi ügyelő hozta be Szegedre a színigazgató rendeltére. Vas Mihályt Hódmezővásárhelyről, majdnem a vagyongazdálkodó szegedi lakásáig a színigazgató és Görög Sándor színházi titkár kísérték, hogy ellenőrizzék, a színész a kérvénnyel tényleg felmegye-e, Tóth Imre dr. vagyongazdálkodó lakására.

Az éppen tanvára induló Tóth Imre dr. vagyongazdálkodó e sorok írójának és Molnár Rezső színész társaságában, — teljesen útrakészen — lakásának kapubejárata alatt beszélgetett, amikor Vas Mihály a kérvénnyel odaérkezett. Vas Mihály referált a vagyongazdálkodónak arról, hogy az előző napokon este, úgy a Színészegyesületnek szóló nyilatkozatot, mint ezt a nyilatkozatot a színigazgató környezete a tagokkal aláíratta. A vagyongazdálkodó érdeklődésére azt is közölte, hogy a színház tagjai nem önkéntes elhatározásból, hanem felszólításra, a jövő évi nem szerződéstől való félelmükben tettek eleget mindkét színházvállalkozói kívánságnak és a Színészegyesület számára készített nyilatkozat aláírói legtöbbje nem kapta meg a fizetését. Majd átnyújtotta a vagyongazdálkodónak a társulat kérvényét, azzal, hogy Tóth dr. elnézését kéri a vasárnapi zaklatásért, de színigaz-

gatójának parancsát teljesíteni kellett. A vagyonfelügyelő további kérésére, a megbízott közölte, hogy a Színészegyesületnek szóló nyilatkozatot egy-két színész csakis azzal a feltétellel írta alá előző nap este, ha hátralékos illetményeiket másnap a színházvállalkozó tényleg ki is fizeti és ezt az e kérvény alapján kézhez veendő vasárnapi bevételből ígérte megtenni az igazgató.

A vagyonfelügyelő a színészek jól felfogott anyagi érdekében az átnyújtott kérelmet elutasította és megtiltotta, hogy a vasárnapi előadások bevételét a pénztár a színingazgató kezeihez kifizesse. A kérvényt átnyújtó színész végül azt a kérelmét terjesztette elő, hogy járuljon hozzá a vagyonfelügyelő ahhoz, hogy ne ő legyen a rossz ember, aki ezt az elutasító hírt közli a színingazgatóval. A vagyonfelügyelő ekkor visszaadta az ívet megbízottjának azzal, hogy vasárnap ügyet nem intéz, útrakészen áll, a kérvényt nyújtsák be másnap, hétfőn, a hivatalos óráik alatt irodájában. A színész ezzel távozott a vagyonfelügyelőtől és küldetése eredményéről az őt a szegedi Tisza-kávéház előtt váró színingazgátónak és színházi titkárnak ment jelentést tenni.

Másnap augusztus 23-án délelőtt a színtársulat nevében Szentiványi Béla és a színtársulat még egy tagja az előző napon a vagyonfelügyelő által elutasított kérvényt újra átnyújtották Tóth Imre dr.-nak, aki a kérelmet ez alkalommal is elutasította. Közben Vásárhelyen a színház pénztárából egy-két távozó színész a vagyonfelügyelői tilalom dacára mégis kielégítette követeléseit.

A színtársulat tagjainak kifizetéséről szóló és tanuk által igazolt nyilatkozatot, valamint a csödkérő színészek csődöt visszavonó bejelentését és az ezzel kapcsolatos szegedi törvényszéki végzést, a színingazgató augusztus 23-án reggelre a Színészegyesület elnökének kezébe juttatta. A Színészegyesület elnöke és a Színészeti Felügyelő ezután Kupcsay Felicián miniszteri tanácsost keresték fel hivatalában. Közel két órán át a rábeszélés és érvelés minden eszközével a helyettes minisztériumi ügyosztályvezetőt arra igyekeztek rábírni, hogy a minisztérium Szeged város ellenvetése és szerződést bontópere dacára, járuljon hozzá a szegedi koncessziónak Andor kezéhez való minden feltétel és korlátozás nélküli kiadásához. Véletlenül fültanúja voltam a két úr és Kupcsay miniszteri tanácsos majdnem teljes beszélgetésének, mely különösen Stella elnök és Sallay dr.

részéről annyira hangos volt, hogy a miniszteri tanácsos előszobájában a vitát csak az nem hallhatta, aki nem akarta. Ami művészi és erkölcsi dísz egy emberre halmozni lehet, a Színészeti Felügyelő és a Színészegyesület elnöke, mindennel elhalmozták a szegedi vállalkozót. Szeged város álláspontját jogilag helytelennek, tarthatatlannak mondták. A perben biztos vesztesnek jósolták a várost. Szerintük a bíróság, olyan derék vállalkozónak, mint a szegedi színigazgatónak, sem anyagi, sem erkölcsi, sem művészi indokból nem fogja felbontani a szerződését. A Színészeti Felügyelő és a Színészegyesületi elnök érvelései azonban nem hatották meg a miniszteri tanácsost, akinek az ügygel szemben nemcsak erkölcsi skrupulusai voltak, de aki részletesen ismerve Szeged álláspontját, ennek az álláspontnak a honorálásával a szegedi koncesszió Andor kezéhez adását ezúttal sem engedélyezte. Így a Szegeden már nagy garral beharangozott augusztus 23-i színészegyesületi tanácsülésen, minden óhaj és színházvállalkozó hitelezői remény dacára, a szegedi színházi koncesszió kézhezadásának ügye nem került napirendre.

A Színészegyesület ülésére a két szegedi tanácsos tag közül egyik sem kapott behívást. A koncesszió-ügy tárgyalásakor könnyen megtörténhetett volna, hogy a behívott tanácsos a plénumban megcáfolta volna a tagok állítólagos kielégítéséről szóló és tanuk által hitelesített társulati nyilatkozat tartalmát és igazmondását,

A kultuszminisztériumban augusztus 23-án délben a Kupcsay miniszteri tanácsossal folytatott tárgyalás után, a miniszteri tanácsos előszobájában találkoztam a tanácsos szobájából távozó Országos Színészeti Felügyelővel és az Országos Színészegyesület elnökével. Kupcsay ő méltóságával folytatott rövid beszélgetés után, az előszobában hosszabb vita fejlődött négyünk között. A miniszteri tanácsos az urak előtt újból kijelentette kérdészemre, hogy a Színészeti Felügyelő és Színészegyesületi elnök a szegedi koncesszió kikézbítéséhez a minisztérium hozzájárulását kérték, de ő Szeged város hatósága álláspontjának ismeretében a kérelmet ez alkalommal is megtagadta. E beszélgetésünk során szóba került a szegedi törvényszék kényszeregyezséget beszüntető végzése. Kupcsay miniszteri tanácsos a legnagyobb csodálkozással vett tudomást a végzés súlyos erkölcsi megállapításairól —, mert ilyet senki nem referált neki. Áltá-

lánosságban hallott ezideig arról, hogy ilyen végzés van, de ennek csak jogi részéről tették előtte az urak említést. Ugyanakkor, a Színészed Felügyelő és a Színészegyesületi elnök jelenlétében közöltem Kupcsay tanácsossal Aigner Károly dr. szegedi főispán ama nyilatkozatát, hogy ő ez év júniusi havában a Szegeden járt urak egyikének sem tett olyan kijelentést, hogy Andor személyéhez ragaszkodik, vagy a jövőben is csak Andort kívánja a szegedi színház igazgatójának, amint erről hivatalos nyilatkozat történt, a Színészegyesület június 22-iki, a szegedi koncessziót megszavazó tanácsülésen. Amikor a szegedi törvényszék kényszeregyezséget megszüntető végzését átnézte a miniszteri tanácsos, úgy a Színészegyesület elnöke, mint a Színészeti Felügyelő hangoztatták, hogy ők a végzést nem látták és maguk is súlyos megbotránkozásukat fejezték ki az abban foglalt anyagi és erkölcsi megállapítások felett. Végül azonban az urak azzal érvelték, hogy Andor rendezte ügyeit és így a végzés és megállapításai is idejüket multák. A színészegyesületi elnök és a Színészeti Felügyelő utóbbi megállapítása újabb, nagy vitát eredményezett. Én azt állítottam és nyomatékosan felhívtam Kupcsay tanácsos és a két úr figyelmét arra, hogy a Színészegyesület elnökének Andor által átadott, a színészek kifizetéséről szóló és tanúk által is igazolt nyilatkozat nem fedi a tényleges helyzetet. A nyilatkozatot aláíró színészek nagy része, anélkül, hogy pénzét megkapta volna, kényszerhelyzetben írta ezt alá. Ismertettem az urakkal a vagyongfelügyelőnek a színészek által augusztus 20-án, illetve 21-én átnyújtott színtársulati kérvényt is és logikusan rámutattam a nyilvánvaló ellentétre: egyszerre kifizetve és ki nem fizetve lenni, logikai és fizikai képtelenség. Különben is a színészek követelése augusztus hó előtti követelés a maga egészében, mert a vagyongfelügyelő, a vagyongfelügyelet megkezdése óta, tehát július 27-ike óta nemcsak pontosan fizeti a színészeket, de az egy hétre eső osztalék nagyobb a művészek járandóságánál, úgyhogy a vagyongfelügyelő augusztus első három hetének osztalékával már a teljes augusztusi fizetéshez hozzájuttatta a színészeiket. Az urak továbbra is Andor és a nyilatkozat igazát vitatták. A vitának Kupcsay tanácsos vetett véget, aki újból és kategorikusan kijelentette, hogy a szegedi koncessziót Szeged város közönségének akaratával szemben nem engedni kikézbcsíteni és a

minisztérium ezt a kérdést függetlenül minden tényezőtől, Szeged városával összhangban fogja megoldani.

A Színészegyesület augusztus 23-i üléséről részletesen számolnak be a szegedi lapok. A Délmagyarország augusztus 24-iki száma: »A Színészegyesület átadja a koncessziót Andor Zsigmondnak« című közleményében ezeket írja:

» Még mindig nem múlik el (városi) tanács ülés, hogy a hivatalos referátumok után valamilyen formában fel tte vetődne a színház ügye. Kedélyes beszélgetések előzik meg a színház témáját, de a döntések már a hivatalossá kizárásával történnek meg. Így meglepetésként hatott tény, hogy annak ellenére, hogy Andor Zsigmond összes hitelezőit kielégítette, a tanács mégis minden eddigi szokástól eltérően teljesen érthetetlen lépésekre határozta el magát.

Így a színházi szerződés megsemmisítését célzó kereset benyújtása után, amidőn Andor teljesen rendezte ügyeit és a kereset ekkor már tulajdonképpen csak hiábavaló próbálkozássá redukálódott, a város tanácsa felírt a kultuszminisztériumba, kérve Andor koncessziójának megvonását, illetőleg azt, hogy Andor a jövő színi szezonra ne kaphasson játszási engedélyt. Kérte ezt pedig akkor, amikor a miniszter hetekkel előbb már megadta a koncessziót. A kérelem indokolását szűkszavúan támasztotta alá a tanács. Azt mondja a beadvány, hogy Andor a múlt színi szezonban nem tett eleget a szerződés feltételeinek, ami egészen újszerűen hat, mert a tanács nemrégiben még igen meleg hangon ismerte el hogy Andor művészi igazgatása ellen nemcsak,, hogy nincs* kifogása, de a szegedi színház színvonalát magasabbra emelte.

A kultuszminisztériumba felküldött kérelemmel egyidejűleg egy másik levelet is elküldött a tanács. A hivatalos levélke a már jól bejelentett és több helyről melegen támogatott Farkas Imre—Kürty György-féle társuláshoz szólt. A levél készenlétre hívja fel a reflektánsokat, jelezve, hogy a színház ügye az utolsó felvonás felé közeledik és most csak ők jöhetnek legelőször számításba.

Mindezek pedig tanácsülésen kívül, nagy titokzatosságok és sugdolódzások közepette történtek.

Budapesti tudósítónk jelenti egyébként telefonon, hogy a Színészegyesület ma délután foglalkozott a szegedi színigazgató ügyével. Az egyesületben az a vélemény alakult ki, hogy a kultuszminiszter által már kiadott koncessziót az egyesület most már átadja Andornak, miután a színigazgató kötelezettségeit teljesítette és hiteles nyugtákkal igazolta ma, hogy társulatát teljesen kifizette és a csődnyitási eljárást megszüntették ellene. A koncesszió átadása kedden formálisan is megtörténik.«

A Színészegyesület az augusztus 23-iki Színészegyesületi tanácsülés után is minden eszközt és, módot megragadott, hogy Andort koncesszióhoz juttassák, A Dél-magyarország augusztus 26-iki számában számol be az eseményekről és ezeket írja:

»Andor Zsigmond koncessziója körül a városi hatóság részéről most már egészen mókás dolgok történnek. Megírtuk szerdai számunkban, hogy a tanács felterjesztésben kérte a kultuszminisztériumot, hogy ne adja ki a koncessziót Andornak. A kultuszminisztérium erre a rövid és váratlan tartalmú felterjesztésre nem volt hajlandó, mint a szegedi tanács, álláspontját márióholnapra megváltoztatni, hanem leírt a városhoz, hogy indokolja meg a kérelmét.

Az újabb felterjesztést a kultuszminisztérium kedd délig kérte a várostól, azonban dr. Gaál Endre tanácsnok csak szerda délben adta postára, expressz-ajánlott levélben.

A kultuszminisztériumnak és a Színészegyesületnek változatlanul az az álláspontja, hogy a koncessziót Andornak ki kell adni, miután már megszervezte hatvantagú társulatát. A tanács álláspontja ezzel szemben az, hogy neki semmi köze a leszerződött színészek sorsához. A szerdán küldött felterjesztésben igen sovány indokolás van. A legérdekesebb, hogy a tanács azért ragaszkodik Andor koncessziójának megtagadásához, mert már a múlt évben sem teljesítette szerződésben vállalt köteletségét és mert a tanács szerint az idén még kevésbé lenne erre képes. A kultuszminisztériumban és a Színészegyesületben bizonyára felmerült ennek az indokolásnak kapcsán az a kérdés, hogy miért nem szorította a város Andor Zsigmondot kötelességeinek teljesítésére, hiszen itthon köztudomású, hogy se a színügyi bizottság, se a tanács részéről még csak figyelmeztetésben se részesült és hogy a szerződés a bírságolás jogát is megadja a városnak. Bizonyára felmerül még Budapesten az a kérdés is, hogy miért állította ki a polgármester és a kultúrszenátor június közepén, tehát a színházi szezon végén a legjobb és legszebb bizonyítványt Andor Zsigmondról, ha az volt a meggyőződésük, hogy nem teljesítette a kötelességét és hogy miért küldtek fel Budapestre a kultuszminisztériumba július közepén, tehát az egész színházi szezon befejezése után olyan tanácsi határozatot, amely szerint Andor művészi teljesítményei ellen nem merült fel kifogás.

Ezekre a kérdésekre a város közönsége is szeretne választ kapni, hiszen bizonyára érdeklik az okok, amelyek miatt a tanács véleménye Andor Zsigmondról márióholnapra megváltozott.

A harc tehát Andor koncessziója körül még tart egy-két napig. A kultuszminisztérium és a Színészegyesület változatlanul állja régi álláspontját. Kertész: Róbert

kultuszminiszteri államtitkár szerdán telefonon tárgyalt ebben az ügyben Gaál Endrével, aki azonban mereven ragaszkodik legeslegújabb álláspontjához. Bennünket a színház személyi dolgai nem érdekeltek kezdettől fogva. Nem tartottuk megengedhetőnek, hogy beleavatkozzunk Andor és társulatának egyes tagjai között folyt peres ügyeikbe, végül is a színésznek igaza volt, amikor fizetését követelte, viszont szomorúnak tartottuk, hogy a színház jobb sorsra érdemes igazgatója olyan helyzetbe került, hogy nem tudott fizetni. Mikor azonban Andor, részben a helyi társadalom támogatása folytán, abba a helyzetbe került, hogy tud fizetni és a tanács akarja elgáncsolni, akkor igazságérzetünkől vezetettve megint meg kell kérdeznünk, hogy miért változtatta íme a tanács álláspontját máról-holnapra?

Ilyen dodonai lelkű munkához még sincs joga a hatóságnak. Hiszen, hogy többet ne mondjunk, azok az urak, akik igen tekintélyes összeggel járultak hozzá a színházi szanálásához, bizonyára nem adták volna ide azt a pénzt, ha tudták volna, hogy a tanács közigazgatási utón is mindent el fog követni Andor lehetetlenné tétele érdekében. A hatóságnak nincs joga ilyen nagymérvű tévedésben tartani a közönséget. Ellenben a legelemibb kötelessége lett volna épp az: ellenkezőjét megtenni.«

A közlemény érdekes és feltűnést keltő befejező része nyíltan megmondja, hogy a hitelezőket félrevezették és ezek a szerencsétlen emberek nem Szeged város és nem a kultuszminisztérium, hanem más tényezők biztatására adták Andornak a szóbanlevő hatvanmillió hitelt. Hogy ez így történt, igazolja a Szegedi Napló 1926. augusztus 26-iki száma, amelyben a szegedi kormánylap részletesen beszámol a történekről és minden kétséget kizáróan rámutat arra, hogy a Színészegyesület gátolja és nem engedi a helyzet tisztulását és felszámolását. A cikk többek között ezeket mondja:

»A szegedi színház válsága ügyében, főiképpen Andor Zsigmond színigazgató koncessziója körül az utolsó 24 órában különféle hírek terjedtek el. A Szegedi Naplónak módjában van a tényállás teljes pontossággal való közlése. íme, ez történt:

A kultuszminisztérium művészeti ügyosztálya kedden délelőtt telefonon fölhívta a polgármesteri hivatalt. A polgármester szabadságon van, a telefontól Pávó Ferenc tb. tanácsnok jelentkezett. A kultuszminisztérium művészeti osztályának referense Andor Zsigmond ügyében kért fölvilágosítást, érdeklődött a tanácsnak a színigazgató elleni határozataról. Pávó azt válaszolta, hogy Gaál Endre dr. kultúratanácsnokot illeti ebben az: ügyben a fölvilágosítás joga. Keresték is Gaál tanácsnokát, aki azonban véletlenül nem tartózkodott a szobájában, Pávó abban állapodott meg a miniszteri referenssel, hogy a kultúr-

szenátor szerdán délelőtt felhívja telefonon a kultuszminisztériumot, így is történt.

Kertész K. Róbert kultuszminisztériumi államtitkár megbízásából beszélt a referens. Elmondotta, hogy hétfőn délelőtt az Országos Színészegyesület több vezető tagja jelent meg a minisztériumban Andor Zsigmond! érdekében. A deputáció azt kérte, hogy Andor megkaphassa a koncessziót a szegedi színházra, miután már eleget tett kötelezettségeinek. A küldöttségnek azt a választ adták, hogy a minisztérium megvárja az értesítést Szeged város határozatáról, addig függőben tartja a döntést, amíg a szegedi tanács nem ismerteti ebben a kérdésben állásfoglalását.

A kultúrtaácsnok erre telefonon nyomban közölte, hogy a város tanácsa legutóbbi határozata szerint fölterjesztést intéz a kultuszminisztériumhoz: Andor Zsigmond szegedi koncessziójának megvonása érdekében. Aas ellen természetesen nincs kifogása a taácsnak, ha Andor továbbra is megkapja a koncessziót Vásárhelyre ési Szentestre, a szegedi színház vezetésére azonban a taács nem tartja alkalmasnak, mert nem tudott megfelelni szerződésben vállalt kötelezettségeinek. Emiatt a város bírői keresetet is indított ellene szerződésének érvénytelenítésére. — A minisztériumi referens írásban kérte a koncesszió megvonására vonatkozó taácsai határozatot. Gaál taácsnok erre közölte, hogy szerdán postára adta az expressz-levelet, a határozat tehát csütörtökön a. failtusminisztériumban lesz. A kultúrtaácsnok azt az értesítést kapta a telefonbeszélgetés folyamán, hogy a művészeti ügyosztály Andor Zsigmondot csütörtök délelöttre a minisztériumba hívatta.«

Bokor Pál h. polgármester 7220—1926. ein. sz. alatt jelenti a város taácsának, hogy a kultuszminiszter 51.000. számú rendeletét vette, amelynek alapján a miniszter az 1926—1927. évre Szegedre szóló színigazgatói engedélyt Andor Zsigmondnak adományozta. A város taácsa a polgármester jelentésével kapcsolatban 1926. augusztus 24-én tartott taácsülésén foglalkozik a koncesszió ügygel és 22.149/1926. (előiratok 21.697/1926.) szám alatt a következő Véghatározatot hozta:

»22.149—1926. szám.

T á r g y : Színigazgatói engedély tárgyában.

Véghatározat.

A Nagyméltóságú Vallás és Közoktatásügyi m. kir. miniszter úr 51.000—1926. számú körrendeletével közli az 1926—27. évre kiadott színigazgatói engedélyeket, amely szerint Andor Zsigmond színigazgató Szegedre nyert játszási engedélyt. Miután időközben Andor Zsigmond színigazgatói szerződésének hatálytalanítására bírői eljárást tettünk folyamatba, felterjesztést intéztünk a Vallás- és Közoktatásügyi m. kir. miniszter úrhoz azzal a

kérelemmel, hogy a Szegedre szóló játszási engedély kiadását mellőzni méltóztassék.

Miről Andor Zsigmond színiigazgató urat, a színház felügyeletével megbízott mérnöki hivatal, a m. kir. államrendőrség szegedi kapitányságát értesítjük.

Kmft.«

Ugyancsak ezen a tanácsülésen, ugyancsak 22.149/1926. szám alatt a város tanácsa a következő feliratot intézi a vallás és közoktatásügyi miniszterhez. (Ez az a levél, melyről augusztus 25-én telefonon jelentést tett a miniszternek a kultúratanácsnok.) A feliratot augusztus 25-én továbbít ja expressz levélben a tanácsi iktató.

»Nagyméltóságú

Vallás- és Közoktatásügyi M. Kir. Miniszter Úr!

Az 51.000—1926. számú körrendeletre tisztelettel jelentjük, hogy Andor Zsigmond szegedi színiigazgatóval a szegedi színház használatára kötött és 1926. szeptember hó 1-től számított joghatállyal meghosszabbított szerződésnek hatálytalanítása iránt, miután nevezett színiigazgató állandó anyagi zavarai folytán — amit három éven keresztül megszüntetni nem volt képes — nem látjuk biztosítottnak, hogy a színház művészi vezetésére vonatkozó rendelkezést betartani képes lesz, a kir. járásbírósnál pert indítottunk.

Tisztelettel kérjük ennél fogva, miután a városi színház használatát nevezett részére tovább átengedni nem óhajtjuk, a játszási engedély kiadását mellőzni méltóztassék.

Kmft.

Bokor Pál Dr.
polgármester h.

Gaál Endre
tanácsnok.

Andor ellen különben már augusztus 23-án új Csöd kérelmet adtak be, amelyről a Délmagyarország egy hangulatkeltő »A kultuszminisztérium kiadta a Színészegyesületnek Andor koncesszióját« című cikkben számol be;

»Néhány hete mindössze, hogy a színészegyesületi elnök és az országos színészeti felügyelő Szegeden jártak és felkérték dr. Somogyi Szilveszter polgármestert, hogy a szerintük legilletékesebb helyen tájékozódjanak Andor Zsigmond színiigazgatói működéséről. A polgármester akkor a legteljesebb elismerés hangján nyilatkozott Andor Zsigmondról és a többi között kijelentette, hogy a szegedi színiigazgató működésével a legnagyobb mértékben meg van elégedve úgy a közönség, mint a sajtó és a hatóság. De nyilatkozott ugyanekkor a polgármester a saját nevében is és a legjobb bizonyítványt állította ki Andor Zsigmond részére.

Ennek mindössze néhány hete és bizony néhány hét elég nagy idő ahhoz, hogy az ember megváltoztassa véleményét, különösen abban az esetben, ha arra nem forog fenn semmi ok. Így történt Szegeden is. Azóta, amióta. dr. Tóth Imre kormányfőtanácsos a közgyűlésen visszavonta a színház szanálását támogató indítványát, a hatóság lassankint egészen frontot változtatott és ma már az Andor Zsigmond kiemelését célzó akcióban az élen áll az a dr. Gaál Endre, aki nemrégén még Csatlakozott volna egy olyan társadalmi akcióhoz, amelynek célja volt a színház gyökeres szanálása. Ez a szanálás azóta megtörtént, az igazgató kifizette tagjait, a csőd-kérvényt visszavonták és Andor Zsigmond ezekkel leküzdötte azokat a legnagyobb akadályokat, amelyek további működése elé tornyosultak. Az anyagi válság el van hártva, művészi válság pedig, különösen a hatóság véleménye szerint sohasem volt, hiszen a legteljesebb elismeréssel kísérte Andor ezirányú munkásságát.

Érthető volt, ha a hatóság szerződésbontási keresetet indított Andor ellen akkor, amikor még csőd előtt állt. A logikus az: lett volna, hogy ezt a keresetet visszavonják, amint Andor az ügyeit rendezzi. Érthető tehát az is, ha nem ez történt, hanem a kevés sikerrel kecsgető kereset fentartása mellett közigazgatási úton is mindent elkövetett a tanács, hogy kitekerje Andor Zsigmond nyakát. A többi között felírt a kultuszminiszterhez, hogy Andornak ne adják ki a koncessziót. A kultuszminisztérium visszaírt a tanácsához, hogy indokolja meg ezt a meglepetésszerűen új álláspontját és hogy indokait kedd délig közölje a minisztériummal. A tanács ezt elmulasztotta, amit szintén meg tudunk érteni, hiszen az anyagi válság elhárult és nagyon nehéz lesz megindokolni, hogy aki tegnap a legjobb színigazgatónak tartotta Andor Zsigmondot, az ma miért tiltakozik az ellen, hogy egyáltalán színigazgató lehessen. Miután kedd délig a kultuszminisztérium megkeresésére a tanácstól nem érkezett válasz, a koncessziót kiadták a Színészegyesületnek, amely erről levélben értesítette Andor Zsigmond színigazgatót.

Értesülésünk szerint azonban a színház ügye ezzel még nincsen elintézve és már szerdán minden valószínűség szerint megkezdődnek bizonyos irányú egyezkedési tárgyalások. Függetlenül azonban ezektől, a város közönsége mégis szeretné tudni, hogy miért változtatta meg a tanács épp azalatt a két-három hét alatt a véleményét Andor Zsigmond igazgatói működéséről, amely alatt ő nem működött Szegeden? Miért tartotta a hatóság Andort néhány hét előtt kiváló igazgatónak és miért akart most tőle olyan áron szabadulni, hogy a rendes bírói út megkerülésével közigazgatási, tehát hatalmi eszközöket is igénybe vesz?

Mi meglehetősen távolról szemléltük a színház körül lejátszódott eseményeket. Nem hisszük azonban, hogy bárkire is a legkisebb mértékben megnyugtató lenne

a tanács viselkedése és ezért vagyunk bátrak megkérdezni most mielőtt a függöny a szegedi színházi válság mogott utoljára legördül, hogy miért, ugyan miért?

A tanács fentebb ismertetett érthetetlen közigazgatási akciójától függetlenül van egy kis magántársaság is, amely ugyancsak érthetetlen okokból másfajta akciót vezet a színigazgató ellen. Az akció vezetői a kulisszák mögött állanak, szándékuk és okaik egyelőre ismeretlenek és csak annyi bizonyos, hogy minden apró eszközt, minden támadást felhasználnak Andor Zsigmond ellen. A kis társaság akcióját pedig mi sem jellemzi jobban, mint az alábbi kis írás.

Ismeretes ugyanis, hogy a színigazgató ugyanakkor, amikor színészeit kifizette, magánegyezséget kötött egyéb hitelezőivel. Ezek közé tartozott a Magyar Hirdető Iroda is, amely tudvalevően a szegedi plakátok kiragazását monopolizálja. A színház plakátjait is ő ragasztja ki és ezért természetesen díjat kell fizetni.

A színigazgató pedig hosszas összeköttetés után az év végével mintegy ötmillió koronával tartozott plakátkiragasztásért a Magyar Hirdető Irodának. A magánegyezséget Andor ezzel a vállalattal is megkötötte. Az egyezség megkötése után a következő levelet adták Andor Zsigmondnak:

Szeged, augusztus 10.

T. Andor Zsigmond úrnak,
Szeged.

Kívánságára igazolom Görög titkár úrral kötött azon megállapodásunkat, mely szerint f. évi július hó 31-ig fennálló tartozásának kifizetésére 1926. október hó 15-ig haladékot adtam. Amennyiben a csődeljárás azonban október 15. előtt megindulna, úgy jelen megállapodásunk hatályát veszti.

Magyar Hirdető Iroda Fiókja:

Pauer sk., fiókvezető.

A magánegyezséget tehát megkötötték október 15-ig. Most történt azután az, hogy 1926. augusztus 23-án a Magyar Hirdető Iroda csődnyitási kérelmet nyújtott be a törvényszékhez Andor ellen. Tehát 10-ikén aláírtak a magánegyezséget, közben talán a láthatatlan kis kezek akcióba kezdtek és 13 nappal később a Magyar Hirdető Iroda csődnyitási kérelmet terjesztett elő.

A kérelem sorsa az: ilyen dokumentumok után nem lehet kétséges. Ezi a kis eset azonban nagyon jellemző. A kis társaság ismeretlen céllal és egyelőre a nyilvánosságra nem került okok miatt akcióba lépett.«

Szeged Város tanácsa augusztus 26-án zárt tanácsülésen foglalkozott a Színészegyesület megindított újabb rohamával. Az ülésről a Szegedi Napló augusztus 27-iki száma a következőkben számol be:

»Simkó Elemér dr. főügyész a színház válságának (különféle eshetőségeit óhajtotta megvitatni a tanács tagjaival. Megemlékezett arról, hogy az Országos Színészegyesület támogatja Andor Zsigmondot a koncesszió megszerzésében, az elnökség a kultuszminisztériumban is eljár az érdekében. Fölvetette a kérdést, mi történik akkor, ha Andor a város akarata ellenére is megkapná a koncessziót, — ami nem valószínű ugyan, de mégis minden eshetőségre gondolni kell.

Ha meg is kapná Andor Zsigmond a koncessziót, a város tovább folytatja ellene a bírói eljárást szerződésének érvénytelenítésére, — ebben foglalható össze az a válasz, amit a tanács a főügyész érdeklődésére adott, Simkó Elemér dr. egyébként megnyugtatta a tanácsot, föltétlenül bízik abban, hogy a bíróság érvényteleníteni fogja a színigazgató szerződését. A város keresetét augusztus 31-én tárgyalja a járásbíró, egy nappal előbb kerül a sor Andor ellen beadott két újabb csőd-kérvény tárgyalására, bár ezúttal csak néhány milliós követelésekről van szó.

Gaál Endre dr. kifejtette, hogy ebben a pillanatban a tanács részéről újabb intézkedésre nincs szükség. A koncesszió kérdése talán már a legközelebbi órákban eldől. Bejelentette, hogy a kultuszminisztérium művelésügyi ügyosztályával úgy telefonon, mint levélben közölte a tanács határozatát Andor Zsigmonddal szemben. Csütörtök délelőttre hívták a kultuszminisztériumba a színigazgatót, odamegy a Színészegyesület elnöke is. Be kell várni a kultuszminisztérium döntését, egyébként attól függetlenül bírói úton igyekszik érvényteleníteni a város a szerződést.«

A Délmagyarország című lap augusztus 27-iki száma »Tárgyalások a kultuszminisztériumban Andor Zsigmond koncessziója körül« című cikkében foglalkozik a pesti és szegedi eseménnyel. A cikk legfeltűnőbb része az, mely arról szól, hogy a Színészegyesület nemcsak deputációzott a kultuskormánynál, hanem Andort a koncesszió akadálymentes kikézéséről is értesítettek. A cikk többek között ezeket mondja:

»A szegedi színház ügyében a helyzet ma semmit sem változott, annak ellenére, hogy a kérdés véglegesen eldöntve még nincsen. A kultuszminisztériumban állandóan foglalkoznak az ügygel, ahol ma délelőtt Andor Zsigmond is megjelent. A minisztériumban változatlanul tartják azt az álláspontot, hogy a koncessziót egyszer már kiállította a minisztérium Andor részére és ennek kiadása most már a Színészegyesulettől függ. A Színészegyesület képviselői pedig kijelentették Petry államtitkár előtt, hogy a koncesszió miniszteri aláírásáról már értesítették Andort, erről levelet is adtak számára, amelyben azt közölték, hogy a koncesszió végleges kiadását nem hátráltatja semmi, ha Andor kötelezett-

ségeinek eleget tett. Miután pedig Andor tagjait kifizette, hitelezőivel magánegyezséget kötött, az egyesületben az az álláspont, hogy a koncessziót ki kell adni Andornak. A Színészegyesület emberei azt is kijelentették, hogy Andor Zsigmondot tartják a szegedi színház igazgatójának.

A minisztériumban mindazonáltal tárgyalnak az ügyben és megvitatják) azt a helyzetet, hogy míg a város a színiévad végén elismeréssel nyilatkozott a színigazgatóról, addig néhány héttel később, tehát akkor, amikor már nem játszott Szegeden, ez az álláspont, megdokolás nélkül megváltozott.

A tanácskozások után — amelyek szigorúan zárt ajtók mögött folytak — egyesek ilyen híreket kolportáltak, hogy a miniszter által aláírt koncesszió végleges kiadásának ügye kapcsolatban van a város pörének kimenetelével, így tehát a koncesszió kérdése a hétfői napig véglegesen elintéződik.«

A Szegedi Új Nemzedék augusztus 27-iki száma újabb csödkérvényekről számol be a következőkben:

»Andor Zsigmond volt színigazgató ellen megindult csödeljárást a törvényszék megszüntette, mivel Baróti József, Beck Miklós és Kertész Vilmos csődnyitási kérelmüket visszavonták. Andor Zsigmond ugyanis nagy hűhóval és ígéreteivel összetoborzott egy kised társaságot, amely hajlandónak mutatkozott arra, hogy a színház ügyeit szanálja. Hamarosan összeadták azt a pénzüsszeget, amelyből Zsiga legégetőbb adóságait ki is fizették. Így történt azután, hogy Barótiék megkapták követelésüket.

Azonban mégsem úgy történt a dolog, ahogyan azt a volt színigazgató gondolta, mert a többi hitelező, akiket elfelejtett kifizetni, szerdán és csütörtökön csődnyitási kérelmet nyújtottak be a törvényszékhez.

Így többek között Madárassy Berta, akinek még hátralévő 9 millió koronás követelésének kifizetését Andor a múlt szombatra Ígérte, Paláigyi Lajos is csődöt kért Andor ellen.

A törvényszék a csödtárgyalást augusztus 30-án délelőtt 9 órára tűzte ki. Ezen a tárgyaláson fog eldőlni Andor Zsigmond színigazgató pályafutásának sorsa, mert a megmentésére alakult konzorcium további áldozatokra már nem hajlandó.«

Befejezésül és az események képeinek teljes kiegészítéséül az e fejezetben ismertetettekhez csatlakoznak az; alábbiak: A köztem, Kupcsay miniszteri tanácsos, a Színészegyesület elnöke és az Országos Színészeti Felügyelő között augusztus hó 23-án Kupcsay miniszteri tanácsos hivatali helyiségeiben történt beszélgetést követő napon, Hódmezővásárhelyről, a szintársulat egyik tagjától levelet kaptam, amelyben a színész arra kér, hogy

interveniáljak a szegedi színtársulat ügyében a kultuszminisztériumban és a Színészegyesület elnökségénél. A társulati tag levelében közli, hogy a színigazgató és környezete exlsztenqiáilis fenyegetéssel (a jövő évben nem kapnak szerződést) szorította alkalmazottait arra, hogy az augusztus 23-i színészegyesületi tanácsülésre egy, a való tényeket nem fedő, teljes kifizetésükről szóló okiratot igazoljanak és írjanak alá. Erről a panaszról később más utón is értesültem. Névszerint is közölték azoknak a színészeknek egy részét, akik kifizetésüket nem kapták meg, de kényyszerhelyzetükben a nyilatkozatot aláírták.

A színész levelét kísérő levéllel és a helyzet részletes ismertetésével másnap, augusztus 25-én személyesen adtam át Budapesten Stella Gyulának, az Országos Színészegyesület elnökének, de másolati példányban úgy a színész levelét, mint az általam Stella Gyulához intézett kísérő levelet átadtam Kupcsay Felicián miniszteri tanácsosnak is. A Színészegyesület elnöke, amikor a színész levelét és a kísérőlevelet átadtam, nem kívánt az ügygel érdemben foglalkozni. Csak akkor kezdte komolyan mérlegelni az esemény horderejét, amikor megtudta, hogy ez ügyben már értekeztem a kultuszminisztérium illetékes ügyosztályával és a két levél másolatban a helyettes miniszteri ügyosztályvezető kezén van. A Színészegyesület elnöke előbb vitatni próbálta az én és a színész levele adatainak helyességét, későbbben azonban a színigazgatók eljárását és az ilyen esetek előfordulását a nehéz és elnézést érdemlő gazdasági viszonyokkal próbálta indokolni. A nyilatkozatok jelentőségét — szerrinte — túlbecsüli a közvélemény és a szegedi sajtó. Végül is mindkét levelet eredetben átvette a Színészegyesületi elnök. Úgy ez a két levél, mint a szegedi színtársulat tagjainak kifizetéséről szóló 1926. augusztus hó 20-áról kelt eredeti okirat e sorok nyomtatása pillanatában (1928. márciusban) a szegedi kir. járásbíróság B. 28.124/1927. számú ügy aktái között fekszenek.

Rövid ismertetésképpen, hogy egy ilyen színigazgatói, illetve színtársulati nyilatkozat mit tartalmaz, közlöm ennék az augusztus 20-án kelt nyilatkozatnak a szövegét:

»Alulírottak kijelentjük, hogy Andor Zsigmond színigazgató úrtól összes járandóságainkat augusztus 16-ig megkaptuk, augusztus 16-tól pedig fizetésünk arányá-

ban megfelelő osztalékot kaptunk a napi bevételekből. (Ezt az osztalékot már július 27-ike óta a vagyonfelügyelőtől kapják a színészek. Szerző.) Ezek szerint Andor Zsigmond színingazgatóval szemben semmiféle követelésünk nincs.« A nyilatkozatot 33 tag írta alá (ennyiből állott és ily kis létszámra züllött: le az Országos Színészeszeti Felügyelő és Színészegyesületi elnök által dicsőített állítólagos nagy szegedi szintársulat). A nyilatkozathoz csatolva van a három csödkérő színész (Baróti, Kertész, Beck) csödvisszavonási kérelme és külön mellékleten két, már Budapesten tartózkodó szintársulati tag aláírása.

A Színészegyesület elnökének általam kézbesített és jelenleg a szegedi járásbíróháson elfekvői színész levele többek között ezeket mondja: »A szintársulat két tagja vagyonfelügyelői engedelem nélkül kifizetéseket eszközölt saját követeléseitek kiegyenlítésére. Kérem a Méltóságos urat, (vagyonfelügyelő) a Színészegyesületet, a minisztériumot telefonon értesíteni, hogy a koncesszióhoz szükséges, a tagok által aláírt kifizetési nyilatkozat nem felel meg a valóságnak. A tagokat azzal vették rá a nyilatkozat aláírására, hogy az utolsó pillanatban kijelentették, »aki ezt nem írja alá, nem kap szerződést.«

Az augusztus 25-én kelt és a minisztériumi, valamint a Színészegyesület birtokában lévő kísérőlevelem (jelenleg eredetben szintén a szegedi járásbíróháson fekszik) többek között ezeket mondja: — »Folyó hó 23-án Kupcsay öméltósága előszobájában való találkozásunk alkalmával, Elnök úr kétségbe vonta azt az állítást, hogy dacára Falussy tanácsos és két tanú aláírásának, a szegedi szintársulat legtöbb tagja nem kapta meg fizetését a színingazgatótól. Nos, kérem), Elnök úr, akaratomon kívül, egy hozzám intézett levele (nincs felhatalmazásom a színész nevének kiírására) X. színésznek arra kényszerít, hogy a szintársulat tagjának eme bejelentését hivatalosan tudomására hozzam Önnek, mint az Országos Színészegyesület elnökének. Az egyesületi tag úr kérelmére természetesen azonnali és erélyes intézkedést kérek a nyomorgó és kétségbeesett emberek érdekében. Közlöm, hogy személyes bemondások és tanúk előtti nyilatkozatok szerint még a tegnapi, aug. 24-i napon az igazgató az augusztus 16. előtti gázsikkal a következőknek tartozott: Madarassy Berta 6.600,000 (közben ez összeg erejéig csődöt is kért a szegedi törvényszéken), Jászai Böske 3.500,000

korona, Sántha Ferenc (még május, júniusi gázsi) 2.000,000, Kovács Ernő 1.500,000, Csanádi kardalos 4.500,000, Rajz János kardalos 6,000.000, Szabó Samu kardalos 2.000,009, Úti Gizella 3.000,000, Egyed Lenke 4.00,0,000, Kaszab Anna 5.000,000, Berengh kardalos 1. 800,000, Kurusa kardalos 2,000,000, Marosiné 1 millió 800,000, Szeless Matild kardalos 4.000,000, Csordás kardalos 1.000,000.«

A Színészegyesület elnöke — tudtommal — ez ügyben semmiféle eljárást vagy hivatalos vizsgálatot nem indított. Ellenben kétségtelen, amint a továbbiak során alkalmunk lesz meggyőződni, hogy a szegedi járásbíró-ság szerződésbontó határozatának kihirdetése után 1926. október 12-én Cs. 6693/1927. szám alatt a fent névszerint elősorolt hitelező színészek és kardalosok jelentős része 1926. augusztus hó előtti munkabér járandóságai behajtása céljából csődkérelmet adták be a szegedi törvényszékhez. Ezzel a keresettel hitelesen, törvényszéki aktáikból megállapítható, hogy a színészek fizetéseiket 1926 augusztus 20-ján nem kapták meg.

Az utolsó roham a koncesszióért.

A kultuszminisztériumi érthetően rideg elzárkózása folytán a Színészegyesület rohama nem tudott célt érni. A Délmagyarország augusztus 28-i számában már arról számol be, hogy a döntés a minisztériumból a szegedi járásbíróshoz terelődött és erről augusztus 28-iki számában a következőket írja:

»Andor Zsigmond koncessziója ügyében pénteken nem történt fordulat — se jobbra, se balra. Az újabb tárgyalások a kultuszminisztériumban és a Színészegyesületben befejeződtek és minthogy az eddigi jelentésekből a közönség nem alkothatott tiszta képet, szükségesnek láttuk Stella Gyulához, a Színészegyesület elnökéhez fordulni, aki a következőket mondta:

— A koncesszió itt van nálam. Felsőbb helyről azonban utasításom van, hogy várjak a kiadásával.

A Színészegyesület elnökének ezt a nyilatkozatját megvilágítja, amit a továbbiakban mondott:

— Andor Zsigmond látszólag eleget tett kötelességének a Színészegyesülettel szemben. Nyugtákat mutatott be, amelyek szerint a tagokat kifizette. Ennek ellenére jöttek emberek jelenteni, hogy Andor a tagokat, vagy azok egy részét nem fizette ki.

— Nem tudom megérteni, folytatta Stella, hogy mi baja van a városnak Andorral. Egy bizonyos, a tagok sorsát és a nyugdíjat nekünk biztosítani kell. A tagok ügye, ha Andor kifizette őket, el van intézve. A nyugdíjat a város garantálta nekünk és ez volt a legfőbb indoka magatartásunknak. A Színészegyesület a garancia következtében foglalt állást, tehát az egyesületnek majd valakitől követelni kell a nyugdíjtarozást. Egyetlen vigasztaló van az egész dologban, hogy rövidesen véget ér ez a hecc, mert augusztus 31-én van a város pöre Andor ellen és remélhetőleg már ezen az első tárgyaláson bírói döntés fogja kimondani, hogy joga van-e Andornak a szegedi színházhoz, vagy sem.

A Színészegyesület elnökének ehhez a nyilatkozatához hozzá kell fűznünk a következő legjobb helyről szerzett értesülésünket:

— A kultuszminisztériumban nem akarnák ebben

az ügyben a város ellen sem határozni, meg Andor rovására sem, aki a kultuszminisztérium felfogása szerint megfelelt a művészi követelményeknek. Várják tehát, hogy kialakuljon a helyzet.

Ezekből az értesülésekből nyilvánvaló, hogy a koncessziót haladéktalanul kiadják Andor Zsigmondnak, ha nyertes lesz abban a pörben, amelyet a város indított ellene és amelynek a tárgyalása kedden lesz.«

Ugyanebben a lapszámban közli a Délmagyarország azt is, hogy Andor Zsigmond megszervezte a társulatát és annak névsorát közölte a város tanácsával is. A lap maga is leközli ezt a névsort. Végül beszámol a színigazgató sajtóorgánuma arról is, hogy olyan tárgyalások indultak meg a várossal és magánosokkal, amelyek célja, hogy Andornak módja legyen átruházás útján szerződését esetleg más színigazgatóra átengedményezni.

Augusztus 29-iki lapszámában már ilyen átruházási tárgyalások folyamatba tételéről tesz említést a Délmagyarország és számos színigazgató jelölt nevét közli. Közli egyben azt is, hogy a színtársulat küldöttsége felkeresi rövidesen a polgármestert és a főispánt, amelyben azt kiérik, hogy a színház igazgatását engedje át a város további egy évre Andor Zsigmondnak.

A Szegedi Új Nemzedék aug. 28-i száma beszámol arról, hogy a színház titkára a vagyonfelügyelő pénz»* tárosnőjét erőszakkal eltávolította a színházi pénztárb/ó3. A befolyt pénz felett a színházi titkár diszponált és a pénztárba vagyonfelügyelői engedelem nélkül a vállalkozó emberét, egy 15.000,000 kaucióval leszerződött pénztárosnőt ültetett.

Augusztus 30-án az újabb csödkérőkelt a színigazgató kifizette és így az az napra kitűzött kérelem tárgyalását a csödkérők visszavonták.

Augusztus hó huszonötödikén a délelőtti órákban Andor Zsigmond jogi képviselője a (már miegindult és a Színeszegyesület elnökének irányítása mellett folyó átruházási tárgyalásokkal kapcsolatban, írásban azt kérte a város tanácsától, hogy a város később megállapítandóan vegye meg Andor felszerelését és Andor akkor hajlandó színigazgatói állásból távozni. A színigazgató beadványának városi iktató száma 23.699/1926. és a következőket mondja:

23.699—1926. aug. 30.

Tekintetes Városi Tanács!

Alulírott Andor Zsigmond ellen Szeged szab. kir. város pert tett folyamatba a szegedi kir. járásbírósnál, színházi szerződésem felbontása és. illetve érvénytelenítése iránt .

Anélkül, hogy a város perbeli álláspontjának helyességét és a keresetben felhozott tényállítások valóságát

elismerném, — kizárólag a békés megoldás érdekében és a per visszavonása ellenében, — hajlandó vagyok bíróságon kívüli oly egyezsége lépni, amely szerint mint a városi színház igazgatója, átadom a színházat a város által kijelölendő oly vállalkozónak, színigazgatónak, aki ennek ellenében az általam már megszervezett társulatot átveszi, felszerelésemet és könyvtáramat megveszi.

A felszerelés és könyvtár vételárának megállapítása kölcsönös megegyezés tárgya és nincs kifogásom az ellen sem, hogy ezen tárgyalásokon a város tanácsa, — vagy főszámvevője is részt vegyen.

Minden kétely eloszlatása céljából ki kell jelentenem, hogy a vételárnak legalább is olyannak kell lennie, hogy abból összes tartozásaimat kifizethessem és befektetett tőkémnek legalább részben visszakaphassam.

Nincs kifogásom az ellen sem, hogy utódom hitelezőimet közvetlenül fizethesse, avagy a vételárát tartozásaim kifizetése céljából a város tanácsánál letegye.

Jelen egyezségi ajánlatommal perbeli jogaimat és álláspontomat fel nem adom, azokat kifejezetten fenntartom és szerződésemet egyezségi ajánlatom el nem fogadása esetén úgy mint eddig, érvényesnek, joghatályosnak tekintem.

Szeged, 1926. augusztus 25.

Tisztelettel
Andor Zsigmond
színigazgató.

Augusztus 31-én tárgyalja a szegedi járásbíróóság a szerződésbontó keresetet. A színigazgató részéről mindenképpen az a cél nyilatkozott meg, hogy a pert elhúzzák. Pergátló kifogással sikerült is a tárgyalás elhatalasztását elérni és ez alkalommal a bírói döntést elkerülni.

Szeptember 2-án a színigazgató újabb haladék elérése céljából további komolytalan tárgyalásokra próbálta rábírní a várost, amennyiben a szabadságiról hazatért polgármesternek ügyvédje társaságában bejelenti, hogy egy 300.000,000 koronával rendelkező társat szerzett, hitelezőivel kiegyezett és ezért járuljon hozzá a város ahhoz, hogy a színigazgató még további egy eszten-deig a színház birtokában maradhasson.

A város tanácsa nem ad hitelt a bejelentésnek és ezért elrendeli egy vizsgáló bizottság kiküldését, amely a színigazgató bejelentésének hitelességéről és komolyságáról vizsgálat után szerezzen meggyőződést és foglalkozzék a színigazgató augusztus 25-iki beadványa ügyével is. Az erre vonatkozó, szeptember 2-án kelt tanácsi rendelet száma 23.689. és következőket mondja:

23.699--1926. sz.

Tárgy: Színházi szerződés ügye.
Véghatározat.

Andor Zsigmond színigazgatót felhívtuk a színház használatára kötött szerződés felbontására, majd 21.031—1926. számú véghatározatunkkal a kir. járásbíróság előtt ennél kimondására keresetet indítottunk.

Időközben Andor Zsigmond színigazgató Írásban bejelentette, hogy a per visszavonása esetén hajlandó a színházat átadni a város által kijelölendő vállalkozónak^ vagy színigazgatónak, aki a már megszervezett társulatot átveszi, felszereléseit és könyvtárát megveszi, majd szóbelileg bejelentette, hogy társulata tagjait kifizette, hitelezőitől tartozásai megfizetésére 18 hónapi haladékot kapott, 300 millió korona pénzbeli támogatás netáni anyagi zavarai elhárítására rendelkezésére áll, amit hajlandó a város pénztárába helyezni, a netán felmerülő követelések kiegyenlítésére és kéri szerződése fentartását legalább egy évii Időtartamra, amelynek lejártával a szerződésről még hátralévő két évre hajlandó lemondani.

Mielőtt az ajánlatokat érdemleges bírálat alá vennénk, a bejelentett állítások valódiságának megállapítására dr. Szendrey Jenő tanácsnok úr elnöklete alatt dr. Simkó Elemér tb. főügyész és Scultéty Sándor főszámvevő urakat küldjük ki oly utasítással, hbgly a való tékiyáü-laß megállapítását beható vizsgálattal dir. Tóth Imre vagyonfelügyelő úr közbejöttével szíveskedjenek megállapítani, s az eredményt 8 napon belül bejelenteni.

Dr. Tóth Imre vagyonfelügyelő urat felkérjük, hogy a kiküldöttek részéről kívánatosnak jelzett adatokat rendelkezésükre bocsájtani és a kívánandó felvilágosításokat megadni szíveskedjék.

Miről dr. Szendrey Jenő tanácsnok urat, dr. Simkó Elemér tb. főügyész urat, Scultéty Sándor főszámvevő urat, dr. Tóth Imre m. kir. kormányfőtanácsos, ügyvéd, vagyonfelügyelő urat és Andor Zsigmond színigazgató urat értesítjük.

Szeged, 1926. augusztus 28.

Dr. Somogyi Szilveszter Dr.
polgármester.

Gaál Endre
tanácsnok.

A bizottság, melynek néhai Szendrey Jenő közbejött betegsége miatt Tóth Béla dr. városi főjegyző lett időközben elnöke, első ülését szeptember 7-én tartotta éjs erről a Szegedi Napló szeptember 8-iki száma a következőkben számol be:

»Az ülésen mindenekelőtt Tóth Imre dr. számolt be a színigazgató vagyoni helyzetéről. Egy óra hosszáig tartott a vagyonfelügyelő jelentése és annak megvitatása. Tizenkét órakor Andor Zsigmond színigazgatót szólította be a bizottság. Közben néhány percig Lugosi Döme dr.,

mint a színigazgató jogtanácsosa is résztvett a tárgyaláson. A vagyonfelügyelő mindvégig jelen volt. Egy óra-kor félbeszakították az ülést, amelynek folytatását szerdán reggel kilenc órára tűzték ki. Szerdán folytatják a színigazgatóval való tárgyalást, utána Baróti József meghallgatására kerül a sor.

Szerdjan délután Hódmezővásárhelyre utazik a bizottság, ahol most. a nyári színházban Andor Zsigmond színtársulata játszik. Meg fogják szemlélni a színigazgató felszerelését, díszleteit és a vagyonfelügyelő jelentése alapján ki fognak hallgatni egyes színészeket. Amennyiben szerdán még nem is fejezhetné be a bizottság teljesen a működését, a város tanácsa csütörtökön azért mégis abban a helyzetben lesz, hogy elvi határozatot hozhat a színház ügyében.

Értesülésünk szerint a bizottság ülésén Andor Zsigmond két formulát ajánlott a színházi válság megoldására. Az egyik: Engedje el neki a város kilencven millió koroina adósságát, fizesse ki a város az Országos Színészegyesületnek járó százmillió koronát és ebben az esetben még egy évig vezetné a színházat — az eddig élvezett kedvezményekkel, nyolcezer aranykorona szubvencióval, — a további két évről lemondana. A másik formula: Engedje el a város a kilencvenmillió adósságot, fizesse ki a Színészegyesület százmillióját és adjon a színigazgató felszereléséért, ingóságaiért hétszázmillió koronát, nyomban lemond a színházról.

Úgy tudjuk, hogy Andor Zsigmond egy próbaévre sem fogja megkapni a színházat, távozása befejezett tény.«

A színházi tárgyalásokkal kapcsolatban nagy fel-tűnést keltett a Szegedi Új Nemzedék szeptember 8-iki »Színház« című vezércikke, mely többek között a következőket mondja:

»Kell-e mulatságosabb, elmés fordulatokban gazdagabb kánikulai operett-szöveggönyv a Városi Színház bérleti ügyénél?

Az elmés fordulatokat természetesen Andor Zsigmond, a nem mindennapi elszántsággal felfegyverezett kultúr-buffó szolgáltatja, míg a városi tanácsnak es a kultuszkormány közegeinek csak a karszemélyzet passzív szerepe jutott. Igaz, hogy a legutóbbi jelenetek már kissé elmérgesedtek és a város tanácsa is unalmasnak találja a hosszú második felvonást, de azért csak folyik-foly!-dogál a játék tovább.

Szeged érdemes magisztrátusa most perben áll volt színigazgatójával. A per tárgya a színház-bérleti szerződés felbontása. Ez a törvénykezési intermezzo ugyan egészen felesleges betétje az operett szöveggönyvének, mert a magyar kultúra hivatott legfőbb öre, a kultusz-miniszter egy tollvonással elintézhette volna az ügyet, ha az ország legnagyobb vidéki színházának sorsa valamennyire érdekelné és ha a felperes város részéről határozott hangot hallott volna.

Ámde a város nemi fejezte ki aggodalmait az Andor Zsigmond megszállása alatt senyvedő kultúrával szemben, sőt Andor Zsigmond számos mentő expedíciója annak a nyilatkozatnak erejéből táplálkozott, amelyet a Város polgármestere adott számára. A nyilatkozat értelmében Andor kultúrmunkája gáncsnélküli és művészeti teljesítményével a város első polgára igen meg van elégedve.

Lám, milyen súlyos egy elejtett polgármesteri mondat. Elegendő egy egész kultúrhadjárat alimentálására. Igen valószínű, hogy Somogyi Szilveszter dr. ezt a megállapítását revideálni fogja, hiszen inkább csak afféle angolflastromnak, búcsúzkodásnál elcsúszott ajtóközi bókának volt szánva és ő igazán ártatlan abban, hogy Andor Zsiga leleményessége olyan bőséges számban sokszorosította és vastag betűkkel szögezte ki düledező vállalkozásának kapufélfájára. Mert nagyon súlyos ajánló levél ám egy ilyen általánosságban tartott dicsérő szöveg; e mellett eltörpülnek az Andor-féle kultúra zökkenői: Thawara Ray, a galíciai-indus csodafakír, Steinhardt, Rótt és Békefi-kabaré malackodásai, a sok gall kosonéria és egyéb épületes csemegék.

Csoda-e, ha a polgármesteri elismeréssel nyakigvértzetten most mar jogvitába száll a további három esztendő birtoklásáért?

Ez a jogvita, nemi a formai oldalon, inkább a szerződési ügylet tartalmi része miatt közelebről is érdekli a város adófizető polgárait.

A város hivatalos zárszámadása jelenti, hogy a szín*ház egy költségvetési esztendőben 855 millió koronát emésztett fel. Ennyit áldozott a város effektive kifizetett összegben s ezért kapta az Andor-nyújtotta kultúrértékeket. A per tárgya tehát nem pusztán az ingyenes színházhasználat, mint monopólium, hanem a kedvezmények, fűtés, világítás, szubvenció folytatólagos kiutalása is. Furcsa. A jótékonytságot, a nobilis gesztussal nyújtott segítséget is lehet már perelni, ha „az formális jogügylet köntösét rántja magára? Tudjuk, hogy „a magánjogász urak nem ütköznek meg ezen, miért az írott jog merev és vak, de bocsánatot kérünk, nagyfokú ildomatlanságot, sőt morális arcátlanságot talál benne a polgári etika, ha ezt az írásnyújtotta ígéretet olyan szemérmetlen stílusban villogtatják és fogják kétmarokra a mecénással szemben.

Hát nem színház ez? Operett, bohózat vagy szatíra?

Természetes Andor Zsigmond hajszának minősíti legsajátosabb személyi bonyadalmainak sorsát, amelyet még csak szomorújátéknak sem lehet beállítani, mert hiányzik belőle a tragikai elem, a hős, aki valamit vesztett. Andor Zsigmond persze magára ölti a Niebelungok mondakörének egyik legszebb maszkját, ő a Grál-lovag, aki harcot vív és sebeket oszt. Csák éppen ennek az újsütetű lovnak kissé érdekesek és vastagbőrűek a tapintó és érzékelő szervei a morális fogalmakkal szemben. A színészegyesületi nyugdíjilletékek elté-

védeseit csak mosolyra érdemesíti, hiszen az Országos Színészegyesület is olyan diplomatikusan hajlékony körülírással fejezi ki ezt a sikkasztási affért. Oda se neki. Avagy a sok kiegyenlített hitelező. Jellemző, hogy egészen komoly bizottságok robotolnak Andor igazmondásának utánmérlegelése feladatával. És ő perel, kiegyezik, csődököt lából át, fenyeget és sír, szervez és nyilatkozik, Budapesten puhítja a puhíthatókat, Hódmezővásárhelyen keményíti a kishitűeket, ahova hívják, oda nem megy, ahol szabadulni szeretnének tőle, ott sűrű látogatást teszen, ő sűrög-forog, váltott ügyvédfogattal robog az élet zajgó torlatain, igen, mert ő körülötte forog az egész kánikulai színház.

Operett író urak, itt a téma; változatos, kacagtató, a zenét a város adófizetői adják hozzá, a díszleteket és a színrehozás költségeit a törvényhatósági bizottság bőkezűsége szubvencionálja.

A darab eltart az első havazásig, mert a szünetek sem igen térhetnek el az andori hagyományoktól. Nevezzünk.«

A városi tanács 23699—1926. számú rendelkezése alapján megindult vizsgálatról szóló jegyzőkönyvben többek között ilyen épületes dolgokat olvasunk: — Andor — amint vallomásában mondja — hajlandó az 1926—1929. évi szerződéséről lemondani, ha felszerelése miatt kifizet Szeged város 700.000,000 koronát, elengedi további 92.000,000 korona tartozását és kifizeti a Színészegyesület nyugdíjintézetének járó cca 100.000,000 koronát. Továbbá Szeged város átveszi egész társulatát, úgy, ahogy ő azt megszervezte és ahogyan a szerződések szólnak. 2) A 92.000,000 korona városi követelés elengedése mellett a város adja át számára, még egy évig a szegedi színházat és ő ez esetben további két évi szerződéséről lemond. Előadta vallomásában még a színigazgató, hogy Szegeden már a jövő év terhére 40.000.000 korona bérletet vett fel, továbbá 120.000,000 (korona különböző kölcsönt, melyből 60.000,000 egyéb pénz (kaució), 60 millió pedig váltótartozás. A 10. pont alatt arra a kérdésre, hogy a színészeket nemi fizette ki, de a gázsi-könyvben elismertette velük hátralékos fizetésük felvételét és a következő napokon ellenokmányt állíttatott ki, melynek a korábbi gázsiösszegnek megfelelő adóssághkötvény jellege volt és erre a színészeket a vállalkozó nem szerződtetés terhe mellett presszionálta, az a színigazgató válasza, hogy egyedül Jászai Böske nevű tagjával akarta ezt megtenni, de az megtagadta a gázsi-könyv aláírását.

A bizottság ama feltett kérdésére, hogy a vagyonfelügyelő kirendelt megbízottját augusztus 27-én erőszakkal eltávolították a pénztárból és az aznapi jövedelmet a színházvállalkozó saját céljaira fordította, Andor Zsigmond kijelentette, hogy az elmenendő tagokat ki kellett fizetnie és erre más módja nem volt.

Augusztus 29-én a vagyonfelügyelő hódmezővásárhelyi megbízottja bejelentette, hogy a színigazgató feleségét és környezetét tettenérte, amint a színház hátsó bejáratainál hamis, a vagyonfelügyelő által le nem bélyegzett jegyeket árultak és azokat nem számolták el a színház pénztáránál. Az erre vonatkozólag feltett bizottsági kérdésre a színigazgató azt felelte, hogy a vagyonfelügyelői jegyek állítólag elfogytak és emiatt a színház egyik pénztárát (csak egy pénztárosa volt a vagyonfelügyelőnek) le kellett zárni. Ezért a színigazgató felesége egy régebbi jegycsomó jegyeit adta ki és ezeket árulta. A befolyt összegből felesége állítólag a távozó Trillap Ilona követelését fizette ki.

Igen érdekes a színházi titkárnak, Görög Sándornak a vallomása, aki többek között a következőket mondja:

— Igaz, hogy voltak egyesek, akik teljesen önként, saját elhatározásukból a gázsijukat mintegy visszahagyták az igazgatónak kölcsönképen, látva a nehéz helyzetet és ezek el is ismerték a gázsikönyvben azt, hogy fizetésüket felvették. Azonban de facto nem vették fel ezt az összeget, hanem aznap, vagy következő nap kaptak Andor Zsigmondtól egy elismervényt, amely kölcsönkötvény formáját kapta és amellyel Andor Zsigmond alkalmazottainak, mint hitelezőinek tartozik. Az újonnan szerződöttetett tagokra előadja, hogy Sziklai, Patkós, Rónai a budapesti Réthy-féle színházügynökségnek adtak át 40 milliót, mely összeg Schwartz ügyvéd kezeihez folyt be. Ez az összeg része annak a 120 millió koronának, amellyel Andor csódkérő hitelezőit fizette ki. Hatvanmillió koronát váltóhitelként kapott a szegedi Glücksthal bank útján a színigazgató. A koncesszió kérvényen aláírt összes színészek a titkár szerint defaktó megkapták gázsijukat. Igen érdekes az, amit a színházi titkár a szerződtetésekről mond és amivel ez az ember teljes képét és igazolását adja annak a terrornak és erkölcstelenségnek, amellyel a színházvállalkozás a színészek kényszerhelyzetét és nyomorát kiak-

mázta. A Színészegyesület szabályai szerint csak az a szerződés érvényes és csak az a színész leszerződött tagja valamelyik színháznak, aki szerződtetéséről két tanú által láttamozott szerződési ellenpéldányt kap kezeihez. A színigazgató és környezete, hogy színészeit szolgáló módon terrorjának hatása alatt tartsa, ilyen ellenpéldányokat nem adott ki. Tagjaival csak olyan szerződést kötött, amelyet ő és legszűkebb környezetének, tanácsját adóinak egyike-másika, így a színházi titkár írtak alá tanuképen. Ezekről a szerződtetésekről a színházi titkár vallomásaiban szó szerint ezeket mondja: »El kell ismerni, hogy a színészek legtöbbször kezében ellenpéldány nincsen és így nemi tudják igazolni szerződésüket. Nekik csak a két tanúra van módjuk hivatkozni.«

A. vagyonfelügyelő pénztárosnőjének augusztus hó 27-iki erőszakos eltávolításáról a titkár azt vallja, hogy Andor nevezett napon Szegedről azt telefonálta neki, hogy a színház pénztára felszabadult, ő azért távolította el rögtön a színház pénztárnokát. Azalatt, amíg e téves telefonhír valóságáról meg nem győződött, vette ki a pénzt a kasszából. A színházi titkár, különben húsz millió korona több bérlet előlegről tesz vallomást, mint amennyit a színigazgató vallomásaiban a szegedi elkövetkező évad felvett bérletpénzeiről vall. A színházi titkár vallomásának érdekes és feltűnőbb része, amit Wámoscher és Wilhelm-féle követelésekről mond. Wámoscher Béla szegedi kereskedő közel két éven át a hitelezők állandó zárgondnoka volt a szegedi színház pénztáránál. Ugyanekkor Wámoscher készpénzhitelezője is volt Andor Zsigmondnak és Andor Zsigmond mobil értékeinek (képek, ékszerek, bundák, szőnyegek) jelentős része Wámoscher Bélának le voltak kötve és részben Wámoscher birtokában is voltak. Wámoscher különben a Cs. 6693—1926. csődkérelem károsultjai között is szerepel. A színházi titkár megerősíti és vallja azt, hogy a színigazgató számos hitelezőjét jegyekkel egyenlítette ki.

Baróti József, a színház főrendezője vallomásaiban többek között elmondja, hogy már az 1925-ös év tavaszán nem kapta rendesen illetményeit és a hátralékok összege akkor, augusztusban 17.000,000 koronát tett ki. 1925 augusztus 8-án zsúfolt házak mellett ment a Peer Gynt Hódmezővásárhelyen, amelynek vezető szerepét ő játszotta. Miután hónapok óta fizetést nem kapott és erre

az előadásra, részfizetést helyeztek neki kilátásba és azt a harmadik felvonás kezdetéig nem kapta meg, levetkőzött. 1925-ben a Színészegyesület es a budapesti Marton cég bíróilag kirendelt vagyonfelügyelője volt. Miután Wámoscher Béla már ekkor állandó vagyonfelügyelői funkciókat teljesített, kérelmére ezt a vagyonfelügyellett is Wámoscher Bélának adták később. Andor nagyfokú tartozásai miatt 1925-ben tizenkét elsőrendű tag távozott a színháztól. Az 1924—23. szezon végén több tag, rábeszélés folytán, avagy ama aggodalmukban, hogy nem szerződtetik őket, aláírtak a Színészegyesületnek és a minisztériumnak szóló társulati nyilatkozatot anélkül, hogy fizetéseiket tényleg megkapták volna. Az 1926-os év tavaszán ezt már sokan nem tették meg (május 18., illetve a június 8-i tanácsülés számára készült ez a nyilatkozat.) Többen, így ő, Herczeg Vilmos, Kaszab Anna, Kolbay Ildikó nem írtak alá, mert az igazgató velük szemben nagy hátralékban volt. A Színészegyesület 1926 évi tavaszi és nyári ülésein úgy ő, mint szegedi tanácsos társa, Herczeg Vilmos mindenkor bejelentették, hogy a színészek fizetést rendesen nem kaptak és a nyilatkozatot aláírók nagy része sincsen kifizetve. Szól a szerződteségekről is és mint a Színészegyesület tanácsosa, hivatalosan megerősíti, hogy színész szerződése csak úgy perfekt és érvényes, ha az egyesület szabályai szerint, hiteles másolata van a leszerződtesett színésznek a kezében.

Igen érdekes és jellemző a színingazgatói terrorra és az a terror alatti színészigazmondásra Sziklai Jenő valómása, aki tudvalevően kaucióval szerződött Andorhoz. Sziklai tiltakozik a feltett kérdés ellen, becsületszavával hajlandó a bizottság előtt megerősíteni, hogy Andornak sem kauciót, sem egy fillér kölcsönt nem adott. (Sziklai a szegedi törvényszék előtt később beismerte, hogy 25 milliót adott Andor részére.) A többi színész egyike-másika azt vallja, hogy gázsit kapott, egyik-másik tag azonban azt vallja, hogy a nyilatkozat aláírása dacára pénzét és hátralékos követeléseit nem kapta meg a valómás napjáig sem.

— Igen érdekesek azok a híresztelések és a színtársulat egyes tagjainak azon közlései, hogy az önkéntes gázszi felajánlás hogyan történt. A színészeket egyenkint kéretek az irodába. Ott a hátralékos kivevő pénzösszeget a kezébe adták azzal, hogy írja alá a gázsikönyvet, mely

szerint hátralékát teljes összegben megkapta. Amikor a színész a gázsikönyvet aláírta, az átadott pénzt visszavették tőle és egy adósságlevelet adtak át neki, mely szerint az elismert összeget a tag kölcsönadta a színházvállalkozónak.

A kiküldött vizsgálóbizottság szeptember 8-án végzett munkájával. Erről a munkáról Somogyi Szilveszter dr. polgármester a Szegedi Napló szeptember 4-iki számában többek között ezeket mondja:

— »A bizottságnak az a föladata — mondotta a polgármester, — objektíven állapítsa meg, hogy a színigazgató bejelentett adatai mennyiben felelnek meg a valóságnak. Meg kell állapítani, van-e a színigazgató részéről olyan anyagi garancia, hogy egy évig meg nyugodtan rábízhatta a város a színházat. A tanács azután meg fogja vitatni a bizottság jelentését és kiterjeszkedik annak vizsgálatára is, hogy az anyagiakon kívül nincsenek-e egyéb okok is, amelyek befolyásolhatják a tanács elhatározását.«

Szeptember 9-én referál a kiküldött bizottság zárt ülésén a város tanácsának. Már előző nap este az a hír terjedt el a városban, hogy bár igen súlyos erkölcsi momentumok merültek fel a vizsgálat során, amelyek lehetetlenné teszik a színház vállalkozó további megtartását a színház élén, Tóth Béla dr., a bizottság elnöke mégis oly indítványt terjeszt a tanács elé, hogy szociális okokból (Andor készen megszervezett társulata miatt) a város a színigazgatást még egy esztendőre bizza a vállalkozóra. A zárt tanácsi tárgyaláson tényleg ily szempontból is megbeszélés tárgyát képezte a kérdés. A főjegyző álláspontjával szemben a tanács többsége a szerződésbontó per folytatása mellett foglalt állást, bár végleges határozathozatal ezen a megbeszélésen nemi történt. Andor Zsigmond, aki minden követ Megmozgatott, hogy a színháznak továbbra is igazgatója maradjon, szintársulatának egy küldöttségét vezényelte be Hódmezővásárhelyről Szegedre. Ennek a küldöttségnek az volt a célja, hogy a város álláspontját Andorral szemben kedvezőre hangolja.

A színigazgató lapja, a Délmagyarország, erről a színész deputációról a következőket írja: — Hódmezővásárhelyen a társulat ülést tartott, amelyen elhatározta, hogy Andor Zsigmondot felszólítja a szegedi tanács által kiküldött vizsgálóbizottságnak tett ama ajánlata visszavonására, hogy a díszletek megvásárlása fejében

a színház vezetését átadja másnak. A színtársulat tagjai ennek — a legkevésbé spontán és a színészek köréből indult — társulati ülésnek a memorandumát nyújtották át a város polgármesterének azzal az indokolással, hogy a város hatósága legalább egy évre adja még oda a színházat Andornak, mert ha az igazgatót most elejtené a város, azon a színészek existenciája válnék bizonytalanná. Igen érdekes, hogy ennek a színészdeputációnak összes tagjai a szegedi társulathoz idegenből szerződött színészek voltak és a bizottság vezetője, vezérszónoka az a Sziklai Jenő volt, aki a szegedi tanács vizsgálóbizottsága előtt becsületszóra letagadott egy olyan tényt, mely való és igaz volt. Nagyon érdekes, hogy ez a színigazgató által kioktatott bizottság a város tanácsától már csak azt kérte Andor számára, hogy a város engedje el a színigazgatónak a 92 millió városi tartozást és adja meg Andornak a szubvenciót, mert a színigazgató anyagi ügyei különben rendezették.

Szeptember 10-én folytatta a szegedi járásbíróóság a szerződésbontó kereset tárgyalását, amelynek eseménye, hogy a színigazgató jogi képviselője visszavonta pergátló kifogásait. Ezekre nézve a tárgyaló bíró megállapítja, hogy a kifogásokat visszavonás nélkül is elutasította volna a bíróság. A tárgyalás különben igen rövid volt. A bíró mindössze néhány kérdést tett fel a peres felék képviselőihez, így a város képviselőjétől, Simkó Elemér dr. főügyésztől azt kérdezte, hogy Szeged város átvállalná-e szerződésbontás kimondása esetén az Andor Zsigmondhoz leszerződött színészeket. Miután Andor Zsigmondnak a Színészegyesület szabályai, továbbá színészegyesületi és miniszteri rendelkezések alapján a koncesszió kézhez nem adása miatt szervezkedési joga nem volt, másrészt miután a szerződési ellenpéldányok ki nem adása miatt a szerződések szabályszerűek nem voltak, a város képviselője kijelentette, hogy azokat a színészeket, akiket Andor a fenálló színészegyesületi és miniszteri rendelkezésiek, szabályok és formák alapján szerződtetett Szegedre, azokat a város hajlandó átvenni, esetleg az új vállalkozóval átvétetni. E kijelentést azért is precizírozta így a város képviselője, mert tudomása volt arról, hogy Andor Zsigmond számos színész múlt évi járandóságát nem fizette ki és ezek járandóságát oly módon kívánta kiegyenlíteni, hogy nagyobb összegre kiállított szerződést kötött velük és ebben a szerződésben a hátralékos összegeket,

hónapokra elosztva, ily módon kívánta a színészeknek — utólag — kiegyenlíteni.

A szeptember hónap további eseményei jórészt tárgyalásokkal és különböző alkudozásokkal teltek el, a melyek célja a színházi szerződés átruházása és, az Andor által erősen forszírozott anyagi kártalanítás kérdése körül forog. A színigazgatójelöltek egész sora ostromolta Szeged város tanácsát. Felhasználtak ezek a jelöltek minden összeköttetést arra, hogy a maguk számára a szegedi színház igazgatói állását biztosíthassák. A pályázók sorában Kürthy György, a pécsi színház volt társigazgatója, a Nemzeti Színház tagja az, aki a legnagyobb hévvel és ambícióval próbálkozik nyeregbe jutni. Kürthynek több levele fekszik a színház aktái között Szeged város irattárban. Kürthy a tárgyalások folyamán mint Farkas Imre társa szerepelt. Hivatkozás történik leveleiben a kultuszminisztérium szépművészeti osztályára, a közte és a referens miniszteri tanácsos között, valamint a közte, Farkas Imre és a minisztérium között lefolyt különböző tárgyalásokra. Ezeknek gerince és lényege, hogy a minisztérium állítólag maga is a Kürthy—Farkas Imre-féle megoldást tartja a legszerencsésebbnek. Kürthy nem rendelkezett olyan anyagi tőkével, hogy a színházat, illetve Andor felszereléseit, adósság vállalása nélkül át tudta volna venni. Kürthy és Andor között különben, Kürthynek augusztus 25-én kelt levele szerint, átruházási tárgyalások is folytak. Ezek eredményre nem vezettek. Igen érdekes Kürthynek ebben a levélben tett utalása az Andor-féle koncesszióra, amelyben Kürthy azt írja, hogy Andor Stellától a koncesszió megkapására nézve írásos bizonyítékot kért, amit Stella Andornak meg is adott. Bár a Színészegyesület elnöke annyira óvatos volt, hogy levelében a koncesszió kézhezadására vonatkozóan azt írta Andornak, hogy utóbbi az ismert okokból egyelőre tárgytalan. Röviddel később Farkas Imre értesíti Szeged városát arról, hogy nem kíván a szegedi színház igazgatója lenni, sem egyedül, sem társas viszonyban. Jelentkeznek az igazgatójelöltek sorra, így Almássy Endre, Solymosy Sándor, Ferenczy Frigyes, Czobor Károly, Vajda László, Faragó Ödön, Sümegi Ödön, stb. Utóbbi lett volna az a társ, aki állítólagos 300 millió koronával Andor ügyeinek rendezését elősegítette volna. (Az összes színigazgatójelöltek Almássy kivételével egytől-egyig tőke nélkül, vagy mint a kö-

zösségi kezelésbe vett Városi Színház művészi vezetői kívántait fungálni.)

Az első komoly színházátruházási tárgyalások, amelyek a város hatósága is jó szemmel néz, szeptember közepén Andor Zsigmond és Faragó: Ödön között indultak meg. Faragó Ödön Somogyi Szilveszter dr. polgármester jelöltje. Faragóról a polgármester előzően idehaza, majd a Felvidéken töltött nyári szabadsága idején, kedvező véleményeiket hallott. Faragó Ödön különben jelöltje Wimmer Fülöp kereskedelmi és iparkamarai elnöknek. Faragó kedvéért és támogatására Wimmer Fülöp minden átmenet nélkül a legelősebben Andor ellen fordul. Az Andor és Faragó között megindult tárgyalásokról a Délmagyarország szeptember 19-iki száma ad legelősenek hírt. A lap szerint a kiét színházvállalkozó között megindult és Budapesten folyó tárgyalások előrehaladott stádiumban vannak. A legközelebbi napokban az egyezés közöttük megleszi. Andor 700 milliót kér Faragótól berendezéseieért, kéri azonkívv a Színészegeyesületnek járó 115 millió kifzetését és kieszkíözlését annak, hogy a viáros engedje el 92 millió tartozását. Kéri továbbá az előre felvett jövő évi cukrászdái bér kifzetését is. Andor 950 millió követelésével szemben Faragó Ödön 600 milliót ígért. A Délmagyarország értesülése szerint, Szeged város a két igazgató megegyezése esetén hajlandó lenne a szerződés békés átruházására és elengedné Andor 92 millió tartozását is. A lap az alkudozó igazgatók között fennálló diferenciát már kicsinynek mondja, biztos megegyezést remíei közöttük. A Délmagyarország nagy örömének ad kifejezést a felett is, hogy megegyezés esetén Faragó Ödön átvenné Andor társulatának legnagyobb részét és ezzel a szegedi színházhoz leszerződött tagok sorsa is rendezést nyerne.

A Délmagyarország ugyané számában Wimmer Fülöp nagy cikket írt, amelyben helyesli, főleg erkölcsi okokból azt, hogy a város Andort nem kívánja tovább igazgatójának. Megbotránkozását fejezi ki a felett, hogy Andor a város ama előzékenységét, mely szerint az utóddal anyagi egyezséget köthet, úgy értelmezi, hogy lehetetlen, milliárdos követelésekkel lép fel Faragóval szemben. Véleménye, ha Andor nem tud megeyezni Faragóval, a város hagyja meg Andort színigazgatói állásban. Az az erős ellenszenv es undor, mely a közönségben az Andor-féle vállalkozással szemben megnyilatkozik,

Andort úgy is képtelenné teszi arra, hogy sikeresen működjen a jövőben Szegeden. Andor röviden bekövetkező végleges anyagi összeomlása, minden alkudozás nélkül, szabadkezet biztosít a városnak azután, hogy méltó ember kezére bízta színháza vezetését.

A Faragóval megindult tárgyalások nyilvánosságra jutásával a szegedi sajtó két részre szakad. A Délmagyarország és a Szegedi Napló melegen támogatja Faragó színigazgatói törekvéseit. Méltatják eddigi színigazgatói érdemeit és különösen kiemelik azt, hogy ma a magyar vidéki színigazgatók testületének legkiválóbb, nagy műveltségű gyakorlati és elméleti szakembere. Ezzel szemben a Szegedi Friss Újság és a Szegedi Új Nemzedék, a város és a köz érdeke szempontjából ellenzik a Faragó-féle megoldást. Mind a két lap helyteleníti és súlyosan elítéli a város és a Színészegetesület ama eljárását, mellyel az új színházvállalkozót, Andor adósságainak átvállaltásával előre anyagilag ruinálni akarják. A két lap kifejti, hogy Faragó Ödön súlyos anyagi terhekkel és gondokkal küzd Kassán. Tőkéje nincsen, Andor felszerelését csakis újabb adósság vállalásával tudnál átvenni. Már pedig az Andor által szervezett nagyszámú, igen gyenge és kis művészi értéket reprezentáló együttesel képtelen lesz az új igazgató arra, hogy a szegedi színházvállalkozás élén boldogulni tudjon. Mindkét lap tárgyi indokolása kétségtelenné teszi a közvélemény előtt azt, hogy Andor-féle terhek átvállaltásával Faragó Ödönnek három hónapon belül anyagilag el kell véreznie és legkésőbb az 1927. év első hónapjában ennek a bekövetkező anyagi összeomlásnak időpontját meg is jelölik. A laikus, művészi kérdésekben, különösen pedig a színházkérdésben éveken át a józan szakértői véleményre súlyt nem fektető, hivatalos közigazgatási apparátust nem sikerül meggyőzni a helyes álláspontról. A sok bába Ikiözött elvész a gyerek. Az értelem nélküli és szlakértelem nélküli toldozás tovább folyik. Az eredmény nem is marad el: Faragó Ödön a két szegedi lap által bejósolt adósságok vállalásába belekényszerül, a nyaktiló alá hajtja fejét. Az új színigazgató a terheket nem is bírta, a hozzáértő, becsületes szakemberek által bejósolt anyagi összeomlása 1928. januárjában bekövetkezik. Faragó Ödön és Andor Zsigmond között a tárgyalásokat Stella Gyula, az Országos Színészegetesület elnöke erőszakolta és közvetítette. A megegyezés Andor túlzott

követelései miatt nem sikerült és szeptember 20-án az erre vonatkozó tárgyalások meg is szakadtak.

Andor Zsigmond szeptember 20-án bejelenti, hogy társulatával megkezdi előadásait. Az erre vonatkozó bejelentése így szól:

26359—1926. sz.

Tekintetes Városi Tanács!

Tisztelettel bejelentem, hogy elsőrangúan megszervezett társulattal előadásaim sorozatát a Városi Színházban szerződéselem értelmében 1926. évi október hó 1-én óhajtom megkezdeni.

A m. kir. (államrendőrség szegedi kapitánysága — dacára annak, hogy színigazgatói engedélyem a hivatalos lap folyó évi július hó 23-iki 165-ös számában 51000—1926. III. szám alatt megjelent —, a játszási engedély kiadása elé akadályokat gördít azon okból, hogy színigazgatói engedélyem még kézbesítve nincsen.

Tekintettel arra, hogy a rendelkezésemre álló hivatalos adatok szeriint a Tekintetes Tanács magatartása az előidézője a színigazgatói engedély kézbesítése késlekedésének, ezen körülményt tisztelettel bejelentem azzal, hogy ezen eljárásból kifolyólag engem netán érhető minden hátrányért kénytelen leszek a Tekintetes Városi Tanácsra hárítani a felelősséget.

Tisztelettel kérem! ismételten a Tekintetes Tanácsot, szíveskedjék társulatom működését lehetővé tenni, hogy nehéz kultúrmunkámban minden akadályoztatás nélkül haladjak előre.

Bízva a Tekintetes Tanács bölcs belátásában, vagyok
mély tisztelettel
Andor Zsigmond
színigazgató.

A színigazgató bejelentésének sértő hangja erősen felháborítja a város tanácsát, amely tanácsulésen foglalkozik az ügygel és a következő határozatot hozza:

23450/1926.

1926. szeptember 20.

A vallás és közoktatásügyi magyar királyi miniszter úr 51000/1926. számú körrendeletére, amiben az 1926/1927. évre kiadott színigazgatói engedélyeket közli és amely szerint Andor Zsigmond színigazgató Szegeden játszási engedélyt kapott, felterjesztést intéztünk a Vallás és Közoktatásügyi Miniszter Úrhoz, hivatkozva arra, hogy Andor Zsigmond szerződésének hatálytalanítására bírói eljárást tettünk folyamatba, kértük, hogy a játszási engedély kiadását mellőzni méltóztassék.

Felterjesztésünk dacára Andor Zsigmond bemutatja az 1926—1927. évre szervezett társulatának névsorát.

A bejelentést tudomásul nem vesszük, miután bejelentő színigazgató játszási engedélyét mindeztideig be nem mutatta és így előadások tartására a szegedi szín-

házban feljogosítva nincsen. Egyidejűleg azonban, miután a Vallás és Közoktatásügyi Miniszter Úr az említett felterjesztésünkre mindez ideig választ nem adott, újabb felterjesztésben kérjük, hogy az 51000/1926. sz. körrendeletben említett, de a színigazgatónak tényleg kézhez nem adott játszási engedélyét visszavonja, hatálytalanítsa és erről a város hatóságát értesíteni méltóztassék, hogy a színház kiadásáról megfelelő: úton gondoskodhassunk. A tisztai ügyészséget pedig utasítjuk, hogy a szerződés hatálytalanítása iránti bírói eljárás soronkívüli leendő lefolytatását szorgalmazza.

Miről a tisztai ügyészséget, Andor Zsigmond színigazgató urat, a mérnöki hivatal, az államrendőrség szegedi kapitányságát 22149/1926. sz. határozatra való hivatkozással értesítjük. Kmft.

A tanács fenti határozatával kapcsolatban ugyané szám alatt és napon a következő felterjesztést intézi a kultuszminisztériumhoz:

Nagyméltóságú

Vallás és Közoktatásügyi Miniszter Úr!

Az 51000/1926. sz. körrendeletre való hivatkozással a 22149/1926. sz. szám alatt tisztelettel jelentettük, hogy Andor Zsigmond szegedi színigazgatóval a szegedi színház használatára vonatkozó szerződés hatálytalanítására, miután nevezett színigazgató állandó anyagi zavarokkal küzd s emiatt színházunk sorsát nem látjuk biztosítottnak, hogy szerződése művészi feltételeinek eleget tenni nem képes, a kir. járásbírósnál pert indítottunk.

Nevezett kényszeregyezési eljárást kért, amit azonban el nem rendelt a törvényszék ez esetben és a csőd-eljárás folyamatba tételére az illetékes bíróságot kereste meg. Andor Zsigmond színigazgató ismételt kísérlet dacára nem volt képes mindezideig anyagi ügyeit rendezni, a szerződés átruházására vonatkozó megkísérelt egyezségek is a tartozások aránytalan nagysága miatt meghiúsultak.

A kényszeregyezési kérelem során a vagyonfelügyelő pedig különböző erkölcsi kifogás alá eső szabálytalanságokat állapított meg a bevételek kezelésénél. Mindezek után kizártnak tartjuk, hogy Andor a szerződésében előirt művészi követelményeknek megfelelni képes volna és így színházunk jövőjének biztosítása érdekében teljes tisztelettel kérjük, hogy méltóztassék az 51000/1926. számú körrendeletben megállapított játszási engedélyt hatálytalanítani, azt visszavonni és nevezett színigazgatót, valamint Szeged város tanácsát értesíteni arról, hogy Szeged színházára Andor színigazgató játszási engedélyt nem kap.

Teljes tisztelettel kérjük felterjesztésünk soronkívüli sürgős elintézését, mivel a színházi év kezdete október 1. napja, amikor az előadásokat meg kell kezdeni. Kmft.

Dr. Somogyi Szilveszter Dr. Gaál Endre.

Polgármester vtanácsnok.

A város feliratára a minisztérium további lépésekre kényszerül. A Színészegyesület és az Andor érdekében kilincselők mellett elkerülhetetlen a város részletes és indokolt álláspontjának megismerése, ami kiküldött útján rövidesen megtörténik.

A Szegedi Napló egy igen érdekes árverési ügyről számol be szeptember 23-iki számában és erről a következőket írja:

»A szegedi színház válsága szerdán különös fejezethez érkezett. Andor Zsigmond színigazgató képviselőjében megjelent Somogyi Szilveszter dr. polgármesternél Lugosi Döme dr. ügyvéd, aki halasztást kért huszonötmillió koronás adótartozás fejében kitűzött árverésre. A színigazgató huszonötmillió koronát kitevő kereseti adóval van hátralékban, amelyre már többször kitűzték az árverést, de azt mindannyiszor elhalasztották. A polgármester éppen erre való hivatkozással megtagadta hozzájárulását az árverés újabb elhalasztásához. Több ingóság volt lefoglalva az adótartozás fejében.

Az árverés megtartása előtt Wámoscher Béla kereskedő kifizette a színigazgató adótartozását úgy, hogy a végrehajtást nem is foganatosították. Később megjelent a színházban Wámoscher és elvitte onnan azokat a holmikát, amelyek az adótartozás fejében voltak lefoglalva.«

Ebben az ügyben az az érdekes, hogy a színigazgató készpénz hitelezője a színház hitelezőinek évek óta állandó zárgondnoka, Wámoscher Béla.

Szeptember 22-én a Színészegyesület elnökének közreműködésével újabb tárgyalások indultak meg Andor és Faragó között. Szeged város tanácsa ezeket a tárgyalásokat azonban már nem nézi jó szemmel. A város feliratára a kultuszminisztériumi illetékes ügyosztálya a helyzet végleges tisztázása és rendezése céljából, az akkor miniszteri vizsgabiztosként éppen Szegeden tartózkodó Fülel Szánthó Endre dr.-t, az állami színházak miniszteri referensét bízta meg azzal, hogy Szeged hatóságával tárgyaljon és a város végleges állásfoglalásáról és véleményéről tájékoztassa a minisztériumot.

A miniszteri biztos szeptember 25-én tárgyal a város hatóságával. A tárgyalás előtti napon este Budapestről Szegedre érkeznek Sallay Géza dr. Országos Színészed Felügyelő és Stella Gyula, az Országos Színészegyesület elnöke, akiket állítólag Fülel Szánthó kéretett. A másnap lefolytatandó tárgyalásokról Fülel Szánthó miniszteri kiküldött következő nyilatkozatát közli a szegedi kormánylap, a Szegedi Napló:

— »A szegedi színház válsága a város ügye. Természetes azonban, hogy a kultuszminisztérium, mint legfőbb felügyeleti hatóság behatóan érdeklődik a válság megoldása iránt, maga a kultuszminiszter úr is figyelemmel kíséri a szegedi színház sorsát. Kertész K. Róbert államtitkár úr megbízásából tárgyalásokat fogok folytatni a város hatóságával a színház ügyében és erre a tárgyalásra meghívtam a Színészeti Felügyelőt és a Szi*-nészegyesület elnökét is. Tájékozódni akarok minden irányban. Andor Zsigmond igazgatóról már eddig is kimerítő információkat kaptam, meg akarom ismerni azonban az ügyet a Színészegyesület megvilágításában is, de főképen azt szeretném megtudni, hogy tulajdonképpen mi a város álláspontja ebben a kérdésben. Mit akar a város? Ha nem akarja odaadni a színházat Andor Zsigmondnak, kinek óhajtja hát odaadni, mi a város terve a színházzal? Ezeket a kérdéseket fogjuk megbeszélni a városházán szombaton a polgármester úrral és esetleg még más illetékes személyekkel, ha a polgármester úgy kívánja.

A kultuszminisztérium művészeti osztályának referense kijelentette munkatársunknak, hogy szombaton szeretné már megoldáshoz juttatni a válságot, de ha ezen a napon várakozása ellenére nem fejeződnek be a tárgyalások, most már addig Szegeden marad, amíg ezt az ügyet el nem intézik, mert tovább már nem lehet, de nem is szabad halasztani a színház válságának megoldását. A kérdés kulcsa a város kezében van, a megoldásnál a város akarata a döntő.«

A lap a nyilatkozat léközlése után még a következőket írja:

»A Szegedi Napló értesülése szerint a Színészegyesület elnökének az a szándéka, hogy rábírja a Várost, adja még egy évre a színházat Andor Zsigmondnak. Így akarja megmenteni azt a száztiznilliót, amellyel Andor Zsigmond tartozik a nyugdíjgyesületnek és ilyen módon akarja biztosítani a színtársulat tagjainak szerződését, akiket a színigazgató a Színészegyesület szabályai ellenére szerződtetett le.

Meg kell állapítani, hogy az Országos Színészegyesület et súlyos felelősség terheli a szegedi színház válságában. A Színészegyesület olyan mulasztásokat követett el ebben az ügyben és olyan elítélendő cselekedetekhez nyújtott segédkezet hallgatásával, hogy a várossal szemben való beavatkozásra elvesztette minden jogát.«

Ugyanerről a kérdésről a Szegedi Friss Újság szeptember 25-i száma »Ma dől el a színház sorsa« című cikkének »Ki a felelős a mai helyzetétől alcíme alatt ezeket írja:

»A mai szomorú és elszomorító helyzetért egyedül és kizárólag az Országos Színészegyesület, illetve az Or-

számos Színészeti Felügyelő felelősek. Mindkettő felügyelő hatóságai a magyar vidéki színészetnek. Ha a két faktor, illetve fórum energikusan ellátták volna e téren kötelességüket, ez a szomorú tragédiája a magyar vidéki színészetnek elmaradhatott volna.

Úgy a Színészegyesület, mint az Országos Színészeti Felügyelő tudták, személyesen meggyőződtek, hogy az ország legnagyobb szintársulata, a szegedi, példátlanult telt házak és pénztár mellett hónapok óta a legnagyobb nyomorral küzd, a színészek fizetésüket nem kapják, a megszegyenítések sorának vannak kitéve. És az Országos Színészegyesület elnöke, Stella Gyula úr és tanácsa, ahelyett, hogy a nyomorgó színészek sorsán radikálisan segített volna, minden erővel csak arra törekedtek, hogy Andornak további játszási engedélyt szerezzenek a kultuszminisztériumban. E téren annyira ment az egyesület, hogy alelnöke, tanácsi fölhatalmazás és engedély nélkül júliusban a szegedi törvényszéknek garancialevelet nyújtott át Andor érdekében, amikor a színészek érdekét kellett volna védenie. Augusztus 20-án az egyesület fegyelmi bizottságának elnöke egy okmányt igazolt valónak, amelyről azóta kitűnt, hogy az okmányban közöltek nem földték mindenben a valóságot.

Szomorú dolog, hogy a magyar vidéki színészet fölügyeleti hatósága, az Országos Színészegyesület ily lazán és fölűietesen végzi kötelességét.

A magyar vidéki színészet mja a tönk, a teljes pusztulás szélén áll. Nem azért, mert részvétlen a közönség, nem azért, mert anyagi bajok vannak — tisztán azért, mert az Országos Színészegyesület, mint a vidéki színészet fegyelmi és fölügyelő hatósága, ma letért a kötelessége, hivatása útjáról, mert, legalább a szegedi példa szerint, nem volt védője a magyar vidéki színészek anyagi érdekeinek és a vidéki színészet erkölcsi presztízisének.

Reméljük, hogy a mostani szomorú példa okulásul szolgál a Színészegyesület tanácsának és illusztris elnökének, aki akkor került az egyesület élére, amikor a szegedi hullámok csapdosni kezdtek a színészet vizein. A Színészegyesületnefc meg kell értenie azt, hogy nem lehet az »igazgatóik egyesülete« — mert a színész addig, míg egy földél alatt árul kenyéradójával, nem lehet a maga érdekeinek védője és kenyéradóinak mindenkor elfogulatlan bírása.«

A Délmagyarország szeptember 25-i száma közli Fülei Szánthó dr. kiküldetését, majd a következő sorokat írja:

»A színházi iroda a következőket közli velünk a színházi válság ügyében:

— Andor Zsigmond színigazgató Budapesten töltött hét napot és tárgyalt a kultuszminisztériumban. Kertész K. Róbert államtitkár megbízást adott Sallay színészeti felügyelőnek és Stella színészegyesületi elnöknek, hogy a koncessziót feltételek nélkül adják ki. Azon-

kívül bizottságot küldött ki az államtitkár, hogy a várossal tárgyalásokat folytasson. A bizottság tagjai: Fülel Szánthó miniszteri tanácsos, aki a felsőkereskedelmi érettségi vizsgáikon mint miniszteri biztos elnököl és emiatt Szegeden tartózkodik, továbbá Sallay Géza és Stella Gyula, akik pénteken este Szegedre érkeztek.«

A lap a cikk további részében beszámol arról, hogy Andor Zsigmond engedélyt kért az államrendőrségtől két előadás megtartására szeptemberben. Az államrendőrség a kérvényt elutasította miután Andor Zsigmond a miniszteri játszási engedélyt nem tudta bemutatni, viszont a hivatalos lap erre vonatkozó közleményét a kapitányság vezetője nem tartotta elegendőnek az engedély megadására.

A kultuszminiszter kiküldötte a Színészeti Felügyelő és a Színészegyesületi elnök társaságában szeptember 26-án tárgyalta a város hatóságával. A tárgyalásról a Délmagyar or szag a következőkben számol be:

»Szombaton délelőtt a bizottság felkereste a polgármestert és több mint két Órán át tárgyalták a színház ügyét, anélkül, hogy a válság megoldását előbbre vették volna. A polgármester a tárgyalások folyamán részletesen ismertette a színházi válság történetét. Átadta a bizottságnak a színházra vonatkozó összes tanácsi határozatokat és ismertette a tanács legutóbbi végzését, a melyben arra kéri a kultuszminisztert, hogy Andornak ne adja ki a koncessziót, mert Andort tovább sem a város tanácsa, sem pedig a város közönsége nem kívánja a színigazgatói állásban. Ismertette még a polgármester Andor kényszeregyezségi pörében hozott bírói ítélet indokolását és a vagyonfelügyelő jelentését, ami után a város tanácsának álláspontját élőszóval is megindokolta. Elmondotta a polgármester, hogy Andor a legsúlyosabb természetű anyagi összeomlás elé néz, ha továbbra is megbíznák a színház vezetésével. Ezekről a kellemetlenségektől a tanács meg akarja kímélni a várost, de fneq alkarja kímélni a közönséget is.

A polgármester információja után Sallay színészeti felügyelő hivatkozott arra, hogy a város álláspontja nemrégiben még egészen más volt Andorral szemben. A tanács és a közönség mindenben honorálta Andor igazgatói érdemeit és különösen művészi készségeit dicsérte. A város koncessziót kért Andor számára és a kultuszminisztériumban Andort eddig úgy kezelték, mint a város és a közönség kedvencét, akit csak az általános színházi válság sodort a tönk szélére. Stella Gyula színészegyesületi elnök legalább még egy évi próbaidőt kért Andor számára, hogy ki tudja fizetni színészegyesületi tartozását. A polgármester azonban hajthatatlan maradt. A leghatározottabban kijelentette, hogy a tanács Andort nem kívánja tovább a színház igazgatójául, ami

után a bizottság azzal távozott el, hogy Fülei Szánthó a tárgyalások eredményéről táviratilag értesíti Kertész Róbert államtitkárt.«!

Ugyanerről a tárgyalásról a Szegedi Új Nemzedéki szeptember 26-i száma ezeket írja:

»Fülei-Szánthó Endre dr. szombaton délelőtt Sallay Géza országos színészeti főfelügyelővel és Stella Gyulával, az Országos Színészegyesület elnökével kereste fel Somogyi polgármestert. A miniszter kiküldöttjének érdeklődésére a polgármester részletesen kifejtette a város tanácsának állásfoglalását a színház kérdésében és átadta neki a színházra vonatkozó összes iratokat. A polgármester határozottan hangsúlyozta ez alkalommal, hogy a város hatósága Andor személyében sem erkölcsi, sem; anyagi szempontból nem lát kellő biztosítékot arra, hogy a színházat továbbra is vezethesse. Erre nézve a polgármester ismertette a kényszeregyezségi eljárás iratait, melyekből kétségtelen, hogy Andor az anyagiakat illetőleg nem fog eleget tehetni kötelezettségének. Ha a város Andornak még egy évre megbízást adna is, a színház ezáltal nem lenne biztosítva, mert Andor csődje 2—3 hónap múlva feltétlenül bekövetkezik.

Ezek megfontolása alapján kérte a város tanácsa a kultuszminisztert Andor koncessziójának megvonására.

Sallay Géza országos színészeti főfelügyelő és Stella Gyula az Országos Színészegyesület elnöke, kiket mint megírtuk, Andor Zsigmond édesgetett le Szegedre, a polgármester részletes felvilágosítása után Andor mellett foglaltak állást. A polgármester előtt ugyanis arra a régebbi jeleténsre hivatkoztak, mely szerint Andor megfelel a színigazgatói követelményeiknek. A polgármester erre kijelentette, hogy a város ezt a nézetet még akkor vallotta, amidőn Andor teljes megbízhatatlanságáról nem hullott le a lepel. Stella Gyula ezután azt kérte, hogy a leszerződött színészekre való tekintettel a város Andort tartsa meg még egy esztendeig. A polgármester azonban újból rámutatva arra, hogy a város Andor személyében nem lát garanciát, kijelentette, hogy ez az óhaj nem teljesíthető. A leszerződött színészeket különben az új igazgató át fogja venni.

Fülei Szánthó Endre dr. a polgármester információjának meghallgatása után kijelentette, hogy a színház ügyében a döntés a város kezében van.

— A város — mondotta erre a polgármester — szabadulni akar Andor Zsigmondtól és hogy ezt elérhesse, szükséges, hogy a városnak szabadkeze legyen.

A miniszter kiküldöttje végül azután is érdeklődött, hogy a város kit gondol Andor utódjául. A polgármester erre annak a már régebbi nézetének adott kifejezést, hogy ő Faragó Ödönt szívesen látná. Ennek feltétele azonban, hogy Andort eltávolítsák a színházból.«

A Színészegyesületi elnök és a Színészeti Felügyelő a polgármestertől távozva, a város álláspontja miatt han-

gosan nem tetszésüknek adtak kifejezést, majd felkeresték a Tisza-szállodánál tartózkodó Andor Zsigmondot, akivel hosszabban beszéltek. A két úr a délutáni vonattal utazott vissza Budapestre.

A Színészegyesület elnökének és a Színészeti Felügyelőnek meghiúsult utolsó mentési kísérlete után, a színházvállalkozó a hitelezőket mozgósította és szabadította a városi hatóság és a kultuszminisztérium nyakára. Andor Zsigmond és környezete napokon át személyesen, ügynökök útján felkeresett és felhajszolt mindenkit a városban, akiről csak feltételezhető volt hogy olyan kérvényt ír alá, melyben a szegedi színházvállalkozónak vállalkozásában való további meghagyását kéri. Ezzel a kérvénnyel felfegyverzetten, Andor Zsigmond néhány személyes barátja, felkereste Pakots József nemzetgyűlési képviselőt, akit úgy informáltak, hogy Andor erkölcsileg és művészileg a köz javára kifogástalan munkát végez. A szegedi színház élén való megmaradása nemcsak helyi, hanem országos érdek.

Pakots József Andor Zsigmond és környezetének híradása szerint a Szegeden verejtékesen összeszedett 600 aláírást tartalmazó kérvénnyel felkereste a kultuszminisztériumban Kertész K. Róbert államtitkárt, akinél Andor szegedi koncessziójának kézhezadását szorgalmazta. A képviselőnek az államtitkárnál történt látogatásáról a Délmagyarország szeptember 28-iki száma a következőket írja:

— »Andor Zsigmond felkérésére ma felkerestem Kertész K. Róbert államtitkár urat, mert Andor Zsigmond olyan előadásokat produit, hogy művészi és kulturális szempontból közérdekűnek láttam, hogy érdekében interveniáljak. Az államtitkár úrral folytatott beszélgetésem során Kertész K. Róbert államtitkár kijelentette, hogy a kormány tényleg adott Andor Zsigmondnak egy időleges koncessziót, mert nagyrabecsüli művészi munkáját. A kérdésben nehézség mutatkozik, hogy Szeged város tanácsának az az álláspontja, hogy Andor Zsigmond gazdasági vonatkozásokban nem nyújt garanciát arra, hogy a színház a további válságokat elkerülje. Bár a kultuszkormány a legnagyobb elismeréssel viseltetik! Andor Zsigmond művészi képességei iránt, tekintettel kell lenni a városi tanács álláspontjára, mert semmiféle jót nem várhatunk, ha a hivatalos Szeged és a színház igazgatója között ellentét van. Éppen ezért arra a felfogásra jutott a kultuszkormány, hogy úgy a város, mint Andor Zsigmond jogos érdekei szempontjából kell intézkednie. Faragó Ödön kijelentette, hogy átveszi a színházat. Még ma sürgöny ment Faragóhoz, aki holnap

a Színészegyesület vezetőségével letárgyalja ezt a kérdést. A kultuskormánynak az az álláspontja, hogy Faragó Ödönnek biztosítani kell azt a 8000 aranykorona szubvenciót, amelyet a város Andorral szemben vállalt. Köteles Faragó Ödön a színház egész személyzetét átvenni. Miután pedig díszlettárral nem rendelkezik, tartozik bérbevenni megfelelő díj mellett Andor Zsigmond díszlettárárt. Azonkívül szerződtetni kell Andor Zsigmondot karmesternek, hogy ezáltal biztosítva legyen a magas operai színvonal, amelyet Andor Zsigmond az összes vidéki színpadokat felülmúlóan Szegeden megismertetett. A kultuskormány nagyon méltányolja Andor művészi teljesítményét és feltétlenül azon az állásponton van, hogy ebből az ügyből jogos igényeinek sérelme nélkül kerüljön ki.«

A lap cikke és a Pakots József nemzetgyűlési képviselő: által Kertész K. Róbert államtitkár szájába adott eme nyilatkozat a legnagyobb megdöbbenést keltette Szegeden. Az államtitkárnak, mint a kultuszminiszter legilletékesebb szakreferensének ismernie kellett részletesen a szegedi helyzetet. Tudnia kellett, módja volt meggyőződni az államtitkárnak arról is, hogy művészileg lezüllött, improduktívá vált ez a vállalkozás. A szegedi törvényszék ismert 5130—1926. számú végzésének súlyos erkölcsi megállapításai, a szegedi sajtó közleményei, Szeged város erkölcsiekkel indokolt álláspontja teljesen tiszta helyzetet teremtett a minisztérium számára. Végeredményben azonban mindenről kötelességszerűen referálnia kellett az Országos Színészeti Felügyelőnek és Színészegyesület elnökének, de megtette ezt Fülei Szánthó Endre titkár is. A magyar művészeti erkölcs és tisztesség elsősorban magát a kultuszminisztériumot kötelezi. Súlyos bírói megállapítások és a nyilvánosság előtt elhangzott még súlyosabb sajtóközlemények után lehetetlen — ha helyesen informáltak alantas közegei a kultuszminisztérium illetékes ügyosztályát, annak vezetőjét — hogy kulturális államigazgatásunknak ez a szerve azonosítsa magát olyan ténnyel és olyan ember működésével, amely működés minden erkölcsi és etikai alapot nélkülöz.

Ez természetes is. Ezt kijelentette Fülei Szánthó Endre dr. szegedi hivatalos eljárásakor Somogyi Szilveszter dr. polgarmesternek, amikor a döntést e kérdésben a város kezében levőnek mondotta. Ez ügyben vagy félreértésről lehet szó, vagy ami valószínűbb, a Dél-magyarország közleménye lehet téves. A cikk egyes részeit, a félreértés folytán, nemi a helyes értelmezésben adhatta vissza a kultuszminiszteri államtitkár szavait.

Pakots Józsefnek a minisztériumban történt intervenciójával egyidőben Andor Zsigmond mozgósította szegedi hitelezőit. Utóbbiak — a közönség nevében — küldöttségben keresték fel Somogyi Szilveszter dr. polgármestert. A küldöttség szónokája rámutatott arra, hogy a szegedi hitelezők érdekeiket és pénzeiket veszve látják abban az esetben, ha Andor Zsigmond nem lesz az új színi évadban színigazgató Szegeden. Másodpéldányban átadták ugyanazt a kérvényt a polgármesternek, amelyet aznap Pakots József nemzetgyűlési képviselő nyújtott át a kultuszminisztériumban Kertész államtitkárnak. A polgármester erélyes elutasító válaszára a küldöttség szónokája kijelentette, hogy ők nemcsak mint hitelezők, de mint közönség is jöttek. Bejelenti, hogy ha nem Andor lesz a jövőben a színigazgató, a közönség egyrésze nem fogja látogatni a színházat. A polgármester kételkedését fejezte ki a szónok szavai felett. Újra kijelentette, hogy a város nem anyagi, — súlyos erkölcsi indokokból ragaszkodik ahhoz, hogy Szeged színházának irányítása a jövő esztendőben más ember kezébe kerüljön.

Dacára az eddig ismerteknek, a kultuszminisztérium még mindig nem rendelte el Andor Zsigmond concessziójának a bevonását. Kertész államtitkárnak a Délmagyarország szeptember 28-i számában közölt állítólagos nyilatkozata után, a Színészegyesület elnökének közvetítésével új tárgyalások indulnak meg Faragó Ödön volt kassai színigazgató és Andor Zsigmond között. A tárgyalásokról a Délmagyarország október 1-i száma számol be és erről a következőket írja:

»A szegedi színház ügyében szerdán éjjel folytak le azok a tanácskozások, amelyek eldöntötték a színház sorsát. A Délmagyarország legutóbb megírta, hogy a kultuszminisztérium szívesen fogadja Faragó Ödön jelentkezését és méltányolva Andor Zsigmondnak a színház működése körül kifejtett kulturális érdemeit, olyan megoldást talált, amely úgy a színház, mint Andor Zsigmondnak érdekeit kielégíti.

A kultuszminisztérium által megadott platform alapján indultak meg a tárgyalások egyrészt Stella Gyúia, az Országos Színészegyesület elnöke, másrészt Faragó Ödön és Andor Zsigmond között és ezek a tárgyalások szerdán éjjel a két érdekelt fél teljes megegyezésére megegyezésre vezettek. Ennek a megegyezésnek lényege az, hogy Andor Zsigmond lemond a szegedi színház igazgatásáról és ezzel elhárítja azokat az akadályokat, amelyek útját állták annak, hogy a színháznyitási enge-

délyt a kultuszminisztérium a város tanácsának javaslatára Faragó Ödönnek, a Kassa—pozsonyi színház igazgatójának adja ki.

A tárgyalások során az összes részletkérdésekben is megállapodás történt és ezeket a megállapodásokat vasárnap foglalja írásba a Színészegyesület ügyésze. Az írásba is foglalt megállapodásról Stella Gyula, értesülésünk szerint, jelentést tesz a kultuszminisztériumnak, amelynek jóváhagyása szankcionálja a Színészegyesület elnöke által közvetített megállapodást.

Miután Szeged város tanácsa kívánta azt, hogy a színház vezetését Faragó Ödön vegye át és miután a szerdai megegyezés következtében az Andor Zsigmond személyére vonatkozó kívánságok is teljesültek, egészen kétségtelen, hogy a kultuszminisztérium a megállapodást jóváhagyja és semmiféle akadálya sem lesz most már annak, hogy Faragó Ödön, mint a szegedi színház új igazgatója október 15-én megnyissa a szegedi szezon.

Budapesti munkatársunknak erre a jelentésére Andor Zsigmond, aki Szegeden tartózkodik, ezeket mondta:

— Megállapodás még nincs. Faragó átvette a föl-tételeket, amelyeket kedvezőeknek talált és hazautazott azzal a kijelentéssel, hogy nem tudja, képes lesz-e otthon elintézni az ügyeit.«

A szegedi járásbíróság felbontja Szeged város és Andor betétszerződését.

Most pedig hallgasson el a kritika szava. Az események folyamatát ne ismertesse más, mint a következőkben elsorolandó hiteles iratok és közlemények időrendi egymásutánja. Mindössze a szegedi helyzet teljes ismeretéhez és ismertetéséhez rövid összefoglalásban még a következőket közlöm.

Faragó Ödön kassai színigazgató, Szeged város polgármesterének és tanácsának színház vállalkozó jelöltje, tőke nélkül pályázott a szegedi színházra. Faragó Ödönt a Felvidéken is adósság terhelte, szegedi működését tehát úgy kellett megkezdenie, hogy eme felvidéki tartozásait idővel a szegedi színházi jövedelméből törlessze. A magyar színészetben különben a háború vége óta tőkés színházvállalkozóval nem igen találkozunk. A színigazgatókat tőke nélkül és lelkifurdalás nélkül koncesszióra ajánlja a Színészegyesület, ha az illető színigazgató, vagy színigazgatójelölt kerületet szerez magának és az egyesület elnökének, valamint tanácsának barátságát és bizalmát bírja. A Színészegyesület utóbbi időben hangoztatott és hivatalos lapjában közzétett felszólítása, hogy tőkés vállalkozó jelölteket keres, komolytalan dolog. Először színészegyesületi tagnak kellene ennek a tőkeerős embernek lennie. Másodszor legalább is előre meg kellene szereznie magának egy várost, vagy színi kerületet. Képzeljük el, Faragó Ödön helyett egy tőkeerős vállalkozó jelentkezik Szegedre, megkapja-e a koncessziót, illetve ajánlotta-e volna a Színészegyesület elnöke és tanácsa őt erre a miniszternél, ha előbb Andor milliárdos kártalanítási követelésének eleget nem tett volna. A Színészegyesület elnöke és tanácsa ma rendszeren mást hirdet, más elveket vall kifelé és mást, ez elvekkal sokszor ellentéset cselekszik, végez a gyakor-

latban. Az általános kritikai részben elmondottak és a második rész eseményeinek eddigi ismerete elegendő ahhoz, hogy az olvasó számára érthető és a szegedi színház 1926. évi eseménysorozatának mozaikjába az itt következő, szárazon felsorolt részletek beilleszthetők legyenek.

Szeptember 30-án tárgyalja folytatólag a szegedi járásbíróság Szeged város szerződést bontó keresetének ügyét. A tárgyaló bíró röviden eldönti, hogy a város és Andor Zsigmond közötti szerződéses állapot, dacára a szerződésnek a város polgármestere részéről történt alá nem írásának érvényben van. Majd a két fél képviselője között nagyobb vita folyik a színház művészi színvójáról és munkájáról. Vihart kelt Andor védőjének ama nyilatkozata, hogy a koncesszió ügyében Szeged város eljárása nem méltó erkölcsi testülethez.

A színigazgató ügyvédje bizonyítani kívánja, hogy Andor a koncessziót megkapta, és a minisztérium, illetve, a Színészegyesület csak azért nem adta a színigazgató kezeihez eddig ezt az okiratot, mert a vjáfos mtesterkedéseivel és intervencióival a minisztériumban ezt megakadályozta. Erre nézve kéri Kertész K. Róbert államtitkár, Stella Gyula színészegyesületi elnök és Gaái Endre dr. városi tanácsnok kihallgatását. Azt is bizonyítani igyekezett a védelem, hogy Szeged város a szerződés meghosszabbítása előtt, tehát 1924—1925. telén, tudomással bírt Andor zilált anyagi helyzetéről. A tárgyalásnak különben kivételes érdekességet ad az a tény, hogy színházvállalkozói oldalról a színházat nem mint kultúrintézményt, hanem mint közönséges kereskedelmi, üzleti vállalkozást igyekszik beállítani a védelem Nagy vihart kavart a színigazgató jogi képviselőjének az érvelése, hogy a vagyonfelügyelői jelentések téves információkon alapulnak és valótlanosságokat tartalmaznak. A szegedi színház válságát a védelem a vidéki színészet válságával próbálja indokolni és azzal, hogy a Színészegyesület állandó sürgetésére a kultuszminiszter a színigazgatók anyagi támogatására már 1923-ban felhívta a városok figyelmét.

A bíró kérdésére, hogy ki és hogyan kezelte a színház pénztárát, a védő előadja, hogy Andor nem volt üzletember és a hiányos ellenőrzés folytán a pénztárból az vett ki pénzt, aki akart.

A város képviselője rámutat arra, hogy maga Andor

is elismerte, hogy mostani társulata hiányos. Ebben a formában az együttes nem képes azoknak a művészi követelményeknek megfelelni, amelyeket Szeged közönsége elvár. Rámutat arra is, hogy egymásután, érkeznek az újabb csődkeresetek a törvényszékhez és éppen a tárgyalás napján, a színház kellékesei fordultak ilyen kérelemmel a bírósághoz. A koncesszió ügyében a város csak informálta és kérelemmel fordult a miniszterhez, de erőszakos úton ez ügyben nem tett lépést, de nemi is tehetett illet az államhatalommal szemben közigazgatási hatóság.

A bíró a védelem részéről kért bizonyítás elrendelését elutasította. Elegendő bizonyítéknak vette a szegedi törvényszék K. E. 5130—1926. sz. végzésének anyagi és erkölcsi vonatkozású megállapításait. Csupán a színházi pénztáros és a vagyonfelügyelő rövid utón való kihallgatását rendelte el.

A színházi pénztáros előadja, hogy Andor Zsigmondnak sógora napközben csak kisebb kiadásokat egyenlített ki, a napi bevétellel pedig este számolt el. A kiadások nagy részét napközben az igazgató vagy a színházi titkár által adott utalványok alapján történt kifizetések képezték. Az igazgató felesége, aki testvérhúga a pénztárosnak, a pénztáros vallomása szerint a pénztárból pénzt nem vett fel. A pénzt a pénztártól a titkár vette át, mindenkor abból a célból, hogy a színészek kiadásait fedezi.

Igen érdekes, a védő és a város képviselője közötti párbeszéd. A város képviselője bejelentette, hogy a tagok fizetésére vették át a pénztártól a pénzt, de nem a tagokat fizették azzal. A védőnek arra a megjegyzésére, hogy ott a gázsikönyv, mely a kifizetéseket igazolja, a város főügyésze kijelentette, hogy a színigazgató érdekében jobb, ha ezt a kérdést a védelem nem firtatja és ha erről a tárgyaláson nem esik szó. A város főszámvévője a városi ügyész bejelentése szerint semmiféle ellenőrzést a pénztárban nem gyakorolt, arra nem is volt joga és módja. Működése mindössze abban merült ki, hogy a város részére naponta 300.000 koronát a színházi pénztárosától átvegyen és ezzel az összeggel törlessze a színigazgatónak egy olyan hódmezővásárhelyi banktartozását, amelyért Szeged város annak idején kezességet vállalt. A bírónak arra a kérdésére nézve, hogy hová tűnt el a bevételek eddig elszámolatlan, több mint egy-

milliárd koronája, a pénztáros a pénz eltűnését tagadásba veszi.

A további tárgyalás során a színigazgató, jogi képviselője, országos közérdekre való hivatkozással, zárt tárgyalás elrendelését kéri. A zárt tárgyaláson történt indokolást a bíró nem tartja alkalmasnak zárt tárgyalás elrendelésére és ezért nyilvánosan tárgyalatja tovább az ügyet.

Utolsó tanúnak Tóth Imre dr. vagyonfelügyelőt hallgatja ki a bíró. Tóth előadta, hogy a színigazgató az anyagi ügykezelésre vonatkozó adatokat és könyveket nem bocsájtotta neki rendelkezésére. Az egyetlen pénztárkönyv kimutatása szerint sem felesleg, sem adósság nem volt. Hogy mire fordította az igazgató a bevételeket, megállapítani nem lehetett, mert a pénztárkönyv nyugtákkal mellékelve nem volt. A továbbiakban ugyanazokat mondja el, amiket vagyonfelügyelői jelentésében és tanúvallomásában a szegedi törvényszéken már ismertetett. A bíró a vagyonfelügyelő kihallgatása után a tárgyalást befejezettnek nyilvánította és az ítélet kihirdetését október 8-ára tűzte ki.

Nagy érdeklődés mellett hirdette ki a szegedi járásbíróóság október 8-án az ítéletet, mely a szerződés felbontását mondja ki és a színházat azonnali hatállyal a város birtokába adta. Az ítélet szövege a következő:

A szegedi királyi járásbíróóság.

P. 10445/8.—1926. szám.

A Magyar Állam névében!

A szegedi kir. járásbíróóság dr. Turóczy Mihály és dr. Simkó Elemér Szeged szab. kir. városi főügyészek által képviselt Szeged szab. kir. város közönsége felperesének, dr. Schwarcz József szegedi ügyvéd által képviselt Andor Zsigmond színigazgató, szegedi lakos ellen, szerződés érvénytelenítése és jár. iránt az 1926 évi augusztus hó 17. napján P. 10445—1926. szám alatt beadott keresetlevéllel megindított perében az 1926. évi október hó 8. napján befejezett szóbeli tárgyalás alapján az alul megjelölt napon meghozta a következő végítéletet:

A felek között 1923. szeptember 4-én megkötött iós 1929. június végéig meghosszabbított szerződést fől-bontja, aminek következményeképpen az alperest arra kötelezi, hogy a városi színházat 8 nap alatt végrehajtás terhével adja át a felperesnek, illetve bocsássa vissza birtokába.

Kötelezi ezenfelül az alperest, hogy a felperesnek 11.852,000 kor., azaz tizenötmilliónyolcszázötvenkettőezer korona perköltséget 15 nap alatt, végrehajtás terhével fizessen meg.

Az ítéletet előzetesen végrehajthatónak nyilvánítja, a felelősségre való tekintet nélkül.

Az előzetes végrehajthatóságot azonban 250 millió korona biztosíték bírói letétbe helyezésétől teszi függővé.

Felperest keresetének ama részével, hogy az alperes által 1926. január 4-én aláírt, de a felperes részéről el nem fogadott és tulajdonképpen a meghosszabbítást tárgyzó szerződés érvénytelennek nyilvánítottassék, elutasítja.

Indokolás:

Felperes keresetének jogalapjaként az abban hivatkozott okiratok ismertetése kapcsain a szóbeli tárgyaláson a következőket adta elő:

Szeged szabi kir. város közönsége a Szegeden 1920. április hó 20-án kelt s a városi tanács 13189—1920. számú határozatával jóváhagyott szerződés szerint a szegedi városi színházat Palágyi Lajos színigazgatónak 1920. június 1-től 1926. június hó 30-ig terjedő 6 évre adta át.

Palágyi Lajosnak jogutóda az 1923. szeptember hó 4-től kezdődőleg a 30729—1923. számú jóváhagyó tanácsi határozat szerint az alperes lett a — alatti szerződéshez fűzött és másolatban csatolt nyilatkozat szerint.

I. A szerződés időtartama tekintetében előadta a felperes még, hogy az alperes a szerződés meghosszabbítására nézve vele tárgyalásokat folytatott, de a szerződés idejét nem tolták ki — bár a szerződési ajánlatot az alperes aláírta —, mert azt a felperes részéről aláírásával senki el nem fogadta, illetve a városi tanács azt jóvá nem hagyta.

Ez volna a szerződés meghosszabbítását tárgyzó újabb szerződés érvénytelenítésének jogalapja, illetve a kimozdítást tárgyzó kereseti kérelem elsődleges jogi bázisa.

II. A másik, a szerződés felbontását célzó jogalapot illetőleg a felperes keresetében a következőket alda még elő.

Alperes már a második évben anyagi zavarokkal küzdött úgy, hogy segélyeik iránt folyomodott a felpereshez. Ez az alperes kérelmének helyt adott és meghozta kultúrintézetéért a legnagyobb áldozatokat, amelyek segítségével alperes feltétlenül prosperálhatott volna, ha a rendes vállalkozó gondosságával vezet a színház ügyeit. Ámde az alperes oly könnyelműen intézte ezeket, hogy a kir. törvényszék az alperes ellen folyamatban volt kényszeregyezségi eljárást megszüntető 3. alatti végzésének indokolásában alperessel szemben tény-

ként állapította meg, hogy állandóan nagy mérvű fizetési zavarokkal küzdött; nevezetesen a kényszeregyezségi eljárás folyamán tett beismerése szerint az alperes már 1925. október havában már maga is észlelte fizetésképtelenségét és ennek tudatában adósságot adósságra halmozott; színészeit és egyéb alkalmazottait, valamint a színészek nyugdíjintézeti járulékait nem fizette, jövedelmei 60 százalékáról nem volt képes elszámolni, úgy, hogy eljárása a Treu und Glauben elvébe ütközik és a jövőre vonatkozólag semmi reményt nem nyújt a színház ügyeinek zavartalan vezetését illetőleg, amennyiben alperes személyében nincsen garancia a tekintetben, hogy színészeit a jövőben fizetni fogja. Ugyanis gazdasági létalapját már 1925. december havában elvesztette, a maga erejéből talpraállani nem tud.

Mindezeket pedig az alperes rosszhiszemű eljárásával önmaga idézte elő, bár az 1925—1926. színházi évadban a színház oly jövedelmet hozott, hogy abból az alperes nemcsak kötelezettségét teljesíthette volna, hanem a rendes gondosság mellett vagyont is gyűjt-hetett volna.

Előadta továbbá a felperes, hogy a város hatósága az alperest kénytelen volt több ízben nagyobb összegű segélyekkel és kölcsönökkel támogatni, hogy színészeinek fizetését időnkint biztosítsa és tagjait ezek ellenére, illetve ezekből sem fizette, miért is a fentebb már előadott és egyéb okokból alperest a 4. — alatt csatolt 21031—1926. számú tanácsi határozatával a szerződés felbontására hívta fel. Ezt az alperes megtagadván, a város tanácsa a 21769—1926. számú határozatával ennek a pernek megindítását rendelte el.

Keresete III. alatti részében előadta ezeken felül a felperes, hogy az alperesnek színjátszást engedélye, úgynevezett koncessziója nincsen, még nem is szervez-kedhetett, úgyhogy a színháznak 1926. október hó 1-én leendő kötelező megnyitása is kétséges. Végül előadta azt, hogy az átvételi szerződés IV. pontja szerinti, azt a kötelezettségét, hogy a következő évadra szerződött tagjai névsorát április 30-ig mutassa be, elmulasztotta.

Ez alapon felperes kérte ítéletileg kimondani, hogy az alperes által 1926. január 4-én aláírt, de a város részéről el nem fogadott szerződés érvénytelen; amennyiben pedig ennek a kérelemnek nem volna hely adható, úgy kérte a szerződés felbontását és ennek (következmenyeken az alperest arra kötelezni, hogy a városi színházat összhelyiségeivel együtt bocsássa bir-tokába.

A szóbeli tárgyalás későbbi folyamán kérte még a Pp. 415. § 5. pontja alapján), s ha ez nem volna lehet-séges, a Pp. 416. §-a értelmében az előzetes végrehajt-hatóság kimondását elsősorban biztosíték nélkül, s ha így az nem volna elrendelhető, úgy biztosíték letétele ellenében azon az alapon, mert ennék kimondása nélkül

nagy anyagi kára származnék annak következtében, hogy a színház használati jogát csak nagyobb anyagi áldozatok árán tudná értékesíteni.

Alperes a perbebocsátkozás előtt pergátló kifogást emelt hatáskör hiánya miatt, amelyet később visszavont.

A bíróság hivatalból is vizsgálta hatáskörét, miután úgy találta, hogy a ./. alatti szerződés 18. pontja értelmében a felek, illetve eredetileg Palágyi Lajos és felperes a szegedi kir. járásbíróság hatásköréit kötötték ki, amit tévesen illetékességnek neveztek, ami ugyan a bíróságra nem döntő, mert nem a felek szerződésének terminológiája, hanem a felek akarata a döntő, minthogy továbbá az alperes Palágyi Lajos jogelődjének összes jogaiba és kötelezettségeibe belépett, s minthogy az utódlásra vonatkozó jogszabályok felölelik a hatáskör átszállását is (ugyanígy Kovács Marcell polgári perrendtartás első kötet, 5. lap) a bíróság úgy találta, hogy hatáskör hiánya nem forog fenn.

Az ügy érdemében alperes a kereset elutasítását kérte. Vitatta, illetve kiemelte, hogy a szerződés az; 1925. március 18-iki, a 3224—1925. számú belügyminiszeri rendelettel jóváhagyott újabb három évre érvényesen meg lett hosszabbítva, amit a 21031—1926. számtanácsi határozat kifejezetten elismert.

Vitatta továbbá, hogy a vagyonfelügyelőnek az ő vagyoni helyzetéről szóló jelentése mint téves és egyoldalú információ alapult, a per érdemére közömbös.

A kir. törvényszéknek a kényszeregyezési eljárás megszüntető végzésében megállapított ama tényállás pedig, hogy a jövedelem 60 százalékaról elszámolni nem tud, hogy ingói egy részét elzálogosította, azok másik része pedig bírói zár alatt van, részben túlzott, részben rajta kívül álló körülmények következményei.

b) Előadta továbbá, hogy a jövedelem 60 százalékanak elherdálására vonatkozó felperesi tényállítás éppen a felperes irattárában őrzött okiratokkal ellenkezik, amennyiben az Összes bevételeket és kiadásokat Skultéty Sándor, a város főszámvevője kezelte és ellenőrizte. Kérte e tekintetben a városi főszámvevő tanúkenti kihallgatásának elrendelését.

c) Beismerte, hogy a rendes kereskedő gondosságát nem fejtette ki, illetve, hogy gondatlanul járt el a színház vagyoni ügyeinek kezelése körül, de ennek oka szerinte abban rejlett, mert oly társulatot szervezett, melynek fentartása nem állott arányban a színház jövedelmével. E tekintetben kiemelte, hogy pénzáldozatokat nem kímélve, a legjelesebb erőket nagy fizetéssel szerződtette, kiváló művészeket vendégszerepeltetett, a melyek költségvetését előre nem látott mértékben megterheltek.

d) Felhozta még, hogy a művészi színvonal emeléséért úgy a város, mint a színészeti felügyelő részéről dicséretben részesült.

e) Azzal is védekezett, hogy felperesnek a szerző-

dés meghosszabbításakor tudomása volt arról, hogy adósságai vannak, sőt a felperes maga tett ígéretet anyagi ügyeinek rendezésére. Megemlítette, hogy az ország többi színházgazatói is alig állanak nála jobban vagyoniilag.

Arra nézve, hogy az ő súlyos anyagi helyzetéről a felperes a szerződés meghosszabbítása előtt már tudott és hogy a művészi teljesítmény iránt elismeréssel nyilatkozott, dr. Lugossy Döme ügyvéd, dr. Gaál Endre városi tanácsnok és dr. Skultéty Sándor városi főszámvévő tanúkra hivatkozott s a felperesi polgármester eskü alatti kihallgatását kérte.

f) A kényszeregyezségi eljárásra, az ellene indított csődre utalt, hogy a kényszeregyezségi eljárás megszűnt, a csődöt kérő hitelezőket pedig kielégítette, minek következtében a csődeljárás is megszűnt. Szerződéses kötelezettségeinek teljesítése tekintetében pedig azt hozta fel, hogy az ország legjobb erőiből álló színtársulatot szervezte meg. E tekintetben a kényszeregyezségi eljárási és csődiratok beszerzését kérte.

g) Ami pedig anyagi ügyeinek rendezését illeti, erre nézve azt adta elő, hogy összes hitelezőivel magánegyezséget kötött, amelynek értelmében tartozásait 12—18 hónap alatt fizetheti meg. Ennek a tényállitásnak a bizonyításra Görög Sándor színházi titkár tanukénti kihallgatását indítványozta.

h) előadta még azt is, hogy a társulat színészei a legpontosabban kapják járandóságaikat.

i) A koncesszió tekintetében azzal allegált, hogy a vallás és közoktatásügyi m. klir. miniszter az engedélyt a színjátszásra neki 51.000—1926. III. sz. a. megadta, ibár beismerte, a játszási engedély részére nem lett kézlbesiitve, de csak azéft, mert a felperes város befo-lyásával az engedély kikézésítésének halogatását érte el.

k) Felperes ama szerződésbontási jogalapjára, hogy a szerződés értelmében nem mutatta be f. évi április 30-ig a következő színházi idényre szerződött tagjainak névsorát, azt hozta fel az alperes, hogy ezt a felperes eddig nem kívánta, másrészt pedig az országos színészegyesület a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter utasítására elrendelte, hogy csak akkor szervezke- denek, ha a játszási engedély megadásáról értesültek. Erről pedig csak 1926. július 23-án, a hivatalos lapból lértéjsjüilt.

Felperes ezzel szemben azt vitatta, hogy a meghosszabbítási szerződés csak a vagyoni segélyre vonatkozói részében volt a belügyminiszter által jóváhagyandó és hogy a perfekciójának elengedhetetlen kel- léke volt a tanácsisi ratifikáció.

Előadta továbbá, hogy az alperes a kényszeregyez- séget megszüntető végzést meg nem támadta. E szerint pedig alperes a jövedelem 60 százalékával nem volt képes elszámolni. Erre nézve Skultéty főszámvévő kihall- gatását kérte.

Tagadta, hogy az alperes a színházat helyesen, a színművészetet a réginél magasabb színvonalra emelte volna, vagy, hogy az alperes túlságos nagymérvű eladósodásáról tudott volna, amikor a szerződés meghosszabbításáról volt szó. Tagadta továbbá, hogy a városnak arra jogosult szervei az alperesnek vagyoni ügyei rendezésére nézve ígéretet tettek volna, hogy hitelezőit kielégítette, hogy velük kiegyezett, — ha pedig egyeseket kifizetett volna a színészek közül, ezt csak súlyos feltételű kölcsönökkel tehette. Előadta ezenfelül még azt is, hogy az alperes ellen még ma is több csőd kérvény van beadva.

Végül tagadta, hogy az alperesnek a színjátszási engedély a birtokában volna.

A bíróság arra való figyelemmel, mert a csatolt kényszeregyezségi iratokból a perdöntő ténykörülmeny-nyékre teljes világosság deríthető, a peres felek részéről indítványozott bizonyítást, mint feleslegest, elvetette és az alperes vagyoni romlása okainak bővebb felderítésére elrendelte Faith Jánosnak, az alperes volt pénztárosának és dr. Tóth Imre volt vagyonfelügyelőnek tanúként! kihallgatását.

Faith János tanú vallomása szerint a felperes város számvevője, Skultéty 1925. december havától ellenőrizte a színház pénztárát, de csak az volt a feladata, illetve controlláló tevékenysége mindössze abban merült ki, hogy naponta 300.000 {koronát felvett a színház pénztárából alperesnek a felperes részéről garantált adósági rendezésére.

Dr. Tóth Imre vagyonfelügyelő tanú vallomása szerint az alperesnek 1925. szeptember 22-ikétől 1926. június 30-ig, tehát 9 hónap alatt 3 milliárd és 800 millió koronát meghaladó bevétele volt. A személyzet havifizetése 290 millió koronát tett ki, 9 óra tehát 2 milliárd 610 millió koronát, holott az alperes a személyzetnek erre az időre csak 1 milliárd 800 millió koronát fizetett ki, míg 810 millió koronával adósuk maradt. Vallotta továbbá, hogy az alperes vagyoni helyzetéről mint vagyonfelügyelő, tiszta képet nyerni nem tudott, mert az alperes nem szolgáltatott e tekintetben adatokat és a kényszeregyezségi eljárást is csak azért kérte maga ellen, hogy ezzel kötelezettségeinek! teljesítését hjalogassa.

A bíróság Faith János pénztáros tanúvallomásából tényként állapította meg az alperes ezzel ellenkező védekezésével szemben, hogy az alperest a felperes soha nem ellenőrizte, dr. Tóth Imre vagyonfelügyelő tanúvallomásából pedig azt, hogy az 1926. június végén pusztán színészeinek 810 millió koronával maradt adósa.

A szóbeli tárgyaláson ismertetett Ke. 5130—1926--67. számú kényszeregyezségi eljárást megszüntető végzés tartalmából, pedig azt állapította meg, hogy az adósnak t. i. alperesnek a kényszeregyezségi eljárás kérelmezését célzó cselekménye a Treu und Glauben elvébe

ütközik, hogy a vagyonfelügyelőnek ismételt sürgető felhívásai ellenére vagyoni állapotáról adatokat annak nem szolgáltatott, hogy az alperes még a kényszer-egyezségi eljárás befejezését is hátráltatni akarta, amidőn a vagyonfelügyelőnél az erre vonatkozó kérelem beadása után megjelenve, annak lassítása iránt tett lépéseket, továbbá, hogy 1925. május havában már 400 millió korona adóssága volt s hogy fizetéseképtelenségét 1925. szeptember—október havában már önmaga is észlelte hogy ennek ellenére mégis hitelt kapott és adósságait szapoitani képes volt, annak okát a kir. törvényszék abban találta, hogy az! alperes hitelezői a színházi felszerelés végrehajtás alá vonása tekintetében jogi tévedésben voltak. Megállapította továbbá, hogy eme Jelszerelések 297 millió 578 ezer koronára értékeltették és hogy az alperes bútorait lefoglalták, ékszerait és részvényeit elzalogosította s ellene pusztán az 1925. év folyamán 30 végrehajtási eljárás volt folyamatban és ennek ellenére mégis minden reális, gazdasági alap nélkül, működését tovább folytatta és nagyobb mérvű hiteleket vett igénybe.

Ama ténykedéseivel pedig, hogy a színházi alap évi 3.835,892.720 korona jövedelemből csupán egymilliárd 845.983,600 koronával tudott elszámolni, sőt még a kényszer-egyezségi eljárás alatt a pénzkezelés tekintetében a vagyonfelügyelőt megillető jogkör gyakorlását megghiúsítani törekedett, a kir. járásbíró is arra a szigorú jogi következtetésre jutott a kir. törvényszékkel egyezően, hogy az alperes nem önhibáján kívül jutott válságos anyagi helyzetbe, hanem rosszhiszemű eljárásával. Azzal t. i., hogy a színészeknek: járó illetményekből jórészt, 800 milliót meghaladó összeget és hitelezői előtt is óriási nagy összegeket saját céljaira fordított, eddigelé ki nem deríthető módon.

Az alperes érdemi védekezésének a) pont alatt (5 lap) ismertetett részét a bíróság alaposnak találta. — Ugyanis a 2./-alatt csatolt törvényhatósági bizottsági közgyűlési jegyzőkönyvi kivonat tartalmaiból a bíróság tényként állapította meg, hogy a város közgyűlése az alperessel kötött szerződést 1926. július hó 1-től számított 3 évre, vagyis 1929. július hó végéig terjedő időre meghosszabbította, amely meghosszabbítás a 4./-alatt csatolt és ismertetett 21031—1926. számú tanácsi határozat kifejezetten el is ismeri.

A város közgyűlése szélesebb hatáskörű szerv, mint a városi tanács. Már pedig valamely jogi személy nagyobb jogkörű szerve az alacsonyabb jogkörrel bíró szervnek hatáskörét felszívja. Éppen ebből az okból a f elj2re3t keresetének eme részével, hogy a meghosszabbítást tárgyzó szerződés hatálytalannak mondassák ki, el kellett utasítani.

Az alperes azt, hogy jövedelme 60 százalékáról elszámolni nem tud, hogy ingói egy részét elzalogosította, azok többi része pedig bírói zár alatt van, jórész-

ben beismeri.

Ama védekezése, hogy a vagyonfelügyelői jelentés egyoldalú információ alapszik, abszolúte nem fogadható el, épen az ő részéről, mert hiszen a vagyonfelügyelőt épen az alperes informálta, illetve nem informálta, vagy nem tudta informálni azzal, hogy színházi jövedelmének! jó részéről nem szolgáltatott neki adatokat. Ennek a gondatlanságnak és rosszhiszemű eljárásának a következményeit pedig viselni köteles.

Ezzel függ össze védekezésének b) alatt ismertetett része, amellyel a felperesi irattárban őrzött okiratokkal kívánta bizonyítani, hogy jövedelmének 60 százalékát milyen célra fordította, illetve ennek a bizonyítás]nak elrendelésével kívánta a véleménye szerint az ügyet nem ismerő járásbírószágot félrevezetni. Ámde ezt ha való lenne, a kir. törvényszék előtt a kényszeregyezségi eljárás folyamán is megtehetette volna. De mivel valótlán, meg sem kísérelte. Ép így nem felel meg a tényeknek az a védekezése sem, hogy pénztárát a város főszámvevője, Skultéty ellenőrizte. Ezzel ellenkezik saját sógorának, Faith Jánosnak tanúvallomása, amely szerint ez az állítólagos ellenőrzési tevékenység mindössze abban merült ki, hogy az alperesnek a felperes részéről garantált adóssága törlesztésére Skultéty főszámvevő a színházi pénztárból naponta, esténként 300.000 koronát vett iát. ;

Védekezése b) alatti részét, hogy vagyoni romlását az okozta volna, hogy a színház jövedelmével arányban nem álló nagy fizetésű tagokból álló társulatot szervezett, megcáfolja önmaga azzal a beismerésével, hogy (kényszeregyezségi eljárásban) csak a színészeinek, több mint 800 millió koronával adósa maradt és az a körülmény, hogy jövedelmének feléről elszámolni képtelen, illetve nem akar. Azt beismeri, hogy gondatlanul járt el a színház ügyeinek vezetése körül.

ad. d. A művészi színvonal emeléséért alperest ért állítólagos dicséret a per elbírálására közömbös, mert szerződésének fentartása vagyoni képességétől és attól a bizalomtól függ, amelyet ellenkező vagyonkezelés esetén kiérdemelne.

ad. c) védekezésének úgyszólván gerince t. i. az, hogy a felperes az a teljes vagyoni romlásának, fizetésképtelenségének tudatában kötötte meg vele az új szerződést 1929-ig bezárólag, élénk cáfolatot nyer a kényszeregyezségi eljárást megszüntető végzés indokolásában. Ha ugyanis az alperes annak a vagyonfelügyelőnek, aki a törvényhatóságnak és a színügyi bizottságnak is köztudomás szerint tagja volt, nem tárta fel vagyoni viszonyait a kényszeregyezségi eljárás folyamán 1926. július hó 27-én s ha dr. Tóth Imre vagyonfelügyelő nem volt képes megállapítani, hová sikkadt el alperes kezén a milliárdokat kitevő jövedelem, akkor még kevésbé lehetett tudomása ezt jóval megelőzőleg sem a város közgyűlésének, sem a törvényhatósági bizott-

ságnak a szerződés meghosszabbításakor arról, hogy Andor Zsigmond színigazgató fizetése képtelen.

ad. f) A kényszeregyezési eljárás megszüntetése sem azért történt, mintha az alperes vagyoni viszonyai javultak volna.

ad. g) Az alperes netáni magánegyezése a felperest nem kötelezheti a szerződés fentartására, mert bizalma megrendült és az alább kifejtendők szerint a szerződés betöltésére már személyi okoknál fogva is képtelen.

ad. h) Hogy színészeit pontosan fizetné, ezt a védekezését alperes maga sem tarthatja komolynak. Erre szomorú árnyékot vet az a körülmény, hogy 20—25.000 koronával fizette naponta a jobb színészeit is, amin legelsőbrendű szükségleteiket, lakást, élelmezést sem voltak képesek fedezni Hódmezővásárhelyen sem, ahova alig voltak képesek Szegedről átutazni, mert bérbeadóik törvényes zálogjogot kívántak érvényesíteni ingóságaikra. Ez köztudomású tény itt Szegeden.

ad. i) A koncesszió kérdése, illetve birtoka ennek a pernek eldöntését nem érinti, egyrészt azért, mert az közigazgatási útra tartozik, (1869:IV. t. c. 1. §.) másrészt pedig abból az okból, mert ha az birtokában is lenne az alperesnek, ez a körülmény nem zárja el a felperest attól, hogy anyagi, jogi alapon a szerződés felbontását tárói utón szorgalmazza.

ad. k) Hogy az alperes színtársulata tagjainak névsorát f. évi április 30-ig nem jelentette be, ez az alperesi mulasztás a szerződés lényegére, fennállítására teljesen irreleváns körülmény. Egymagában u. t. nem képezne szerződésbontó okot, több bontó okkal konkurálva pedig teljesen elhomályosuló jogalap.

A kifejtettek szerint az alperes szerződése elvesztette úgy jogi, mint ethikai alapját.

Téves ugyanis az alperesnek az az álláspontja, mint ha az Q vagyoni viszonyai között, illetve vagyoni romlása után a perben érintett szerződéses kötelezettségének eleget tenni képes lenne.

Az alperes vagyoni helyzete ugyanis a szerződés kötése óta lényegesen megváltozott.

Már pedig minden szerződésnek feltétele az, hogy azok a körülmények, azok a feltevések, amelyek mellett a szerződés keletkezett, ne változzanak meg.

Az alperes vagyoni helyzete azonban annyira megrendült, hogy vele a szerződés fentartása jogi és morális képtelenség. Arról az eladósodott színigazgatóról ugyanis, aki egymilliárd koronával tartozik, 3 milliárd 800 millió korona bruttó bevétel mellett, nem tételezhető fel, hogy kötelezettségeinek akár színészeivel, akár hitelezőivel szemben a színi évadot egymilliárd korona teherrel megkezdve, eleget tenni képes lesz. Nem tételezhető ez fel a köztapasztalati törvények alapján sem».

Az alperes a vagyoni helyzetének négyzögéből kiindulva, szerződésére nézve előállott az úgynevezett

subject!v (alanyi) jogi lehetetlenség esete.

Azzal az általános jogszabállyal szemben ugyanis, hogy valamely szerződés természeti, jogi, vagy erkölcsi okokból semmis objectiv alapon, a magyar polgári törvénykönyv kötelmi jogi javaslatának 23. §-a kimondja, hogy valamely szerződés akkor is érvénytelen, ha ez a semmisség az adós személyében rejlő okokból forog fenn.

De a peres felek közötti szerződés nemcsak őket, illetőleg az alperes vagyoni romlása okán, hanem harmadik, az alperes vállalkozási szerződésbe bevont személyek szempontjából is fölbontandó, illetve érvénytelenítendő volt. Ugyanis ebben a színházi szerződésben több, harmadik személy javára szóló hallgatólagos szerződés is lappang. Ezek a jóhiszemű harmadik személyek az alperes művészi és műszaki alkalmazottai, akiknek egzisztenciája függ attól, hogy az alperes színingazgató képes-e őket fizetni, illetményeiket rendesen folyósítani.

A bíróság álláspontja e tekintetben is a fent kifejtettek szerint igazodik.

Alperes vállalkozási szerződése mint harmadik személyek javára szóló szerződés, is elvesztette bázisát.

Nem áll meg a szerződés a közérdek szempontjából sem. Általános jogszabály ugyanis, hogy a magánérdek (itt alperes vállalkozói nyeresége, vagy existenciájának megmentése, esetleg néhány hitelezőjének érdeke!) mindig alatta áll a közérdeknek. Ez pedig a jelen esetben nem más, mint Szeged város színművésztének nivója, ami csak anyagi eszközökkel tartható fent, illetve emelhető. Már pedig ha a színészek illetményei az alperes személyében rejlő garanciahiány miatt biztosítva nincsenek, a magasabb érdek szenvedne csorbát.

Kiemeli még a bíróság a 495. sz. eh.-ban foglalt ama jogszabályt, hogy ha valamelyik fél magatartásából okszerűen arra lehet következtetni, hogy a szerződést nem képes teljesíteni, úgy a másik fél a szerződés teljesítését megfelelő biztosíték adásától teheti függővé és ha ily biztosítást nem kap, a szerződéstől elállhat.

Felperes ily biztosítékot nem kért, alperes pedig fel nem kínált, de az ilyen biztosíték elfogadása különben is attól a szerződő féltől függ, aki a szerződés felbontását kérni jogosult.

Az előzetes végrehajthatóságot a bíróság nem a Pp. 415. §-ának 5. pontja, hanem annak 416. §-a alapján monja ki. A Pp. 415. §-a ugyanis taxatív felsorolást alkalmaz és mint ilyen, kiterjesztő értelmezést nem tűr, szorosan értelmezendői.

A Pp. 415. §-ának 5. pontja a bérleti pöröket subsumálja, mint olyanokat, amelyek tárgyában hozott ítéletek birtokon kívül végrehajthatók. A pör tárgyát képező eset pedig nem bérlet, hanem vállalkozási szerződés, abbéli az okból tehát csak a 416. § alkalmazásának lehet helye.

Alperes ugyanis bért nem fizet, sőt ő kap 8000

arany korona szubvenciót a periratok szerint.

A 416. § szerinti előzetes végrehajthatóság csak biztosíték letételétől feltételezetten rendelhető el.

Megfontolás tárgyává tette a bíróság, hogy a várossal szemben mint amely anyagilag teljes garanciát nyújt, elrendelj e-e a biztosíték letételét. E tekintetben az új polgári perrendtartás nyomán bírói gyakorlat még nem fejlődött ki. Az irodalom álláspontja szerint a kincstár nem volna köteles kauciót adni. A bíróság Kovács Marcell pörjogi író álláspontját elfogadva, szintén azt a nézetet vallja, hogy csak a kincstárral szemben nincs ennek helye, mert a kaució úgysis bírói letét formájában a kincstár pénztárába, az állampénztárba kerül. A városra azonban ezek a szempontok nem lehetnek irányadók, ezért az előzetes végrehajthatóságot kaució letételétől kellett függővé tenni.

A perköltségre vonatkozó intézkedés a Pp. 424, 425., valamint a Pp. 16. §-ain alapszik.

Szeged, 1926. évi október hó 8.

Dr. Vadász Lajos
kir. járásbíró.

Ezt az ítéletet kommentálni szükségtelen. Egy dolog az mindössze, amit itt ki kell emelni -és ez az immár bebizonyított tény, hogy Andor azért erőszakolta pénztárának látszólagos ellenőrzését, hogy ez állítólagos ellenőrzés cégérével, mint erkölcsi takaróval, szemfényvesztő módon a közvéleményt, hivatalos hatóságokat, hitelezőket egyaránt félrevezessen és e látszólagos ellenőrzés fedezete mögül magának további erkölcsi és anyagi előnyöket szerezzen.

De megdöbbenő az Ítélet megállapítása a színházi pénzkézelésről is és erre vonatkozóan a védelemi beismerése, hogy az alperes a vagyonkezelés körül gondtalanul járt el, amiről a tárgyaláson — a sajtó beszámoló közleményei szerint — a védelem még azt is mondta, hogy a hiányos ellenőrzés folytán az vett ki pénzt a pénztárból, aki akart. (Délmagyarország 1926. okt. 1-i szám).

Ez a bejelentés pedig tragikus a hitelezők szempontjából, mert a bíróság ily megállapítása és a védelem ily beismerése alapján felmerül a Ikerdés, mit csinált az állandó zárgondnok az esztendőök során és hogyan védte a hitelezők érdekeit, ha a kereskedői gondosság mulasztásával és úgy történt a színház pénztárában a pénzkézelés, hogy ott nem illetékes személy is vehetett fel pénzt, amikor akart, így pl. az igazgató felesége.

A Színészegyesület elnöke még mindig Andort menti.

A Színészegyesület elnökének közvetítésével szeptember közepén megindult tárgyalások Andor Zsigmond és Faragó Ödön között — pillanatnyi siker után — nem vezettek eredményre. Faragó Ödön sokallotta azokat a követeléseket, amelyeket a Színészegyesület elnöke Andorral egyetértésben Andor javára tőle követelt. Faragó Ödön az egyezségtől való visszalépését október 1-én bejelentette Szeged város polgármesterének és Stella Gyulának, az Országos Színészegyesület elnökének. Szeged város polgármestere nem jó szemmel nézte az Országos Színészegyesület elnökének ez ügyben való buzgólkodását. A polgármestert jóérzése tiltotta, nem járulhatott hozzá ahhoz, hogy egy embert koncesszió átruházása címén, egy másik ember magánérdekeinek és követeléseinek honorálása anyagi romlásba döntsön. Szeged város polgármestere éppen ezért utasította Faragó Ödönt, hogy a legnagyobb összeg, amit Andor Zsigmondnak kártalanítás címen, illetve felszerelése átvételeért fizethet, maximálisan 600 millió korona lehet.

A polgármester utasítása alapján október hó 1-én Faragó Ödön, az Országos Színészegyesület elnökéhez a következő sürgönnyt küldi Kassáról: »Stella Gyula az Országos Színészegyesület elnöke Budapest, Baross-tér 9. Város nem: engedi a megállapodást. Beszélj miniszteriummal, csak ő segíthet Andoron anyagilag. A szerződéstől visszalépek. Polgármester véleménye előttem fontos. Hétfőre küldj Bratiszlava Carlton értesítést mit csináljak. Úgy látom áthidalhatatlan. Tovább nem húzhatom, mert itt tönkre megy minden. Faragó.«

Ez ügyben a Kassai Újság október 2-i száma különben a következőket írja:

»Ma reggel érkezett vissza Pozsonyból Faragó Ödön színigazgató és még a délelőtt folyamán a következő levelet intézte lapunk főszerkesztőjéhez:

Kedves Barátom!

Becsés lapodban tegnap teljes határozottsággal megírtad, — úgy látszik budapesti értesülés alapján — hogy nekem a szegedi színházi ügyem teljesen rendben van, sőt szombattól már a szegedi színház igazgatója vagyok. Úgy látszik, valakinek ez az ügy nagyon sürgős, nem tudja tisztességgel bevárni a fejleményeket. A fontos dolgokról egyáltalán nem írnak, hogy a közönség teljes közönye megöli a színtársulatot és hogy még három hét a szezon — ha így megy tovább, úgy a színtársulatot innen kimozdítani senki sem tudja. Nem a Faragó személye itt a fontos, hanem az ügy, ezért lótokfutok, hogy mindent rendben hagyjak — ha megyek.

Kállay miniszter urnái voltam, de nem búcsúzni, az még korai. Kegyesen fogadott és jóindulatáról biztosított úgy engem, mint az .ügyünket.

Ha Szegedre megyek, úgy egyedül leszek ott igazgató — Biller Iréntől teljesen távol állanak ezek a vállalkozási hajlamok.

A jelenlegi szomorú helyzetben nem kérhetek mást a teással közönségtől: járjanak, az Istenért, a színházba!
Tisztelettel: Faragó Ödön.

Faragó azt is közli velünk, hogy a szegedi színház koncesszióját nem kapta meg. Tény, hogy Andor Zsigmond október 1-én akarta megkezdeni előadásait Szegedén, de a rendőrség és a városi tanács ezt nem engedélyezték. Érdekes, hogy egy nagyobb küldöttség is jelentkezett dr. Somogyi Szilveszter polgármesternél a színház ügyében. Megjelentek kereskedők, iparosok, Andor Zsigmond színigazgató hitelezői, anyagi érdekeik védelmében. A deputáció azt kérte, hogy tartsa meg a város Andor színigazgatót, mert különben elvesztik a pénzüket. Vagy ha már menni kell Andornak, a tanács úgy likvidálja az ügyet, hogy a hitelezők ne károsodjanak. Az érdekeltek aláírásokat is gyűjtöttek Andor Zsigmond érdekében és az aláírási ívet átadták Somogyi Szilveszter dr.-nak, aki azonban kijelentette, hogy Andor eladósodásának kérdését nem hozhatja Junktimba a színigazgatói állás betöltésével.

Somogyi polgármester egyébként az alábbiakban nyilatkozott a színházkérdésről egy szegedi lap munkatársa előtt:

— Wimmer Fülöp felmutatott előttem egy levelet, amelyben Andor Zsigmond hétszázmilliót kér Faragó Ödön színigazgatótól, száztizenötmilliót a Színészegeyesületnél lévő tartozása fedezésére, százmilliót a városnál lévő tartozásának kifizetésére, továbbá milliókat és milliókat az előre fölszedett bérleti összegeik átvállalására, ez körülbelül egymilliárd korona, azonkívül havi nyolcmilliót követel Faragótól saját személyére. Ez már még sem járja! Ilyen követelések mellett Faragó Ödön nem

is állhat szóba Andor Zsigmonddal.

A polgármester kijelentette még, hogy a maga részéről Faragó Ödönt óhajtja a szegedi színház igazgatójának. Ennél jobb megoldást nem tud és Faragó minden tekintetben a legalkalmasabb a színház igazgatására.

Faragó igazgató a rendkívül szorongatott helyzetre való tekintettel pénteken az alábbi táviratot intézte az Országos Színészegyesülethez:

Stella Gyula,
az Országos Színészegyesület Elnöke
Budapest, Baross-tér 9.

Város nem engedi a megállapodást. Beszélj minisztériummal, csak ő segíthet Andoron anyagilag. A szerződéstől visszalépek. Polgármester véleménye előttem fontos. Hétfőre küldj Bratislava Carlton értesítést mit csináljak. Úgy látom áthidalhatatlan. Tovább nem húzható, mert itt tönkre megy minden. — Fafagó.

Itt emiitjük meg, hogy Almássy Endre, a Nemzeti színház tagja és a szegedi színház direktora táviratot (küldött a polgármesternek. Bejelentette, hogy minden pillanatban kész a szegedi színház átvételére, megfelelő anyagi erővel rendelkezik. Táviratában röviden arra hivatkozik, hogy a szegedi színházi az; ő diréktorsága alatt érte el fénykorát.

Részletesen ismertettük a szegedi színház koncessziója körül megindult harcot, annak minden egyes fázisát, de mielőtt az végleges befejezéshez jutna, nekünk talán fontosabb volna, ha dűlőre jutva látnánk a szlovenszkoï magyar színház ügyét, amely nem minisztertől, nem képviselőtestületektől és nem a színigazgató személyétől, hanem kizárólag a közönségtől függ. Újból csak a magyar közönséghez fordulunk és hangos szóval üzenünk lelkiismeretüknek: ha nem akarnak szántszándékkal összeomlást, kultúrbotrányt előidézni, tegyék azt, amit Faragó kér a levelében, az Istenért, járjanak színházba!«

A kassai lap cikke három szempontból fontos: először, mert Faragó kijelenti, hogy a szegedi színház koncesszióját nem kapta meg. Másodszor, mert közli azokat a részletes feltételeket, melyekről a Délmagyarország 1926. október 2-iki számának alanti cikke nem ilyen nyíltsággal írt, csak azt mondta, hogy 650 millió korona készpénz és részesedés alapján sikerült Stella közvetítésével az egyezés. Harmadszor, mert nyíltan megírja, hogy Faragónak pénze nincsen, amiért Faragóra Andor terheket rakni éppen a Színészegyesület elnökének nem lett volna szabad erőszakolni.

A Délmagyarország közli október 2-i számában a Faragó es Andor között a Színészegyesület elnöke közvetítésével létrejött, de máris meghiúsult egyezséget. Ennek lényege a lap szerint, hogy Andor lemond a színház vezetéséről, ennek ellenében Faragó 650 millió koronát fizet. Andor a bevételből bizonyos részesedést kap a továbbiak folyamán. A lap azt is közli, hogy a sikeres és mindkét fél aláírásával szankcionált megállapodásról a Színészegyesület elnöke szeptember 30-án kelt levelében értesítette Szeged városát. A Színészegyesület elnöke örömmel tudatja a régen óhajtott megállapodást és arra kéri a város hatóságát, hogy ezt a létrejött megállapodást fogadja el, ennek alapján azonnal intézkedik, hogy a kultuszminisztérium Faragó Ödönnek kiadja a koncessziót. A levél vétele után a város tanácsa rendkívüli ülést tartott, amelynek alapján a tanács oly határozatot fogadott el, hogy szívesen fogadja Faragót, azonban nem engedheti meg, hogy erején túlhaladó anyagi kötelezettségeket vállaljon. A polgármester kijelentette, hogy értesülése szerint a város akarata ellenében Andor Zsigmond nem kapja meg a szegedi koncessziót akárhogyan és akármint mesterkedik a Színészegyesület ebben az ügyben. Azokat a feltételeket, amelyeket az egyezségben Andor kikötött, Faragóval szemben túlzottnak és indokolatlannak tartja, ilyen szerződéshez nem járul hozzá a város. Ha a pert az október 8-i bírói ítéletben a város megnyeri, a tanács mindenkitől és mindentől függetlenül minden feltétel nélkül nyomban meghívja Faragót a színház vezetésére. (Szegedi Napló október 2-i szám).

Október 3-án a Délmagyarország azt közli, hogy annak az egyezésnek a jóváhagyása előtt, amelyet az Országos Színészegyesület elnöke közvetített Andor és Faragó között, a kultuszminisztérium jónak látta, hogy bizonyos felvilágosításokat kérjen a várostól. Ily átirat el is ment a kultuszminisztérium illetékes ügyosztályától a város főispánjához. A lap valószínűnek tartja, hogy a végleges döntés Klebelsberg Kunó gróf kultuszminiszter október 5-i szegedi látogatásával bekövetkezik. A Délmagyarország még hozzáfűzi közleményéhez azt, hogy a terv szerint a Faragó—Andor-féle megállapodást az Országos Színészegyesület ügyésze foglalta volna írásba, azonban ez a megállapodás — Faragó visszalépése miatt — most eltolódik.

A Hétfői Rendkívüli Újság október hó 4-i száma

közli Faragónak fenti, az Országos Színészegyesület elnökének címzett sürgönyét és szemrehányást tesz Szeged városának azért, hogy a polgármester, dacára a kultuszminisztérium és a Színészegyesület megalégedésére létrejött szerződésnek, nem hivatalos úton utasította Faragót a szerződéstől való visszalépésre.

Stella Gyulát, a Színészegyesület elnökét igen kelemetlenül éri, hogy Andor barátjának minden anyagi óhaját nem tudta teljesíteni és a maga álláspontját nem tudta Szeged város tanácsára és polgármesterére oktrojálni. Ezt nyíltan meg is írja a Színészegyesület elnöke Szeged polgármesteréhez címzett, október hó 3-án kelt 10197. számú átiratában, melynek szövege szószerint a következő:

10.197. szám.

Országos Színészegyesület és Nyugdíjintézete

Budapest, 1926. okt. 3.

Méltóságos

Dr. Somogyi Szilveszter polgármester urnák

Szeged.

Méltóságos Uram!

Méltóságodhoz intézett 10151. számú levelünkre ma vettük dr. Gaál Endre méltóságos urnák sorait, amelyből kitűnik, hogy Faragó Ödönnek ottani színigazgatóvá való megválasztása még egészen kétséges, viszont a fenti számú levelünkben közölt megállapodástól Faragó Ödön október 1-én kelt táviratával visszalép és így a szegedi színház kérdésének megoldása megint bizonytalan ideig eltolódik. Pedig, mint már személyesen is voltam bátor Méltóságodnak kifejtetni, a megszervezett társulat, vagyis jóhiszeműleg Andor Zsigmondhoz szerződött tagjaink helyzete kétségbeesztő, mert nem tudják mi lesz jövő soruk.

Ezek az állapotok kényszerítenek arra, hogy Méltóságodat kiküldöttem újján jelen soraimmal felkeressem.

A minisztériumban a város ama kérése felett, hogy Andor Zsigmond színigazgatói engedélyét vonják vissza, eddig még nem döntöttek, viszont ma Andor szentesi működéséről olyan jelentést kaptam, amely, ha való, ok volna arra, hogy most már mi terjesszük vissza az ő engedélyét bevonás végett. Hogy ez a jelentés, illetve ezek az okok tényleg fennállanak-e, ezt kiküldöttünk fogja a helyszínen megállapítani. Ha pedig Andor Zsigmond színigazgatói engedélyét tényleg be kellene vonatnunk, gazdátlanul maradna a megszervezett társulat, amely bajon csak úgy tudnánk segíteni, ha a társulatot Konzorciummá, alakítjuk át, de itt megint nehézség adódik,

hogy a konzorcium nem működhetne tovább Szentesen, hol a szezont már befejezték és további érdeklődésre nem számíthatnak.

Tisztelettel kértem tehát, amennyiben tényleg be kellene vonatnunk Andor színigazgatói engedélyét és társulatát konzorciummá kellene átalakítanunk, hajlandó volna-e Méltóságod megengedni, hogy az utód kérdésének eldőléig, ez a konzorciumos társulat Szegeden működését megkezdhesse.

Megjegyezni bátorkodom, hogy e kérésnél Méltóságodnak amaz Ígéretére támaszkodom, hogy az utód a már megszervezett társulatot úgyis köteles lesz átvenni. A konzorcium élére a város állítana egy ideiglenes vezetőt, még pedig véleményem szerint egy, az anyagiakhoz értő tisztviselőjét, akit művészi kérdésekben a társulat érdemesebb tagjai közül kiválasztott 1—2 tag támogatna mint tanácsadó. Közben a város akár pályázat útján, akár meghívással döntene az új színigazgató személyét illetőleg.

A megszervezett társulat átvételét az utód által úgy értelmezem, hogy a szerződések alapos revízió alá kerülnek és csak a korrekt formák közt létre jött szerződések átvétele lenne kötelező, amiben az általam eddig ismert aspiránsok mind egyet értenek velem.

Ismételten hangsúlyozom, hogy kizárólag nyugdíj-intézetünk és jóhiszeműleg Andorhoz szerződött tagjaink érdekében cselekszem és cselekedtem és csak emberi szempontból próbáltam olyan megoldást keresni, hogy Andor se kerüljön teljesen koldusbotra. Úgy látom azonban, hogy Andor túlzott követeléseit ezt lehetetlenné teszik.

Amikor még megjegyzem, hogy a konzorciummá átalakított társulat alapszabályaink és törvényeink értelmében joggal venné birtokába további működéséhez Andor felszerelését, mély tisztelettel ismételten kérem Méltóságodat, hogy a fenti formában esetleg megalakuló konzorciumnak Szegeden való működését megengedni kegyeskedjék.

Méltóságodnak megkülönböztetett tisztelettel:

Stella Gyula
elnök.

A Színészegyesület elnökének eme levelére Szeged város tanácsa 27267—1926. számú határozatával a következőkben válaszol:

27.267—1926. sz.

Véghatározat.

Az Országos Színész Egyesület 10.197/1926. számú megkeresésére hozzájárulunk ahhoz, hogy Andor Zsigmond színigazgató által a szegedi színházhoz szerződött tagok további rendelkezésünkig a városi színház-

ban haszonrészesedési (konzorcium) alapon működjenek, — a következő feltételek mellett:

A bevételek kezelését a város saját közegeivel fogja teljesíteni, e célból a helyárat a város tanácsa fogja megállapítani és e célból pénztárost a város alkalmaz, a jegyek kiadását, a bevételek szétosztását a város eszközölteti.

A színtársulat köteles a városi színházi szerződésben előírt művészi követelményeknek megfelelni és e célból a vezetésre megfelelői és a város tanácsa által elfogadott művezetőt alkalmazni, stb.

Amennyiben a város tanácsa a színház vezetését nem találná megfelelőnek, jogában lesz a színtársulat tagjain kívül álló művezetőt alkalmazni és annak díjazását a bevételek terhére megállapítani.

A haszonrészesedési alapon működő színtársulat tagjai csak azok lehetnek, akik az Országos Színész Egyesület által szabályosnak elismert szerződéssel nyertek alkalmazást.

A város tanácsának azonban, amennyiben a társulatot nem tekintené megfelelőnek, jogában lesz annak a kiegészítését követelni.

Egyébként a társulat működésénél a városi színház rendszabályai, valamint az: Országos Színész Egyesület rendelkezései az irányadók.

A pénztáros alkalmazásával, valamint a gazdasági kezelés ellenőrzésével Scultéty Sándor főszámvevő urat bízuk meg.

Miről az Országos Színész Egyesületet, Scultéty Sándor főszámvevő urat, a m. kir. államrendőrség szegedi kapitányságát, a színügyi bizottságot értesítjük.

Szeged, 1926. okt. 11.

Dr. Somogyi Szilveszter
polgármester.

Dr. Gaál Endre
tanácsnok.

Magyarázatul a Színészegyesület elnökének leveléhez hozzáfűzöm, hogy amint ezideig nem volt őszinte a Színészegyesület elnöke a várossal szemben, a konzorciumos megoldás ügyét is azért vetette fel Stella Gyula, hogy ily módon az ügyet továbbra elhúzni lehessen és a Szeged Városi Színház koncessziója ügyében végleges lépést az egyesületnek ne kelljen tennie.

Az egyesület elnökét és tanácsát különben súlyos felelősség és mulasztás terheli, hogy Andor Zsigmondot tilalmuk dacára s a miniszter kimondott tilalma ellenére szabadon szervezkedni engedték. A jogtalanul megszerzett és szerződötett együttes, Andor koncessziójának elvesztése esetén, a Színészegyesület elnökét és tanácsát vonná felelősségre súlyos anyagi károsodásáért. De elkerülhetetlenül súlyos botrányt idézne fel a kaució

színészek ügye, ezek elvesztett pénze, mert valakinek mégis csak felelősséggel keli tartoznia ezekért. Ezt a valar kit név szerint Stella Gyula személyében meg is nevezi Sziklai Jenő színész, a szegedi törvényszék tárgyalásán, 1927. február 21-én. E szerint Stella Gyula színészegyesületi elnök biztatására és kijelentésére szerződött ő is, Rónay is Szegedre és e biztatás alapján adták át 40 millió megtakarított pénzüket Andor színigazgató részére, az Andor ügyben Stellával együtt még későbbben szereplő Réti színházi ügynöknek.

A konzorciumos megoldás a Színészegyesület elnöke részéről semmi egyéb, mint csökönyös igyekezet a város nyakára rávaranni Andor társulatát, ezzel kész helyzet elé állítani Szegedet és ezúton mentesülni Andor jogtalan szervezkedésének elősegítése, előmozdításának felelőssége alól. Nagyfokú naivitás szükséges az előzmények ismeretében ahhoz, hogy jóhiszeműleg szerződött tagok sorsáról beszélj en az Országos Színészegyesület elnöke, hiszen a Színészegyesület elnökének s tanácsának nemcsak tudomása volt még augusztusban és előbb Andor szervezkedéséről, de módjában volt és kötelessége lett volna, a Színészegyesület minden tagját, akiről tudomására jut, hogy Szegedre szerződött, vagy oda kivan szerződni, erről a tervéről leinteni, őt e tervéről óvni. Nevetséges és képmutató az a tény is, hogy a Színészegyesület elnöke csak október első napjaiban szerzett volna tudomást a szegedi társulat Szentesen uralkodó tarthatatlan állapotairól. Az igazság az, hogy a Színészegyesület elnökének erről hetek óta tudomása volt, de hivatali, erkölcsi és szociális kötelességének elmulasztásával nemcsak, hogy a szégyenletes helyzetet radikális intézkedéssel idejében nem segítette, de egyenesen és személy szerint a Színészegyesület elnöke volt az, aki egyesülete nyomorgó és szenvedő tagjainak sorsával nem törődve, a lehetetlen és erkölcstelen helyzet állandósítására — Szeged tanácsának akarásával és miniszterhez intézett kérelmével szemben — törekedett.

Az események további folyamata az október hó 6-án a színigazgató vezetésével Szentestről Szegedre érkezett és a színigazgató rendelkezésére Szeged főispánjánál és polgármesterénél tisztelgett küldöttség. A küldöttség vezetője Harsányi Miklós, a színigazgató legszemélyesebb híve és bizalmasa, előadta a főispánnak, hogy 80 két-ségbeesett ember nevében jön. Nincs semmi bűnük, csak

az, hogy existenciájukat Andor személyében látják biztosítva. Vásárhelyre is Stella Gyula erkölcsi támogatósaival mentek. Az Országos Színészegyesület a tagok helyzetével már foglalkozott és érdekükben a konzorciumos megoldást ajánlja. A társulat ügyeit egy háromtagú intézőbizottság vezetné. Kéri ehhez a főispán és a város hatóságának a hozzájárulását. A főispán válaszában kijelenti, hogy a színház ügyet nem ismeri, mert a nyári szabadsága alatt történetekről nincs tudomása. Érintkezést keres a város polgármesterével, hogy valamilyen megoldást találjon.

A polgármester előtt előadott hasonló kérelemre a polgármester kijelentette, hogy nincsen kifogása egy átmeneti konzorciumos megoldás ellen, azonban rövidesen a város vagy új igazgató kezére adja a színházat, vagy pedig házikézelésbe veszi művezető alkalmazásával. Kiköti azonban, hogy Andor a konzorcium tagja nem lehet. A sajtó a színész-deputációval foglalkozva, annak az álláspontjának ad kifejezést, hogy a megoldást nemcsak Andor személyének, de a Színészegyesület teljes kikapcsolásával kell a városnak átmenetileg biztosítani.

A város tanácsa okt. 8-án tartott ülésén foglalkozik a színészek kérelmével. Szenvedelmes vita után oly határozatot hoz, hogy a konzorcium működését csak átmenetileg egy-két hétig engedélyezi a színházban. Ez idő alatt a város a pénztárba saját pénztárost ültet és minden kifizetést a város számvevősége teljesít. Andor Zsigmond a konzorciumos társulatnak tagja nem lehet, mindössze díszletkölcsonzőként szerepelhet és felszereléséért méltányos bért kérhet. Elhatározta a város tanácsa azt is, hogy sem az Andor által megszervezett társulat tagja, sem pedig az Országos Színészegyesület valamelyik megbízottja a konzorcium művészi irányítója és vezetője nem lehet.

Az átmenet tartamára a polgármester a konzorciumi vezetőjévé a társulaton kívül álló Baróti József volt főrendezőt nevezte ki és erről Scultéty Sándor városi főszámvevő, a színház gazdasági ügyeinek intézője, a polgármester nevében a következő levélben értesítette Baróti Józsefet:

Tekintetes Baróti József színművész úrnak,
Helyben.

Tisztelettel értesítem, hogy a polgármester úrtól vett szóbeli utasítás szerint Önt a jelenleg Szentesen mű-

ködő, volt Andor-féle színtársulat, átmeneti, konzorcionális alapú művészi vezetésével megbízta. Felszólítom tehát, hogy a működés megkezdésére szolgáló intézkedéseket sürgősen tegye meg és azokról engem értesítsen. Szeged, 1926. október 9.

Scultéty Sándor főszámvevő.

Scultéty Sándor főszámvevő telefonon ugyanekkor felhívta az Országos Színészegyesület elnökségét és közölte, hogy a polgármester a konzorciumos társulat gazdasági ügyeinek vezetésével őt, a művészi vezetésével Baróti Józsefet bízta meg. A Színészegyesület elnöksége közölte a főszámvevővel, hogy a polgármester döntését tudomásul veszi, hétfőn leküldi megbízottját Szentesre, aki az egyesület költségén átszállítja a társulatot Szentesről Szegedre. A polgármester rendelkezéséről a főszámvevő a színtársulatot is értesítette a következő sürgönnyel:

»Színtársulat Szentes. Város színházat birtokba vette. Konzorciumos társulat bejöhet Scultéty főszámvevő gazdasági, Baróti művészi vezetése alatt. Érintkezést velük azonnal felvenni. Scultéty főszámvevő.«

A főszámvevő értesítése Andor Zsigmondot és környezetét nagyon kellemetlenül érintett. Baróti József kinevezésével felborult minden olyan terv és cél, hogy a színház vezetésében az Andor érdekeltség és baráti kör beleszólást, vagy irányító szerepet kapjon. A viharzó kedélyek azonban gyorsan megnyugodni kényszerültek, mert Szeged város rendelkezésével szemben értelmetlen, és szélmalomharc lett volna minden ellenállás.

Október 10-én érkezik Szentesre az Országos Színészegyesület megbízottja, Balla Kálmán, aki a társulatot másnap összecsomagolja és Szegedre hozza. Szentesi működéséről és az ottani állapotokról Balla Kálmán részletes hivatalos jelentésben számol be a Színészegyesület elnökségének.

A színtársulat október 12-én bevonul Szegedre és három nap múlva megkezdí előadásait. A város tanácsa 20 millió koronával támogatja a konzorciumot és a konzorcium működésének ideje alatt visszafizeti a Szentesről Szegedre való hurcolkodás céljára adott 30 millió korona kölcsönt a Színészegyesület. Közben Faragó Ödön és Andor között a Színészegyesület elnökének közvetítésével újabb tárgyalások indulnak meg. A látszólagos cél most már a város polgármestere által engedélyezett

600 millió maximális kereten belül az egyezséget létrehozni.

A városi tanács nem enged álláspontjából, Faragó Ödönt kívánja a színház igazgatójául meghívni. A szegedi sajtó két orgánuma a Szegedi Új Nemzedék és a Szegedi Friss Újság tovább is tiltakoznak a terv ellen, hogy Faragó Ödönt, aki amúgy is pénz nélkül jön, még Andor terheinek átvállaltatásával megterheljék, amikor 100—200 millió koronáért az Andor-féle felszereléseknél különb felszerelést vásárolhat magának.

Végül Faragó és Andor között a Színészegyesület elnöke mégis megteremti újra a közeledést. Létrejön egy szerződés, mely 600 millió koronával, (a polgármesteráltal engedélyezett maximális összeggel) Faragó birtokába juttatja Andor teljes felszerelését. A polgármester és Szeged tudta nélkül azonban, ezzel a szerződéssel egyidőben egy pótszerződés is készül, amely a 600 millió felül még 200 milliós terhet varr Faragó Ödön nyakába. E terhek nagyrésze Andor által előre felvett bérletpénzek és olyan anyagi kötelezettségek átvállalásából állanak, amelyek a büntetőtörvénykönyv §§-ai alapján indítható perek sorát támaszthatják. Végül pedig befejezzük e beszámolót azzal, hogy közöljük Andor Zsigmond egy beadványát Szeged város tanácsához, amely beadvány szószerinti szövege a következő:

»Tekintetes Városi Tanács! 28125—1926. tan. szám alatt hozott és Andor Zsigmonddal közölt határozatra hivatkozással ügyfelem, Andor Zsigmond nevében és megbízásából bátor vagyok tisztelettel közölni, hogy ügyfelem a színházi szerződésről nem mondott le és Csak a királyi járásbíróság előtt folyamatban volt pör folyamánakép beállott kényszerhelyzetben adta el színházi felszerelését. A színházi szerződéshez azonban ragaszkodik —, amit a járásbíróság ítélete ellen beadott felebbezésével kifejezésre is juttatott. Schwartz József ügyvéd.«

A járásbíróság szerződésbontó ítéletének elhangzását jövető napokban Andor színészhitelezői a szegedi törvényszéken hátralékos munkabérfarandóságaik biztosítására csödkérelmet nyújtottak be. A csödkérelemben a színészek több mint 150 millió hátralékos munkabérelmetnyért perlik a színházvállalkozót. A keresethez fokozatosan csatlakozik a többi hitelezők sora is.

A Cs. 6693—1926. szám alatt megindult csöd-

kérelem első tárgyalása október 23-án a szegedi törvényszék Weisz tanácsa előtt folyik le. Kersch Ferenc dr. ügyvéd a színtársulat tagjainak képviselőjében 39 színházi alkalmazott nevében terjeszti elő a csődkérelmet. Hivatkozott arra, hogy Andor Zsigmond készpénzben 250 millió koronát kapott Faragótól, hogy abból kifizesse tartozásait és legelsősorban a 39 színházi alkalmazottnak járó hátralékos 165.990,000 K munkabért. Előadta, hogy Andor 40 millió készpénzavadékát (ennek felét Rónay Imre, felét Sziklay Jenő és Patkós Irma adták) és Feleky Lászlóné 15 millió óvadékát sem fizette vissza.

A tárgyaláson a színigazgató jogi képviselője bejelentette, hogy Andor már nem szegedi lakos. Az újpesti Blaha Lujza színház vezetését vette át. Andornak semmiféle vagyona nincsen, mert csak a legszükségesebb bútorait hagyták meg. A többi holmijait adóhátralék címen lefoglalták. Elmondja továbbá, hogy Andor adósságait azért nem tudta fizetni, mert először is díszleteit kénytelen volt 200 millióval olcsóbben áruba bocsájtani Faragó színigazgatónak, tekintettel kényszerhelyzetére és hogy az eladási árát sem kapta kézhez, mert a Színészegyesület Faragó 250 milliójából azonnal levonta a maga 116 millió követelését. A megmaradt pénzzel Andor a legsürgősebb tételeket egyenlítette ki és a színészek követeléseiért váltót ajánlott fel, amit azonban utóbbiak nem fogadták el. Kéri Andor vagyontalansága miatt a csődkérelm visszautasítását. Tudomására hozta továbbá a törvényszéknek, hogy Andor pozíciója jelenleg olyan, miszerint megvan a remény arra, hogy tartozásait ki fogja fizetni. A szegedi törvényszéken a megindított csődtárgyalás ezután tovább folyt, amíg 1927. április 13-án Andor vagyontalansági esküjével ért véget. A színészhitelezők és egyéb hitelezők több mint 30 ezer pengős követelése behajthatatlan követeléssé lett. Igen érdekes és szomorú tünete e Csődügynek, hogy az igazgatói terror és megfélemlítés hatása alól szabadult színészek közül azok voltak most a lehangosabbak, akik eddig csak meghunyászkodtak és dicsérték a vállalkozót.

1926. szeptember végén és októberében egy Singer nevű úr tartózkodott hosszabb ideig Szegeden. Ez az ember harmad, negyedáron megvásárolni igyekezett Andor hitelezőinek követeléseit. Ez a Singer nem sokkal később Andor újpesti vállalkozásának egyik tagja lett.

Amíg a szegedi törvényszéken és egyebütt a nyilvánosság előtt, a most ismertetett formákban látjuk az eseményeket, a Színészegyesület tanácsulésain és hivatalos funkcióin át tekintve és megfigyelve ezeket, egészen más megvilágításban kapjuk és látjuk őket. A Színészegyesület hivatalos funkcióival kapcsolatban először az 1926. október 26-án tartott tanácsulési jegyzőkönyvben találkozunk a szegedi színházi ügyel. A Színészegyesület vonatkozó ülésének jegyzőkönyvében (Színészek Lapja 1926. december 1-i száma) 10432. szám alatt szó szerint a következőket találjuk:

— »10432. Ballá Kálmán jelentése szentesi és szegedi kiküldetéséről.

Olvastatott Balla jelentése, amely szomorú képét mutatja Andor működésének és a szegedi társulatnál uralkodó állapotoknak. Ezzel kapcsolatban elnök ismereti a szegedi színház ügyét, attól kezdve, hogy az elnökség tisztába lévén Andor tarthatatlan helyzetével, konzorciummá akarta átalakítani a társulatot, épp azért, hogy megvédje úgy a maga mint a tagok érdekeit! Szeged azonban mereven elzárkózott a konzorciummal való átalakítástól és az illetékes tényezők kijelentették, hogy teljesen megvannak elégedve Andor működésével, ragaszkodnak személyéhez. Andor anyagi helyzetére vonatkozólag az volt a vélemény, hogy mindenkinek van adóssága és Andor is majd csak rendezi a tartozásait. Jótállott Szeged város tanácsa Andornak az egyesületnél fennálló tartozásáért is. Az egyesület a legszigorúbb körütekintéssel járt el Andorral szemben. A tanács csak akkor szavazta meg koncesszióját, amikor igazolta, hogy tagjai követeléseit kifizette és az egyesülettel szemben fennálló, tartozása fedezésére Szeged város lékötetette a 8000 aranykorona szubvenciót. A leérkezett koncessziót azonban nem kézbesítette Andornak, mert időközben csődöt kértek ellene. Mikor pedig Andor igazolta a csőd megszüntetését, a kultuszminisztérium rendeletére tartotta vissza Andor koncesszióját, tekintettel arra, hogy Andor perben állt Szeged városával. Mikor aztán arról értesült, hogy Andor egy pár tagjának régi követelését még nem fizette meg és a folyó évi színházi szezonban sem tesz eleget kötelezettségeinek, a tagok gagejiát nem fizeti, a társulatnál a leghetlelenebb helyzet uralkodik, konzorciummá alakította át a társulatot és visszaterjesztette Andor koncesszióját a kultusz kormányhoz.

Tiltakoznia kellett volna az ellen, hogy a konzorcium vezetője a társulat keretén kívüli tag, Baróti lett, de ilyen részletkérdéssel nem akarta még jobban felzavarni a helyzetet, azt azonban nehezményezi, hogy a konzorciumon kívül álló, Szegeden letelepült 8—10 tagot a konzorcium terhére szerződtették.

Az elnökség kötelezte Faragót a társulat átvételére teljes egészében. Egyes vitás esetekben a tanács fog dönteni. Az egyesület gondoskodott arról, hogy Szentestől kimozduljon a társulat és a köszönet ezért a szegedi lapokban az egyesület ellen megjelent támadás.

Baróti a Balla jelentésével kapcsolatban előadja, hogy a szegedi társulat kiküldöttei azzal jöttek vissza, hogy az elnök előtt feltárták a társulatnál uralkodó tarthatatlan állapotokat és bevonatták Andor koncesszióját. Ezzel szemben elnök előadja, hogy a társulat kiküldöttjei tőle Andor koncessziójának kézbesítését kérték, azzal, hogy a társulat ragaszkodik Andor személyéhez és csak később, az ő egyenes felhívására vallották be, hogy gage nincs, az állapotok tarthatatlanok és ennek a valomásnak alapján terjesztette vissza Andor koncesszióját a kultuszkormányhoz,

Az elhangzottak nyomán a tanács tudomásul veszi Andor társulatának konzorciummá való átalakítását és koncessziójának visszaterjesztését.

Tudomásul veszi elnök azon intézkedését, hogy Faragó a teljes társulatot köteles íátvenni, ha ennek eleget nem tenne, a tanács koncesszióját nem fogja véleményezni.

Baróti felveti azt a kérdést, hogy korrektnek tartja-e a tanács, hogy jogos gagekövetelését minden törvényes eszközzel behajtotta Andoron, továbbá vétett-e azzal tanácsosi tisztsége ellen, hogy a konzorcium: vezetését elvállalta. Ha a tanács ténykedéseiben a tanácsosi tisztségével össze nem férhető esetet lát, ő levonja annak konzekvenciáját és lemond a tanácsosságról.

Elnök véleménye az első kérdésre az, hogy Bárótinak joga volt Andor elleni követeléseit minden törvényes eszközzel behajtani.

Ami a második kérdést illeti: iaz újabb konzorciumi szabályok úgy rendelkeznek, hogy az igazgató elmozdítandó a konzorcium éléről és helye mással töltenő be. Szegted város tanácsa erre a tisztségre Barótit nevezte ki és ez ellen kifogás nem emelhető.

A társulat beadványára vonatkozólag, a melyben Andor elleni gage követelésük behajtását kérik, a tanács a tagokat polgári perre utasítja, amennyiben elmulasztották a köteles gondosságot. A tanács különben, a mennyiben módjában fog állni, maga is mindent él fog követni a tartozás behajtására.

Ami a társulat Faragó által való átvételét illeti, erre vonatkozólag a tanács már úgy határozott, hogy Faragó köteles társulata minden tagját átvenni, uz esetleges sérelmeket esetenként fogja a tanács elbírálni.«

A tanácsulésen felolvasott Balla-féle jelentés hitelesen és szószerint a következőképpen hangzik:

Nagyságos Elnök Úr!

10356. számú rendelete alapján kiszálltam Szentesen Andor Zsigmond szintársulatánál, társulati gyűlés keretében a társulatot konzorciummá alakítottam át s a

magammal vitt 30 millió koronát kiosztottam. A társulati gyűlés jegyzőkönyvét, valamint a szétosztás elismerését illető okiratokat 1—3 ./. mellékelem. A társulat folyó hó 11-én déli 1 órakor már Szegeden vdlts a próbákat 12-én reggel féltízkor megkezdette. Az első előadás pénteken folyó hó 15-én lesz.

Ezek a száraz tények. Amíg azonban idáig jutunk, az akadályok olyan tömegén kellett keresztül vergődnünk, melyeket kötelességemnek tartok bővebben leírni.

A társulat kimozdítását csaknem lehetetlenné tette az a rettenetes nyomor és beadósodottság, melyben a társulat szenvedett s szenved ma is. Andor Zsigmond annyira be volt adósodva, hogy a napi bevételek legnagyobb része ezekre azi adósságokra volt lekötve, vagy lefoglalva, a fennmaradó összegek legnagyobb részét petiüg ezen foglalások elintézése céljából szükséges titkári, igazgatói és társulati küldöttségek utazgatásai emésztették fel, annyira, hiogyi a tagok fizetést nem kaphattak. Szinte példátlanul áll az! a végtelen könnyelműség, az a sokszor a bütetőtörvényekbe ütköző mód, amelyekkel pénzt szereztek. Mindegy volt, hogy milyen úton jutnak pénzhez, a fő dolog volt, hogy pénzt kerítsenek, dacára annak, hogy tudhatták, hogy ezt a pénzt soha visszfizetni nem tudják.

Májusi kiküldetésemkor megejtett vizsgálatomkor a jelentésemben rávilágítottam az okokra, melyek! Andor eladósodását okozták. Már akkor láttam azt, hogy Andor menthetetlen. Egy mentség lett volna számára, ha t. i. sikerül a város által való szanálása. Ez a szanálás a legjobb utón volt. A színügyi bizottság egyhangúlag elhatározta a szanálást s a városi tanács a színügyi bizottság jelentését és javaslatát teljes egészében magáévá tette s egyhangúlag elfogadta. A közgyűlés előtt ez a javaslat azonban vissza lett vonva. Andor egész a közgyűlésig joggal hihette, hogy a szanálás bekövetkezik s addig való működéséből származó adósságait jóhiszeműnek kell tekintenünk. Más elbírálás alá tartozik: azonban a közgyűlés utáni adósságok keletkezése. Andor ahelyett, hogy a megghiúsult szanálás után visszalépett volna az igazgatótól, tovább folytatta a létért való küzdelmet, holott semmi kilátás nem volt arra, hogy ügyei jobbra fordulhatnak. Mert azok a kísérletek, mellyel ő a szerződését Faragóra akarta átruházni, előre látható volt minden hozzáértő előtt, hogy nem fognak sikerülni. A perek, az adósságok pedig egyre nőttek, annyira, hogy az ujonan szerződttetett tagokat már nem tudta fizetni. A mi kevés pénzhez hozzá, jutottak a tagok, azt Andor nagyrészben az ő kezéhez lefizetett óvadékokból fizette ki. Így például felvett Rónai Imrétől, akit »gazdasági titkár« címen szerződttetett, 40 millió koronát, özv. Felekiné pénztárnoknótól 15 millió koronát. Ezekon kiyul a piszkos adósságok tömege az, amely Andor lelkiismeretét terheli.

Mellékelem Erdélyi Imre feljelentését, mely fenti állításomat igazolja. Panasszal jött hozzám a cukorka árus, hogy 300,000 koronával tartoznak neki az elfogyasztott cukorkákért, az autóbusz vállalkozó, hogy 1,500,000 koronával becsapta, átvitette a tagokat Hódmezővásárhelyre, írást adott arról, hogy a szállítási költség ott van letétben s mikor a pénzt fel akarta venni, küldt, hogy ott egy fillér sincs letétben stb. Nem fizették a forgalmi adót, a villanyt, a jegyszedőket, takarítónőt stb.

A társulati gyűlés tartama alatt értesítettek, hogy újra végrehajtók vannak a pénztárban s el akarják venni az előváltást. De el akarja venni a vagyonfelügyelő is, a még hátralékos követelése fejében. A legerélyesebb felépésemre volt szükség, hogy a vagyonfelügyelő megbízottját, hivatkozva arra, hogy a társulat már nem Andor társulata, — a pénztárból eltávolítsam. A városi végrehajtó azonban nem volt hajlandó ezt az argumentumot elfogadni s az előváltást minden áron szoros zár alá akarta venni. Csak személyes és egyéni jótállásomra állott el ettől a szándékától.

Alig intéztem el ezeket a dolgokat, értesítettek, hogy ha nem fizetem ki a hátralékos 4 millió korona villany-számlát, a villanyt kikapcsolják s nem engedik meg sem a délutáni, sem az esti előadás megtartását. Csak hosszas szaladgálás s kapacitálás után sikerült a szentesi polgármestert rávenni, hogy egyelőre tekintsen el a behajtástól s a két utolsó előadást megtarthassuk.

A pénzből csak 24 milliót lehetett a tagok között kiosztani, mert 6 milliót vissza kellett tartanom a társulat és felszerelés szállítási költségeire. A pénz szétosztása nem egyenlő arányban történt. Nem pedig azért, mert egyesek annyira bevoltak adósodva, hogy a podgyászuakat nem lehetett volna a lakásukról elhozni. A podgyász vasútra való szállítását nem akarta egy szállító sem vállalni, mert attól féltek, hogy nem kapják meg a szállításért kikötött összeget. Csak akkor sikerült szállítót kapni, mikor kijelentettem, hogy a szállításért én vállalom felelősséget s a kiiószállításért járó s fölszámítandó összeget kifizetem.

Szegedre érve Scultéty Sándor főszámvevővel léptem érintkezésbe, aki a mellékelt irat tanúsága szerint kötelezettséget vállalt arra, hogy a szállításra kiadott 6 millió koronát a társulat bevételeiből az első csonka héten lefogja s hozzánk beküldi, az egyéni kölcsönöket pedig két részletben — folyó hó 25. és november 2-án fogja levonni és a pénztárunkba befizeti.

A társulat konzorciumi működése teljesen ellenkező a tek. Tanács által kibocsájtott szabályzattal. Ellenkezik pedig azért, mert az ellenőrző férfiak működése csaknem teljesen ki van zárva. Kizárja ezt Szeged városának az az intézkedése, hogy az anyagi dolgokat kizárólag a város főszámvevője, Scultéty Sándor, rrág a művészi vezetést Baróti József végzi. Habár az Országos Színészegyesület a város határozatával szemben föl nem léphet, mert

ez a városi határozat volt sine qua non-ja a társulat szegedi működésének, mégis le kell szögeznünk ennek az intézkedésnek a törvénytelenységét. A szabályzat kimondja, hogy vezető továbbra is mindenben a színigazgató. Ha már a város, nagyon helyesen, az anyagiak intézését magára vállalja is, a művészi vezetéssel a társulati tagok valamelyikét, illetve a társulat által megválasztott két ellenőrző férfit kellett volna megbízni.

Baróti József nem tagja a társulatnak. Tekintettel arra, hogy a társulat tagjainak nagy része abban! a meggyőződésben van, hogy Baróti viselkedése okozta úgy Andor, mint a társulat tagjainak katasztrófáját, a vezetői megbízatását a legnagyobb ellenszenvvel fogadta s mindent elkövetett arra, hogy a vezetéstől eltiltassék. A legnagyobb erőfeszítéseembe került a társulatot meggyőzőnöm arról, hogy a társulat további működését s a saját anyagi egzisztenciájukat teszik lehetetlenné, ha Szeged határozatával szemben bármilyen tekintetben is ellenkező álláspontot foglalnának lis el.

Kénytelen voltam ezt a szabálytalanságot akceptáltaim, mert meggyőződtem! arról, hogy Baróti József és társai, az Andor által továbbra hem szerződtetett tagok, akik azért Szegeden tartózkodnak, — felhasználva a személyes összeköttetéseiket, mindent elkövettek s elkövetnek különösen a sajtó útján, hogy további szerződtesüket akár a konzorciumnál, akár az új színigazgatónál mindenáron keresztül vigyék.

Beszéltem Baróti Józseffel s elmondtam, hogy eljárását minaddig helyeselni tudtam, míg csak arról volt szó, hogy Andoron a követelését behajtsa, de elitélem a viselkedését, hogy mikor követelése kiegyenlítést nyert — dacára, hogy a fővárosban állandó lakása van, — mégis Szegeden maradt, mert így az a látszata van, hogy ő az utódra rá akarja magát oktrojálni, Baróti kijelentette, hogy igenis az a szándéka. Méltatlankodásomra kijelentette, hogy ma csak ilyen erőszakos módon lehet szerződéshez jutni, ő tudja, hogy az utódnak szüksége lesz rá, hogy az utódnak csak hasznára lesz, tehát még erőszak árán is keresztül viszi akaratát.

Tlyen felfogás, ilyen világnézlettel szemben fölöslegesnek tartottam a további vitatkozást. De Nagyságodnak módot kell találni arra, hogy hasonló adott esetben az utódot megvédjük, mert ha az ilyen fellépésekkel elhelyezésre találó színészekkel szeműen erélyesen nem lépünk fel, ha azok mesterkedései sikerrel járnak, a legszomorúbb állapotokra lehetünk elkészülve.

Az igazságnak megfelelően kötelességemnek tartom bejelenteni azt is, hogy Baróti kijelentette, hogy ha az ő személye ellen az Egyesületnek kifogása van, ő a megbízatástól visszalép. Tekintve azonban arra, hogy a visszalépése most már újabb komplikációkra vezetne s hogy az ottani hírlapok ismét az Egyesület vezetőséget támadnák ezért, s hogy ezt ismét mint a város autonom ügyeibe való beavatkozást tekintené, Barótinak azt

mondtam, hogy miután őt a város delegálta a vezetésre, az Országos Színészegyesület a város intézkedéseibe beleszólni nem kíván.

Pár szóval ki kell térnem még a társulati gyűlés jegyzőkönyvében reám vonatkozó határozatára. Kijelentem, hogy nekem abban semmi részem nincs. Ha nekem ez szándékomban állt volna, akkor módomban lett volna a város vezetőségével összeköttetésem útján magam részére biztosítani a színigazgatást. Ez azonban távol állt tőlem: s kijelentem, hogy még megbízás esetén sem fogadnám el.

Jelentésem befejezve, maradok Nagyságodnak
Budapest, 1926. október 14.

alázatos szolgálója:

Balla Kálmán s. k.

Ehhez a jelentéshez röviden csak ezek a hozzáfűzni valók. A titkos és a Színészegyesület által is célzott terv volt, Andort konzorciumvezetőként a társulat élére csempészni és a színtársulat élén így birtokba helyezni Szegeden. Ezt hiúsította meg a Baróti-féle kinevezés. A Színészegyesület elnökének jelöltje a szegedi színigazgatói székre Andor távozásával Ballá Kálmán volt, ami ellen Ballá jelentése végén tiltakozni próbálkozik. A Ballá jelentés Barótira vonatkozó részét legkevésbé a tárgyilagosság diktálta. Baróti azért volt Szegeden, mert már szeptemberben Faragó Ödön írásban megbízta a volt szegedi főrendezőt ügyeinek és érdekeinek szegedi képviselőjével és intézésével. Baróti már mint a város tanácsa által kiválasztott új színigazgató helyettese és megbízottja került a szegedi konzorcium élére, hogy ott új igazgatója, Faragó jövője érdekeit védje. Nem pedig olyan alapon, amint ezt Ballá Kálmán súlyos ártani akarással és rosszakarattal jelentésében beállítja.

A Színészegyesület október 26-i tanácsülésén (mint minden tanácsülésen, amelyen az utóbbi félévben a szegedi ügyet tárgyalták) a jegyzőkönyv szerint megjelent és azon résztvett Sallay Géza dr. Országos Színészeti Felügyelő is, aki úgy a Balla-féle jelentést, mint Stel[a elnök jelentését a kultusz-kormány képviselőjében hivatalosan végighallgatta.

A Színészegyesület elnöke az október 26-i tanácsülésen immár nyíltan megvallja, hogy tudomása van arról, miszerint a koncesszióhoz szükséges szegedi nyilatkozat hamis volt és nem fedte a valóságot. Erről különben a Balla-féle jelentés is tanúságot tesz. De a Színészegyesület eljárásának őszinteségére, arra az állandó

terrorra, amellyel nemcsak a színigazgató, de a Színészegyesület is kezelte és kezeli színésztagjait, jellemző az a levél, amelyet 10591. szám alatt 1926. október hó 25-én Stella Gyula a szegedi színtársulat egyik nagyon szerencsétlen, panaszos tagjához intézett. Ez a levél szó szerint a következőképpen hangzik:

Országos Színészegyesület és Nyugdíjintézete.

10591. szám. Budapest, 1926. okt. 25.

Tekintetes N ... N ... úrnak

Szeged.

Soraira értesítem, hogy miután a Polgármester úrral abban állapodtunk meg, hogy az utód a társulatot átvenni köteles, mi ehhez a megállapodáshoz ragaszkodunk. Ha az utód működését tényleg megkezdi és valakivel méltánytalanság történik, az forduljon ide, majd igazságosan fogjuk elbírálni.

Azonban nem hallgathatom el, hogy tudom egyes szerződések milyen körülmények között jöttek létre, ezeket természetes revízió alá fogjuk venni, de természetesen itt is az objektív igazság alapján fogunk dönteni.

Vannak tudtommal olyanok, akiknek Andor nem fizette ki a tavalyi gaget, mégis aláírtak az erről szóló ívet, majd az új szerződésükbe ezt a tartozást is bevették, mint gaget. Ennek a tartozásnak a megfizetésére az utódot nem kényszeríthetjük, mert nem lehet célunk, hogy egy-két hónap múlva ő is oda jusson, ahová Andor jutott.

Egyébként legnagyobb felháborodással hallom és olavsom, hogy a társulat néhány tagja, hálából, hogy az Egyesület 30 millió koronával segítségükre sietett, hogy megélhetésüket mindenképpen biztosítani törekedtek és törekszik, — állandóan a társulat kebelén belül és a nyilvánosság előtt is pizskálják az anyaintézetüket. Lesz módunk eljárni azokkal szemben, akik egyéni érdeket minden áron a közérdek elé akarják tolni.

Mi biztosítottuk, hogy az utód átveszi a társulatot, hogy a város kifizeti a Nyugdíjintézet követelését, de nem kényszeríthetjük az utódot még arra is, hogy Andor tartozásait is kifizesse. Olyan örült nincs, aki erre vállalkozna. Andor kapott a felszerelésért 130 millió készpénzt, miért nem követelték tőle járandóságait? Miért a roskadozó Nyugdíjintézettől akarják ezt megkapni?

Egyébként a folytonos lázongásban látom okát annak, hogy a konzorcium nem úgy megy, mint kellene, mert bizonyos, hogy a közönség már unja ezt a hónapok óta húzódó botrányt.

Ha a társulat nem igyekszik békés, komoly munkával biztosítani működésének anyagi eredményét, ön-

maga ássa meg a sírját, amiért csak önmagát terheli felelősség.

Ha becsületes őszinteséggel fordultak volna az Egyesülethez mindjárt szeptember 15-én, mikor az első gage elmaradt, ma sokkal kedvezőbb lenne a társulat helyzete, de ezt elmulasztották, felültek a mézes-mázas ígérgetéseknek, menteni akarták Andort és most a központot akarják felelőssé tenni? Ez enyhén szólva, furcsa magatartás.

Ismétlem, mindent megteszünk a tagok érdekében, de sújtani is fogunk tudni ott, ahol kell és szerződésen kívüli privat ügyek megvédésére kaphatók nem leszünk.

Tisztelettel:

Stella Gyula
elnök.

Hasonló levelekét kapott más színtársulati tag is, akit a vállalkozó kijátszott, becsapott és aki a Színészegyesületnél, mint anyaegyesületnél nem nyert védelmet.

De a Színészegyesület elnökének és tanácsának eddigi működésére, a koronát mégis csak az 1926. december 21-i tanácsülés rakja fel. Ez ülés jegyzőkönyve (Színészek Lapja 1927. január 1-i szám) szószerint ezeket mondja:

— »Megjelent az ülésen dr. Sallay Géza színészeti felügyelő úr is.

Elnök üdvözli a megjelenteket, megnyitja az ülést, melynek egyetlen tárgya Andor Zsigmond koncesszió kérvényének tárgyalása.

Felhossa elnök, hogy Andor színigazgatói engedélyért folyamodott Újpest városára 1927. szeptember hq 1-ig.

A tanács behatóan foglalkozott a kórvénnyel és tekintettel arra, hogy Andor az egyesülettel szemben fennálló kötelezettségeinek eleget telt, egyéb kötelezettségei teljesítésére a legszigorúbb feltételeknek vetette magát alá, Újpest város színházát megkapta és végül tekintettel arra, a fontos évrre, hogy 35—40 szerződés nélküli színészt tél idején kenyérkeresethez juttat, a koncessziót Andor Zsigmondnak megszavazza abban a reményben, hogy a múltakon okulva, nem fog több panaszra okot adni.«

A Színészegyesület tanácsa az Országos Színészed Felügyelő jelenlétében íme koncessziót javasol annak a vállalkozónak, aki ellen az október 26-i tanácsülés jegyzőkönyve, bírói ítéletek, egyéb hivatalos okiratok és ténykedések tanúsága szerint súlyos kifogások, súlyos hivatalos megállapítások hangzottak el. Akivel szemben ugyancsak az október 26-iki tanácsülésen a sze-

gedi színház ki nem fizetett tagjait perre utasította a Színészegyesület, végül pedig, aki ellen a szegedi színház tagjai 6693—1926. szám: alatt csődeljárást tettek folyamatba és e csődeljárás a Színészegyesület elnökének és tanácsának tudtával 1926. december 21-én, tehát Andor új koncessziójának javaslása alkalmával is folyamatban volt, akiről saját védője nyilvános bírói tárgyaláson bejelentette, hogy vagyonbukott és akiről a szegedi járásbíróóság szerződésbontó ítélete megállapítja, hogy nem alkalmas színházvállalkozás vezetésére.

Idézem továbbá a Színészegyesület tanácsának 1927. február 21-én tartott tanácsülési jegyzőkönyvének (Színészek Lapja 1927 március 1-i szám) 375. szám alatt közölt következő szószerinti részletét:

375, Jelentés a szegedi színház válságáról és annak megoldásáról. Elnök ismerteti a helyzetet.

Kissé messzire kell visszalépnem, hogy a szegedi színház ügyéről a tanács tiszta képet kaphasson. 1926. tavaszán már kétségtelen volt előttünk, hogy Andor Zsigmond a bukást nem tudja elkerülni és kértük a város vezetőségét, engedje meg, hogy a társulatot konzorciummá alakíthassuk át, Andort a vezetéstől eltiltsuk. A város ezt határozottan megtagadta, de ehelyett bizonyos garanciákat helyezett kilátásba az ügyek rendezésére. Miután ezekből úgyszólván semmi sem valósult meg és elérkezett az új színigazgatói engedélyek tárgyalásának ideje, újra érintkezésbe léptünk Szeged vezető uraival, hogy mi a számdékuk, mi a véleményük Andorról, mert a jelenlegi állapotok mellett, mikor Andor semmiféle kötelességének eleget nem tesz, nincs módunkban számára a színigazgatói engedélyt véleményezni. Erre azt a választ kaptuk, hogy Andor művészi működésével a legteljesebben meg vannak elégedve, ami pedig az anyagi kérdéseket illeti, azok majd valahogy rendeződnek, az Országos Színészegyesület és Nyugdíjintézete követelését pedig tanácsi határozattal biztosították. Ilyen garanciák miellett a tanács Andornak a színigazgatói engedélyt megszavazta. Alig érkezett le az engedély, már jöttek a hírek, hogy a város felszólította Andort a szerződés felbontására, mit ha megtagad, bírói utón fogják ezt kérni. Újra lementünk Szegedre, ahol azt a kijelentést tették az urak, hogy semmi szín alatt nem kell nekik többé Andor és őt többé a szegedi színházba be nem engedik, a pert ellene megindították, stb. Közben Andor a kapott engedélye alapján új társulatát megszervezve Hódmezővásárhelyen és Szentesen működött ugyanolyan körülmények között, mint előzőleg, bevételét lefoglalták, volt tagjai ellene csődöt kértek, működő tagjait nem fizette, Szeged pedig a társulatot tényleg nem volt hajlandó befogadni. Ilyen körülmények között megállapodást létesítettünk a város uraival, hogy Andor enge-

délyét bevonatjuk, a társulat mint konzorcium bemehet Szegedre és ott működhetik míg az utódot a város megválasztja, ki köteles lesz a társulatot átvenni és Nyugdíjintézetünk követelését kifizetni. Az utódot a város vezetősége Egyesületünk véleményének meghallgatása nélkül Faragó Ödön személyében választotta meg, ki a társulatot átvette.

A várostól kapott azonnali kölcsönből kifizette Nyugdíjintézetünk követelését, mi tulajdonképpen a vételár összege volt Andor felszereléséért. Faragó biztató reményekkel kezdte meg működését, de mert társulatát érthetetlenül 45 tagtól 80 tagra egészítette ki és semmi forgótökével nem rendelkezett, bár a színház nagyszerűen ment, január elsejére már megingott a színház anyagi helyzete, mert a bevételek jelentős részét előző adósságok törlesztésére kellett fordítani. Hosszas tárgyalások eredményeképpen a város az újabb segélykérvényt érthetően elutasította és Faragót lemondásra szólította fel. Ez megtörtént. A társulat tulmagas létszámát az önként kivált tagokkal csökkentette a város, ezeknek 2—3 havi végkielégítést adott, a megmaradt tagokat a város szerződtette, egyidejűleg: természetesen házikezelésbe vette a színházat, Faragó Ödönt pedig ideiglenesen művezető igazgatónak alkalmazta.

Tekintettel arra, hogy a város urai tudják, hogy a hátralévő évben már csak tetemes anyagi áldozatok árán vezethetik saját kezelésükben a színházat, valamint arra, hogy a kerület mellékállomására egyelőre nem terjeszthetik ki a házikezelést, csak május 31-ig akarták tagjainkat szerződtetni, de kérésünkre mégis augusztus 31-ig szerződtették őket, azzal a feltétellel, hogy július 1-én két havi szünetet adnak a tagoknak egy havi előzetes fizetéssel. Ha pedig Hódmezővásárhellyel megtudnak egyezni, úgy a társulat ott tölti a nyarat. Ez is nagy anyagi áldozat a város részéről, de kérésünkre szívesen megtették abban a biztos tudatban, hogy esztendőre már teljesen rentábilis lesz a színház a házikezelésben is, mikor is a tagok szerződtetése is kedvezőbb feltételek mellett fog történni. Kétségtelen, hogy ezért a megoldásért, mely első» komoly lépés a vidéki színészet megmentésére, csak hálás köszönettel tartozunk Szeged város vezetőinek és nagyközönségének.

Persze, míg idáig eljutottunk, sok támadásban volt részünk. A szegedi lapok — bár általában jóhiszeműen — de egyoldalú rosszakaratú inofrmájciók alapján, mindfon fordultnál bennünket támadtak eis sajnos, tagjaink egy jelentős része, bár tanúi voltak annak a nagy erőfeszítésnek, mellyel személyi kérdések kikapcsolásával tisztán a színészet és tagjaink közös érdekeinek megvédésében, még anyagi áldozatok árán is, kifejtettünk, tapsoltak ehhez. Mindez, bármily szomorú, mégsem lehet rám nézve elkeserítő és míg a köz bizalmából helyei-men leszek, a jövőben sem leszek hajlandó egyéni érdekeket szolgálni, de minden benyomástól mentesen csakis

közös érdekeink, magának a vidéki színészetnek összességében dolgozom, hogy újra régi nivójára emelhessek a sokszor hibáján kívül, de bizony néha saját hibánkból is annyit szenvedő, megtépett, lerongyolt vidéki színészetet.«

Végül ugyancsak a szegedi színház ügyével kapcsolatban, az Országos Színészegyesület 56. évi közgyűlésének jegyzőkönyvében (Színészek Lapja 1927 május 1. szíami) találjuk a következő szó szerinti részletet:

— »Faragó Ödön közli a közgyűléssel, hogy hat hónappal ezelőtt jött meg Szlovákiából és vette át a szegedi színház vezetését és tisztázni szeretné azokat a kósza híreket, melyek az ő személyével a szegedi színházzal kapcsolatban felmerültek. A szegedi városi tanács meghívta a színház vezetésére, hogy azt vegye át, ugyanez az óhaj az egyesület részéről is megnyilvánult. A tárgyalások előtt megmondta, hogy szegény ember és csakis tudására, becsületességére és erejére támaszkodva veheti azt lát. Át kellett venni az összes tagjait a színháznak, sőt Szlovákiából is magával hozta egy pár tagját, kiknek kenyeret kellett adni. Nagy terhet vállalt magára. Két hónapi működése után beállott a esőd és a város házi kezelésbe vette a színházat. Lemondott minden jogáról és követeléséről, csak hogy a színészek kenyere biztosítva legyen. Azért kellett otthagynia a vezetését, mert a volt színigazgatónak bűnei voltak és vele fizettették meg. Ellenzi a színháznak városi kezelésbe vételét. Kéri a közgyűlést, hogy valami kenyérhez juttassa, mert itt áll minden nélkül.«

Röviden összefoglalva a történeteket, a következőket látjuk:

1. Andor Zsigmond 1923 őszén tőke és a szegedi színpadhoz szükséges, saját felszerelés nélkül Szeged város színigazgatója lesz. Részére a közben történtek dadára, úgy 1924-ben, mint 1925. és 1926-ban a Színészegyesület a koncesszió megadását javasolta a kultuszminiszternek.

2. 1926-ban, amikor már nyilvánvaló volt a szegedi színházvállalkozás minden anyagi, erkölcsi és művészi baja, a Színészegyesület és az Országos Színészeti Felügyelő, a koncesszió sürgős megvonásának javaslása helyett úgy a kultuszminisztériumban, mint Szeged város tanácsánál mindent elkövettek, hogy Andor tovább is koncesszionalt igazgatóként a szegedi színház élén megmaradhasson.

3. Amikor a bíróság Szeged és Andor között a szerződést felbontotta és ezzel együtt Andor automatikusan elvesztette szegedi koncesszióját, az Országos

Színészegyesület elnöke csak úgy helyezte kilátásba Faragó Ödönnek, Szeged város színigazgató jelöltjének a koncessziót, ha a Színészegyesület kívánsága és óhaja szerint, az új színházvállalkozó Andor Zsigmondot kártalanítja.

4. Dacára az itt ismertetett összes tényeknek, jegyzőkönyveknek, aktáknak az Országos Színészegyesület tanácsa, a Színészeti Felügyelői jelenlétében, a teljesen vagyonbukott, bíróilag színházvezetésre alkalmatlannak nyilvánított, csődeljárás alatt álló volt szegedi színházvállalkozónak Újpestre új koncessziót ajánl. Ezt a koncessziót a miniszter az ajánlás alapján meg is adja és Andor Zsigmond tőke és felszerelés nélkül bevonul Újpestre színházat igazgatni. A Színészegyesületnek ez a lelkiismeretlen lépése és felterjesztése a kultuszminiszterhez, eredményezi azt, hogy Andor Újpesten sem fizeti tagjait. Alig két hónap múlva vállalkozása épp úgy, mint Szegeden, erkölcsileg, anyagilag összeomlik. Téli közepén szerencsétlen színészek heteken át verejtékeznek és kenyeret nem kapnak, a vállalkozás összeomlásával máról-holnapra a legnagyobb nyomorba jutnak.

5. Andor Zsigmondnak, vagyonbukott állapotban, tőké és felszerelés nélkül koncessziót javasolt a Színészegyesület. Ugyanekkor Faragó Ödönt állítólag felszerelés híjján, a minisztériumra való hivatkozással, a Színészegyesület elnöke a szó szoros értelmében presszionálta az Andor-féle nagyon kísértékű felszerelés méregdrága megvásárlására. (A 297 millió koronára értékelt Andor felszerelést egymilliárdért, majd végül 800 millió koronás áron vétetik meg Faragóval.)

Ennek a vásárnak történetét a következőkben ismertetem:

1. Faragó Ödön bejelentését a Színészegyesület közgyűlésén olvastuk. Mások bűnét — mondja — vele fizették meg. De nézzük és keressük, hogy ki az, aki mások bűnét egy harmadik személlyel fizettette meg.

A szegedi Színházi Újság második évfolyam 20. számának (1927. december 24—31. szám) »Művészfilm« lapfeliratu, karácsonyi külön kiadásában »Faragó Ödön elmondja, hogyan távolították el a szegedi színház igazgatói székéből« című cikkében szószerint a következőket írja:

»A Faragó-rendszer szép emlékei ma már a múlté, mert Faragónak rövid félévi működése után távozni kel-

lett Szegedről. Ma a főváros egyik igen nívós kis színházának, az Andrassy-úti Színháznak a rendezője és mint színész is egyik sikerét a másik után aratja. Ebben a színházban kereste fel a Színházi Újság munkatársa és megkérte, hogy mesélje el szegedi távozását, amelyet még mindig a legteljesebb homály főd. Faragó Ödön készségesen a következőket mondotta:

—Több évre nyúlik vissza az az akarásom, hogy a szegedi színházat elnyerjem. Palágyival szemben egy órai késéssel maradtam le, Andorral szemben ugyanez volt a helyzet, természetes, hogy mikor Andor rosszul állt és erről engem Wimmer Fülöp értesített, mindent elkövettem, hogy visszakerüljek Magyarországra. Az Andorral való tárgyalásokat Wimmer vette a kéziébe, aki arról értesített, hogy Somogyi Szilveszter dr. polgármesternek az az álláspontja, hölgy Andor felszerelését teljes egészében átvegyem. Ezen az alapon indultak meg a tárgyalások Andor között és köztem, de háromszor szakadtak meg, mert Andor lehetetlen feltételeket szabott. Mikor már véglegesnek gondoltam a tárgyalások megszakadását, a Színészegyesület elnöke, Stella Gyula vette kezébe a fonalat és közölte a kultuszminisztérium felfogását, hogy én csak akkor kaphatok koncessziót, ha Andor összes terheit és társulatát átveszem. Kijelenttem Stellának, hogy a terhek rendkívül súlyosak, nem tudom elfogadni a felajánlott feltételeket, leutazom Szegedre és ott majd orientálódok a helyzetről. Informáltam a polgármestert, aki azt az utasítást adta, hogy hatszáz millió koronáig elmehetek a terhek átvételében és természetesen az egész társulatot át kell vennem.

—M megbízta ügyvédemet, dr. Lugosi Dömét, hogy készítse el Andorral való megállapodásomat. A Csongrádi Takarékpénztár folyósított a megvásárolandó felszerelésekre 400 millió koronát, amiért a város készfizetői kezességét vállalt. Az Andorral való szerződésben a vételárát 600 millió koronában állapítottuk meg és egy pótszerződésben átvállaltam Andor további terheit, ami nem jelentett anyagi áldozatot, de egy bizonyos jövedelemtől fosztotta meg a színházat. Ez újabb 200 milliót jelentett. Ezzel az áldozattal teljes békét teremtettem a szegedi színház körül és a színtársulat összes tagjait két óra alatt szerződtettem le. Hozzájuk szerződtettem a szegedi tizenhat színészt, akikhez még a négy magammal hozott tag létszáma járult, úgy, hogy végre elkezdhetjük a komoly művészi munkát. A szegedi színészek szerződtetéséért különböző helyekről támadtak engem, de én emberi szempontokat vettem figyelembe, mikor megkötöttem velük a megállapodást.«

A Színészegyesület 56. közgyűlésének jegyzőkönyvében közölt Faragó-féle felszólalás, valamint utóbbi cikkel kapcsolatban felkerestem Faragó Ödönt, a budapesti Andrassy-úti Színház mostani főrendezőjét, aki meg-

erősítette mindenben a Színházi Újságban közöltek. Kijelentette, — amikor megtudta, hogy könyvemben az ő szegedi vállalkozásával is foglalkozni kívánok, hogy részletesen, levélben megírja nékem az Andor—Faragó szerződés ügy történetét.

Faragó Ödön levelét január 9-én Faragó Ödön nővére Budapestről személyesen hozta Szegedre és a levelet személyesen adta át nekem szegedi lakásomon. Közölte velem ez alkalommal, hogy öccse itteni ügyvédje utasítást kapott arra vonatkozólag, hogy bármely ügyben hiteles felvilágosításokat adhasson. Faragó Ödön nővére a levélben foglalt összes tényeket maga is megerősítette e látogatás alkalmával azzal a kijelentéssel, hogy a történetek egy részének ő;is,, férje is szem- és fül-tanúja volt, mert Stella Gyula az ő lakásukon is tárgyalt és kereste fel Faragó Ödönt, ahol a minisztériumra való hivatkozással kapacitálta Faragót a nagy Andor terhek átvételére.

Ezekről a tárgyalásokról részben informálva volt Wimmer Fülöp és Somogyi Szilveszter dr. polgármester is. Utóbbinak a túlzott követelések miatt még mérséklőleg is közbe kellett lépnie Faragó érdekében. Faragó Ödönnek 1928. január 8-án hozzám intézett és nővére útján átadott levele szó szerint a következőképpen hangzik:

»Igen tisztelt Szerkesztő úr!

Meglepetésszerűen jött nekem az Ön felszólítása, mert abban a hiszemben éltem, hogy a színészet sorsa ebben az országban igen kevés embert érdekel. Ezzel a letargiával szemben egyelőre teljesen tehetetlennek éreztem magam, pedig így ahogy ma jáll a vidéki színészet sorsa, amely az én sorsommal olyan közös,... még sem maradhat. Nem maradhatok én sem tétlenül sokáig, mert érzem, hogy az elégtételnek meg kell jönni. És íme, jelentkezik Ön, aki kutat, nem pihen és végére akar járni, különösen a szegedi színház közelmúlt szomorú eseményeinek, amelybe oly szorosan bekapcsolódik az én tragédiám. Nem volt ember sehol, aki lelkiismereti kérdést csinált volna belőle, bele nyugodott abba a téves hitbe, hogy én nem értek a színház vezetéséhez, hogy én könnyelmű voltam, nem fontoltam meg a szegedi színházi ügyeket, visszaéltem a bizalommal stb., stb... belenyugodtak, sőt mosolyogtak azon, hogy a szegedi színház ismét felfalt egy igazgatót. De hogy az az igazgató milyen mértékben volt hibás a távozásában, senki nem kutatta. Senki nem kérdezte: ember, hiszen Te eddig jól dolgoztál, áldozatokat kottái, kockára:

tettél sok mindent, miből élsz ezután, mit dolgozol ezután, hova leszel? miért történt mindez? mindenki belenyugdott a diktátori intézkedésbe! Megvallom még én is. Szégyeltem az emberek közé menni. Az öngyilkosság szélén állottam. Az idő semmi enyhülést nem hozott és nem hoz. Vájjon van-e lelkiismeret az emberekben és tényleg olyan sok tehetséges magyar emberünk van, aki ért a mi mesterségünkhöz. Az idő kegyetlen órája szalad és jött az Ön levele. Azt kérdezi, hogy milyen körülmények bírtak reá a szegedi színház átvételére? milyenek? először lelki és a honvágy szenvedései... túl sok volt már oda át a küzdelem. És mióta kísért ez a Szeged! Komolyan 1926 augusztus végén jött elém. Mammer Fülöp úr, aki disztिंगváltan és tartózkodóan közölte velem azokat a feltételeket, amelyekkel esetleg Szeged város tanácsa támogat ebben a kérdésben, természetesen, ha Andor Zsigmonddal megegyeznék, mert úgy véli... ez méltányos lenne. Erős közvetítőnként lépett fel köztem és az Andor tárgyalások között a Réty színházi ügynökség. Andor követelése először horribilis volt, felül 900 millió. Természetesen azonnal otthagytam őket és visszautaztam Pozsonyba. Ezen tárgyalásokról híven értesítettem Wimmer elnök urat. ő minden levélben később tolmácsolta a hivatalos álláspontot... el lehet menni a felszerelés megvétele tárgyában 600 millióig. Erre 400 millió kölcsönt kapnék a város jóttálása mellett. 1926. szeptemberében újra tárgyaltam Andorral, aki a vételárból semmi szín alatt nem engedett és utasított Stella egyesületi elnökhöz, mondván, győzdzem meg tőle élőszó útján, hogy hiába minden tárgyalásom bárkivel, a koncesszió csak úgy lesz megkapható, ha ezeket az ő általa felállított követeléseket teljesítem. Azt hittem, hogy Andorral minden főruntnélkül megértetem követeléseinek lehetetlenségét és rendesen megköthetem vele a szerződést. Elmentem tehát első ízben Stella elnökhöz, aki jó barátom és felvilágosítom, hogy mi az, amit Andor követel. Stella kijelentette előttem, hogy a Kultuszminisztériumnak az a felfogása, miszerint Andort kártalanítani kell és a koncesszió csak úgy kapható meg, ha ezeket a terheket és a teljes társulatot átveszem. Nagy csapás volt ez reám nézve. Újra visszautaztam Slovenskőra, ahonnan Stella elnöknek a mellékelt újságcikkben foglalt sürgönyt küldtem. Végleg leszámoltam tehát a szegedi ügygel. Bár ennél maradtam Volna. De közben Kassán, Pozsonyban minden nyilvánvaló lett. Takargatni semmit nem lehetett, ha nem akartam kockáztatni a slovenskői magyar színészet sorsát, úgy végleges határozatot kellett adnom. De hiába az ördög nem aludt. Októberben újra tárgyalásokra hívott Stella, Andor, Réti György és ezen az egyesületi tárgyaláson újra feltártam a város álláspontját. Ismét gondolkodási időt kértem. Valószínűvé tettek előttem, hogy ezek a terhek egyáltalán nem súlyosak és ha most nem teszem meg, később, a békesség kedvéért

úgy is megteszem. A sok utazgatás ott fenn, nagyon feltűnő volt. Különbösen sem szerették a sok pesti utazásokat. Választanom kellett. Közben újra olvasnom kellett valóságos hivatalos formában a Pesti Hírlap színházi rovatában, hogy csak az lehet a szegedi színingazgató, aki Andor összes terheit átvállalja, mert a Kultuszminisztérium álláspontja Andor érdekében és az ő kultúrmunkája elismeréséért, hogy Andor teljesen kártalanítva legyen. Szeptember végére Andor már valamit engedett a követeléséből is. De még mindig messze voltunk a város kikötéseitől. Amikor azután Szegedre jöttem másodízben a szerződés megkötése tárgyában, ennyi vexatura után és a hiába való húzódások csak teljes romlásomat idézték már elő itt is ha nem deferálok Andornak, ott is ha visszamaradnék. Ekkor kötöttük a legostobább szerződést, amit valaha is kötöttek emberek: Dr. Lugossy Döme barátom irodájában. Egy pesti tárgyaláson dr. Cserzy barátom is jelen volt... Ő is tanúja lehet, hogy ezen egyesületi együttléten milyen ridegen kezeltem az Andor feltételeit. Engem tehát megtevéstettkék, olsó és könnyelmű kijelentésekkel, az én teljes jóhiszeműségem és hitem csődöt mondott. Nem a tudásom, nem a színingazgatói tapasztalatom, csak az emberi érzésem. Mindenki Andor Zsigmondot mentette, de senki nem törődött, hogy mi lesz az utódjával? nié g én is őt mentettem. És meg is tudom menteni egész biztosan, ha csupa jó emberek között vagyok, akikben több megértést találok. Nem az Andor terhei voltak a nagyok... a társulat volt nagy és hiányos ... sokan voltunk és mégis kevesen és nem az yolt a bűn, hogy velem elhitették,, hogy a Kultuszminisztériumi csak úgy ad koncessziót, ha a terheket vállalom, az volt a bűn, hogy köteleztek a társulat átvételére. Itt volt a baj. Ma is annyi, sajnos, a szerződésnélküli színész, se szeri, se száma... ugyanúgy lett volna akkor is, amennyi el lett volna elejétől kezdve bocsajtva.. . ugyanannyi jött is volna új.. .a státusquó megmaradt volna! De itt hiába volt minden lamentálás. Bele kellett ugranom a sötétbe, mert a sors így rendelte el. De amint hibásnak hittek eddig, úgy látni is fogják, hogy teljesen ártatlan voltam mindenben. Több úrnák, illetőleg m i n d e n k i n e k akartam szolgálatot teljesíteni és ezt persze még én sem tudtam megcsinálni. Mindazon dolgokat, amelyeket itt Önnel ösmerteterem fedik a valóságot és kész vagyok reá az esküt is letenni.

Isten áldja meg sok türelemmel kész híve

Budapest, 1928. január 8.

FARAGÓ ÖDÖN.«

Faragó Ödön levelének kézhezvétele előtt, 1928 január 6-án ajánlott levélben fordultam Kertész K. Róbert kultuszminiszteri államtitkárhoz, akivel közöltem, hogy a magyar színészet válságáról szóló szakmunkám rövide-

sen megjelenik. Ezzel kapcsolatban, részletesen indokolva közöltem vele azt, hogy hírlapi közleményekből és egyéb, rendelkezésemre álló adatok alapján, a Faragó-Andor-féle ügyben a kultuszminisztérium illetékes ügyosztálya úgy szerepel, mintha az ügyosztály állított volna oly feltételeket és követeléseket, amelyekkel Stella Gyula színészegyesületi elnök Faragó Ödönt, tőke nélkül, közel milliárdos adósságteher vállalásra bírta. A kultuszminiszteri államtitkárhoz intézett levelemből a következő részletet közlöm:

»A minisztérium és a köz szempontjából egyetlen kérdés szorul tisztázásra:

1. Tett-e a Kultuszminiszter Úr, illetve a Méltóságod bölcs vezetése alatt álló ügyosztály Faragó Ödön, akkori kassai színházvállalkozóval szemben 1926. év szeptemberében, vagy októberében olyan kikötést, hogy Faragónak csak akkor adja meg a minisztériumi Szegedre a színházi koncessziót, hogyha a szerencsétlen ember előbb Andor Zsigmond szíinigazgató összes terheit és társulatát vállalja?

2. Ha a minisztérium ilyen kikötést tett, kinek az előterjesztésére tette ezt? Tudta-e, referálta-e valaki a miniszternek, vagy az ügyosztálynak, hogy a vállalandó Andor-féle terhek mekkorák és milyen természetűek? Tudta-e a minisztérium, hogy Faragó szegény ember és e terhek átvállalásával nemcsak Faragó megy anyagiilag tönkre, de új művészi és erkölcsi válságba sodródhat Szeged színháza?

3. Felhatalmazta-e a Miniszter Úr, vagy Méltóságod ügyosztálya Stella Gyula urat, hogy utóbbi a minisztérium nevében az 1. pont alattiakat hivatalosan közölje Faragó Ödönnel és ezzel, mintegy erkölcsi pressziót gyakorolva erre a szegény emberre, azt Andor magánérdekében többszáz millió adósság vállalására kényszerítse?

4. Ha tett, miért tett a minisztérium ez esetben ilyen magánérdeket szolgáló anyagi kikötést egy színházvállalkozóval szemben. Miért kellett Stella urnak e miniszteri kikötések teljesítésétől függővé tenni a Faragó-féle koncesszió megadását vagy nem, holott félszázados jogszokás alapján ezideig a minisztérium a Színészegyesület előterjesztéseit minden kikötés nélkül és a Heltai esettől eltekintve, mindenkor akceptálta és teljesítette?

5. Az Országos Színészegyesület 1927. évi április 12-én tartott közgyűlésének (Színészek Lapja 1927. év XLVI. évf. 5. szám 3. oldal) jegyzőkönyve szerint, Faragó Ödön napirend előtti felszólalásában többek között a következő, szó szerinti kijelentést tette: — »Azért kellett otthagynia a vezetést, mert a volt szíinigazgatónak bűnei voltak és vele fizettették meg.« E súlyosan vádló, a nagy nyilvánosság előtt elhangzott kijelentését Faragó Ödön a minisztériumra alkalmazta-e, vagy másra? Faragó

Ödön ellen e kijelentésért indított-e a minisztérium, vagy más tényező bünvádi eljárást és ha indított, mely fórum előtt folyt, vagy folyik az eljárás?»

A levél vétele után Kertész K. Róbert államtitkár utasította Fülel Szántó Endre dr.-t, az állami színházak referensét, hogy ez ügyben folytasson vizsgálatot. A miniszteri titkár a vizsgálatot meg is indította. Ez ügyben megbeszélést folytatott Stella Gyulával és Saliay Géza dr. Országos Színészfed Felügyelővel. A vizsgálat még folyamatban van. A levélre ezideig sem Kertész államtitkár, sem a miniszteri ügyosztály még nem válaszolt.

E vizsgálatból folyóan Stella Gyula január hó 20-a körül felkereste Faragó Ödön volt szegedi színigazgatót. Kérdőre vonta, hogy hogyan mert ő Színészegyesületi dolgokról, az egyesület elnökéről és az Andor—Faragó féle tárgyalásokról úgy nyilatkozni, amint erről tudomást szerzett. Fenyegetőn lépett fel Faragóval szemben. Kijelentette neki, hogy ő már igazolta magát. Szükség, esetén megtalálja az eszközöket és a módokat arra, hogy ilyen ráigalmakkal szemben óvja magát és a Rágalmazóval szemben eljárjon. Faragó Ödlön Stella Gyulával történt eme beszélgetése után, 1928. január 25-én, a következő levelet intézte hozzám:

Tekintetes

Wenner Sándor úrnak
a »Szegedi Friss Újság« szerkesztője
Szeged.

Igen tisztelt Szerkesztő Úr! Nem tudom mennyire haladt előre a szóban forgó könyve elkészítésében, de kötelességem Önt figyelmeztetni arra a körülményre, hogy Stella Gyula elnök már is tisztázta magát azzal a váddal szemben, amellyel esetleg tekintélyének ártani lehetne. Ez nekem nem is volt szándékomban, amikor Önnek elküldtem a kérdéses levél-nyilatkozatomat. A helyzet az itteni tárgyalások alatt teljesen tisztázódott és egy szomorú tévedésen alapult, amelynek fájdalommal én lettem az áldozata. Barátilag kérem kell Önt, hogy lehetőleg mellőzze a leveletem a szegedi színház ügy kálváriájának pertraktálásában. Nemcsak az. én jövődő munkámat rontanánk azzal, de esetleg Önnek is igen sajnálatos kellemetlenségeket okozna. Kérem tehát ezen kérésem megfontolás tárgyává tenni, annál is inkább» mert az élet furcsa játéka folytán még valaha együtt is dolgozhatunk.

Vájjon nem-e jön a közeli napokban Pestre? Igen szeretnék Önnel beszélgetni. Újból kérem figyelembe

venni baráti értesítésemet. Az áldozat minden vonalon én vagyok ... az én elégtételelem most majd csak egy lehet... előszóval többet...

Igaz híve: Faragó Ödön.

Budapest, 1928. január 25.

A levél vétele után néhány napra, Faragó óhajához képest a volt szegedi színigazgatót felkerestem budapesti Royal-szállóbeli lakásán. Faragó Ödön ez alkalommal közölte velem, hogy mi történt közötte és Stella Gyula között. Arra kért, hogy bár minden szavát állja a jövőben is, ha lehet tekintsek el levelének közlésétől. Ebben az ügyben ugyan nem kíván befolyásolni és belátásomra bízta, hogy közlöm, vagy nem közlöm levelét.

Én íme leközlöm mind a két levelet. Két illatos virágszállal több, az amúgy is színes és nagyon illatos csokorban.

Amit én itt megírtam és amit még megírok nem azért írom meg, hogy szenzációt hajszoljak. Azért írom meg kizárólag, hogy az utolsó pillanatban, a nagy nyilvánosság előtt mentsem a magyar vidéki színészetet. Rámutassak azokra a szörnyű bajokra, amelyekről a Szegedi Új Nemzedék egyik e könyvbe átvett vezércikkében ezeket írja:

»Sötét kor sötét farkaserkölcesei rágják le a színészekről a ruhát a húst, a jellemet és mi — tapsoljuk őket.«

Faragó Ödön színigazgatása.

A Színészegyesület elnökének erőszakolt közvetítésével létrejött Andor—Faragó-féle szerződés után, a Színészegyesület nem gördített nehézségeket Faragó Ödön koncessziós engedélykérelme elé és Faragó Ödön röviden a szegedi színház min. engedményes igazgatója lett. A konzorciumos társulatot, két heti működés után, Faragó Ödön október végén átvette megbízott helyettesétől és ügyeinek szegedi képviselőjétől, Baróti Józseftől. Néhány napi szünet és előkészület után az új igazgató az Ocskay brigadérossal nyitotta meg a szegedi színház kapuit.

Október 24-én mond a színigazgató búcsút a Felvidék magyarságának a következő nyílt levélben (Kassai Újság 1926 október 24. számi.)

»A szlovenszkói magyar közönséghez!

»Nehéz és hosszú utat kellett bejárnom, míg arra a meggyőződésre jutottam, hogy célravezetőbb, ha keresem az alkalmat a jelen súlyos gazdasági helyzetben a becsületes távozásra. Távoznom kell, mert az itteni magyarság teljes elszegényedése nem nyújtott reményt arra, hogy eddig kifejtett és programszer üleg felállított tevékenységemet anyagilag honorálni tudja. Nem a lelkesedés hiánya, nem az áldozatkészség — amely nem hiányzott — de más körülmények parancsolták a visszavonulást. Jönnie kellett olyan embernek, kiben garancia van arra, hogy a színészet anyagi zavarokkal küzdő hajóját partra vigye, mert énvelem elmerült volna.

Fájó szívvel megyek el. Ifjúságom egész töretlen munkája marad itt, férfieletem minden szerzeménye ráment az itteni magyar színészet fentartására, — de semmit nem sajnálok.

A hat éves színészi múlt: feledhetetlen, a 12 éves színigazgatói multat nem lehet csupa gyönyörűségnek mondani. Dolgoztam egy szent eszméért, papja voltam templomomnak, igyekeztem példát adni tagjaimnak, a hogy én azt mestereimtől tanultam.

Hálával gondolok ma, a búcsú percében apró kis

ellenségeimre is, mert ezzel acélossá, tették energiámat; mélységes hálával gondolok a közönségemre, a sajtóra, bár néha ugyan kedves rosszasággal kísérték utamon, de annál több szeretettel.

Nem szabad megfélekednem a hatóságokról, akik még ma sem ösmernek, de a körülmények szigorú mérlegelésével támogattak. Mindenkit kérek, akikben van érzék az emberi közös kultzrális érdekek fentartásának egyenletes megőrzéséhez: segítsék meg utódomat, aki nehéz terhekkel indul útjára. Iván Sándor tisztességes ember, jó ember, érteni fogja a dolgait.

Engem tartsanak meg jó- érzésükben és ha vissza alkarok jönni, ne zárják el előlem az utat, mert én nem szököm, nem csapok be senkit, — nyugalmat keresek, új munkakört, nagyobbat, többet, mint amit már szomorú helyzetünk elérhet.«

Faragó Ödön Andor nagyszámú, és túlnyomóan gyenge erőkből álló társulatának kiegészítésekképpen több elsörendű színészt és néhány kardalost kényszerült szerződtetni. A primadonna kérdést Biller Irén állandó vendégszerepeltetésével kívánta megoldani.

Faragó Ödön, hogy a Színészegyesület elnöke által Andor érdekében ráoktrojált kötelezettségeinek megfelelően, másrészt pedig, hogy felvidéki ügyeit is likvidálja, Szeged hatóságával megállapodást kötött, amelynek értelmében Szeged város garanciája mellett 400 millió korona kölcsönt kapott a Szeged-Csongrádi Takarékpénztártól. Ebből az összegből 250 milliót Faragó Ödön azonnal lefizetett Andor Zsigmondnak. A 250 millióból 116 millió koronát a maga követeléseinek kielégítésére vett igénybe a Színészegyesület, míg a megmaradt részből Andor jogi képviselőit és egy-két hitelezőt elégített ki. A még fenmaradt 350 millió korona tartozásról Faragó Ödön váltókat adott Andornak, amelyek megállapított időrendben váltak esedékesekké. A várostól kapott 400 millióból megmaradt összeget a színigazgató, az első hetek gázsijaira, felvidéki ügyeinek likvidálására, a még szükséges szervezkedésre, a hiányos Andor-féle felszerelések pótlására fordította. Sőt e célra előre kényszerült felvenni az 1926—1927. évre esedékes 116 millió korona városi szubvenciót is.

A Délmagyarország október 24-i száma beszámol minderről. Közli ezeket a számadatokat és azt írja, hogy a Szeged-Csongrádi Takarékpénztárból folyósított 400 millió kölcsön fedezetéül Faragó Ödön Szeged városának — a visszavásárlás jogával — lekötötte és eladta az Andortól Stella Gyula közvetítésével megvett díszle-

teket és felszereléseket. Az új direkción — mondja a lap — tehát ismert hatósági fogadkozások és elvi kijelentések ellenére is, jókora tehertétellel kezdi meg szegedi működését.

Nagy vihart kelt Szegeden, különösen a színész-hitelezők körében ugyanezen a napon az a hír, hogy Andor Zsigmondnak külföldre szóló útlevele volna, sőt a volt színingazgató már el is hagyta Szegedet. A színész-hitelezők jogi képviselőjükkal megjelentek a rendőrségen és erre vonatkozó bejelentésüket megtették. Megindult a nyomozás az ügyben, de az esti érákig tisztázódott a helyzet, amennyiben Andor Zsigmond Hódmezővásárhelyen tartózkodott és onnan az esti órákban visszatért Szegedre. Az eseményről a Délmagyarország október 25-i számában Andor a következőkben nyilatkozik:

— »Az ellenem indított hajsza engem már nem lep meg. Már régen vártam a történeteket. Én színészemnek még sohasem maradtam adós. Most is kifizetem összes tartozásaimat és addig nem megyek el Szegedről, míg összes függő ügyeimet nem rendezem, mert emelt fővel jöttem Szegedre és úgy is akarok távozni. Orvtámadások mindenkit érhetnek és sajnos, ehhez már az utolsó hónapokban hozzá kellett szoknom.«

Mint említettem, október 24-én tárgyalta a szegedi törvényszék csődbírósa a 39 szegedi színházalkalmazott 6693—1926. számú csődnyitási (kérelmét, amelyet ezek a szerencsétlen emberek 169.990.000 korona munkabér követelésük behajtása érdekében indítottak.

Ennek a tárgyalásnak szenzációja, hogy Andor Zsigmond jogi képviselője olyan bejelentést tett, hogy Andor fizetéképtelen, vagyombukott, semmi néven nevezendő vagyona nincsen. Kéri a bejelentés alapján, vagyon és fedezet hiányában a csődkérelem elutasítását. Ez a csődügy azután, 1927. április közepén, a hitelezők kielégítése nélkül, — több mint 30.000 pengő bejelentett követeléssel — a volt színházigazgató vagyontalansági esküjével ért véget.

Igen érdekes és a helyzetre jellemző, a Délmagyarországnak az a cikke, amelyet október 20-i számában olvashatunk és amely nemcsak Andor színészeit, de Szeged város jóérzésű polgárságát is mélyen felháborította. A cikk a következőket mondja:

»Megbízható helyről szerzett értesülésünk szerint Andor Zsigmond ugyanis a Faragóval kötött szerződés

értelmében hétfőn 250 millió koronát kapott kézhez. Az összeget Faragó egyik nagyobb szegedi pénzintézetől vette fel és a hírek szerint a kezességet állítólag a város vállalta. Az így kapott összeget a hírek szerint Andor a legsürgősebb adósságainak rendezésére fordította, így állítólag 116 millió korona a Színészegyesületnek jutott.

A szintársulat tagjai között azonban sokan vannak olyanok, akiknek Andor tartozik, sőt olyanok is akadnak, akiket Andor óvadék lefizetése ellenében szerződtetett. Ezek a színészek, amikor megtudták, hölgy Andor 250 millió koronát felvett és abból hitelezőinek egyrészt ki is fizette, ügyvédjükhöz, dr. Kersch Fefenchez fordultak azonnali jogsegélyért, hogy követelésüket biztosítsák. Andor a hozzáforduló színészeknek váltó formájában akarta követeléseiket kiegyenlíteni, amit azonban a színészek nem fogadtak el.

A színészek ügyvédjétől, dr. Kersch Ferencről nyert értesülésünk szerint a színészek kétnapos ultimátumot adtak Andornak, amelynek értelmében Andor köteles százmillió koronát készpénzben azonnal kifizetni, míg 115 millió koronát a Faragó-féle váltókkal kell fedeznie. A színészek abban az esetben, ha Andor feltételeiket nem teljesítené, ügyvédjüknek megbízást adtak arra, hogy »követelésük biztosítása, céljából minden jogsegélyt igénybe vehessen.

A színészek különösen a Színészegyesületre neheztelnek, mert szerintük az egyesület antiszociálisan járt el akkor, amidőn a maga 116 millió koronáját sietett biztosítani, míg színészeiről teljesen megfeledkezett.«

Faragó Ödön sok lelkesedéssel, nagy igyekezettel próbálkozott, az eléje tornyosult nehézségek dacára, a szegedi színházat nyugodtabb révbe vezetni. A konzorcium két hetes működése alatt megismert, aránylag sok gyenge tagból álló társulat, másrészt a színház körül folyt háborúság az első hetekben Faragó Ödönrel szemben tartózkodóvá, tette a közönség egy részét, melyet előmozdított az Andor hívek kis táborának folytatott színházellenes propagandája is. A pillanatnyi gyengébb színházmenetel a nagy adósságokkal és anyagi terhekkel vergődő színigazgató lelki egyensúlyát bontotta meg. A szegedi közönség ízlésének nem ismerete, Biller Irénnek, a vendégprimadonnának mérsékelt sikere, a sok gond, baj, nyugodtságát vesztetté, kapkodó vá. tette a szegény embert. Ez a kapkodjás a műsor összeállításában, az előadások e miatt bekövetkezett nivósültyedésében erősen érezte hatását akkor, amikor a legnagyobb higgadságra, hidegvérű cselekvésre lett volna szüksége Faragónak. Legsúlyosabb baja azonban az volt az igazgatónak, hogy önálló, Budapesttől független műsorterve-

zetet nem épített ki magának. Viszont a budapesti színházak fél év alatt mindössze két darabot produkáltak, melyek vidéken sikerre számíthattak: a Noszty fiút és a Cirkuszhercegnőt. Ez a két darab pedig kevés volt a tornyosuló terhek és igazgatói gondok alimentálására. Így jutott Faragó néhány hét alatt, abba a szomorú (anyagi helyzetbe, amelyből kiút becsületes, öreg színigazgatónak nem kínálkozott. A gyenge budapesti darabprodukciónak jobb tavaszi szezon sem engedett remélni. Adósságot adósságra halmozni, színészt dolgoztatni és ezzel szemben éheztetni, viszont a becsületes ember nem volt hajlandó.

Faragó Ödön színigazgató meghívásával Szeged város októberben 28121—1928. tanácsi szám alatt foglalkozik. Az erre vonatkozó tanácsi ügyirat szövszerint a következőképp hangzik:

»Faragó Ödön színigazgató bemutatta Andor Zsigmond színigazgatóval kötött szerződést, aminek értelmében utóbb nevezett összes felszereléseit átvette. Ennek következtében a város tanácsa Andor Zsigmond színigazgatót a kir. járásbírótság ítéletével már érvénytelenített színházi szerződésről lemondottnak tekinteti és a városi színház igazgatására az 1926—1927., 1927—1928. és 1928—1929. színházi évre, vagyis 1928. június hó végéig terjedő időre Faragó Ödön színigazgatót választjuk meg a törvényhatósági bizottság által megállapított színházi szerződéssel, valamint a közgyűlési határozatban megállapított jogokkal, kötelezettségekkel és támogatással, azzal a kikötéssel, hogy a szerződést a város tanácsa minden további nélkül jogos felbontani abban az esetben is, ha a színigazgató vagyoni kötelezettségének, különösen a szerződött tagok járandóságának pontos fizetése tekintetében eleget nem tesz.

A tiszti ügyszéséget utasítjuk; hogy a szerződést Faragó színigazgatóval kösse meg és azt a város tanácsához jóváhagyás végett mutassa be. A szerződésbe felveendő, hogy a színházi vasfüggöny hirdetés joga nem a színigazgatót illeti. Továbbá annak megkötése előtt Faragó színigazgató köteles az Országos Színészegyesület Nyugdíjintézetével szemben fenálló követeléseiket rendezni és a város tanácsa részére a nyugdíjjárlékok beszedésére vállalt kötelezettség alól az Országos Színészegyesület felmentését eszközölni.

A városi színház zavartalan működése biztosítása érdekében, Faragó színigazgató javára a Szeged-Csongrádi Takarékpénztárnál a város pénztára terhére 400 millió korona erejéig két évi időtartamra kezességet vállalunk és megkeressük az intézet igazgatóságát, hogy folyószámlánk terhére Faragó Ödön színigazgató részére ezt a hitelt engedélyezni és folyósítani szíveskedjék.

Miről a .Szeged-Csongrádi Takarékpénztár igazgatóságát, a tiszti ügyészséget, Andor Zsigmond és Faragó Ödön színigazgató urakat, a számvevőséget, és a színügyi bizottságot értesítjük.

Szeged, 1926. október 18-án.«

1926. október 17-én Szeged város tanácsához 10488—1926. sz. alatt az Országos Színészegyesület a következő levelet intézi:

Méltóságos,

Somogyi Szilveszter dr. polgármester úrnak,

Szeged.

Mély tisztelettel értesítem Méltóságodat, hogy Faragó Ödön Andor Zsigmondnak intézetünkkel szemben fennálló tartozására a mai napon 116 millió korona, azaz Egyszáztizenhatmillió koronát készpénzben befizetett, miért Szeged város tekintetes tanácsának annak idején e célra vállalt 8000 aranykorona, azaz Egyszáztizenhatmillió papírkorona kézfizetőkezesége tárgyatalanná vált.

Fogadja Méltóságod stb.

Stella Gyula, elnök.«

A város tanácsa a Színészegyesület levelének kézhezvétele után a következő, sürgönyt intézte a kultuszminiszterhez:

»M. Kir. Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium, Budapest. Tisztelettel bejelentjük, hogy a szegedi színház igazgatására Faragó Ödön színigazgatót választottuk meg. Tisztelettel kérjük, méltóztassék részére a játszási engedélyt sürgősen kiadni. Somogyi Szilveszter polgármester, dr. Gaál Endre tanácsnok.«

A város tanácsa a Színészegyesület levelével kapcsolatban véghatározatot hoz. Ez a véghatározat megemlékezik arról, hogy a Színészegyesület értesítése Andor nyugdíjintézeti hátralékának rendezéséről beérkezett és így a szerződés vele megkötendő. Szerződésbe veendő, hogy a Szeged-Csongrádi Takarékpénztárban, Faragó Ödönnek folyósított hitel fejében, annak kiegyenlítéséig, Faragó minden színházi felszerelése tehermentesen a városé. Az Andor Zsigmonddal kötött adásvételi szerződést, továbbá a megvásárolt berendezések és felszerelések átruházására, tehermentesítésére vonatkozó nyilatkozatot, valamint az Országos Színészegyesület értesítését az Andorféle hátralékok rendezéséről, a szerződésnél leendő felhasználás végett a város tanácsa kiadja az ügyészségnek. (Az erre vonatkozó tanácsi határozatok, illetve intézkedések száma 28794—1926, 30037—1926, 29461—1926.)

Megemlítésre érdemes a szegedi városi ügyészségnek 1926. december 3-án a város tanácsához intézett kérelme, hogy Faragó Ödön tartozik-e ítélt Andor volt összes alkalmazottait vagy nem és erre tartalmazzon;— a város és Faragó között kötendő szerződés valamilyen kikötést?

A város tanácsa 33769—1926. szám alatt megállapítja, hogy a tagok átvételének ügye nem tartozik a megkötendő szerződés keretébe, az Andor által leszerződött tagok átvételére Faragó Ödönt az Országos Színészegyesület igazgató-tanácsa 1926. október 26-án tartott ülésén hozott határozata kötelezte. Minden az igazgató és a tag közötti vitás ügy ily módon az Országos Színészegyesület hatáskörébe tartozik.

Faragó Ödön a már ecsetelt és indokolt anyagi összeomlást nem tudta elkerülni. A város tanácsának hivatalosan bejelentett és átadott 600 milliós Andorféle szerződésen kívül, Faragó a város tanácsának tudta és hozzájárulása nélkül egy pótszerződést is kényszerült kötni Andor Zsigmonddal, amely pótszerződésben Faragó az Andor által előre felszedett bérleti pénzek és egyéb oly természetű adósságok átvételét vállalta, a melyek miatt Andor Zsigmond ellen a hitelezők bűnvádi feljelentéssel élhettek volna. A fővárosi divat darabok hiánya, az anyagi gondok miatt ötletszerűen összeállított műsor, a gyenge kezdeti látogatottság miatt az igazgató lelki meghasonlása egyaránt előmozdította a "bekövetkező összeomlást. Faragó és a szakemberek szeme előtt december elején már kétségtelenné vált, hogy néhány hétig kerülhető csupán az összeroppanás veszedelme. A Faragóra oktroyált második 200 milliós teherátvállalást sem lehetett sokáig titkolni a város hatósága előtt. De Faragó becsületérvése sem engedte azt és a szerencsétlen ember küzdelmes anyagi nehézségei közepette kénytelen volt a város tanácsát informálni arról, hogy a Színészegyesületi elnök közvetítésével létrejött 600 milliós Andorféle szerződésen felül, a város tudta nélkül még egy második 200 milliós pótszerződést is vállalni kényszerült.

A színtársulat leépítése.

Faragó Ödön december végén és január hó folyamán több alkalommal megbeszéléseket folytatott a város tanácsával. Súlyos helyzetéből való menekülésének csak egy útját látta: hogyha békés egyezség árán a színtársulat létszámát leépítheti és a megmaradt színészek havi járandóságát közös egyezséggel az év hátralévői részére leszálítja. Az így minimálisra szorított kiadási tételéssel és társulattal kilátása nyílt a színi évadot becsülettel végigküzdeni.

A színigazgató tőke híjján a tervezett ilyennemű önszanaláshoz Szeged város anyagi segítségét próbálta igénybe venni. E célra cca. 300 millió korona további kölcsönt kért.

A színigazgató becsületes céllal indított terve az Andor ügyből még erősen felkorbájsolt szegedi közvéleményben ellenszenvet, az évek óta a nyomor minden skáláját végigszenvedett és alig-alig megnyugodott szegedi színtársulat tagjai között érthető izgalmat keltett. Az izgalom és a közvélemény ellenszenvé részben indokolt is volt. A helyzet, amint azt számszerűen kifejtették és meg állapították, az volt, hogy az Andor-féle terhek vállalása nélkül, a színigazgató nemcsak minden néven nevezendő kötelezettségének tudott volna megfelelni, de az első nyolcvan előadás cca. 250 millió tiszta jövedelmet is eredményezett volna számára. A közvélemény és a színészek izgalmát éppen ezek tudatában az okoizta, hogy az Andor mentésére indított nagy Színészegyesületi támogató hadjárat és mozgalom, ime nemcsak Faragót tette tönkre anyagilag, de egy sor szegény színészt télviz idején foszt meg kenyerétől. A Faragó féle szanaló terv ugyanis az volt, hogy a társulat leépítendő részét (B-lista) két hónapi végkielégítéssel elbocsátja, a megmaradó tagok pedig 10—30 százalék gázsiredukcióval működnek tovább.

Andor Zsigmond a társulatot aránylag sok gyenge és gyengén fizetett erőből állította össze. Ezeknek a színészeknek az átvételét Faragó Ödön új szerződéssel és jórésben gázsi redukcióval eszközölte már októberben. Az újabb gázsi leszállítás ezeket a színészeket már igen súlyosan érintette volna. De nem sóikkal kedvezőbb, sőt kedvezőtlenebb volt azok helyzete, akik a terv szerint végkielégítéssel való elbocsájtásra voltak kiszemelve. A terv a legsúlyosabban antiszociális volt, de Faragó becsületesen bevallotta, másként; kötelezettségeinek tagjaival szemben nem tehet eleget. Minden más megoldás esetén kimondani volna kénytelen a színházról és a koncesszióról, mert egy napig neim marad igazgató- oly körülmények között, hogy munkatársait fizetni ne tudja.

Igen kellemetlen hatást keltett és a színigazgató iránt növelte az ellenszenvet, hogy egyes, állítólag a színigazgató bizalmát élvező színészek oly módon léptek! fel a leépíteni szándékolt színésztársaikkal szemben, amely fellépés a legsúlyosabban felháborító és a legelemibb kollegiális jóérzést és tiszteletet nélkülöző volt.

A kényes szituáció súlyát érezte színigazgató, város, színészek egyaránt. Szeged tanácsa is kereste a módját és formáját az ügy sima megoldásának.

Az ügybe 1927 január 21-én a színigazgatói kérelmére bekapcsolódott az Országos Színészegyesület. Az egyesület elnöke ezen a napon Szegedre küldötte dr. Zboray Miklós egyesületi ügyészt és Ballá Kálmán színészegyesületi tisztviselőt. A két színészegyesületi kiküldött útjáról, céljáról, szegedi tárgyalásairól a Délmagyarország január 23-üki száma ezeket írja:

»Ismeretes, hogy pénteken este Szegedre érkezett a Színészegyesület két megbízottja, dr. Zboray Miklós ügyész és Ballá Kálmán titkár. A Színészegyesület képviselőit azért kérték le Szegedre, hogy feltárják előttük a tényleges helyzetet és közreműködésükkel állapítsák meg a szanálás módját.

Ballá Kálmán szombaton délelőtt hosszabb ideig tárgyalt Fodor Jenő tanácsnokkal, a színházi vizsgáló bizottság elnökével, majd meglátogatta a polgármestert is, akivel szintén hosszabb ideig tanácskozott. A tanácskozás eredményeként a polgármester déli tizenkét órára ismét együttes ülésre hívta össze a tanács és a színházi bizottság tagjait. Ez az ülés kivételesen nyilvános volt és így alkalmunk van arra, hogy a történetről részletesen beszámoljunk.

Mivel a tanácsterm befűtéséről megfeledeztek, az ülés a polgármester szobájában folyt le, de úgy a tanács, mint a színügyi bizottság tagjai közül csak nagyon kevesen jelenték meg.

A polgármester az együttes ülés megnyitása után bejelentette, hogy a délelőtti órákban tárgyalta a szín-ház kérdéséről a Színészegyesület képviselőjével és sikerült vele bizonyos megállapodásra jutnia. Felkérte Fodor Jenő tanácsnokot a megállapodás részleteinek ismertetésére.

Fodor tanácsnok erre röviden összefoglalta az eddigi történeteket. Elmondotta, hogy azok a tárgyalások, amelyeket a színészekkel folytatott a hármass bizottság, nem vezettek a kívánt és várt eredményre. A terv az volt, hogy a társulat felesleges tagjainak abban az esetben, ha lemondanak szerződésükről, két havi fizetésüknek megfelelő végkielégítést ajánlanak fel, a megmaradó színészek fizetését pedig a szükséghez mérten redukálják. A színészek legnagyobb része azonban úgy nyilatkozott, hogy csak három-négy havi fizetésének megfelelő végkielégítés ellenében hajlandó távozni. Volt köztük olyan is, aki annyit követelt, amennyi alig kevesebb annál az összegnél, amely a szezon végéig járna. A gázsiredukcióról pedig hallani sem akarnak a színészek.

— A Színészegyesület megbízottaival folytatott tárgyalások során a pestiek azt javasolták, hogy a város hatósága hozzon egy három pontból álló határozatot — mondotta ezután Fodor Jenő. — Mondja ki az együttes bizottság, hogy a színházi válság egyetlen lehetséges! megoldásának a társulat létszámának csökkentését és a megmaradó színészek fizetésének redukálását tartja.

A színigazgató megállapítása szerint a társulatnak huszonhét felesleges tagja van. Ezek két havi fizetésüknek megfelelő végkielégítésnél nagyobb összeget nem kaphatnak. A megmaradó színészek gázsiját 10—30 százalékkal kell redukálni, úgy, hogy egymilliókétszáz ezer korona létminimumnál kevesebb fizetése senkinek sem lehet, kétmillióig tíz, hárommillióig húsz, azonfelül pedig harminc százalékkal csökkentendők a fizetések. Mondja ki az együttes bizottság, hogy ha ezt a megoldást a színház szerződéses tagjai nem fogadják el, akkor a város hatósága hozzájárul a konzorciumi megalakításához, még pedig a Színészegyesület szabályai szerint. Ha a színészek ebbe sem mennének bele, akkor a város becsukja a színházat.

Elmondotta Fodor Jenő, hogy a huszonhét felesleges színész végkielégítésére kétszázhusz millió korona szükséges. Ezt az összeget valamilyen formában a város bocsájtaná a színigazgató rendelkezésére. A huszonhét felesleges színész elbocsájtásával a színház havi rezsiköltsége 71.650.000 koronával csökkene, a fizetések százalékos redukciója pedig körülbelül ötven millióval csökkentené a színház személyzeti kiadásait havonta. Bejelentette még Fodor Jenő azt is, hogy a színtársulat

beadványt intézett a színügyi bizottsághoz; és közli, hogy a színészek semmi esetre sem egyeznek bele abba, hogy a szegedi színházat a társulattól alakítandó konzorciumi vegye át, mert ez elkerülhetetlenül maga után vonja a színház lezüllesztését.

Az együttes bizottság egyhangúlag: elfogadta Fodor Jenő előterjesztését, kimondotta, hogy abban az esetben, ha a színészek nem járulnak hozzá a létszámcsökkentéshez és a gázsiredukcióhoz, engedélyt ad a konzorcium megalakítására, ha ehhez sem járulnának hozzá, akkor Faragó Ödön lemond es a város bezárja a színházat. Fodor Jenő javaslatára kimondotta még a bizottság azt is, hogy a létszámcsökkentéssel és gázsiredukcióval való megoldást a város anyagilag csakis akkor segíti elő, ha a színészek ehhez a megoldáshoz hozzájárulnak, a konzorcium azonban semmi esetre sem kaphat ilyen kedvezményt.

A tanács határozatát azonnal közölték a Színészegyesület megbízottjával, a színigazgató pedig vasárnap reggel 9 órára társulati ülést hívott össze ebben az ügyben. Az ülésen megjelenik a város hatóságának képviselőjében Fodor Jenő tanácsnok, a Színészegyesület képviselőjében Balla Kálmán. Ha igaz, ezen a társulati ülésen dől el a színház sorsa.«

A Színészegyesület küldötteinek a cikkben vázolt állásfoglalása nehezen érthető. Hiszen a Színészegyesületnek — bármennyire részvétes és fájdalmas az igazgató sorsa — itt a színészek érdekét kellett volna képviselni és védeni. Ha a be nem hajtott nyugdíjpenz miatt, a Színészegyesület elnöke és tanácsa élesen tudta érdekeit védeni az Andor-ügyben, ha Andornak vagyonbukása után új koncessziót is szerzett — most a színészszerződések épségéért való harcot, a színészérdekek késhegyig való védelmét várta volna mindenki ettől a testülettől.

Az eddig Faragóval rokonszenvező, nobilisan tartózkodó szegedi sajtót a Színészegyesület bekapcsolódása az ügybe, érthetően és súlyosan felháborítja. Minden baj, az egész Andor ügy és a mostani válság előidézését a szegedi sajtó nagy részé a Színészegyesület, annak elnöke és tanácsa 1926. nyári és őszi eljárásában, az egyesületnek és elnökének a szegedi ügybe való bekapcsolódásában és az Egyesület e közreműködése következményeiben látja. Hiszen, mint emlékeztetes, a szegedi sajtó már a Színészegyesületi elnök és a Színészed Felügyelő 1926 szeptember 26-iki szegedi tárgyalásai alkalmával minden bajért nyilvánosan őket okolta. A szegedi sajtó

tiltakozott az ellen, hogy ezek az urak beleszóljanak a színház ügyébe és annak további intézésében szerepet vindikáljanak maguknak.

A városi tanácsnak és színügyi bizottságnak; illetve a Színészegyesület képviselőinek és Fodor Jenő tanácsnoknak előzetes, a Délmagyarország beszámolójában most ismertetett tanácskozásai után, a Szegedi Új Nemzedék 1927 január 23-iki száma »A színész, a színigazgató és mecénás« című vezércikkében többek között ezeket írja:

— A szegedi színház új válság óráit éli. Faragó Ödön nem tudott megbirkózni az eléje tornyosuló nehézségekkel. Kiadásai, vállalt terhei felemésztették a városi 400 milliós kölcsön és a 116 millió városi szubvenció összegét.

A város, mint a színikultúra patrónusa és mecénása 1927 évi költségvetésében 85002 pengőt fordít a színház támogatására. Ez az összeg egymilliárd 62 millió 525 ezer korona. Azt veti a városi tanács szemére a cikk írója, hogy Szegeden, de az egész országban mindig és mindenki a néhány vállalkozó igazgatót szanalja, de sohasem a színházat és a kultúrát. Erre Magyarországon külön kialakult gyakorlat tanítja a mecénásokat. Senkinek ebben az országban azonban nem jutott még eszébe megállapítani azt a felelősséget, hogy színigazgató ne szervezkedjék erején és bevételi lehetőségein túl és azután mindent a köztől követeljen.

(Faragó Ödön e téren kivétel. Mint láttuk, az Országos Színészegyesület, főleg Stella Gyula elnök kényszerítette Faragót az Andor társulat átvételével és az Andorféle nagy terhek átvállalásával szomorúvá alakult helyzetébe. A szerző.)

Cikkének további részében a Szegedi Új Nemzedék élesen állást foglal; a tervezett leépítés és gázsiredukcióval szemben. Szemére veti Szeged tanácsának, hogy a színigazgatóval még mindig neun kötötte meg a bérleti szerződést és így kettejük között szerződésen kívül állapot áll fenn, mely a várost — az eddigi hitel és jóállás nyújtásával — jövő elhatározásában is korlátozhatja. Támadja a leépítési terv támogatásáért a várost, de fulmináns hangon nekiront a cikk az Országos Színészegyesületnek, mely Zboray egyesületi ügyészt és Balla Kálmánt ez ügyben Szegedre küldötte. A cikk befejező részében a cikkíró szószerint ezeket írja:

»A színház fentartása presztízkérdés, tehát számolni fognak — fűzi a logikai kapcsolatot a vállalkozó. És valóban, most is arra megy a játék, hogy mentjük meg a direktort.

És végül itt hemzsegnek zilált lelkiállapotban a jócsengésű városnév oltalma alá sereglett aktorok. Ők a magyar színikultúra szegénylegényei, akiket néha váltóval fizetnek, néha sehogy. De mindezt utólag és természetesen szigorúan felülpecsételt szerződés alapján, a melynek 100 pontja közül 97 úgy kezdődik. A színész köteles ...

Ezt a pillanatfelvételt a színházi válság három tényezőjéről azért kellett vászonra vetítenünk, mert a bölcsök valamelyike azt a bizarr mentőötletet vetette fel, hogy csak a színészek menthetik meg! Szeged jó hírnevét egy kis harakirivel, ha kardjukba dőlnek, vagy ha más alkalmas módon kapcsolják ki magukat októberig, szerződésük lejártáig az életből.

A szociális jóíérvék diktálta tollba azokat az ércbe kívánczó feltételeket: két hónapos végkielégítés fejében ballagjanak el vagy harmincan, a többiek pedig redukáltassák a gázsijukat.

Nemes terv, úgy csöpög belőle a szociális fluidum, csak éppen a gazdája óhajt névtelen szerénységben maradni. A sajtó kizárásával ringatták bölcsőjét. Sőt végrehajtója sem akad a körtöltésen belül.

A színigazgató a városra hárítja ezt a heródesi munkát, a város a színigazgatóra. Kenyértelenséggel, a színház bezárásával terrorizálják a színészeket, ha nem vetik magukat alá e nemes koncepciónak.

Végre az ötletdús berkekben rájöttek, hogy van a színészeknek egy mintaintézményük, amely hivatásszerűen foglalkozik a nemzet napszámosságainak védelmével. Óh! mily pokoli ötlet! Hátha a szociális érzésnek ez az elszánt raktára elvégezné a hóhérmunkát.

És íme. A levelezőlapra házhoz jövök színészvédő korporáció le is küldötte két jólfésült megbízottját, hogy szanálják meg az önként éhenhalni vonakodó színtársulatot!

Az Országos Színészegyesület mandatáriusai előkelően elkerülték a misera plebs tanyáit s egyenesen a színigazgatóhoz és a mecénáshoz fordultak. Vasárnap ügylehet, már szemrebbenés nélkül tanácsolni fogják az aktoroknak: fogadják el a veszett fejsze nyelét.

Szerződés, amely az Országos Színészegyesület védelme alatt áll, maradjon kedves emléke minden önzetlen színészembernek. Ha meghal, nekrológiába foglalják hivatalosan is, hogy áldozatokat hozott a színigazgatóért és a városért. A Színészegyesület ártatlan abban, hogy működési engedélyt javasolt olyan direktornak, akinek szerződéssel biztosított színházberlete sincsen.

Nem kételkedünk benne, a Színészegyesület két parlamentére nem békíteni, védeni jött Szegedre. Ebbe a

védelembe ugyan bele is lehet halni. A színészek már hozzászoktak. Csak a lelkük mélyén sistereg fel egy-egy különvélemény. Hogy is mondja Shakespeare Othello szolgájával: music that may not be heard, — olyan zene, amely nem hallható!«

Január 23-án, vasárnapon, tényleg meg volt a színtársulat ülése, amelyen megjelentek a város és a Színészegyesület képviselői. Ott közölték az egybegyűlt társulattal a Délmagyar ország január 23-iki számában részletezett szanálási tervet azzal, hogyha ez a szanálási terv nem lesz keresztülvihető-, Faragó Ödön lemond a színház: igazgatásáról, a koncesszióról és akkor érvénytelené lesznek a Faragó-féle szerződések, kenyér nélkül marad máról-holnapra a társulat. Megdöbbenve az eljárás, melyet a város képviselőjének a Színészegyesület képviselője jelenlétében történt bejelentése keltett, a szerencsétlen, senki részéről támogató, védő, biztató szót nem nyert színészek, a nyomior és a kétségbeesés hallgatásával, fogcsikorgatva elfogadják tárgyalási alpnak az élélük, a város képviselője által, a Színészegyesület képviselőjének hozzájárulásával terjesztett feltételéke:.

Az ecsetelése annak, hogy ezek a tárgyalások, melyekbe már ügyvéd is bekapcsolódott, hogyan folytak le a színészekkel, felesleges. A lényeg, amint röviden látni fogjuk, végeredményben az, hogy a tervezett leépítés sikerült. Igaz, hogy a város tanácsán kívül senki nem tudta, hogy ez a leépítés mást eredményez, imint amivel mindenki számolt, sőt amivel mindenki már el is számolt.

A lapok január 25-én számolnak be a társulati ülésen történetekről. Ecsetelik, hogy az ülés igen szomorú volt és úgyszólván semmi egyéb eseménye nem volt, minthogy Szeged város képviselője bejelentette a színészegyesületi kiküldött jelenlétében a szanálás szükségességét, ismertette az erre vonatkozó terv lényegét és kérte a társulat tagjainak az ehhez való hozzájárulását, mert ellenkező esetben számolni kell azzal, hogy a színingazgató a koncesszióról lemond, ennek következménye pedig a Faragóval kötött szerződések hatályának azonnali megszűnése lesz.

A színészek némán és kényszeredetten vették tudomásul a bejelentést és hozzájárultak ahhoz a felszólításhoz, hogy ez alapon tárgyalni hajlandók.

A Szegedi Friss Újság az eseménnyel kapcsolatban

január 26-iki számában Somogyi Szilveszter polgármesterhez: nyílt levelet intéz. Ebben erkölcsi szempontból bírálja a város eljárását az ügyben. Ezt az eljárást méltatlannak mondja Szegedhez. Szeged város ilyen tervhez nem adhat segédkezet. Azt kéri, hogy a város mindenfajta szanalgatási tervezés, toldozás, foltozás helyett, veszen véget a magánvállalkozó rendszernek, vegye házi kezelésbe a színházat. A lap meleg hangon ír Faragó színigazgatóról, akit becsületes, jóra való embernek mond és akiről tudja, hogy hibáján kívül került a mai szojmoru helyzetbe. Azt javasolja a nyílt levél írója, hogy Faragó erkölcsi és anyagi kártalanítására a házikezeléses színház élére a város Faragói Ödönt állítsa művészi vezetőnek és percentuális részesedéssel adjon neki alkalmat arra, hogy néhány év alatt regresszálja magát. Kéthárom évi művezetés után Faragónak módja lesz 200-Ö00 millió koronát megtakarítani és ezzel a pénzzel új vállalkozáshoz foghat. Tőkeerős magánvállalkozóként újból nagyobb magyar színpad elnyerésére pályázhat és folytathatja önhibáján kívül most szomorú anyagi összeomlással végződött mesterségét.

A ícikk hatása alatt, a városnál tényleg ily irányú megbeszélések indulnak meg. A város tanácsa bizalmas értekezleten megállapodott, hogy az ügyek bármily fordulása esetén, 1927 február 1-én felmondja Faragó Ödönnek a szerződést és Faragó művezetői alkalmazásával házikezelésbe veszi a színházat.

A bizalmasan hozott határozatról alig tudott valaki a városban. Még maga a színigazgató sem hitte el nekem a bekövetkező fordulat híret, bár kijelentette előttem, hogy a maga részéről ilyen megoldásnak nagyon örülne, mert a becsületét, a tisztességét és erkölcsi jóhíret a város ily intézkedésével védve és megtisztelve látná.

A vasárnapi, január 23-iki színtársulati ülésen történtek felett, felháborodásának ad kifejezést a Szegedi Új Nemzedék, mely 1927 január 26-iki számának »Mesterséges pariikkal kenyértelenségbe kergetik az ország legjövedelmezőbb színházának tagjait. — A szegedi Városi Színház két és félhónapos szezonja 256 millió tiszta jövedelemmel zárult« című cikkében többek között ezeket írja:

»A színház környékén egyre magasabban torlódnak a kirobbanás előtt álló kultúrbotrány hullámai. Elkeseredett emberek dugják össze fejüket, terveznek, ta-

nácskozhatnak, kapacitálják egymást és hosszúra nyúlt arcokkal, idegesen latolgatják a jövő eshetőségeit.

A színház művészi személyzete a legteljesebb bizonytalanságban vergődik. A krízisnek oka az a szanálási terv, amelyet a színügyi bizottság, a városi tanács és Faragó; Ödön színigazgató közös egyetértésben módoltak ki a színházi üzem zavartalanságának biztosítása érdekében.

Beavatott színházi szakértők között bombaként hatott Faragó Ödön színigazgatónak az a hivatalos bejelentése, hogy a színház súlyos pénzügyi zavarokkal küzd; és a katasztrófa sürgős, radikális segítség nélkül elkerülhetetlen.

Vasárnap játszódtott le a szanálási processus egyik legizgalmasabb mozzanata; a színtársulat plenáris ülése, amelyben a sarokbaszorított művészek elfogadták tárgyalási alapul a hivatalos aszisztencia mellett felajánlott megoldási módozataikat.«

Ezután autentikus forrásra hivatkozva, a cikk ezeket mondja:

— Faragó kimutatása szerint a színház naponta átlag 15 és fél milliói bevétellel, ezzel szemben 17 millió kiadással dolgozott. A két tétel különbsége 80 előadásnál 120 millió korona, azaz a színigazgatónak kézhez adott 116 millió szubvenció kikerekített összege. Az indok tehát az, hogy miután a szubvenció elfogyott, állandó lesz. Ez a deficit az: utószézonban és a nyáron nőni fog. Ily körülmények között, csak a társulat leépítése révén lehet a megmaradó színészek gázsiját és a színház anyagi egyensúlyát biztosítani.

A cikk kimutatja a bevételek és a kiadások elszámolásából, hogy Faragó Ödön a napi kiadások mellett, a színház bevételeiből ezideig a következő nagyobb kifizetéseket eszközölte: a Fabanknak fizetett 120 millió koronát. (Ezt az összeget felvidéki ügyei likvidálásaira kényszerült az igazgató Szegedre jövevelekor a Fabanktól felvenni. A szerző.) Palágyi Lajosnak díszletekért fizetett Faragó 50 milliót, a ruhatár kiegészítésére és új díszletekért fizetett 120 milliót. (A Színészegyesület elnöke által megvenni erőszakolt Andor-féle díszlettár és ruhatár oly kicsiny és silány volt, hogy jelentős részét használni sem lehetett. És ezért fizetett a szerencsétlen Faragó 800 milliót Andornak. A szerző.) Végül szegedi lakása berendezéseért fizetett az igazgató 30 millió koronát. A lap ebből megállapítja, ha adósság és beruházási terhek nem hárulnának az igazgató vállára, a befektetések évi 20 százalékos amor-

a Szeged város és Faragó Ödön között a szegedi színház bérletére vonatkozó szerződéses viszony megszűnt és a színház feletti rendelkezési jog visszaszáll Szeged város közönségére és annak megállapítása mellett, hogy a színházi felszerelések stb. már korábbi 28794—1926. számú határozat és Faragó Ödönnek 1926 október hó 18-án kelt bejelentése alapján is a város tulajdonát képezték, ezt a részét a bejelentésnek újból azzal veszi tudomásul hogy most az összes ingóságokat leltárba foglalva, ténylegesen is birtokába és használatába átveszi.

Megállapítjuk a beadvány alapján azt is, hogy Faragó Ödönnek joga van 1928 évi november hó 1-éig terjedő időig a mindkét fél által aláírt leltárba foglalt ingóságokat, jelesül pedig azon felszereléseket, amelyeket 1926 évi november hó 4-től 1927 évi január hó 31-ig tartott igazgatása alatt újonnan készítettett el, továbbá, amelyeket bárhonnan magával hozott és kijavított — visszavásárolni és pedig akkép, hogy Faragó Ödön egy összegben teljesen kifizeti a várossal szemben fennálló összes készpénzbeli tartozását, amelyek a Szeged-Csongrádi Takarékpénztárnál vállalt kezességből folyólag terhén 32.000 pengő és kamataiból, továbbá az Andor Zsigmondtól átvállalt és a városnál fennálló és pedig még ki nem fizetett követelésből állanak, végül olyan természetű követelésekből, amelyeket Szeged város még ezután kifizetni kénytelen lesz, úgy amint azt Faragó Ödön kérelmében előadta és magát kötelezte.

Kimondja a város tanácsa, hogy a színházat házi kezelésbe veszi, — annak igazgatásával, teljesen önálló vezetésével Fodor Jenő városi tanácsnokot bízva meg és felhívja őt arra, hogy a színházat Faragó Ödöntől annak leltárával együtt vegye át és a összes szükséges intézkedéseket saját hatáskörében azonnal tegye meg.

Tudomásul veszi a város tanácsa, hogy a színház igazgatásával megbízott Fodor Jenő tanácsnok Faragó Ödönt 1927. évi február hó 1-től kezdődő és 1927 évi augusztus hó 3 1-g terjedő, időszakra művezetőként alkalmazta, havi 400 pengői, azaz Négyszáz pengő fix fizetés és a bruttó bevétel 3 százaléka, mint jutalék mellett. Ezenkívül a színház érdekében teljesítendő utazásoknál nevezett művezető részére 19 pengő napidíjat állapít meg, az I-ső. osztályú vasúti menetjegy árának felszámíthatásával. A 3 százalékos jutalék havonként utólag azonnal esedékes, a játszási idői alatt.

A művezető tartozik minden ügyben, akár művészi, akár gazdasági ügyekben a színház vezetésével megbízott tanácsnok utasításait pontosan teljesíteni.

Kimondja a város tanácsa, hogy a helyárok megállapítása kizárólagos tanácsi jog marad és a város tanácsának joga van bármikor azok tekintetében korlátlanul intézkedni, azokat leszállítani vagy emelni.

Kijelentjük, hogy Faragó Ödön visszavásárlási jogát művezetői minőségének bármily módon való eset-

leges megszűnte 1928 évi november hó 1-éig nem érinti.

Utasítjuk megbízott tanácsnok urat, hogy a színház társulat megszervezése, a koncesszió megszerzése és az előadások zavartalan menete tekintetében a szükséges intézkedéseket sürgősen tegye meg.

Határozottan kijelenti a város tanácsa, hogy a színháznak házi kezelésbe való átvételével semmiféle felelősséget és kötelezettséget, a korábbi Faragó Ödön és ezzel kapcsolatban Andor Zsigmond idejéből eredő kötelezettségekért és hátralékokért nem vállal.

Tudomásul veszi a város tanácsa azt, hogy a város részére nem adatnak át azon színházi felszerelések, a melyeket kérelmező Palágyi Lajostól vett meg és ezekre vonatkozólag kijelentjük, hogy az azoknál eredő értékcsökkenés, vagy rongálódás stb. tekintetében semminféle felelősséget nem vállalunk, de a visszavásárlási jog tárgyai tekintetében is kijelenti a város tanácsa azt, hogy a visszavásárlás idejéig esetleg előállói bármilyen értékcsökkenésért, vagy használatból eredő rongálódás folytán előálló értékcsökkenésért felelősséget nem vállal.

Erről Fodor Jenő városi tanácsnokot, a városi számvévesőseget, a tiszti ügyészséget, Faragó Ödön szegedi lakost és a mérnöki hivatalt értesítjük.

Szeged sz. kir. város tanácsának, 1927. február hó 3-án tartott üléséből.

Dr. Somogyi Szilveszter
polgármester.

Fodor Jenő
tanácsnok.

A magyar színészet történetében ez az okirat még nagy szerepet játszik. Ez a fundamentuma az: új magyar színészet épületének, amelyen 2-3 éven belül felemelkedik minden ellentétes erői és igyekezettel szemben, a vidéki, de ezzel egyetemben az egész magyar színészet reneszánszának, újból való virágzásának hatalmas palotája. Szeged a magyar színészet történetébe aranybetűkkel írta bele a nevét. Bár nem vagyunk még egyenes utón, művészileg még erősen döcög, nem önálló Szeged színpada, a jövő ezt is meghozza, mert Szeged városnak, az országnak ez az érdeke és vagyunk néhányan önzetlen emberek, akik lelkes kitartással a sikert itt is ki fogjuk verekedni.

Faragó Ödön lelkét sajnálatosan az októbertől—jainuárig eltelt négy hónapi események súlyosan megtörték. A házi kezelésbe vétel után foglalások, letiltások keserítették el a szegény ember életét. Faragó igyekezett, de nem tudta kiheverni a lelki válság terheit. Nem: talált nyugtot, pihenőt, súlyosan bántotta a gond és főleg azok a szerződéses, amelyekbe októberben hosszú rábeszélés, kapacitálás, az emberek őszinteségébe és becsületébe ve-

tett hittel — részben kényszerhelyzetben, hiszen a Felvidéken is tarthatatlanná kezdett válni helyzete — beleugrott. Lelki válságának, küzködésének vég az lett, hogy Faragó Ödön áprilisban, lélekben, munkakészségben teljesen megtörve, kölcsönös megegyezéssel felbontotta művezetői szerződését a várossal és szomorúan, megtörtén távozott abból a városból, ahová hónapokkal előtte még örömmel, bizakodva jött.

E helyen említem röviden, hogy az Andor Zsigmond ellen Rónay Imre színész és Feleky Ferencné pénztárosnő által kaució sikkasztás címen indított ügyben a szegedi büntetőtörvényszék 1927 február 21-én Andor Zsigmondot egy hónapi fogházra ítélte. Erről a tárgyalásról a Szegedi Napló 1927 február 22-iki száma a következőket írja:

»Andor Zsigmond kijelentette, hogy nem érzi bűnösnek magát, mert a felvett összegek csak névleg voltak óvadékok, tényleg azért adták a sértettek, hogy könnyebben rendezhesse adósságait s így biztosítsa magának a szegedi színházat. Beismeri, hogy ez: hiba volt s így az óvadéklevelek valótlanosságokat tartalmaznak. Ezekből az összegekből öt milliót a Réti-féle színházi ügynökség vont le magának, a többiből a csődöt kérő hitelezőket elégítette ki.

Az első tanú Schwarcz József dr. ügyvéd volt, aki képviselte Andor Zsigmondot a csőd- és kényszeregyezségi eljárások során. A Rónai-féle óvadékot a Réti ügynökségnek adták át s innen kapott ő 35 milliót, a mely összegből a tanú kielégítette a hitelezőket.

Bíró: Hogy írhatta alá a vádlott a valótlan adatokat tartalmazó óvadéklevelet?

Tanú: Kényszerhelyzetben volt.

Erről az összegről felajánlottak Rónainak 40 millió értékű 1928-as lejáratú Faragó-féle váltót.

Rónai Imre előadta, hogy Sziklay Jenő hívására szerződött Andorhoz s hogy előteremtse a 40 millió kauciót, 25 milliót kapott kölcsön Sziklaitól, 15-öt pedig ő adott. Ő nem egyezett bele az óvadéklevél kiállításán kor abba, hogy Andor saját céljaira fordítsa az ő pénzét pénztét.

Sziklay Jenő szerint az óvadéklevél csak Rónai megnyugtatóására szolgált, mert kijelentette, hogy csak úgy hajlandó letenni a pénzt, ha ez biztosítva lesz. Mikor átadta a pénzt, Stella Gyulát, az Országos Színészegyesület elnökét előbb megkérdezte, hogy meg van-e Andornak a szegedi koncessziója s ő erre igenlő választ kapva, nem látta veszélyeztetve a pénzt.

Kalmár Szilveszter ügyész: Ezek szerint ki most az igazgató?

Tanú: Bocsnátot kérek, de ezt biztosan nem tudom, azt hiszem a város.

Lugosi Döme dr. ügyvédtanú szerint a városi bizottság, amikor átment Hódmezővásárhelyre s megkérdezte a tagokat, adtak-e kauciót, valamennyien kijelentették, hogy nem.

A délutáni tárgyaláson Réti László színházi ügynököt hallgatta ki elsőnek a bíróság. Volt róla szé, hogy a pénzt tartozásai fizetésére használhatja fel Andor. Andor beleegyezésével saját követelésére ő öt milliót levont magának a Rónai-féle 40 millióból.

Fekete László dr. (Schwarz József dr. védő fia) kijelentette, hogy bár többször tárgyalt Rétiékkal, soha sem említették neki, hogy a pénz kaució. Özvegy Felekiné elmondta, hogy a kilátásba helyezett szerződötetés fejében ő adott 5 milliót s leánya, Feleki Klári és Falus István 7 millió gázhátralékát is lekötötték kaució fejében. Ezenfelül 3 milliót adott Falus. Nem volt róla szó, hogy ezt a pénzt felhasználhatja Andor. Ezzel szemben Falus kijelentette, hogy ő hallgatólagosan tudomást vett erről.

Feleki Klári után kihallgatta még a bíróság Gárög Sándor színházi titkárt, aki azt vallotta, hogy a sértetteknek is tudomása volt a pénz hovafoordításáról.

A vád és Burger Béla dr. védőbeszéde után ítélethozatal előtt Rónai kijelentette, hogy ő nemi kívánja Andor megbüntetését, csak a pénzét lássa viszont, mert már a délelőtt folyamán ígéretet tett neki Andor arra, hogy ad 40 millió értékű váltót.«

A szegedi Ítélotábla a törvényszék ítéletét megvált toztatta és Andort felmentette, miután Rónai Imre és Sziklai Jenő is úgy módosították a törvényszék előtt tett vallomásukat, hogy a kérdéses pénzt nem kaucióként, hanem csupán kölcsönképpen adták Andor Zsigmondnak.

Március hó 11-én a szegedi törvényszék tárgyalta másodfokon az Andor Zsigmondi és a Szeged város közötti szerződésbontó kereset ügyét. A perbe, a közben szegedi igazgatóvá lett és az Andorral kötött adásvételi szerződés folytán érdekelt féllé lett Faragó Ödön is bekapcsolódott. A szegedi törvényszék! az elsőfokú bíróság ítéletét helybenhagyta és a következő végzést hozta:

A szegedi kir. törvényszék.

Pf. I. 7549/13.—1926. szám.

A Magyar Állam nevében!

A szegedi királyi törvényszék.

Szeged szab. kir. város tisztü ügyészsége által képviselt Szeged szab. kir. város közönsége felperesnek, valamint dr. Deutsch Imre szegedi ügyvéd által képviselt

Faragó Ödön színigazgató, szegedi lakos mellékbeavatkozónak, dr. Schwartz József szegedi ügyvéd által képviselt Andor Zsigmond színigazgató, szegedi lakos alperes ellen szerződés érvénytelenítése és jár. iránt a szegedi kir. járásbíróság előtt indított és ugyanott az 1926. évi október hó 8-ik napján P. 10445/8/1926. szám alatt hozott ítélettel elintézett perében az alperesnek 1926 október 23-án P. 10445/9/1926. szám alatt beadott felperesnek az 1927. évi január hó 28. napján csatlakozási kérelem alakjában előadott 12. alsz. felebbezése folytán 1927. évi március hó 11. napján befejezett szóbeli tárgyalás alapján az alul megjelölt napon meghozta a következőt

Végítéletet:

A mellékbeavatkozást elfogadja, alperes pergátló kifogását elveti, a járásbíróság végítéletét helybenhagyja lési a felebbezési költséget a peres felek között kölcsönösen megszünteti.

Indokolás:

A 9. alszámú alperesi felebbezési kérelem és a 12. alsz. jegyzőkönyvhöz csatolt külön iratban foglalt felperesi csatlakozási kérelem korlátai között újból tárgyalta ebben a perben, a kereseti előadás és kérelem, valamint az alperesi (ellenkérelem és védekezés tekintetében a kir. törvényszék az elsőbírósági végítélet indokolásának vonatkozó tartalmára utal.

A peres felek között folyamatban; lévő, ebben a perben, Faragó Ödön a felperes érdekében mellékbeavatkozóként a perbe avatkozott, mert az elsőfokú ítélet kelte után alperestől a színházi felszerelést megvette, s alperes ekkor kijelentette, hogy Szegedről eltávozik, részére pedig a felperes által kilátásba helyezett, hogy a színházat három évre bérbe fogja kapni.

Minthogy alperes felebbezése és esetleges pernyerése esetén az a helyzet állhat elő, hogy hiába vette meg a felszerelést, a színházbérletet nem kapná meg, érdeke, hogy felperes abban a perben pernyertes legyen.

Alperes a mellékbeavatkozás visszautasítását kérte.

Minthogy a mellékbeavatkozó jogilag érdekelve van abban, hogy a peres felek között folyamatban lévő per a felperes javára dőljön el, s így a Bp. 84. §-a értelmében a perbe való beavatkozása jogosult, ezért a felebbezési bíróság a mellékbeavatkozást elfogadta.

Alperes a felebbezésben hivatalból észlelendő pergátló körülmény fennforgását vitatta az alapon, mert a keresetből kitűnően a per tárgya értéke 200 millió korona s a járásbírósági hatáskör, illetve illetékesség nem abban a szerződésben kötött ki, melynek felbontását a jelen per célozza, hanem egy korábbi szerződésben, s így az a jelen jogviszony elbírálásánál figyelembe nem jöhet.

E részben a felebbezési bíróság a per adatai alap-

ján tényállásként állapítja meg, hogy alperes az első tárgyaláson a Bp. 180. § 3. pontjára alapított pergátló kifogását megtette, a következő tárgyaláson azonban pergátló kifogását visszavonta és az ügy érdemi tárgyalásába bocsátkozott.

A Bp. 10. § harmadik bekezdése értelmében amennyiben a hatáskör a per tárgyának értékétől függ, a bíróság hatáskörének hiányát az alperes perbe bocsátkozása után, hivatalból többé figyelembe nem veheti.

Minthogy pedig a fenti tényállásból kitűnően, alperes a Bp. 1. § 1. pontjára figyelemmel megtett pergátló kifogását utóbb elejtette, s a per érdemi tárgyalásába bocsátkozott, ennél fogva a felebbezési bíróság a pergátló körülményt többé figyelembe nem vehetvén azt elvetette.

Érdemben:

A keresethez 1. —, alatt csatolt nyilatkozat tartalmából kitűnően alperesnek: a felperes tulajdonát képező városi színház bérlet folyó évi július 1-én lejáró szerződése volt, ezt a szerződést felperes város törvényhatósági bizottságának 1925. évi március hó 18-án tartott közgyűlése 157—1925. k. gy. számú keresethez 2) alatt csatolt határozatával 1929. július hó végéig terjedő további 3 évre meghosszabbította s ennék megtörténtét, s a fenti határozat jogerőre emelkedését Szeged szab. kir. város felperes tanácsa 1926. évi augusztus hó 2-án kelt, s a keresethez 4) alatt csatolt 21031—1926. számú határozatával maga is megállapította.

Minthogy pedig a 13. alsz. jegyzőkönyvhöz 4. alatt csatolt színügyi szabályrendelet 3. § e. pontja értelmében a város tanácsa a színingazgatóval megkötöti a közgyűlés által megállapított szerződést és az f) pont szerint határoz annak meghosszabbítása felett, ennél fogva a felperes város tanácsa által hozott fenti határozat, a szabályrendeletnek megfelelően jött létre, tehát a szerződés meghosszabbítása érvényes és joghatályos, függetlenül attól, hogy azt a város polgármestere aláírta-e vagy nem, ennél fogva a felebbezési bíróság az elsőbíróság végítéletének a felperest arra alapított kereseti kérelmével, hogy a meghosszabbítást tárgyaló szerződés azért is érvénytelen, mert azt a város polgármestere alá nem írta, elutasító rendelkezését az itt kifejtett indokok alapján helybenhagyta.

Felperes az alperessel kötött szerződés felbontását az alapon is kérte, hogy az alperes vagyoni viszonyainak megrendülése folytán a szerződésben vállalt ama kötelezettségének, hogy a magyar színészet legjobb művészi erőiből szervez drámai és énekes szintársulatot az állandóság jellegével, hogy a színészeknek járó illetményeket és ezzel kapcsolatos nyugdíjárulékokat is pontosan megfizeti és ekként a színház zavartalan menetét biztosítja, eleget tenni nem tudott, s így nem volt kilátás arra sem, hogy alperes a következő színi évadot ily

körülményeik között zavartalanul megkezdhesse.

E részben a felebbezési bíróság a 13. alszámnál 9 alatt csatolt városi tiszti ügyészi átirat tartalma alapján, megállapítja, hogy a tiszti ügyészség 1926. évi január hó 5-én terjesztette be az alperessel megkötött szerződést a város tanácsához jóváhagyás végett, a város tanácsai az iratokat 1926. január 26-án kiét havi nyilvántartásiba vette, ezt megelőzően azonban alperes a 13. alsz. jegyzőkönyvben tett ily tartalmú nyilatkozata szerint már 1925. évi november havában közölte a város polgármesterével, és kultúr tanácsnokával, hogy 500 millió korona adóssága van, az 1926. január hó 22-én a színügyi bizottság üléséről felvett jkv. tartalmából (10 alatti) kitűnően pedig alperes beadványt intézett a város tanácsához, melyben tartozásainak rendezése céljából 470,000.000 koronáért felajánlotta színházi felszereléseit a város tanácsának megvételre, a visszavásárlási fog fenntartása mellett, nyilvánvaló tehát, hogy alperesnek ezen bejelentései készítették a város tanácsát arra, hogy a szerződés jóváhagyása tekintetében várakozó álláspontra helyezkedett.

A felebbezési tárgyaláson betekintett Ke. 5130—1926. számú iratok adataiból kitűnően, alperes 1926. évi július hó 9-én, tehát a meghosszabbított szerződésnek 1926. évi július 1-én történt hatályba lépését követő pár nap múlva, kérte meg önmaga ellen a kényszeregyezségi eljárást, s a csatolt mérlegben aktív vagyonát 600 millió koronában, tartozásait pedig 593 millió koronában jelentette be, a táblás kimutatás szerint pedig alperes tartozása már 695.397,432 koronát tett ki.

Ezek szerint az alperes által a 13. alszámnál 10. alatt csatolt jegyzőkönyv tartalmából kitűnően 470 millió, saját beismerése szerint 1925. évi novemberben fennállott 500 millió korona tartozása majd 700 millió koronára szaporodott fel, nyilvánvaló, hogy alperes vagyoni helyzete az általa tett közléstől számítva is rosszabbodott, tartozása szaporodott, sőt a rövid utón betekintett 6693—1926. sz. csődiratok tartalmaiból kitűnően az 1925—1926. színi évadról a színészek fizetése címén 65.985,000, ugyan e címen 1926. szeptember 1-től október 1-ig terjedő időre 56.481.000 és 1926. október 1-től október 10-ig további 43.703,000 koronával, továbbá Feleki Klárinak 11 napi gagi camén 1.474.000 koronával is tartozik, azonkívül Rónai Imrének 40.000,000 kor., özv. Feleki Lászlóménak 15.000,000 kor. óvadék követeleése is fennáll.

A felebbezési bíróságnak az a jogi álláspontja, hogy ha az a szolgáltatás, amelyre az egyik fél két oldalú szerződésénél fogva kötelezve van, ennek saját hibájából válik lehetetlenné, a másik fél a szerződés felbontását kérni jogosult.

Minthogy alperes a felperessel kötött szerződés értelmében a város anyagi támogatása mellett annak kul-

túrintézményét, színházát, azzal a kötelezettséggel vette át, hogy a magyar színház legjobb erőiből szervezett drámai és énekes színtársulatával, a jó ízlés és az erkölcsig követelmények szem előtt tartásával irodalmi és művészi színvonalon álló színdarabokat fog előadni, és ezáltal és ekként Szeged város közönségének műélvezetet nyújtani és annak e tekintetbeni igényeit ki fogja elégíteni, ezen kötelezettség vállalásának előfeltétele azonban a felperes szubvenciójával is támogatott és alperes részéről megkívánt anyagi rendezettség és arra való képesség, hogy az ezek megszerzésével és előadásával járó művészi és felszerelési kiadásoknak is az alperes zavartalanul meg tudjon felelni és ezáltal garanciát szolgáltatson a felperesnek a tekintetben, hogy alperes ezen kötelezettségének a szerződés időtartamára eleget fog tenni.

Ámde fenti tényállásból kitűnően, alperes színiigazgató a felperes anyagi támogatása dacára folyton és folyton szaporodó adósságokat létesített, sőt művészi és műszaki személyzetének még az előző évadra járó fizetésével is hátralékban van s e miatt ellene a csődeljárás is folyamatban van, úgy, hogy a felebbezési bíróság meggyőződése szerint ily körülmények között alperes vagyoni viszonyai nem nyújtanak kellő garanciát a tekintetben, hogy alperes vezetése alatt a színház zavartalan menete biztosítva van, s hogy alperes szerződésében vállalt kötelezettségeinek! eleget tudna tenni, alperesre nézve tehát az a szolgáltatás, melyre felperessel szemben szerződésénél fogva kötelezve van, saját hibájából lehetetlenné vált, ily körülmények között tehát az anyagi jogszabályoknak megfelel az elsőbíróság végítéletének a szerződést felbontó rendelkezése, ezért azt a felebbezési bíróság a most kifejtett indokok alapján helybenhagyta, s minthogy a fenti tényállás és jogi álláspont mellett, a felek által felajánlott további bizonyítási kérelem nem ügydöntő tényekre vonatkozik, azt a felebbezési bíróság mellőzte.

A felebbezési költségeket a Bp. 426,503. §. alapján a felek között kölcsönösen meg kellett szüntetni, mert egyik fél felebbezése sem vezetett sikerre.

A per tárgya értéke 200 millió korona.

Szeged, 1927. évi március hó 11. napján.

Dr. Weisz sk. t. elnök, dr. Zöld sk. t. tag,

Csillag sk. t. tag.

Ezt a határozatot a bíróság a peres felek és melékbeavatkozó képviselőinek, valamint az alperesnek személyes jelenlétében, 1927. évi március hó 11. napján kihirdette.

Dr. Weisz sk. t. elnök, dr. Szász sk. jkVezető.
Kiadta a szegedi kir. törvényszék, 1927. évi április hó 5. napján. A kiadmány hitelül:

olvashatatlan aláírás,
irodatiszt.

A kir. Kúria végsőfokon 1927 szeptemberben tárgyalta a szerződéstbontó pert. Andor védője itt igazolni kívánta azt, hogy ügyfele minden hitelezőjével kiegyezett, anyagilag szilárdan megalapozva tudta volna folytatni 1926 őszén a színházvállalkozást, ha az erre vonatkozóan kért bizonyítást engedélyezi és el nem utasítja a két alsó bírói fórum. A kir. Kúria ennek a ténynek a tisztázására bizonyítást rendelt el és új tárgyalásra utasította a törvényszéket. A kúriai ítélet szövege a következő:

»P. I. 3542—1927/18. szám.

A Magyar Állam Nevében a Magyar Királyi Kúria Szeged szab. kir. város tiszti ügyészége által képviselt Szeged szab. kir. város közönsége felperesnek, valamint dr. Deutsch Imre ügyvéd által képviselt Faragó Ödön szegedi lakois mellék! beavatkozónak, dr. Schwartz József, utóbb Bródy Ernő ügyvéd által képviselt Andor Zsigmond szegedi lakos alperes ellen, szerződés érvénytelenítése és jár. iránt a szegedi kir. járásbírótság előtt indított és ugyanott az 1926. évi október hó 8. napján P. 10445—1926/8. szám alatt elintéztett, az alperes felebbezése s a felperes csatlakozási kérelme folytán pedig a szegedi kir. törvényszék, mint felébbezési bíróság által az 1927. évi március hó 11. napján Pf. I. 7549—1926/13. szám alatt hozott Ítélettel elintéztett perében az alperesnek az 1927. évi április hó 21. napján Pf. I. 7549—1926/14. szám alatt beadott felülvizsgálati kérelme folytán, az ügynek az 1927. évi szeptember hó 20. és 21. napjain megtartott szóbeli tárgyalása alapján az alul megjelölt napon meghozta a következő végzést:

A Magyar Kir. Kúria Faragó Ödön beavatkozónak azt a bejelentését, hogy mellékbeavatkozási kérelmét visszavonja, tudomásul veszi.

Ezt előrebotcsátva, a felébbezési bíróság Ítéletét feloldja, s a felebbezési bíróságot további eljárásra és új; határozat hozatalára utasítja.

Egyben a felperes részére 120 pengő, azaz egyszáz-húsz pengő, az alperes részére 280 P, azaz kettőszáznyolcvanpengő felülvizsgálati eljárási költséget megállapít.

Indokolás:

A felperes a közte és az alperes között létrejött szerződésnek felbontását azon az alapon kérte, hogy az alperes vagyoni képessége hiányában a szerződés teljesítésére képtelen volt.

Ezen az alapon helye van a szerződés felbontásának akkor is, ha a vagyoni rendezetlenség hiánya a szerződés felbontásának feltételül ki sem köttetett.

A felebbezési bíróság megállapította ugyanazt a tényállást, hogy az alperes állandó anyagi zavarokkal küzdött, tetemes adósságai folytonosan szaporodtak, ellene kényszeregyezségi, majd csődeljárás tétetett folya-

matba, de nem állapított meg olyan tényeket és a per sem tartalmaz arra adatokat, amelyekből okszerűen következtetni lehetne arra, hogy az alperes vagyoni helyzeténél fogva képtelenné vált a szerződésben foglalt kötelezettségeinek teljesítésére.

Ez okból a felebbezési bíróság ítéletét a Pp. 543. §-a értelmében fel kellett oldani.

A tárgyalás során a felperesnek érdekében áll bizonyítani, hogy az alperes kedvezőtlen vagyoni helyzete, illetve tetemes adósságai miatt szerződéses kötelezettségeinek nem tudott, vagy nem tett eleget, vagy csakis felperes időnkinti, ismételt, a szerződés keretén felüli támogatásával (milyen támogatásával?) tudott eleget tenni.

Viszont az alperesnek is módjában áll az indítványozott bizonyításon felül még további ellenbizonyítékait is előterjeszteni.

Ezek után a kényszeregyezségi és csődeljárási iratok beszerzésével, vagy azok közül a vonatkozó s szükségesnek látszó adatoknak a perhez csatolásával állapítson meg a felebbezési bíróság a kifejtendőkhoz képest szabályszerű tényállást.

A felülvizsgálati eljárás költség ezúttal csak megállapított, annak viselése kérdésre vonatkozó döntés a véghatározatra tartozik.

Kelt Budapesten, 1927. évi szeptember hó 21. napján.

Dr. Pap István sk. tanácselnök, Qaiger Miklós
s. k. előadó, dr. PotovsÉky András sk., Ludwig
Rezső sk. Molnár István sk.

A Kúria ítélete alapján a szegedi törvényszék új tárgyalást rendelt el és az előkészítő iratok benyújtása az ügyfelek részéről már meg is történt. Szeged város eddig botrányt kívánt kerülni és ezért elegendőnek látta a szerződésbontó perben a szegedi törvényszék 5130—1926—67. sz. végzésével érvelni. Most azonban, a Kúria rendelkezése alapján sorra jön az a bizonyító anyag, amit e könyv felsorol és sok minden, ami nemcsak Andor Zsigmondot éri erkölcsileg súlyosan, de sofc mindent más köntösben mutat a nyilvánosságnak, mint, amilyenek ezt eddig láttuk és elképzeltük.

A szegedi ügy rövid ismertetésének epilógusaként pedig álljon itt a Szegedi Hétfői Rendkívüli Újság 1927. január 10-iki számának következő: »Andor Zsigmond Szilveszterkor megnyitotta újpesti színházát a kultuszminisztertől kapott új koncesszió alapján« című következő cikke:

»Országos botrány középpontjába került Szeged színháza a múlt év őszén, amikor Andor Zsigmond szingazgató anyagi zavarba jutott és Szeged város magyarul

mondva, kiebrudalta a Városi Színházból. Andor Zsigmond akkor Budapestre jött, nem vesztette el vállalkozó kedvét, művészeti ambíciói sem hagytak alább s alig múlt el pár hét, Andor Zsigmond máris megnyitotta új színházát, az újpesti Blaha Lujza színházat, amelynek szegedi színigazgatósága előtt négy évig volt igazgatója. Az új vállalkozásról ezeket mondja Andor:

—Több hétig tartott, amíg az elődöm által teljesen elhanyagolt színházat olyan állapotba tudtam hozni, hogy nyugodtan megkezdhettem benne az előadásokat. A kultuszminisztérium minden további nélkül kiadta november végén színigazgatói koncessziómat, annak ellenére, hogy Szeged városa annak idején mindent elkövetett abban az irányban, hogy tiltsák le 1926—27. évi koncessziómat.

—Megállapodtam Újpest város tanácsával, hogy a tavasz folyamán az újpesti városháza mellett felépítem egy magántársaság bevonásával az 1200 személy befogadására alkalmas új színházat, amely tulajdonképpen üzletház lenne, körül üzletekkel, modern kávéházzal és étteremmel, hangversenyteremmel együtt. Úgy hiszem jövő nyárra sikerül tető alá hoznunk az új színházat s akkor még nagyobb siker reményében dolgozhatom művészi koncepcióim feldolgozásán. Szegedről jelenlegi társulatomban egyedül Harsányi Miklós van, a tervem azonban az, hogy jövő évre több színészt leszerződtek! volt társulatomból.

— Amikor meg akartam kezdeni szeptemberben a szezont, a nyomasztó gazdasági helyzetben önként adódó pillanatnyi anyagi zavarba kerültem. A város polgármestere ezt a szerencsétlen körülményt felhasználta ellenem, nem engedett be színházamba és a szerződést egyoldalúlag felbontotta velem, illetve járisbírószágilag mondták ki a szerződésbontást ellenem. azzal az indokolással, hogy bár művészetileg eleget tettem szerződésbeli kötelezettségeimnek, nincs semmi garancia arra nézve, hogy anyagilag biztosítani tudom a színház: új évadját.

—A város azt a vádat is emelte ellenem, hogy az 1925—26-os évadban 2 milliárd hiány mutatkozott a pénztárban. Ez a legnevetesebb vád, amit ellenem felhoznak. 1925 szeptember 1-én a számvevőség egyik hivatalnokja ült be a pénztárba és minden fillér kiadás és bevételt ellenőrizett. Ha 2 milliárd eltűnt, akkor Szeged város főszámvevőjének a tudtával tűnt el! Nyakamra küldtek vagyonfelügyelőt is, aki minden adat ellenére állapította meg a 2 milliárdos hiányt. A legérdekesebb az egész dologban az, hogy a törvényszék nem is rendelte el ügyemben a kényszeregyezséget, mi után az aktívák magasan fedezték a passzívákat s imégis megtörtént az a furcsa eset, hogy Kényszeregyezés nélkül is kaptam vagyonfelügyelőt! Ezt a jogi csudabogarát a jogászok elé adom elfogyasztás céljából.

—A járásbírózágon elvesztettem a pert. Felebbezé-

sem folytán az ügy most a szegedi törvényszék elé kerül s ha ott sem nyerem meg a pert, igazam tudatában elmegyek a Kúriához is, amely remélem rehabilitáló ítéletet fog hozni. Ha akár a törvényszéken, akár pedig a Kúrián érem el igazamat, mindkét esetben súlyos kártérítési pert akasztok Szeged város és a vagyonfelügyelő nyakába. Büszkén merem mondani, hogy szegedi színigazgatóságomból kifolyólag egyetlen hitelezőmnek sem tartozom, néhány színész van már csak, ezek is megkapják rövidesen hátralékos járandóságaikat.

— A kultuszminisztérium engem igazolt, amikor pár héttel ezelőtt kiadta újból színjátszási koncessziómat, amelyet Szeged város ismételt sürgetésére tartott annak idején vissza. Ez a tény maga nekem erkölcsi elégtétel, mert hiszen, ha a miniszter úr úgy látta volna, hogy értelmetlen vagyok reá, nem adta volna ki minden további nélkül a koncessziót. Bízom igazamban, várom a felmentést a polgári bíróság részéről is.«

Zárszó az I. kötethez.

Eredeti terv szerint egy kötetben kívántam kritikáját adni mindama eseményeknek, közhasznú és észszerű megoldási formáját megismertetni mindama problémáknak, amelyek az egész magyar színészet, de legelsősorban a vidéki színészet életét, fejlődését bénítják, korlátozzák. Az igen bő és a közösi érdekében okvetlenül tollhegyre kívánckozó anyaghalmoz ezt a törekvésemet lehetetlenné tette. A munkáit két kötetre kényszerültem osztani. Így bocsájtom a szakemberek és a műveit közönség rendelkezésére.

Purifikációs céllal és rendeltetéssel megírt szakkönyv csak úgy tökéletes, ha az ügy szolgálatában legalább annyira részletes képét adja tárgyának, amennyire minimálisan szüksége van a szakembernek, a kultúrpolitikusnak, a való helyzet» a gyorsan és radikálisan orvoslandó lényeg megismeréséhez.

A szegedi színház e kötetben ismertetett 1925—26. évi eseményei típusát, mintaképét adják egy lezüllött, hivatása és kötelessége útjáról letért, el üzlet esedett vidéki színházvállalkozásnak. Az eseményekben képét kapjuk egy önmagát túlélt, korrupttá vált rendszer mindenfajta erkölcsi, szociális és művészi kártételeinek; magyarázatát nyerjük mindama jelenségeknek, amelyek egyes, vagy együttes megnyilatkozásukkal a vidék színészetét lépten-nyomon meghurcolják és kompromittálják.

Könyvem második kötetében bő alkalma lesz az olvasónak az ott közlésre kerülői hiteles okirati anyag és sajtószemle útján meggyőződni arról, hogy a szegedi színházvállalkozás elüzletesedése, a Szegeden történtek, nem sporadikus, nem izolált jelenségek a magyar vidék színészei életében. Sajnálatosan az államigazgatás kissé kevés figyelmet fordított az elmúlt időkben a vidéki színészet életének, helyzetének, bajainak tanulmányozására és helyes megismerésére — főleg azonban a vidéki színházvállalkozások morális, anyagi és művészi kötelességteljesítésének ellenőrzésére. Csakis a helyzetnek, a viszonyoknak kellő nem ismerésével, vagy félreismerésével — magyarázható és menthető, a kulturális államigazgatás egy-egy olyan intézkedése, melyet kellői informáltság esetén miniszteri szerv aligha tesz meg. Ilyen pl. a volt szegedi színházvállalkozó újpesti koncesszió ügye.»

Javasolja, vagy javasolta volna a kultuszminiszternek a felelős ügyosztályvezető ennek a miniszteri engedélyokiratnak az aláírását és kiadását. Ha az ügyosztály mindarról részletes tudomással bír, ami Szegeden a bíróságok előtt és a nyilvánosság előtt történt, vagy ha az ügyosztály, annak vezetője ismeretében van mindannak, aminek az Országos Színészeti Felügyelő a Színészegyesület tanácsának jegyzőkönyve szerint a Színészegyesület 1926 október 26-iki tanácsülésén (és az ezt megelőző tanácsülések során) szem és fültanúja volt. (Balla jelentés és egyéb szegedi ügyek tárgyalása).

A magyar kultuszminiszter, Klebelsberg Kunó gróf nem hibáztatható ezekben a kérdésekben. Sőt, éppen a kultuszminiszter az, aki számos kulturális probléma gyakorlati megoldása után, a vidéki színészet ügyét is orvosolni próbálja. Ez év januárjában szakértekezleten tárgyalhatta a problémát. Majd pedig szákbizottságot delegált, melynek hivatása megoldási tervezetei; készíteni ez ügyben. A vidéki színészet alig néhány főből álló ismerője és szakértője, nagy érdeklődéssel várja e bizottság munkájának eredményét. Ez a kíváncsiság érthető is, amint megtudjuk ennek a bizottságnak érdekes összeállítását. Tagjai többek között egy fővárosi színházigazgató, a budapesti színészek szövetségének ügyésze, egy aktív vidéki színházvállalkozó, Stella Gyula, az Országos Színészegyesület elnöke és az Országos Színészeti Felügyelő.

*

Könyvem második kötete többek között részletesen ismerteti és tárgyalja a következőket:

1. A többi vidéki színházvállalkozás válsága. E válságok természete, oka, háttere és kritikája.

2. A Színészegyesület tevékenységének hiteles adatokkal való ismertetése. E tevékenység kritikája a közérdek és az Egyesület tagjainak szociális érdekvédelmének szempontjából. (Vasár- és ünnepnap déluáni felléptidíjak erőszakos eltörlése, a nyugdíjszázalékaik megállapítása stb.)

3. A Színészegyesület nyugdíjintézetének összeomlása és annak okai. A nyugdíjintézeti pénzkezelés és érdekvédelem hiteles története.

4. A »Színházigazgatói Értekezlet« (E szerve a színházigazgatóiknak nemrég alakult meg az Országos Színészegyesület kebelében.) E szerv tevékenysége és e tevékenység kritikája.

A vidéki színészet állítólagos válsága. A válság megoldására ajánlott különféle reformtervek és azok kritikája.

5. A szegedi kultúrharc (színházi reformharc) megindítása és története. A reformharc kulturális és szociális céljai.)

6. Az első szegedi házikezeléses (csonka) színházi év. Ennek anyagi, művészi és erkölcsi mérlege.

8. Az első szegedi házikezeléses (teljes) színházi év művészi és erkölcsi mérlege. Az ennek nyomán felvihartzott új kultúrharc: a kulturális barbarizmus elleni küzdelem története és fejleményei.

9. A vidéki színészet észszerű és közhasznú, °·γα-korlatilag gyorsan, minden megrázkódtatás nélkül keresztülvihető reformjának részletes és világosan indokolt terve. Annak a tevékenységnek és ama eredményeknek ismertetése, melyek a reform végrehajtásával és célkitűzéseinek megvalósításával erkölcsi haszonként a csonka országra, ennek kultúréletére haramiának.

Befejezésként — az elmondottakat összefoglalva — a vidéki színészet anyagi, erkölcsi és művészi válságainak egyetlen indoka van: a felügyelet mai módjának és formájának elégtelensége, avultsága; az ezzel az elégtelen és avult felügyeleti rendszerrel párosult elégtelen szakértelem. Ezt kell kiküszöbölnie a kultuszminisztereknek és a belügyminiszternek. Erélyes, szakértő kormánybiztos és rendcsináló az Országos Színászegyesület és a vidéki színészet élén, hat hét alatt olyan nagy-takarítást végez, olyan példás rendet teremt ebben a dzsungelben, hogy a magyar vidék színészetére rá nem lehet ismerni.

Klebsberg Kunó gróf kultuszminisztert, a miniszter hivatali és közéleti munkásságát közelről ismerem. Tudom, határozott meggyőződéseim, hogy az e sorokkal kezébe adott kulccsal, pillanatig nem késlekedik a megfelelő intézkedések és rendszabályok foganatosításával. Nem a vidék színésze — csak a vidéki színházvállalkozás és e vállalkozások ellenőrzése, felügyeleti rendszere beteg. A magyar kultuszminiszter megtalálja a baj radikális orvosságát és orvoslási módját. A tudományos, az iskolai reformok sora után Klebsberg Kunó gróf megreformálja a magyar vidék színészetét is. Ez a reform különben is kulturális programjába vág e program egyik sarkalatos pontja.

A vidéki színházak hivatása és kötelessége semmi egyéb nem lehet, mint a provinciáikon becsülettel végezni azt az őrtálló, nevelő, lelket nemesítő, nemes erényeiket fejlesztő feladatot, melyet a teljesen elüzetesedett és elkalmárosodott magyar színészetben, a csonka országhatárok között, ma egyedül és kizárólag a Nemzeti Színház és az Operaház végeznek. A magyar vidék polgárságának, ifjúságának lelke még romlatlan, könnyen formálható. A magyar kultuszminiszter hivatása, hogy a pesti üzletes színházak által importált és kultivált, jórésztben lélek és ízlésrontó nemzetközi tömegáru, meg ne fertőzze, ne deformálja ezeket a tiszta vidéki polgárlelkeket. Szörnyűséges kulturális elmaradottságában a magyar vidék minden műveit polgára a kultuszminiszter vidéki színház reformjától várja annak az inferioris helyzetnek a megszüntetését, hogy vidéki színházaink — még a házikezeléses szegedi színház is

— közönséges boltok, csakis Budapest üzletes magán-színházai selejtes áruinak szolgálai másoló és lerakodó helyei legyenek.

Magyarország kultuszminisztere talán nem hallotta hírét, de mi, szegedi magyar kultúremlékek pirultunk szégyenünkben, mikor a szegedi törvényhatóság színügyi albizottságának egyik ez évi, 1928-as ülésén, Szeged színházának művészeti igazgatója a hozzá intézett kérdésre: miért csak a pesti magán-színházak műsorát másolja Szeged közpénzen fentartott színháza? — a művészeti igazgató azt válaszolta, hogy a Nemzeti Színház és Kamaraszínházának műsordarabjai nem alkalmasak a szegedi színpadra. De a Páros csillag, a Szombatesti hölgy, a Csattan a csók, a Párisi kirakat, az Édenkert, a Broadway, a Fecskefészek, azok Szegedre valók, azok reprezentáns kultúrértékek. Ezek a szellemi csodatermékek csiszolják a vidéki magyar polgár és ifjú lelkét, elméjét, ezek nemesítik jövői generációnk erőit és ízlését. Szegény magyar vidék, szegény magyar kultúra, mely a legnagyobb vidéki színház élén ilyen zászlótartót bír vezérének.

Klebsberg Kunó gróf kultuszminiszter Szegedet magyar kultúrcentrummá, a magyar művelődés őrtornyává kívánja fejleszteni. Nehéz ott kulturális őrtornyot rakni, ahol a nemzeti művelődés egyik nevelő és oktató alapintézménye, a város egyetlen színháza majdnem kizárólag csinadrattás operettek, hazai és külföldi szellemi végárúk kalmárhajléka — ahol a nagyon gyéren tált irodalom és művészet paródiává alacsonyodik a rivalda fényében. (Lásd Szekspir ciklus.) Szeged színháza ma csak nevében kultúrintézmény, a gyakorlatban annak a kulturális barbarizmusnak egyik fő művelője és terjesztője, melyről Klebsberg Kunó gróf, a Szinnyei Merse Társaságban mondott nagy beszédében, kulturális életünk egyik legsúlyosabb eltévelyedése és veszedelmeként emlékezett meg.

Éppen e zárzó megírásakor igen nagy harc folyik a kulisszák mögött Szegeden. A sajtókritika, a művelt közvélemény, a város színügyi bizottsága és közgyűlése felszólalóinak egyhangú megállapítása szerint, a szegedi városi színház művészi vezetése és irányítása: úgy a társulat megszervezése, mint a műsor összeállítása és a kulturális nivó tekintetében a köz pénzen fentartott kultúrintézménytől joggal elvárható és megkívánható követelményeknek nem tudott megfelelni. Ezt az álláspontot képviselte a színház ezévi intendánsa, Fodor Jenő is, akit a város és a köz érdekében, a szegedi színház; művészi vezetése nem elégített ki. Ezzel szemben a város polgármesterének és a városi tanács egyes tagjainál érthetetlenül oly vélemény alakult ki, hogy a színház vezetését, továbbra is a művészt és értékeset alig produkálni tudott ezévi művészi vezető kezeire bízzák a jövőben. A polgármester és a tanács érthetetlen magatartása ez ügyben különben arra kényszerítette a városi színház eddigi in-

tendánsát, a házilkezeléses színház megteremtőjét és szilárd anyagi megalapozóját, Fodor Jenő, helyettes polgármestert, hogy megbízatásáról való lemondását bejelentette a város tanácsának, illetve polgármesterének.

Klebensberg Kunó gróf kultuszminiszter — ügyis, mint Szeged város országgyűlési képviselője — nagy szolgálatot tenne Szegednek, a magyar művelődés ügyének, ha ebbe a színházi háborúságba még idejekorán beavatkozva, megkímélné ezt a várost egy igen vehemens kultúrharc kitörésétől és ezzel Szeged színpadát megmentené a dillettantizmustól, a kulturális barbarizmus jövőben fenyegető réméről. Mert az idejű dillettantizmusnak a szegedi színház művészi vezetésében való megigondolatlan állandósítása nemcsak a házilkezeléses szegedi színház sorsát veszedelmeztetheti, hanem magának a közösségi (házilkezeléses) színházeszmének esetleges súlyos és következményeiben helyrehozhatatlan díszkreditálását, a nemes eszme, az egész magyar vidéki színészet válságának egyedül helyes megoldási lehetőségének idő előtti és érdemtelen bukását is előidézheti.

Szeged város színházának mai normális bevétele meghaladja az évi 400.000 pengőt. Ehhez hozzájárul évi 120.000 pengő városi szubvenció. Ez összesen 520 ezer pengő évi fedezett költségvetési keretet ad. A Nemzeti Színház és a Nemzeti Színház Kamaraszínházának egész évi kerete 880 ezer pengő. A két állami fővárosi színház, a magyar művelődés díszjei együttesen csak 360 ezer pengő nagyobb költségvetéssel dolgoznak, mint Szeged színháza.

Hát évi 520 ezer pengővel nem lehet a legnagyobb magyar vidéki városban önálló műsorral operáló, kimondottan magyar irodalmi és közművelődési színházat teremteni és fentartani? Ötszázhuszezer pengőből csak üres operettekre és francia ízléstelenségek kultiválására telik?

Szeged városnak, a magyar színészetnek és színpadi kultúrájának megfizethetetlen értékű szolgálatot tenne a magyar kultuszminiszter, ha Szeged — sajnos csak névleg — immár kultúrintézménnyé lett színházát, legalább is a kezdet mostani éveiben az állami színházak igazgatójával vagy ezek valamelyik szakértő dramaturgjával igazgattatná. Az ebből eredő tapasztalatok az államnak, a vidéknek egyaránt megbecsülhetetlen gyakorlati, erkölcsi és művészi tanulságokat eredményeznének. Aranytálcán, önmaguktól adnák a magyar vidéki színészet problémájának helyes megoldási kulcsát a miniszter kezébe. Szeged színháza ily bölcs miniszteri rendelkezés esetén, már ez év őszén a tervezett Nagyszeged, az új magyar kultúrcentrum legszilárdabb bázisa és tényezője lehetne.

Tartalomjegyzék.

Előszó.....	3
-------------	---

I. RÉSZ.

A magyar színészet három korszaka.....	7
A vidéki színészet pusztulása.....	11
Színház és közönség.....	17
Színház és irodalom.....	28
Színház és sajtó.....	42
Színház és felügyelet.....	56
Színház és közgazgatás.....	72
Színházvállalkozók és színészek.....	85

II. RÉSZ.

A sülyedés útja.....	92
Almássy Endrétől Andor Zsigmondig.....	102
Az Andor éra első fele.....	107
A Budai Színkör elvesztése.....	114
A szegedi színházi szerződés meghosszabbítása ...	119
A vállalkozói szerződés meghosszabbítása után	124
Andor színigazgatásának harmadik éve.....	142
A színi évad második fele.....	155
Harc a koncesszióért.....	162
A színház pénzkezelése.....	186
A Magyar-féle interpelláció következményei.....	193
Kényszeregyezés, csőd.....	221
A kényszeregyezséget megszüntető végzés után.....	251
Szeged város a bírósághoz fordul.....	270
Az utolsó roham a koncesszióért.....	293
A szegedi járásbíróság felbontja Szeged város és Andor Zsigmond bérletszerződését.....	319
A Színészegyesület elnöke még mindig Andort menti...	333
Faragó Ödön színigazgatása.....	364
A színtársulat leépítése.....	371
Zárszó az I. kötethez.....	394

Értelemzavaró hibák helyesbítése.

11. oldal, alulról 4-ik sorban novemberében helyett decemberében olvasandó.

26. oldal, alulról 10-ik sorban soraink helyett sorainak olvasandó.

30. oldal, felülről 15-ik sorban Vernenil helyett Verneuil olvasandó.

82. oldal, felülről 16-ik sorban Bámulva helyett Ámulva olvasandó.